

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 70.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:
BISZTRAY GYULA   KIRÁLY ISTVÁN

70. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XX.

1885. január — 1885. június

1977

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XX.

1885. január – 1885. június

1977

Sajtó alá rendezte:
R. HUTÁS MAGDOLNA
REJTŐ ISTVÁN

Lektor:
MÉREI GYULA

ISBN 963 05 0152 X
ISBN 963 05 1167 3

© *Akadémiai Kiadó, Budapest 1977*

CIKKEK, TÁRCÁK

ÉTELMARADÉK

(Karcolat a Pulszky-baneketről)

Fecsegjünk még egy kicsit a tegnapi baneketről.

Megenni ugyan elég volt egyszer, de megírni miért ne lehetne kétszer is?

Igaz, hogy ezzel nem lesz jobb.

Az az egy érdeme azonban megvan, hogy megint az történt, amit Jókai oly nagy érdemeül ró fel Pulszkyknak, hogy megint kiábrándultunk egy sültgalambos közmondásból »*Extra Hungariam non est vita stb.*«

Különb a »Hungáriánál« a »Kis Pipa« is!

A szellemi menü, értem a toasztírozást, sem volt valami különös. Az öreg Pulszky mindjárt az első (és utolsó) pecsenyénél kijelentette, hogy »*beszéljünk ezentúl bolondokat*«. Elég volt őneki hetven esztendeig okos embernek lenni. Próbálja meg utána más is — *de nem itt*.

Nem is merte próbálni senki.

Az úgynevezett országzászlósokból kevesen jöttek el. Nem volt ott sem Trefort, sem Jókai, sem Szilágyi Dezső. A fele a kompániának folyvást azon törte a fejét: hová lehetett Szilágyi?

Gyulai igaz ott ült, de kegyetlenül be volt rekedve. Próbált ugyan *ujjmutogatással* disputálni, de nem ment. Senki sem értette. De azt mégis tudták, hogy a nagyujja Görgeyt jelenti, a kisujja Jókait s az összeszorított ökle — a »Budapesti Szemlé«-t.

A Gyulai boldogtalansága elragadt arra az egész asztalsarokra.

A másik asztalnál Salamon Ferenc lohasztotta az ünnepélyességet, fitymálván a dolgokat. Hogy mi az hetven esz-

tendő? Hetven esztendő nem is idő! (No, ez bizonyosan nyolcvan év alatt akarja megírni Pest monografiáját, azért kevesli a hetvenet!)

Az öregúr maga egész hidegen, nyugodtan ült az asztalhoz Havas Sándor szép unokahúga s a kedves mosolygó Hampelné közé. Néha-néha hátravetette magát székén, s rendes szokása szerint fejét féloldalt csavarintva, a száján át vett lélegzeteket.

Fiai a családi tradíciók szerint el voltak vegyülve különböző posztokon. Károly a jobbszárnyon, Guszti a balszárnyon, Garibaldi az előörsi helyen az ajtónál, hol az ifjabb piktor nemzedék használta a legkegyetlenebb piros festéket, a fehér karcost. A derék Thallóczy is oda akart ülni közéjük. Aggodalmasan intette Szilágyi Sándor: »Oda ne ülj az új kabátoddal, mert még rá találnak festeni valami történelmi képet, s arról fog aztán igazán kitudódni, hogy csakugyan historikus vagy«.

A bankettnek az volt a főkaraktere, hogy mihelyt valaki beszélni kezdett, egyszerre borzasztó lárma, zsongás keletkezett, úgyhogy nem lehetett hallani; ha azonban senki sem beszélt, legott temetői csend támadt. Más banketteken megfordítva szokott lenni.

Nekem is keringett a fejemben egy toaszt, hogy el fogom mondani Pulszkynak egyik jellemző vonását, hogy mi tulajdonképpen az ő cinizmusa.

Egyszer valami két év előtt lementem Szegedre, hát amelyik ismerősömmel találkozom, mind azt mondja borzasztó sopánkodással:

– Ejnye, beh megsoványodtál!

Kezdett a dolog bosszantani, meg el is untam, s kigondoltam egy Pulszky-fogást.

Másnap én magam hoztam elő minden ismerősömnök:

– Jó napot! No, ugye megsoványodtam?

– Igen? .. Ah! Nem látszik... Nem gondolnám! – ez volt a felelet.

Hát nem ezt teszi örökké az öreg Pulszky? Ha valami hibája van, hát maga dicsekszik vele! Önök ezt cinizmusnak nevezik! Lehet, hogy cinizmus, de nem rossz politika.

Ezt akartam elmondani valahogy. Hanem aztán lebeszéltek a *jóakaróim*, s én esküvel ígértem, hogy egy szót sem szólok.

S íme egy amolyan csöndes pillanatban egyszer csak hallom a harmadik asztalnál a *saját hangomat*.

Megijedtem. No iszen megjártam most, megesküdtem, hogy nem szólok semmit — s íme mégis beszélek.

Azazhogy mégsem én beszélek.

De ki mer beszélni akkor *az én szájjammal?*

Körülnézek, hát látom, hogy báró *Nyáry Jenő*.

Az öreg papa kezdett eközben elálmosodni. Behunyta szempilláit. Azt hittük szundikál, mikor Molnár Antal felállt az érkezett sürgönyöket olvasni. A trónörökös sürgönye volt az első.

Tévedés volt. Az öreg Pulszky sohasem alszik, mikor ébren kell lennie.

A trónörökös sürgönyére hirtelen felnyitotta szemeit, s villámgyorsan ki tudta aknázni a szituációt egypár megjegyzéssel a trónörökösre. Ebből látszik, hogy az öreg milyen végtelen ügyes.

A második sürgöny Teleki Sándor gróftól jött.

Üdvözlöm Pulszky Ferencet — a régészetben mesteremet.

Mindenki elmosolyodott, még maga az öreg is.

— Engem akar — mondja fejcsóválva — nevetségessé tenni ez a Sándor?

HAZATÉRÉS A VÁSÁRBÓL

Demeter a juhászok védőszentje. Ő könyörgi le a sok elsinkófált birkát, hogy ne kerüljön fel a mennyei rovársra.

Kár, hogy nem idelent lakik a jó Demeter szent. Mert bizony, bizony jobban esnék, ha hébe-hóba a vármegyénél fogná a pártjukat. A haláluk után majd csak megélnék ők patrónus nélkül is.

Hanem az már jó szokás, hogy Demeterkor jár ki a bér: ezért hát ez volna az egész esztendőnek a rozmaringos napja, csakhogy mivel karácsony tájt van, zúzmarás időben behoza-tott az a reform, hogy a Demeter napja most mindszentekre esik az Alföldön (ámbátor a bolondos kalendáriumcsináló ott-hagyta csak, ahol eddig volt), s a mindszentnapi vásár lett a juhászok sokadalmává.

Azért mesélem el ezeket, mert úgyis világos dolog ebből a képből, hogy vásár van Szögedében.

Azaz volt s van is azoknak, akik ott maradtak, mert maradtak ott még a vásárhoz elegen, többen is tán, mint ahogy kellene. (Mert nem tudom, hallották-e kendtek, hogy a Kiczók Marci mellényzsebéből kihúzta valami megeszember az ötforintost?) No de az ilyesmi megesik ilyenkor!

A mi alakjaink (azazhogy a Jankó Jánoséi) ott hagyták már a nagy háztömeget. (Hogy miből nőtt itt az a sok ház, édes komám?) (S az a furcsa – feleli a koma –, hogy egy sem akol köztük.) (Nincs ezeknek az embereknek itt józan eszük, koma!)

Hátat fordítanak az emberrájnak, a sok cifra cipellőjű kényes menyecskének, a tömérdek bódénak, s hazafelé ügetnek.

Minden mutatja már a vásár bomlását; az utak kavargó pora, mely szürkén üli meg az út mentében a füveket és fákat, a messze láthatáron hosszú vonalban mozgó szekerek s hazatérő barmok, sem elejök, sem végök, sehol a roppant síkon. . . Áhol a nap nyugszik, még ott is valami kecskeméti szekér fekeddik. (Biz Isten, bele talál pottyanni a nap, s elviszik saraglyában Kecskemétre, a kőrösiek nagy szomorúságára.)

A marhák az éhségtől bögve jönnek, a szekeresek előzködve, megriadt lovak, árokba merült szekerek, kurjongató legények a szekereken, kipirult arcú menyecskék, kik a férjük vagy szeretőjük aláhanyatlott fejét ölükben tartják. Itt-ott egy kendővel bekötött férfifej (gyaníthatni miért), majd meg egy leesett női konty. (Hát 'iszen ennek is lehet valami oka.)

Hanem a mi juhászainkkal nem történt semmi baleset, csak az, hogy a pénzük kevesebb volt, mint gondolták, de az is ott maradt, ami volt.

Nincs már meg belőle egyéb csak a »lacikonyha« szaga meg a borgóz, mely velük megy, no meg a mai nap édes emléke. Hajtogatja is váltig a számadó juhászgazda:

»Borszagú a világ, komámuram.«

Mindenen látszik, hogy vásár volt, a bojtár hátul vígan kurjongat, röpköd a lobogós ingujja kevélyen, s széles jókedvében föl-fölhajtja a cifra kampós botját a levegőbe (Olyan formájú bot az, hogy tán még a betlehemi pásztoroktól maradt

örökbe), és megkapja leesőben. Az elmaradhatlan Bodri vígan szalad elöl, csak a szamarak nem érzik, hogy mi volt ma, honnan jönnek, nincs bennök semmi rátartó kevélység, de hisz éppen azért szamarak. A többiek bezzeg emelkedett hangulatban vannak.

Az öreg méltóságosan ül a csacsin, és diskurálgat a komával, a másik major főjuhászával:

– Nem jó dolog ez, koma, nem jó világ!

– A szénának sincs már az a tápláló ereje, ami azelőtt volt.

– Nem lesz a gyapjúnak jó ára esztendőre, mert öreg-asszonyt csókoltam meg álmomban Szent Mihály éjszakáján.

– Csupa fekete bárányok fognak elleni a tavaszon, mert a fekete bogyóra rá sem néztek a madarak az idén.

Csupa »juhász-ügyekről« foly a beszéd, míg hátul a bojtárgyerek nagy énekszóval járja a bolondját. Meglátszik rajta, hogy jó helyre szegődött a mai vásáron, s hogy mézeskalács szívet visz haza a babájának.

A két öreg pipája elöl, noha nem nyirkos a kapadohány, minduntalan kialszik. Nem győznek megállni útközben, az egyik pipából átszórni a tüzet a másikba. Eleget csodálkozik a két szemár alattuk, hogy mióta építették erre azt a sok »stáció«-t!

Pedig az igazi stáció még csak most következik. Faluhoz közelednek. Mosolyog a kocsmá messziről.

– Nem állunk meg itt, komámuram.

– De bizony megállunk – ezeknek a szegény szamaraknak a kedvéért.

ELÖLJÁRÓBESZÉD

(A Szalay Imre tárcájához)

A karácsony előtti üléseknek igen barátságos képe volt. Meleg kézzorításokkal búcsúztak egymástól a folyosókon a képviselők. Mindenki boldog ünnepeket kívánt a másikkak. Csak egyetlen embert kerültek ki ezzel az óhajtással, mert annak az gúny lett volna.

Az alábbi könyvecske szerzője: Szalay Imre volt ez! – Ő a váci fogházban fogja tölteni az ünnepeket! Neki hozza a legrosszabbat a kis Jézus! Mégiscsak látszák, hogy zsidó volt!

E kétheti fogság még a múlt országgyűlésről való remanencia egy vértelen párbajból, melyet Herman Ottóval vívtak. Leleményes a sors, ha büntet, hogy éppen Szalay Imrét éri ilyen csapás, aki egy percig sem tud elleni anélkül, hogy vagy ne beszéljen, vagy valakinek a szavába ne vágjon. Mit fog a »nagy közbeszóló« csinálni a rettenetes magányban?

Azt javasolták neki: vagy olvasson, vagy írjon.

Elgondolkozott és ingadozott egy darabig: könyveket vigyen be magával vagy tiszta papírt? Végre is felülkerekedett benne a dzsentritermészet: »Inkább írok, de nem olvasok.«

Épp ebben a pillanatban ért oda Vadnai Károly képviselő.

– No, ha írsz valamit – mondá tréfálkozva –, kiadom a »Fővárosi Lapok«-ban.

Valaki, ha jól emlékszem, megjegyezte erre:

– Nini, hát már Vadnai sem elég mameluk! Már ő is az ellenzéket pártolja?

Más valaki meg visszajegyezte:

– Ej, dehogy! Hanem alkalmasint a rabsegélyző egyesület tagja.

Véletlenül magam is ott ögyelegtem akkor, és közbevégtam:

– No, ha Szalay Imre megírja a »rabságom órái«-t, én kanyarítok hozzá előszót.

Annyiban maradtunk, hogy Szalay megígérte. S azzal el is utazott a fogságba. (Kétheti *szabadságot* kért e célra Péchy Tamás elnöktől.)

Mi már rég el is felejtettük, legalább én rá se gondoltam többé a folyosón lefolyt diskurzusra, mikor ma véletlenül megjelen a Szalay Imre tárcája. Vannak hát még szótartó emberek a világon! (Hanem az igaz, hogy azokat elcsukva tartja a kormány!)

No, ha ő megtartotta az ígérését, most már mi is tartsuk meg a magunkét! Nem is nehéz! Legalább az én részem: az »előljáróbeszéd«, nem az, de hogy a »Fővárosi Lapok«-ba bekerüljön az a tárcá, az már nehezebb dolog lesz a szedőknek.

Szófogadatlan, antiszemita betűk, melyek kuszán fonódnak össze, s ferdén szaladoznak a papíron. Némely betűnek a csápjai a negyedik-ötödik betűhöz is átnyúlnak, s elveszik a karakterét. Mindegyik egy-egy interpelláció az em. beri leleményességhez. De azért ezek a kuruc betűk mégis nagy szelídség hirdetői: hozzák az »örök béke« olajágát. A múlt országgyűlésbeli »párbajcsináló szövetkezet«-nek vége van. Összeomlott a legerősebb gerendáiban.

Legelőbb kimaradtak a Komjáthy pisztolyai (a kedvökért kimaradt Komjáthy is); szintén kimaradtak a szekundánsok: Hentaller Lajos és Bicskey Kálmán. Most végül megpuhult a legmérgeesebb párbajvívó, és elhajította magától a harci fegyvert: *»Ha engem ezentúl valaki megsért — írja Szalay — ezentúl én fogok tőle bocsánatot kérni«.*

Jó kódex az a Csemegi-kódex! Bárányokat nevel a tigrisekből, s írókat a bárányokból.

A JÓ ÖREG FRANKENBURG

Önök, hölgyeim s uraim, akik szívesek a mi működésünket hónapról hónapra figyelemmel kíséreni, sokszor láthatnak fiatal társaim sorában egy nyájas öregurat, kinek nemes homlokát gondosan fésült ősz haj fedte, de kifejezésteljes kék szemében fiatalos kedély tükröződött.

Azok közé a szép aggastyánok közé tartozott, akiken örömmel pihen meg a szem. Olyan volt, mint egy derült téli nap, midőn a napsugár a hóval játszik. Finom, szellemes arca fehér és üde vala, mint egy gyermeké. Nyugodtan, csendesen szokott ülni az első padban, gondosan figyelve, ha mi fiatalok valamit felolvastunk. Ajkai körül jóakaró mosoly játszott, mikor mindenki unatkozott már, ő még mindig figyelt, csak néha igazgatta meg változatosság okáért arany foglalatú pápaszemét.

Ő volt a legszorgalmasabb tagja a mi társaságunknak. Van köztünk akárhány, aki ha eljő a társaság ülésére, csodálkozva fogadják: »Nini, mi történt ezzel, hogy eljött?« Az öregúr volt talán az egyedüli, aki, ha egyszer-másszor nem jelent meg köztünk, feltűnést keltett: »Mi történhetett vele, hogy el nem jött?«

Mindég valami nagy oka volt annak, de soha olyan szomorú nagy oka, mint hogy most, nincsen itt.

Elvesztettük őt örökre.

Jól tudom, hogy az íróknak külön kontraktusuk van a halállal: önáluk a hűlál csak annyit jelent, hogy megszűnnek dolgozni, de könyveikben tovább élnek – hogy meddig, az nem a haláltól függ már, hanem a könyveiktől.

Frankenbúrgnak is bizonynyal megmaradtak a könyvei, a közönség megleli bennük az ő őszinte lelkét, meleg szívét, de nekünk társainak nagy veszteség az ő halála, mert ő mint ember többet ért nekünk könyveinél.

Éppen az ő műveit lapozva kell ezt kimondanom.

Ő írja legutolsó munkájában: »Azt a frázist, hogy kímélettel kell lennünk az élők iránt, tönkreteszi a másik frázis, hogy a holtakról csak jót kell mondani. Eszerint az igazat sohasem lehet megtudni.«

Nem, ő maga is mindig igazat írt magáról vallomásaiban és élményeiben. Miért rontsam meg egyszerű, szerény egyéniségének harmóniáját az emlékbeszédek azon két rőfös fáklájával, mely minden ravatal fölött egyforma fényben gyúl ki.

Annyi valódi érdeme volt neki, hogy bízvást elhajíthatom a hamis virágokat.

Ne mondjuk hát, hogy csillag tűnt le vele az irodalom egéről. Sokkal kevesebb volt ő, vagy több, ahogy vesszük: a mi kertünknek gyümölcsfái közül pusztult el egyik!

Középszerű író volt, de hasznosabb sok nagy írónál.

Őnök, akik a tömjéntől körülvelt fényes alakokat csodálják inkább, sokat gondolhattak arra, milyen nehéz nagy íróvá lenni.

De hátha még arra gondoltak volna, mennyivel nehezebb középszerű írónak maradni!

Az aztán az igazi! Nem hallani soha a tapsok kedvélesztő zaját, hanem csak a toll egyhangú percegését. Járnai az erdőt, ahol a dicsőség terem s nem szakíthatni a cserlevekből az izzadt halántéokra, félrehárítani a töviseket, hogy a szomjasak könnyebben odahajthassanak a forráshoz s neki magának nem inni belőle.

Azt állítjátok, nem volt szomjas? Ki hinné azt el, hiszen

ember volt! Hogy nem panaszkodott, nem követelt, az még nem jelenti, hogy nem vágyott rá.

Fiatalkori élete tele van kalandokkal: virágról virágra szállt, földi asszonyok közt ő csalt, meg őt csalták, de az égi asszonyhoz hű volt utolsó leheletéig. Pedig az sohasem nevelt édesen a szeme közé.

Minden út elterelte a magyar Múzsától.

Németkeresztúron született, német ajkú szülőktől, az összes rokonsága német volt, s iskoláit is német városokban, Sopronban és Nagyszombatban járja, csak a jogot végzi Egerben.

Eleven szöszke fiú tele szentimentális rajongással, mohón olvassa a 30-as évek német literatúráját, s ennek a behatása alatt maga is próbál verseket írni, először németül, később magyarul is egyes cikkeket az akkori folyóiratokba, a »Honművész«-be és »Regélő«-be.

Szent volt abban az időben a nyomtatott betű. Kivált a hölgyek előtt, kiknek minden festék közül a nyomdafesték imponált legjobban. Hanem hát az akkor volt!

A fiatal Frankenburg nagy »eroberung«-okat csinált mindenfelé. Kegyenca a női társaságoknak. Szépen öltözködik és gavallérosan költ. Atyja a jómódú somogyvári gazdatiszt, éppen nem sajnálja a költséget, s igen szeretetteljesen bánik vele.

Amit akkor, majd később Pozsonyban (hol mint jurátus Széchenyi István mellett töltött rövid időt) írogat, az még mind amolyan »probatio calami« és udvarlási eszköz. Mert mi tagadás lenne, így szokott az kezdődni.

A nyalka jurátus valóságos Don Juannak kezdi magát kinőni. Az egyik gyöngéd viszonyt még fel sem oldja, már újba kezd, vegyítve szókét barnával. Hát 'iszen ez is hozzátartozik a vegyészeti stúdióházhoz.

Amilyen állhatatlan volt a nőknél, épp olyan változékony volt a stúdióházában. Megunja a jogot, és a vegytannal pepecsel egy darabig, majd eszébe jut, hogy legjobb volna, ha gazdatiszt lehetne az apja helyén, s ezzel a szándékkal megy tanulni Keszthelyre.

Mikor javában benne van a gazdasági tudományban, rájön, hogy őbelőle sohasem lesz gazda.

Alapjában jó, szelíd fiú volt, de könnyűvérű. Az élet

komoly oldalát egészen figyelmen kívül hagyja, él a pillanatnak, s nem törődik a holnappal.

De hogy tévedésbe senki se essék, könnyűvérűsége nem egy hajtásból való a magyar dzsentrí ifjainak könnyűvérűségével, szófogadó, viasz-k szívű fiú ő, tele jó szándékkal, érzélgősséggel és gyermekes naivitással. Nem vásott, nem pazarló, nem hencegő — csak gondtalan, iránytalan és vidor, mint a madár.

Képzeljének önök egy csendes, békés nyárspolgárt, aki pipaszó mellett eldicsekedik vele, hogy valamikor ő is nagy kópé volt.

Az ember elmosolyodik rajta hitetlenül: »No, ugyan nagy kópé lehettél!«

Hát bizony csak olyan kópé volt a mi Frankenburgunk, hogy a dzsentrí gyereket »jámbor bárány«-nak tartanak ezzel a kópésággal; 1836-ig, tehát huszonöt éves koráig folyton a pályaválasztással tépelődik, míg végre kinevezik kincstári fogalmazónak a fővárosba, s itt kezd összeköttetésbe lépni az irodalom szereplő embereivel.

Rokonszenves egyénisége, megbízhatósága és szorgalma mindinkább kedveltté teszik.

Sorban jelennek meg munkái, novellák, humoreszkek, regények: a Sírva vigadók, a Zsibvásár, Estikék.

Nem becses művek, a stíl németes, az élcek erőszakolt Saphir utánzások, a meseszövéshöz nincs talentuma, s mélyen jellemezni nem tud, de az irány nemes, s tollától nem lehet megtagadni bizonyos elevenséget, ami akkor még új dolog volt; úgyhogy tárcái, melyeket a Kossuth »Pesti Hírlapja«-ba írt, majdnem oly kapós olvasmányok voltak apáink előtt, mint a Kossuth vezércikkei.

De legnagyobb érdeme az »Életképek«, melyet a negyvenes években alapított s szerkesztett. Kegyeletesen lapozzuk végig most is e drága folyóiratot. Új pezsgés, új irodalmi élet lehe csap ki abból. Látjuk nyüzsögni ebben az arany kaptárban a következő nagy korszak munkás méheit. Itt tűnik fel Jókai Mór, akkor még »tehetséges fiatal íróársunk«, egy elbeszéléssel, Arany János is itt közölte első dolgozatát, Vörösmarty Mihály, Toldy Ferenc és Jósika Miklós szintén ide írogattak.

Ez az idő volt a magyar irodalomban a lelkes honleányok korának a kezdete.

Negyven egyiptomi sovány esztendő után kezdődtek a kövér esztendők. (De már a kövér esztendők nemtője nem tudott negyvenig olvasni.)

Nagy lendületnek indult minden. A kassai kalendáriumot, amelynek rendes szög volt ütve minden nemesi házban az ajtó fölött, megérte az a szégyen, hogy keveselni kezdték imitt-amott.

A közönség egy része nekivetette magát az olvasásnak. Érdekes végignézni régi folyóiratok végén az előfizetőket. Többnyire apró komposzessorok, kasznárok, mérnökök, plébánosok voltak ezek.

Még egypár év előtt mecénás volt, aki egy könyvet megvett, azután nem lett csak patrónus. Végre erről a titulusról is lezállították, s a »hazafi« címmel illették. De címet denique mégis mindig kapott a magyar ember, ha prenumerált. (Csodálatos, hogy mégse szívesen prenumerált !)

Mindegy, nagy javulás volt ez, még ha a konkurenciát vesszük is. Mert mint az isten tehénkéi, mikor a verőfény átmelegíti a rögöket, kezdtek előbújni mindenünnen az irodalmi vállalatok.

Vahot Imre a »Pesti Divatlap«-jával, Horváth Lázár a »Honderű«-vel csinált versenyt az »Életképek«-nek.

Annyi kasznár mégse volt Magyarországon, hogy Vahot Imrének és a többi kettőnek elég legyen; ennél fogva Vahot mindnyáját magának akarta, de magának akarta Horváth is. Ebből aztán az következett, hogy elkezdtek egymás közt marakodni.

Cudar irodalmi hang pusztította az irodalom tekintélyét. Ízléstelenségek burjánzottak föl a szent berkekben. A »Honderű« a francia mágnásos modort affektálta, de az úgy állt neki, mint a medvének a menüett, Vahot Imre ellenben nyers és illetlen hangot használt, de neki legalább jól állt.

Valóságos isten áldása volt ily viszonyok között a Frankenburg működése, ki a komoly tisztességet és a művelt nemzeties irányt képviselte lapjában. Ki tudja, hogy néznénk ki ma, ha ő nincs ?

Az »Életképek« az ő legnagyobb érdeme. Mennyi szeretet-

tel és mennyi odaadással szerkesztette azt ő! Ha egyebet nem lehetne róla megírni, mint azt, hogy ő alapította, ő emelte olyan tekintélyre, aminőben 1848-ban Jókai és Petőfi tőle átvették, ez emlékezés rövidebb lenne talán, de nem hidegebb.

Akkor is megvolt már itt a fővárosban az az ország, amit úgy hívunk magunk közt, hogy Bohémia.

Ennek az országnak az a tulajdonsága, hogy a földje nincs meg sehol, de a lakosai megvannak mindenütt.

Frankenburg emelte nekik az »Életképek«-ben az első sátozt.

Óalatta öltött testet először az a varázsigé, mely azóta megnépesíté Bohémiát, hogy a »dolgozatok honoráltatnak«. A kereszties hadjáratok is sok embert lelkesítettek fel annak idején, de ez a jelszó még nagyobb hatást tett. A magyar anyák sűrűbben kezdtek szülni írókat és poétákat!

Olyan díjazás volt biz az csak, hogy jobban beillett volna borraválónak: de mégis ez volt az alap, a mag, ebből nőtt ki ekkorára a mai honorárium. (Ámbár iszen nem valami nagyon sok eső eshetett azóta!)

1848-ban kinevezték Frankenburgot a magyar külügy-minisztériumhoz Bécsbe tolmácsnak, s újra változott élete. A hajlongó udvari körökbe jut, a hofrátok, gyanús érzelmű és szolgálalkú apró beamterek fojtó levegőjét szívja. Bosszantják ott és gyanakszanak reá, eleinte nehezen mozog köztük, később megpuhul, s itt lesz valóságos nyárspolgárrá. Még visszavisszasóhajt lelke a függetlenebb és nemzetiesebb pályák után (hogy bizony azért kár volt annyit válogatni), de utoljára is lenyomja a kenyér.

Régi állandó szenvedélyével azonban, noha árt neki előmenetelében az összeköttetés a pesti írókkal, mégsem tud felhagyni, innen is részt vesz a hazai irodalom mozgalmában.

Érdekesen írja le bécsi hivataloskodását »Bécsi élményei«-ben, úgyszinte élete többi részét az »Őszinte vallomások«-ban. E két könyve a legbecsesebb, mert sok melegség és vonzó közvetlenség van bennök, noha nem tudja eltalálni, mi az érdekes, mi nem; fölösleges naivságokat beszél, s a nagy eseményekből, amelyek közt él, nem tud megfigyelni eleget. És mégis egy becsületes, ártatlan lélek mosolyog ránk e lapok-

ról. Megszeretjük őt kicsinyes bajaival, nem mindenben férfias, de derült és naiv életnézetével.

Nem tudott gyűlölni, csak szeretni. Akkor is mindenkit szeretett, amikor gyűlölni kellett volna sokakat.

Ő jó, nemes és szelíd volt, de az időkhöz nem illett hozzá, melyek meghozták a kenyértörést.

A kenyér eltört – s Frankenburg sehol sem volt, sem az innesső, sem a túlsó karajnál –, tehát kenyér nélkül maradt, sőt el is csukták . . . Könnyen ment az ilyen! A törekvő ember egy nap alatt válhatott osztrák báróvá vagy néha rebellissé – aszerint, hogy törekedett.

Mikor pedig kiszabadult 1850-ben, odament, ahol legelőbb kapott kenyeret: a bécsi legfőbb törvényszékhez.

Hányatott az élete ezentúl is, de sohasem egyik szikláról hányják a másikhoz, hanem csak az egyik sarokból tették félre a másikba. Hosszadalmas volna követni ez igénytelen keretben e tarka curriculum vitae-t! Mikor lett udvari titkár, hogy háromszor nősült, s csak közbül nem volt boldog házasságában, s hogy szíve örökké ifjú, észjárása örökké vidám maradt.

Szerencsés vérmérséklettel bírt, a bánat csak futó felhő volt fölötte . . . De neki a tündérek olyan két szemet adtak, hogy ő akkor is csak a nyájas eget látta velök.

Hiába is mondanánk, hogy itt és ott, nem minden ütött úgy ki, ahogy kellett volna. Ki tudja, nem ért volna-e más úton több sikert, még szebb sorsot?

Ha ő hallaná, a fejét rázná:

– Nem, nem – így szólna –, ne okoskodjatok gyerekek, minden jó volt, mindennel meg vagyok elégedve . . . boldogabb nem is lehettem volna!

Így beszélt, így érzett egész haláláig, s e tekintetben valódi bölcs. De igaz is, élete elég nyugodt volt, tulajdonképeni nagy bánat csak egyszer érte, mikor az első nejétől származott, egyetlen fia meghalt Bécsben, s komoly veszedelem is csak egyszer környékezte azzal, hogy Forgách kancellár őt akarta kinevezni a Nemzeti Színház ideiglenes intendánsának.

Életének ezt a keserű folytatását azonban elhárítja a sors, mert éppen mikor a fölterjesztést már aláírni kellett volna, megbukott a kancellár, s maga Frankenburg is nyugalomba ment.

De ösmerte is ő a nyugalmat!

Pestre jött 1866-ban, s átvette a »Magyarország és a Nagyvilág« szerkesztését, majd az »1848« című politikai lapot alapította. Ez idő tájban választotta meg tagjául a Kisfaludy Társaság, az Akadémia már a szabadságharc előtt.

Pestről visszavágyott a szülői tájra, s megtelepedett Sopronban, hogy már most mégiscsak nyugalomba megy.

No iszen . . . ott kezdett még csak istenigazában dolgozni az öregúr.

Hozzáfogott magyarosítani az ódon német várost. Izgatott, írt, művészi kört alapított, s addig el sem ment onnan, míg meg nem élte, hogy magyarul beszéltek.

Mihelyt ott nem volt semmi dolga, legott elhatározta, ki tudja, hányadszor, hogy visszajön Pestre nyugodni. Ideje is. Közel járt már a hetven évhez.

De itt már azóta új generációt talált, egy csomó fiatal író. »Nini hiszen még ezekkel nem dolgozott versenyt!«

Elkezdte előlről, s újra sűrűn jelentek meg munkái a lapokban. Éppen olyan derültek, vidámak voltak, mintha a régi pozsonyi jurátus írná!

Keze reszketett már, fantáziája, betűi egyre kisebbedtek, de ő folyton nagyobbodott mint ember.

Ez időben választották be ebbe a társaságba a fiatal írók közé.

Sajnos, nem sokáig maradhatott »fiatal író«, fejlődő betegsége a múlt nyár derekán, augusztus 6-án megtörte Gleichenbergben.

Most már igazán nyugalomba ment.

Hílt tetemeit hazahozatni rendelte, itthon is vannak, s jól esik tudni, hogy itthon vannak. Legalább felsőhajthatunk a sírjánál:

Kedves barátunk, aki öcséidnek szólítottad apáinkat, aludj puhán, megmondjuk fiainknak, hogy sokat köszönhetnek neked! Ti voltatok a kezdet. S e kezdetet örökké tudni fogjuk. Derék kezdet volt!

Mi lesz a vég, azt még nem tudjuk . . . te talán megálmodtad azóta .

Álmodd meg szépnek odalenn, elfáradt közkatona, aki vezéreket vezetted!

A TEGNAPI BÁL

A bécsiek orra le van eresztve. Ez idén Budapesten kezdte meg az udvar a téli ünnepéyleit.

Mégpedig mindjárt egy nagyszabású bállal, ahol annyi sok ember, főúr és hölgy volt jelen, hogy — több is volt eggyel.

Ezernégyszáz személyt híttak meg, köztük az egész képviselőházat.

Szalay Imréről az az adoma keringett, hogy a meghívás a váci fogházban érte, sietett is magát levélben kimenteni a főudvarmesteri hivatalnál: »szívesen elmennék, de a profósz nem ereszt«.

Ami fényes, szemkápráztató az »Ezeregy éjszaká«-ban le van írva, az itt mind a valóságban volt meg — csakhogy magyarban. A kócsagos kalpagokon a boglárók, a drágaköves mentekötők, a festői atillák és menték. De ami legdrágább, azt mind az asszonyokra rakták. A csillárok fénye megtört a gyémántok és smaragdok ragyogásán.

De a legszebb gyémánt maga a trónörökös né volt szép, nemes, üde arcával, smaragdszínű uszályos ruhájával. Körülötte láttuk arisztokráciánk fiatal hölgyeit, bájosabbnál bájosabbakat.

A királyné körül ellenben az ország *nagyasszonyai* forogtak.

Ófelsége szürke-kék selyembrokát ruhát viselt, arany hímzésű csipkesávollyal; csipkedíszítésű zöld bársony toalett emelte az Izabella hercegnő arányos alakját. A zöld szín dominált az este. A szép Katinka grófnő is azt viselte. Coburg hercegné megtartotta most is az ő kedvenc színét, a rózsaszínt. Illett is délceg magas termetére. A »legmagyarabb főhercegné«, Klotild ellenben haragospiros selyemruhát viselt.

A szín mindegy volt, mert képviselve volt ott most a szivárvány minden színe (Károlyi Istvánnének olajbarna, gróf Andrassy Gézánnének sárga volt a ruhája), elmaradhatatlan csak a pazar csipkedíszítés volt, némely ruhát teljesen beborított a csipke, s fejkének színes lengő tolldisz volt az uralkodó. A leányok egytől egyig fehér ruhában jelentek meg.

A meghívottak közül kevesen maradtak ki, úgyhogy a

palota termei ugyancsak szűkek lettek annyi vendég számára; alig lehetett mozogni, kivált a márványteremben.

Kilenc óráig idegenül hullámozott a roppant tömeg a nagy teremben.

Ekkor a pálcás urak megkoppantották spanyol ceremónia szerint a padozatot. A szárnyas ajtók megnyíltak, s belépett az udvar.

Mintegy félóráig tartott a bemutatás s a cercle, midőn őfelsége jelt adott a táncra, s hogy hely legyen a párok számára, az öregebbek kezdtek átszállinkózni a büfébe, hol hideg ételek és a szokásos udvari cukrocskák nagy tömegben voltak felhalmozva.

Öreg katonatisztek és képviselők legszívesebben ide húzódtak vissza. Itt is nagy tolongás volt. Pedig hátha még a főpapok is eljöttek volna, ők is a büfében lettek volna. A főpapok közül azonban, feltűnő volt, egy sem jelent meg az udvarnál. De ez nem volt olyan nagy baj, mint az, hogy szivarozni nem lehet. A lakájok csak németül beszéltek, József főherceg magyarul szólított meg egyet:

– Hozzon egy kis hideg sültet!

A lakáj fájdalomosan mosolygott, hogy nem érti.

– Hiszen ha csak az kell – mondá a főherceg –, tudok én németül is, ha nagyon megszorítanak!

A lapunk múlt számában leírt versengési történethez, hogy ugyanis ki fogadja újévkor őfelsége a királyné számára az újévi üdvözlőket, még a következő részleteket beszélték az udvari bálon.

B. Sennyey Pálnét azért illette volna ez a szerep, mert régi törvényeink szerint az országbíró viseli a legnagyobb méltóságot a király után, tehát ennek a neje kell, hogy képviselje a királynét.

De Szapáry Géza grófné is igényt tarthatott, mert az ő férje a magyar főudvarmester.

Kezdték megakadni az emberek, hogy melyik legyen hát a kettő közül, s hivatták Tisza Kálmánt: »ebben adjon nekik tanácsot, ha igazán okos ember«.

Az udvarnál nem beszéltek napokig egyébről, mint hogy miképp fog ez eldőlni: Melyik lesz a kettő közül?

Így intézték a kérdést Tiszához is.

— Egyik sem — felelte volna hír szerint a miniszterelnök —, Sennyey Pálnét illetné e méltóság, mert régi törvényeink szerint csakugyan az országbíróság a legmagasabb polc a nádor után, ámde most már új törvények alapján élünk, s az új törvények szerint a miniszterelnökség a legmagasabb polc; az én feleségem azonban nem vágyik erre a kitüntetésre, tehát ne legyen sem az egyik, sem a másik, hanem neveztessek ki egy harmadik: Katinka grófnő.

S így lőn, hogy Katinka grófnő fogadta őfelsége nevében az újévi gratulációkat.

S így lőn, hogy Andrassy Gyula kiengesztelődött Tisza iránt, s kijelentette, hogy aki az ő feleségének ilyen nagy tisztelője és jóakarója, annak mégsem csinál oppozíciót a főrendiház reformálásánál.

Szép ez nagyon, csak igaz lenne!

»AZ ARANY EMBER« ALAKJAI

Föltesszük, hogy az olvasó ismeri »Az arany ember«-t. Vagy az egyiket, vagy a másikat, vagy a regényt, vagy a drámát.

Sőt van egy harmadik is, a »legaranyabb ember«. Az, aki a két arany embert írta: Jókai Mór.

Mert Leveticzy-Timár Mihály uram (akit Nagy Imre ábrázol rokonszenvesen) csak a derék *Csorbadzsitól* kapott aranyokból csinál még több aranyat, de Jókai Mór tolla alatt minden arannyá változik át.

Úgy tett éppen, mint a most Budapesten időző híres bűvész, Herrman professzor, aki egy galambot kettészakít — s két egész eleven galamb lesz az egyből.

Így lett a regényből egy dráma és egy regény.

Melyik a jobb? Bizonyosan a regény, mert ott Jókai a leíró képességével brillírozhat. Hol vegyen Podmaniczky Frigyes olyan gyönyörű »Senki sziget«-t, aminőt Jókai fantáziája teremtett? S vajon van-e a Nemzeti Színház kellék-tárában olyan kedves osacogó kis Dódi, aminő a regényben?

És végre is, itt csak alakok beszélnek, igaz, azt, amit Jókai ad a szájukba, — de mit ér, ha ő maga közbe nem szólhat?

Hanem hiszen megesik az néha, hogy vesztéssel is jár valami nyereség. Mert olyan ügyes Noémit, aminő Márkus Emília, s olyan csinos, becsületes arcú Timár Mihályt, mint Nagy Imre, ki lehet talán Jókainak gondolni, de az olvasó nehezen bírja utána képzelni .

A mese nem változott lényegesen; a szálak egészen úgy fonódnak, s majdnem úgy is bonyolódnak ki, mint a regényben.

Timár Mihály a meghalt Csorbadzsi pénzét átveszi, s leányát, a márvány-hideg Timeát (helyes kis török kisasszony lett Fáy Szerenából), a haldokló kívánságához képest elviszi rokonához, a komáromi rác Brázovicshoz. Biz abból itt a drámában sem lett becsületesebb ember. Botrány, milyen cudarul bánik a jámbor Fabula urammal, akibe annyi komáromi humort tud belekeverni Ujházy. Hanem hát az akkor volt! Ma már a hét gyerekekkel megáldott szegény polgár nem is annyira mulatságos, mint inkább szánandó.

Rosszul bánnak a szegény Timeával, kivált a gonosz Zsófi asszony, akiből olyan pompás komáromi nemzeti asszonyt faragott Szathmáryné, hogy maga Jókai is élénken fölkiáltott: »Ejnye, erre az asszonyra emlékszem valahonnan!« De rosszul bánt vele a kegyetlen szívű Szacsvayné is (bocsánat, Athaliát akartam mondani), szóval Brázovics egész famíliája, pedig Timea szelíd, nemes jellemű leány volt, csak egy kicsit ostoba, amiért bele tudott szeretni abba a léha Kadisa nevű katonatisztbe. (Jó ízlés a piktortól, hogy kihagyta innen őkelmét.)

Mint hogy azonban Kadisa Athaliát akarta elvenni, dacára szerelmének, hozzáment hálából a pártját fogó, gazdag Timárhoz, ki minden vagyonát a lábához tette.

Hát nem is lett volna ebből rossz házasság, ha a »Senki szigete« nincs, s a »Senki szigeté-«n ott nincs a szép Noémi, aki a nagy szeretetével elvonta az arany embert az ő hideg feleségétől, a Timeától.

De a meséből még úgysem kerekednék nagyobb bonyodalom, ha az öreg Brázovics tönkre nem jut, és meg nem üti a guta. (Minek is adják ezt a szerepet olyan vérmes embernek, mint Szigeti Imre?)

Kadisa persze most már nem veszi el Brázovics leányát,

ki a féltékenység kígyószemeivel őrzi Timeát, nehogy viszonyt kezdjen Kadiséval, azalatt meg Timár uram a kereskedés ürügye alatt boldogan éli világát Noémival, meg a kis Dódival.

Azaz boldogan élne, ha itt nem volna az az alávaló Krisztyán Tódor, egy csavargó gazember. (Fogadni mernék, hogy az a köpönyeg is lopott jószág rajta, amely olyan korhelyesen fekszi meg a Náday vállát.) Ez megtudja a Timár titkát, fenyegeti, üldözi, pénzét elcsalja, egyszer a ruháit is magára szedi, de szerencsére éppen akkor belefut a Balatonba.

Mikor tavaszra kifogják a halászok, a ruháról azt hiszik, Timár volt, nagy tisztességben eltemetik. (Azóta sem volt olyan nagy harangozás Komáromban!) Timea férjhez megy Kadiséhoz, Athalia meg akarja gyilkolni, de rajta csípi. Timár pedig csendesen elfeledve él kedves Noémijével a »Senki sziget«-n.

Tele van tarkábbnál tarkább alakokkal a darab, s azok mind mulattatók és kedves ismerőseivé váltak csakhamar a közönségnek.

A régi Komárom elevenül meg. A költő szülővárosa. Szinte odaképzeltük őt magát is. Valószínűleg együtt járt iskolába Fabula uram gyerekeivel.

Akkor lehetett ott a napi pletyka padján ez a kedves szép történet, ahol a gonosz emberek mind rosszul járnak, s a jó emberek mind boldoggá lesznek.

Bár így lenne örökkön-örökké a valóságban is.

HUSZÁR MŰTERME

Mosolygó arccal, kedves töredezett magyarsággal adta fel barátainak azt a találós mesét: — Sem nem villa, sem nem ház, — sem nincs a városban, sem nincs a városon kívül. No, mi az?

Mindenki tudta már, hogy ez az ő műterme, mely a Lendvay és Bajza utca sarkán, az úgynevezett »Épreskert«-ben áll, s melyet annyira szeretett emlegetni minduntalan, hogy belátta mindenki, mekkora gyönyörűsége telik benne.

Körös-körül a gazdagok kéjlakai emelkedtek, homlokzatukkal a sugárútra. Ez kissé beljebb fekszik, szerényebben elhúzódva, pázsittal benőtt udvara a falura emlékezteti az embert. Egy-két növendék-fácska mutatta a gazdaság újdonságát.

Huszár szívesen elmondta, hogyan jutott kedves hajlékához.

— Deák Ferenc hozta nekem.

Igen, a Deák-szobor segítette hozzá. Mikor e művel őt bízták meg, akkor kinn volt ideiglenes műterme a Városligetben, ott dolgozgatott vidáman fütyörészve (mert mindig víg volt, és fütyölt munka közben), de abban a szűk terebben nem lehetett volna Deák alakját elkészíteni, tehát műteremről kellett gondoskodnia. Addig-addig törte a fejét, hol található alkalmas helyet, míg egyszer azt tanácsolta neki a bizottság egy tagja: »Hát építtessen magának«.

Mit? Hogy ő építtessen? Hát lehet egy ilyen vakmerő gondolatnak támadnia a művész elméjében, ahol ugyan megszületik még az a bátorság is, hogy az atyaistent gyúrja meg kőből, amint hogy meg is mintázta egy ízben — de hogy tulajdon házat építtessen, ez már mégis túl merész ötlet.

Eleinte csak mosolygott erre, de midőn a szobor-bizottság késznek ajánlkozott huszonötezer forint előleget adni, a város pedig jutányos áron engedte át az epreskerti telket, megindult a műterem építése, s egy tavaszon be is fejezték. »Bár csak tovább tartott volna — mondá a művész —, hogy tovább örültem volna neki.«

Ebben tökéletesen ki volt fejezve természete, mert annak már nem tudott örülni, ami kész volt, mindig kétes tervek gyullasztották, s maga az alkotás munkája gyönyörködtette. Kész szobrairól fumigálva beszélt, a készülőkről lelkesedéssel, s ez mutatta benne az *erőt*, hogy nem kapaszkodott bele, mint a féltéhségek szoktak, az elért sikereibe, hanem ezeket nem sokra becsülvén, duzzadó munkakedvvel, a tehetségesek kérlelhetetlen ösztönével vágyott új sikerekre.

De az »epreskerti tanya« készen volt bár, sok örömet okozott neki azontúl is. A fácskák évről évre nőttek ott kinn (mindeniknek valami nevet adott a mitológiából), az eresz

alatt három év előtt egy fecske fészket rakott. Minden ismerősét külön elhívta megnézni a fészket, kedélyeskedve hogy mit épített az ő madár-kollégája, mert a fecske is szobrász ám.

S míg ez gyönyörködtette kívül, azalatt bent is szaporodott a háznép. Évről évre jobban benépesült a »gyermekszoba« a földszinten. (Így hitta a műtermét tréfálózva.) Igaz, hogy lakói kőből, anyagból voltak, de csak nekünk voltak azok kőből, őneki magának élni látszottak, beszéltek hozzá, és ő beszélt hozzájuk. A vidor cimborá csak nevetett, mikor pirongetták, miért nem alapít családot, minek él agglégényes rideg-ségben egyedül?

Csodálkozva rázta dús gesztenyefürtös fejét. Hogy élne ő egyedül? Mikor neki van a legjobb társasága az országban!

A terem közepén ott áll a tündérszép Vénusz, keces idomaival, a kis Amor pajkoskodik a vállán. Balról Trefort miniszter morfondírozik. (Talán azon töpreng, nem felejtette-e ki valamit a költségvetésből?) Jobbról az öreg Pulszky gunyoros arca bukkan elő, a túlsó szögletben a mulató betyár duhajkodik széles jókedvében. Amott meg a Deák főséges arca tűnik elő. Hatalmas idomainak mintái szétszedve, mint egy romokban heverő kolossz. Ni, ez meg ott Jókai Mór, kedves humor játszik az ajkai körül. Mintha azon gondolkodnék, hogy mégis szép lesz, ha az öregúr ott áll majd a Ferenc József téren, *hátat fordítva* a szabadelvű klubnak.

De ki gyózná mind elszámlálni az ő alakjait? Némelyik már bevégzett, másik még csak alakatlan gyurma, egy-egy odavetett gondolata a művésznek, nekünk érthetetlen, de neki beszédes.

Akkor érezte magát jól, mikor munkászubbonyát felöltve, alakjai közt sűröghetett. Ők és a zene meg a bor volt az ő elementumai. A borospalack mindig ott volt az állvány mellett, s a hegedű a szegen.

Hol a palackot vette fel, hol a hegedűt vette le, s amint ivott, s hegedült közbe jó magyar nótákat, a negyedik-ötödik pohárnál egyszerre táncra kerekedtek körül a szobrok, legalább ő úgy látta, s teljes odaadással muzsikált nekik. (Rácz Pali szobra a polcra a fejét csóválta irigyen, hogy milyen jól csinálja a tempót.)

Ilyen volt az epreskerti műterem gazdája: víg, pajkos, becsvágyó és gondtalan. S a műtermet, mely az első magyar szobrász-műterem, ha Deák hozta neki, egyszersmind Deák örökölte tőle. A szép kis villa most a szoboré. Az fogja használni, aki bevégzi a már jobbadán kész művet.

Január 21-én Huszár még ott mulatott szobrai közt, késő este felment hálószobájába, és nem jött vissza többé közéjük, csak harmadnapra.

De már akkor ő is szobor volt.

Ott feküdt hidegen, mereven, virágokkal és koszorúkkal borítva. A gyertyák kísérteties fényt vetettek.

Fejénél, mint egy őrzőszellem, Deák állt, s köröskörül közelebb a többi szobrok.

Ők félig elevenek, emez egészen halott.

BLAHÁNÉ A NÉPSZÍNMŰVEKBEN

Miben is mutassuk be másban? Sehol sem olyan otthonos ő, sehol sem olyan tetszetős, mint a népszínművekben.

Hiszen eljátssza ő a pusztán drámai szerepet is jobban, mint mások, de ha a magyar közönség már azt tartja, hogy kár azt az ő imádságos száját prózai beszédre fárasztani. . .

Mi ne sikerülne őneki, akit az isten jókedvében teremtett? Szép arca, kellemes, arányos alakja, finom hajlékonysága, ügyessége, bohókás kedélye, diszkrét és mindig kifejező játéka sok diadalt szerzett neki az operett mezején is. Abban is első ő. Gondoljuk el a hosszú sort a »Koziki«-tól a »Koldusdiák«-ig. Ha az a taps, amit ő aratott ezen a mezőn is, mind egy csattanássá válnék, talán az egész világ megsiketülne tőle.

És mégis nem szívesen látjuk őt ott. Féltékenyek vagyunk, irigyeljük az idegen dallaktól, hogy azokat az ő édes, megvesztegető hangja lopja be a szívünkbe.

»Maradjon ő csak a népszínműveknél« — ez az általános vélemény. Ott tűnt ki, ott nagy, s nekünk ott a legbecsesebb. Nem cipellőben volt, hanem karmazsin csizmában, mikor a közönség tenyerére vette, hát ne vesse le azt a karmazsin csizmát ezentúl sem.

Hja, ha csak a karmazsin csizmáról volna szó. . . Ő azt bizony ha lehúzza, váltig fel is húzná, ha pedig elkopnék, majd varrna másikat Sverteczky uram, őkegyelme (még ez a név is maradandó lesz a Blaha asszony kedvéért), hanem hát az a baj, hogy nincs *miben* fölhúzni, mert ám a csizmás darabokra nem akad Tóth Ede és Csepreghy Ferenc halála óta ahhoz értő ember.

Úgy tettek velünk az áldást osztó égi hatalmak, hogy: »Itt van ni, kiadjuk az egész osztályrészeket egyszerre«. Szigligeti még élt, s Csepreghy már írt, mikor Tóth Ede megalkotta a magyar népszínművek gyöngyét, a »Falu rosszá«-t. S amit e három költő megteremtett, ott volt kéznél Blaháné, hogy abba belelehelje művészetével az életet.

De a fénykorszak nem soká tartott. A három költő ott aluszik koszorús fejjel a Kerepesi temetőben.

Ki tudja, mi lenne a népszínműből is, ha Blahánék nincs? Ővele tovább él az. Látjuk néha Rózsit a Szigligeti »Cigány«-ában. Sikerült képét közli lapunk mai száma, amint ott ül a fűvő mellett az öreg cigánnyal. És gyakran látjuk a másik Rózsit, a »Finum Rózsi«-t is, oly gyakran, hogy arról már képet sem kell adni. Hát Török bíróné asszonyomat ugyan ki ne ösmerné a »Piros bugyelláris«-ból?

Lehetetlen az, hogy ezek csak úgy elmúljanak, és ne legyen utána semmi maradék.

Amíg Blaháné megvan, a népszínmű sem veszhet el egészen.

Az ő kedvéért írják már az új népszínműveket, többnyire a következő recept szerint: »Legelőször vegyük Blahánét, öntsük körül valami mesével, szőjük a szerepébe sok nótát, s öltözködtessük a darabban minél többször«.

Így vannak csinálva a legtöbb szerepei; s női egyéniségének varázsából a darabnak is jut, s mi mindig abban a boldog csalódásban élhetünk, hogy a népszínmű-irodalom tovább él és virágozik.

Hanem biz az csak olyan, valljuk meg, mint mikor az embernek még a halála után is nő egy darabig a haja. . .

És még így hanyatlóban is bizonyos szeretettel és dédelgetéssel viseltetünk ezen speciális magyar műfaj iránt. Pedig talán már nem is a darabok tetszenek annyira, hanem Blaháné.

Mindegy, aminek vonzereje van, az jogosult. A közönség tódul megnézni a »Cigány Panná«-t (a »Tót leány« édestestvérét), s elejétől végig gyönyörködik a magyar legényért epedező cigányleányban, annak a cifra gyöngyös ruhában, szemenszedett nótáiban; tapsol »Turi Borcsá«-nak, aki patyolatos kezében a gereblyét fogja, s úgy búsul szíve dolgán, fejét a gereblye nyeléhez támasztva (pedig amit a gereblye föl nem vesz kétszerre, ott hagyja már azt harmadszor is), sír a szegény »Árva Zsuzska« sorsán, aki az ő kis kutykáját olyan nagyon szerette. A foltos ruhában még tán szebb »a magyar csalógány«, mint a legcifrább, legropogósabb viganóban. Ha nevet, olyan az, mint a csöngettyű, ha bánata van, az meg olyan, mint az imádság. Akár sír, akár mosolyog, vagy duzzog, mindenféleképpen megenni való.

Nemcsak a parasztot találja el ő, nemcsak a tót vagy cigányleányt, hanem még »milimárinak« is olyan szakasztott ismerős, hogy az ember akárhányszor látta már ezt a leányasszonyt végigrobogni a főváros utcáin a tejes szekeren, ostorpattogatással hajtva a lovakat – csakhogy akkor nem vi-gyázta meg, hogy olyan nagyon szép.

S az a csodálatos, hogy a nagy hatásnak és a páratlan sikereknek, melyeket elért, mégis az a titka, hogy ő mindig magamagát játssza.

S azért minden népszínműben, mielőtt azt a szerző megírná, van már előre egy kész alak – Blaháné. S ez menti meg a darabot.

Azelőtt tréfaszámba ment annak az anekdotabeli szerzőnek a naiv instrukciója: »Borbélylegények keresztülmennek a színen, és élcelnek« (az élceket azonban oda nem írta az érde-mes szerző).

Ez nem is naivság többé. Valóban elég odaírni: »Blaháné kijön a színre és mókázik, közbe énekel«. (Egyéb-e a »Tündér-lak Magyarhonban«?)

Ami kedvesség, báj, pajkosság, kellem és játszi költőiség van a magyar nőkben külön-külön, az mind összekerült egy rakásra Blahánéban.

Hallgassa bár egyes szerepeiben ezer különböző ízlésű ember, az mind megkapja benne azt, ami éppen az ő gusztusá-ra való.

Mert minden magyar menyecske benne van ebben az egyben.

S ez az egy benne van minden magyar szívben.

A KÉTFÉLE EMBER

Őszintén bevallom, hogy nekem Bartók Lajos (kiról ez a cikkecske szólni fog) jó barátom, amit én úgy értelmezek, hogy nekem egy kicsit jogom van őszintébben szólni róla, s meg is mondani az igazat a könyvéről, mely azt a jó nyári címet viseli: »Kárpáti emlékek«.*

Ahhoz az asztalhoz, ahol vacsorálni szoktunk évek óta, hosszú ideig járt egy ismerősöm is, akinek bemutattam Bartókot.

Sokszor elbeszélgettek együtt ketten, illetőleg csak az idegen beszélt, Bartók hallgatagon ült mellette az ő melankóliájával; ha szólt is, megjegyzéseiben bizonyos szelídség nyilvánult. Ha személy került szóba, Bartók volt a mérséklő elem, s kék szeme, melyet valami sajnálkozó borulat vont be, ha valakit vagy valamit ócsároltak, teljes összhangban volt szöszke, majdnem fehér, körtealakú fejére lesimított hajával.

Egy nap, de már vagy négy hét múlva a Bartókkali ösmeretség után, képéből kikelve állít meg az utcán az asztalunkbeli ismerős, aki (az alábbi passzus megértése céljából meg kell jegyeznem) egy valláson van a felsőházi javaslat 5. §-nak d) pontjával.

– Képzeld, mit hallottam – mondá izgatottan.

– Ugyan mit?

– Azt, hogy ez a mi Bartókunk, az a Bartók, aki »Don Pedró« név alatt a »Bolond Istók«-ot szerkeszti.

– Hát persze hogy az. És ön nem tudta?

* A »Kárpáti Emlékek« gyönyörű velinpapíron, nagy kvart alakban jelent meg Spányi Béla hangulatos tájképeivel, s mintegy negyven költemény van benne, Bartók műzsájának megannyi szép terméke.

– Ha nem tudtam-e? Hiszen még most sem hiszem. Lehetetlen az, uram, hogy ez a szelíd úriember gyilkolja ott a minisztereket s a zsidókat. Hiszen olyan ártatlan, hogy a légynek sem árt.

– Hja, uram – feleltem neki – , hát nem látott már ön egy olyan sétatálcát, amit csak meg kell húzni egy kicsit, s mindjárt kijön belőle a *stilet*?

Most vagy négy napja egy képviselőhöz voltam hivatalos valami dologban. A képviselőt nem találtam otthon, hanem a felesége otthon volt, s amíg az urat vártuk, elbeszélgetett velem irodalmi dolgokról.

– Lássá, nekem ez a Bartók a legkedvesebb poétám. Rendkívül szimpatizárok vele. Van benne igazi szenvedély, kifejezéseiben erő és merészség.

– Mit olvasott már tőle?

– Mindent. Az »Örtüzek«-et, a »Költeményei«-t, a »Kenedi Margit«-ot, és éppen most olvasom a »Kárpáti emlékek«-et.

– Jók-e?

– De még mennyire! Ez egy olyan könyv, hogy aki megveszi, meggazdálkodik a Tátrafüredre való menetelt.

– Nem hiszem, hogy olyan hűvös lenne majd az a könyv nyáron át.

– Hűvös? Mit beszél ön? Én egészen nekimelegszem, ha olvasom. A zordon fenyvesek, a hegyszakadékok, a hatalmas fenyők, a szelíd nyárfák.

– Igen, igen, a hegyek haja.

– S a költő, kinek szerelmi szenvedélye e helyen megnő, s lángjával az égbe meredő szilacsúcsokig csapkod.

– Ez már sok! Ezt a frázist elviszem a »Bolond Istók«-nak.

– A »Bolond Istók«-nak? Ne említse, kérem. Utálok azt a lapot. Az a Don Pedró egy szörnyű kiállhatatlan ember lehet, aki feltúrja a szemetet, s boglyákat rak belőle. Ösmeri?

– Hogyne ösmerném.

– Győlölöm azt az embert. Hogy néz ki?

– Körülbelül úgy, mint Bartók Lajos.

– Az lehetetlen! Ön csak tréfál.

– Szavamra mondom.

– Tudja is ön! Önök csak az asszonyokat nézik meg jól. Fogadni mernék, hogy Bartók nem úgy néz ki!

– No, majd meglátja nagysád, ha egyszer bemutatom mind a kettőt.

– Az egyikből nem kérek, de a másikat óhajtom.

Nem akartam az asszonyt felvilágosítani, hanem ahelyett egyszer megpirongattam a férjét.

– Miért nem világosítja fel a feleségét, hogy Bartók Lajos szerkeszti a »Bolond Istók«-ot?

– Hát mondtam én valaha, hogy nem ő szerkeszti?

– De nem akarja elhinni.

– Hiszen ott áll a neve a lap alatt.

– Dehogyan áll. Ott »Don Pedró« van.

– Don Pedró? Biz isten nem is néztem eddig. De a nagy nevetéstől rá sem érek, mikor kezembe veszem a lapot. Hanem upropó, ha nincs odaírva Bartóknak a neve, hát akkor honnan ösmeri a feleségem?

– A szerelmes költeményei után.

– Mit, hát Bartók szerelmes költeményeket is ír? Az lehetetlen!

– Miért volna lehetetlen?

– Különösnek tartanám, ha ez a jeles szatirikus olyan éretlenségekkel foglalkoznék, hogy a Nina, Mina és Karolina lábujjait, fülhegyét és csillagos szemeit énekelje. Nem okos embernek való az.

– Márpedig ír azt is. Hisz mind ott vannak a felesége asztalán, díszkötésben.

– Azok a díszkötésű munkák? – hebegte. – Ő írta? Lapozgattam bennök, mikor egyszer tüdőgyulladásban feküdtem otthon, de biz én nem néztem, ki írta. Ah! Ah! Azok a harmatos sóhajtások! Mondhatom, hogy eddig nagy embernek tartottam azt a Bartókot, de már ezzelsokat veszt előttem. A diák fiamat tavaly is megvertem egy nádbottal, hogy versíráson kaptam rajta.

Ezekből az összerakott párbeszédéből megértheti az olvasó, hogy Bartók Lajos tulajdonképpen két ember, s hogy ez a két ember két különféle világban mozog.

Az egyik Bartók Lajos ott jár a hercehurcák, a pártszenvedélyek, a gyűlöletek és viaskodások országában, s vagdalko-

zik jobbra-balra könyörtelenül, kíméletlen, s itt az előzködő versenyben bizony megesik rajta gyakran az is, ami az egy-szeri huszáron, ki a pajtásával a csatatéren »huszonegyezett«, az egyik levágott húsz embert, és azt mondta »resto«, mire a másiknak már huszonegy ellenséget kellett levágnia, ha nyerni akart, hanem szerencsétlenül egy olyan nagyot csapott az éles kardjával, hogy két ember esvén el — »troppo« lett.

A másik Bartók ellenben járja egy más világban a szerelem édes berkeit csendesen andalogva, s vigyáz minden kis virágra, hogy el ne tapossa, vagy fölmegy zordon bércekre, s ott a villámok csattogásába belekiáltja érzelmeit.

Amott a mamelukok bőrét hasogatja éles gyilokkal, emitt sajnálja a fát, melynek meghasított kérgéből, hova kedvese nevét bevészte, könnyek szivárognak ki.

Amaz a Bartók ellenségeket szerez magának és párt-híveket.

Emez a Bartók csak tisztelőket szerez, akik kiváló tehetségét elismerik, és sok szépet várnak tőle az úgyis hanyatló és elhagyott magyar literatúrának.

Hanem a két külön világot, mely közt egy tenger van, nemcsak hogy tenger alatti kábel köti össze, hanem sok mindenféle közlekedési út. (Ilyen helyen bezzeg van út, ahol nem kellene.)

Ezek az utakon az egyik világból átjönnek az emberek a másik világba, s ezek aztán összekonfundálják a magok Bartókját emezeknek a Bartókjával — ami elég szarvas hiba.

A »Bolond Istók« ellenségei átjönnek belefütyülni a »Kárpáti emlékek« által fölvert tapsokba, emezek pedig átmennek gáncsolni a »Bolond Istók«-ot.

De azért a poéta itt, ennek dacára is folyton nőtt, s Bolond Istók harapó foga a nagy ungorkodásban ott, nemhogy tompább, de egyre élesebb lett: jele, hogy Bartók igazi tehetség mind a két téren.

Némelyek azt mondják:

— Bartókot azért dicsérik mint poétát jobban, ahogy kellene, mert félnek a lapjától.

Mások viszont azt állítják:

– Bartókot azért nem dicsérik mint poétát úgy, amint kellene, mert haragszanak a lapjára.

Van valami igaz mind a kettőben.

De én azért mégsem tudnám neki azt tanácsolni jólélekkel, hogy hagyja abba vagy az egyik működését, vagy a másikat, mert mind a kettőben nagy erővel és sikerrel dolgozik.

És ha mondanám, sem tenné meg, mert ez nála talán politikai princípium.

Olyan nagy ellensége a fúziónak, hogy ő maga is *kétfelé* vált.

A harmadik Bartókot nem is említem: azt, aki nálunk a Pesti Hírlapban írja D. P. név alatt a szellemes színházi csevegéseket.

A GENERÁLIS

Így nevezik egymás közt a miniszterelnököt a mamelukok, mintegy ki akarván fejezni a vak katonai engedelmességet: hogy követik éjjel-nappal, szárazon vízen (de nem vízen és kenyéren).

Tíz éve uralkodik már a generális fölöttünk. Feje a piros széken fehéredett meg. Tíz éve eszi a legédesebb kenyeret, melynek a neve hatalom, és sem a kenyér nem lett kisebb, sem az ő étvágya nem lett rosszabb.

E tíz év alatt sok mindenben ment keresztül, járt a Szkülák és Kharübdiszek között, hajója zátonyon akadt, sziklához csapódék, ellenkező szelek szaggatták vitorláit, de mindent kihevert. Az történt vele, ami minden kormányelnökkel: hogy a hatalmi széken népszerűtlen lett, végre pedig az történt vele, ami soha egy kormányelnökkel sem: hogy a saját népszerűtlenségét a hatalmi széken élte túl.

A nemzet ráunt oppozíciót csinálni ellene, a sajtó belefáradt üldözésébe, mert nem ártott neki semmi. Utoljára bele nyugodott mindenki abba a gondolatba, hogy ez már mindig így tart, isten neki, még leányágon is Tisza fog itt uralkodni.

Hanem azalatt a tíz év alatt meglehetősen megöregedett.

Lássuk csak milyen! Nem lehet mondani, hogy szép ember (ámbár, ha szavazásra kerülne a sor, arra is többsége

lenne), de azt sem lehet mondani, hogy rút ember. Nincs rajta semmi különös, de az is igaz, hogy nincs rajta semmi közönséges sem.

Hosszú, sovány alak, aki az utolsó tíz év alatt nagyon meggörnyedt, kissé bicegve jár, igen egyszerűen öltözik. Sárgásfehér szakálla legyező-alakban környezi állát, ősz haját főlöszleges hosszúra növeszti, és a főlöszleggel takarja el a deficitet.

Tegyük hozzá még e képhez azt, hogy szemeit többnyire sötét színű szemüveg fedi, s ez ad csontos, szögletes arcának némi fagyasztó ridegséget; meglehet taktikából viseli, mert szemeknek őszinte, majdnem szelíd fényével nem bírna tábora felett uralkodni. De így azt sejtethetik, hogy a barna szemüveg alatt villámok laknak. Ha végül megemlítjük még historiai nevezetességű pislogását, teljesen készen vagyunk az arc-képével.

Gróf Andrássy Gyula idejében két udvar volt Magyarországon: Az egyik a bécsi Burg, a másik az »Angol királynő«. Ha a miniszterelnök ki akart vinni valamit, előbb el kellett utaznia Bécsbe, s ott kérni rá a jóváhagyást, mikor pedig Béccsel készen volt, még hátra volt a másik hatalom, az öreg Deák Ferenc az »Angol királynő«-ben; ha az is beleegyezett, akkor a miniszteri tanácsban kezdődött el a csata a többi hatalmas hét miniszterrel, kik mind a maguk esze szerint szerették volna igazgatni az országot.

Roppant mulatságos dolog volt az így.

Deák, aki előre belátta, hogy ebből nagy kollíziók támadhatnak, Kandó Kálmánt a következő hatáskörrel nevezte ki miniszteri tanácsosnak:

– Te pedig arra fogsz ügyelni, hogy mi Andrássyval össze ne vesszünk. Ha gorombaságot üzen, vagy én izenek valami erőset, annak te útközben szép formát találsz.

Úgy is lett. Ha az öregúr azt mondotta valamire mérgeesen: »ez ostobaság, ebbe én soha bele nem egyezem, mondd meg Andrássynak, hogy ezt ne próbálja tenni«, azt Kandó már úgy adta elő a miniszterelnöknek:

– Kegyelmes uram, beszéltem Deákkal, alapjában helyesli a propozíciódat, de ez idő szerint, úgy vettem ki, még némi aggályai vannak.

Tisza mint ellenzéki vezér figyelmes szemlélője volt e kormányzási mizériának, s mielőtt a hatalomra került, első dolgának vette megszabadítani magát a kapacitásoktól.

És ez igazán fényesen sikerült neki.

Megalakította, apródonkint összeenyvezte a »néma minisztériumot«, a legkényelmesebb, legszürkébb apparátust, mely valaha létezett. Évek elmúlnak, s a minisztertanácsban nem fordult elő egyetlen ellenkező szó sem. Tisza proponál, s ők bólintanak rá egyet, vagy pedig ők proponálnak, de Tisza előleges beleegyezésével. Megszokták, hogy Tisza cselekszik mindent, Tisza oltalmaz mindenkit. Ha valamelyik miniszternek a torka fáj, nem a patikába szalajtja a lakájt, hanem Tiszához. alkalmasint ő rendel nekik még vizikátort is.

Hát a párt?

A pártból kivszett lassankint minden önállóság, sokkal jobban, mint Tisza szeretné. E nagy ember lapító súllyal nehezedék rájuk szellemével és egyéni tulajdonival. Nekik azt kellett volna látniok ebből, hogy nagy ereje van — de ők csak arra a tapasztalatra jöttek, hogy önekik semmi erejük sincs.

Mindenki kicsinek kezdte magát érezni, és kicsi maradt. A régi nagyságok szemlátomást apadának, s elkedvetlenedve maradtak el, vagy pedig lustán hagyták maguk fölött repülni a devalváló időt.

Mindinkább megszokták ők is, hogy Tisza gondolkozzék, s isza cselekedjen. Gondolták magukban ázsiai nyugalommal:

»Hiszen az ő dolga ez egészen. Ha rosszat csinál, magának csinálja, ha jót csinál, nekünk csinálja. Minek ütnők bele az orrunkat?«

Tisza még egy darabig közlé terveit egyikkel vagy másikkal, de mikor észrevette, hogy azok mielőtt nyilatkoznának, az ő véleményét fürkészik, hogy azt adhassák tanácsképpen, abban hagyta ezt a fölösleges formalitást is, a azóta lett a szó teljes értelmében »generális«.

A generális nem konferál, csak határoz.

A párt nem disputál, csak szavaz.

Így lett, hogy Tisza ugyan most is folyton növeszti a pártját, de csak azért, amiért a haját, hogy imitt-amott a kopaszságot fedezze vele.

S így lett, hogy Szontagh Pál a skízt nevezte el finom gúnyossággal »pártunk kimagasló alakjának«.

*

De mindegy. Nem a mi kenyérünk a politika. Ha mi most bolondjában el találnánk dönteni jó-e a politikája vagy nem – mi maradna vezéreikk anyagnak a napilapok számára újabb tíz esztendeig?

Maradjunk meg csak a külső színeknél.

Mondják, minden nagy ember veszít közelről. Ha ez igaz, akkor Tisza nem volna nagy ember, mert ő közelről határozottan nyer.

Akik jól ismerik, azok bámulják, ragaszkodnak hozzá legjobban. S valóban ha jobban figyeljük, ez az arc nem mindig ilyen hideg, a három mély redő a homlokon kisimul, s derült vonzó melegség önti el a fagyos vonásokat. Tisza olyanforma lehet, mint a róna volt Petőfinek: csak jó ismerősei előtt veti le a fátyolát.

Erkölcseiben puritán, gondolkodásmódjában nemes, nagyszívú, s a tisztaság fénye, melyet a családi tűzhelytől kölcsönöz, rokonszenves sugarakkal hinti be az államférfi alakját is.

A mamelukoktól sokszor hallani bizalmasan, ha egy vagy más dolog nincs ínyükre:

– Engem csak a Tisza személyéhez való ragaszkodás tart a pártban. (Pedig kevélyebben hangzanék, ha az elvek tartanák őket a pártban).

Az előbbi vezérek alatt, közvetlen közelükből terjedt a hidegség kifelé. Rendesen az intímusok kezdtek legelőbb széledezni, de a messzebb eső gyűrűzet visszanyomta őket. Tisza alatt meg van fordítva, s innen hatalmának állandósága. Tisza környezetéből a ragaszkodás melege árad kifelé (a tovább eső rétegekben természetesen mindig lanyhább), s ahol már a hidegebb szél fúj, az oly messze van, hogy a generálisnak nem árthat.

Külső modora szögletes és ügyetlen, úgy, hogyha valami idegen nagy embernek mutatják be, rendesen hozzá teszik a jóakarói: »De meg ne ítélje kérem ebből az egyszerű látásból. Tiszát sokáig kell ismerni, hogy élvezhesse.«

(Hogy mit értenek a »sokáig« alatt, nem tudom – de ellenzéki szempontból tekintve, »tíz év«-nél mindenesetre hosszabb időt.)

Am ha nem jól találja magát a sima parketteken, bezeg elemében van otthon a Házban, azon az ólom szérún, ahol már közel húsz éve birkózik, vagy bent a klubban hú mameluk-jai között, kiknek gyengéjét ismeri.

Ő tán az egyetlen miniszter, aki nemigen szokott mosolyogni. Ő legfeljebb azzal tünteti ki híveit, hogy megszólítja, nagy ritkán kezét fog egyikkel vagy másikkal a folyosón, hosszabb beszélgetésekbe azonban már csak a nagyobbakkal ereszkedik. Egy-egy fölkébe odahúzza Csernátont vagy Bánffy Bélát. Némelykor mogorván jár-ke, és nem jut senkinek egyetlen jó szava sem, idegenül biccenti meg fejét a leghívebbeknek is, és mégis azt hallani, hogy nagyszerűen tud bánni embereivel.

Sokat törtem rajta a fejem, mi hát az a nagyszerű bánásmód? Mert én azt ugyan nem látom sehol. Hiszen a többi miniszterek majd elolvadnak a nyájasságtól. Bedekovics előre köszön még a kapusnak is; Kemény Gábor két kiterjesztett karral hatol be a folyosón át a miniszteri szobáig, s a két kiterjesztett kar arra való, hogy útközben mint két gép a mamelukok kezeit szorongassa; Szapáry rokonszenves arca csupa cukor; a Széchenyi szeme édes méz – és mégiscsak Tisza tud bánni a mamelukokkal?

Megtaláltam a nyitját. Tisza keveset ígér, és abból sokat tart meg, a többi miniszterek sokat ígérnek és abból keveset tartanak meg. Tiszának a nyájassága természetes és őszinte, a legtöbb hatalmasé pedig mesterkéltszokott lenni, s kiérzik belőle a leereszkedés szűrő tövise.

A gyermekeknek volt meg eddig az az ösztönük, hogy a látszat ellenére is tudják, ki az ő legjobb emberük.

Most már megvan az ösztönük a mamelukoknak is.

*

Mit mondjak még újat a generálisról? Semmit. A közön-ség mindent tud felőle.

Csak a fele igaz annak is – az a fele, amiben kételkedik. A lapok egy évtized óta egyebet sem csinálnak, mint

vagy őt szidják, vagy őt dicsérik – és már azelőtt sem volt egészen ismeretlen ember.

Beszéljek róla, mint szónokról? Hiszen mindenki ismeri a legnagyobb debatterünk beszédeit és szónoklati modorát. Le volt az már ezerszer írva: hogy ül ott a piros széken, figyelve s örökké lecsapni készen, mint a héja, miként húzódnak össze szemöldökjei, ha haragszik, szinte látni folyton működő agyvelejét, mint egy nyitott köpút, a kerekek örökké forognak bent, s őrlik ki a gondolatokat, amiket aztán hirtelen papírra vet, mindig csak slagvortot: a többi megszületik beszéd közben.

Beszédjeinek szerkezete ezért laza. De különben sem gondol a formával. Annyira vitte a raffinériát, hogy, mert a mi parlamentünkben a tudomány és doktrinerség nem imponál, sőt inkább visszatetsző, beszédei szándékosan oly hangon vannak tartva, hogy őt naturalista politikusnak tüntessék fel.

Csak nézeteinek érettsége, biztonsága mutatja csalhatatlanul, hogy nagyon sokat tanul folytonosan.

Felerészben a mások, felerészben a saját hibáiból.

AZ »ÜGYES KERESZTKÉRDÉSEK«

Egy idő óta gyakran van alkalmunk olvasni a rendőri tudósításokban, hogy »a fogoly X. vagy Y. kapitánysági hivatalnok *ügyes keresztkérdései* folytán ezt meg azt vallotta«.

És valóban a *vallomás* néha csakugyan ott is van az illető rendőri tudósításban, de az »ügyes keresztkérdések«-et még sohasem olvastuk.

Mit neveznek vajon a rendőrségnél ügyes keresztkérdésnek? Lehetséges, hogy a megyei praxist: balról »piff«, rá keresztbe jobbról »paff«.

Nem akarjuk, nincs is okunk gyanúsítani a rendőrséget, de hát arra mégis kíváncsivá tesz az embert, mik azok az ő ügyes keresztkérdéseik? Nem-e a tenyereikkel kérdezősködnek ezek az urak is?

A vidéken, tudjuk, mit jelentenek, s most a szegedi Köteles-ügy tárgyalása alkalmából, még inkább tudhatjuk.

Nem éppen érdektelen fecsegni ezekről. Mert a törvény

itt is csak a papiroson van meg. A tortúra el van törölve, de azért nem árt az meg a kriminális eljárásnál.

Igaz, hogy a felső bíróságok, kivált a Kúria erősen bünteti a hatalmaskodókat, de vagy ki sem sül a kínzatás, vagy ha kisül is, száz eset közül sok, ha egyszer eljut a Kúria elé. Eltussolják az ilyesmit kollegiálisan otthon a törvényszéknél.

Néha-néha kisül egy-egy eset, a tyúk kikaparja, de ez ritkaság.

S akkor is mi történik?

Lapozgassunk erre nézve a 3726/1879. számú percsomóban.

Az történt, hogy egy felső-magyarországi megye területén a vizsgálóbíró tortúra alá vetett egy lopással vádolt egyént, kínoztta, ütötte-verte, de ki nem süthetett semmit.

A kiszabadult rab följelentette a vizsgálóbírót a törvényszéknél.

A törvényszék összeült, megtárgyalták a dolgot more patrio, azután fölmentették a vizsgálóbírót, mert a vizsgálóbíró nagyon kedélyes ember, jovialis cimborá volt, hiszen csak nem lehetett olyan ostobaságért szerencsétlenné tenni.

S ezzel vége lett volna az egész dolognak, mert hova forduljon most már a megkínzott exrab Szabó János?

Nem is fordult volna sehova, ha nincs meg benne az a bolond ambíció, hogy ő a »császár embere« volt; ha ő védelmezte a császárt, mikor a császár volt bajban, most már úgy dukál, hogy a császár tegyen szatiszfakciót Szabó Jánosnak, mikor Szabó János van bajban.

Fogta magát paraszt ésszel, és megírt az ő ákombákomjaival egy keservesen panaszkodó levelet öfelségének Bécsbe. Majd elviszi azt a királyi posta odáig.

El is vitte, a levél a királyhoz jutott, s a király elküldte az igazságügyminisztériumnak, hogy vizsgálja meg ezt a panaszt.

Az igazságügyminiszter felkérte az illető törvényszéktől az iratokat, s ebből a minisztérium meggyőződött, hogy itt eltussoló ítéletet hoztak.

De már most mit csináljanak?

Az ítélobírákat nem lehet elítélni, mert a bírónak joga van tévedni.

Itt a legnagyobb vétkes az ügyész, akinek fellebbezni kellett volna az ügyet, de ő is hozzájárult ahhoz, hogy az egész akta örök nyugalomra tétessék.

Tehát az ügyész lakoljon.

Rögtön megfosztották ügyészi minősítvényétől, és kényszerítették a lemondásra.

Az ügyész is kedélyes cimbora volt, tehát az egész vármegye megbotránkozott az égbekiáltó szigor felett.

– Ez brutalitás – mondták –, ilyen semmiért.

(Az *brutalitás* volt, hogy az ügyésznek menni kellett, de *semmi* volt, hogy egy ártatlan embert halálra kínoztak.)

Az ügyész valóban kicseppent hivatalából. Érezte most már a megtorló hatalom kezének súlyát.

De rá alig két hétre megválasztották a vármegyében nagy lelkesedéssel, egyhangúlag *alispánnak*.

És érezte most már a másik hatalom jutalmazó kezének édes cirogatását. Most is az alispáni széken ül.

A megye, hiába, örökké megye marad.

GYÓRY VILMOS MEGHALT

Elszoruló szívvel vesszük a Gyóry Vilmos halálhírét. A legjobb szívű ember költözött el benne közülünk. A pásztor elment, s a nyáj itt maradt. A legjobb pásztor volt. Elment azokhoz, akiket ő kísért ki egyenkint a temetőbe. Menjetek koporsójához, és most ti kíséritek őt, akik még itt maradtatok.

Nem jött bár váratlanul e csapás, mégsem kisebbíti a veszteséget. Át vannak attól hatva szívök mélyéig a fájdalomtól nemcsak hívei (kik méltó utódot találtak benne nagy papjuknak, Székács Józsefnek), de az ország összes művelt közönsege, mert a magyar irodalom is egyik legkiválóbb munkását veszté benne. Az író tovább fog élni műveiben – de nem fog írni műveket. Derékben tört a fa ketté éppen az ősz küszöbén, mikor a legjobb gyümölcsöket hozta volna.

S ha még itt véget érne a veszteség? Még itt sem ér. Mi oltja el a nagyszámú család gyászát, kétségbeesését? Három

ember halt meg Győry Vilmosban, s mindenik kipótolhatlan keserűség lenne egyenkint is.

Még alig állott férfi kora delén. Született 1838-ban január 7-én Győrött. Iskoláit Pesten végezte, s azután az evangélikus teológusok szokása szerint kiment a külföldi egyetemekre, különösen Berlinben töltött hosszabb időt. Itt kezdte tanulni a svéd és spanyol nyelvet, melyet később önszorgalma folytán oly kitűnően sajátított el.

Mint végzett teológus már föllépett az irodalomban kedélyesen írt elbeszéléseivel, melyekben üde poezis bugyogott, s mindig volt valami tanulságos erkölcsi tendencia. Irodalmi foglalkozásának köszönhető, hogy Székács József, maga is jeles író, őrá vetette szemét, s káplánjának vette maga mellé.

Ebben a minőségben működött 1862-ig, s ezalatt ismerkedett meg kedves, művelt lelkű nejével, Székács Etelkával. A fiatal író lassan-lassan nevet szerzett magának ezalatt verseivel, és elbeszéléseivel, nevet és menyasszonyt, kinek a költészet iránt fogékony lelke megkedvelte a nagyra törekvő, nemes modorú fiatal káplánt; úgyhogy mire 1862-ben »megkerült az eklézsia« (a legtekintélyesebb evang. egyház, Oroszára választotta meg papjának), már magával vihette a szép feleséget is új otthonába, hol annyi szeretet és tisztelet környékezte azután. Ott érte hat évvel később az a kitüntetés is, hogy a Kisfaludy Társaság tagjai közé választotta.

Vidéki magányában folyton dolgozott – s milyen gondal, mennyi lelkiismeretességgel tudott ő dolgozni! – Itt fordította le a »Frithiof-mondá«-t, mellyel az Akadémiánál díjat nyert.

Midőn 1877-ben elhunyt Székács, a budapesti hitközség, mely olyan büszke papjainak hírnevére, s mely mintegy megköveteli, hogy papja a celebritások közül való legyen, egy szóval, lélekkel a nagy halottnak vejére, Győry Vilmosra gondolt. Győry tehát még úgyszólván fiatalon nyerte el pályáján a legkiválóbb állást. De meg is érdemelte, sőt új díszet hozott arra, akár mint ember, végtelen becsületességével, nyíltságával, szeretetreméltó szelídségével, nemes lelkének megannyi fényes nyilatkozásaival, akár mint író folyton gyarapodó ifjúsági műveivel és remek fordításaiival.

Lefordította Calderon jelesebb színműveit, átdolgozta

Cervantes »Don Quijote«-ját. 1882-ben a svéd költőkből becses antológiát adott ki. Ezenfelül minduntalan ott volt a neve a szépirodalmi lapokban, a karácsonyi könyvpiac minden évben hozott Győry bácsitól valami kedves meglepetést a gyermekeknek. Írt népszerűműveket is, bírált jelentéseket, szerkesztett. Egész élete az egyház, az irodalom és a család közt oszlott fel, a mulatságra nem jutott semmi. S még így is bámulatos, hogyan bírt annyit dolgozni! Mindenütt egészen tölté be feladatát, sőt ha szabad mondanunk, még azonfelül is, mert még olyan munkát is sokszor magára vállalt, kivált az Akadémiánál és Kisfaludy Társaságnál, amit mások lustaságból vonakodtak elfogadni. S mégis minden dolgot oly pontosan, oly aprólékos lelkiismeretességgel végezett, mintha csak ez az egy dolga lenne.

Majdnem páratlan azon kedveltség és tisztelet, amellyel neki az emberek adóztak, míg köztük volt.

Ő boldoggá tett mindenkit, s az a ritka szerencse jutott osztályrészeül, hogy ő maga is boldog maradhatott.

Nyilvános és családi életét soha egyetlen felhő sem borítá, de ő sem szomorított meg másokat soha, csak most, hogy meghalt.

Már a múlt nyáron aggasztó hírek szárnyaltak állapotáról. Szívét fájlalta . . . Szív baja van — mondták. Oh, hogy éppen ez a szív okozott neki bajt, mely mindenkinek bajában osztozott!

A nyár, az ősz s a tél ott találta, s ott hagyta betegágyában. Az aggasztó hírek folyton és folyton megújultak; a kedves beteg több ízben az ég és a föld között lebegett.

Míg végre ma délután 6 órakor végképp szakított a földdel — mely neki családja körében menny volt.

AZ ÉN JÓ PATRÓNUSOM

Oly kevesen vagyunk mi írók, hogy igazán nem csoda, ha hamar ráununk egymásra.

Az újságírók már többen vannak, minélfogva jobb is a kollegialitás köztük.

Nem csoda, mert az újságírók fejedelme, Csernátony is

folyton szilárdítja köztük a kapcsolatot: »Szeressétek egymást fiúk, mert azonkívül aztán az ördög sem szeret benneteket«.

Hanem minket írókat (akik szelíd dolgokról irkálunk, a holdról, a napfényről, soha nem létezett emberek viszontagságairól), minket, az igaz, senki sem olvas, de legalább mindenki szeret, hát nincs semmi szükségünk az *egymás szeretetére*.

S valóban nagy ritkaság, hogy írók írókat szeressenek. Hogy mi ennek az oka, nem akarom feszegetni. Hiába, ez már így van. Ezen még a főrendiház sem módosíthat.

Szinte mesés, mint a kék gyémánt, ha aztán egyszer mégis akad olyan író, mint Győry Vilmos, akit az írók is szeretnek.

Ebből látszik ki egész nagyságában, milyen szerény és milyen áldott ember lehetett.

Mindenki vesztett benne valamit közülünk is. Megsírattuk szívünk mélyéből. Az egyik barátját vesztette el, a másik patrónusát.

De engem ért a legnagyobb csapás. Mert én benne a *hangomat* vesztettem el.

Nekem ő volt a felolvasóm.

Mert mi tagadás a dologban, amiből annyi fölösleg jutott Kőrösi Sándor vagy Vámos professzornak, abból én igen szűken részesültem a mennyei hatalmaktól. Nekünk felvidéki embereknek sokkal kisebb hang jut, de kisebb is kell odahaza, ahol a hegyek közt sokkal jobb az akusztika. Itt Pesten azonban átkozottul érzi az ember a hiányt. Mindig is irigyeltem a nevezett két képviselő urat. Észrevehették rajtam.

De amíg a szegény Győry élt, nem volt nekem emiatt a világon semmi bajom. Olyan szépen tudta ő felolvasni jótékony hangversenyeken, a Kisfaludy Társaság ülésein az elbeszéléseimet, hogy mikor az ő előadásában hallottam a saját gondolataimat, így gondolkoztam magamban: »Ejnye, nini de okos ember vagyok én.« (Most már oda van az én okosságom.)

És a publikum vonzalma irányomban is arra volt építve egészen. Ha tetszett, amit felolvasott, akkor azt mondták rólam: »No, ezt szépen írta meg«, ha nem tetszett, amit megírtam, akkor azt mondták róla: »Nem jól volt felolvasva«.

Ő tudta ezt, de azért egész odaadással kölcsönözte ide a hangját minden alkalommal. S hogy tudott ő olvasni! Egész lólkével. Az ő nemes, meleg szíve, az őszinte ragaszkodása a

fiatalabbak és gyengébbek iránt ott rezgett, mint fénylő sugár, minden mondaton.

Hiszen volt nekem már más író társam is, akinek a hangjára rászorultam, de az nem ért semmit, az mind olyanformán ütött ki, mintha teszem azt, Andreánszky a beszédjét elmondatná Wahrmann Mórral. Az okvetlenül elrontaná benne a »szebb« helyeket, mert ő nem érezné azokat át.

A legutolsó felolvasása, tavaly februárban is egyik elbeszélésem volt, pedig már akkor talán nehezebbre is esett.

De amit ő tett, azt ő mindig egészen tette. Más felolvasót úgy kell üldözni az ilyesfélékkel, hogy rendszeres kémekkel kell körülvenni, nehogy az utolsó percben feltalálhatlanná tegye magát. Győry ellenkezőleg, ha valami terhet elvállalt, ő járt utána, hogy hol van hát már az a teher? Neki gyönyörűséget okozott még az is, ha a mások kötelességét végezhetette. Pedig magának is három helyett jutott.

Friss, játszi kedélyét jellemzik azok a sürgető sorok, amelyek a Kisfaludy társasági ülés előtt írt, s amelyeket valamelyik társam tavaly (a »Pesti Hírlap« február 9-iki számában) közzé is tett:

Kedves öcsém, Kálmán — gyűlésünk oly közel áll mán
Hogy beköszönt szaporán — hallod e holnapután!
Küldd hát a rajzot — mely fényes eszedben kirajzolt.
Hadd tanulom meg előbb — még a gyűlésnap előtt
Tartok rá számot — s szívesen kölcsönzőm a számot
Mint minapában neked — tettem ígéreteket
Bár igaz a hangon — mint a repedés a harangon
Egy kis csorba esett — amit a köd tehetett.
S nem tudom így e torokkal — megvívok-e a sorokkal.
És elnézed e majd — a keh ha félbeszakjt?
Am ha így is kellek — míg végsőt lehelek
Kész szolgálád maradok — mint vagyok, aki vagyok stb.

Még csak egyetlenegyszer láttam e felolvasás után Győry Vilmost. Valami a pálinkaivás ellen írt elbeszélésre volt kitűzve pályázat. Hárman voltunk benne a bírálók, Győry, Komócsy és én.

Több mint százötven munka érkezett be. Felosztottuk; mindeniknek jutott 50. Győry csakhamar elolvasta a magáét, s kikereste belőlük a legjobbakat. Semmi sem jellemzi jobban

az embert, mint mikor kritikus. Az ő jósága nem ismert határt. Míg én a saját ötven beszélyemben az első három négy sor után statáriummal lenyakaztam az író: »Pokolba vele, ez nem tud semmit!« – addig ő végigolvasta türelmesen, s ha csak egy csöpp tehetséget látott benne, mindjárt bevette a jók közé. Így lett aztán huszonöt közös felolvasásra érdemes beszély az ő ötvenje közt, tíz a Komócsyében, az enyémben egy, de arról is meg voltam győződve, hogy haszontalanság. (Az angol vérbíró Jeffreys valóságos bárány volt hozzám képest.)

Harminchat beszély közül kellett hát kiválasztani a jutalmazandót.

Győry meghítt erre a célra a lakására.

Elmentem gyanútlanul a kitűzött délután, majd eldöntjük egy kis trics-traccs mellett, és megszerkesztjük a jelentést.

Győry igen szívélyesen fogadott bennünket.

– Itt a szivar, csibuk, üljetek le. Aztán kezdjünk hozzá a felolvasáshoz. Mert harminchat beszély nem tréfadolog.

– Csak talán nem akarjátok mind felolvasni? – mondtam ijedten.

– Hát természetesen, hogy fel kell olvasni.

– De hisz ez eltart éjfélig.

– Én úgy éjfél után két óra felé gondolom a végét; mert közbe vacsorálunk is.

– Ne bolondozzatok, kérlek. Mondd meg, melyik a legjobb a huszonöt közül. Én tökéletesen megbízom a véleményedben.

– De én nem akarok benne megbízni. A pályázatban az van, hogy három bíráló dönt, tehát nektek azt okvetlenül meg kell hallgatni.

Elsápadtam, és elkezdtem hivatkozni mindenre, amit fel lehetett hozni.

– Nem, nem, az lehetetlen! Ez túlságos lelkiismereteség. Én megyei ember vagyok, ösmerem a praktikus intézményeket. Az ember találomra is eltalálhatja a legjobbat. Oh, hogy egyitek sem volt soha a megyénél! . . .

Nem nyílt menekülés sehonnan. Neki kellett fanyalodni. Én kezdtem hozzá a hangos olvasáshoz mint a legfiatalabb, de már a harmadik elbeszélésnél kidőlttem. Nem győztem hanggal.

Akkor Komócsy vette fel a fonalat, de a negyedik elbeszélésnél elaludtam. Nem győztem füllel.

Győry felrácigatott:

— Ne aludj! Hallgasd milyen szép!

Jóságos szemeiben csak úgy csillogott a lelkesedés.

Valami gazemberről olvasott Komócsy, akinek a gyomrában meggyullad a pálinka, aki üti-veri a feleségét meg a kisleányát részegen.

Vége lett. Új elbeszélés követte. Egy új korhely, kinek gyomrában szintén a pálinka gyullad meg, s rettenetes kínokkal marcangolja.

A többi elbeszélésbeli ember is mind a pálinkától pusztul el. Először csak egy kortyot iszik, később a felesége vagyonát is a kocsmába hordja, utoljára a lésza liceumja veti rá piros bogyóit a haldokló koldusra. — Ez a vége mindeniknek. Egyik gyarlóbb a másiknál.

A nyolcadik elbeszélésnél Komócsy is felmondta a szolgálatot.

— Barátom, én már odavagyok az alkoholtól.

S valóban a terem nehéz pálinkagőzzel látszott megtelni, a gyertyák lángja lankadtan égett.

— No, hát majd elolvasom én a többit — mondá Győry a vacsora után.

Én rimánkodásra fogtam, hogy eresszenek engem haza, én úgysem voltam soha pálinkaivó ember, én nem érdemlem meg a sorstól, hogy ilyen bűnhődés érjen.

— De elvállaltad a bírálói tisztet.

Ki kellett innom fenéig a keserűséget. Ami borzalmat, izonyatot harminchat vidéki elme ki bírt fundálni a pálinkaivás ellen — rosszabb minden pálinkaivásnál a világon.

Szerencsére elszunnyadtam a nagy karosszékben, s csak mint ringató meseszó szövődött bele álmomba a beszély hőseinek viselkedése.

Győry annyira belemélyedt, olyan odaadással olvasott, hogy észre sem vette szendergésemet.

Egyszer azonban soká, nagyon soká lehetett — félbeszakadt az olvasás, s ez, mint az órakelepeléshez szokott alvót a beálló csend, fölébresztett.

— Mi az? Mi? — riadtam fel. — Vége van?

Az órára néztem. Három volt éjfél után. Győry a fejét rázta, hogy nincs még vége.

– Nem, nem – mondá Komócsy ásítva. – Győry elérzékenyült kissé egy derék család atyja sorsán.

Ránéztem mosolygó kedves arcára, s íme az most el volt borítva könnyel.

– Mi bajod?

– Megríkatott – szólt búsan tekintve a kezében levő kéziratra – szegény pulyácskák, szegény kis árvák; mit csinálnak már most, hogy az apjuk meghalt?

Elővette a zsebkendőjét s arcát megtörlé.

– Milyen bohó vagyok, istenem!

S szelíd kék szeméből újra kibuggyantak a könnyek.

– Óh – kiáltottam fel –, ez kétségkívül a legjobb elbeszélés! Én erre szavazok. A te könnyeid megérdemlik az aranyakat.

*

Talán ez volt nekem hozzá az utolsó szavam, és az is nevetve.

Mit gondolhattam még én akkor, hogy ő *ugyanazzal*, olyan hamar könnyeztet meg minket is meg az egész országot is.

A VERES HÁZBÓL

Megirigyeltem az én kollégámat, Scarront, aki a Sándor utcai országházban grasszál gonosz malíciájú karcolataival.

Hát hiszen hacsak az kell a közönségnek, írok én ezeknél különbeket.

Honatyák gyűlése megszokott dolog! Én a honatyák gyűléséről írok karcolatot, ha megharagszom.

Éppen kapóra jött ez az én ötletem, a Nőképző Egylet tartotta vasárnap az évi közgyűlését a Zöldfa utcai veres Házban (bizonyosan az *elnöknő neve* miatt van *veresre* hagyva a ház fala.)

Csinos kis épület, úgy néz ki, mint a torta tetején egy cukros házacská, amelyiknek felét már megették a gyerekek. Pedig nem úgy van, mert a fele még nem épült fel. Veres Pálné

és Teleki Sándor grófné az orosz hódítási politikát tartották szem előtt, s mindjárt terjeszkedésre számítva, építették a kis cukros házacskát. Látszik a formáján, a delikát idomain, hogy asszonyok építették.

Mindjárt a kapuban ott a két fehér márványtábla, melyen a nagy alapítónók nevei díszlenek. Ez oszt a becses névsor, nem az, ami a bálokról szokott megjelenni. A két márványtábla majdnem egészen tele van már nevekkal. (Hanem azért ne tessék megijedni; elfér még a *margóra*.)

Bezzeg itt a folyosókon nem csoszognak a Scarron pohos mamelukjai, kiket a szivarfüst elborít és a tömjénfüst izgat; fúrge leánykák szaladgálnak szerte, vidám, üde kacaj cseng a Péchy csöngettyűje helyett.

– Melyik teremben van, kérem, a közgyűlés?

– A díszteremben.

– Elkezdődött már?

– Nem! Még csak gyülekeznek.

S valóban egyre jönnek az egyleti tagok, susognak a seiyem szoknyák a folyosókon. Szép fehér hajú matrónák, délceg, sugár asszonyok lépkednek fölfelé a lépcsőkön komoly, ünneptélyes arccal. Jólesik nekik ez a játékosdi, s ügyesen tudják tettetni a komoly férfit.

Itt igazán érzik, hogy ők *vannak*. Ez a ház egészen az ő házuk s kőben kifejezett értékük.

A mai generáció, mely nőket csak a kávéasztalnál, a sétányokon, az estélyeken és pipereasztalok mellett lát csoportosulva, ha gondolkozna rajta, még azt gondolná, hogy a Bornemissza Annák, Lorántffy Zsuzsannák és Brunszvik Terézek talán nem is szültek leánymaradékokat.

Lépjünk be a terembe, és íme kitérül egy szokatlan kép, ha újnak vesszük, nagyon is új, de vehetjük réginek is, s akkor nagyon is régi. Asszonyok országgyűlése. Erdélyben láttak már egyszer ilyet az ősapáink.

Ott is olyan hosszú, zöld asztal lehetett, s azt mind asszonyok ülték körül, de akkor egyébről tanácskoztak: Erdély ügyeiről. A szép fehér ujjak bele voltak mártódva a politikába.

Most már azt mondják, hogy a politika nem való az asszonyoknak. Igaz is.

De vannak olyanok is, akik azt mondják, hogy a közügyek sem valók az asszonyoknak, s kárhoztatják az egyletezést.

Ejh, uraim, önök nagyon is elhamarkodva ítélnék. Méltóztassanak idejönni egy órára és szétnézni. Honnan, miről tanácskoznak itt a hölgyek?

Arról, hogy miképp neveljék a leányaikat.

Erre már csak mégis kompetensek.

Az asztalfőnél a két elnök ül, Veres Pálné és gróf Teleki Sándorné. A falról, mintha színezett árnyékuk volna, két kép tükrözi őket vissza. Két példányban vannak, de bár volnának ezerben — elevenen.

Távolabb a tisztviselői kar, a választmány s a sok színes struccollas kalap mellett egyetlen barna szakáll — a notáriusé.

A terem falai körül a székeken a hallgatóság ül (ez a karzatot pótolja), egypár öregúr, nevelésügyi barát, tanár és egypár hű férj, aki a felesége nyilvános szereplését jött figyelemmel kísérrni. (Nemhogy főznének azalatt odahaza). A terem előhajójában egy kosár virágbimbó: serdülő deli lánykák. Ez az országgyűlési ifjúság. Nagy áhitattal hallgatják az öregeket . . . bocsánat, — az előhaladottabb korúakat.

Eppen az elnök olvassa szép és sok magvas gondolattal gazdag megnyitó beszédét. Ülve olvas s egy kis palóc accentussal, ami még szebbé teszi a beszédét. (De jól járna azzal a beszéddel valami képviselő, mert becsületet szerezne neki a tanügyi költségvetés vitájánál.)

A csöngettyű (mert van ám csöngettyű is, csak hogy nem kell használni) nyugodtan pihen az elnökök előtt. Zaj itt soha sincs, csak legfeljebb kellemes zsongás, amely olyan, mint a zene. A »rendre«, »helyre«, »ohó« szavakat itt nem ösmerik. Minden simán megy, s lelkes »éljen« hangzik fel, mikor az elnök bevégezzi az olvasást.

Most egy fiatal hölgy lép elő . . . Ez a pénzügyi előadó. Milyen különbség közte és Hegedüs Sándor között!

Dallamos hangon, kedvesen csevegte el a pénztár állapotát. Plusz, mégpedig jókora plusz. Pedig nincs ám a számokban semmi szapárizmus.

Ez is megérdemli az éljent.

Következik a jelentés. De, én istenem, micsoda jelentés

az! Csupa öröm, csupa tavasz. A napsugár süt be az ablakon, virágok hajtanak ki a sima padlóból, s előttünk kezd meg-
telni az egylet pénztára csengő aranyokkal. Nincs itt semmi
szomorú jelenteni való. Gyarapodik, vagyonosodik az egylet.

A komoly úrhölgyek arca csupa mosolygóra válik. Már-
már látják a jövőt, mikor egész tündérpalotává nő ki a Zöldfa
utcai veres ház, s a király leányai is ott fognak nevelődni
magyar honleányokká.

De jól tudja azt Veres Pálné, hogy valamint elégedetlen
elemekkel kényelmetlen előre haladni, éppen olyan nehéz a
megelégedettekkel.

Azért hát előveszi az ő kormányzási taktikáját, s kilép-
teti a sorból az elégedetlen Bihari professzor urat, aki bizony
egy kicsit hosszadalmas úriember és amellet unalmas (pedig
tanulhatna egy kis parlamentarizmust a hölgyektől), de amel-
lett jóakarátú ember, mert ő még mindig nincs megelégedve az
egylettel.

Mind szép ez, ami van, de hát még az, ami nincs! Pedig
még az is valami. Nyári torna van, de téli torna nincs. Azután
meg az is megilletné az intézetet, hogy tanítónői okleveleket
adhasson. (Ugyan mi ne illetné meg ezt a derék intézetet?)

Miután ezeket így elmondá Bihari uram, a hölgyek arca
ismét komollyá válik. Egy-egy kecses fejbólintás jelzi imitt-
amott, hogy egyetértenek az előtte szólóval.

Hanem Gönczy Pálné úrhölgy emel szót, s szépen kifejti,
hogy maradjon a dolog a régiben, aki sokat markol, keveset
szorít, nem kell a szegény Tréfortot bántani, úgysis tesz az
eleget. Rossz szokás mindig azt a paripát sarkantyúzni,
amelyik úgysis legjobban szalad.

Megörültem a Gönczy Pálné felszólalásának, mert íme ez
az első nyoma, hogy itt is lehetséges a pártképződés. *Íme a
konzervatív elem.*

Talán győzne is Gönczyné, de már a beszédje alatt is izga-
tottan rázza fejét Veres Pálné, s Teleki Sándorné sem helyesli.
Fekete szemeiben megcsillan a Telekiek ellenzéki villáma:
»Megillet minket ez a jog, s ha megillet, akkor el is megyünk
érte Treforthoz«.

Némi zsi bongás támad. A választmányi hölgyek észre-
vételeket váltanak egymással. Veres Pálné a csengettyút nézi,

de azért mégsem nyúl hozzá. Nagyon erős eszköz volna az itt. Egy pár szóval magáévá teszi Bihari úr módosítványának a tanítónői diplomákra vonatkozó részét, s azután fölteszi a kérdést:

– Elfogadják?

Egyetlen hang sem emelkedik most már ellene.

Íme a mameluk elem.

Gönczy Pálnét leszavazták. De ő azért nem csinál frontot, mint a haragos konzervatívok egyebüttl. Mosolyogva adja meg magát a kis köztársaság többségének.

Így végződött be az ülés, melynek utójátéka most már a Trefort szobájában játszódik le a kiküldendő deputáció előtt.

Semmi kétség, hogy megadja nekik a tanítónői diplomaosztás jogát.

Megérdemelnek minden jogot, amit a miniszter adhat, mert megszerezték maguknak s saját erejükből azt a jogot, amit a miniszter nem adhat. A jogot, hogy azt mondhassák: »A mi múltunk, a mi szószólónk«.

Az országos nőképző egylettől, a haladás és emelkedés attributumait megtagadni olyan hazafiatlanság lenne – hogy arra már nem elég a karcolat, ahhoz már pasquill kellene.

KEMÉNY GÁBOR BUKÁSA

(Ünnepi kötekedés)

Báró Kemény Gábor a legszerencésebb halandó a világon.

Először: báró

Másodszor: Kemény.

Harmadszor: erdélyi.

Negyedszer: kálvinista.

Fölvitte egész a miniszterségig, sőt még azontúl is följobb egy arasszal – *jós* lett (jós, de nem látnok).

Már csak egy dolog hiányzott neki, hogy egészen *naggyá* váljék; az, hogy megbukjon az Akadémiában.

Isten kedvező kegye ebben a szerencsében is részeltette. Gloria excelsior!

Most már bizonyosan királlyá is meglenne – ha meg nem csinálják őseink akkor a Pragmatica Sanctiot.

Így azonban be kell elégednie, elérte a zenitet, ember tovább már nem mehet.

Mert eddig még mindenki gyanakodhatott Kemény Gáborban, sőt voltak is disszonáns hangok imitt-amott, hogy úgy, amúgy szerencse, protekció, születés, barátkozás vitte magosra. Bolond beszéd volt! Az Akadémia fényesen megcáfolta. Mert az Akadémia mindenkit megválaszt, csak azt nem, akinek a tudományát irigyli, és akinek az eszétől fél.

Kemény Gábor bukása egyike a legnagyobb diadaloknak, amelyeket ő valaha aratott.

De nem olyan dolog ez, tisztelt olvasók, ami fölött röviden át lehetne siklani.

Az eset nagy, tehát illő ösmerni azt apró részleteiben is.

Az Akadémiáról már többször szoltam. Ma csak a második osztályáról fogok beszélni.

A második osztálynak az a tulajdonsága, hogy nem válogató. De ezt okosan is teszi, mert ha a második osztály olyan válogatós lenne, mint az első osztály, akkor nem is egzisztálna. Tudniillik nem ülne benne senki.

Az első osztálynak senki sem elég jó, a második osztálynak ellenben mindenki jó. Aki poros almáriumok tetején vagy a régi házak padlásán megtalál valami régi instanciát vagy penészes testamentumot, az mind bejut a II. osztályba. A II. osztálybeli tagság körülbelül olyan, mint a philadelphiai doktori diploma.

Hát ebbe a jószívű osztályba ajánlta Szilágyi Sándor báró Kemény Gábort.

Mert Szilágyiban megvan a Szilágyi vér. Ha Szilágyi Mihály megválasztatta Hunyadi Mátyást, hát miért ne választhatná meg Szilágyi Sándor báró Kemény Gábort?

Fölméne tehát az Akadémiába, s előljáróképpen Öreg János kőrösi tanárt ajánlotta:

– Saját munkái – így szolt első jelöltje mellett – leginkább a történelmi szakba vágnak, s habár ezek is csak *fordítások*, mindazonáltal az Akadémiának díszére válnak.

Azután az illető munkákat sorolta elő, de azokról is kénytelen volt bevallani, hogy a jobbakat Öreg János *másokkal társaságban* fordította.

– Ajánlom továbbá báró Kemény Gábort, aki ugyan

nem írt eddig semmit, de mindazonáltal az Akadémia díszére válik.

Ez volt az ajánlás története.

Senki sem kételkedett, hogy meg lesz választva. Hiszen Öreg Jánost is csak azért ajánlotta taktikából, hogy az lát-szassék, miszerint talán mégis nagyobb érdem, ha valaki még semmit sem írt.

Tegnap végre bekövetkezett a végzetes nap, *a választás az osztályban.*

Még vagy tizenkét tag volt ajánlva, s ezek közt igazán érdemesek is, mint Hegedüs Sándor, Lukács Béla, Márki Sándor, Wlassics Gyula, Marczali stb.

Legelőbb a tiszteleti tagokra esett szavazás.

Összeolvasták a beadott golyókat, s íme kitűnt, hogy 39 szavazat közül csak 24-et kapott Kemény Gábor, s miután a beadott szavazatoknak *kétharmada* kell – a miniszter megbukott.

Trefort izgatottan jegyzé meg:

– Ez skandalum!

Szilágyi Sándor felugrott, és azt kiáltá:

– Új szavazást kérek!

Az akadémikusok elhalványodva szóhoz jutni képtelenen álltak önművük eredménye fölött.

Némelyek azt hitték, rögtön földindulás lesz, és a terem boltozata beomlik. Futottak ki a rettenetes katasztrófa elől.

– Új szavazást! – visszhangozá Szilágyi.

De most nem úgy volt, mint hajdan, hogy a Dunáról negyvenezer torok ablakokat reszkettető kiáltása adott volna súlyt a Szilágyi követelésének.

Mindössze Thaly Kálmán kérdé negédes gúnnyal:

– Mi alapon kéri az új szavazást?

– Tévedésből a miniszter ellen adtam be a golyómat.

– Minek tévedett?

– Meglőkték a kezemet.

– Minek lökték meg?

A nagy zavar, fölháborodás megvolt, de már segíteni nem lehetett. Kemény Gábor nem juthatott be a tiszteletbeli halhatatlanok közé.

De Szilágyiék még most sem akarták begöngyölni az

elbukott zászlót, fölvtették a földről, s új jelszót írtak rá hirtelen. Ezt a jelszót: »Bosszú!«

Ha Kemény Gábor nem lehetett halhatatlanná, haljon meg akkor mindenki.

Ha vér kell, hát folyjon vér!

S megindult a rettenetes mézszárlás, melyhez foghatóra annálék nem emlékeznek Herodes óta.

Elesett Öreg János, véresen elhanyatlék Földes Béla, lebukott Lehóczky Tivadar, holtan terült el a síkon Márki Sándor erős fiatal levente, patkókkal eltaposták a bukásban járatos Lánczy Gyulát, Wlassicsnak egyik bordáját törték be, Lukács Bélát legyömösölték, négy sebben vérzett; Timon Ákost kilenc lándzsaszúrás döfte le, Concha lefutott véréből Marczali behegedt évi sebeit ismét felszaggatták.

Rettenetes látvány volt.

Egyedül a jó Hegedüs Sándor menekedett ki diadalmasan.

Hegedüs Sándornak denique még a golyó sem árt.

De az Akadémiának alkalmasint árt majd Hegedüs Sándor.

Mert ha az ott elkezd dolgozni, legott kitudódik, hogy amazok örökké csak pihentek.

A »HAT ÓRAI« — ÉS A LEGDRÁGÁBB KIRAKAT

(Kiállítási karcolat)

Hogy a budapesti kiállítás nem fog elbukni, annak az az oka, mert okos emberek voltak az intézők, s előre odarakták a székeket az iparcsarnok előtti nagy térre.

Ezek a székek arra valók, hogy az emberek ott leülhessenek és hallgathassák a muzsikát. Mindössze 3 kr-ba kerül a dolog.

Nem tudom, kinek az ideája volt, de annak lehet köszönni, hogy a kiállítás divatba jött, sőt valóságos szenvedéllyé izmosodott.

Mert mikor hat órakor megkondulnak a harangok az iparcsarnok háta mögött, s a pavilonok nehéz vasfüggönyei kezdenek aládübörögni, tulajdonképpen akkor jön a *láttnivaló*.

De ez is hogy kezdődött?

A kiállítás első napjaiban egy főrangú társaságnak az a szeszélye támadt:

— Az idő szép. Maradjunk még egy kicsit idekünn. S leültek a székekre.

Délceg, sugár termetű comtesse-k, érdekes toalettben, grófi mamák és papák, a kaszinó gavallérjai.

Jött egy másik csoport. Meglátták emezeket, és ők is leültek. A csillagok lassan-lassan feljöttek az égre, majd kigyulladtak a villanyos lámpák is, valamelyik grófné elragadtatva kiáltott fel:

— Istenem, beh szép itt minden!

— Valóban igen charmant. Holnap is idejövünk.

És eljöttek másnap is.

Másnap már észrevették a dzsenti asszonyok is, hogy mi a »sikk«. Ők is ott maradtak a székeken.

Harmadnap a polgárság szeme is rajta vezett a fénylő csillagokon.

Negyednap boldog volt, aki széket kaphatott.

Ötödnap már csak a székek kedvéért gyűlt össze Pestnek »úriasan öltözködő világa«. A legtöbbje a »hatóraihoz« jött.

Hatodnap már boldogtalan volt, aki a »hatórain« részt nem vehetett.

Így jött divatba a kiállítás — mégpedig az arisztokrácia által.

Mert Magyarországon még a demokrácia előtt is a legvonzóbb az arisztokrácia.

Ha Andrassy Manó elszusszantja magát valahol, vagy egy másik gróf végighalad nejével karján, egyszerre minden egyéb dolog elveszti az érdekességet a mi demokratáinkra nézve.

Edelsheim-Gyulayné kis ernyős kocsija lázba hozza a polgárságot. Hát a szép fiatal mágnás menyecskek?

Nem akarom szomorítani Beksicset, de igaz, a kiállítás sikerét az arisztokrácia biztosította, mert ő hozta divatba, hogy a kiállítást úgyszólván egy napig sem lehet nélkülözni.

S így tesz az arisztokrácia sokszor jót is. Igaz, hogy tudtán kívül. Mert tudva derogál neki jót tenni, s én azt fel is

fogom, értem. Hisz a jó cselekedetek rá vannak parancsolva az emberekre a morál által. Márpedig aki úr, az ne engedjen magának parancsoltatni.

A kiállítás sikere mellett fényesen beszélnek a számok. A kimutatás szerint a legközelebbi ünnepek alatt naponkint ötvenezer ember fordult meg a kiállításon. S ez olyan szám, hogy a bécsi világkiállításon is csak *egyetlenegy* nap sikerült elérni.

Márpedig sok ember a vidékről még nincs. A legnagyobb kontingens maga a fővárosi lakosság adja, mely *találkozni* jár ki oda.

Leginkább vehetni észre ezt a pavilonokban, ahol, kivéven a képcsarnokot, soha sincs tolongás.

Az érdeklődés a kiállított tárgyak iránt aránylag sokkal lanyhább, az iparosok panaszkodnak, hogy semmit sem bírnak eladni.

S ha végigjárjuk a csarnokokat, alig látjuk néhány helyen a kiragasztott cédulát, hogy ez meg ez a tárgy eladatott, ennek vagy annak a tulajdonába ment át.

Én ebből a szempontból kutattattam szanaszét: hogy ki mit vett meg?

De alig találtam valamit.

Egy porcelán tányéron, melynek a közepén egy szépen festett csatakép látható, oda van írva: »Megvette Wahrmann Mór – ára 60 frt«. Göndöcs apát megvett egy szép misemondó ruhát. Egy csomó halászati eszköznél az van felírva: Móricz Pál tulajdona. Zichy Jenő megvette a Matlekovics szobrát (alkalmasint, hogy ott ne legyen).

A legtöbb ember érdeklődik az iparcsarnokban az aranyműves kirakatok iránt.

Roppant nagy csoportok nézik folytonosan a Stefánia trónörököséné asszony ékszereit, melyeket annak idején Budapest ajándékozott.

– Ez itt a legdrágább tárgy! – mondja a minap egyik báméskodó vidéki. – Ez sokba kerülhetett!

– Bizony értékes ékszer – szólta oda egy baloldali képviselő, ki éppen a választóit kalauzolta, s kinek egyik választója volt a báméskodó atyafi –, hanem van még itt ennél drágább kirakat is.

- Ugyan melyik?
  - Majd mindjárt odavezetem kegyelmeteket.
- Kíváncsi voltam magam is; utánuk mentem.

Elcsavarodott velök jobbra, s egy kis kerülő után, ahol a Légrádyék »Szent István keresztelése« című feltűnést keltő képét bámulták meg nagy fejcsoválással, hogy »hát nini, a bába hol maradt erről a képről?«, elvezette őket egy szűk közbe, ahol egy nagy rámában roppant sok arckép volt összeállítva.

– No, nézzék, kendtek. Ez a legdrágább kirakat. Ezek a mameluk képviselők. Tisza Kálmánnak a tulajdona. Egypár millió forintot kóstálnak.

A KIRÁLYFI MINT MAGYAR ÍRÓ

Mondják, hogy mikor a királyfi kicsiny volt, azt mondták neki, válasszon magának valami foglalkozást:

– Melyik a legnehezebb mesterség? – kérdezé.

Akiktől kérdezte, sokáig tanakodtak rajta, utoljára is abban állapodtak meg, hogy az legnehezebb mesterség, kitalálni melyik a legnehezebb mesterség.

Utóbb megint azt kérdezte a királyfi:

– Melyik hát a leghálátlanabb mesterség?

Azt sem tudták neki megmondani. (Hiszen annyi hálátlan mesterség van a világon!)

Végre a királyfi őszinte elszánással arra a határozatra jutott, hogy *író* lesz.

Jól választott; abban benne van mind a két föltétel: *a legnehezebb* is és *a leghálátlanabb* is.

És királyilag választott, mert úgy illett, hogy a jobb mesterségeket meghagyja az alattvalóinak.

A fenséges gyermek vonzalma az irodalom iránt nem csökkent, amint ifjúvá serdült, sőt annál jobban erősödött.

Útirajzainak kiadása után az egész világon beszélni kezdtek a tudós királyfiról, s még távol a civilizátlan földrészekben is megvan a magyar királyfinak a tudós híre. Noha eddig sem volt ritkaság, hogy fejedelmek könyveket írtak (ott van az

angol királynő, a svéd király), oly komoly írói nimbuszra egyik sem tett szert, mint Rudolf trónörökös.

Mert a királyfi irodalmi működése — ex ungue leonem — egészen másnak ígérkezik, mint az eddigi fejedelmi dilettánsoké, kiknek egyike-másika szükségét érezte, hogy egy-egy lírai verssel adjon kifejezést költői kedélyének, vagy memóriákban hagyja hátra némely mondanivalóját, ami a korlátok közé szorított fejedelmi életviszonyok között nagyon is természetesen látszik. Egy írőkirály egy önmagával társalgó király.

De a tervezett »Osztrák—magyar monarchia írásban és képekben« oly nagyszabású és gyakorlati munka, ami igazán méltó volt, hogy egy királyfi álljon élére.

Ez olyan irodalom, aminek már a fele *országolás*. Megismereteni a monarchia népeit és viszonyait annyi, mint megszerettetni magunkat és bemutatni életrealitásunkat a világ előtt.

A nagy munka már javában készül, nem maradt úgy, hogy a fejedelem kezdeményezése megadja az első lökést, s a többi majd magától jön, ha jön.

Nem úgy a trónörökös, amibe ő egyszer belekezd — s ebből látszik, hogy egykor nagy királyt várhatunk belőle — az nem aludhat el. A »hú munkatárs« ösztökél, serkent, sarkall, biztat fáradhatatlanul, levelezik, tudakozódik, sürget a szerkesztők-nél, s nem hagyja őket aludni (pedig a szerkesztők egyáltalán nagy hajlammal bírnak a szunnyadozásra).

Még kiadót is ő maga keresett, és talált felséges atyjában a királyban, aki viseli a költségeket. (Képzelem, sohasem hitte volna el őfelsége, hogy öreg korára ilyen dologba keveredik.)

A könyv szépen halad, a képeket festik mindenfelé a piktorok, a szöveg történelmi részét írják a tudósok, s maga a trónörökös már rég elkészült a bevezetéssel. Ő volt a legfürgőbb: a többiek elszégyenkedtek, és szinte hozzáláttak a munkához.

Ami pedig nem kis dolog. Kivált ilyen országban, mint a mienk . . .

Mikor Jókai elmondja, hogy ilyen és olyan könyvet írunk, nagy lett a lelkesedés az írók és tudósok közt.

— Aztán mikor fog megjelenni? Az ősszel?

– Tíz év alatt!

Mindenki sajnálkozott.

– Ez idén kellene – mondák sopánkodva –, most mindjárt kellene.

Szinte duzzadtak az elmék a cikkektől.

Hanem mikor aztán az előmunkálatok befejezte után végre megjött az időpont, hogy hozzá kellett látni a munkához, minden egyes tudós arra kérte Jókait, hogy hagyja el őt a *tizedik esztendőre*, mert azt, amit ő ír, nagyon meg kell gondolni.

Ez az! A mi tudósaink mindent olyan nagyon meggondolnak, hogy utoljára is a fejökben szárad az egész.

Nem is igen szokott itt továbbmenni semmi a második kötetnél. Mert amint a második kötetet meglátják azok, akik megírták, felkiáltanak: »Mind mi írtuk ezt? Borzasztó!«

Fogadni lehetett volna, hogy a munkából nem lesz semmi, ha nem a trónörökös mozgatja az egészet – de így most már arra lehet bízást fogadni, hogy tíz évre már ott fog állni a munka minden magyar ember könyvespolcán.

Azazhogy mit beszélék . . . azt akarom mondani, hogy teljes példányokban kapható lesz minden könyvkereskedésben.

Eddig azonban, noha már az is fényes előjel a jövőre nézve, hogy a fejedelem a szellemi kultúrát meg fogja becsülni és ápolni, maga is egyik előharcosa levén annak, volt mégis egy takargatott féltékenységünk, volt egy titkos vágyunk, hogy a királyfi csak németül írt: hátha egyszer megszólalna magyar nyelven is a magyar írók sorában.

S mint a királyfiakról szóló mesékben, csak óhajtani kell valamit. Tegnap magyar nyelven írt hosszabb cikk jelent meg tollából egy magyar szépirodalmi folyóiratban a »Vadászatok Magyarországon« címmel.

Magyarul írta le vadászélményeit, melyeket Mármarosban és Dél-Magyarországon a Chotek grófok jószágán élt át, hova sógorával, Lipót bajor herceggel, a toscanai nagyherceggel, s Bombelles gróffal rándult.

Egyszerű nyelven, keresetlen bájjal, de mégis színgazdagon, folyékony magyarsággal írja le vadászatát, eltelve szeretettel a szárnyasok és a festői tájak iránt, ami mélyen jellemzi

gyöngéd, poétikus lelkületét. Igazán nem írhatná le szebben e vadászatot a legkiválóbb, leggyakorlottabb író sem.

A magyar királyfiról el lehet mondani, hogy kiváló lenne köztünk, ha szegény embernek született volna is.

Magas állása tudatának semmi nyoma: ahol személyekről beszél, ott mindig elől említi az idegeneket. A Fruska Gora hegye mintegy megelevenül a tolla alatt, látjuk a röpködő, vijjogó sasokat és keselyűket, szinte hallani véljük, amint megreppen a bokor, s kilép a hímes tisztásra a délceg szarvas. (A trónörökös azonban nem lövi meg, mert mint írja, »kimentette a veszedelemből a magyar vadászati törvény«.)

A szép leírásból adjuk itt izelítőül a következő helyet:

»Iszonyú rossz úton, melyet különben már régebbről ismertem, haladt tovább kocsim egy hegyháton át sűrű cserjék között le egy másik völgybe: itt jobbra kanyarodott az út, s miután átjutottam egy hosszú, kissé mocsaras erdei tisztáson, leszálltam a kocsiról és gyalog követtem egy erdőcsószot, aki meredek hegyoldalon át egy erdőn vezetett keresztül, melyben csalánbokrok és égbe nyúló törzsek váltakoztak. Régebből ismertem a fekete cimborát, aki hosszú szürke köpenyében hallgatagon lépdelt előttem. Barna arca kifejezetlen szemeivel, körülfogva fekete fürtökkel, magas izmos alakja, könnyed mozdulatai, nesztelen settenkedése a sűrűségben, mind az igazi, szép, erőteljes délszláv típust jellemezte.

Az ég szürkülni kezdett, a keleti égen piros fény sugárzott, és a csillagok lassanként el-eltűnedeztek, midőn ismét kijutottam az erdőből, és egy festői fekvésű erdőgyep szélére jutottam. Itt egy pompásan készült leshely előtt csalétek volt kitéve. Alighogy a regg beköszöntött, két hatalmas holló jelentkezett.

Anélkül, hogy sokat teketóriáztak volna, a csalétekhez repültek, és hozzáláttak a lakmározáshoz.

Egyszer csak azonban rekedten kezdtek károgni és félénken tekingettek a túlsó erdőszélre. Midőn aztán én is ebbe az irányba tekintettem, egy félénken bandukoló farkast pillantottam meg. Óvatosan nyúltam fegyverem után abban a reménységben, hogy az ordas komámnak majd kedve kerekednék kevés reggelire, amikor aztán én egy kis ólommal szolgálhatnék neki; de illúzióim csakhamar eltűntek, midőn látnom kellett, hogy ökelme, valószínűleg éjjeli portyázásából

térvén haza, nyugodtan haladt tova a gyep szélén, hogy aztán az erdőben eltűnjék szemeim elől.»

. Bizony, bizony azt lehetne hinni, hogy ezt valami debreceni ember írta — ha egyáltalában tudna a debreceni ember ilyen szépen írni magyarul.

A TÚLHAJTOTT LOJALITÁS

Az én barátom D. P. (Bartók Lajos) igen szép cikket írt a »Pesti Hírlap«-ba a minap, a Parlaghy Vilma kisasszony képéről, amelyet a bizottság sehogy sem akart a kiállításon levő műcsarnokban kifüggeszteni.

A bizottság azt mondta, azért nem függeszti ki a képet »mert nem jó«.

A közönség más okot keresett. És hirtelen meg is találta, mert közel feküdt az ok: »*Alkalmasint azért nem adtak helyet a képeknek, mert Kossuth Lajost ábrázolja.*»

Tehát két állítás fekszik egymással szemben. S a kettő közül a közönség állításának van több hitele.

Mert ha a bizottság csak a jó képeket függesztette volna ki, a csarnok három oldalfala üresen maradt volna.

A művész, aki azt hiszi, hogy igazságtalanság történt vele, kiállította a képet külön. A sajtó képviselői megnézték, írtak is róla, beszéltek a színezéséről, a hűségéről, szólottak a fölfogásról, a kivitelről, egyszóval beszéltek a világon mindenről, csak arról nem, hogy kinek van hát igaza: Parlaghy Vilma kisasszonynak-e vagy a bizottságnak?

Azért maradt-e le a kép, mert rossz, vagy azért, mert annak a szegény öregúrnak alakját ábrázolja?

Hiszen csak ez a kérdés; ezt akarja a közönség megtudni.

De csak erre nem akart senki felelni: amint ezt kérdezték, mindjárt »nem tudomra« görbült a szája mindenkinek.

Míg végre megadta a választ Trefort miniszter erre a kérdésre is, mégpedig *tudtán kívül.*

Az Akadémia díszülésén váratlanul megjelent Rudolf királyfi, Trefortnak, az elnöknek Lónyay fölött tartandó emlékbeszédét meghallgatni. Az emlékbeszéd már ekkor ki volt

nyomatva és ki volt osztva a közönség közt. Az újságírók ott morzsolgatták az ujjaik közt.

Az emlékbeszédben előfordult az abszolutizmus és előfordult Kossuth Lajos hatásának vázolója.

A miniszternek mindez eszébe jutott a Pulszky elnöki megnyitója alatt és szerette volna e pillanatban lefújni a papírokról azokat az illojális betűket.

— Mit tegyek? — gondolá szorongva. — Kihagyjam? Ne hagyjam? Ha kihagyom is, benne marad? Ej, mégis kihagyom.

És kihagyta.

Trefort miniszter kétségkívül egyik legkiválóbb emberünk, aki megérdemli a nemzet tiszteletét, de ezt az egyet, noha kicsiség az egész, rosszul, elhamarkodva cselekedte.

Ebből megtanultuk, hogy muk vogmuk.

Hogy még udvaroncoknak is ügyetlenek és tapintatlanok vagyunk.

Hiszen nem akarja azt senki, hogy mikor egy olyan magas személy van jelen, annak ott kellemetlen dolgokat mondjanak. Isten ments! Szeretjük mindnyájan a trónörökösöt s büszkék vagyunk felénk hajló szívére.

A lojalitást helyeseljük, de az önérzettel, bizalommal és őszinteséggel párosult lojalitást.

Mert mi lehet kellemetlenebb a trónörökösre nézve, mint az efféle dolog, ha megtudja.

— Úgy? Hát mást beszéltek volna az urak, ha én ott nem lettem volna?

És mi lehet rá nézve a legnagyobb bók, ha nem az, hogy utógondolat nélkül úgy szólunk szabadon, nyíltan mindenről, mintha abban a hitben volnánk, hogy neki is az a meggyőződése.

Én különben abban a hitben is vagyok.

De egyszersmind abban a hitben is vagyok, hogy tudom már, miért nem tud Parlaghy Vilma festeni.

Pulszky Ferenc

Hazatérés a vásárból. Jankó János rajza

A III. táblához :

Jókai »Arany emberé«-nek alakjai: 1. Timea (Fáy Szeréna) 2. Trikálisz Euthym (Egressy) 3. Noémi (P. Márkus Emília) 4. Timár Mihály (Nagy Imre)

1 2

3 4

IV.

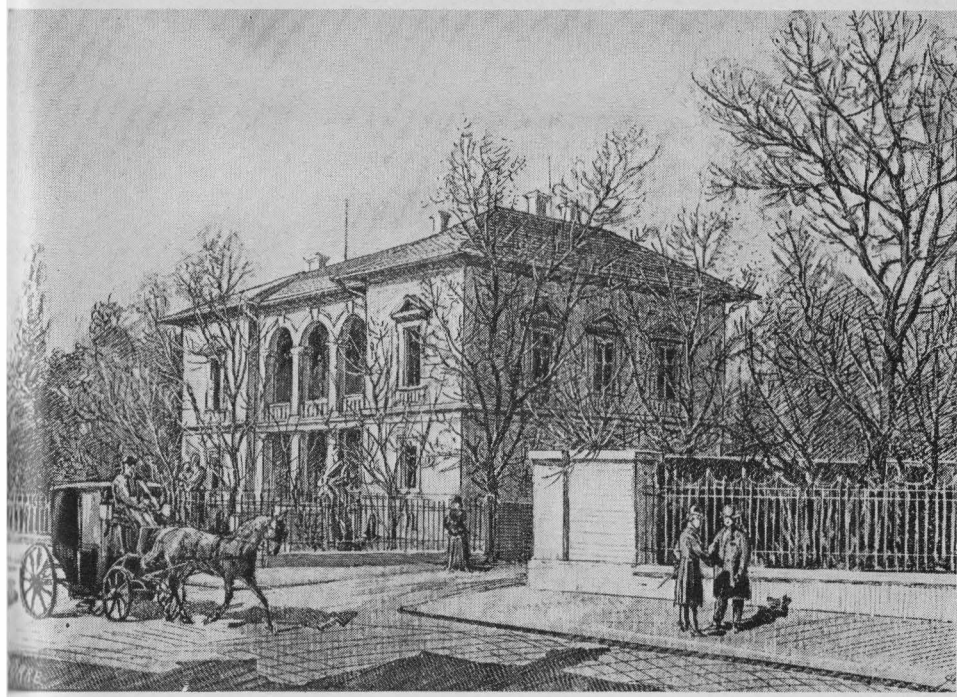

5 6

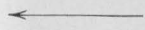

7 8

Huszár műterme

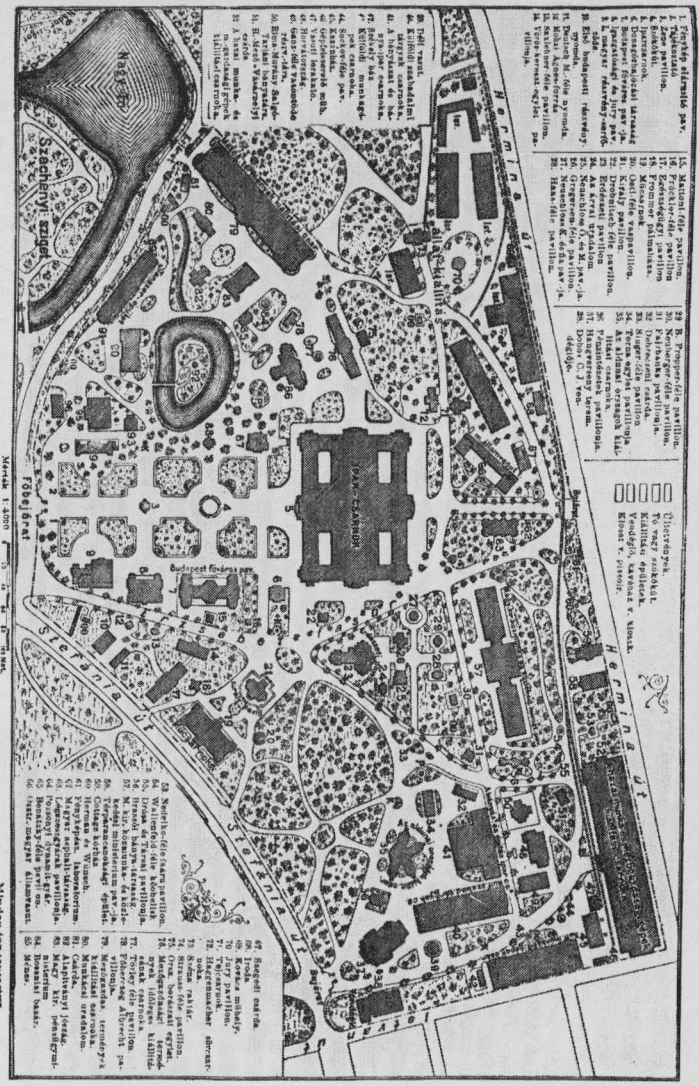
A IV. táblához:

Jókai »Arany emberé«-nek alakjai: 5. Zsófia (Szathmáryné) 6. Athália (Szacsvainé) 7. Brazovics (Szigeti Imre) 8. Krisztyán Tódor (Náday)

Blaháné a népszínművekben

- 1. Főbejárati út.
- 2. Tűzvesztő.
- 3. Központi épület.
- 4. Széchenyi sétány.
- 5. Duna-parti sétány.
- 6. Duna-parti sétány.
- 7. Duna-parti sétány.
- 8. Duna-parti sétány.
- 9. Duna-parti sétány.
- 10. Duna-parti sétány.
- 11. Duna-parti sétány.
- 12. Duna-parti sétány.
- 13. Duna-parti sétány.
- 14. Duna-parti sétány.
- 15. Duna-parti sétány.
- 16. Duna-parti sétány.
- 17. Duna-parti sétány.
- 18. Duna-parti sétány.
- 19. Duna-parti sétány.
- 20. Duna-parti sétány.
- 21. Duna-parti sétány.
- 22. Duna-parti sétány.
- 23. Duna-parti sétány.
- 24. Duna-parti sétány.
- 25. Duna-parti sétány.
- 26. Duna-parti sétány.
- 27. Duna-parti sétány.
- 28. Duna-parti sétány.
- 29. Duna-parti sétány.
- 30. Duna-parti sétány.
- 31. Duna-parti sétány.
- 32. Duna-parti sétány.
- 33. Duna-parti sétány.
- 34. Duna-parti sétány.
- 35. Duna-parti sétány.
- 36. Duna-parti sétány.
- 37. Duna-parti sétány.
- 38. Duna-parti sétány.
- 39. Duna-parti sétány.
- 40. Duna-parti sétány.
- 41. Duna-parti sétány.
- 42. Duna-parti sétány.
- 43. Duna-parti sétány.
- 44. Duna-parti sétány.
- 45. Duna-parti sétány.
- 46. Duna-parti sétány.
- 47. Duna-parti sétány.
- 48. Duna-parti sétány.
- 49. Duna-parti sétány.
- 50. Duna-parti sétány.
- 51. Duna-parti sétány.
- 52. Duna-parti sétány.
- 53. Duna-parti sétány.
- 54. Duna-parti sétány.
- 55. Duna-parti sétány.
- 56. Duna-parti sétány.
- 57. Duna-parti sétány.
- 58. Duna-parti sétány.
- 59. Duna-parti sétány.
- 60. Duna-parti sétány.
- 61. Duna-parti sétány.
- 62. Duna-parti sétány.
- 63. Duna-parti sétány.
- 64. Duna-parti sétány.
- 65. Duna-parti sétány.
- 66. Duna-parti sétány.
- 67. Duna-parti sétány.
- 68. Duna-parti sétány.
- 69. Duna-parti sétány.
- 70. Duna-parti sétány.
- 71. Duna-parti sétány.
- 72. Duna-parti sétány.
- 73. Duna-parti sétány.
- 74. Duna-parti sétány.
- 75. Duna-parti sétány.
- 76. Duna-parti sétány.
- 77. Duna-parti sétány.
- 78. Duna-parti sétány.
- 79. Duna-parti sétány.
- 80. Duna-parti sétány.
- 81. Duna-parti sétány.
- 82. Duna-parti sétány.
- 83. Duna-parti sétány.
- 84. Duna-parti sétány.
- 85. Duna-parti sétány.
- 86. Duna-parti sétány.
- 87. Duna-parti sétány.
- 88. Duna-parti sétány.
- 89. Duna-parti sétány.
- 90. Duna-parti sétány.
- 91. Duna-parti sétány.
- 92. Duna-parti sétány.
- 93. Duna-parti sétány.
- 94. Duna-parti sétány.
- 95. Duna-parti sétány.
- 96. Duna-parti sétány.
- 97. Duna-parti sétány.
- 98. Duna-parti sétány.
- 99. Duna-parti sétány.
- 100. Duna-parti sétány.

85. Hór de aeneae (talok kiállítási csarnoka). — 87. Stállocaox #a vendéglőnk pavillioja. — 88. Lillo-óla pavillio. — 89. Tawer epület. — 90. Háci (par csarok). — 91. Angol bíblia-kecséit. — 92. Cakkarca. — 93. Késti kávéhá. — 94. Drebér féla cor-cernak. — 95. Pauroma. — 96. Kapitányagi épület. — 97. Ist. Istálló. — K. Deháoy vagy ayphon-kloek. — 98. Klost. — P. Pisacor.

A Városligetben megrendezett Országos Kiállítás térképe

VIII.

Rudolf trónörökös

AKIK NEM ZÚGOLÓDNAK

(Háromszék megye bajai)

A hű, vitéz székelyek sohasem részesültek eddig egyében, mint hogy néha kaptak egy-egy dicsőítő verset a poétáktól. »Hej, csak nem fajult el még a székely vér – Minden kis csöppje drága gyöngyöt ér« stb.)

A többi megyék, akik sem nem vitézek, sem nem hűk, kaptak mindenfélét a kormányoktól, vasutat, iskolákat, koncessziókat. Az igaz, hogy verset nem kaptak. De nem is kívánkoznak utána.

A kormányok mindig azt a politikát követték:

– Mit becézzessük mi a székelyeket, azok úgyis a mieink? Azok éhen, szomjan is magyarok maradnak. Hanem a többit édesgessük, akik *elhúznak* tőlünk.

S édesgették is, s mert édesgették: *erősítették*.

A székelység egészen a maga erejére volt hagyva. »Oh, azok megélnék a jég hátán is« – mondá egyszer róluk egy nagy befolyású államférfiú, mikor az érdekeik szóba jöttek.

(Csakhogy még a jég is elolvad az ember lába alól, excellenciás uram!)

A jó székelyek is úgy viselkedének ezenközben, mint a szelíd, türelmes gyermekek otthon.

– Csak hadd egyenek előbb a távoli atyafiak, azoké az elsőség, mi majd megelégszünk a legutoljára a maradékkal is.

De bizony nem jutott ökelméiknek a maradékból sem. Elszedték azt is a lakáj népek.

A székelyekről egészen megfélelkeztek.

Sok jót csináltak a kormányok (az igaz, hogy sok rosszat is), de a jóból sohasem jutott Háromszéknek semmi: az a legelhagyottabb megye.

(Három szék ugyan, de soha egyetlen terített asztalt sem állítottak a három székhez.)

Ott áll a legkritikusabb helyen, egészen a saját erejére hagyatva. Nagy erőt kellett kifejtenie, hogy nemcsak nem veszett el (bizony nem rajtunk múlt), hanem hogy úgyszólván az ország első rangú megyéjévé küzdje föl magát, s Sepsiszentgyörgyöt, a fővárosát olyan kulturális fészekké emelje, melylyel nemigen vetekedhetnek a leggazdagabb alföldi magyar

városok sem, akikre úgyszólván erőszakosan csurgatják az áldást.

A magyarországi virágzó városoknak sok protektoruk van: a kormányok, kik kegyeikben fűrésztik, a föld, mely dúsan fizeti munkájukat, a vasutak, mik a forgalmat emelik s a folyamok, mik vagyonosodásukat elősegítik.

Háromszéknek mindebből nincs semmije.

Hanem az igaz, hogy ott vannak a *székelyek kezei*: s amelyen hatalmasan illett azokba egykor a kard és buzogány, éppoly jól kezelik ma a fűrészt, a kalapácsot, az árt és a varrótűt.

Beksics Gusztáv sepsiszentgyörgyi képviselő (aki a hazai sajtóban elsőnek fejtett ki erős agitációt fényes tollával a székelyek mellett) addig-addig bizgatta őket, hogy azok csakugyan észrevették, »nini miértünk csakugyan nem tett meg az állam semmit«. Annyira meg voltak már szokva, hogy ők mostoha gyermekei a hazának, eszökbe sem jutott volna maguktól olyasvalamire kívánczolni, amire nekik maguknak nem telik.

S most is midőn (talán először) lépnek ki valami kívánsággal — szépen, nemesen jellemzi őket — *oskolát kérnek magoknak*.

Császár Bálint, a derék sepsiszentgyörgyi polgármester tette meg az indítványt a közelebbi megyegyűlésen, egy alapos és terjedelmes indokolással.

Háromszék megyének (noha 125 ezer lakosa van) egyetlen felső iskolája sincs. Ha valaki taníttatni akarja, kénytelen Kolozsvárra vagy Nagyenyedre küldeni a fiát. Főiskolája majd minden megyének van, van Csík megyének, a Háromszéknél jóval kisebb Udvarhely megyében két főiskola áll, még Brassó is most kapott főiskolát — de Háromszék megyét mintha szándékosan ugranák át.

Bizonyosan így elmélkednek: »Hiszen minek Háromszék megyének az iskola? Ha anélkül is a legértelmesebb!«

Sőt nemcsak hogy semmit sem kapnak a hú székelyek, hanem még azt is elveszik, amijök van. A király 1869-ben a székely katonasági épületeket visszaadta a megyének, mégpedig egyenesen kulturális célokra.

A magyar kormányok atyafiságosan belehurcolkodának különböző hivatalaikkal s a házbérről elfeledkeztek. (Ami nem

is csoda, hiszen a minisztereinknek van az országban a legrosszabb memóriája.)

De minek is fizetnénk a székelyeknek – gondolják. Hiszen a székelyeket a szegénységök tette naggyá! Szépen fejezte ezt ki Császár Bálint: »És csakis ennek a fajnak ösztönszerű ragaszkodása az ősi birtokhoz, csakis a székely faj szívós kitartása mentette meg Háromszék megyét az elpusztulástól. Így lett a székely nép tűzhelye mellett háziiparos nép, künn a gazdaságban mintagazda: rá volt szorítva, hogy önmagának kikeresse a létfenntartáshoz szükséges eszközöket. Amit tehát a székelységnél faji jellegnek, ösztönszerű vonásnak ismernek távolról, azt a hangyaszorgalmat, azt az autodidaktikus leleményességet a kéziipar művészet terén, azt a megfoghatatlan csodálatos mesterséget, hogy 4–5 holdnyi földből egy 10–12 tagból álló család tartja fenn magát tisztességgel; mindezt csak a kényszerűség iskolájában tanultuk mi. Nem születtek ezek velünk; rá vagyunk utalva, hogy elszokjunk apáinktól, ha meg akarunk élni.

Csakhogy ez a küzdelem a lábunk alatt álló föld ellen nem tarthat már sokáig. Kimerül vagy a föld, vagy az ember, mindkét esetben előttünk áll a szomorú vég.«

E szép sorok, melyek erőteljesen és a maga valóságában vázolják a helyzetet, mély részvétet ébreszthetnek mindenütt a székelyek iránt, kik harcolnak a földdel is, mely alattuk van, s szinte erőszakkal veszik ki belőle a táplálékot, s harcolnak körös-körül a szomszédokkal az oláh és szász áramlatokkal. S ebben a küzdelemben még csak nem is panaszkodnak; nem mondják: »mi már nem akarunk küzdeni többé, elfáradtunk«, hanem azt mondják: *»adjatok nekünk még egy ágyút, egy oskolát«.*

Császár Bálint indítványa úgy szeretné a főreáliskolát, hogy a mostani sepsiszentgyörgyi polgári fiúiskola négy alsó osztálya fölé a reáliskola 5-ik osztálya már a jövő iskolai év elején megnyílnék.

Kimutatta rá az alapot is, a megye nevére kebelezett volt katonai épületeket. Vagy fizessen tőlük a kormány bért, az untig elegendő a tervbe vett iskola fenntartására, vagy pedig az iskola költségeit viselje.

A »Székely Nemzet«, e nagy tekintélyű székely lap, meleg

pártoló szavakkal kíséri Császár indítványát, melyet a legközelebbi megyegyűlésen fognak tárgyalni, s kétségkívül elfogadni, illetőleg ily irányban intézni kérvényt Treforthoz.

S Trefortnak csak szólni kell.

Nem Trefort volna akkor Trefort, ha a székelyek jogos kívánságát megtagadná.

A SZÁZKEZŰ EMBER

(Az új ref. főgondnok)

A magyar társadalomnak apródonként egy új osztálya támadt: a *volt miniszterek*.

Ez a legkétségbeejtőbb klasszis. Emberek, akik már mindent elértek, amit elérhettek. (Kivált az ezutáni exminiszterek, mert ezek már a *penziót* is elérik.) Nagyságok, akiket már nem ösztökél és nem ingerel semmi, akik följebb nem mehetnek, csak lejjebb. Mert kivált nálunk bizvást fel lehetne írni a miniszterek dolgozó termeire: »*Ti, akik innen kiléptek, mondjátok le minden reményről.*«

A miniszterség bizonyára nehéz pozíció, de az exminiszterség még nehezebb. Ritka lelkielő és polgári erények kellene ahhoz, hogy törhetetlen munkakedvvel töltsön be kis pozíciókat az, aki valamikor nagy pozícióban állt.

Az exminiszterek folyton szaporodnak s ez új társadalomnak majd minden új polgára igazolja fentebbi állításomat. A kimaradt excellenciák abba a nézetbe süppednek bele, hogy már őnekik semmi teendőjük a világon (vagy derogál nekik talán kisebb ponton a munka) s átunatkozzák hátralevő életüket, vagy pedig terveket szőnek, nyíltan és homályban, az elhagyott hatalom visszaszerzésére.

Igy van ez talán mindenütt a világon, de még inkább így van nálunk — ahol nem a munka, hanem az állás minőségére kevélyek az emberek.

S az exminiszterség keserű talán mindenütt, de szintén sehol sem annyira, mint itt, ahol az államférfiak többnyire lejárják magukat a miniszterségben s nem reparálódnak meg a közvélemény által. A miniszteri paloták portásai igazán azt mondhatják erre a külső világra, hogy olyan az az eltávozott

miniszternek, mint a pokol, ahova sokan eljutnak, de soha még egyik sem tért vissza.

S honnan van az, hogy vissza nem térnek többé? Mert nem dolgoznak többé. A munka mindent megújít, még az exminisztereket is. Lekopik róluk a penész, s új zománcot, fényt nyernek általa.

Valamennyi volt miniszter közül ritkaságképpen vált ki Tisza gróf s lett az ország egyik leghasznosabb polgára. Körülbelül tizenegy év előtt hagyta ott a közlekedésügyi miniszterséget s azóta bizonyosan dolgozott annyit, mint két miniszter, huszonkét esztendő alatt.

Ő bezzeg nem vesztette el munkakedvét, nem játszta az elfáradt nagyurat, aki fényes pályáját befutotta s a tekintély nimbuszával övezett fejjel nézi a világ folyását fumigálva.

Ahol valami munkát talált, odaállt. Nem ahhoz a munkához, amelyik könnyebb vagy amelyik csillogóbb, hanem ahhoz, amelyik közelebb esett. Egyet sem kicsinylett. Az egyik nap szobrot tervezett valamely elhalt írónak és segített előteremteni rá a szerény költséget. Másnap már a delegációban elnökölt s éppen olyan jól, lelkiismeretesen végezte az előbbenit, mint az utóbbit. Tisza gróf még egy képet is olyan figyelemmel, gonddal tervez ki, mintha sohasem járt volna az esze nagyobb dolgokon.

Fölépítette Szeged városát, helyreállította pénzügyeit, csinált töltéseket, harcolt, diplomatizált Szeged érdekében a világ nyolc tája felé s még arra is ráért eközben, hogy Sziráknak, a szegedi bicskásnak kirajzolja saját kezűleg, milyen alakú bicskákat csináljon ezentúl: hogy nemesítse vele az ízlést. S éppen úgy tudott örülni annak, hogy már ezentúl szebb alakú bicskák lesznek Szegeden, mintha egy-egy palota támadt a földből, vagy ha szerencsésen keresztülvihetett a képviselőházban valamely fontos dolgot.

Nem ok nélkül adjuk e soroknak azt a címet, hogy a százkezü ember. Mert egészen úgy veszi ki magát, mintha száz keze lenne. Mikor Szegeden lakott is, a pestieknek mindig úgy látszott, mintha itt laknék. Hiszen a helyes percben mikor szólnia kellett, mindig ott volt a helyén a Házban. Vagy ha jelen kellett lennie valamely értekezleten, ki tudja, hogy és honnan, de mindig ott volt – mintha csak a mellékszobából lépne ki.

Egyetlen egyszer történt, hogy nem volt itt. Munkácsy azt sürgönyözte egy nyáron, hogy jön. Éppen holt szezon volt, hát nagy zavarba jött az itteni maradék társadalom, és azt sürgönyözték neki vissza, hogy halassza el, jöjjön később, majd ha *Tisza Lajos itthon lesz*, mert addig itt nem lehet semmi nagyobb dolgot csinálni.

Szeged is csak úgy van vele: amióta nem lakik is ott, csak olyan nekik, mintha ott lenne. A száz keze közül örökké ott mozgat, igazgat vagy negyven. Ha Vakkantó Mihály uramnak a kerítése bedől, még az is szomorúságot okoz Tiszának, s eltöpreng rajta *innen*, hogy miképp kellene neki azt a kerítést újból megcsinálni – szebbnek.

Az ilyen főúr aztán, akinek annyi gondja van és szereti a gondot, igazán megérdemli a főgondnokságot.

De iszen okos emberek a kálvinisták, jól ki tudták ők választani, hogy kit tegyenek a torony tetejébe.

Az új főgondnok (ki ma foglalta el ünnepélyes beszéddel díszes állását) már előjáróban is megpendítette azon eszméket, melyekkel a protestáns egyházat szaturálni kell, hogy az legyen, ami századok előtt, a szabad gondolkodás melegágya.

A protestáns vallás hajdan falat emelt, az igaz – de maga *mögött*. Hogy a maradiakra vissza ne tekintgethessenek a haladók.

Most egy idő óta támadnak vezérek, akik a sereget arccal visszafelé fordítják s akkor természetesen elül áll a fal, s nem lehet tovább haladni miatta.

Tisza gróf már épített falakat. Ha tudott építeni, hát bizonyosan tudni fogja azt is, hogy kell bizonyos falakat elbontani.

A VÉGREHAJTÓK

Nem lesz már ebben az országban maholnap semmi; még szegénység sem.

Vagy hogy olyan szegénység lesz, hogy már a végrehajtók sem élnek meg.

Mert eddig olyan szegénység volt, hogy csakis a végrehajtók éltek boldogul.

Ők, akiket a szegénység emlői táplálnak, feljajdulnak a szegénység miatt, hogy az megöli őket.

Mennyi ellentmondás e néhány sorban.

S mégis úgy van.

Temesvárott a bírósági végrehajtók értekezletet tartottak és egy felhívást bocsátottak közre az ország valamennyi végrehajtójához, a »szeretve tisztelt« kartársaikhoz (no, ezek ugyan jól megválasztották a »szeretve tisztelt« jelzőt), hogy tömörüljenek együvé, alkossanak országos egyesületet, s alapszabályokat, ahol a támforrások és azok minősége megjelöltessék.

Mint hogy a szentírás azt rendeli, hogy szeressük még ellenségeinket is, egész szeretettel fogunk csevegni a végrehajtók magasröptű törekvéseiről.

Hiszen végre is igaz, hogy ők szedik ki alólunk a vánkost és derékaljat – de én istenem, nem maguknak szedik azt el.

Ne haragudjunk rájuk, uraim, akik arra a hivatásra lépnek, hogy kellemetlenek legyenek.

Dumas, az idősebb, egy maliciózus élcélő volt. De hogy magyar érzésű ember volt, tagadhatatlan. Mikor húsz frankot kértek tőle egy szegénységben elhalt végrehajtó temetésére, még egyszer annyit vett ki a zsebéből:

– Itt van negyven frank: temessenek el mindjárt két végrehajtót.

Dumas-nak rossz szája volt, mert megvágta a szeretve tisztelt kasztot, de jó volt a szíve, mert negyven frankot adott húsz helyett.

Én megfordítva szándékozom cselekedni, nem adok nekik negyven frankot, de adok egy jó tanácsot, mert egy tekintetben igazuk van a végrehajtó uraknak, s ez az, hogy a bíróságok kényének és szeszélyeinek nagyon ki vannak téve. Az egyes bírák tetszés szerint osztják ki a jövedelmező ügydarabokat köztük, egyik sokat kap, a másik alig valamit. A jövedelmezőbb ügyeket pedig maguknak osztják ki a bírák.

De ezen csak a miniszter Pauler segíthetne, ha valami rendelettel szabályozná a köztük való munkakiosztást. Csakhogy ez elérhetetlen, mert ott kellene kezdeni, hogy Paulert szabályozza valaki.

Ami azonban az ő famózus ideájukat illeti, országos egy-
letet alakítani, s országos kongresszusokat tartani, az megle-
hetős komikus, s hasonlít a korcsmárosok múlt heti moz-
galmához.

Mert tessék, kérem alássan, elképzelni kétezer végrehaj-
tót egy rakáson, akik arról tanácskoznak, hogy miképp javít-
sák meg sorsukat, mikor az ő sorsuk csak úgy javul, ha a
többi élő emberé romlik.

Kétezer végrehajtó. Milyen arcok lehetnek azok között!
Kétezer ember, aki a szegénység könnyeiből főzi levesét.
Akiknek az emberi nyomor a domíniuma.

S akik nincsenek megelégedve az eddigi birtokukkal,
akvirálni akarnak.

Már magában véve is a kongresszusok szerencsétlen má-
niává kezdenek elfajulni. Mindenki tart már kongresszusokat.
A jogászok, az orvosok, a patikáriusok, a kéményseprők, tűz-
oltók, sőt újabban a vidéki szerkesztők is. Már csak az egy
Kozarek van, aki boldogtalan, hogy ő nem gyűjtheti össze
szeretve tisztelt kollegáit, mert egyedül lévén az országban,
nem alkothat egyesületet a szakma tökéletesbedésének ér-
dekében.

Ezért hát lehetetlen volt meg nem ereszteni ezt a kis
szatírárt ama felhívásra, melyet a bobdai Gyertyánffy Béla
végrehajtó elnöklete alatt megtartott értekezlet bocsátott ki
Temesvárott.

Hiszen tulajdonképpen van valami igazuk, mert min-
denki aggódik a saját sorsán, s kötelessége azt kedvezőbbé
tenni – de mégis olyan formája van a dolognak, mintha a
doktorok mintegy a közegészségügyi tanács ellensúlyozására
szervezkednének, *mert kevesen vannak a betegek.*

Azért hát én csak azt tanácsolom a szeretve tisztelt urak-
nak, hogy ugyan ne izéljenek . . .

Mire való az, ilyen rossz tréfákat csinálni!

Ha a végrehajtottak nyugton vannak, hogy mernek ak-
kor panaszkodni a végrehajtók?

HOGY KELL A SZERKESZTŐKET MEGFOGNI?

– Te Zsiga – szólítja meg egy nap Deák Ferenc a »Pesti Napló« szerkesztőjét, Kemény Zsigmondot a klubban –, te már megint tapintatlanságot csináltál.

– Én? Az lehetetlen!

– Miért lenne lehetetlen?

– Azért, mert már régóta nem csináltam semmit.

– Hiába szabadkozol. Poros a kabátod, Zsiga!

– De hát mitől és hol?

– Tudom is én már a napot, most nemrégén volt benne a »Pesti Napló«-ban.

– Mi?

– Az, hogy a római pápának nincs joga a rendeleteit kihirdetni, és a püspököket megerősíteni Magyarországon királyi engedély, a jus placeti nélkül.

– Hát hiszen nincs is.

– És hogy a mai klérus nem áll feladatának magaslatán, nem áldoz nagy jövedelmeiből eleget a közcélokra, nem akar lépést tartani a nemzet fejlődésével, s a többi.

– Hát nem igaz?

– Jó, jó, hiszen meglehet, ámbár én nem azt tartom, de ha úgy van is, minek az effélékről cikkezni, s ezáltal elidegeníteni tőlünk a katolikus klérust. Nem, nem Zsiga, komolyan mondom, az ilyen cikkeket nem volna szabad fölvenni a »Pesti Napló«-ba.

– De kérlek alázatosan.

– Hiába mentegeted magadat. Tudom, azt akarod mondani, hogy te kálvinista vagy, neked mindegy. De hiszen éppen ez a csúnyaság! Akárki intézhetne ilyen támadást a papság ellen, csak éppen te nem.

– De kérlek alázatosan – szabadkozott Kemény –, hiszen te magad mondtad, hogy a sajtótörvénynek csak egy paragrafusból kellene állania: »Nem igazat írni nem szabad«. Tehát csak az a kérdés, hogy igaz-e vagy nem?

– Mit? Te igaznak tartod azt a papokról, Zsiga?

– Szórul szóra – mondá Kemény Zsigmond nagy nyugalommal, határozottan.

Deák elmosolyodott.

– No, ha igaznak tartod, *akkor mért nem írod hát meg a »Napló«-ban?*

Erre aztán elnevette magát az aluszékony báró is, hogy ilyen ravaszkodással sütötte ki Deák, hogy nem olvassa a *saját lapját*.

HOGY KÉSZÜLNEK A FŐRENDEK ?

Tisza Kálmán már a múlt hónap elején látott hozzá legnagyobbszerű alkotásához. Harminc pairt teremteni végre is nem gyerekmunka !

Megvette a Trattner – Károlyi-féle nemzeti kalendáriumot öt hatosért. Abban vagy benne van valaki, vagy nincs benne. Az, aki még abban sincs benne, nem érdemi meg, hogy egyáltalán legyen.

Ez a segítségül hívása a kalendáriumnak nem egészen új ötlet. Ezt a derék Széll Kálmán találta ki. (Apropó, illő, hogy ezért az érdemeért őt is bevegyem a lajstromba – gondolta Tisza.)

Széll Kálmán ugyanis in illo tempore, mikor a katasztreket kellett kineveznie, minden nap délelőtt fölkérte az irodából a hivatalos »Budapesti Közlöny«-t, s kijegyezte belőle a kinevezendőik lajstromába a *dzsenti-alpereseket* . s ezen fölséges kulcs szerint szülemlett meg a lehető legtapintatosabb kinevezés.

Mert hiába, mindenben a metódus, a rendszer határoz. Ha az el van találva, minden sikerül.

Tisza is rendszer felett tünődött.

»Két zsidót okvetlen be kell neveznem, mert csak egyet ígértem.«

(Erre nézve talán legjobb lenne nekem is felhozatni a »Budapesti Közlöny«-t, és a *felperesek* közül választani.)

»Azután ki kell neveznem két ünnepelt embert – mert *harmincat ígértem*.«

Hát az egyik hadd legyen ezekből Hunfalvy János, a másik Jókai Mór, ámbár a képviselőimtől nem válok meg szívesen.

Továbbá ki kell neveznem egy ellenzékit is. (Jó lesz az

öreg Somssich.) Ezt azért kell, hogy legyen valami *meglepő* is a lajstromban.

Isten neki beszúrom ide az egykori öregemet, ne mondják, hogy olyan rossz emlékező tehetségem van, mint a Szapáryé (s felírta Ghyczy Kálmánt).

Csemegit szívesen kinevezném, ha tudnám, hogy nem sokáig él. Így azonban kinevezem helyette Kochmeister Frigvest, ha megígéri, hogy nem jár az ülésekre.

Tolnay Lajosnak szinte bent volna a helye. De őt azért vagyok kénytelen kihagyni, hogy legyen valami hiány is a lajstromban, ami fölött megbotráncozhassék a publikum. Mert a publikum szeret megbotráncozni. (Mindig adni kell rá neki egy kis okot, ami mellett ne lássa meg a nagy okot.)

Ezek a Tisza jegyzetei, amiket a kalendárium széleire felírt történelmi nevezetességű ceruzájával.

Hogy odavetett gondolataihoz hű maradt, mutatja az őfelségéhez felterjesztett lajstrom, melynek alakjai még a születésük előtt kiszivárognak s a sajtóban lengnek, suttognak, mint bolygó árnyak. (Rosszul pecsételik be ezeket az őfelségéhez menesztett leveleket.)

Harminc sziluett, harminc rezes kard. harminc kalpag és mente ködalakban, de az arcok bizonytalanok még, és föl nem ismerhetők csak nagyjában. Nini, ez Lukács Antal! ... de bizony Gebhardt. Ah, nem is hasonlít rá! (A végén pedig kiszülhet, hogy Móricz Pál.)

Az óhajtaból sejtés lesz, a sejtésből kombináció, a kombinációból »biztos forrásból halljuk«.

Azért hát ne tessék hinni, mert semmi sem egészen igaz még eddig, csak az említett naptári széljegyzetek.

Sőt azoknak a tartalma sem valósult meg egészen, mert mint »biztos forrásból halljuk«, Tisza felszólította ugyan Jókait, vállalja el a főrendi tagságot, de az kerekben magtagadta.

– Hát igazán nem vállalod el?

– Semmi esetre sem. Már ebbe a fűbe nem harapok.

– Megharagítasz velem, ha nem vállalod.

– Sajnálom, kegyelmes uram.

– Megbosszalom magamat rajtad – mondá a miniszterelnök. – Majd meglátod. Olyat teszek veled, amit még a maradékaid is megsajnálhatnak.

– Ugyan mit teszel velem olyat? – kérdi Jókai kedélyesen.

– No, hát nézz ide! . . .

Tisza kivette zsebéből a kész lajstromot, ahol legfelül a legelsőnek a Jókai neve állt, végighúzta a ceruzáját, s egy hirtelen kanyarítással odajegyezte: *Gyulai Pált*.

– Látod, látod – szólt aztán Tisza enyelgő szomorúsággal –, most már majd a mágnások is megtudják tőle, hogy te rossz regényeket írsz.

– Nekem az is haladás; mert eddig úgy látszik azt sem tudták, hogy írok.

A MAGYAR FAUST

Lapunk egy barátja kezemhez juttatta »ama szomorú halotti beszédet, mely boldogult emlékü és nagy virtusokkal tündöklő tiszteletes Tudós Tekintetes Nemes Nemzetes és Vitézlő Hatvani István uramnak, a debreceni reformátusok nemes kollegiumának ritka tudományú és fáradhatatlan professzorának halhatlan emlékezetére íratott 1786-ban, midőn az úr a hív és vitéz szolgát bevívé a lelkek országába«.

Írta pedig ezt a halotti beszédet, amint az ócska lapon föl van jegyezve, Naszályi János uram, a poetáknak publikus Praeceptor a Debrecenben.

Tekintve, hogy a hosszú verszetet (több mint négyszáz sor) még a múlt század végén íratott, s hihetőleg nagytiszteletű Hatvani uram temetésén lett elszavalva (mert családjától, rokonaitól és patrónusaitól külön-külön búcsúztatja el a halottat), minélfogva nem sok ideje volt az összekomponálásra – bámulnunk kell a Naszályi uram költői talentumát, mely könnyedségben, s néhol-néhol lendületes szárnyalásában is messze fölülmúlja az akkori kor verselőit. Mert a nagy debreceni versifikátor, Csokonai Vitéz Mihály még akkor nem volt meg.

Hatvani boszorkánymesterségéről semmi említés sincs e helyen, még célzás sem, amiből nyilván látszik, hogy a híres »Hatvani-mondakör« csak későbbi időkben keletkezett.

A költeménynek csupán egyetlen helye van, amiből mintegy gyanítani lehet, hogy mi lehetett a későbbi mondanakör alapja:

Volt a Fizikában Kepler Leibnitz Newton
Kikkel az egeken járt csak nem egy uton
Sőt e naptól számos planeta világot
Kölcsonzött mellyel feljebb-feljebb hágott.
Orvosi kezéről sok beteg szólhatna
S gyógyulása felől tudományt adhatna;
Szólhatná sok szegény, nemes, gróf és báró
Ki már a halálnak völgyében volt járó
Kiket mintegy újra a világra hozott stb.

A halotti beszédben el van röviden mondva a Hatvani élete is.

Született Kishont vármegyében (most már ez is a Pesty Frigyesé) Rimaszombatban, az idők folyásának

Ezerhét száz tizennyolcadik mentében
Mikor a nap szinte ment a nyíl jegyében

Atyja Hatvani Gergely »Kishont vármegyének egy érdeemes tagja – Volt, még ki nem vágta a halál haragja«. Édesanyja Mester Judit. Tizennyolc éves koráig Rimaszombatban nevelődött, onnan a losonci felsőbb iskolába vitték, hol a híres Kármán András volt professzora. Ezen idő alatt a Nógrád megyei viceispán, Gyürky István uram gyermekeit oktatta szép sikerrel.

Öt esztendeig volt a kis István Losoncon, s már itt kitűnt kutató elméje által, midőn innen átment a debreceni kollégiumba, legkiválóbb volt összes tanulótársai között. Domokos Márton mecénáskodik fölötte, s mindennemű protekciókat megszervezvén számára, 1747-ben a külföldi egyetemre indult Helvéciában, olyan nagy híre volt, hogy annak a szele Debrecenbe is megérkezik vala.

Nosza a debreceniek (bizony kegyelmetek is különb város voltak valamikor!) rögtön megszerkesztették a meghívó levelet, hogy jöjjön Debrecenbe, kollegiumi igazgatónak. De a fiatal Hatvani azt felelte e rendkívüli kitüntetésre:

– Keveset szedtem még én a zsákba arra nézvést, hogy azt immár bekössem. Még én előbb tanulni akarok.

S el is ment Belgiumba, hol Müssenbrot és Bernul vezették be a *fizikai* tudományokba – amikből később csodatételei származtak. Itt nevelték ki »ördögnek«.

Végre 1739-ben hazajött Debrecenbe, s 37 esztendeig vezette a kollegiumot. Fontos szerepet játszott a megyénél is, s kivált vallási kérdésekben országos tekintélyre tett szert, s kétszer is őt küldték Bécsbe hitfelei közbenjáróul a királyhoz.

Nejétől, Csatóry Máriától két leánya és négy fia született, de halálakor ezekből csak négy gyermek élt, Mária, Júlianna és két fia; a fiúk közül, Pál királyi táblai tisztviselőtől így búcsúzik:

Felséges uradhoz tartsd meg hűségedet
Aki szép tisztságra fölemelt tégedet.

A kisebbik fia, István, nem volt otthon a temetés alkalmával. Leányai közül Máriát a szováti tiszteletes úrnál Paksy Andrásnál találjuk férjnél, Juliannát pedig Milesz József debreceni professzor vette el. Öccse, Hatvani Mihály is túlélte még.

Érdekes a versezetben működése felsorolásánál, hogy *miként* dicséri meg »Magyar Agenda« című könyvecskéjét, melyben le van írva az úr vacsorája:

Még pedig oly szépen és *együgyüképpen*
Hogy azt a gyermek is megértheti szépen.

(Deiszen Naszályi János uram nem volt bolond ember, már ő még akkor is belátta, ami még most is *pium desiderium*, de legalább már általános törekvés, hogy egyszerű nyelven kell írni, s hogy ez az »együgyüképpen való« írás a tökély.)
.. Íme, ez a Hatvani István uram élete, úgy ahogy volt!

Ezt nem igen ismeri a publikum.

De ismeri azt – amelyik nem úgy volt. Ismeri a csodálatos, ördögös regéket, ismeri a sírok felbontóját, a szellemek és kísértetek parancsolóját, az ördögnek cimboráját, és

a híres »Mágyika« birtokosát, aki akkor csinált árvizet, amikor neki tetszett, megcsapolta az asztallábat, s abból tokaji bor csurgott a kannákba, megszánkáztatta a vendégeit, s reggel mindenkinek meg volt kopva hátul a ruhája, amin a hóban csúszott.

Az igazi ember az istennek élt.

A költött ember az ördögnek.

Az ördög embere – túlélte az istenét.

Hatvani 1786-ban halt meg Szent-András havának 18-ik napján, éppen abban az órában, amikor született. (Délelőtt tíz óraker.)

A két vijódó galambot a háztetőn, mikor haldoklott, csak sok esztendő múlva képzelte oda a debreceni ősfantázia.

De Naszályi uram, noha még akkor nem tudhatta, hogy mi módon fog nagy kollégája átggyúródni a halál után kiérezte halhatatlanságát, midőn ezt énekli az egyszerű professzor koporsója fölött:

És bátor már meghalt, fog élni hírében
Míg jár a fényes nap tizenkét jegyében.

A MI KIS HÚGOSKÁINK

Van nekem egy akadémiai tag ismerősöm, akivel én együtt szoktam vacsorálni. Tudvalevő dolog, hogy az együttes vacsoráktól az ember maga is tudóssá lesz. Úgy történt velem is. Egy idő óta elkezdte beszélni a kompánia, hogy jövőre már engem is beajánl az Akadémiába. Csak abban nem tudtunk megállapodni, melyik tudomány szakba? Mindegy, akármelyikbe. Ahol könnyebben keresztül lehet menni!

A főember a kompániában a fent említett régi ismerősöm, Kaparczy János, nagykőrösi születés és rendes tag. Különbösen univerzális tudós hírében áll. A kocsmából rendszeresen hazakísérem minden este a kapuig. (Köztünk, tudományos férfiak közt ez jelképezi a legőszintébb bámulatot.) Engem is így fognak kísérni, ha megöregszem, s rendes tag leszek.

Az öregúr egy este megbízott, hogy isten neki, jövőre csakugyan ajánlani fog, ha akarom.

– Hát iszen nem lenne rossz – szoltam szerényen elpirulva.

– De még *egy próbán* keresztül kell mennie, mielőtt megígérem.

Még egy próbán? Miféle próbán? Nem írtam-e nagy történelmi könyvet Tokody Mátyásról, a híres kuruc hadnagyról? (Mit tudja azt a publikum, hogy a nagyanyám padlásán találtam meg a saját életrajzát ócska pergamenen?)

Hát a kecsketej gyógyító erejéről szóló nagy művem? (Szegény megboldogult nagybátyám szerezte valahonnan svékus nyelven az eredetit, s ő is fordította le – de hát ki az ördög jár a svékusok közt, hogy rájöjjön.)

Azt mondtam Kaparczy úrnak, hogy tessék, minden próbának kiállok.

– Jól van. Egyszer majd eljövök önért. Kiismertem, hogy ön derék és tisztességes ember, akit pillanatokig elbódíthat az uralkodó áramlat, a dicsvágy, de alapjában szerény és kapacitábilis.

Nem értettem szavait, s azóta is sokat töprengtem rajta, milyen próbát akar, míg végre tegnap reggel beállít hozzám egy komfortáblin, és azt mondja:

– Készüljön, viszem.

– Hova?

– Majd megtudja.

A Sugár úton végigrobogott a kocsi, míg végre megálltunk a 77-ik számnál.

Az öregúr kézen fogott, és vitt fölfelé a lépcsőn az emeletre, ahol egy kinyitott szárnyas ajtón át, úgyszólván betolt egy nagy terembe.

Szétnéztem, és nem bírtam hirtelen elgondolni, hol vagyunk.

A terem jobb sarkán urak és úrhölgyek ültek egymás mellett nádszékeken, komoly figyelemmel, a túlsó oldalon apró leánykák nagy csoportja nézett emezekkel farkasszemet.

A kis jószágok is ültek. Arcaikon szelídség ült a mosoly mellett, csak ragyogó szemeikben égett valami kevés elfojtott pajkosság. Hajuk koszorúba volt fonva fejük körül. Kurta kartonszoknyácskáik meg-megsuhogtak, há némi mozgás támadt köztük.

Pedig támadt, mert a terem közepén egy asztalnál, ott ült fürkésző, de jóságos arccal egy éltesebb hölgy, s annak a háta mögött egész sor szigorú női homlok tulajdonosa.

Különös beosztás volt ez!

A jobboldalon csupa meglegedés érzete fogott el mindenkit. Némelyik öregasszony kivette a zsebkendőjét, és a könnyeit törülgette, s a letörült könnyek háta mögött a boldogság mosolya maradt; – a baloldalon némi féltékenység és izgatott várakozás tükröződött a kedves kicsikék arcán, míg a középben tettetett elégedetlenség és akadémuskodás ütötte fel uralmát.

Az asztal mellett ülő hölgy rendre szólítottatta a kisleányokat, és kérdéseket intézett hozzájuk: »Hangosabban beszélj, fiacskám« – mondá az egyiknek, mire annak a kis vékony hangja még ezzel is fátyolozottabb lett. »Most már te felelj, Emmácska, hadd lássuk, mit tudsz!«

»Gyere ki a katedrához, Rozika, és írd fel a kis cica történetét.«

Róza kijött, és felírta szép gömbölyű betűkkel.

»Egyszer egy kis cica sétálni sietet.«

(Ej, ej, kis lányocskám nem sietett az a cica anyyira, mint te, hogy sietségében egy »t« betűt elfelejtett volna.)

Mindjárt az első percre láttam, hogy engem itt leányok vizsgájára hozott el az öreg akadémikus.

Igen, igen. Ni, ott függ a falon Trefort is. De megváltozott szegény, amióta utoljára láttam.

Szemben pedig őfelsége a király, a Szent István palástjában, és a királyné magyar ruhásan. Istenem, beh szép így!

Minden mutatja, hogy ez állami intézet. Persze, persze. Az, aki az asztalnál ül, akkor nem lehet más, mint Zirzen Janka, akiről már annyi szépet olvastam az újságokban. Meg is látszik arcán, modorán, hogy ő az, csak a kisleányok szeretett »Janka néni«-je nézhet így ki. A háta mögött ülő hölgyek pedig kik lehetnek mások, mint az ő hú szárnysegédei, Hoffman kisasszony, Kondor kisasszony, stb.

Most már világos az egész kép. A jobb oldalon a szülők ülnek. S itt nyílik alkalom a legérdekesebb tanulmányokra.

Amint egy-egy növendéket felszólítanak, az ember hát-ratekint, s azonnal megösméri, hogy a leckézőnek melyik az

anyja. A gyermek izgatottsága átragad az anyjára, ennek a trémája az anyja arcán is ott van. Egy érzés, mely azon a keresztbe tett asztalon át is villámhirtelen átfut az anyához. S amint a lányka megfelel jól, és amint Janka néni megbiccen-ti a fejét helyeslőleg, két ragyogó tekintet találkozik, s cse-réli ki az előbbi izgatottságot. (Gazdag kárpótlás a pillanatnyi remegésért.)

Janka néni előtt az asztalon egy írás van: *a szellemi te-lekkönyv.*

Ott vannak a kislánykák nevei sorban, s azok után minden tantárgyból a kalkulusok: *Ki mennyit ér?* Kár, hogy *odakünn* már nincs ilyen szép világ! Ott majd másféle telek-könyvből fogják kinézni egypár év múlva a Janka néni tanít-ványainak értékét.

De természetesen nem lesz igazuk.

Mert az a könyv az igazi, amely őelötte hever, s amelybe ceruzájával belejegyez néha egy-egy hieroglifet.

A Sors és a Tapasztalás, akik a fiataluraknál is sokkal okosabbak, a Janka néni nézetén vannak, s ők sokszor igazolták már a legvégén, hogy mégis ennek a kalkulus-könyvecskének *lett volna jó hinni.* Mert itt van megmérve komoly serpenyőn a szorgalom és tehetség mellett a jó magaviselet is.

De ne filozofáljunk, hanem figyeljünk a kisleányokra — hiszen mi is voltunk valamikor kisfiúk.

Micsoda gyönyörű írásuk van! Amint végigfutkározik kezeckéjük a hegyes krétával a fekete táblán, csak úgy dőlnek a formás gyöngyszem betűk, s milyen hibátlan ortográfia. Nagy szó ebben az országban, ahol a miniszterek sem tudják hova kell tenni két »ll« betűt, és hova egyet. (Csoda, hogy minden »l« betűt el nem raktak már valami szinekúrába, mert ahhoz aztán értenek.)

Aztán a regulákat is ösmerik. Éppen most magyarázza Margitka, mikor jön két »t« a szó végén.

— A múlt időben — felelte a kis lányka.

(Hm! Tehát ha Trefort nem lesz többé miniszter, »Trefort«-nak fogjuk írni.)

Janka néni mintha észrevette volna, hogy az ő kedvenc miniszterét fenyegeti vésteljesen egy rossz vicc — hirtelen közbevágott:

- De milyen szó végén?
- Az ige végén.
- De ott is csak mikor?
- Ha magánhangzó áll a »t« előtt.

S ez így ment véges-végig. A gyerekek mindent tudtak, pedig nékem a hajam szála is felállott némely kérdésnél. Arra gondoltam: Mi volna most, ha ezt éntőlem kérdeznék?

A magyar nyelv után jött a földrajz.

Mintha csak Bismarck tanította volna őket rá. Olyan ismerősen beszéltek az országokról, mintha már odaigérték volna őket valakinek. Én a saját mellényeimet sem ösmerem olyan alaposan, mint ők a szigeteket, folyókat, hegységeket.

A természetrajz volt a harmadik tantárgy. Itt kellett volna aztán meghallgatni a kicsinyeket; az állatok érdeklík őket legjobban, de meg is tanulták-minden sajátóságukat. S ami a legfőbb, nem a hányavetiség, és tudákosság hangja jellemzi őket, amint leckéznek, mi a fiúknak jól állana talán, de a lányoknál kirívó lenne, hanem bizonyos kellemmel párosulva a szerénység nemes modorába tudják önteni ismereteiket.

E finomság mutatja (s ez Zirzen Janka elévülhetlen érdeme), hogy a kisleányok fejébe nem tölcsérrel öntöttek ismereteket, hanem egész lényüket átídomították először, s hajlékonyá és szomjassá tették az ismeretek után. Ezek mind érzik azt, amit tudnak.

S még az arcvonásaikban is ott van a látkörük mekkoraságának kinyomata.

Az öreg akadémikus nem győzte őket dicsérni előttem.

– No, ugye mennyit tudnak ezek a mai gyerekek!

Nem feleltem semmit.

– Nos, ön nem szól? Micsoda benyomást tettek önre?

Lehorgasztottam a fejemet.

– Azt a benyomást tették rám – feleltem –, hogy nem akarok akadémikus lenni. Ne ajánljon engem. Szégyenlem magam.

Az öreg melegen megszorongatta a kezemet.

– Ön okos ember. Ez volt az a *próba*, miről beszéltem. Önök semmit sem tudnak, fiatal barátom. Tudtam én, hogy ön arra rögtön rájön, mihelyt nem akadémikusokkal társa-

log, s ha csak gyerekeket is hall leckézni. Lássa én szerencsétlenebb voltam, mert én már csak azután vettem ezt észre, mikor már akadémiai taggá választottak, és nem volt többé semmi mentség.

– Ön sokat tanulmányozott azóta?

– Nem én. Könyveket nem olvashatok a gyenge szemem miatt, hanem van egy nagy forszom, amit senki sem talált még ki.

– Ugyan mi az?

– Eljárok pontosan minden vizsgára, s abból, amit a gyerekek fölmondanak, valami megmarad a fejembe, úgy-hogy nemcsak nívón állok a többi kollégáim közt, hanem még tekintélyre is vergődtem.

E pillanatban fölálltak az összes növendékek, (mert az ének jött, a vizsga befejező része), a kedves hangjaikon (mint az angyalok kara) énekelni kezdték az ismeretes nevelőintézeti dalt:

A b c d é .

Jaj be nehéz ez az a b c d é

Janka néni kedvesen mosolygott rájuk, ezért a pajkos őszinteségért. (Hiszen hivatalosan engedélyezett pajkosság!)

S ők versenyt fújták örömragyogó arcokkal, tündöklő szemekkel.

Talán a Janka néni mosolyának örültek így? Vagy annak, hogy ezentúl semmi sem következik más, mint az, hogy most már el szabad futni a túlsó oldalra – *a mamához*.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL

[jan. 13.]

Karácsony előtt találkoztunk utoljára.

Alig esett változás azóta. Az új esztendő nem hozott semmit, csak a büfébeli Irma kisasszony helyébe egy másikat. Őreg mamelukok ezt is kiaknázzák a megelegedés elősegítésére: »Íme a parlament föl van frissítve.«

Cudar, lucskos idő van, a képviselői cipők huruttyolva csicsognak a nedves pokrócon. Az eső esik odakünn. A ki-
peckelt parazolok ott ülnek sorban a ruhatárban, mint egy denevérsereg, alattuk egész tócsák támadnak.

A szolgák, akik a nedves kabátokat lehúzogatják a jövőkről, s ráemelik a távozókra, elkeseredve tesznek összehasonlításokat a jelen és múlt közt.

Valaha a képviselők azt kiáltották hazamenet a kapusra:

– A fogatomat!

Ma a szolgának súgják csendesen:

– A kalucsnyimat!

Beszélhet a miniszter a helyzet javulásáról akármit. Az előcsarnoknak van igaza.

Amilyen nedves az idő odakünn, éppen olyan száraz a vita odabent. Gróf Zichy Jenő az éjjeli álarcos bál izgalmait pihente, szundikálván, s a csendes zsongás úgy rémlett neki, mintha még mindég a maszkok suhognának körülötte. Ivády Béla arra menet meg találta döfni a könyökével: »Hagyj békét, szép hölgy – dörmögé a nemes gróf –, inkább fizetek még egy pezsgőt.«

A Ház legnagyobb része náthában szenvedvén, rettenetes polemia fejlődött ki az orrok között, krákoztak és prüsszentettek. Egy-egy konvulzív köhögési roham megrázta a levegőt.

E hangzavarban kezdett beszélni Horváth Gyula. Rendes szokása ellenére nem húzott fekete szalonkabátot. (Részletes vitánál hétköznapi kabátban is lehet beszélni.) Horváth Gyula lassan, fokozatosan emelkedett odáig, hogy egy-egy felszólalása parlamenti esemény legyen. Beszédjeinek formája oly laza és pongyola, mint mesteréé, a miniszterelnöké, s azonfelül oly szerény modorban és hangon szokott beszélni, hogy egy évtized kellett ahhoz kiösmerni, mi lakik Horváth Gyulában.

Száz meg száz gátat talált maga előtt.

Mikor első csinos beszédét tartotta, azt mondták róla:

– Sok esze van, jó megfigyelő, de nem tanult semmit.

Mikor az ötödik, hatodik jó szónoklatát mondta el, sokan a pártjára kezdtek állni.

– Ha nem tanult volna, hogyan tudna mégis annyit?

– Dehogyan tanult, dehogyan! Ami ma történik, abból találja ki: minek kellett történnie háromszáz évvel ezelőtt!

És ebből az a tanulság, ha a közvélemény ráfogja valakire, hogy nem tanult, az hiába tud mindent.

Hanem Horváth legyűrte a közvéleményt is a felirati vita alkalmával tartott beszédével. Azóta kedvence lett. És a közvélemény egyet fordult.

Az emberek úgy képzelik őt, hogy éjjelenként köröskörül könyvekkel, szelíd lámpafénynél otthon virraszt, s fejét tenyerébe temetve töpreng a haza sorsán . . .

S egy-egy szónoklata után Láczy Gyulának az utódai (mert egy egész Láczy generáció ül a Házban) összeröffenve találgatják: »Teringette, miféle könyvből puskázhat ez a Horváth Gyula? Ezt a szerzőt még nem ösmerjük!«

Nem ösmeri azt senki. És nem is fogja ösmerni. Hiába kutatnátok a bibliotékát, jó urak!

Horváth Gyula egyike azon originális tehetségeknek, aminők mindég termettek nálunk. Kiváló megfigyelő képességgel és a találékonyság erejével fogja föl a látkörébe eső tárgyakat, s hozza szervi kapcsolatba egymással. Ötletei, gondolatai vannak, s széles megvilágításban fekszik előtte a helyzet, s ő azt meg meri hömpölygetni a saját tengelye körül.

Csöndben nagy figyelemmel hallgatták közgazdasági fejtegetéseit. Sok újat, sok figyelemreméltót.

Mai beszéde, dacára, hogy hiányzott belőle a múltkorinak retorikája és lendületessége, legalábbis annyira emelte reputációját, mint a múltkori.

Tehát valószínű, hogy Horváth Gyula megint le fog akarni mondani.

Mert Horváth Gyula minden sikere után be szokta adni lemondását.

Valamikor egy-egy parlamenti kudarc után volt ez divatos, de úgy igazán praktikusabb, mert a siker után mintegy fölveti a kérdést, nem-e tette magát társainak alkalmatlanná?

Utána Károlyi Sándor gróf szólalt fel.

A beszéd maga úgy tartalmában, mint alakilag méltó volt a várakozáshoz, melyet az ellenzék kötött e nagy tekintélyű és érdemű főúrhoz, de a szónok gyenge hangja nem bírta azt érvényre emelni. S különben is a habarékpárt már nem kíváncsi semmire . Föl nem villanyozza már azt semmi.

Minden liliputivá olvadt, míg a rokonszenves, hosszúkas, nemes arcú, sűrke hajú gróf beszélt. Szavai halkán peregtek, hulltak, mint a permeteg eső. Egypár öreg habarék körülülte, és alig hallhatólag köhécselt. Egy-egy hang búsan sutogá: »helyes«. (A sztenográfok feljegyezték: »élénk helyeslés«.) Úgy tetszett a teremben, mintha a középben valaki szónokolna, s valakik hallgatnák, de mintha ez mind csak markírozva lenne. Messze a túlsó oldalon egypár ember élénk diskurzust kezdett folytatni egymással. Az elmélázó Péchy szénézett, s azon hiedelemben, hogy amazok közül beszél valamelyik, élénken felkiáltott »halljuk hát«, s szúrós szemöldekivel csendre inté Károlyi Sándort. Egy öreg mágnás Károlyi háta mögött a fogait piszkálta, mire kiesett az egyik foga, és a pad alá gurult kopogva. (A sztenográfok feljegyezték: »zaj«.)

. . . Kétszáz éve múlt már annak, ahogy az egyik Károlyi Sándor begöngyölte a szép piros zászlót, s lecsapta a fegyvert.

Most kétszáz év múlva zászlót bont, s fölveszi a fegyvert az ellenzéken a másik Károlyi Sándor.

Csakhogy akkor a zászló pirosabb volt . . . s a fegyver jobban csörömpölt.

A T. HÁZBÓL

[jan. 14.]

Dobránszky Péter szólásra iratkozott fel szombaton. Hódító név ez. Gyorsan híre terjedt a bekövetkezendő eseménynek. A legtöbb ember őt jött meghallgatni ma. De ismét villámként terjedt el: »Dobránszky letöröltette magát«

Sokan haza szállingóztak, a fejüket törve vajon »mért iratkozott le?« »De kár, beh kár!« — suttozták mások.

Kevés képviselő jelent meg az ülésen. »Nem érdemes ennyi embernek misézni.« Több szólásra följegyzett képviselő követte Dobránszky példáját. A jegyző listáján erősen fogyni kezdtek a szónokok.

Egy ilyen lemondó férfiútól kérdezte Enyedi Lukács:

— Hát te csakugyan nem beszélsz?

— Nem lehet barátoskám, mert Károlyi Sándor elmondta tegnap a témámat. Múltkor is ilyesmi történt velem.

— Ejh, hát segíts magadon! Mért nem mondd te el viszont az Apponyi Albert témáját?

Az első szónok gróf Keglevich István. Más ugyan el nem veszi az ő témáját, tehát elvette ő maga.

Többször hallottuk már ezt az agrárius beszédet. Előszörre a gazdakörben hatott is, harmadszor is hatott, s valószínűleg ötödször is fog hatni. Annyi terv volt abban a jövőre, és olyan hosszú volt, hogy Ferenczy Miklós felkiáltott a szélső padokon:

— No, most már megvan az »Ezer év, egy akol, egy pásztor« szerzője!

Lankasztó beszéd volt. Az eső odakünn megindult, meg elállott, de Keglevich még mindig beszélt. Lomhán mászott az óramutató dél felé. . . Az idő nőtt, de a Ház fogyott. A bennmaradtak is idegesen feszkelődtek. Éber Nándor felugrott, és a miniszterelnök üres székéhez ment, annak az irományai között kezdett türelmetlenül kotorászni.

Jézus Mária, mindjárt belekerül a jövőendő magyar politika a »Times«-ba!

De már azt nem engedheti meg Orczy miniszter. Útját állja Ébernek, s kisül, hogy csak egy árkus üres papírra van szüksége. No, ennyit megérdemel egy mameluk.

Szalay Imre ellenben egy tele árkussal járja sorba a képviselőket, hogy aláírassa őket a borgyártás elleni akció eszméjének.

Beksics, Grünwald Bélával elméskedik:

– Szervusz, te, társadalom! – mondja Grünwald.

– Szervusz, te, állam! – replikáz vissza Beksics.

S az állam és társadalom összeülnek egy kis trics-tracsra. De Keglevich még mindég beszél.

Honnan, honnan nem, egyszerre csak szárnyak csattogása hangzik fel a teremben. Minden szem felnéz a magasba, hol a téli napsugár enyhe fénye töri be magát a három roppant padlásablakon.

Mi ez? Tán a karzaton változott át valaki galambbá?

Ámde nem galamb az, hanem csak egy egyszerű veréb.

Csipogva repdes körül, szárnya megrebben, meg összecsapódik.

– Hess, hess! – püsszeg rá egy-egy honatya, amint a feje körül érzi.

Az öregek babonásan nézik a gukkerekkel.

– Nem-e a néhai Kemény István csíze?

– Dehogy! Inkább az Andrássy verebe.

A veréb nagy zenebonát csinál, a szónok látja az előadás hevében a magasban révedező tekintetekről, hogy valami történik. Talán a padlás szakadozik? Nyugtalanul peregteti körmondatait. Bolond madár, minek avatkozik bele a politikába? Minek vonja el a figyelmet? Hátha épp itt következtek volna a »Helyes«-ek és »Ügy van«-ok?!

A veréb ellenben érzi, hogy őt itt az immunitás védi, s még vakmerőbben repdes szerte, neki-nekiiramodva az elnöki széknek. Wahrmann ijedten kapja el fejét mint valami gonosz szellemtől.

Az öreg Prileszky Taddus, aki még visszaemlékezik arra (amit én is leírtam ezelőtt egy fél évvel), hogy egy fehér macska szabadult be a tanácsterembe, elkezd szemrehányásokat csinálni a teremőröknek, hogy minek kergették ki akkor azt a macskát, lám, milyen jó volna most, hogy a verebet megfogja. Hanem hát ilyen ez a politika. Vagy a macska jön korán, vagy a veréb jön későn.

Ebben benne lévén a helyzet szignatúrája is . . . Mondjuk, hogy Keglevich végre bevégezte szónoklatát. Komolyan mon-

dom, bevégezte, hanem rosszul végezte be, mert olajat öntött a tűzre, megbirizgálván Ugron Gábort és Herman Ottót, a szélsőbal két legszilajabb leventéjét, kik talpig fegyverben alusznak örökké, s lándzsájuk három éles vége harc készen van nekiszégezve minden bajkeresőnek.

Fel is ugrott menten a két jó dalia, Ugron a buzogányát vette elő, s reá lódítá Keglevich pajzsára ádáz haraggal, míg Herman szelíden leereszté villogó kelevézét és csak az ujjai-val fenyegeté meg az agrárok kevély vezérét.

A homéroszi hangból ki kell esnünk, mert változik a vidék.

Nem csillogó kardok villognak immár, hanem az ekevas fénylik jámbor tehének legelésznek zöld selyem mezőn, hatalmas dohányplánták terülnek el óriási táblákban, azazhogy Szentkirályi Albert, a *balra részsunt ereszkedő* »új csillag« rajzolja elénk a földművelés és a marhaállomány tenyésztés szükséges voltát.

Idilli tárgy, nem ízlik. S minden szónoknál nagyobb hatással beszél a gyomor. Ilyenkor már éhes kezd lenni az apró dzsentrí elem. Elszökdösnek ebédelni. Csak imitt-amott ül még egy-egy gyomorhurutos honatya. A miniszteri padokon csupán Széchenyi hallgatja Bausznernt, pedig nem biztos benne, hogy Bausznernt őt viszont hallgatni fogja. No, meg ott van a horvát miniszter is, aki nemzete vétkeit vezekli ezzel a türelmes örök hallgatással. Oly figyelemmel csügg minden szón, szinte gyanúm kezd támadni, hogy nem ért magyarul.

Nem azért mondom, mintha gáncsolnám, mert akik ma ott maradtak egész végig, meg lettek jutalmazva a sorstól.

Az ülés végén a kis Rác Géza szólalt fel. Csinos fiúcska, aki ahelyett, hogy a saját bajuszát húzogatná kifelé, bekap a Wahrmann hajába. (No hiszen jó helyre kap, mikor Wahrmann is törülközővel fésülködik.)

Az jellemzi, mondja, legjobban Magyarország közigazdasági politikáját, hogy az előadó széken Wahrmann ül, aki az uzsorát védelmezte programbeszédjében.

Wahrmann elhalványodik, s leteszi fekete pápaszemét. Jól sejtette.

Igen, igen, a veréb mégis a gonosz szellem volt!

Rác Géza elégikus panaszát tovább gúrja:

»... Újra itt vannak közöttünk ezek a visszataszító keleti arcok . . .«

– Személyes sértés! – kiáltja Simonyi Iván. – Hisz Wahrmann szép ember!

Mély csönd támadt a teremben. Az elnöki csöngettyű belecsilingelt. A karzaton egypár szép asszony nevetve hajolt alá megnézni, ha csakugyan szép ember-e Wahrmann.

A zajban és viharos derűtségben alig bírta végezni beszédét imígyen: »Oroszlánokkal küzdünk hajdanában . . .« A többit olvassa el hozzá a t. Ház Petőfiben!

(Most már mégsem merte a Házat *Shakespeare*-hez utasítani.)

Wahrmann Mór sápadtan, az indulattól remegő hangon, de azért mégis kellő higgadtsággal felelt neki, noha az antiszemiták folytonos közbeszólásokkal szurkálták.

Végre szerencsésen elcsendesedett a vihar, s nem maradt fenn egyéb függő kérdés, minthogy melyik a historikusabb név. A Rácz Gézáé-e vagy a Wahrmanné?

Én azt gondolom, hogy a Péchy Tamásé, aki olyan tapintatosan és *éber*en vezeti a vitát.

A T. HÁZBÓL

[jan. 15.]

Azt hittük, hogyha Tisza Kálmán egyszer megbetegszik (ami különben lehetlenség, mert rá sem ér), a parlamentet el fog kelleni napolni, mert nélküle nem tudnak majd tanácskozni.

S íme nem az történt; a parlamenti gépezet, noha már három napja nem vesz állandóan részt a vitákban (otthon a stafírungot készíti) mégiscsak mozog valahogy.

Az igaz, hogy itt van az *ő üres széke* – a szent szimbólum –, és az is elég.

Mamelukok (mintha arra esnék Mekka) e szék felé fordulva dikciónak, s ellenzékiek e széket fenyegetve ujjakkal, dörgik a villámokat.

A jámbor üres szék persze oda se hederít ennek!

Hogy Tisza megcsömörlött a beszédektől, azt egyenesen Liphay Pálnak lehet köszönni.

Mikor a derék Liphay Pál kezdte tegnapelőtt elzengni szűszavait, csak ketten hallgatták: Tisza Kálmán és Vámos, a másik kecskeméti követ.

Tisza Kálmán hátradólt, és úgy nézte Liphay szörnyű kínjait, amint az felállt, s elkezdett remegő ujjáival zongorázni a padon. Szavai tompán hangzottak, s csikorogva nyiszáltak a levegőt, mintha a padból származnának. Babonás ember azt hihette volna, hogy a pad szónokol, s ő csak a billentyűket veri. (De már annál mégis különb zongora a Vámosé.)

A miniszterelnöknek meleg, érzékeny szíve van, megesett a kínos vergődésen: »Én ezt nem nézhetem tovább. Ehhez kegyetlenség kell.«

Azóta naponkint csupán néhány szemernyit vesz be a beszédekből, legfeljebb egy evőkanállal, minélfogva pirosabb, egészségesebb színt kezd fölvenni.

Ma önelégülten hagyhatta el a termet, miután meghallgatta pártjának egyik legfiatalabb tagját, Visi Imrét.

Új ember, de csak a Házban. A fiatalabb írói generációban már régen tekintélyes helyet vívott ki magának úgy tehetségével, mint modorával s jellemének nemességével.

Szűzbeszéde megfelelt a várakozásnak, szép rokonszenves organum, megtisztult látkör, és előadásából igazi melegség sugárzott ki.

Mély csöndben, rokonszenves figyelemmel hallgatták.

Szűzbeszédének, melyet sokszor szakított félbe a tetszészaj, s mely után számosan siettek vele kezét szorítani, az a szerencse jutott, hogy az egységes társadalom hangoztatásával s némely allúziókkal Apponyi működésére, széles anyagot dobott oda a vita élesztésére.

A következő szónokok beszéde, kivált a Busbaché, különösen alkalmas arra, hogy az ember semmit el nem mulasztva, egy szónoklatra elkészülhessen.

Így tett Apponyi Albert is, aki ma improvizált beszédet tartott.

Főlséges bariton hangja hatalmasan csendült meg a hirtelen benépesült teremben.

A karzaton húsz vagy harminc kispap feje hajolt alá

kíváncsian. Az asszonyok örökösen mozgó legyezői az első konstrukciójára megállottak. Göndöcs kerekre nyitotta ki szemeit. Kiss Lajos, aki folytonosan lófejeket rajzol az ülések alatt, lecsapta a ceruzáját. Plachy Tamás kivette ideiglenesen füleiből a gyapotot. A főmamelukok arcára kiült az a gúnyos mosoly, mely olyan mint a köszörűkő, az acélt nemhogy megtompítaná, hanem még jobban megélesíti.

Apponyi Albert, úgy rémlett, amint hallgattuk, mintha fölszállna magosan, s hol-hol újra leereszkednék, miképp az ibisz madár szokott lecsapni. Hol Visit, hol Enyedit érinté karmaival, meg felszállott, és ott kóválygott az ő *»sáját külön felhőiben«*.

Szárnyának rebbenését szent ámulattal nézte pártja, de mély tiszteletteljes figyelemmel hallgatta az egész Ház is, mert meg kell adni, hogy ilyen beszéd, így improvizálva, csak nagy embertől telik.

Hogy a beszéd mennyire tetszett, hány viharos helyeslést *»úgy van«*-t és *»igaz«*-t provokált, arról Apponyi háta mögött Fenyvessy Ferenc külön rubrikákba vezetett statisztikát, hogy azzal a beszéd végeztével a vezérnek kedveskedjék (még tán a Dobránszky fejbólintgatásait is följegyezte!)

Örülhetnek a mamelukok . Mert túl vannak szárnyalva!

MIBE KERÜL NEKEM A SZIVÁK MANDÁTUMA?

Éppen a *»t. Házból«* karcolatot írtam este hét óra tájban, és a Herman mai szellemes beszédét akartam még ki-dicsérni, mikor egy sürgönyöm érkezett, mely szóról szóra így hangzik:

»Kérem a fejet! Horváth Gyula.«

Nézem, honnan van. Csongrádról! Feladatott 5 óra 20 perckor.

Mi lehet ez? Mit kér tőlem Horváth Gyula? Fejet? Hiszen van öneki magának — ha ugyan el nem vesztette az ottani zűrzavarban.

Ej, leírási hiba lesz! Bizonyosan katonaságot értett, azt szokott ő kérni ilyenkor.

No de azt nem tőlem kérné, mert az nekem nincs.

De fejem az csakugyan van nekem is.

Elkezdttem gondolkozni, s egyszerre elémbe villant, hogy az egész mit jelent.

Úgy vagy tíz nap előtt együtt vacsoráltunk az »Angol királynő«-ben néhány képviselővel, mesterségünkbe vágó dolgokról beszélgetve vidáman.

Mert bár nagyon különbözik a mesterségünk, mégis bizonyos tekintetben ugyanaz.

Tudniillik az ő feladatuk valami jót, okosat mondani, nekem meg az a mesterségem, azt minél bolondabbá lapítani a karcolatokban. Nem is valami nagyon nehéz az!

Ahogy így eldiskurálgatnánk, Horváth Gyula előhossa, hogy »De már most csakugyan meglesz Szivák Imre követnek Csongrádon«.

– Nem hiszem én azt, míg csak nem látom.

– Biztos.

– A földön semmi sem biztos, annál is kevésbé, mert az öreg Csatár a menyeeikkel is összeköttetésben áll. Múltkor is leszállt a szűz Mária a feje fölé a csongrádi piacon. Csatár csak annyit mondott a népnek: »nini, nem látják ki-gyelmetek?« Az öregasszonyok mind látták. Félek, hogy a kormánypárt is csak ilyenformán látja azt a Szivák-többséget.

– No, én pedig odaadom a fejemet árendába egy hétre, ha Szivák meg nem lesz – mondja Horváth Gyula.

– Hát én is odaadom a magamét – feleltem –, ha Csatár megbukik.

Helyes. Fejet fejre. Áll a fogadás.

A nyertes egy hétig ura a vesztes fejének; tehet vele, amit akar, csak éppen levágnak nem lehet. Azt is azért nem, mert akkor nem lehetne aztán egy hét múlva visszaadni.

Egy darabig terveltem is magamban, hogy mit fogok tenni a Horváth Gyula fejével; ellenzéki beszédeket gondolatok ki vele, s azokat elmondatom Liphthay Pállal. Valami végtelen gyönyörűség lesz az!

Hanem végre is elfelejtettem az egész bolondságot – míg a mai telegram egyszerre megvilágítja szörnyű helyzetemet.

A rövid sürgöny azt jelenti, hogy meglett Szivák, és hogy a fejem nem az enyém egy hétig. (Nyomban is abbahagytam a Herman dicsérésének leírását, mert annak a Horváth Gyula mellékfejében nem szabad megteremnie.)

No, ilyen fogadás még elő nem fordult az annalékban.

Oh, hogy mégis van hát valaki, aki Csátár elestét nagy veszteségnek kell hogy vegye – s az a valaki éppen én vagyok!

Mit fog csinálni Horváth Gyula a fejemmel, nem tudom. Még csak egy negyedórája az övé, s máris mindenféle vízi tervekkel van megtelve, s különféle országgyűlési szónoklatok rajzanak benne. (Úgy rémlik nekem, mintha már a múlt-kori beszéde is az én fejemmel lett volna kigondolva.)

Mindegy, lesz, ami lesz. Én csak azt az egyet proklamálom, hogyha a karcolatokban valami mamelukság találna lenni ezen a héten, azt ne tessék kérem elhinni.

A T. HÁZBÓL

[jan. 16.]

A mai ülés azzal kezdődött, amivel a leckeóra: a katalógust olvasták, az »A« betűn kezdve. Meg is jegyezte legott Andreánszky: »még a betűrend is a zsidóknak kedvez, míg a katalógus végére érnek, addig megjöhet Ullman, Wahrmann«.

Be is csörtetett Wahrmann nemsokára teljes jókedvvel, élcelődve a szónoklatok fölött.

– Még azt mondják, nem elég itthon a gabona, pedig mennyi az üres szalma!

Csépelték ma is derekasan: kezdte Becker János, s folytatta hosszú szavú Zay.

Az ma rettenetes volt!

Benépesültek a folyosók. Nem maradt bent senki, csak a szászok és Vadnai Károly.

Feltűnt, hogy Vadnai hallgatja, s csalogatták kifelé.

– Mennék én szívesen innét – felelte Vadnai szomorúan –, de az orvosom megtiltotta, hogy a teremből, ahol füst nincs, kimozduljak. Hát maradok, mert mégis becsesebb az élet.

Túrte vagy egy óra hosszáig, de bizony aztán csak ő is felszedte a sátorfáját a folyosóra, ahol óriási füstfelhőkben mozogtak adomázó és kritizáló csoportok.

Horvát Boldizsár a régi világból való dolgokat mesélt a fiatalabb generációnak, mely körülülte, mint egykor Deák Ferencet. Gyulai Pál Vizsolyit kereste.

Vizsolyi mindig ott van. Hosszú sétákat csinál a folyosókon, csendesen morfondírozva. Maga a tanácssterem nem érdekli, ritkán megy be. Az ő birodalma a klub, ahol ő a király. Ez itt csak komédia, azt meg sem hallgatja. Ami okosat kigondolnak, azt már mind előbb tálalták fel a klubban, és átszűrték.

Miután Gyulai Vizsolyit megtalálta, Kemény Jánost ment fölkeresni, azután elindult Thaly után, rábukkant Isaák Dezsőre, fölhajszolta valahol a könyvtárszobában György Endrét, levonszolta az írói karzatról Nagy Miklóst, megtalálta az olvasószobában Kiss Albertet, de senki sem akart vele disputálni, végre egész szeliden megtörve rimánkodott Vadnainak, hogy nézzen körül, van-e még itt valaki kálvinista.

A túlsó oldalon Prileszky Taddeus elmékedett a gabonáról a börzével vegyesen.

– Én nem tudom, mit panaszkodtok, hiszen annyi gabonánk van, kedves barátocskám, amennyit akarunk. A börzén többet adnak el egy óra alatt, mint amennyi az egész országban megterem két év alatt. És még zsák sem kell hozzá, hehehe . . .

Pulszky Apponyit magasztalja egy sarokban:

– Nagy diadalt aratott – a *habarékpárt* fölött.

Bent a teremben Törs Kálmán szónokol, akit csodálatosan gyúrt át a kerülete.

Mikor a vizek jövének Szentesre, nekiadta magát a víz-tudománynak, mikor a vasutak nem menének Szentesre, nekifeküdt vasszorgalommal a vasúttudománynak, most, hogy Szentesen rossz termés volt, átcsapott a mezőgazdaság tanulmányozására. (Csak valahogy köszénbányát ne nyissanak ott, mert az nehéz stúdium.)

Törs oly sokáig volt a Honnál, és annyira szereti Jókait, hogy egészen olyan lett, mint a Jókai mindentudó emberei.

Olyan szépen, fülbemászóan is beszélt, mint azok szoktak.

A kormánypárt aggódva nézegette ezalatt az ajtókat, tanakodván, ki fog Apponyinak megfelelni a tegnapi beszédjére, »hogy valahogy le ne menjen a nap, s meg ne teljék a hold az ő dicsőségével«.

De senki sem akart vállalkozni. Mindenik kicsinyellte a maga dárdáját.

Mi a patvart csináljanak most?

Milyen baj az — vakarták a fejüket —, hogy Tisza nincs itt!

Talán legjobb volna kalapba tenni a jelenlevő mameluki neveket, s kihúzni belőlük a sorompó lovagot.

Hát éppen ebben a válságos pillanatban toppant be a miniszterelnök. Minden arc felderült, minden arcon ott lebegett a nyitrai fohász: »Üdvözlégy, kegyelmes urunk!«

De ah, borzasztó, észreveszik, s hirtelen terjed a rémhír, hogy a miniszterelnöknek náthája van!

Hát egy nátha miatt kell-e most elveszteni egy csatát?

Nem, ilyen szégyent mégsem engedett megenni a gondviselés, Tisza felállott, s egy kis moulinet-vel szerencsére viszszaszorította a tegnapi Apponyit — tegnapelőttinek.

A T. HÁZBÓL

[jan. 17.]

Elsőnek beszélt Szalay Imre — aki nemhiába volt nevelésben Vácson —, szelíden, úgyszólván finoman dikcióz vala a borgyártás ellen; még Wahrmannt is olyan alakban kifogásolta, hogy az annak jólesett, pedig amint a beszéd kezdett ráfordulni, már meg volt ijedve: hol vegyen még két katona fiút — ehhez a beszédhez is?

Élénken, virgoncan szónokolt a bal folyosó kedvelt rebbellise, s gondolatai oly változatosságban szövődtek, mint a tarka kockás nadrágjai.

Utána a nagy Wahrmann beszélt »előkelő gondolkodással«. Kőrösi Sándor odament egészen a katedrához, s ott kiabálta neki a »helyes«-eket lelkesen villogó szemekkel.

Hanem megjárta vele, mert Wahrmann egyet fordított

a pápaszemén, s elkezdte az uzsoratorvényt szidni, amit pedig Kőrösi Sándor készített. Az öregúr leverten bicegett ki a folyosóra, ahol szinte a Wahrmann dolgai tárgyalattak.

Prileszky Tádé perszvadeálta künn a párbajbírószágot toborzó Rácz Gézáékat: ne verekedjenek semmi áron.

— Lám, én is hogy tettem a minap, barátocskám, Pozsonyban. Ott ülök az indóházban Bécsbe menendő, a füstös lovat várva . . . már a jegyet is megváltottam, mikor két ismerősöm összevesz, s hozzám lép az egyik, hogy legyenek szekundánsa.

»Hiszen nem ettem bolondgombát. Nekem mennem kell, sürgős utam van.«

El is mentem szerencsésen, de amint visszajövök harmadnap, hát ott várnak már az illető ismerősöm segédei.

»Mi tetszik?« — kérdem tőlük.

»Azt kívánjuk, hogy duelláljon meg az úr a felünkkel.«

»Én? Miért?«

»Mert nem akart ön neki szekundálni.«

»Ez igaz — feleltem —, de ha már *szekundálni* sem akarom, beláthatják az urak, hogy *duellálni* még kevésbé akarok. — Aláz'szolgája!»

Míg ez a gyógyító történetke nagy derűtséget okozott ott künn, azalatt bent egy vasgyúró tartotta szűzbeszédét. Név szerint Petrich Ferenc. Nem állítom, hogy ez a név historikus lesz valamikor, de mindössze jóízű ember a viselője. (De már annyira mégsem taksálom, hogy neki kellett megbuktatnia a mi jó elnökünket.)

Mintha egy nagy vastag erdei fa hullatná leveleit, úgy potyogtak belőle a jó falusi ötletek és princípiumok. Távolról szinte hallani vélte a Ház a malom kepelését.

Elandalodva hallgatta a derék Göndöcs, aki legutóbb megtanult állva is szundikálni, ami egészen »parlamenti alvás«, mert úgy látszik távolról, mintha helyeslést bólintgatna ölmosodó fejével.

Szerencsétlenségére arra vetődik Ugron Gábor:

— Ejnye, de nagyon helyesled, szent atyám, ezt a beszédet.

— Mert nagyon szép — dadogja Göndöcs álmából fölriadva.

– Mit, te szépnek nevezed? Hát nem hallottad, hogy a méhészet ellen beszélt?

– Lehetetlen! A méhészet ellen?

– Igen, hogy a cukor-fabrikáknak a méhek csinálnak konkurenciát.

Göndöcs ijedten csapta össze a tenyereit.

– Óh, szegény, ártatlan méhecskéim!

– Hogy a méhek megölik a gyáripart.

– Szörnyűség!

Kidörzsölte szeméből az álmat a kedves öreg pap, s azontúl fenyegető arccal nézett a szónokkal farkasszemet, morogván magában: »Ne féljete! édes méhecskék, majd adok én annak a kegyetlen embernek«. (Hanem persze erről egy szó sem volt a beszédben.)

De a Göndöcs haragos mord arca nem inkommodálta annyira a szónokot, mint a Wahrmann mosolygó képe. Göndöcs akkor is kedves, ha haragszik. Wahrmann akkor a legbosszantóbb, amikor kedves.

Nem állhatta meg szó nélkül.

– Hiába mosolyog az előadó úr – mondá.

– Hiszen, kérem, nem mosolyog – sietett megjegyezni Péchy Tamás.

Erre is visszafelelt Petrich Ferenc.

– Hogyan láthatja azt az elnök úr, mikor ő háttal ül oda?

Nagy hahota támadt – s röstelkedve hallgatott el az elnök, aki elmélázván a Wahrmann feje búbját nézte az arcának, s ott persze nem látható se haj, se mosoly.

Már majdnem az egész mai nap és az egész mai karcolat a Wahrmanné lett volna, ha egyszerre föl nem áll Láng Lajos, a fiatal generáció nagy tehetségű tagja, úgyszólván feje.

Jól járt vele a fiatal generáció, mert csinos fej.

Fiatal arc és délceg termet, de ha álcában beszélt volna, mindenki azt hihetné, egy öreg szónok szállt síkra Apponyi ellen.

Hangjában semmi szenvedély, előadása finom, nyugodt. Így polemizálni csak egy ötvenesztendősi diplomata tudhat.

Mély figyelemmel hallgatták. Mindenki tudta már, hogy Apponyival fog foglalkozni, de ilyen nemes polémiát nem várt senki. (Régen kiment az már a divatból!)

Láng nem akart győzni Apponyin, csak meg akarta őt győzni!

Sok sikerült megjegyzése volt, de szándékosan kerülte a poénok kidomborítását.

Apponyi úgy tesz az osztályokkal – mondá –, mint az anya, aki minden gyermekének azt mondja külön: »téged szeretlek legjobban«.

Kifejtette, hogy nemcsak a gyengéket kell védeni az erősek ellen, hanem az erőseket is a gyengék ellen.

... Hiszen ő maga is azt cselekedte beszédével.

Be is fejezhetném az ülés leírását, ha komolyan venném – mert a Láng beszéde és az Apponyi válasza volt a főesemény – , de nekem, aki megfordított pápaszemmel nézem a dolgokat, nem lehet legalább rövid említés nélkül hagynom a Zimándy beszédét. (Ahhoz tartsuk magunkat, amiből élünk.)

A főtisztelendő atya egy zöld vászonba kompingált könyvet emelt fel kezeiben, s legott megállította a roppant zajt, mely a teremben pezsgett. A hölgyek ijedten rángatták fel mantilláikat, s eltávoztak a karzatról.

– No, itt valami nagy illetlenség készül! – suttogták némelyek.

– Itt a talmud! – – Itt van a talmud! – hangzott mindenfelé.

De nem a talmud volt a zöldkötésű könyv, hanem a »Hitel«, a Széchenyi István munkája.

Ebből citálgatott a zsidók ellen.

A jeles férfiú egy hosszú félórán át bizonyítgatta, hogy ezt a könyvet nem ez a mostani Széchenyi írta, de a hajdani Széchenyi.

... Olyan rosszul argumentált, hogy a beszéd következtében a Háznak legalább fele azt hiszi most, hogy mégis tálán ez a Széchenyi írta a Hitelt.

A T. HÁZBÓL

[jan. 18.]

Négy esztendeje kísérem figyelemmel a Ház üléseit; ott üldögélek a karzaton, a folyosón, s elmorfondírozom a dolgok folyásán.

A néző embernek is támadnak néha vágyai. Mikor untalan azt hallom, hogy a barátaim és ismerőseim ilyenformán jelölik meg az időt, ha valami dátumot keresnek:

»Mikor is volt csak? Emlékszem már. Előtte való héten, amikor azt a *nagyszabású beszédet* tartottam.«

Istenem! Mindenki tartott már »nagyszabású beszédet«, csak még én nem.

Mikor aztán látom, hogy ezek a nagyszabású beszédek semmit sem lendítenek a világ folyásán. Hiába piszkálja Grünwald és Szilágyi a kormányt, hasztalan rázogatja Beksics a társadalmat: fogja magát Szontagh Pál, nem tart nagyszabású beszédet, hanem lefotografirozza zseniálisan egy mondattal a hazai viszonyokat, nevezvén a skízt »társadalmunk egyik legkiválóbb egyéniségének«. Ez az igazság! (Különben a XXI-es és a pagát is kiváló egyéniségek.)

Nem, nem, a sok beszéd nem ér semmit, hanem az mégis szép dolog lenne, ha úgy egy hétre miniszterelnök lehetnék!

A Ház csendes zümmögése közben, mialatt azok az alató hangú szónokok perorálnak, elábrándoztam én azon, hogy mit csinálnék az alatt az egy hét alatt.

Nos ugyan mit?

Hát örömet okoznék mindenkinek. Kipuhatolnám, kinek mi esik jól, s azt cselekedném. Mindenkhez nyájas volnék, s nem utasítanék vissza senkit. Ha valaki beszédet mondana, sietnék neki gratulálni, a jó barátnak azért, hogy megtartsam, az ellenségnek azért, hogy meghódítsam. Aki bolondot csinálna, azzal elhitetném, hogy okos dolgot művelt, aki pedig okosat követne el, azt én koszorúznám meg legelőbb. Egyszóval hadd lenne boldog egy hétig minden ember.

Ejnye, hiszen én ezt úgy is megcsinálhatom próbára – *kicsiben!*

Elhatároztam, hogy egy álló hétig minden szónokot megdicsérek – a karcolatokban.

Négy esztendő óta szurkálom őket, kellemetlenkedem velök mindennap, s olyan szelíden túrnék, hogy soha még egy görbe szemet sem vetett rám egyik sem. Bizony megérdemlik, hogy egy jó hetet csináljak nekik!

El is kezdtem hát a ma bevégződött vita elején derűreborúra dicsérni minden embert. A nagy szónokok tömegesen

lépkedtek elő a kalamárisomból. Pittek, Foxok és Sheridánok népesítették meg a Ház helyiségét. Szinte hallani lehetett a folyosók padozatának dübörgését ez óriások léptei alatt.

S íme az történt, hogy amint harmadnap, negyednap beléptem a Házba, azok a képviselők, akiket meg nem dicsértem, de azok is akiket megdicsértem, nekem rohantak, hogy az istenért mit csináljak? Hová tettem az ítélőtehetségemet? Hisz ez vagy amaz a beszéd egy hitvány fércelmény volt!

Kezdtem két nap alatt kiállhatatlan perszónává változni előttük, mert nem bántottam senkit.

Ah! Így vagyunk! Az emberekben tehát a hiúságnál is nagyobb, mélyebb érzés az irigység?

Most már értem, hogy az emberek boldogítása utópia. Mert az emberi természettel vele jár, hogy a boldogságához a mások boldogtalansága szükséges.

S ha ez így van – akkor mi az ördögnek keresnénk mi más minisztériumot? Meg kell szavazni azt a büdzsét minden gondolkodás nélkül.

Meg is szavazták ma minden gondolkodás nélkül, de meg előbb egypár beszédnek kellett folynia. Steinacker volt az első, majd az öreg Nendtvich jött, akinek a szónoklata most még kártékonyabb volt, mint első ízben, mert a »Budapesti Szemlé«-nek csinált reklámot. A Ház egyik rokonszenves tagja, Rigó Ferenc igen sikerült, humoros rövid beszédet mondott.

A Ház és a folyosó, szavazási nap lévén, egészen benépeült.

Tarkábbnál tarkább csoportok képződtek künn.

Az egyik szögletben egy csomó »erdélyi« mágánás ült, mind olyanok, akik nem fizetnek háromezer forint adót (s ebben az értelemben sok magyarországi mágánás is erdélyi).

Arról folyt a beszéd, hogy a főrendi tagsági jogot is úgy meg kellene váltania a népnek, mint a szőlődézmát s más úri jogokat. (»Jó idea! Teringette pompás idea!« – mondotta nekik Prileszky.)

A túlsó folyosón Kemény János beszélgetését a királlyal mesélték a tegnapelőtti udvari ebédről.

– Hogy érzi magát? – kérdezte a király a Ház nagyérdemű alelnökétől.

– Bizony, már öregszem, felséges uram, de nyugodtan halok meg, mert derék igyekező generáció marad utánunk. (Éppen aznap választották meg Péchy Andort.)

– Igen – mondá a király –, úgy látszik, hogy a mai generáció *sokat tanult*.

A bal folyosón éppen megfordítva, a Kossuthtól visszatért Helfy Ignác körül gyűlt össze egy csoport, hallgatván amint beszél:

– Az öreg száműzött azon panaszkodott, hogy a mai generáció *sokat felejtett*.

Még mindég friss, üde és ruganyos. Öt órát dolgozik egyhuzamban, mindennap. Fordít, eredetit ír (most Széchenyiről vészett be egy tanulmányt), s érdeklődik a hazai dolgok iránt.

Elolvás az a világon mindent, még tán az Olay Szilárd beszédét is.

Ma az csinált egy kínos jelenetet. (Enélkül az olajcsepp nélkül ellettünk volna.)

Azzal vádolta Széchenyi minisztert, hogy ötezer forint jutalomdíjat utalványozott a kiállítás elnökének, Matlekovics úrnak.

Széchenyi tagadja, hogy ő a kiállítási alapból utalványozott volna pénzt valakinek.

Olay erre újra feláll spanyol inkvizítori grandezzával: hogy hátha akkor más alapból adott Matlekovicsnak ötezer forintot?

Nagy vihar keletkezik a kormánypadokon. Az elnök csenget. Némely képviselők ingerülten ugrálnak fel. (Kár, hogy nincs itt Beöthy Algernon, hadd kukorékolna közbe.)

– Hiszen megmondta már, hogy nem adott pénzt – kiáltják mindenünnen.

A zúgás egész tombolássá izmosodik.

Az elnök szólni akar, de nem hallgatják.

– Én határozott választ akarok – mennydörgi Olay Szilárd.

– Helyes! – kiáltja Olay Lajos.

– Határozottan válaszoltam – felelé a miniszter nyugodtan, ami igen jól hatott, mert éppen Széchenyi néha a legjelentéktelenebb dolgoknál lesz idegessé.

Így folyt a kínos feleselés, a miniszter váltig állította, hogy nem utalványozott ki semmit, Olay szinte váltig állította, hogy de bizony kiutalványozott.

– Megkívánom – mondá a miniszter önérzetesen –, hogy szavaimnak higgyenek.

– Én is megkívánom – replikázott Olay. – Mert itt nincs köztünk más különbség, mint hogy a miniszter piros székekben ül, én pedig ebben az egyszerű padban.

Valaki közbekiáltott:

– De bizony van még egy kis különbség!

Hangja gúnyosan süvített végig a termen.

Nem tudni, ki lehetett ez a szórszálhasogató ember!

A T. HÁZBÓL

[jan. 23.]

I. Miért nem írtam eddig karcolatokat?

No, én se tréfálok többet a saját fejemmel!

Mióta elnyerte Horváth Gyula egy hétre, mindenféle nyavalya beleütött, reuma, fogfájás, fülszaggatás – s míg az én fejem nála volt, azalatt ő is csupa lapalapítási tervekkel foglalkozott.

Ma már lejárt a terminus, nekem nincs semmi bajom, neki sincs semmi szándéka.

Folytassuk, ahol elhagytuk.

II. Útközben a Házba

Ha öt napi betegség után visszatér az ember valahová, kivált ha betegsége alatt a »Pesti Napló«-t olvasta (mert az a beteg dzsentrinek való lap), minden új neki, azt hiszi, minden megváltozott.

Én is abban a félelemben tartottam a Sándor utcába, hogy azóta már talán el is árulták az országot Tisza Kálmánék.

Nem, nem, a trikolór még ott leng, s a horvát zászló csapkodja alulról

A Múzeum jégmezőin két alak jár suttogva, az egyik vállas, erős, mint egy Herkules, a másik összegörnyedt agastyán, hosszú ősz fürtökkel s bagolyszemekkel, mint a rém. A pajkos játsszó gyerekek ijedten futnak el előle.

Az egyik alak Szilágyi Dezső, a másik Sennyey Pál.

A zempléni verebek ott ugrálnak, csipogva a zúzmarás törpe fákon, mintha belebeszelnének a két státuszférfiú suttogásába.

(Hm Ebből még lehet valamikor karcolat!)

De benn a folyosón csakugyan árulásról beszélnek. Honvéd-viselt képviselők feszegetik még mindig: áruló volt-e Görgey vagy sem?

– Ugyan mi az ördögöt árult volna el az a Görgey? – rikácsolja egy hang, egy öreg ezredes, aki Radvánszky Károllyal szokott bejárni. – Csodálom Görgeyt, hogy nem úgy védekezik, mint Türr Pista.

– Hogy védekezett Türr Pista?

– Egyszer azzal gyanúsította őt az olasz-magyar légió, hogy elárulta a légiót. Türr Pista méregbe jött, s kirukkoltatván maga elé a csapatot, így szólt hozzájuk: *»Azt álltjátok, elárultatok. Ugyan mondjátok hát nekem valakit, aki nek ti megértetek öt forintot?«*

A folyosó, büfé élénk, mint egy kaptár, lármája harmonikus zümmögéssé olvad össze. Derűtség, vidám kacaj cseng mindenünnen. Maga a generális is ott künn van, s cercle-t tart. Az alvezérek sűrű csoportban keringnek előtte, néha egy-egy közlegényt is megszólít, s vállon tapogatja. A cigarettli-füst, mely vastag, tömött rétegben szövődik szürke vászonná, reszketve a játszadozó téli napsugárban, ambrózia-illat annak, akit a miniszterelnök megszólított.

Az elnöki szoba felől tömjénfüst árad szét a helyiségekbe. Egy szolga van megbízva a füstöléssel. Az egyik illat birokra száll a másikkal. A kálvinisták kényelmetlenül szaglálózhatnak, Kiss Albert fejjakarva panaszkodik: *»Ejnye, be idegenszerű levegő van itt ma«.*

Én a tömjénfüstről mindjárt eltaláltam, hogy valami egyházi vita lehet odabent.

Hát csakugyan az!

Hogy megváltozott azóta a mező!

Hol van Széchenyi? Vajh, hol vannak az Olay-ok?
A csöngettyű hívogatólag csilingel belülről.
Siessünk a terembe! Kezdődik az előadás!

III. Bent a teremben

Színen van Trefort miniszter.

Szakálla fehér, mint a kender, szeme villogó, mint a parázs.

Az első szónok Zimándy atya.

Csanády a könyökére hajtja fejét, s kirívó irigykedéssel hallgatja.

Zimándy merészen ugrik neki a miniszternek, mint egy hörcsög.

Feje emlékeztet ama cserépbuksákra, aminőkben pénzt szokott gyűjteni az ember. S amint lóbázza, idegesen rázza minden mondatánál, mely az egyetlen nyíláson: a száján kiesik, egészen tökéletessé teszi a hasonlatot.

Ezek a szúrós mondatok mind Trefort ellen szólnak, ami természetes is, hiszen Zimándy atya azt a címet viseli az alsópapság előtt, hogy a »Trefort miniszter kalapácsa«.

– Trefort nemcsak a miniszterelnöki székbe nem való – úgymond –, de még a parlamentbe sem.

– Az efféle nyilatkozatok nem valók a parlamentbe – elméskedik az elnök.

– Ilyen férfiúra nemhogy Magyarország reményeit – potyog ki folytatásképp a folyton vörösödő bukszából –, de még a galambjaimat sem bíznám.

– Tehát vannak galambjai? – sziszeg bele Csanády Sándor.

A pap képviselők pirulva sütik le szemeiket, a karzatról hús szellő suhan, hogy ím a structollak erdeje megmozdult a női kalapokon.

Göndöcs ég felé fordítá szemeit.

– Oh, oh! . Még szégyent hoz ránk!

Utána Ugron Gábor tartott tartalmas, szép beszédet, a katolikus autonómia szükségét hangoztatva.

Nagy figyelemmel hallgatták a fiatal szónokot, aki ma-holnap »az ellenzék Tisza Kálmánja«-nak növi ki magát.

Merész és találékony, beszédeiben nincs forma, de van tűz, nincs sok tudomány, de van sok közvetlenség. Egy kicsit goromba néha, de sohasem rokonszenv nélküli.

A szélsőbal vezérei (ezek is olyanok, mint az olümposzi istenek, a sokaságukkal rontják az egymás tekintélyét) fejkargatva nézik, hogy ők mindennap egy centiméternyit kopnak, s Ugron mindennap egy félrófnyit nő.

Mi lesz ebből, mi lesz? Még bizony ki találja ütni valami »csillag«-nak a szemét.

... Álló csillagokból letűnő csillagok úgy lesznek.

A csillagokról bizvást áttérhetek Jókai Móra, aki ma nagy élvezetet szerzett a kassaiaknak s a kassaiak révén az egész Háznak és karzatnak.

Elmondta, hogy Magyarországot még egyszer meg kell a magyaroknak hódítani – a munkával. (Beöthy Algernon pajkosan mutat a mellűjére, mely egy pagátot ábrázol.)

Le kell vetni a kacagányt, s fel kell venni a bőrkötényt.

– Igaz – bólingat csöndesen Gromon Dezső, aki most hihetőleg háromszáz bőrkötényt varrat ugyanannyi nadrágja elé.

S ahelyett ő maga ragyogó szónoklati karbunkulusokkal rakta ki a tót atyafiak halináit, s rózsaszín pántlikákat fűzött a bocskoraikba, hogy nekik is erény az, ha a saját nyelvüket szeretik.

Az egész Ház elhitte elandalodva.

És még most is hinné, ha Lesskó István fel nem szólal.

De amint az egypár hangot kieresztett a Ház színe előtt, mindjárt meg nem értette senki, hogy *mi szeretni valót találnak a tótok a saját nyelvükön?*

*

Jókai beszéde után leeresztette a kordinát Péchy Tamás. Szünet.

Szünet után a második felvonás következett.

Az elnöki székbe beleült Bánffy Béla.

Hja, Bánffy! Az már más!

... Én a Bánffy elnöklete alatt nem merek tréfálózni.

A T. HÁZBÓL

[jan. 24.]

Mindent magyarosít a kormány: nem lehet panasz el-
lene. Még az állami méntelep számára vett lovak is névma-
gyarosítással jelennek meg a zárszámadási aktában: Hiron-
delle — most Fecske, Falke — most Sólyom, Winzbreut —
most »Szélvész«. Csak egyetlen állami tényezőt nem bírtak
nevéből kirázni a magyarosítási áramlatok: Altstaedter Já-
nos uram őkegyelmét, a képviselőház kapusát.

Ott állt hűsz esztendeig, méltóságos zordon arcával, föl-
séges szakállával és ezüstös nagy botjával a kapuban, és
mindég Altstaedter János maradt.

A nagyságos és méltóságos urak, akik ki s be jártak, s
akik előtt ő szent pietással emelinté meg medvebőr süvegét,
sokat változtak ezalatt, hol ide ültek, hol oda ültek, de ő
mindég egy ponton maradt — a kapuban.

S az ő botján mindég fényesen ragyogott az országcí-
mer, mikor pedig egyebütt nagyon is homályosult.

Hát a derék Altstaedter János urammal az történt,
hogy bement Péchy Tamáshoz, és a nyugalmaztatását kérte.

— Nagyon öreg vagyok, kegyelmes uram. Sokat áll-
tam már, ülni szeretnék.

Péchy Tamás elmosolyodott.

— Lássa, én meg annyit ültem már, hogy állni szeretnék.

— Elfáradtam, kegyelmes uram! Nem vagyok képes
többé megfelelni az állásomnak.

Péchy sóhajtott, arra gondolván, hogy az ő állása csak
ülés, s mégis . . . de ne feszegessük, hiszen csak az a fő, hogy
nyugalmazta az öreg kapust.

Az még sohasem látott ülést életében.

El-eltűnődött rajta azelőtt is, sokszor nézván a kék eget
a Múzeum fölött, mialatt az érkező kocsi robogása zenévé
olvadt össze körülötte, hogy milyen lehet egy ülés.

Valami nagyon szép, valami rettenetesen ünnepélyes le-
het az. Az ország rendéinek ajkán megrezdül a méla bánat, s
szavakban hömpölyög alá a hazaszeretet . . .

Oh, hogy szeretné ő azt egyszer hallani!

Legalább kedvére kisírhatná magát az elérzékenyüléstől.

Húsz évig ábrándozott ezen az öreg Altstaedter, ma végre beteljesült hő vágya.

Beült mindjárt korán reggel a karzatra egy ismerőse mellé, s szigorú kritikusi arcot csinált, szertenézegetve kidülledt szemekkel. Mind ösmeri már az urakat. Hiszen mind az ő népe. Tudja, melyik jár gyalog, melyik hintón.

Legelőbb Zsilinszky nagyságos úr szólalt meg. Sokat beszélt, s mégis nagy figyelemmel hallgatták. Az ember ki nem vette volna belőle, hogy ennyire okos ember. Olyan szerényen szokott bejönni a kapun. S még a paraplija sem selyem, hanem csak egyszerű organtin.

Utána Trefort excellencia szónokolt. A fejével mindig kapkodott jobbra-balra, mintha valami darázs akarna rászállni. (Az öreg kapus is idegesen kezdett fészkelődni odafent: Ejnye, de kár — mormogá —, hogy nincs nálam egy légycsapó.)

Hanem az a nagy tiszteletlenség sehogy se ment a fejébe, hogy annyiszor belenevetnek a beszédjébe. Hát illik ez? Egy miniszternek? Micsoda nép ez odalent? Hogy zajongnak, viháncolnak! Hát ezeket eresztgetem én húsz év óta?

Aztán az se ment a fejébe, hogy ez is, amaz is a vallásokról szól. Okos ember nem perel a papokkal.

Papnak, öregasszonynak békét kell hagyni. Lárifári beszéd ez csak!

Hanem nini, most emelkedik fel Helfy nagyságos úr. Ez már a mi emberünk, nagy, híres ember, Kossuth Lajosnak a barátja. — No, majd mond ez mindjárt valami paprikásat.

Lesz itt most nemulass a kormánynak, az adóról, a szűzdohányról, meg a bilincsbe vert hazáról.

Hanem hát mi történt? Helfy nagyságos úr az ő szép, szelíd hangján azon kezdte, hogy szívesebben adna a miniszternek több pénzt, ha többet kérne, és hogy miért nem kér többet.

Elborult erre az öreg homloka:

»Hát azért járnak ide? Hát csak ennyi az egész?«

S azzal keserűen ballagott le az utódjához a kapuba. Szélesebb látkör van onnan, mint a Házból!

Hanem az ülés tovább folyt. Herman Ottó nehéz lövegekkel szállt síkra az »alma mater« ellen.

Szellemes elevenséggel s nagy tetszés közt ostromozta a protekciót, mely a tanári székekbe juttatja a tehetetleneket is. Elmondta, hogy milyen aránytalanul vannak fizetve. Kétféle egyetemi tanár van, nábob és proletár.

S fel is olvasta a nábobok és proletárok jövedelmét egy papír lajstromról.

Kínos izgatottságban ültek az egyetemi professzorok szerte a padokban. Szilágyi Dezső merev, üveges szemekkel és szokott fagyos gúnyjával nézte a szónokot, Pulszky Ágost az ujjával dobolt, Apáthy István lehajtotta fejét, mint egy bárány, amelynek most legott vérét veszik.

Herman szembeállította azokat a tanárokat, akik tízhusz forint és viszont, akik 7 ezer, sőt 17 ezer forint részt kapnak a tandíjból.

A Házban mind olyanok voltak, akik sokat kapnak.

S azt nem kell szégyellni.

Hanem mikor felolvasta, hogy Sággy Gyula 7 ezer forintot kap csupán szigorlati díjak fejében, hangos derűtség támadt.

Mindenki Sággy Gyulára nézett.

Arcát két tenyerébe temette, azt nem lehetett meglátni, hanem a feje búbja olyan vörös lett, mint a szegedi paprika.

Szégyenellte, de nem a hétezer forintot, hanem a — derűtséget.

Szilágyi Dezső, a »nábob« kelt síkra Herman ellen.

De aki annyiszor szónokolt fényes sikerrel, mikor nem volt igaza: gyengén, zavarosan és formátlanul csatározott Hermannel most, amikor majdnem igaza volt.

A T. HÁZBÓL

[jan. 25.]

Mégis halad a világ!

Ezt nem a mai vitából és szavazásból következtetem, ahol leszavaztatott a katolikus autonómia, melyet már Deák idejében helyeselték, hanem csak úgy halad a világ, hogy egy nevezetes újítás történt a tanácsterem főbejáratánál a cigarettlíző képviselők javára.

Most már nem kell minduntalan bekukucskálnia a terembe Pulszky Károlynak, hogy nem-e a papa beszél vagy Guszti. — Sem a künnlevő antiszemitáknak nem szükség örökké résen lenni, nem-e egy társuk beszél. »Menjünk be helyeselni, fiúk!«

Nyugodtan szívhatja a szivarját mindenki, ott van a főbejáratnál a víz- akarom mondani a *beszéd-mérce*.

A feliratkozott szónokok nevei függnek egy táblán:

Neiszidler Károly,
Bende Imre,
Dégen Gusztáv,
Zichy Antal,
Apponyi Albert stb.

Aki beszél, annak a neve mellé egy keresztet tesz a teremőr, aki pedig már beszélt, annak a nevét csak áthúzza. (Pedig a (+) keresztet bizony találó lenne néha otthagyni.)

Ez a rendszabály a rossz szónokok ellen van irányozva, s e helyütt látszik meg, hogy a kisebbség is hogyan zsarnokoskodhat a többség fölött.

Midőn a folyosó érdekében történt ebbeli újítás (hogy háznagyi stílusban szóljak) helyeslő tudomásul vétetik általam, áttérek az ülés rajzolására.

A kereszt a Neiszidler Károly nevénel van.

Neiszidler Károly szűzbeszédet tart, s amint rekedt hangja kezdi a cserépfazekak repedését természetihven utánozni, a szélsőbalon ijedten ütik fel fejüket Csanády és az öreg Madarász:

— Nini, a Csiky Sándor! Beválasztotta a hangját!

A beszéde azonban nem volt olyan, mint a Csiky Sándoré; hanem egészen szalonképes. Ő is, mint a másik szűzszónok, a barna Dégen, egy-egy virágbokkrétát nyújtott át szemérmesen Trefortnak. Kezdetnek elég szép az!

Ez különben mind csak a felületen volt, mélyebben a katolikus autonómia foglalkoztatta az elméket.

Mindenki erről beszélt.

— A papok ne olyanok legyenek, mint a sárkány — mondá Ugron Gábor —, de olyanok, mint a sasok.

– A sasok is ragadozók – jegyzé meg a szabadkőművesek nagymestere.

– A kövér papoktól nem félek – szólott egy kálvinista a folyosón –, hanem a sovány papoktól őrizkedjete!

– Maradjunk a réginél – explikálta egy opportunistá – (s ilyenek vannak nagyon sokan), mert a betegség kisebb veszedelemmel jár, mint a gyógyítás.

Ez fejezi ki a Ház hangulatát a legjobban. Aminek Zichy Antal is hangot adott, igen helyesen és férfiasan. Nagy fa ez! De jó volt megbolygatni Ugronnak, mert legalább meglátuk: mennyivel vagyunk előbbre!

A pap képviselők közül ma Bende Imre szállt síkra az autonómia ellen. Általában az egész vita alatt a katolikus papok tapintatosan és óvatosan beszéltek.

– A kisebb rendű papok hasonlítanak mostani szerepükben a régi pozsonyi dieták egyik alakjához – mesélte, gondolom, az öreg Boér. – Atzél Istvánnak hitták a pozsonyi követet. Sajátságos viszonyainál fogva mindig olyan dologban kellett felszólalnia nagy ékesszólásával, amit nem szeretett, s ha aztán rendesen ő győzött, rettenetesen szidta az egész országgyűlést, »nem érdemli az ilyen nemzet, hogy legyen«.

A hangulat békülékeny volt, a kálomisták és lutheránusok előszeretettel bújtak ugyan egymáshoz, de a katolikusok közömbösen hallgatták a szónokokat.

Mennyei nyugalomban csak a zsidók ültek most; megnyugtató lehet az nekik, ha a keresztények kezdenek összetűzni.

De tán legboldogabb volt Wahrmann, aki szélesen eltérülve dült el a padban, s bizonyos előkelőséggel mosolygott.

Tekintete elkalandozott a terem mennyezetén, az elnöki trónus függönyein, lelke pedig nőtt és elszállt az ábrándok honába. De mialatt a lelke nőtt, a szeme folyton kisebbedett. Bóbiskált.

Az elnöki szék függönyei szaladni kezdtek, a tanácssterem falai eltűntek, s egy csodás vízió nyílt meg előtte.

Tündéri fényözönben egy lila színű felhő fodrán ült Klio, és egy Posner Lajos-féle plajbásszal a magyarok történelmét írta. Diktálta neki báró Wodianer Albert.

Éppen ebben a pillanatban jegyezték be a Wahrmann

nevét, s két szárnyas nemtő ereszkedett le koszorút tartva kezében a magasból feléje.

Szárnyuk, amint rebbent, a hús neszre hirtelen föltekintett.

Hát előtte állottak: báró Andreánszky Gábor és Vadnay Andor.

A körülülők izgatottan néztek, mi fog történni.

— Egy levelet hoztunk önnek — mondák udvariasan.

Wahrmann átvette a levelet szótlantul, s a két küldönc is szótlantul távozott.

(Ez volt az első gyalogposta a Házban.)

A szónokról egyszerre elfordult a figyelem Wahrmannra.

E némajáték megmentette a katolikus főpapok hatalmát, mert ézentúl senki sem törődött az autonómiával, hanem csak azzal, hogy mi lehet abban a levélben.

A »nagy üldözött« elolvasta kétszer, s azzal hirtelen eltávozott a Házból.

A percek, órák teltek, de Wahrmann nem jött. A szavazás is megkezdődött, de Wahrmann helye még mindig hült.

Az ellenzéki vezérek még kíváncsiabban kérdezgették: micsoda arkanum lehet az, amitől a mamelukok nem jönnek el szavazni?

No, abból a levélmintából érdemes lesz nyomtatni egy-pár ezeret pártköltségen.

Különben szavazott, aki hogy tudott. A költségvetést elfogadták, az Ugron javaslatát el nem fogadták. Az egyesült ellenzék Ugron javaslatára szavazott, Pulszky Ágostot kivéve.

A Pulszkyakból csak az öreg Pulszky szavazott az autonómia mellett.

Dicsekedett is vele hazamenőben, mint Saturnus, cinikus humorral:

— Leszavaztam a gyermekeimet.

Pedig a gyermekei szavazták le őt!

A T. HÁZBÓL

[jan. 27.]

Pont tíz óraker kezdtek az öreg képviselők köhögni és krákogni, s köhögtek egész délutáni két óráig.

Mert egyebet a mai ülésről bajos följegyezni, mint azt, hogy összejött néhány öreg képviselő és köhögött.

Ha valamelyik prüsszentett is közbe, az már figyelemre méltó jelenség volt.

Ezen szakadatlan köhögés között tárgyalattak a költségvetés részletei, de ezt alig lehetett észrevenni.

A karzatok üresen tátongtak. Csak a balsó oldalon ült egy öregasszony, és az is köhécselt.

Hát a fiatal képviselők hol voltak?

Aludtak báli éj után.

És a szélsőbal, mely nem bálozik?

A szélsőbal csöndes lett: Ugron Gábor Erdélybe utazott.

(Így hát Trefort Ágost úgyszólván *gépen* tárgyalta. Ez a legnagyobb passzió egy miniszternek!)

Gyorsan ment minden.

Voltak ugyan egyes felszólalók, de azok is röviden kibéültek a helyzettől.

Az ellenzék szeretetre méltó szerepet vett fel, de nem csináltak kellemetlenséget Trefortnak más oldalról sem.

Az öreg Pulszky kijelentette, hogy ő az idén nemhogy többet kérne a Múzeum tételeinél, hanem ellenkezőleg még töröltetni akar.

— Igazán? — kérdé a miniszter ragyogó szemekkel.

— Tudniillik van egy olyan pont bent, hogy *az egyes tételek esetleg törülhetők* — hát azt a pontot fogom eltöröltetni kérni.

Ugron már elment, de még ott maradt Herman, s Herman mindig mond valamit.

Ma olyasfélét mondott a vallásferköcsről szónokolva: hogy *ő csak azt hiszi, amit lát*.

És csak felét hiszi annak, amit hall.

Mint hogy pedig mindennek csak a felét hallja, amit mondanak, hát nyilván azt a felét hiszi, amit nem hall.

A papok megbotránkozva rohantak ki a folyósóra.

– Darwinizmus! Szörnyűség!

– Vallástalanság!

Szerencsére ott volt az én rendes alakom, Prileszky Tádé, s az lecsillapította őket.

– Urak, itt most vallásügyi vita van. Hát ne csináljunk, kérem, *vallástalanügyi* vitát.

A T. HÁZBÓL

[jan. 28.]

A képviselői privilégiumok nemhogy fogynának, de szaporodnak. Mióta Madarász kimondta, hogy »képviselő nem lophatja az időt«, azóta én is respektálok ezen isteni tulajdonságukat, s csak annyit mondok, hogy az idő ma nagyon lassan fogyott – de persze nem lopta senki: magamagától fogyott.

Trefort költségvetése a vége felé járt: a homokóra utolsó szemei peregtek.

Rakovszky István (a legkitűnőbb István a kormánypárton) szép beszédet mondott a siketnémák érdekében.

Utána Herman Ottó a hülyék javára szónokolt.

Majd Pulszky Ferenc egy igen szellemes, talpraesett karcolattal a Múzeumra kérte a szokásos 100 000 forintot. (Egy »0« szerint még akkor is kimarad.)

Pulszky Károly a történeti képcsarnokra kért pénzt. Ez volt első felszólalása. Nyugodtan beszélt, beszédje sok tanulmányt, széles műveltséget árult el, s hangja, föllépése rokonszenves hatást tett a Házban.

Általában furcsa jele az időeknek, hogy minden szónoktól kevesebbet várnak, mint amennyit bevált.

Most előgurult az öreg Göndöcs, aki a pusztaszeri ásatásokra kért pénzt.

Olyan szépen, ártatlanul mosolygott, hogy Trefort azt is megígérte.

Általában ma sem igen kötekedtek a miniszterrel, senki sem támadott, mindenki kért.

Egy ideig boldog volt a miniszter, de hovatovább elunta, s kezdett idegesen kérdezősködni:

— Hát mi lesz már? Nos, az ellenzékéről nincs fölírva senki? Hát már mindig csak az enyéim beszélnek?

Mialatt odabent ekképp osztozkodnának a Trefort palástján, addig künn a folyosón összebújtak a Ház jogász képviselői, és a fogukat fenték Paulerre. Mert Trefort után Pauler következik. (. . . Vajon következik-e Pauler után Szilágyi?)

A laikusok ellenben már a főrendi reformvitára gyűjtenek anyagot. A kormánypártról föl is iratkozott Tisza Lajos. Az új mágnás a régi mágnások ellen! Másodiknak a Beksics beszéde van betáblázva. Timoleon a papok ellen!

Amely papirosra a jegyző e neveket felírta, az olyan vagyton, mintha fundust adott volna nekik. Beksicset már egy egész sereg szónok kerülgeti, hogy engedje át a helyét. De az egy püspökségért sem adja oda.

Ilyen iszonyú arányokban vetődik előre a bekövetkező szöözön árnyéka.

A folyosó ritkán volt elevenebb, mint ma.

Jókai Nagy Miklóssal a trónörökös könyvét szerkeszti egy fülkében. A szélsőbaliak szögletében a Rigó lutheránus magyar nadrágját élcelik. Hermant azzal ijesztgetik, hogy majd ő is vallásos lesz, ha megvénül, minden ember azzá lesz vénségében, amire nevetve jegyzi meg az öreg Pulszky:

— No, majd megvigyázom — *annak idején.*

Maga a generális is odakünn van. Egy idő óta nagy előszeretettel hagyja a minisztereket a saját tudományukkal úszni. De azért mint a jó gondviselő ott van közel a parton, ha esetleg fulladoznék valamelyik.

A nagy, harmonikus zsongást csak Vadnai Károly zavarja, kinek az egyik lábán botos van, a másikon cipő. Ha jár, csak minden második lépte koppan, s ez olyan kísértetiesen hangzik, hogy minduntalan hátranéznek ijedten: »Ki mer itt olyan nagyokat lépni?«

Az aranyifjúság, élén a Ház egyik legrokonszenvesebb tagjával, a szőke Török gróffal, nagy robajjal futkároz a büféből a terembe, s a teremből vissza, mert az elnök sokszor veri félre ott benn a lármaharangot ok nélkül.

Helpy egy csoportnak néhány különös alakú szivart mu-

tat, melyekre Olaszországban tett szert, amikor odalép Tisza Kálmán, megérintve a Helfy vállát:

– Mi az ?

– Ezekről a szivarokról van szó, kegyelmes uram. Valami csodálatos excentrikus aromájuk van.

– Csak nem csempészett szivarok? – kérde a miniszterelnök szigorúan.

– De bizony csempészettek. Ha tán, kegyelmes uram, megkóstolnád .

– Köszönöm – feleli Tisza – röstelkedő vonakodással, s kihúz valahonnan a zsebéből egy ócska tárcát. (No, ezt a tárcát ugyancsak kár irigyelni Apponyiéknak), s elővesz belőle egy éppen olyan szivart, mint a Helfyé.

A szélsőbaloldal »közbülső« vezére meghökkenve rántja hátra a fejét.

– No, még ilyen slágfertig minisztert teljes életemben nem láttam.

A túlsó folyosón »János fejedelem«, báró Kemény János tartja az udvarát, s az ő királyságában az a szép, hogy megsztja Szontaghgal.

A mameluk folyosó egészen az övék, mintha árendába vették volna ki. Tisza oda soha nem teszi a lábát, nehogy náluknál nagyobb ember ott megkonfundálja a két kiskirályt.

Korlátlan hatalom és népszerűség az övék, de ők maguk is értik a módját: itt az uralkodás is kedvesebb formában megy.

Szontagh Pál szellemes ötletekbe, vidám adomákba önti információit, úgyhogy a megcukrozott piluláról észre sem veszi a mameluk, mikor már bevette a tanítást.

Most azt beszéli el, mikor nála falun volt a kánikulában báró Nyáry Jenő, kérdezi a palóc gazdasszonya:

– Hát az az úr kicsoda ?

– Nyáry báró – mondja Szontagh.

– Mit ? Nyáry ? Hát télen mi az istennyila ? – kérde az asszony csodálkozva.

Akik hallották, mosolyogtak, pedig Szontagh már nyilván azon gúnyolódott, hogy nagyon sok báró már csak *téli* báró – a tavasz elsöpri őket a felsőházból örökre.

Víg adomaszó közben elfogyott az idő és elfogytak a

költségvetés tételei. Az elnöki telegráf kísérteties rezgése jelezte a szavazást.

Egyszerre üres és csöndes lett a folyosó, akár a temető. A sűrű csoportok szétfutva, mintegy varázsütésre eltűntek, s csak a roppant füst kóválygott ott tömött kék oszlopokban, s szertehajigált szivarvégek mutatták, hogy a bent működő nagy gép alkatrészei apró darabokra voltak itt szétszedetve az imént.

A T. HÁZBÓL

(Fiók karcolat)

[jan. 28.]

Sághy Gyula képviselő úrtól a következő nyilatkozatot vettük:

Becsés lapjának 24-ki számában (a »t. Házból« című karcolatban) foglalt közleménnyel szemben, mely csak most jutott kezemhez, egész tisztelettel kérem a következő helyreigazítás szíves közlésére.

1. Nem felel meg a valóságnak az, hogy akár csekélységem, akár bármely más tanára a budapesti t. egyetem jogi karának »csupán szigorlati díjak fejében« akármelyik tanévben is 7 ezer forintot kapna vagy valaha kapott volna; hanem azon 6 és 7 ezer forintos pozíciók, melyeket Herman Ottó t. képviselőtársam a jogi kar egyes tanárainak, s ezek közt csekélységemnek is az 1882/3-ki tanévben volt jövedelmi maximumaként felolvasott, azon évi összes jövedelmeinknek teljes összegét képezték, beleértve a rendes fizetést, lakpénzt és mindennemű tan- és vizsgadíjakat is. Amint ez a különben t. képviselőtársamnak a gyorsírók által a Napló részére feljegyzett beszédéből is kivehető.

2. Nem való az, hogy a rám vonatkozó passzus felolvasásakor arcomat tenyerembe rejtettem volna, mert egyáltalán sem azt, hogy becsületes és tisztességes munkával fáradtsággal keresek valamit, sem azt, ha tetszik ezt éppen valakinek derültséggel tudomásul venni, nincs okom szégyenelni. Amint nincs életemben egyetlen egy tény, egyetlen egy lépés vagy bármiféle oly mozzanat, mely miatt bárhol és bármikor emelt fővel és nyílt homlokkal megjelenem nem lehetne. S e tekintetben bárminemű támadással szemben tiszta öntudatom mindig megnyugvást szolgáltat nekem. Kiváló tisztelettel maradtam Budapesten. 1885. január 27., kész szolgálja *Sághy Gyula* orsz. képviselő.

Szívesen adunk helyet a t. képviselő úr helyreigazításának, noha ama panaszos hangnak, melyen tartva van, talán nem is volna egészen helye.

Mert igaz ugyan, hogy úgy írtam le Sághy képviselő urat, mintha arcát tenyerébe rejtette volna, de rosszakarat nélkül.

Hozzá is tettem, hogy nem a hétezer forintot szégyenellte, hanem a »derültség«-et.

Megvallom őszintén, én csak képzeltem úgy, hogy szégyenelte a derültséget. (Mert mi skriblerek a képzeletből táplálkozunk, és nem a tandíjából.)

De ez meglehetősen ártatlan megjegyzés volt, úgyhogy azt gondolom, kettőnk közül én panaszkodhatnám jobban, amiért az én rovatomat, melyet én tréfásnak akarok megírni, azzal igyekszik agyonütni, hogy szörnyű komolyan veszi.

Bocsánatot kérek. De ha a képviselő úr nem szégyenli is a »derültség«-et, én nagyon szégyenlem a »nem derültség«-et.

A T. HÁZBÓL

[jan. 29.]

Pauler az a miniszter, akire még tréfából sem lehet ráfogni, hogy szereti valaki.

És mégis mindenki szeretné megenni.

Pedig annyira kesernyés, mint a vadkörte.

Tisza eddig azért ragaszkodott hozzá, hogy Kemény Gábort tartsa vele. Mert Pauler mellett Kemény Gábor is szeretetre méltó.

A jogász körök egész esztendőn át csinálják a szelet elene, az ő csendes kapucínereik mellett. Húsz-harminc ilyen klub van a kávéházak márványasztalainál, ahol jurista Titán Lacik mennydörögnek a miniszter ellen.

Ügyvédek, bírák, kapacitások, akik csodákat mívelnének, ha ők ülnének azon a piros bársonyon.

S minden ilyen klubnak van egy-egy parlamenti tagja. Ez az asztal »dédelgetett gyermeke«, aki a kávé aromája és a szivarok füstje mellett a tömjén füstjében is fürdik

Ahány ilyen jurista kompanya van, az mind más és más istenekre esküszik. Egyiknek Csemegi az ország legnagyobb jogásza, másiknak Karap Ferenc, de egy dologban össze csengenek, hogy Paulernek veszni kell. Halál Paulerre!

A fekete pálcát eltörik minden hörpintésnél, s a képviselő kapacitás szilaján emeli az öklét, hogy tönkre fogja tenni.

A lég villámokkal látszik megterhesülni, a fegeteg előszele süvít a panaszokban!

Mindenki égháborút vár.

Még Tisza Kálmán is azt teszi, hogy ha már meg akarják ölni a szegény Paulert, hát legalább legyen idejük hozzá, kinyújtja egy órával az üléseket. (A nap eszerint ma korábban fog lenyugodni egy órával.)

S íme mi történik?

A nagy juristák ott kóvályognak a Házban és a folyosón, de a világért sem nyúlnak hozzá Paulerhez.

Teleszky István cipeli hóna alatt a nagy paksamétákat, s ékesen szóló keserűség vonja be barna homlokát, Matuska Péter a karzat szépeit nézegeti, Hodossy Imrét hiába keresi a szem, Szilágyi Dezső behunyja az egyik szemét (talán mert a a magyar Igazság csak félig vak), s gúnyosan hallgatja Fluger Károlyt; Apáthy István a büfében andalog, Dárday Sándor kedvesen mosolyog, s úgy néz ki, mint egy rózsaszín papírra nyomtatott perrendtartás.

De hát akkor ki fogja itt ma Paulert lenyakazni?

Senki.

Kisebb jogászok nekigyürkőznek ugyan, de hát az mind csak karmolás és csipdesés. Kardok nem csörömpölnek, lándzsa nem törik, páncél nem roppan, Haviár és Ferenczy Miklós ügyesen dobják a zsebkendőt, hogy »haragszom rád«, s azt is megérintik, hogy miért, Veszter élénken szurkálja meg, de csak Pulszky Ágostot viszi oda a bátorsága, hogy gyilkolóból fegyvert válasszon – az unalmat.

Hosszú, tárgyilagos, de éppen azért száraz beszédben kifogásolja az igazságügyi politikát.

Amint sebesen beszél, mozgó kis kecskeszakálla a barázdabillegetőt juttatja eszünkbe.

Ezalatt a Ház órája már három felé jár.

A gáz piszkos opálszínben ég a folyosókon, s úgy rémlik, mintha már az esti szürkület kezdené bevonni az ablaktáblákat.

Künn a folyosón síri csend. A polgári gyomrúak és a nem jogászok mind megszöktek.

Benn a teremben húsz-harminc ember hallgatja Pulszky Ágostot.

Azok is fogyni kezdenek.

Az öreg Pulszky Ferenc idegesen számíttgatja: »megint kiment egy és újra egy . . .«

Ejh, az apai szeretetnek is van határa!

Köhintett egyet, fogta a kalapját, és ő is kisompolygott a teremből.

A T. HÁZBÓL

[jan. 30.]

Ma nem mentem el az ülésre. Nem akartam ott lenni, mikor Pauler megbukik, mert nem szeretem nézni a drámákat.

A mostani vitáról nem írok, gondoltam magamban, mert az olyan jogügyi vita, amely iránt a jogászok is közömbösek, nem kell az én közönségemnek.

Délben, azon időben tudniillik, amelyet a Ház folyosóin szoktam tölteni, idegesség fogott el, hallani véltem az elnöki csöngettyű rezgését (Oh, a halálharang tán Paulernek csendül!), valami húzni kezdett az íróasztalomnál, ahol éppen egy gazdag zsidó leányzót adtam össze a legújabb novellámban egy szegény báróval. (Így csinálom én otthon Tiszának a cenzus-képes felsőházi tagokat.) Mindenféle víziókat láttam a »Házból« a fekete betűk között . . . Egy halotti kórus halk zsolozsmája csendült meg hallucinációképpen:

Kitették a holttestet az udvarra.

Miféle zsolozsma ez? Lecsaptam a tollat   Megtapogattam magamat.

Nono, hiszen nem vagyok a Házban, a Ház a hatodik utcába esik innen. Nem hallok én semmit, nem hallucináció az, hanem csak a német lapok vezércikkeinek a visszhangja.

Kár mégis, nagy kár, hogy nem mentem el. Mit csinál most ott Prileszky Taddus nélkülem? Unja magát.

A szegény zilahi deputáció, tudom, megint ott ácsorog ma is. Vajon megkapták-e a vasutat?

Ha az ember valamit megszokott, megszereti. Lám, hogy szeretem én azt a Házat.

Egyrészt azonban mégis jó, hogy el nem mentem, mert hátha megszoknám Paulert is. S ha megszoknám, megszeretném.

Míg csak három óra nem lett, folytonosan benne voltam a *folyosó lázban*. Azontúl megszűnt, s nyugodtan indultam a napi dolgom után.

Amint az országúton mendegélek, egyszerre csak látok a Sándor utcából vánszorogni egy sápadt alakot, alig bírta az egyik lábát húzni a másik után. Egyike volt a jogtudós képviselőknek.

– Mi újság? – kérdém.

– Éhes vagyok – szólt kimerülten.

– Mi volt bent a Házban?

– Minden olyan volt – lihegte elhaló hangon –, mint a rossz saláta. Sok *olaj*, kevés ecet!

– Megbukott Pauler?

– Megéljeneztek!

– Kit?

– Paulert.

– Lehetetlen!

– Én magam is éljeneztem:

– De hát hogy lehetséges az ilyen?

– Hát úgy, ahogy negyvenkilencben volt.

– Mi volt akkor?

– Az, hogy meghódoltunk a muszkának – mert azonkívül csak az osztráknak lehetett volna.

– Nem értem.

– Pauler furfangos ember. Elhíresztelte titokban, hogy Szilágyi Dezső lesz az utódja.

- Az ám, én is hallottam.
- S ezzel a griffel egyszerre népszerűvé lett. Mindenki Paulert akarja. Pompás beszéd volt. Nagy talentum az! Ha éhes nem volnék, még most is tapsolnék neki.
- Hát még mi minden volt?
- Lits Gyula a közegészségügyi tanácsot gyanúsította, hogy a sikkasztó ercsi közjegyzőre, Nyíri Aladárra csak ráfogja az örültséget.
- Ah! És mi az igaz ebben?
- Én azt tartom, hogy lehetséges, mert családi baj. Nyírinek az apja, a miniszteri tanácsos is megőrült volt annak idején, s még két hétig végezte *ily állapotban* a hivatalos teendőit anélkül, hogy a minisztériumban észrevették volna, hogy örült. Ott fel se tűnik.
- Ej, ej, ez már túlságos malícia egy mameluktól. Apropó, van még valaki a Házban?
- Olay beszél. De már kevesen hallgatják. Éppen most tanácskoznak rajta a buzgóbb hallgatói, hogy a kezébe nyomják a teremkulcsokat.
- Mi az ördögnek?
- Hogy zárja be a termet – ha elvégzi.

A T. HÁZBÓL

[febr. 13.]

Éppen a legérdekesebb pillanatban jelentem meg a Házban.

. Pirosra marva a hidegtől, Tisza Kálmán lépett be és, letette a tárcáját.

A megdöbbenés fölszisszenése nem hangzott fel . . . mert hisz a tárca nehéz volt (lehetett benne vagy három kiló paksaméta); mit is csinálhatott volna hát vele egyebet, mint-hogy letette a piros támlányára, aztán leült ő maga is Herman Ottót hallgatni.

Vajon mit mond Herman Ottó a felsőházzal? Miképp kívánja ő? Választva-e vagy kinevezve? Iniciatívával-e vagy anélkül? Egyszóval, hogy mi lakik a hosszú haj alatt?

A mamelukok is mind kíváncsian hegyezik a füleiket: »No, ez áll még csak majd elő merész követelésekkel!«

De mennyire leesett mindkinek a nyakcsapja, amikor kijelentette szerényen, hogy ő nem akar semmit, elengedi Tiszának az egész felsőházat. Ne legyen felsőház!

S ezzel leült nagy derűtség közt, szétnézve kevélyen a meghökkent sorokon, mintha mondaná:

– Tessék ennél többet mondani!

Zsilinszky Mihály szólott utána, nagy figyelem közt, rokonszenvesen.

Ezalatt kezdtek megtelni a padok, és a karzat is gazdag színpompájú képet mutatott.

Jobbról a high life férfi tagjai hallgatták izgatottan a beszédeket. Voltak ott jó 1847-iki mágnás arcok. Ősz, kerek szakállú, tisztos nagyurak, kik megüvegesedett szemmel bá-méskodtak le, hogy »lehetséges-e az, amit hallanak?« És voltak ott fiatal kaszinótagok, kiknek azonban csak az egyik szeme volt megüvegesedve, amelyiken a monokli fénylett vészjőslón.

A szomszéd rekesztékeket deli szép asszonyok és kis-asszonyok ülték. Suhogott a selyem, lengtek a strucctollak, s a mosolygó piros arcok éppen nem jelezték, hogy itt prédikációs halott van.

Mert immár prédikációs halott a volt *főrendiház*.

(Kezdem érteni, hogy a halottnak *haja nő*, sokszor még a koporsóban is.)

Igazi farsangi hangulat van fent. A fiatal képviselők érzik, hogy itt most valamelyik hosszú beszéd alatt meg lehet bátran házasodni.

Mind felhurcolkodnak a magasba, s míg idelent az öregek gorombaságokat mondanak egymásnak, addig ők csupa szépeket suttnak a szép leányoknak. A csevegés vidám zivaja halkán, harmonikusan szűrődik le szelíd zsongássá.

De nemcsak az úgynevezett obligát honleányok ülnek a karzaton, nemcsak a bálók, piknikek királynői és mamái ülnek a Monaszterly és Fehér Gyula ruháiban, hanem eljött az erdélyi nagymama is a fiúunokájával. Nyolcvan év hava üli ráncos homlokát, nemigen mozdul otthon a karosszékéből sem; de már azt mégis eljött meghallgatni, hogy csakugyan nem

bolondítják-e azok a gyerekek, való lenne-e az, hogy ezek a mindenünnen összeszedett emberek hozzá mernek nyúlni, meg merik bolygatni a mágnások kamaráját?

Hosszú, virágos wikler van a nagymamán, tenyér nagyságú ezüstcattal, Apafi Mihály uram korabeli főkötő barnállik a feje búbján, s az arany foglalatú okuláré közel hozza neki ezeket az ismeretlen embereket alulról. Ni, éppen a gonosz praktikájú Teleki Mihály uram őkegyelme emelkedik most fel azazhogy amint az unoka magyarázza: Tisza Kálmán.

Igen, ő beszél, s tekintve azt, hogy az előtte fekvő ív tele van jegyzetekkel, igen hosszasan fog szólni.

A hívó csengettyű szavára a zöld függönyös ajtók csak úgy öntik az »élénk helyeslés« materiáját.

Eligazodik a Ház, ahogy illik nagy eseményekhez. A vérmes mamelukok közvetlen a miniszterelnök teste mellé. Odaül Szerb György, Ivánka Imre szétterpeszkedik, mint egy terebélyes fa, (Ez volt ma úgyis a legkedvencebb hasonlata a szónokoknak.) Kőrösi Sándor, mert jó hangja van közbe mennydörögni az »Úgy van«-t, közel lapul a Deák helyéhez, de háttal az elnöknek (mert még mindig tartja a haragot). Kőrösi viszi a »kikiáltói« szerepet, Prileszky Taddus az »echó«, Molnár Viktor a »lelkesülés«, az öreg Bánffy Dániel a »Hátas«, Tischler Vince a »Derűlség«.

Túlán két könyökére fekteti fejét Szilágyi Dezső nagy helyet kerítve magának, széttolván három-négy habarékot, mintha mondaná: »Félre innen! Itt most engemet akasztanak!«

Háta mögött a »hugenotta lovag« mereng, s a közbülső Pulszky vickádozik. Távol a balvidéken az öreg Csanády morgog harapásra készen.

A terem gömbjének legszélén pedig, mint sbirr, egy fegyveres mameluk jár-kei kinyitott bicskájával. Nini, hiszen ez a jó öreg Plachy Tamás. A kés pengéje rémesen villan, amint egyet-egyed lép magános sétájában . . .

De már ez ellen a habarékpárt is állít ki fegyveres erőt. S épp ilyen sétaútra kél báró Liphay Béla egy szörnyű ollóval a kezében, szép klasszikus fején fehér pehelyfészek.

Ezalatt Tisza nagy hatással beszél, s *eredeti modorban* védi a javaslatát.

Kedves atyámfiai, ellenzékiek. Nincs ám a mameluk-ságból szabadulás.

Tegyük fel, hogy az történnék, amit önök akarnak, hogy a megyei bizottságok választanák a felsőházi tagokat.

Hiszen önök mondják, hogy a megyei bizottságok is kormánypártiak.

Ha kormánypártiak, azok is mamelukokat választanának. Hát ott volnának, ahol így.

Hiábavaló erőlködés. Nem lehet olyan felsőházat csinálni, hogy ne a kormányé legyen a többség. Legjobb hát megkapitulálni!

Nagy élvezettel hallgatta ezeket hátul a női karzat alatt egy padban egyedül Bubits kanonok.

Hosszú szempillái édesdeden hunyódtak le.

– Istenem, istenem, de okos ember ez a mi urunk! De kár, hogy az ilyen ember nem római katolikus!

Más véges eszű ember azt bizonyítgatná, hogy »de bizony jó lesz ez a felsőház így«, ő megfordítja, hogy »amúgy is csak rossz lenne«.

Ez hat, ez kell azoknak a vastagnyakúaknak odaát!

Ámbár a címzetes püspökökért mégis kár – nagy kár Bárcsak engedne ebben a pontban az urunk!

Oh, szállj, szállj le reá mennyei malaszt a magasból

Amint így elmélkedik a főtisztelendő úr, egyszerre csak száll le a magasból egy nagy fekete szőrmés test, s mint egy holt macska, odacsapódik eléje a padra.

– Jaj!

Odanéz rémulten, hát egy női muff.

A főtisztelendő úr hátratántorodik.

– Apage, Satanas!

A közfigyelem villámgyorsan fordul a lebukott muff felé. (No, ez ugyan könnyen és olcsón jutott be a Házba!)

Ki az! Mi az? Mi történt? Kie ez a muff?

Teremszolgák szaladnak elfogni a rakoncátlan muffot. A karzaton ideges hullámvás támad. Lány nevetgélés szimp-tómái kezdenek kiütödni fent és alant. Péchy Tamás végig-jártatja eszét a házszabályokon, hogy mi történik ilyen esetben a régi praxis szerint.

Milyen szerencse, hogy nem valami szűzszónok beszélt,

mert a muff által elvont figyelem megölte volna, de Tisza Kálmánt, aki már annyi krízist kiállott tíz év alatt, nem tette tönkre még a muff sem.

Tovább beszélt hosszan és érdekesen, cáfolgatva Szilágyit, s már messze délutánra hajlott az idő, midőn végre zajos tetszés közt leült. Oly egyszerre s gyorsan szokott leülni, hogy egy ismerősöm megjegyzése szerint éppen azt a képet nyújtja . . . mint mikor egy penecilus bezáródik.

A T. HÁZBÓL

[febr. 14.]

Három vasutas ember ült egymással összebújva szerelmesen a Kemény Gábor mögötti első padban, Ivánka Imre, Hegedüs Sándor és Harkányi Frigyes.

Valami papirosok voltak előttük, a ceruzák izgatottan ugráltak ide-oda rajtok.

Mialatt ők így építették a jövő kor vasutait, körülöttük minden meg volt számukra halva.

A többi embernek Vadnai Károly beszélt. Egy fekete botra támaszkodott, mert olyan nagyra nőtte ki magát beszéd közben, hogy a talapat nem bírta volna meg. (Nem ám, mert a lábai fájnak.)

Pompásan beszélt, de nem a szüzesség szépsége volt beszédében a pompa, hanem a taktikus okossága. Flosculust, metaforát bőven használt, de bizonyos szubtilitással, ízléssel. Se alul nem járt, se magasan. Hangjával olyan ökonomice tudott bánni, hogy képes volt modulálni vele, pedig tulajdonképpen hangja sincs.

A karzatokon összecsapták a tenyereiket csodálkozásukban az újságírók: »Hol veszi ez az ember azt a hangot?«

A taktikájának fő alapvonása pedig az volt, hogy úgy adta, mintha büszke volna a mameluk voltára. Ez hatott.

A kormánypárti kollegák, akik körülötte voltak, elkezdtek fölocsudni: »Az ám, hiszen mi tulajdonképpen derék, jóra való emberek vagyunk. Szégyellje magát az ördög«.

Az ellenzék is bizonyos kedvteléssel hallgatta a jóízú, okos szónokot, csak a derék Csanádynak viszkedett meg a nyelve és közbeszólt.

No iszen csak ez kellett Vadnainak. Lecsapott, mint a héja, s egypár sikerült ötlettel hirtelen kirántotta a Csanády sisakforgóját, a »hitehagyott« jelzőt (epés stílusának legbecesebb gyöngyét), s diadalmi mellűt kovácsolt belőle, beletűzván azt a miniszterelnök nyakkendőjébe. A szegény öregúrnak még annyi ideje sem volt, hogy elhörögje: »Végem van!«

Vadnainak e csatározási készsége nagy hatást tett, s oly tapsot és derűtséget okozott, hogy ő maga azt hitte, valami banketten van, s a szép magvas beszéd egy váratlan fordulat-
tal – toasztba csucsorodott össze. hogy az Úristen sokáig éltesse Tisza Kálmánt.

– Hol a poharam? – hörgé Beöthy Algernon, önkéntelenül.

Lett nagy éljenzés, sokan siettek kezét szorítani a szűzszónokkal. Mindenki dicsérte a beszédjét, csak ő maga szidta azt:

– Hagyjatok, kérlek, békén. Hát olyan nagy dolog az, hogy beszélni tudok?

Utána Vadnay Andor szónokolt.

Egy család, de ezt »y«-nal írják, mert Andornak már több nevezetes öse van. (Példának odáért Károly.)

Ő »ama bizonyos egy rabbi« ellen száll síkra, de a Ház szórakozottan hallgatja, mindenki a karzatot nézegeti, mely felülmúlhatatlan színdús képet nyújt.

Idelent az alsóház, odafent a felsőház, az is, amelyik lesz, az is, amelyik nem lesz.

Az idegenek karzatán ragyogó női arcok; comtesse-ek, baronesse-ek. Ott ül a jámbor De Gubernatis gróf is. Orbán Balázs magyarázgatja neki székely-francia nyelven a nemzeti politikát.

A főispánok és főurak karzata s köröskörül az egész vonal zsúfolásig tömve van arisztokráciával. Ami kis hely maradt, azt a Földvály nemzetség üli. Nénik és nagybácsik jöttek el meghallgatni a Miklóskát, mit tud.

Szépen, illedelmesen kelt fel a fiatal Földvály Miklós, és szemlesütve kezdi elmondani a penzumát leckefelmondó, monoton hangon.

– Hallatlan az – méltatlankodik Rácز Géza –, hogy ez a gyerek már szólni mer!

Elmondta a dikciót meglehetősen, jobban mint Andrásy Tivadar tavaly. Kíméletes, jóakaró figyelemmel hallgatta a Ház, sőt meg is éljenezte a végén.

— Nincs többé sikertelenség! — dörmögi fájdalmasan Liphay Pál.

A jó nagybácsik és nénik puszit integettek a karzatról Miklóskának. Tamás bácsi pedig átellenben meglógatta a csengettyút, ami azt jelentette ezúttal, hogy egy más bácsika fog most szólni.

Az a bácsika volt Apponyi Albert.

Szónoki erejének egyik legszebb diadalát aratta ma.

A hugenotta lovagról ma tűnt ki, milyen művész.

Az Orpheumban mutogatta magát ezelőtt egypár évvel egy ügyes escamoteur, aki csak rugót nyomott meg magán, s egyszerre más meg más ruha volt rajta.

Apponyi beszélt elragadóan, hévvel, erőteljesen: mennydörgött, majd újra lágy lett, szava néha a veséig csendült, a szívekben vájkált ércével, s a Pesti Napló szerint az emberek torkát szorította meg. (Most tudom már én, hogy honnan kapom a torokfájást!)

Magával ragadta hallgatóit, annyi tény. Oly csend volt a teremben, hogy meg lehetett hallani a három vasutas ember ceruzáinak a lassú kaparásait. Mert mindenki mély, odaadó figyelemmel csüngött a szónokon, csak Ivánka, Hegedüs és Harkányi nem. Ők még mindig a vasutat építették.

S amint beszélt, s hol, hol elővette a retorika cirádáit, a logika kalapácsát, a dialektika csillámló cintányérjait, egy fordulat, s íme ott állott Apponyi Albert demokrata blúzban . . .

Fölvette varázshotját (egy hosszú ceruzát), néhány mozdulatot tett vele keresztben, hosszában, changé passé s íme ott állott Apponyi Albert tigris kacagányban.

Hogy tetszem jobban?

Mindenféleképp tetszett. Tomboló tetszémoraj zúgott a termen. A mágnások szemei kevélyen villogtak ott fenn, a hölgyek legyezői üdvözeteket integettek.

A tigris-kacagányos levente újra összerázkódott, mint a mesékben.

Sovány termete kigömbölyödött, táblabíró potrohot eresztve, s vállán immár *dzsentris bekecs* lóg.

S mindezt annyi »psüt«-tel, annyi finomsággal csinálta, hogy elragadó volt.

Tisza Lajos (akit divat most csipkedni, mert tud és csínál valamit), egypár sort vet papírra, és elcsúsztatja a miniszterelnöknek:

»Nézd, hogy irigyli Gromon ennek az Apponyinak a garde-robe-ját.«

A miniszterelnök fanyarul mosolyog ezen az ötleten. Neki jó szíve van, Szilágyi Dezsőt sajnálja, akit immár leverte Apponyi.

Apponyi eközben elvégzi hosszú beszédjét, s a lelkesedés keresztülzajlik a két ellenzéken, mint a vihar. Az éljenzúgás lázasan kezdődik a bal padok legszélén, s mire a kormánypárti előőrsökig morajlik lázasan, onnan újra visszahömpölyög riadalmas növekedésben. És megáll egy pillanatra, s mint a szélről lecsapódó láng újult erővel tör ki. A karzatokon örömittassá válnak az emberek. Az írói ketrecben Grecsák nyakába borulnak a hívek, ha már Apponyihoz nem juthatnak.

Tomboló vihar van készülóban.

A három vasutas ember azonban még most is csendesen jegyezi a számokat, és építi a vasutat . . . Ők ebben a zajban az elképzelt vasút vonatait hallják dübörögni.

De Ivánka Imre mégis felocsúdik.

– No, mi az? Ki beszélt?

– Apponyi beszélt – mondja a háta mögött ülő szomszédja.

– Mit beszélt?

– Hát nem hallottad? Azt mondta, hogy ő az igazi demokrata, nem Tisza.

– No és mi fog már most történni?

– Nem tudom. És te mit gondolsz?

– Én azt hiszem . . . hüüm, ez nehéz kérdés! Én azt tartom, miután Tisza is azt állítja, hogy ő a demokrata és nem Apponyi, legjobb talán, ha *cifliznének*, hogy melyik hát az igazibb demokrata.

S ezzel megint visszafordult a másik két vasutas emberhez továbbépíteni a síneket.

Tisza, a »nagy taktikus« ezalatt aggódva nézte a roppant hatást, melyet Apponyi beszéde tett.

– Ejh, ezzel a hatással nem alszol! – gondolá magában. S felállt.

Szénézett táborán, de csupa csüggeteg ember. Valamennyinek leesett az álla. Hallgatagon ülnek és mogorván, csak Kőrösi Sándor mer belekiáltani a rettenetes zajba:

– Halljuk!

– Nem kell! – zúgnak fel az ellenzékről. – Nem hallgatjuk meg a miniszterelnököt!

– De igen – kiáltja egy rekedt ellenzéki –, meghallgatjuk, ha le akar mondani.

A miniszterelnök nyugodtan várja, míg a zaj lecsillapul.

De az nem csillapul le. Amint egy-két szót szólna, fölfakad újra a tomboló kiáltás, »éljen Apponyi«, és egy percig zúg a teremben.

Az elnök két kézre fogja a csengettyűjét, úgy rázza. Hej, csakhogy ide most a debreceni nagyharang kellenék.

– Tisztelt képviselőház! – kezdi a miniszterelnök újra.

– Éljen Apponyi! – ordít a tömeg.

S az Apponyi-láz most már egész gyerekességgé kezd fajulni. Az éljen-zajba a legcsodálatosabb süvítések vegyülnek bele. Van abban malacröfögés, kurjantás, lúdgágogás . . .

(– Beh szép festői parlamenti nyelvük van – mondja hízelgően a jámbor De Gubernatis gróf fenn a karzaton Orbánhoz hajolva.)

A miniszterelnököt ez mind nem alterálja, ott áll ridegen, nyugodtan, hisz majd csak kifogy ezeknek is a garde-robe-ja.

Utoljára is a jószívű Csanády szánja meg a hitehagyottat, és közbekiált reszelős hangján:

– Ugyan, hallgassuk meg, Isten neki!

Hahota támad, s ha a Ház nevetet, legott fölenged.

Meghallgatták Tisza bár rövid, de hatalmas replikáját.

Mégis megtette, amit föltett magában, hogy nem engedte Apponyit a mai dicsőségével aludni.

Valamennyit elvett belőle a generális, de amennyi maradt, bőven elég az is édes aluvó vánkosnak.

A T. HÁZBÓL

[febr. 15.]

Csendes a folyosó, mint a temető. Üresek a karzatok, a korridoron a kabáttalan ruhafogasok megannyi vigyorgó fogak. A gáz búsan pislog a könyvtári keresztúton.

Minden mutatja, hogy csata után van. Bent a Házban kevesen ülnek s azok sem a jelenre vigyáznak, hanem a tegnapi nap izgatottságát kérődzik át: a lapok véleményét olvasva az Apponyi tegnapi beszédjéről.

És a győzők lakomáznak odabent a büfében. Ott ül a diadalmas vezér, Apponyi Albert is, aranyszínű nedű előtte.

A néptelen folyosó egyik csücskében Beksics, Chorin búvik össze leverten.

– Íme a két legutolsó demokrata!

Beksics éppen most végezte be szavai értelmének félremagyarázása miatti felszólalását, természetesen »zaj« mellett. Neki éppúgy osztályrésze a »zaj«, mint Göndöcsnek a »derültség«.

Egyik a Bánffyak közül hozzálép, s szelíd gúnnyal mondja:

– Bocsásd meg, kedves barátom, hogy én gróf vagyok és hogy élek.

A mamelukok mind csendes morfondírozásba merültek.

Tisza felölti sárga télikabátját, és átballag a főrendiházba:

– Az ördög búsuljon itt veletek!

E pillanatban lép hozzám Jókai:

– Siess be, az isten szerelméért, valaki odabent a *haggoddal* beszél!

No, már ezt csakugyan érdemes meghallgatni!

Benézek a karzatra, hát Török Zoltán szónokol hosszabbban palóc dialektusban. (Istenem, beh szép az!)

Egy kicsit kuriális még a stílje, a megyei penna megérzik imitt-amott, de egészen véve okos, komoly beszédet tartott, s biztosan, erőteljesen cáfolgatta Apponyit. Jól tette, hogy polemikus természetű beszédet mondott, mást már ma meg nem hallgattak volna.

A fiatal szónok mostani sikere határozottan jelentéke-

nyebb, mint szűzbeszéde alkalmával. Szontagh Pál szemében a lokálpatriotizmus fénye csillogott: »Ez a gyerek még nagyara nőhet, ha jó napfényes idő jár rá«.

Utána Orbán Balázs próbált szerencsét, és Horváth Gyulát csalogatta a függetlenségi pártra; hogy hadd igyék ő is a suvikszóbol.

Horváth Gyula nem lévén jelen az ülésen, nem tehetett eleget a szólónak. Különben a beszéd meg fog jelenni az »Orbán összegyűjtött beszédei« közt, és akkor Horváth is elolvashatja, mi is tüzetesen térünk rá vissza. Akkorra már persze meglesz az új felsőház is.

A padokban kevesen ültek. Szilágyi Dezső szép férfias arcán egy álmatlan éj gyűröttsége látszott. A piros székeken egyedül Trefort és a nagy emlékező Szapáry Gyula gróf gubbaszkodék, s egy szép templomot rajzolt fel az előtte fekvő papirosra. (Lám, nem igaz az, hogy a miniszterek semmit sem csinálnak.)

Ézalatt tovább folyt a sakk. Török ellenében az ellenzék kihúzta Orbánt. Most megint a kormányé lett a következő mozdulat.

Zichy Antal indult. Bástyá!

Hatalmas szónoklat volt. Látszik, hogy sokat írt, mert ugyancsak nemes formában művészi elhelyezéssel rendezi el gondolatait, és látszik, keveset beszélt, hogy eddig észre nem vették rajta, mekkora jeles szónok.

Apponyi tegnapi beszédével foglalkozott.

A legbehízeltőbb eszközeit szedte elő. Szónoklata tele volt ötletekkel, fordulatokkal, s annyira felvillanyozta a mamelukokat, hogy minden negyedik percben félbeszakította a tetszészaj.

Kivált a legvégén még a folyosóra is kihallatszott a viharos éljen-zúgás.

— Ki beszélt odabent? — Kérdé a kitódulóktól az ott járkáló Éles Henrik.

— Zichy — felelé Zalay István lihegve.

— Gróf Zichy?

— Nem, *herceg* Zichy! — kiáltja Zalay lelkesedetten, mert Zalay olyan romlatlan jó szív még, hogy ő egész komolyan hevül a mamelukságért.

A folyosó benépesült. Csoportokká verődve beszélgettek a képviselők. Száz meg száz ember fejtegette a nézeteit. Mi lesz, hogy lesz? Miképp kellene lennie.

Egész bábeli zavar. Ez a dzsentri mellett és a mágnások ellen, amaz mind a kettő mellett, de a papok ellen. A harmadik minden ellen. Ki Apponyit pártolta, ki Szilágyit. Akadt irányista is. A legtöbb ember azt gondolta magában, hogy sehogy se jó, hanem úgy kellene csinálni a dolgot, ahogy ő gondolná — ha gondolkoznék rajta.

Az emberek *gyomrában* nőtt egy ideg, amelyről ők maguk sem tudják, hogy az ott van.

Ez az ideg az antiszemitizmus.

Ha valamely idea ezt az ideget megcsiklandozza, hát az az idea nekik jólesik.

Ez a helyzet szignatúrája.

Míg e zűrzavaros eszme leszűrődése így folyt, addig csupán egy alak járt-kelt egyedül a folyosókon.

A diskuráló csoportok nem léteztek számára.

Fejét lehorgasztotta, s hosszú, sárgás haja, amint így aláhajolva nézegette a folyosó szőnyegét, kétfelé esett a vállán.

Az ember azt hihette volna, hogy valamije leesett, azt kutatja lenn a földön.

— Elvesztettél valamit, Ottó? — kérdi tőle egy habaréki. — Mit keresel?

— Mit keresek? — mond keserűen a megszólított alak, még jobban lehajolva. — Keresem a *függetlenségi pártot*, de nem találok.

A T. HÁZBÓL

[febr. 17.]

A főrendiházi vita még mindig tart. Pedig már a hatodik nap. Ha négy szónok beszél naponkint, biztosan feliratkozik öt.

A jegyzők lajstromain egyre növekszik a névsor. Mintha minden párt be akarná mutatni, hogy mennyi okos embere van. (Tessék! Hát nem telik ezekből főrendi tagnak való?)

Azazhogy ez már csak olyan *secundogenitura*-vita.

Nem azt kell már most bizonyítani, hogy az új javaslat jó, hanem azt, hogy az Apponyi beszéde nem jó.

Márpedig mégis könnyebb azt bizonyítani, hogy a javaslat nem rossz.

Ma két erős szónok volt napirendre tűzve: Jókai és Ugron.

Nagy kíváncsisággal sereglett a közönség, már korán reggel elfoglalta a karzatokat. Úgyhogy a később érkezők nem kaptak jegyeket, s a képviselők állandó karzati jegye után indult meg a hajsza.

A tanácsterem padjai is szokatlanul gyorsan teltek meg. Hogyne, az »Arany ember« előadására!

Tisza is korán jött, mégpedig feketébe öltözve, mert ő is csak olyan demokrata, hogy fekete kabátot húz, mikor a főrendi ülésre készül.

Mögötte szeretetteljes gonddal van berendezve a vidék.

A staffage mindig ugyanaz.

Ott lógazza magát, mint egy szudáni törzsfőnök, Kőrösi Sándor, s ott olvasgatja a vörös + jelentéseit Ivánka Imre. S mert nem álmodozhatik immár ott a terebélyes gróf Karátsonyi Guidó, hogy a generális szíve ne fájjon érte, ha arra tekint, oda van helyezve egy éppen olyan alak: Hegedüs József.

Jókai beszélni kezdett halk, szelíd hangon. Sokkal halkabban, mint hajdanta . .

A humor enyhe, finom mosolya játszott az ajkai körül. S ennek a szilánkjai szállongtak szerte a teremben. Mintha rózsaszínű köd ereszkednék le szeszélyes alakzatokban és pajkos dzsinek ugrálnának a levegőben.

A folyosón egy lélek sem járt. Nagy csöndben beszélt csöndesen, mint hajdan Kölcsey Ferenc, akinek életét, ha már benne volt, hosszabbra nyújtá Jókai egy-két évvel.

Nem virágbokréta volt most a költő kezében, hogy a szirmait elszórja, hanem egy csomó tövis. Igaz, hogy az is bizonyosan rózsának a tövise. De az is igaz, hogy azért mégis szúrt.

Apponyinak voltak szánva leginkább a szúrások, de vér-csőpp föl nem bugyog e szúrások nyomán, hanem a tövisből is újra virág – mosoly fakad.

Apponyi beszédéről csevegett oly kellemesen, annyi humorral, hogy még Csanády is elandalodva hallgatta.

Mintha csak meséket mondana lágyan, mintha a patak cseregne . . .

Néha-néha odanyúl ősz parókájához és megigazgatja, majd lehajtja fejét félvállra, szelíden, melankolikusan. Félig dal, csak félig beszéd ilyenkor a hangja. Szép kék szemei nyugodtan, majdnem tisztelettel pihennek az ellenfeleken, akiket korhol. Csak igen ritkán sodorja meg bajuszát is tette-tett jámborsággal, mert már ennél a mozdulatnál dicsőbb benne Tallérosy Zebulon.

A generális arca egy merő derülség. A nagy debatter éles, rideg arcvonásai szétszélesednek, orra ellapul, halántékán, szemei alatt gödrök támadnak, s azokban mintha derült napfény sütkezéznék. Homlokán az erek kezdenek kiduzzadni a nevetéstől. Néha megcsuklik tőle, és elejti a papírjegyzeteket kezéből.

Hegedüs Sándor a sas kevély tekintetével méri végig az ellenzéket. Ő szentül meg van győződve, hogy azt ő mondja nekik, nem Jókai.

Darányi Ignác arca megittasodik a boldogságtól és félmámorban nézi: hogy Tisza Lajos vajon mit csinál? A kis Földváry Miklós az ujját rágja. Horváth Gyula lelkes »helyesek«-et kiált közbe, mire figyelmezteti Bánffy Béla:

– Mit csinálsz az isten szerelméért? Hiszen te ellene vagy a javaslatnak!

– Ejnye! Hát nem tudtál előbb figyelmeztetni?

Mindenki nevet, csak Beöthy Algernon hallgatja hidegen, mint egy márványszobor.

(Ő, aki minden beszéden nevet, komolyan veszi a Jókaiét.)

Míg Jókai így *pezsgőztette* a Házát, eleinte hálás volt érte, hanem az ellenzék ördöge úgy a közepe felé elszabadult a láncról (nem lánc az, csak kócmadzag), kitörtek az ellentmondások és zajongások.

– Udvari poeta! – kiálta közbe Szentiványi Árpád.

A demokrataság magyarázatánál pedig Csanády mordult fel:

– Az a demokrata, aki rendjelet kap.

Mire Jókai hirtelen visszavágott:

– Bizony megfordított demokrata, kend, bátya!

Ezen feleselés után mind nagyobb-nagyobb lett az ingerültség, a megszurkált pártok nyugtalanul fészkelődtek, és morogtak, s mikor Jókai pártja lelkes éljen kiáltása között bevégezte beszédét, az ellenzékéről is fölviharzott: »Éljen Apponyi!»

– Hát a fáklyászene hova maradt? – kiálta át Kőrösi Sándor.

– Meglesz! – felelte vissza valaki a kaotikus zajban.

– Mind megvettük ám a fáklyákat – szólt megint egy mameluki hang csúfondárosan.

A nagy zajtól alig juthatott szóhoz Ugron Gábor, aki igazán az »Isten kegyelméből« való szónok. (Bocsánat, ha ebben a jelzőben valami »osztrák íz« van!)

Azért szónok ő az Isten kegyelméből, mert azon melegiben felelt meg Jókainak oly talpraesetten, szellemes és találó fordulatokkal, hogy pártját elfogta a bámulat.

Mert vannak beszédek, melyek az extemporizálás zseniális köpenyében jelennek meg, de azért kiérzik rajtuk az izzadtság szaga, amellyel előtte való éjjel írtattak otthon.

Ez csak itt születhetett hirtelen.

Az izzadtság azonban megvolt Ugronnál is, de csak az elmondásban.

Oly hévvel beszélt, hogy csuromvíz lett belőle.

Mikor bevégezte, és kicsörtetett a folyosóra, ahol özönlöttek hozzá a gratulálók, egy fehér zsebkendő volt körültekerve a nyakán, és arca olyan volt, mint a rák.

Pedig ettől a beszédétől a mamelukoknak illetet volna elvörösödni.

A KIRÁLY NEVE

Önök persze nem hallották Iszákovics Milán hírét? Igaz, még nem beszélt – de éppen ezért érdemi meg a különösebb érdeklődést.

Iszákovics Milán különben is a legszeretreméltóbb és legudvariasabb képviselő, aki valaha immunitást viselt.

Ő az, aki legmelegebben tud kezét fogni, aki a legnyája-

sabb arcot tudja vágni. (Eleget igyekszik tőle eltanulni Fenyvessy Ferenc). Iszákovics Milán mindenkinek jóakarója, mindenkivel együtt sír, együtt örül, és együtt mulat.

Nevezetes tulajdonsága mégis csak az, hogy *Iszákovics*.

Ennél már csak egy nevezetesebb van: az hogy *Milán*.

Mivel már modtám, milyen felette udvarias ember, mindenki el fogja hinni azon szokását, hogy minden embernek tudja a neve napját, kinevezését. Egyéb nem is igen történik már mai napság az emberekkel, mint hogy a neve napjukat és a kinevezésüket várják. A névnap biztosabb, a kinevezés kedvesebb.

De Iszákovics is kedves és biztos. Igenis biztos, hogy ő gratulálja meg az embert elsőbben. A hivatalos lap és a kalendarium elfelejtheti, egyik a névnapot közölni, a másik a kinevezést, de Iszákovics nem felejt el a gratulációt – arra mérget lehet venni. Az ő sürgönye kimaradhatlan az örvendetes események alkalmából.

Így történt, hogy a minap egy képviselő-celebritásnak volt a névnapja. Kevesen vették észre, csak éppen a tarokkpartnerei, mert a barátságot a képviselők közt nem az elvek szülik, hanem a tarokk. A partnerek gratuláltak neki a folyosón, ki versben, ki prózában, s ezzel vége lett volna a sollemnitasnak, ha egyszerre nem érkezik egy sürgöny.

Fölbontja és elképed:

Névnapodra őszinte üdvözetemet küldöm

Milán.

Az illető képviselő éppen a Ház folyosóján volt, mikor a sürgönyt kapta. Elhalványodék örömeiben, s rögtön dicsekszik a szomszédjainak:

– Képzeljétek, urak, a szerb király őfelsége meggratulált.

A hír futótűzként terjed a folyosón, s jönnek sorba a gratulánsok, akik a szerb király gratulációját gratulálják meg.

– Ez azt jelenti, hogy te leszel a szerb követ.

– Kétségkívül jelent valamit.

A boldogtalan celebritás eközben, amint a sürgöny tartalmazta felett merengne, észreveszi, hogy Szabadkáról van kelezve.

– De mit keres most Szabadkán a szerb király?

– A szerb király nincs most Szabadkán.

– Lehetetlen! Ott kell lennie.

Nosza megy a sürgöny hirtelen Szabadkára, hogy ott időzik-e most őfelsége a szerb király.

Szabadkáról visszafelelik, hogy a színét sem látták: ha csak inkognitó nem járt volna arra

Persze, hogy inkognitó járt arra.

Ebben a hitben volt a celebritás két hétig, s azon reményben, hogy ő lesz a belgrádi követ, midőn egy nap megérkezik Iszákovics, és találkoznak a folyosón.

– Megkaptad, kedves bátyám, a sürgönyömet? – kérdi Iszákovics.

– Nem kaptam én, kedves barátom, egy betűt sem. Miféle sürgönyt kaptam volna?

– Ejh, hát gratuláltam neked.

– Te? Nekem? Mikor?

– A múltkor, Szabadkáról.

A celebritás rémítő arcot vág.

– Hát miféle nevet írtál te a sürgöny alá?

– A saját nevemet.

– A saját nevedet? Hát, kérlek, hogy is hívnak téged?

– Ejnye, nem tudod? Iszákovics Milánnak.

A celebritás dühösen harapott ajkaiba:

– Szeretném hátba verni azt a papot, aki keresztelt.

Szépen bolonddá tettél engem

*

... Így történt az ma három hete. Megírtam volna már előbb is, de az illető celebritás nagyon megkért, hogy ne tegyem, nehogy megtudja – a szerb király.

Kért, várjak a történettel alkalmasabb időre.

Vártam is egy darabig, hogy tán csak detronizálják vagy Milán királyt, vagy pedig nagy dikciót mond Iszákovics Milán, s a téma alkalomszerűvé válik.

De sem az egyik, sem a másik. Kénytelen voltam nyilvánosságra hozni a dolgot már a morálja végett is: hogy király nevé hiába föl ne vedd.

Bizony restellhetik azok, akik Iszákovics Milánt a keresztvízre tartották.

A T. HÁZBÓL

I. A helyzet

[febr. 19.]

A nyolcadik nap, de az Apponyi beszéde most sincs le-
rontva.

Olyan beszéd volt az, hogyha én volnék Apponyinak,
sohase beszélnék többet. Különbet már ő nem mondhat.

És a mi parlamentünk nagyon változékony. Három nagy
szónok van, s azok felváltva floreskálnak.

Van idő, mikor egyedül áll Tisza. Csüggedten suttojják
még az ellenzéken is:

– Csak egy ember van: Ő!

Van aztán idő, mikor Szilágyi a legnagyobb szónok,
mikor ő áll felül, s a kormánypárti újságírók elkezdik írogat-
ni, hogy »Apponyi a nagyobb talentum«, ez ekkor a Szilágyi
verőfényes hete. (Mert semmi sem oly erős, hogy egy hét alatt
el ne nyűnék.)

Most az Apponyié a dicsőség, s immár a kormánypárton
azt hirdetik, hogy »Szilágyi a nagyobb talentum.« Hja, hja! . . .

Annyi bizonyos, hogy egészségtelen parlamenti állapot,
ahol egyetlen beszéd ily nyomást gyakorolhat.

A kormánypárt kedvetlen, elszomorodott, s azt teszi,
amit soha eddig: gondolkozni kezd.

Töpreng, kombinál, kontemplál mindenki, még tán Csel-
kó Ignác is.

S az elég baj volt, hogy a sok »szabadelvű« partner nem
gondolkozott, de még nagyobb baj, hogy most gondolkozni
kezd, mikor már nehéz kigondolni valamit.

A javaslat az ördögé. A legvérmesebb mamelukok is
csak azon disputálnak még, hogy hány szavazattal bukik meg
a főrendiházban.

A tranzakció nem segített. Tisza tévedett. Rossz volt a
taktikája. Sennyeyben azt nyerte csak, hogy annak nimbu-
sza is átszállott Apponyira. (Most már Apponyinak még a
nimbusza is kétféle.) S a sok *kilencágú* középszerűség, kiket a
miniszteri székekbe ültetett, hogy csatornákká tegye őket,
amelyeken át a kaszinó ereje is idefoly, hasztalan fáradság-
nak bizonyult.

Most már nincs semmi optikai csalódás. Lehullt a mestersegesen kistikkelt, megfódozott fátyol, s Tiszának nincsen egyebe, csak az ő házbeli pártja.

Nagy párt ez kétségkívül, lehet vele uralkodni tovább is, de nem lehet vele haladni tovább.

Hogy mi fog már most történni, azt talán még Tischler Vince sem tudja.

Következésképp én sem tudom.

Hanem a legvalószínűbb, hogy a főrendiházi vereség után Csanády Sándor jön sorra.

Annyiban tudniillik, hogy Tisza megfelel majd arra a tréfás interpellációjára, mikor akasztja le a szögről régi elveit.

Azt fogja mondani: »Most«.

Tiszának nem marad más útja, mint abban hagyni a tranzakciót, az úgynevezett »parciális haladás«-t, a kokettírozást a feudál-arisztokráciával, abbahagyni az álliberalizmus tatarozását, és rátérni a tiszta magyar liberalizmusra, amelynek ő oly igaz hangot tudott adni valamikor.

Akkor a fölbontott és összekavarodott közvélemény újra visszaoszlik alkatelemeire.

S továbbra is Apponyié lesz a dicsőség, de Tiszáé lesz az ország.

Hanem ez még messze van. Sok karcolatot kell nekem még addig megírnom.

II. A két gróf

A káosz mindég nagyobb, zavarosabb.

Úgy veszik ki magukat előttem a szónokok, mint éjféltájban a lámpaoltogatók.

Minden beszéd után nagyobb sötétség támad egy fokkal.

S aki valami szikrát dob bele a vitába, azt mindjárt sietnek eloltani azzal a hittel, hogy majd ők csinálnak nagyobb világosságot.

Az volna most a virtus itt, disztिंगválni tudni.

Ma is olümposzi látvány folyt le.

Két gróf állt ki a porondra, és azon disputáltak, hogy melyik a nagyobb demokrata.

Keglevich István azt állította, hogy Apponyi Albert nem valódi demokrata.

— Igaza van! — kiáltá Prileszky.

Felbosszankodék erre Apponyi Albert, s kijelentette, hogy Keglevich egyike a legexkluzívabb arisztokratáknak.

— Igaza van! — szólt közve Beöthy Ákos.

S ez volt az első vita életemben, ahol mind a két ellenfélnek, s mind a két közbeszólónak teljesen igaza volt.

III. A szolga és a rendőr

Míg a két gróf arról disputált odabenn, hogy melyik a legnagyobb demokrata közülök, azalatt egy úriember be akart jutni a folyosóra a hírlaptudósítói karzatra.

A rendőr nem eresztette be, mert nem volt jegye.

Az úriember apellált a szolgálóhoz. A szolga sietett kapacitálni a rendőrt, hogy eressze be.

— De nincs jussa hozzá — mondja a rendőr.

— Ugyan ne okoskodjék. Nem látja kend, bátya, hogy nemes úriember a tekintetes úr. Magam is ösmerem a törzsit Dunántúl. . Jó família.

— Az már más. Hát úgy beszéljen kend mindjárt. De csak nem ereszthetem be a magam befolyására, mikor olyan *zsidós képe* van.

. Idekünn, úgy látszik, sokkal őszintébben beszélnek:

IV A függetlenségi párt

A mitológia asszonyai szép fejben kezdődnek, és halfarkban végződnek.

A mitológia el mert menni idáig.

De a függetlenségi párt még amolyanabb.

Szép fejben kezdődik, halfarkban végződik, de még púp is van a hátán.

Ahány beszédet ott eddig elmondtak, majd mindenik szónok egy mixtum compositumot adott.

Három unciát ebből (még jó, aki unciákkal dolgozik), há-

rom unciát abból, ami a zászló jelszavaiból belecsepeg, és hat unciát abból, amit a szíve diktál. Három uncia demokrataság és hat uncia arisztokrataság, vagy megfordítva, s ez az összeszűrt folyadék olyan szürkévé teszi a párt álláspontját, hogy abból lehetetlen eligazodni.

Ma Mocsáry beszélt nagyon ügyesen és tetszés mellett. De beszédjében volt minden, feudalizmus, arisztokrataság, demokrataság. Beksics- és Keglevich-féle liberálizmus, kosuthizmus és pecsovicsizmus.

Minden ember meg volt a beszédével elégedve, de mindenki csak bizonyos részével, és mindenki más részével.

Hoitsy Pál is beszélt ma. Nagy figyelemmel hallgatták, méltán, mert bár szokatlan, de érdekes oldaláról fejtegette a kérdést.

S a függetlenségi párt így gyarapodik vagy fogy — ahogy vesszük.

Tudniillik, eddig volt »48-as függetlenségi párt«, támadt belőle aztán »antiszemita függetlenségi párt«, most már »természettudományi függetlenségi párt« is van.

A T. HÁZBÓL

[febr. 20.]

Szűzsónok beszélt: Schmidt Gyula.

Bámulatos, hogy még mindig vannak szűzsónokok.

Sajátszerű érzés ez.

Feláll az ember, és a terem is feláll vele. A padok elkezdenek szaladni rézsunt összevissza. A homlokzat hat márványos oszlopa összehajlik, mint szélben a kukoricaszár.

A halványpiros színű pokróccal beterített medium oldalt ferdül, s a gyorsírói ketrec felszalad a magasba.

Magának, a szűzsónoknak száz érzéke keletkezik, amelyekről eddig tudomása sem volt. Hall nemcsak a füleivel, de az idegeivel is. S meghallja mind a háromszáz embernek minden súgva tett megjegyzését. Ha mozdul, ha ásít, ha sóhajt, ha gúnyosan nevet, vagy fitymáló gesztust csinál valaki, azt mind fölfogja a szónok szeme.

A honatyai kopasz homlokok beszédesek lesznek. A szűzszónok e fehér lapokról is olvas tetszést vagy nem tetszést. Érzi, miként szegződik reá minden szem, s e szűró nézés hevíti belül, s ébren tartja testének minden porcikáját. Szikrákat csal ki, s oly erőket fejleszt, melyek nem léteznek, csak a szűzszónokokban.

Az eltompult öreg szónok már az előtte levő embert sem látja meg.

A szűzszónok előtt elzöldül a világ. A zsvivaj lankasztóan hat rá, a néma csönd édes kéjjel csiklandozza. Egy-egy »helyes« kiáltás, mely halkán elszalad a padok között, mint hűs szellő, izzó homlokát enyhádóan simogatja.

Előtte a guggaszködő képviselők olyanok, mint a megszózott békacombok, örök mozgásban látszanak lenni.

Egy háborgó tenger a Ház képe.

S e tenger fölött ő uralkodik a szavával.

Egy mondat s a fejek megmozdulnak, halk morgás támad, egy másik mondat s a tenger csendesén pihen, egy másik megjegyzés s játszi napfény, a tetszés szivárványa pajkoskodik a habok tarajos hátán.

Ekképp érezte át Schmidt Gyula ma a Házat.

De a Ház csak azt érezte ki, hogy Schmidt egy nagyon jámbor mameluk.

Különben most jól is áll a mamelukoknak a jámborság, mert már a kilencedik nap, de az Apponyi beszéde nincs lerontva.

Schmidt után Kovács Albert beszél, éppen olyan hangon, mint Schmidt. Én eleinte azt hittem, hogy az *Schmidt* és csak a nevét magyarosította hirtelen *Kovácsra*.

Kovács Albert különben kálvinista szempontból Mocsáry Lajost támadta. Az egyik kálvinista toronyról a kakas átkukurikolt a másik kálvinista torony kakasára. (Hát nem elég mulatságos ez a lutheránusoknak?)

Az egyes felekezeti szónokok beszédmodorát különben jól tudja jellemezni Csernátony azzal az adomájával, hogy a katolikus harang azt csilingeli: »Jézus Mária, Jézus Mária«, a kálvinistáké ellenben közbemordul: »kutya adta, teremtette«, míg ellenben a lutheránus harang azt kongja: »Se ide, se oda — se ide, se oda.«

Hanem ez egyszer nem bizonyodott be, mert a lutheránus Szontagh Pál volt a következő szónok, aki nem »ide-oda«, hanem határozottan *oda* beszélt a főuraknak.

A kedves öregúr, ki az egész ország tiszteletét bírja, ritkán beszél, de ha szól, akkor okvetlenül van valami mondanivalója.

Az utolsó tekintetes úr (ahogy én neveztem el egyszer) ezúttal otthon hagyta az excellenciás címét a tokban. (Nem is igen szokta ő azt magával hordani.)

Hús szellő támadt a teremben, s mintha a napfénynek egy-két szilánkja kezdené magát átverni a sűrű ködön.

Mély csöndben beszélt, melyet nem zavart semmi.

Csak néhány öreg mágnás kezdett köhécselni, amint mélyebben belement a beszédbe. Éles kezdett nekik lenni a levegő.

A főrendek karzatán nyugtalanul mozogtak a monoklik.

Az öregúrnak rokonszenves kerek feje ősz, de két szeme fiatalosan csillog, mint két szentjánosbogár. Hangjában melegség rezg. Beszéde tele van kolorittal, szellemmel, mozdulatain, egész tartásán bizonyos szelídség és kellem ömlik el. Hanem a szavaiban ott voltak a mérgezett nyilak az arisztokrácia ellen. Amint ezeknek a fejét mosogatná, egyszer csak rátéved a szeme a »fejedelem«-re.

Ott ült csendesen Kemény János, nem messze tőle s szenvtelenül, búsan függeszté reá jószágos kék szeméit, mintha mondaná: »Ej, Pali, Pali, de megbokrosodtál. Hát érdemlem én ezt tetőled?«

Megrezzen attól a tekintettől Szontagh, s a János báró kedvéért legott kiveszi az erdélyi arisztokráciát. Hiszen az erdélyi mágnások mind derék emberek.

De azért Szontaghnak még a vádolásában is ott volt a szeretet. Mintegy kiérzett a szavaiból:

Hiszen én nem bántanálak benneteket. Énmiattam ellehetnétek főrendiház ezután is. Hanem lássátok, azt mondja Szilágyi Sándor is, hogy ti támadtatok belőlünk, nem mi belőletek. A híres Mastai gróf egyik mondása is ellenetek illik. Hát tehetek én arról? Én eltűrnélek. De a korszellem nem engedi.

Bezzeg lett volna zúgás, zaj az ellenzéken e nemes han-

gú beszédre, ha azt nem Szontagh Pál mondja, akit annyira respektálnak. De így mégis bevették a keserű kínport. Szerencse, hogy csak egy evőkanálnyi volt.

Pedig olyan nagy az *Apponyi-láz* még mindig, hogy vödörszámra kellene.

A beszéd nagy hatást tett s fölbuzdította a csüggedt valamelukokat, mint a bátor szó rendesen.

Rendre odajárultak a jegyzőkhöz, s kitörülköztek a szólasról.

Ez olyan, mint mikor a dér a gyümölcsfák rügyeit tönkreteszi.

A tömeges kitörülködés rengeteg beszédet fojtott meg.

Annyi szónok volt még felírva, hogy azok, akik már Pulszky után jönnek, legfeljebb jövő héten juthatnak szóhoz.

Az a szónok, aki jövő hétfőn akar beszélni, rendesen megfutamodik, ha most hívják fel. Nagy pánik keletkezett az orátorok közt. Azok is kénytelenek voltak kitörülközni, akik erőnek erejével beszélni akartak. Egyik a másikat vonta maga után.

Mi lesz már most azzal a sok tudománnyal, amelyik a véka alatt marad?

Úgy állt a dolog, hogy a vitát ma bezárja az elnök.

Hanem ott volt az öreg Pulszky. Megvigasztalta ő legott azokat a szónokokat, akiknek a beszédén még itt-ott hiányzik egy kapocs vagy öltés.

— No, csak gondolkozzatok ti bátran, ha már így van. Majd beszélek én, ameddig parancsoljátok.

S azonfelül közbejött az a váratlan szerencse is, hogy Andrassy Manó ősei páncélját magára szedvén, a sisakforgóját feltűzé, s nekihajította a lándzsáját Szontagh Pálnak.

Elhebegte, hogy nem igaz ám az, amit Szontagh Pál mondott, mert a magyar főrendek hazafiasan viselték magukat, s még Debrecenbe is elkísérték az országgyűlést.

Zajos tetszészvihar morajlott fel több ízben az ellenzéki padokról, s mikor a nemes gróf bevégezte a néhány szót, s iz-zadó homlokát törülgette a kendőjével, kedélyesen dörmögte magában:

— Sapristi! Sohasem hittem volna, hogy ilyen nagy szónok vagyok.

Pulszky Ferenc kedélyesen és szellemesen csevegett azután hosszú ideig.

Nagy egybefoglaló tehetség az öregúr, hatalmas ítéletével és széles látkörével, s tetszése szerint rakja össze és világítja meg a tényeket.

Nem szeret semmit, nem lelkesedik semmiért, s nem enged lelkesedni másokat sem.

Mindent leránt a porba, s ott hömpölyögteti, maga mint egy óriás megtapodja, s gúnyosan kacag fölötte.

Egy Sámson ő, aki az oltárookra kiveri – a pipája hamuját.

A T. HÁZBÓL

[febr. 21.]

– Éljen!

Az egész Házban fölharsant lelkesen, zajosan a kiáltás. Ki az? Mi az? Mit mondott?

– Semmit.

– Ki mondja?

Körülnéztünk, csakugyan senki sem mondott semmit, hanem asvai Jókai Mór lépett be a szokott ruganyos járásával a terembe.

– Hát mit csinált Jókai? – kérdé csodálkozva az öreg losonci gróf Bánffy Dániel, aki nem szokott lapokat olvasni.

– Hatvanéves lett.

– No bizony, az sok emberrel megesik.

– Csakhogy ő még mellékesen egyebet is csinált azalatt a hatvan esztendő alatt.

Mialatt Jókai a helyére telepedék, s fogadta a sok feléje nyújtott aranygyűrűs kezet nemesi címerrel a gyűrűkön, azalatt a mosolygós zetelaki Csávósy Béla a jó alsó- és felsőházi Kónyi Manót búcsúztatta el érzékenyen.

Huszzonegy év óta olvassa és fésüli a házbeli beszédet, hát tönkrement az egészsége. Megcsömörlött.

Aztán nincs is már reá szükség – úgy gondolja. A mostani képviselő urak immár nem készítenek új orációkat, hanem elmondják az *apjukét*.

Melegen éljenezték meg a Ház közszerepében álló tisztviselőjét, s egész fizetéssel küldik nyugalmába.

Ezek után a napirendre tértek. Napirenden van pedig még mindig, hogy ki a nagyobb demokrata.

Bugaczi Szentkirályi Albert lépett a sorompóba. Ő nem mond locus communisokat soha. Ma is volt originális ideája.

Hatalmas penészszag csapta meg a nagyságos képviselő orrokat. A kormánypárton prüsszentett illedelemből néhány ember, de az ellenzéken kéjjel szívta be az ódon illatot bocsári Mocsáry Lajos.

Hát bizony a jeles fiatal szónok azt tette, hogy leverte a port a nemesi kutyabőrökről. Porzott is tőle a Ház, s mint felhő kavargott, ami a sok avas aktára ráülepedett.

Elő, elő nemes atyafiak! Hol a csákány, a kulacs? Én azt akarom, hogy nemzeti uramék válasszák a felsőházi tagokat. Legyen úgy, mint régen volt azazhogy még amúgyabban — amen!

S amíg beszélt, egy nagy ezüst pajzsra változott előtte az ellenzék környéke, s abban zöld mező felett (a szélbal táján) pej lovon kék ruhás magyar vitéz nyargalt. S a pajzs fölötti sisak koronáján (ahogy azt a Szentkirályi címer mutatja) két kiterjesztett sasszárny között egy kék ruhás kar könyökölt.

— Micsoda sötét kar az? — kérdezte volna piskárosi Szilágyi Dezső, ha ő is látta volna.

— Ez az én ujjam — felelhette volna nagyapponyi gróf Apponyi Albert.

Ezen nemesi inszurrekció után iglói és zabari Szontagh Pál állt fel, s helyreigazította a Ház ma »nagyságos« és a tegnap felszólalt »méltóságos« tagja ellenében beszédjének félreértett szavait nagy éljenzés közt.

De a nap főeseménye borosjenői Tisza Kálmán beszéde volt.

Mindenki azt várta, hogy most itt nagy birkózás lesz. Hatalmas ökleivel nekiront a legnagyobb debatter nagyapponyi Apponyi Albertnek. Ordíts kapu, kiálts város — mert rettenetes csapások fogják repesztgetni az ellenfél páncélját.

A tisztelt óra egyet mutatott délután. Az elnöki csengettyű szívrepesztő hangon hitta be a mamelukokat a mellékhelelőiségekből: »Oh, jertek! Oh, jertek!«

Meg is telt a terem derekasan. A testőrök körülülték őexcellenciáját. A legisleghívebbek pedig odacsoportosultak a katedrához, hogy a »generális« szeme az ő hódoló arcukon pihenjen meg beszéd közben.

De ez egyszer csalódtak.

Nem használta megszokott fegyvereit, fényes dialektikáját, maró ötleteit és csípős oldalvágásait, hanem tárgyilagosan taglalta a kinevezés és választás horderejét s a javaslat jelentőségét.

Beszéde közben lépett be a karzatra csikszentkirályi és krasznahorkai Andrassy Gyula, s leült jordánfalvi és karzati Ivánka Zsigmond mellé. Ezúttal szöke volt a nemes gróf. E tekintetben már hosszabb idő óta következetes.

Az emberek szeretnék volna kitalálni arcvonásairól, hogy mit gondol.

De a gróf azt nem mutatta ki. Szeme kalandosan futkározott a karzat délceg hölgyein, s ha szabad találgatni, alkalmasint arról gondolkozott, hogy »jobb szeretne fiatal polgár lenni, mint öreg mágnás«.

A miniszterelnök hosszan beszélt, de érdekesen, néhol lendülettel; az öreg prileszi Prileszky Taddeus (kinek a címereben csákányos medve nyugszik egy fa árnyékában), buzgó helyeseket kiabált az ő árnyékos fájának.

S így tették ezt a többi mamelukok is. Őnagyméltósága szavait sokszori tetszészaj szakította meg.

Annyira szelíd volt ma, hogy a polemizálásra is olyan szónokot keresett magának, aki a terem meleg atmoszférájától ellankasztva, éppen aludt a padban.

Ez volt lubóczi és csefalvi Pulszky Ferenc.

Nagy fejét könyökére hajtá le oldalt, s orrlyukain roppant szuszogással szívta be és eresztgette ki a levegőt, míg szeme le volt hunyva.

— Kelj fel, bátyám — ráncigálja fel a mellette ülő képviselő —, a miniszterelnök neked beszél.

Az öreg felpislantott, azután a csalódás bosszúságával ismét álmra hajlék.

— Hagyjatok békét. Azt hittem, hogy a Guszti beszél.

Elszunnyadott, s tovább látta álmában aranymezőn a Pulszky-címer három szőlőfürtjét.

(A Pulszkyakat nyilván jól ismerték a régi királyok is, hogy őnekik három szőlőfürtöt adtak, mert *eggyel* be nem elégednének.)

Körülbelül ilyenforma volt a mai ülés.

Borosjenői Tisza Kálmán előtt beszélt ugyan még két nagyságos úr is a demokráciáról.

De már ezeket említeni sem merem. Mert nem tudom a *predikátumaikat*.

A T. HÁZBÓL

[febr. 24.]

A végítélet, akarom mondani, a szavazás napja volt.

A trombita (de nem a Gábrriel arkangyalé) megharsant, és föltámadtak talán még a halottak is. Merthogy a betegek föltápáskodának és ott voltak, az bizonyos. Ennyi emberre ebben a teremben még Madarász sem emlékszik.

Jó lett volna ide most a híres debreceni professzor (nem Kőrösi Sándor, hanem Hatvani – ámbár, hogy Kőrösi Sándor is jó volt), hadd szélesítette volna ki a bűvészetével. Ember ember hátán ült a padokban, s állt az elnöki katedra előtt.

Kinszky gróf pláne el nem fért sehová, felült hát a Ház asztalára. A »sikk« ragadós. Keglevich István gróftól látta ő azt, hogy sans gène szokott felülni néha az ország legtiszteltebb asztalára.

Jelen volt mindenki, Podmaniczky Frigyes kivéve, aki-nek azért nem szabad jönnie, csak az utolsó perchen, hogy az látszassék, mintha még lennének Tiszának *fölösleges* mame-lukjai is.

Eljöttek a kormánybiztosok az ország minden vidékéből (de milyen pompás színben vannak!), ott voltak az államtit-károk, és mind beérkeztek ama láthatatlan speciesek, akiket az a nemes lokalpatriotizmus vezet, hogy otthon kártyázzák el diurnumjaikat a kerületükben. Idegenül nézegették a terem fekvését, cifrázatait.

Ők még sohasem látták a termet, mi pedig őket nem láttuk soha.

Ott künn az országháza előtt indulásra készen állanak a liberalizmus szekerei, melyeken a voksokat szállítják végínség idején.

S amilyen zsúfolt a terem, épp annyira tömve vannak a karzatok is.

Annyi mágnás ül a jobb karzaton, mintha Berkes felett lenne itt ma requiem. S ezek a hatalmas főurak, akik közömbösen nézik a világ folyását, feszült érdeklődéssel, majdnem izgatottan hallgatják a szónokokat.

S ha tetszés vagy visszatetszés moraja zúg a Házon, egymáshoz hajolva kérdik: »*Was hat er gesagt?*« Éppen olyan arccal, mintha a monakói kerekasztal körül állva lihegnék kíváncsian: »*Rouge ou noir?*«

Rouge mindég csak rouge. . . Szilágyi Dezső kacér ügyességgel hajigálta fel nekik a pirosat.

Gúnyos mosoly derítje önté el arcaikat, pedig a »cher Pistát« tépázza a polgári Herkules. Mindegy, úgy kell Pistának, minek áll a »canaille« közé!

De ha bosszantja is a kormánypártiakat a fészkelődő jobb oldali karzat-csücsök, kibékíti a karzat közép része, mely tele van az előkelő világ bájos hölgyeivel. Ezek igazán uralkodásra születtek. Ott ül csodaszép szőke fürtjeivel Andrássy Gézané, Batthyány Gézané, mindjárt közel kék kalapjaikban a bájos Rudnay kisasszonyok, de ki győzné elszámlálni valamennyit.

S végre is akármilyen szép ma a karzat, akármennyivel ér is többet a teremnél — tudom, el nem cserélné Tisza a földszinttel.

Mert ott csupa kegyetlen »nem«-ek fakadnának a piros ajkokról.

Ez nem a kíváncsi közönség fent, ezek az ellenzék szebbik fele, a nők az alkotmányban.

Minden szó odajut és hat. A vitának minden nüansza nyomot hagy a finom arcokon. Mosoly, bámulat, fölhevülés váltakozik rajtuk. Amint hullámvás támad idelent, ott is lebennnek a fátyolok, s nyugtalanul mozdulnak meg a gyöngyös, csipkés fejcskék.

— Ezek vernek meg minket! — Jósolja búsan az én Prileszky Taddusom.

Szilágyi hosszan beszélt és érdekesen. A polemikus részek kiválóan sikerültek, kivált Jókait csipkedte meg pompás és nemes humorral a »lista« miatt, — de már Keglevichet maró

gúnnal törte össze annak a »színes golyóival«. (Hja, nem jó a golyókkal játszani.) A beszéd tárgyilagos része ellenben gyengébb volt.

Ő is, mint Szontagh beszéde óta majd minden ellenzéki szónok az arisztokráciát vette védelmébe, mondván, hogy magának a Háznak is vannak mágnás tagjai, akik nemcsak díszére, de büszkeségére válnak. (Zichy Jenő szerényen sütötte le a fejét.)

Orkánszerű tetszészaj és éljenzés zúgott föl az ellenzék padjain a beszéd végén, s mint ahogy minden eső sarat csinál, úgy ez a beszéd is egy csomó »személyes kérdést« provokált.

Keglevich kelt föl először, de a Ház nem akarta kihallgatni, alig bírt néhány szót mondani. Azután Tisza kért szót, de őt is alig akarta a Ház kihallgatni.

A Házon igen gyakran ütnek ki ezek az idegességi rohamok.

Tisza Szilágyi azt a vádját, hogy a kormány izgat, visszadobta az ellenzékre: hiszen az Apponyi beszédjében volt az izgatás.

Erre természetesen Apponyinak kellett felkelni, s az egész jelenet úgy tűnt fel, mint a rossz drámákban, mikor az összes szereplők a darab végén még egyszer mind előlépnek a színre — meghalni.

A mamelukság ezalatt eltanulván az ellenzéki szokásokat (hiszen ők nagyon tanulékonyak), szinte nem akarta Apponyit kihallgatni.

— Eláll! — kiált a kormánypárt.

— Halljuk! — tombolt az ellenzék.

A zaj nőttön-nőtt. A karzatokról is kiáltások hangzottak le. Egy látcső leesett a magasból, s üvegei csörömpölve hullottak szét.

Ez a szerencsétlenség lecsillapította az ingerültséget, s szóhoz juthatott Apponyi, ki meg Szontagh Pálra hárította az izgatást. Olyan volt az, mint mikor falun rostát forgatnak.

Most Beksics kért személyes kérdésben szót.

— Nem kell! Eláll! Szavazzunk! — hangzott fel újra, s még nagyobb méretekben tört ki a siketítő zaj. Százötven torok zúgott egyszerre, s a nagy káoszból gúnyosan vált ki ez az egy szó »Timoleon«?

De Timoleon nem hagyta magát. Belekiáltotta az ő választát az iszonyatos lármába, mely azt nyomtalanul elnyelte.

A szegény gyorsírók dolga azt onnan kihalászni.

Az elnök bánatosan csóválta a fejét:

— Miért nem kezdték ezt már hat nap előtt?

S azzal berekesztette a vitát, következett a név szerinti szavazás.

Kihúzatott a »W« betűt, s jegyző *olvasta*: »Wahrmann Mór!«

— Rossz ómen! — kiálták a szélsőbalról. — Zsidóé az első szavazat.

— De antiszemitéé a legutolsó — replikáltak a jobb oldalról —, mert Verhovay fogja bezárni.

Szavazáskor mindenki a középre tódul az urnához. A W betűtől messze eső képviselők a folyosókra és a büfébe szélednek szét bevárni míg a sor rájuk kerül.

Tisza összeszedte az iratait, melyek előtte állnak az asztalon, hivatalos akták, jegyzetek és egy újság: a február 14-iki »Nemzet«, s megy ki a miniszteri szobába.

Útközben az Apponyi széke mellett halad el, aki szinte az iratait szedi össze, s ezek közt legfelül a »Pesti Napló« 13-iki számát.

Amabban, amit Tisza visz, az Apponyi beszédje, emebben, amit Apponyi pakol össze, a Tisza beszéde van.

Egy mély megfigyelő, aki a két kiváló államférfi segéd-eszközeit megpillantotta, imígyen törte a fejét a folyosón:

— Vajon miért teszik el ezek ezt a két orációt? Mindenik a másikat?

— Hogy miért teszik el? — felelte az öreg Pulszky. — Nagyon egyszerű a megfejtése. A közigazgatás szervezésénél Tisza fogja elmondani az Apponyiét, s Apponyi fogja elmondani a Tiszáét.

Ezalatt a szavazás eredményéről folyton hordták a büfébe az érdekes híreket a mamelukoknak.

— Andrássy Manó »igen«-nel szavazott.

— Bravó, tehát, velünk van az Andrássy-család.

Megint jött galoppin.

— Andrássy Tivadar elment a szavazás elől.

– Akkor hát még sincsenek velük az Andrássyak.

Új hírek érkeztek.

– Liphthay szinte nem szavazott.

– Még szép tőle ez a szerénység!

– De Horvát Boldizsár ellenünk voksolt.

– Hát az öreg Pulszky?

– Az is *nemes*.

De a végén a nemeseknél mégis hetvenhéttel voltak többben az igenesek.

– Sokkal több – mondák bánatos örömmel –, mint amennyi majd a főrendiházban *hiányzik*.

A T. HÁZBÓL

A vörös posztó

vagy

az egy zsidó rabbinus

[febr. 26.]

A zsidó rabbi az a sarokkő, amelyben mindenki megbotlik. Az egész javaslatból csak ennek a rabbinak göndör tincseit látja a vidéki közönség és a képviselőház egy része.

– Mit fog az ott csinálni a felsőházban?

– Megszokják. Nem adok neki egy évet, s Haynald karonfogva fog vele lejönni a múzeumi lépcsőkön.

Lanyhán, kis érdeklődés mellett folynak az előző §-ok; mindenki az 5. §-t várja.

A 3-ik kaecsnál Erdélybe szónokolnak néhányan. (Biz isten az erdélyiek piknikjének közelsége ébresztette fel ezeket az erdélyi szimpátiákat.)

Lassan morzsolódnak a részletek, mintha mindegyik paragrafus egy-egy bibliai teve volna, melynek a tű fokán kell keresztülmenni.

No, de ha lassan is, folyik a munka mégis . . . A főhercegek immár nem maradnak fődél nélkül . . . Tisza vigasztalódva lélegzik föl: »*Meg vannak mentve szegények!*«

Majd az erdélyieken is elverik a port, s búsan morogja Bánffy György: »Künn a bárány, benn a farkas.«

Az előadó Láng Lajos, aki már ki tudja, mióta ül ott ébren, azon egy helyben, ma először kezdi unni a dolgot.

Hiába figyelmeztetik, hogy két szép asszony ül a karzaton, oda sem hederít nekik; még csak a tekintetét sem veszi le a halavány piros pokrócról, melyet annyi honfiúi láb tapos naponta.

– Mi? Te már meg sem nézed az asszonyokat?

– Nem én többé.

– Csodálatos, hiszen azelőtt.

– Mikor azelőtt?

– A vita előtt.

– Hah, mikor volt az? Hiszen itt öregedtem meg ezen a helyen. Már a hatodik nap ősz szálakat találtam a hajamban. . .

Ezalatt mind jobban-jobban közeleg az ominózus 5-ik §. A Ház padjai kezdenek megtelni, lázas sürgölődés hullámkézása vehető ki az antiszemita táborban.

Andreánszky Gábor, aki a vezérszeropet viszi most, hús aláírást gyűjt, mert név szerinti szavazást akar a zsidó rabbira.

Máskor nehezebb volt összehozni, most gyerekjáték. Megszólítja a folyosón gróf Esterházy Andort.

– Írd alá, kérlek, te is.

– Mi az? – kérdi kíváncsian a fiatal rokonszenves gróf. – A zsidó rabbi ellen? Nem. nem írom alá. Hiszen nem vagyok én antiszemita.

S azzal odább sétál a büfé felé.

Útközben azonban (én úgy képzelem legalább) a következő monológot tartja:

Nem írom alá? Úgyan hát miért ne írnám? Hát szeretem én a zsidót? Szereti bizony a kánya. Ha hát nem szeretem, mi az ördögnek tettessem magam? . . . De a szabadelvűség! Bah, azt csak az újságírók találták ki. Mi az a szabadelvűség, ki az a szabadelvűség? Hol lakik, mi a rangja?

A gróf sarkon fordult a büfénél, s visszakiáltott Andreánszkyra:

– Megállj csak, Gábor. Meggondoltam magam. De bizony mégis aláírom azt az iratot.

(Soha még egyetlen Esterházy sem fejezte ki ilyen híven a magyar temperamentumot.)

Megvolt a húsz aláírás, s előkullogott végre a vörös posztós paragrafus.

Azazhogy annak is csak a legutolsó sora.

Andreánszky Gábor tette rá kezét elsőnek a rabbinusra, s azzal érvelt, hogy a zsidó rabbinak tágasabb odakünn, mert az úgysem szólhat a maga vallásáról odabent. A többi *akatolikus* felekezetek is csak akkor vétettek be, mikor a tételeiket megismerték.

A zsidó rabbit nem bánta senki. A Ház legnagyobb része kigömbölyödött ábrázattal hallgatta Andreánszkyt. Csupán a félliberalisok burkolóztak »konok« hallgatásba. (Ézt a jelzőt Apponyitól veszem kölcsön.)

Hogy kik a félliberalisok? – fogod kérdeni nyájas olvasó.

A félliberalisok azok, akiket mi úgy hívunk, hogy *egész demokraták*.

S egész demokraták azok, akik azt tartják, hogy többet ér mégis nemes embernek lenni. Mert a nemes ember, ha akarja, lehet demokrata is, ha akarja, lehet arisztokrata is. Míg ellenben a nem nemes ember csak demokrata lehet.

Tehát a félliberalisok nem bánták most a rabbit, hanem hogy ők is kerítsenek valami vörös posztót, belekötöttek az »*akatolikus*« szóba.

Kivált az öreg Pulszky jött méregbe.

Gózt fújt az orrlyukain, és felugrott beszélni.

Arca bíborszín lett, s kidagadó erei homlokán messzire kéklettek.

Benne volt a beszéd haragos lelkében gyönyörűen, szépen, de nem tudta azt kiszedni. Az átkozott szavak sehogy sem akartak kijönni. Ha egyet-egyet kihúzott belőlük, útközben vette észre, hogy az valami olasz szó, a másik meg egy angol mondat, s amelyik kijött is, rendesen félig jött ki, ott maradt a gyöke, mint a rossz fognak. A nagy haragban összekeverődött a sok nyelvtudománya, s úgy kellett különválasztani, mint az ördög szedte külön a kölestől a mákot.

De amit aztán mondott, az igazán liberális dolog volt: nem csoda, hogy kinnal mert csak megszülemleni *ebben* a Házban.

Egy szónak is száz a vége. . beszéltek sokan, sokfélét, de egyik sem olyan *bámulatos eredménnyel*, mint Göndöcs.

A tisztelendő úr a Ház mosolyának verőfényében addig-addig dömöckölte az egy rabbinust, hogy mint a Herrman bűvész előadásán az összetépett nyúlból, az egy rabbinusból a kezei alatt — *két rabbinus lett.*

Az elnök tapintatos ember lévén, hirtelen bezárta az ülést, hogy a rabbik tovább ne szaporodhassanak.

A T. HÁZBÓL

*Még mindig az a bizonyos §
vagy
az ostromlott Jeruzsálem*

[febr. 27.]

Ott kezdhethük, ahol tegnap elhagytuk, s illetőleg ott vagyunk, ahol tegnap elkezdttük.

Az 5. § név szerinti szavazása előtt állunk.

Ma hát nem is írok rendszeres karcolatot, csupán böngészetet tartok a megtaposott tarlón.

A vita egészen hasonlít ahhoz a zsidó létániához, hogy »veres lajbi, kék lajbi, sárga lajbi, fekete lajbi«. (Nagy mulatóságokban szokták ezt énekelni a férfiak boros fővel.)

Ezeket a különféle rikító színű mellényeket rakják elénk a gyorsan váltakozó szónokok.

Az egyes beszédek, noha mindenik más húron szólt, mégis úgy hasonlítottak egymáshoz, ahogy báró Huszár Károly hasonlít gróf Batthyány Lászlóhoz, s ahogy ezek a ketten hasonlítanak Bálintitthez.

Sok szónok beszélt. Hallottuk Vadnay Andort, Mocsáry Lajost, Kovács Albertet, Kiss Albertet, Komlóssy Ferencet és Chorin Ferencet, Gull Józsefet és Nendtvich Károlyt. Némelyek azt mondták el, hogy »mi kell nekik«, némelyek pedig, hogy »mi nem kell nekik«. Még olyan ember is akadt a felsoroltak között, aki a zsidó rabbiban is megnyugszik. (Azt hiszem fölösleges megnevezni, hogy *melyik.*)

De ezen nem bámult senki — hanem igenis általános csodálkozás lepte meg a hallgatókat, hogy végre két olyan

szónok beszélt a függetlenségi párton, akik egyet akartak, illetőleg egyet nem akartak, hogy ti. a protestáns püspökök is tagjai legyenek a felsőháznak.

Az érdeklődés lanyha volt. Félig üres padok és karzatok. A folyosó és büfé azonban tele volt folytonosan.

A büfében tréfás verseket olvasott fel gr. Pejachevich, amiket természetesen Beöthy Algernon szállított valahonnan. A folyosókon az antiszemiták kovácsolták a fellengős terveket az ország boldogítására.

Végre is a következőkben egyeztek meg.

Legjobb lenne Rotschildnak odaadni Horvátországot, és ott királlyá tenni.

Mikor aztán megerősödnék a fejedelmi székben, meg kellene támadni valamely ürügy alatt, s hadisareképpen elengedtetni vele az államadósságokat.

Úgy dél tájban azonban (ilyenkor legrövidebb az ember árnyéka) még jobb ötlete támadt Demkó Pálnak, s ő *azon hitben, hogy a folyosón van*, el is mondta, hogy az ügyvédek, orvosok és egyetemi tanárok tagjai lehessenek a felsőháznak, ha mágnások.

A főurak bánatos szemrehányással néztek a leleményes Demkóra.

– Milyen kerülő út! Lateinerekké válni, hogy arisztokraták maradhassunk!

Ezután Nendtvich beszélt a rabbi ellen.

Az öregúr mester a citátumokban. Hanem az mégsem volt tőle szép, hogy Schiller mondatait elkobozván, Goethe tulajdonába csempészte. (Mennyivel hazafiasabb lett volna, ha inkább Szász Károlynak adja.)

Most aztán Keglevich István következett.

A fiatal gróf megtette már vagy kétszer azt a jukszot, hogy felállt, és az előtte való összes különböző párti szónokoknak a beszédjeit mind elmondta ő maga egyhuzomra. Volt az ő beszédjeiben minden, úgyhogy mikor beszélt, bátran ki lehetett volna írni a pad szélére egy kis póznára: »*Vegyeskereskedés gróf Keglevich Istvánhoz*«.

Ma ügyes volt. Nendtvichcsel, Hermannal elevenen, éllel enyelgett, és olyan jó kedélyben vala, hogy végén azt az ajánlatot tette Hermannak:

- Ajándékozzuk oda a koponyánkat Virchownak.
- Nem lehet – mondá nagy sajnálkozva Herman. –

Én már előbb odatestáltam a magamét.

E szörnyű játék, midőn két képviselő a saját koponyájára ad be határozati javaslatot, hideg borzongást idézett elő a teremben és a karzaton.

Már látták is a két koponyát Virchow asztalán, a varratos halántékokkal, a nagy szemüregekkel és a kivicsorított fogakkal, melyek közül nem szisszen fel többé se »nema«, se »igen«.

Szinte bántóan hat ez a rideg kacérkodás a halál utáni időkkel. . .

S jólesik lelkünknek, hogy egyszerre becsapódik előttünk Virchow dolgozószobája, s odamenekülhetünk a sötét valóság ellenében a hithez, mert nini . . . templomban vagyunk.

Mégpedig lutheránus templomban.

Egy fiatal pap prédikál szép, kellemes, kenetteljes hangon.

Ájtatosan hallgatják a hívek. Egypár öreget hátul el is nyomott imádkozás közben a buzgóság. Amott a zöld függöny bizonyosan az orgonát takarja. Látszik is innen a karzatról a mendikánsok feje. Míg a tiszteletes beszél, ők addig pihenőt tartanak odafent a rektor urammal.

Valóban, az úr egyik szolgája, Veres József beszélt, de nem orgonakíséret mellett.

S a textus sem az egek urának hízeleg, hanem a nép szenvedélyének.

Mindegy – hiszen miért ne lehetne a szolgálatot megfordítani?

Rokonszenves alak, s beszédje csinosan volt megkoncipiálva, s az egyes érvek találóan csoportosítva és kiemelve. Gyakran szakítá félbe tetszészaj és viharos helyeslés.

Midőn bevégzé izzadtan, fölhevülve, számosan siettek vele kezét fogni az ellenzékéről.

De ugyanebben a percben a kormánypártról is izgatottan ugrott fel egy beteges, sápadt alak, és nagy kezével ingerülten hadonázva rohant a szónok felé.

– Gyere ki a folyosóra! – Kiáltá parancsoló hangon.

Kínos csend következett be. Mindenki megdöbbenve,

néma részvétellel nézett a kifelé szaladó férfi után, kit Veres nyomban követett. Majd tömegesen siettek ki a képviselők, hogy mi készül történni odakünn.

— Remek volt a beszéd! — kiáltozó ott künn a szegény idegbeteg férfiú. — Senki a Házban téged úgy meg nem értett, mint én!

... Veres igen elszomorodott erre a dicséretre.

S mi is elszomorodunk arra gondolva, hogy senki sincs, aki ez érdemes beteget meggyámolítva, megkímélné — a házbeli szónoklatoktól.

MÉG MINDÉG AZ 5. §

Ott künn tavaszi verőfény ragyogott, itt benn a múlt századok köde gömörödött.

Az egy anyának a testvérei aluszékonyan ültek a padokban. Mindenki unta a sok beszédet. Maga a miniszterelnök már oda sem hallgatott, hanem az országot kormányozta, mindenféle iratokat szedvén elő tárcájából, melyet két kézzel tartott azalatt.

»Most már én is azt mondom, hogy görcsösen ragaszkodik a tárcájához« — jegyezte meg Tisza Lajos, aki roppant ügyes az aperçukben.

A mamelukok nyugtalanul várták már a szavazást. Minden készen volt nekik hozzá. Podmaniczky is ott járt-kelt már a folyosón, meg a lelkiismeretükkel is leszámoltak.

De még egy csomó szónok volt hátra, azokat meg kell előbb hallgatni.

A függetlenségi pártban némelyek ezalatt egy kis taktikát főztek ki.

Ha már meglesz a zsidó rabbi, ne legyen meg minden keserűség nélkül.

Imígyen okoskodának:

»Igen«-nel szavazni késztt bennünket a firmánk, »nem«-mel szavazni ellenben késztt a szívünk.

Rendelték tehát a vezérek következőképpen:

Bőszavú Lázár Ádám lépjen a sorompók elé a párt színeibe

öltözötte, a szabadság fokosával és az egyenlőség sarkantyúival, s adjon be indítványt, hogy szívesen látjuk a főtisztelendő rabbi urat a főrendiházban — hanem csak *választás útján*: kinevezve nem kell.

Így aztán ellene lehet szavazni a d) pontnak.

Jól volt ez kieszelve, de az éles szemű Tisza észrevette. . .

Ámbár hiszen erre még rátérünk; menjünk elsősorban a nap legnevezetesebb emberéhez — Róth Pálhoz.

Önök még bizonyosan emlékeznek Róth Pálra.

Hogyne, hogyne, hiszen a Ház még meg sem volt alakulva, és ő már annyi derűtséget okozott az országnak a kontójával.

Szalay Imre után ő szólalt fel.

Göndöcs Benedek, aki ebben a vitában egy rabbinusból kettőt csinált, nem is álmodta, hogy ez a vita még egy Göndöcs Benedeket vet felszínre.

Róth Pál köpcös, gömbölyű, mint egy patikai tégely. Ott ül a középvideki mamelukok közt. Kerek, kopaszodó feje olyan, mintha nagyítóüveggel nézné az ember.

— Kontó, kontó! — kiáltották beszédjébe az ellenzék-ről, mire természetesen mindig derűtség támadt.

De ő nem hagyta magát zavartatni, s egy ízben visszavágott:

— Szívesen szolgállok kontóval a történelemből.

Mire aztán elkezdte elősorolni konfúzusan, hogy a történelemben sokszor található antiszemitizmus, s ez mindig a gyenge királyok alatt létezett. . .

— Ohó! — vágott közbe néhány lojális hang a jobboldalról.

Kontó Pál idegesen kapkodott a fejével, maga is észrevette, hogy elszólta magát, sietett is helyreigazítani. . .

— Akarom mondani, mindig a *gyenge kormányok* alatt létezett.

— No, ez ugyan szépen védelmezi a kormányt — méltatlankodának a mamelukok.

A függetlenségi párton erre kitört a tetszészaj és éljenzés.

Göndöcs, aki közel ült mellette, szelíd búbanattal pislogott feléje, mintha mondaná: »Epigon!« Pantocsek szürke szemei ellenben fényben villogtak a lelkesedéstől.

Kontó Pál szétnézett a derült vidám arcokon, és azt gondolta magában:

– Nagy hibát csináltam, egy-két lapszus most már ide-oda, legalább kedvemre kibeszélem magamat.

S egy csodálatos receptet készített meg a szemünk látára.

»Egy gramm abból, amit a „Nemzet”-ben olvastam, négy gramm a tavalyi Lidérc naptárból, egy uncia abból, amit a molnár sógorom mondott a Birkányiék keresztelójén, egy deci filozemitizmus és egy fél gramm, amit magamtól hozzá gondoltam.«

De a legnagyobb derültséget azon mondása keltette, hogy »mindnyájan egy anyának vagyunk a testvérei«.

Szűnni nem akaró hahota tört ki. Még Göndöcsben is kiengedett erre az irigység, s kabátját kellett kigombolnia a kacsától.

Mondott volna talán még pompásabb dolgokat is, de Péchy Tamás nem engedte beszélni, midőn rátévedt a sasokra . . . Az egyfejű *sasnak* semmi köze ide, ahol a *kétfejű sasnak* dolgozunk.

Kontó Pál monumentális beszéde után adta be a ravasz indítványt Lázár Ádám, s ezzel végre befejeződött az 5. § feletti vita.

Az első három pont simán ment keresztül, néhány buzgó mameluk-protestáns kiosont ugyan a folyosóra, de a többit összetartotta a fegyelem vaskapcsa.

Most jött a d) pont – a vörös posztó.

Itt kellett volna elsülnie a függetlenségi párt taktikájának, de mint fentebb jeleztem, Tisza, a nagy taktikus észrevette, és rögtön kiparírozta.

Az elnök eleinte úgy akarta feltenni a kérdést, hogy elfogadják-e a kormány szövegezését, vagy nem, s azután lenne a szavazás az Andreánszky és a Lázár javaslataira.

Tisza felállt, s azt indítványozta:

– Szavazzunk először arra, hogy egyáltalában kell-e a zsidó rabbi, vagy nem? Arra meg majd azután: hogy miképp kell, választva-e vagy kinevezve?

Quid tunc? Ez úgy jött, mint a bomba. Pedig milyen szépen volt kigondolva!

Nem volt mit tenni mást, vagy igennel szavazni, vagy pedig tartózkodón elszívni odakünn a szavazás alatt egy-két liberális cigarettát.

Ilyen roppant kellemetlen dolog a program !

A T. HÁZBÓL

[márc. 1.]

A zsidó rabbiból immár mágnás lett – a képviselőház vokasai által. (De még hátra van a főrendiház.)

Akárhogy fogják is nevezni a derék rabbit, mégiscsak a bibliai Izsák lesz ő, akit Tisza (mint hajdan Ábrahám a saját fiát) feláldoz.

Egy áldozati teknőben vizzik át a Múzeumba a méltóságos urak elé: »No, itt van ! Alkudjunk. Mit engedtek, ha elengedem ?«

Jó számítás, mert a főrendek bizonyosan engednek valamit a rabbiért cserébe, ha egyebet nem, beengedik a címzetes püspököket.

Hanem ez akkor lesz, s ahhoz nekem semmi közöm, mert én csak az alsóház krónikáját írom, s ennek következtében konstatalom, hogy szinte rosszul esik a Háznak a rabbi-kérdés elmúlása. Hiszen olyan mulatságos volt három napig !

És mert kell, hogyha a tanácssteremnek nincs is, legalább a folyosónak mindig legyen egy zsidaja, aki ellen agyarkodhassék, ma hát némelyek még mindég a tegnapi zsidón rágódtak, némelyek azonban a holnaputáni zsidót kezdték meg.

Tudniillik holnapután lesz a legeslegutolsó határozathozattal a szentendrei választás ügyében; eldől, hogy igazolják-e Krausz Lajost vagy sem.

Ez most a folyosó csemegéje.

Horváth Gyula (ki legújabbán »Tisza Kálmán *felsőbbségi-leg jóváhagyott* ellenzéke«) a következő ötlettel védelmezi Krauszt:

– Nem olvastátok a szegény John Lee akasztását Londonban ?

Beksics (akit az »*udvari demokrata*« címmel ruházott fel ma Steinacker) közbeszólt.

— Hogyne olvastuk volna, hiszen tegnapelőtt volt a »Nemzet«-ben.

— Nos, igen. A végrehajtásból nem lett semmi, hiába erőlködtek a hóhérok, mert a *csapóajtó* sehogy sem engedte lebukni a szegény John Leet.

— Mit tartozik ez a szentendrei dologra?

— Ej no, hát nem látjátok, hogy Krausz alatt is ilyen erős csapóajtó van.

Ez a csípős, de népszerű megjegyzés jó hangulatot csinált a népszerűtlen paragrafusokhoz, melyeket odabent lanyha érdeklődés mellett tárgyaltak.

Huszár Károly volt az első szónok, olyan talpraesetten beszélt Erdély mellett, hogy sokan siettek később a büfében gratulálni részint gróf Batthyány Lászlónak, részint Bálintittnek, akik külsőleg a csalódásig hasonlítanak hozzá. (Félek, hogy ezért a megjegyzésért mind a hárman megapprehendálnak.)

A legjobb ötletet a mai karcolatomba Tisza Kálmán csinálta, amikor Steinackernek felelt, ki hírhedt viaszkos vásznát (a Steinacker-féle levéltárt), mely olyan kiegészítő része, mint a tiroli kalap, amelyet mindég a hóna alatt hordoz, szétterítvén a padon, hosszabb beszédet mondott, s megfenyegeté a kormányt, hogy kár annyit emlegetni a nemzetiségeket, nem jó az ördögöt a falra festeni.

Mire felállt Tisza (ez a legkedvencebb témája), s visszautótt találó elmeéllel:

— Nem céloim falra festeni az ördögöt, hanem a falhoz szorítani.

Többet ér néha egy lat elmésség, mint egy mázsa lópor.

Nagy tetszés viharzott fel az egész Házban, s Steinacker izgatottan kezdte csomagolni a viaszkos vásznát.

Közbül Keglevich István beszélt, amit ezúttal utoljára kívánok jelezni, mert immár azok a napok lesznek a nevezetesek, amikor azt írhatom ki eseménynek, hogy »Keglevich István ma nem beszélt«. De ahhoz, megvallom, nincs egyhamar remény.

Egyébként ma igaza volt, minélfogva (hogy egészen az ő stílusát imitáljam) jóindulatú, a felsőházi tagságra képesítő

tulajdonságok és érdekek szorosabb körvonalazására célzó
propozíciója el nem fogadtatott, pedig Tisza is beleegyezett.
(Hja, a mameluksereg Tiszább Tiszánál.)

Keglevich egyebekben is őszintén nyilatkozott.

Úgy látszik, észrevette, hogy a Ház nem tudja, mire ke-
vély ő.

Tehát megmagyarázta, mire kevés.

Az egyszeri tót regruta azt felelte erre a kérdésre:

– Kevily vagyok a nadrágomra.

Keglevich szinte így tett, bevallotta szerényen, hogy ő
nem a főnemesi rangjára, hanem *csak* az eszére kevés.

A gróf nagyon meglepte ezzel a Házat.

Ilyenforma aprólékos incidensek között esett át a rostán
három paragrafus.

Beszélt még Róth Pál a Göndöcs szájával roppant derült-
ség között a rabbiról, s beszélt volna még báró Liphay Béla is,
de az ideáját előbb elmondta Teleszky.

Azazhogy Liphay így is beszélt; de nem volt semmi
mondanivalója.

A T. HÁZBÓL

[márc. 3.]

Az ülés, mint rendesen, tíz órakor nyílt meg.

A korai napfény ünnepiesen aranyozta be az országház
és a múzeumi épület komor falát, ahová most hetyke huszáros
hintók robogtak szakadatlanul, s kacagányos, kardos főis-
pánok szálltak ki belőlük.

Szegény jó főispánok!

Tiszát meggratulálni gyülekeznek; éppen most, mikor
kirekeszti őket a főrendiházból.

»Nyújtsa *hosszúra* éltedet az isten, kegyelmes urunk,
mert már te úgyis *rövidre* szabta a mienket!«

Magába a Házba lassan gyülekeznek a képviselők, hiszen
nincs többé (tarokk nyelven szólva) »vulpes« a paragrafusok
között.

A folyosón ott jár már a hatalmas Futtaki talpig feketébe
öltözötten s az örömtől mámoros arccal, kézdörzsölgetve
fogadja az érkezőket:

– Ma pompás napunk van... Fölségesen kezdődik.
– Nos, mi történt?
– Az első az, hogy Verhovayt elítélték másfél évre. Éppen most jövök onnan, s alighogy hazaérek, nyomban egy másik öröm ér.

– Mi?

– Rendkívül meleg sürgönyt kaptunk a királytól.

– Ah, hallottam. De hisz azt Tisza kapta.

– Az mindegy!

– Mit ír őfelsége?

– Hálát, köszönetet. Különösen gyönyörű a vége.

– De csak nincs benne, hogy: »*legyünk ezentúl pertu?*«

A 9-ik §-nál kezdődött a vita, s Tisza is csakhamar megjelent a Házban a Futtakiéhoz egészen hasonló fekete öltönyben. (Most már csak azon töröm a fejemet, hogy melyik viseli a másíknak a ruháit.)

Mindjárt ennél a kacsnál helyes indítványt adott be az utolsó magyar nadrág gazdája, Izsák Dezső; hogy a 3 ezer forintnyi adót tartozzanak le is fizetni pontosan a felsőházi tagságra jogosultak éppúgy, mint a választóképeségi cenzusnál.

De a Ház úgy döntött, hogy csak a *szegény emberek* tartozzanak pontosan fizetni.

Míg a vita folyt nem sok változatossággal, azalatt idő került megosztozni az Éber örökségen: Darányi Ignác kapta a széket, Mr. Brinsley Richards kapta a »Times«-t, s lapja nevében azon melegiben gratulált is Tiszának. Most még csak a kerület van hátra, arra nézve is ott settenkedtek már a pretenzensek.

A Verhovay-ügy kimenetele nagy szenzációt tett. Voltak, akik helyeselték, voltak akik nem helyeselték, de ezek ellen ki volt találva egy maró gyanúsítás:

– Ugye azért tartjátok igazságtalannak az elítéltetését, mert irigylitek Csatártól Ceglédet?

No, már ez ellen nem lehetett argumentálni. Ki venné magára, hogy irigyli Csatártól Ceglédet? S ki irigyelné Cegléd-től Csatárt?

Hanem annyi bizonyosnak látszott, hogy ekképp sújtatván a keresztények, a kormány gondoskodni fog, hogy a zsidó-

kat is érje valami *csapás* – minélfogva valószínűleg igazolni fogják Krausz Lajost.

Ez a kibékítő kompromisszum a legszerencsésebb leleményesség.

Mert minden a leleményességtől függ.

Urányi Imre még a rabbi mellett adott »igen« szavazatát is meg tudta magának bocsáttatni egy jó ötlettel:

– Én bizony megszavaztam a rabbit, mert én nem nézem többre a mágnásokat, mint a képviselőket, s ha köztünk ülhetnek zsidók, hadd üljenek akkor köztük is.

A karzaton és a tanácsteremben kevesen ültek, talán éppen csak olyanok, akik valami módosítvánnyal voltak viselősek. S erre nézve túlon-túl sokan valának.

De csak a Teleszky és Gergelyi módosítását fogadta el a Ház, illetőleg Láng Lajos, mert a mamelukok nem hallgatják a beszédeket, csak Láng Lajosra néznek, hogy ő mit gondol; ha ő bólint, ők is bólintanak, ha ő rázza a fejét, ők is rázzák. Egyszer véletlenül prüszentett, mire megindult az egész jobboldalon a krákogás.

A 13-ik, illetőleg most már a 14-ik paragrafusnak (mert ezektől a paragrafusoktól még a számok is szaladnak) neki-dőlt Grünwald Béla az ő fényes szónoki erejével, olyan tüzesen, hogy Tisza volt kénytelen megtámasztani a hátával a szerencsétlen főrendi iniciatívát.

Így megmentve mindent, ami a javaslatban megmentendő, miután még ezen az ő nagy ünnepén is ráért hatalmas szívósságával vagdalkozni jobbra-balra, fölvette ősöktől öröklött télikabátját, s hazasántikált a főispánokat fogadni.

Két órakor vége lett az ülésnek, s mikor a képviselők oszlottak, akkorra már nagy néptömeg gyűlt a Múzeum köré a Budára vonuló főispánokat nézni.

Az egyik népcsoportban valaki elkiáltotta magát:

– Éljen Verhovay!

– Éljen! – visszhangzott itt is, ott is.

A képviselők összenéztek.

– Ez a Verhovay, majd meglássátok, még ebből a bajból is ki fogja magát mosni.

– Az a kérdés, hogy ki előtt?

– A nép előtt.

— Mit ér az? Hisz a nép még azt is elhitte a Bars megyei korteseknek a jelöltjükről, hogy: »Atyafiak, ez az a Hunyady László, akit a németek Szentgyörgy terén lefejeztek«.

TISZA A GYANÚ ALATT

(Válaszféle Grünwald Bélának)

Fölkelek ma reggel, fogom a Pesti Hírlapot, s ott találok ékesen leírva, »miképp íródnak a karcolatok?«

Hohó, hisz ez nekem szól!

Mégpedig ah, ni . . Grünwald Béla írta. Az ember szinte kételkedve rázza a fejét . . Istenem, mi mindenre ér rá! Vagy talán nem is ő írta — hanem csak ő küldte be. Ki tudja, hogy van?

Mindegy, most már mégis vele felelek e miatt a rovat miatt, amellyel annyi bajom van.

Ritka nap, hogy ne kapnék valami kérdezősködő levelet vagy felszólalást. Ki győzne mindenre felelni? Hanem ha már ilyen nagy potentát avatkozik bele, mint Grünwald Béla, annak okvetlenül vissza kell adni a — reconnaissance-vizitet.

Úgyis már előbből adós voltam valakinek egy válasszal.

Ugyanis a minap, mikor Tisza Kálmán Bécsben járt, a következő levél érkezett egy megyei szolgabírótól:

Tisztelt szerkesztő úr! Öt éve vagyok becses lapjának hűséges előfizetője, és különösen a »T. Ház« című rovatot olvasom mindig a szomszédommal, ki másodkézből kapja tőlem a lapot. Feltűnt előtünk az a sajtósági körülmény, hogy valahányszor Tisza Kálmán nincsen Budapesten — akár Bécsbe rándul, akár pedig Geszten időz — *rendesen* elmarad a »T. Ház« karcolat. Véletlen ez, vagy pedig? Kérem, legyen olyan szíves, és adjon erre nézve fölvilágosítást.

Én erre azt szándékoztam neki felelni:

Tisztelt Uram!

Az ördögbe is, csak nem hiszi ön, hogy a karcolatokat Tisza Kálmán írja?

Az igaz, utána gondolok most már én is, csakugyan meg-

esett néhányszor, hogy éppen akkor nem voltak karcolatok, amikor Tisza sincs Budapesten.

És ez magamnak is szöveget üt fejembe bizonyos fokig, de azért mégsem gyanúsítom Tiszát, nem gyanúsítom pedig azért, mert ha Tisza nincs otthon, akkor rendszeren a Tisza kíséretében Tarkovics tanácsos is távol van; következésképp Tarkovics tanácsos is írhatná a karcolatokat – *ha nem én írnám őket.*

De mivel én írom (ámbar megvallom jobb szeretném, ha Tisza írná), megmagyarázom, hogy miért nincsenek távolléte alatt karcolatok.

Mert nincsenek események.

A Ház olyan, mintha az orra vére folyna. A mamelukok csak azt várják, míg a lábát kiteszi a határból – ők is szedik elő a mérsékelt vasúti jegyeiket.

Ez ellen pedig nincs orvosság!

Csak a megboldogult Sztupa György tudott egyet. Ő ha valahova elment, mindig azzal csapta be a patikaajtót, hogy megbiztatta személyzetét: »Rögtön jövök.« (Néha két hónap múlva került aztán elő valami csehországi fürdőből.)

De Tisza hiába mondaná, az újságok kibeszélik menetelét s jövetelét.

A mamelukok elteszik az eszüket befőttes palackokba, hogy ahhoz addig semmi szabad levegő ne férjen. Az ellenzékiek keresztbe fektetik a lándzsáikat, én pedig beszúrom tollamat a serét közé.

Azalatt szél nem fúj, víz tükre nem hullámszik, minden stagnál, pihen, csak tán az adóegzekutor nem. Az szegény sohasem pihen.

Fogadja stb.

Ez a megnyugtató válasz már meg volt írva, mikor ma tönkreteszi leveletem a Grünwald szellemes csevegése.

Mit tegyek már most?

Hisz az én szolgabíróm esze még jobban megkonfundálódik ezek után.

Mert ha ő arra a tapasztalatra jött, hogy amikor Tisza nincs a Házban, akkor soha sincs karcolat, nem is hiányzott egyéb, mint valakinek ráadásul még arra a tapasztalatra jönnie, hogy de karcolat akkor is van, ha a Házban nem vagyok.

S az a furcsa, hogy mind a két megfigyelés igaz.

Mi következik ebből? Az, hogy a karcolatokat alkalmasint mégsem én csinálom.

És így is van az.

Csinálják azokat maguk a képviselők. Belebeszél azokba kormánypárti, függetlenségi, antiszemita, mérsékelt ellenzéki, egyszóval mindenki, még Tischler Vince is.

Ha ott vagyok a karzaton vagy a folyosón, és valakinek valami jó ötlete van, vagy valami érdekes megfigyelése, szívesen közli velem.

Ha pedig nem vagyok ott, utánam küldik a délutáni feketekávémhoz; képviselők, akik szinte odajönnek kávézni mindennap, még egyszer végigemelegetik ott az ülés lefolyását. Nekem csak össze kell szednem az ötleteiket, s van már nekem arra otthon egy olyan formám (mint aminőben a szakácsnék a kuglófot sütik), abba én belerakom, amit ők összehordtak, kirázom, és megvan az egész karcolat. Nem olyan nagy virtus az, aminőnek Grünwald Béla szeretné feltüntetni.

Én azt tartom, hogy inkább gáncsot érdemelnek e perszif-lázsok.

Ha rosszak, azért mert rosszak.

Ha pedig jók, akkor azért, mert demonstrálják, hogy azt a sok képviselőházi beszédet mégiscsak lehet valamire használni.

A T. HÁZBÓL

[márc. 7.]

A felsőházi javaslat lezajlott, s olyan csend támadt utána, mint a tengeren a vihar előtt.

A mamelukok a szavazás után többnyire hazautaztak tisztát váltani. (De rájok is fér.)

Jókai Bécsot hódítja, Wahrmann Olaszországban utazik, s bizonyosan Kossuthot interjúvolja.

Van is már egy »saját külön« tudósításunk a két államférfiú nagyérdékű beszélgetéséről.

— Herr von Kossuth — mondá Wahrmann Mór szerényen a nagy számúzóttnek —, warum kommen Sie denn nicht nach Hause?

— Százszor is megírtam önöknek — felelte Kossuth —,

hogy addig haza nem megyek, míg a nemzet erejét erjesztő közjogi kapocs össze nem törik. . .

Mire közbevágott a nagy Wahrmann élénken:

— Aber machen Sie keine G'schichten! Kommen Sie nur!

De a mai világban már fájdalom, semmi sem sikerül.

Úgy látszik, sem Kossuth nem kap kedvet hazajönni, sem Wahrmann nem kap kedvet ott maradni.

*

A felsőházi javaslat meg van ugyan szavazva, de azért nincs a napirendről levéve, csak áttették a Házból a szalonokba.

Ott forr, mint valami izzó folyadék. De azért nem egy rózsás ujjacska is belemártódik.

Folyik szép ígéretekben édes csere. Egy dacos »nem«-ért egy szemérmes »igen«!

A Házban ezalatt csupa vizekkel bajlódnak.

Tegnap a kábelt rakták le a tenger alá.

Emich fogta a drótot, s hogy szakértő is legyen, megjelent természetesen erre az aktusra a miniszterium drótos tótja, Baross Gábor is.

Nem lehet valami nagy dolog, mert csak egypár képviselő vett részt a munkában.

Hja, kevesen vannak, akik olyan mélyen tudnak lehatolni.

S azok közül is sokan kérdezték, miután már megszavazták:

— Mi az a kábel?

— Hiszen ha tudnám.

Ma pedig a Duna szabályozása volt napirenden.

Szerettem volna, ha a jó Paliokapa feltámad, és egy félóra-ig hallgatja vala Kemény Gábort.

De így csak a karzaton mosolygott egy pár vízi nimfa.

Igen kevesen voltak a képviselői padokban, s azok is kikíváncsoztak a folyosóra, hol nagy csoportok ölték az időt vidám beszélgetésekbe merülve.

Néha új ember jött, s mintegy szokásból megkérdezte:

— Mi van odabent?

— Izé. Valami jelentéktelen tárgy. Nem érdemes bemenni.

(Az ám, éppen csak hitvány tizenhét milliomról volt szó.)

— Majd cseppet az elnök, ha kellünk neki a szavazáshoz.

A Házban familiárisan végezték el az egészet.

Egypár ember édesen szundikált a padokban. Csupa tekintélyes öregurak. Ezeket nem szabad felköltetni, hadd pihenjenek szegények.

A szónokok gyöngéden összebeszéltek, hogy »no, urak, ki tud lassabban beszélni, próbáljuk meg«.

És ezt a feladatot sikerült is megoldaniok (már ti. a lassú beszédet, nem a Duna-szabályozást).

Neményi szépen beszélt, de halkan, utána Törs halkan beszélt, de okosan, s ezzel megrövidítette magamagát; keresztül is ment volna a határozati javaslata, ha Sággy Gyula fel nem szólal, ki szinte halkan beszélt, de hosszasan és ezzel megrövidítette a Házat.

Ebben a percben rontott be a terembe Chorin Ferenc, s felkiáltott, de szerencsére hangja elfúlt az örömtől úgy, hogy senki sem hallotta meg, én sem. Fölkiáltott pedig ekképpen:

— Tisztelt ház! Krausz Lajos igazolva van!

Valóban ez a hír terjedt el a folyosón, nagy ingerültséget keltve, majd átszivárgott lassankint a tanácssterembe is. . . S mialatt Károlyi Sándor gróf beszélt a Dunáról kicsillogó ismeretekkel szavai mögött, de csendesen, elálmosítón . . . csodálatos vízió lepte meg a hallgatóságot.

Látták, hogy a Duna megfordul a medrében és a hatalmas széles folyam kezd visszafolyni Szentendre felé.

Nem szóke többé, de haragos kék. Nem víz az, ami hömpölyög benne, de spiritusz.

A kellő közepén egy hordó úszik, s azon a pálinkás hordón ott ül vigyorgó arccal, a levegőbe lógatva lábát, Literáty Ödön.

A víz csak folyt, folyt . . . verdeste a partokat, csopogott. Literáty úszott tovább, tovább. . .

Meglehet, hogy a víz kiönt valahol, s Literátyt is kivetí a partra — de közbecsengetett Péchy Tamás, s a vízió eloszlott, nem volt ott többé se hordó, se Literáty, csupán egy hang hallatszott:

— Akik elfogadják a javaslatot, méltóztassanak felállni!

A T. HÁZBÓL

[márc. 11.]

Nagy örömet szerzett ma a Háznak Csanády Sándor, aki mindjárt az ülés elején, midőn Lajos Krausz igazolását jelentette Kőrösi Sándor, hallani kívánta az összes iratokat. Éppen egy óráig tartott a jegyzőkönyvek felolvasása, miközben borzasztó pálinkaszag terjedt el a teremben.

Volt sok a képviselők közül, aki idegesen köhécselt a felolvasás alatt:

— Teringette! Mintha csak a saját választásom történetét hallanám!

És nagy mulatságot szerzett az olvasóinak a »Nemzet«, aki éppen ezekből az iratokból jött rá, hogy milyen nagy munkát végzett a bizottság s milyen *lelkiismeretesen*. (A »Nemzet«-ben is ritkított betűkkel van szedve ez a szó.)

Maga Kőrösi Sándor azonban nem nagyon él-hal a kimondott ítéletért, s midőn azt kérdezték tőle, miképp indokolhatták az ítéletet olyan furcsán, igazi debreceni kolbászizzal jegyzé meg:

— Hogy annál nagyobb legyen a skandalum!

Azt mondja egyébiránt Cselkó Ignác, hogy van Zsolnán egy tót közmondás: »Po prave bivaju pani mudri«, ami hű fordításban annyit tesz: »Az ítélet után jön meg az urak esze«. Már is szó van róla, hogy a választási törvényt ki kellene toldani oly intézkedéssel, mely a megromlott kerületektől elveszi a képviselőküldési jogot bizonyos időre.

Ezáltal megváltoznék a törvény.

Eddig inni szabad volt, de itatni nem.

Ezután itatni lesz szabad, de inni nem.

Egyszóval a törvényt meg lehet toldani így is, de megtartani így sem.

Máskülönben igen unalmas volt az ülés, pedig elég változatossággal kecsgetett, a derék Lukács László vett a kezeibe egy Davy-féle lámpát, a szép gömbölyű Münnich Aurél pedig a kanócot fogta, s lesétáltatták a Házat a bányába, mert olyan gyalázatos időket élünk, hogy a kormány még a *föld alá* is elmegy az adóért.

A bányászat iránt kevés ember érdeklődött. De minek is?

Hiszen már a német ügyis mind kiszedte az aranyat Selmecen, Kőrmöcön.

Ott künn üldögéltek a székely primipilusok, az erdélyi nagyok és a magyarországi matadorok, s a »kompromisszum«-ról folyt a szó. Ott bent a föld alatt, itt künn a levegőben jártak a képviselők.

Hogy lesz? Mint lesz? Tisza mit enged? A főrendi ellenzék mit nem enged?

Az egyik jött és azt mondta:

– Megvan az alku!

– Hogy egyeztek?

– Kétezer a census; ez a készpénz, harminc tagot a ki-maradottak választanak, ez a fejelés, a címzetes püspököt kinevezi nekik Tisza, ez az áldomás . . .

– Hát ráadás?

– Az a rabbi!

Egy másik jött és azt mondta:

– Még nincs semmi. Még minden a levegőben van!

Ott járt-kelt ugyan a folyosón maga a generális is, de annak az arcáról nem lehet leolvasni semmit, s ott ült egy szögletben Csernátony is, aki bizonyosan tudja az eredményt, de olyan ártatlan arccal tud belekalandozni a Pulszky Ferenc kombinációiba, hogy végre maga Pulszky is azt hiszi: »Ejnye, most én ezeknek eszmét adtam«.

Az öregúr a legközlékenyebb ember, aki minden párttal jóba van, s valóságos eleven »tudakozódási intézet«.

Ma is egy botot hoztak neki megtekintés végett, tele csodálatos ákombákom faragásokkal.

Az öregúr megnézi műértőleg:

– Ez bambusz!

– Nem, ez sáfrányfa. — mondja a tulajdonos.

– Igen, igen, valóban sáfrányfa. — hagyja rá Pulszky. — Ez azonban indus faragás

– Nem, ezek kínai betűk . . .

– Igen, igen, valóban kínai betűk!

Eközben odalép valaki, s kérdi az öreg Pulszkytól:

– Mit csinál, Feri bácsi?

– Ezt a botot határoztam meg ezeknek!

Hanem ahol szellemről és kedélyről van szó, ott már le-

győzhetetlen a mi kedves öregünk, s ha néha összeakadnak Szontagh Pállal, s adoma-versenyt rendeznek egymás közt, ott bezegz röpködnek a szikrák, s bent legott elkezd csengetni az elnök a Ház szertelen megfogyatkozásának miatta.

Ha az ember az öreg Pulszkyt látja, szinte kedve jön (bármilyen mameluk legyen is) meg nem szavazni a nyugdíj-törvényt.

Mert mire az ember hetvenéves lesz, hát meghal, amíg pedig hetvenéves nem lesz, hát meg nem öregszik.

Hegedüs Sándor azonban jól meg van választva ebben az ügyben előadónak. Sovány, mint egy 800 frtos számtiszt. Lehetetlen, hogy meg ne szavazzák a nyugdíjt, ha ő kéri nekik.

Szépen, okosan indokolja a javaslatot, mint mindent, amit ő csinál, ki talán az egész mameluktábornak leghasznosabb, legmunkásabb tagja.

Vannak a párton ezüst tálak, porcelán ibrikek, majolika tányérok, virágvázák, amelyekben egyes alkalmakkor jó föladni a fécánypecsenyét és kávé, de Hegedüs az a háztartásban, ami a vasfazék, amelyben a mindennapra való étel fő, s ez táplálja a családot.

Már Darányi Ignác inkább mártásos csésze.

Kedves cukros íze van ezúttal a mártásnak. Megadja ő a nyugdíjt a minisztereknek is, mert azt mondja, ha a katonák nyugdíjt kapnak, megérdemlik azt a szegény miniszterek is, akik éveken át hadakoznak az ellenzékkel.

Még ezek itt folynak, a folyosón egy csodálatos zenei hang üti meg a füleket.

Sarkantyúpengés. A múlt zenéje.

Ki az? Mi az? Ki mer itt sarkantyúsan járni?

Beksics meghökkenve riad fel.

Ki költögeti a sír rémeit? A XVI-ik század lépked felénk.

A pöngés egyre közelebb, közelebb jön, s íme kibontakozik a folyosói füstgomolyból kifent bajusszal, délceg tartással egy hetyke öreg, a magyaros dókán dió nagyságú ezüst gombok fénylenek már messziről.

Nini, nini, hiszen ez Csiky Sándor bátyánk – a »Borszem Jankó«-ból.

No, van öröm a Házban. Siet mindenki kezet fogni az öreggel. Nyájás arcokon jóízú visszaemlékezések derűje ragyog.

Csiky kíváncsian nézeget szét a Ház tájékon. Biz annak a fele már igen ismeretlen rá nézve. Csupa szeretet, csupa melegség az öreg: »Ej, de megöregedett a Tisza. Minek bántjátok annyit?«

Gavallérosan féloldalt fogja a szivar-szopóka csutoráját, s eleven szürke szemével kémleli a teremből jövőket. Talán a Patay Pistát várja onnan kilépni?

Ha az nem is, de legott kigurul a hírre az öreg Madarász:

– Hopp, hopp, öreg! Hát még nem koptál el? Mit csináltak hé odabent?

– Nyugdíjat szavazunk a minisztereknek.

– Ne beszélj! Engem nem teszel bolonddá.

– Hát te hol veszed itt magadat?

– Feljöttem kurucnak a honvédgyűlésre.

– Hogyhogy?

– Úgyhogy a kurucok elfogytak, de visszatértek a honvédekben, a honvédek is elfogynak aprónkint. Minélfogva azok is vissza fognak még térni.

– De hát a labancok?

– Azok sohasem térnek vissza, mert soha el sem fogytak.

Mialatt így hímezték arany skófiium szálakból hazafiúi bánatuk és örömük ködmönét, meghozták a hírt a tanácssteremből, hogy Tisza hallván a Darányi Ignác indokolását a miniszteri nyugdíjazás méltányos voltáról, meggyőződött, hogy a minisztereknek csakugyan nem dukál nyugdíj, s ki mondta, hogy a nyugdíjjavaslat ezt a részét »főrendi matériának« tekinti. Azaz kész lemondani róla.

– Látod – mondja Csiky a hírre az öreg Madarásznak – , jó ember az, csak nem kell vele ingerkedni.

A LEVETKŐZÖTT LEÁNY

(Egy kép a főrendi értekezletről)

A főrendi hármas bizottság ma tartotta első ülését. Annyi méltóságos úr jött össze, hogy az ember szinte azt képzelte: »no, itt ma bizonyosan Berkes fog muzsikálni.«

Amint jöttek, egyre szűkült az értekezleti terem. S még folyton csoszogtak a léptek külről, s fogatok robogása hallatszott be.

Amennyi eleven »gr.« és »br.« van, az egy sem maradt otthon.

Ott ült a megszurkült Andrásy Gyula, bebicegett Tisza Kálmán is.

A miniszterek közül a nagy emlékezőtehetségű Szapáry Gyula, a siránkozó arcú Széchenyi Pál és a hallgatag Orczy jelent meg, egyszóval a »mágnás miniszterek«. Kemény Gábort nem akarták elhozni, mert az is mágnás ugyan, de nem jól mutat.

Végre belépett mint síri árnyék Sennyey Pál. Neki van a legszomorúbb szerepe. Tisza olyanformán néz rá, mint mikor valaki a ferbliben két felsőre blindel, mert a vett kártyában a harmadik felsőt gusztálja, s kívül róla, hogy az csak *alsó*.

Végre csakugyan annyian jöttek össze, hogy az egyik miniszter azt indítványozta:

– Szűk nekünk ez a terem, menjünk át a nagy tanács-terembe.

– Helyes.

Mindnyájan beleegyeztek.

No, ez jó ómen. Bárcsak a többi is úgy menne.

Átmentek a nagy terembe, s az ősz Szilávy József foglalta el az elnöki széket.

Megkezdődött az értekező.

Előlépett a javaslat, a leány, melyet az alsóház már magának fogadott.

Csodálatosan volt öltözve.

Egy fényes, bíbor dolmány lógott rajta arany gombokkal, azalatt polgári karton szoknya ért le a bokáig, az idomtalan lábakon pedig egy pár rojtos selyemcipő piroslott. A nyakában egy olvasó lógott keresztel és egy kis zsidó miatyánk, a hajában egy fésű kilencágú gránát koronával.

A szegény leány remegve, pirulva állott ott.

Körülötte mindenütt arról suttoztak: tetszik-e, nem tetszik-e?

Andrásy Gyula föltette monokliját, s fitymálva biggyesztette el a száját.

– Mi a neve, kicsikém?
– Felsőház.
– Fi donc! Milyen parasztnév! Maradjon ön továbbra is főrendi háznak.
– Nem bánom – mondá Tisza Kálmán, a gardedám szemérmesen. – De többet nem engedek.
– Nos, lássuk most már az ön öltözékét!
– Ejh, micsoda izléstelenség az, leányasszony – kezdé a kritikát báró Vécsey József –, miért hagyta el ön a turnürjét, a főispánokat?

Tisza közbeszolt:

– Éppen csak azért hagyta el, hogy tisztességesebb legyen.

Prónay Dezsőnek nem tetszik a leányzó, ámbár az átöltöztetésébe ő is belemegy, isten neki, de ha nem jól fog kinézni, menjen a pokolba.

Szögyény Marich László öregúr lévén, azt jegyezte meg, hogy őneki így is jó, el kell azt már fogadni – arra a rövid időre.

Erre aztán előlépett Andrassy Gyula, s kinyitott egy bőröndöt, melyből egyszerre parfümillat áradt szét a teremben.

– Idenézzenek, méltóságok. Majd felöltöztetem én mindjárt.

– Lássuk! (akarom mondani: Halljuk!)

– Állj ide, fiam – mondá a leánynak a zseniális államférfi –, ezt a polgári szoknyát kurtítsd meg egy kicsit. Minél kurtább, annál szebb... Van is nálam egy ilyen kurtább rokolya; vetkezz le legott, majd rád adom..

Tisza bánatosan pislogott.

– Isten neki – suttogetta halkán –, de többet aztán nem engedek.

A leány levetette szoknyáját, és az Andrassyét próbálta fel. Majdnem az egész lába kilátszott.

– No, már most – szólta Andrassy tovább –, ezt a zsidó miatyánkot hajítsd el a nyakadról, itt van helyette ez a szent amulett. (A címzetes püspököket gondolta.)

– Nem bánom – mosolygott ravaszul Tisza –, de többet aztán nem engedek.

A leány elhajította a zsidó miatyánkot.

– Helyesen van. A bíbor dolmányod szép ragyogó pompájú, de nem elég hosszú, itt van egy másik, kopottabb, de úriasabb palást. Húzd fel hamar.

– Jól van – hörgé Tisza –, de már többet nem engedek.

Csakhogy Andrássy még szedegette a ruhákat a skatulyából.

– Még mindig nem vagy igazi dáma – mondá –, a polgári szoknyát legfeljebb *atul* viselheted, nosza gyorsan vedd fölébe ezt az uszályos selyem ruhát.

Tisza homlokáról csurgott az izzadtság:

– Beleegyezem – sziszegte –, de az isten áldja meg méltóságtokat, *változtassanak hát még valamit.*

Az urak elmosolyodtak ezen, s miután így átöltöztették a leányzót, mint a dadai hullát, egészen idegen ruhákba, Andrássy Gyula meghajtotta magát a javaslat előtt, s így szólt udvariasan:

– Nyújtsa a karját, *grófné.*

A T. HÁZBÓL

[márc. 14.]

A nyugdíjjavaslat legkényesebb pontja (melyre azonban a miniszterek mégsem lehetnek kényesek) került ma tárgyalás alá. Ez a 25. §.

Ebben van kimondva a miniszterek és államtitkárok nyugdíjképessége.

Biz ez a § mindenütt rossz vért csinált.

Magok a mostani miniszterek restelltek egy kicsit, a volt miniszterek bosszankodtak rá mint *késői* szülőltre, a leendő miniszterek pedig (minthogy az ellenzéken ülnek) nem mertek hozzá jó arcot vágni.

S azonfelül magáról a kormánypártról is fújtak ellenkező szelek.

Szontagh Pál, aki (ilyen esetet még nem igen jegyeztek fel az annálék) nemcsak hogy nem szűnt meg (amint én féltettem egy időben) »tekintetes úr« lenni, mikor »excellenciás úr«-rá tették, hanem ellenkezőleg, azóta *nemzetes úrrá* nagyobbodott,

ellene szolt e §-nak a klubban, s maga nézetére vitte a megyéjebeli társait is.

Ugocsa tehát nem koronáz, *Nógrád ellenben nem penzionál.*

A nyugdíjjavaslat részletes vitája széles tanulmánymező volt.

A sok paragrafus közül bő választék jutott a képviselőknek, hol reperáljanak, melyikhez nyújtsanak módosítást, kit és mit támogassanak. Minden beszédben a szavak között ott lebegett a szónok lelke, csak meg kellett tudni látni.

A kapaszkodó emberek a miniszterek nyugdíját támogatták, a csillogni vágyók teóriákon köszörülték eszüket, az apró emberek kedvéért azonban, ahol igazán nyomor van, nem érdemes orációra készülni, de akadt ilyen is néhány, és az én rokonszenvenemet ezek a szónokok bírták.

Némelyik a néptanítóknak fogta pártját, másik a távirdatiszteknek, gróf Tisza Lajos például az erdőkerülőket kereste ki magának.

Nagy nemzeti nyavalya az, hogy ebben az országban a legtöbb ember csak a vörös széket látja, s vagy annak perorál, vagy az ellen.

Az erdőkerülőkről jut eszembe, hogy sohasem volt még látható annyi *szavazás kerülő*, mint ma, a 25-ik §-nál.

A jobboldali padok üresen tátongtak, csakis a petrifikált hívek ültek ott gyéren, elszontyorodott arccal; Beöthy Ákos csinos beszéde alatt határozottan az ellenzék volt többségben.

Midőn a szegény sorsú miniszterekről szolván, Foxra utalt, Szontagh Pál közbekiáltott:

– Államköltségen temették el.

Mire megrázkódék Csanády Sándor, s hirtelen felelt perfekt udvariassággal:

– Mi is szívesen megteesszük a mi minisztereinkkel!

A Ház órája már délutánra fordult, s még mindég üresek a jobboldali padok.

A szónokok kezdenek apródonkint elfogyni. Ernuszt Kelement követi Herman Ottó, de Herman Ottót nem követi senki, a vita be van zárva, csak az előadó Hegedüs szólhat még.

A villanydrótot négyszer is megrezgetteti az elnök, de a folyosó vékonyan önti a szavazatokat.

Hegedüs szólni kezd, már-már össze kezdenek borulni

mint a káposzta levelei, az argumentumok beszédjében, közlegvén a befejezés felé, midőn aggódva szétnéz . . . teringgettét, még mindig nincs meg a többség – s egy új emeletet épít a beszédje fölé, hogy azalatt talán összegyűlnek a hívek.

Mély aggodalom önti el sötét árnyékát a mameluk-homlokokra.

Prileszky Tádé kint izzad.

Már látja a zordon jövőt, a javaslat bukását, nagy sűrű, jövőbe néző szeme előtt felnyílik a bús panoráma . . . szerény pinceszobákban, nyirkos szalmán fekszenek a nyugdíjtan miniszterek halva.

A halottak ágyánál ott áll doktor Farkas Balázs, és konstatálja hármajokról, hogy éhen haltak szegények.

Nem, ezt már mégsem lehet eltűrni, kirohan dúlt arccal a folyosóra:

– Micsoda dolog az? Miért nem jöttök be? Sose beszélt még Hegedüs olyan gyönyörűen. Biz isten, mindjárt verekedés lesz odabent!

No, már erre aztán betódultak nagy seregestül, s Hegedüs szétnézvén, elégnek találta a voksokat, hirtelen pontot csinált a beszédjében.

Következett a név szerinti szavazás.

Kihúzták az »M« betűt.

Ez máskor azt jelenti a jobboldalon, hogy »Moriatur« – most azt jelentette: »*Menjünk!*«

S mentek kifelé. Legelől a miniszterek futottak ki, utánuk a még kellőleg ki nem preparált mamelukok, kik szégyenlősen lapultak meg határozatlanságukkal a könyvtárszobában és fülkékben.

Az ellenzék most játszi szerrel megbuktathatta volna a paragrafust, ha ott lett volna. De az ellenzéki urak nem méltóztatnak eljárni az ülésekre.

S ha a miniszterek nem érdeklik meg, hogy megkapják a *nyugdíjakat*, ők igazán megérdemelnék, hogy meg ne kapják a *napidíjakat*.

A T. HÁZBÓL

[I.] A két Papszász

[márc. 15.]

Herman Ottó belevágott a Csanády Sándor mesterségébe (már mindenki a derék Sándor bácsi alól húzogatja a gyékényt), s kérte a katalógust felolvasatni.

Felolvasták, s kitűnt azon sajnálatra méltó esemény, hogy a Ház nem határozatképes.

De gigömbölyödött egy örvendetes esemény is, mely folyton mint homályos titok lebegett.

A Ház katalógusa ugyanis azt mutatja a Ház megalakulása óta, hogy két Papszász nevű képviselője van a jelenlegi parlamentnek: az egyik Papszász György, a másik Papszász Károly.

De ez csak a katalógusban volt.

Néha megjelent a folyosókon vagy a tanácsteremben Papszász György kissé kopaszodó fejével s csendes szeretetreméltó egyéniségével, de akkor Károly nem volt látható sehol.

Máskor ellenben Károly sodorta a cigarettákat barátainak és akkor Györgynek nem volt híre-hamva.

Halandó ember nem akadt olyan, aki *egyszerre* látta volna mind a kettőt.

Megtörtént, hogy az ismerősök kérdezősködni kezdtek az egyik testvértől a másik után, de mindig kitérő feleletet kaptak.

Károly rendesen azt felelte:

– A Gyuri *bátyám* most falun van.

György pedig azzal válaszolt a kíváncsiaknak:

– Károly *bátyám* a jövő héten jön.

Egy homályos sejtélem, egy sötét gyanú kezdett formálódni ebből a képviselői elmékben.

Ha édes testvérek, hát hogyan lehet mind a kettő a *fiatalabb*?

Nem, nem, itt valami titok van.

Az a vélelem járt szájról szájra, hogy a két Papszász testvér csak furfangos fikció.

Tulajdonképpen csak egy Papszász nevű képviselő van, akit azonban két kerületben választottak meg, s aki most két embert helyettesít, kétapidíjat húz, de csak egy ember helyett szavazhat.

Némely nap felteszi a kopasz parókáját, és akkor úgy ül ott a folyosón, mint Papszász György, azzal kimegy a kapun, valamely sikátorban felteszi a fürtös parókáját, s visszasétál, mint Papszász Károly.

Így gondolta ezt mindenki, s a párt is csak egynek számítja vala a két Papszászt.

Hanem ma a katalógus olvasásnál váratlanul mind a két Papszász után felhangzott a bariton »jelen«, a képviselők bámulva tekintettek oda.

Mind a két Papszász ott könyökölt egy hátulsó padban egymás mellett, s semmi csodálkozás sem látszott az arcukon a felett, hogy ők ketten vannak.

[II.] Az ülés

Maga az ülés oly unalmas volt, hogy Szontagh Pál egy külön adoma-hallgató konferenciát hítt össze a jobboldali folyosón.

A szónokok beszéltek ott bent valamit, de ímmel-ámmal.

A generális nem volt ott, s ilyenkor *kinek* beszéljen az ember?

Elálmosító volt a léghő. Egypár képviselő újságot olvasott a padokban, mások elterpeszkedve leveleket írtak haza feleségeiknek (ha ugyan feleségeiknek írtak).

És hogy már egyszer én is ékes irályban szóljak — a stiláris-módosítványozási viszketegség sovány diadalában dobzóórátorok monoton zsongásába csak néha vegyült egy kis lendület, egy kis csattanás.

Mikor egy-egy öregúr nagyot szippantott unalmában s tubákpikszisére rácsattantotta a fedelet.

ANDRÁSSY GYULA ÉS AZ ADOMÁJA

Megszűntek a bálók és piknikek, a jég is elfogyott a városligeti tavon. Andrássy Gyula tehát elkezdte magát unni.

Az emberek már azt hitték, hogy neki teljesen elegendő a múlt nimbusza. De nem volt úgy.

Andrássy Gyula úgy tett, mint az aggastyánok, kik egész életüket harcban töltötték, s kedvet kapnak még egyszer életükben lóra ülni.

Felült a lóra még egyszer, s úgy képzei, hogy ő most már a régi hős, ki féken tartja, délcegen üli a kevély lovat.

Ohó, kegyelmes uram, ön sem a régi, a ló sem a régi. Ez egy göthös, pókos jószág, nem az erős paripa, mely hajdan vitte a nyergében. Ez nem nagy dolog. És ez is csak úgy véletlenül került excellenciád alá.

Hanem az mindegy, a mi szép, hamuzsír színű Andrássy Gyulánk, ahogy úgy, de végre még egyszer vezér lett.

Tábort szerzett? Dehogy! A tábor megvolt, s ő alkalmasint beajánlkozott vezérnek, mint az egyszeri úrfi a verbunkosoknál, hogy »vegyenek be kegyelmetek hadnagynak«.

Bevették hadnagynak, s ő felvette az uniformist, amit a többiek viseltek.

Hanem ez az uniformis nem egészen méltó hozzá, s tönkretette neki azt, ami legbecsesebbje volt – a múlt nimbuszát.

Halljuk, hogy az egyik magánértekezleten, ahol tea és szivar mellett ő vezetett, erősen kívánta megkötni a Tisza kezeit az iránt is, hogy kiket nevezhessen ki a főrendiházba. Nehogy literátus ember kerüljön oda be (ki hitte volna ezt Andrássyról?), akképp próbálta körvonalozni a méltóságos kívánságot, hogy csak olyan érdemeket szerzett honpolgárok legyenek a kormány által kinevezhetőek, akik *külsőleg* is díszére válnak a főrendiháznak.

S nehogy valahogy el ne értsék, mit gondol, elmondta azt a régi adomát, mikor Napóleon Egyiptomba ment seregével, és tudósokat is vitt magával, mert szeretett velök útközben disputálgatni.

A tábort képezték tehát a katonák, a tudósok és a poggyászt vivő szamarak.

Mikor aztán hirtelen megtámadta őket az ellenség, a nagy hadvezér harsányan vezénylő:

– Jobbszárny, balszárny előre! A szamarak és tudósok húzódjanak a közepre.

Biz ez elég mulatságos anekdota »az adomák államférfiának« tudományos szeredásából, hanem egy kicsit rossz helyen van elmondva.

Mert a mi nemzeti harcainkon mindig a méltóságos mágánas urak szoktak a középén állni, vagy ha nem, hát akkor – *háttul*.

AHOL AZ EMBER A BÁRÓNÁL VÉGZŐDIK

Elhatároztam a dacosság bizonyos nemével, hogy nem foglalkozom a főrendekkel. (Majd megírja az ő gyűlésüket tisztelt kollegám, Grachus, mert azoknak már keményebb ember kell.) Nekem úgylis megvan a magam »T. Háza«, elég az egy embernek!

Nem, fel sem megyek az ülésekre.

Hanem azt bajos volt megállni. Mert bármint szerettem volna elmémet elfordítani róluk, minden tárgy visszavezetett rájuk.

Nézem a lapokat a reggeli mellett: cikk, entrefilet a főrendekről szól, nézem a leghátulsó oldalt: »*Idegenek névjegyzéke*«, valamennyi szállodai név előtt ott a br. vagy gr.

A fogatok sűrű egymásutánban robognak az utcákon, cifra tarsolyos huszárok ülnek a bakon. A Nemzeti Múzeum bejáratánál a két karcsú póznán a magyar és horvát zászlót lebegteti a szél . . .

Fönt, ahol a lépcsők elfogynak, valami pokróc-rongy feshérlik. Az bizonyosan szőnyeg ott . . . vagy talán a liberalizmus zászlója. Mert azon át lépkednek, azt tapossák a méltóságos urak.

De bizony mégis megnézem azt az ülést.

Beeresztettek, s ugyanott álltam újra, ahol tavaly januárban, mikor a zsidó-házasságról volt szó. S előttem állt ugyanaz a kép, ami tavaly. Csakhogy a kompromisszum éppen a legérdekesebb alakokat kiradírozta belőle.

Tavaly a szabók ellen voltam elkeseredve, mikor végignéztem a zsúfoltságig tömött főrendiházon, hol kivált a széleken vedlett ruhában, gyűrött ingben álltak ember hátán a született törvényhozók, ma csak Tisza ellen keseredtem el, hogy minek rontotta el ezt a szép vitát az egyezkedéssel.

Majd minden úgy van, mint akkor.

Ott ül jobbról, lefelől Simor János, a másik szélen Haynald érsek. A harmadik aranyos szék (mert csak három széknek van a háta megaranyozva), a zágrábi érsek helye, üres ma.

Hátuk mögött négy egész püspöki széksor élén Samassa (aki ismét öregedett tavaly óta), szemben ott látom Andrássy Gyulát (aki ismét fiatalodott tavaly óta). (A természetben sincs már következetesség!) Ahol Andrássy végződik, ott kezdődik négy román főpap, négy fehér hosszú szakállal, reverendiák égő piros selyem bélése, s hosszú, ősz hajukon a lila barettek megélenkíti hátuk mögött a főispánok szürke táborát.

A középen Simonyi Lajos barnállik villámló szemeivel, s Edelsheim-Gyulai kéklik csillogó színpompában tábornoki egyenruhájával és bozontos nagy fejével.

Imitt-amott szemembe tűnnek ismerősek, akik az *enyém voltak valamikor*. Ott könyököl fakó egykedvűségben Péchy Manó, alkalmasint itt alszik valahol a nagy Karátszonyi Guidó is. Kihajtott inggallérjával messziről virít Odescalchy Artúr herceg. Hosszú, barna szögfürtjeit dacosan rázza igen gyakran a halavány Prónay Dezső.

Mégsem a tavalyi főrendiház ez egészen! A fele sincs itt azoknak! Hol maradtak az indigénák és a kataszter-mágnások?

Aztán micsoda botrányos csendesség ez!

Milyen izgatottság volt a múltkor! Hogy morajlott végig a termen a helyeslő zúgás vagy a gúnyos visszatetszés! Mint a »tallyho« kiáltás a rengetegben, mikor a vadat kergetik.

Ma nem volt semmi.

Tisza mozdulatlanul ült piciny asztala mellett, mint egy fehér szobor.

A többiek is nyugodtan hallgatták a szónokokat, min-

den közbeszólás nélkül. Ha az ember végignézett a sok magyaros fejen, mind egyformának, egykedvűnek látszott. Ember azokból ki nem kombinálhatta, mi tetszik nekik, mi nem.

Tavaly a felsőkabátokat vették bázisul a kombinációkhoz, most még ilyen alap sem kínálkozott.

Hanem a bajszokon volt mégis valami különbség. A lefelé fordított Δ betűk és a fölfelé fordított V betűk.

Föltehető, hogy a lefelé fordított V mind igennel fog szavazni, tehát megolvastam a lefelé fordított Δ -ket.

Ezek vannak kisebbségben. (Úgy látszik, kevés volt a pomádé.)

De ez végre is nem az én dolgom. Hiszen Grachus fogja megírni a karcolatot. Ő írja meg a hangulatot, a részleteket, az aperçuiket. — Nem szabad az ő témáit elszednem. Én csak annyit kértem ki tőle, hogy adjon ide nekem leírni az egész főrendiházból legalább egy embert.

— Szívesen — mondá Grachus udvariasan.

— Amelyiket választom?

— Tessék, akármelyiket. — Szétnéztem, kit válasszak. Sok tarka és érdekes alak suhant el előttem.

Habozva tűnődtem: ne-e magát Sennyeyt válasszam leírás végett?

Érdekes rajz lesz a nyomott arcú, síri alak, apró, szúrós, fekete szemével, amint ott ül fagyosan, előkelően az emelvényen.

A három nagy ablakon beszűrődő fény odaveti fejének árnyékát az emelvény mögötti aranycirádás piros táblára. Az árnyék megrezg, és ha mozdul. úgy rémlik, hogy egy szürke gólya.

Nem, mégsem választom én Sennyeyt! Lám, Tisza is rosszul járt, hogy Sennyeyt választotta.

Hanem ni, amott a balközépen a délceg gróf Bethlen András mellett ül egy rokonszenves Napóleon arcú, kecskeszakállú főúr, azt választom én magamnak.

A legelevenebb valamennyi között. Minden beszédre figyelt, s minden jelentősebb mondatnál megmozdult. Derült, nyugodt szemében, melyekkel mereven nézte a szónokokat, visszasugárzott a tetszés vagy nemtetszés, s ott futkározott arcán, homlokán.

– Ki az a főúr? – kérdeztem a szomszédomtól.
– Az egy erdélyi mágnás, Bethlen Károly. Siket.
– *Siket?* Az lehetetlen! Hiszen ő hallgatja a beszédeket legjobban.

– Igen, mert leolvassa a szájakról. Nagy virtuóz ebben. Arról nevezetes, hogy a kolozsvári színházban a guggeren át meghallja, amit a szemközti páholyokban az asszonyok egymás közt suttognak.

– No, ez nagy dolog!

Azóta le sem vettem szemeimet róla, mindég őt néztem és vigyáztam. Egyszer lelkes helyest kiáltott közbe Tiszának, máskor a fejét rázta. Következett a szünet, s láttam, hogy a Szapáryval beszélgető Haynald halk diskurzusára ügyel: lehetnek tőle vagy húsz ölnyire.

A szünet után, mire Prónay Dezső kezdett beszélni, megtelt a terem gőzzel. A pára ködként gomolygott a fejek fölött, olyan sűrű, nehéz, hogy az öreg podagrás urakat fojtogatni kezdte. A langyos atmoszférában (és talán a büfébeli argumentumok is belejártak) sok fej megnehezedett, némelyek bóbiskálni kezdtek a padokban.

Magának Bethlennek is megnehezédének a szempillái, és hosszabb pislogás után a pad felé fordítá lankadt tekintetét.

Fejét félkönyökére támasztá, és úgy *látzott* hallgatni.

Elgondoltam, hogy ő most nem hall mind e szónoklatokból semmit, és nincs kiáltás, nincs hang, mely fölrázhatná . .

Hanem, ha tán valaki megrántaná a vállánál fogva .

. . . Ej, minek? Hiszen így siketen, látó szemét is elfordítva, ő képviseli legjobban a magyar közvéleményt.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 14.]

Göndöcs Benedeknek van egy szép solinir gyémánt gyűrűje, akkor húzza fel, ha beszélni akar.

És ha a gyűrű ott van az ujján, akkor biztos, hogy a zsebében meg ott van a kész beszéd ezzel a felirattal:

»Göndöcs Benedek apát kanonok és országgyűlési kép-

viselő rögtönzött beszéde, melyet az 1885. április 13-iki hongyúléson tartott.«

Ma rajta volt a gyűrű a Göndöcs ujján, és beragyogta az egész habarékpártot. Ez volt Apponyi beszéde óta az első fény, mely órájuk vetődött.

A Házban kevesen voltak jelen. A képviselők legnagyobb része még mákos kalácsot eszik otthon. Üresen tátongtak a padok, s az üres Ház majd mindig az üres karzatot is jelenti.

A folyosókon egypár mameluk járt-kelt szelíden, mint megannyi húsvéti bárány. Nem volt meg az a pezsgő hetykeség a modorukban, ami máskor. A csöndes megadás tükröződék lényükön; beletörődtek, hogy hadd jöjjön már csütörtökön az a szomorú péntek, amikor a saját kificamított kezű, kitört lábú, meggörbített nyakú, kancsal-magzatjukra azt kell mondani: *»Így is szép az!«*

Még imitt-amott emelkednek hangok a főrendiek módosításai ellen, de azok is csak suttyomba és csak olyanforma alakban: *»De iszen Szontagh Pál mégis nagyon derék ember«.*

Hanem azért ők maguk nem akarnak derék emberek lenni!

A »generális« arcán semmi árnyék, derült nyugalommal mozog hú emberei közt; némelykor ő maga is megkockáztat egy-egy megjegyzést, hogy bizony nem egészen olyan lesz az a főrendiház, amilyennek szeretné: hanem azért mégiscsak meg kell azt szavazni.

S valószínűleg az forog az ő eszében is, amit Perrier Kázmér mondott egy ízben:

»Semmi szükség barátaimra, ha igazam van; akkor támo-gassanak, ha nincs igazam.«

De ez még csak csütörtökön lesz, addig még keresztül kell esni előljáróba két törvényjavaslaton.

Az egyik a Vág völgyi összekötő vasútvonalról szól, a másik a postai takarékpénztárról.

Az egyik javaslatot Rakovszky István gardírozta, a másikat Hegedüs Sándor. Mind a kettő figyelmes és szemes gardedám, de most nem kellett sokáig árulniok a petrezselymet a leányzóikkal. Rakovszky a maga javaslatát egy óra alatt rákötötte a Ház nyakára, pedig csak ócsárlói akadtak a szónokok közül.

Az ásítózó Ház még azon egy ülőhelyében elfogadta a postai takarékpénztárakról szóló javaslatot is általánosságban.

Pedig ez a javaslat az állami háztartásban az, ami a »honvéd lovak« intézménye.

A szegénység pillanatnyi takarója.

A »honvéd lovak« az alkotmányos kormányzás egyik legzseniálisabb ötlete. Hogy mikor a pusztuló dzsentrí gyalog marad, akkor ott legyenek neki kapóra a magyar kir. honvéd lovak, amiket kikölcsönözhet, hurcolják tovább az ősi csészát, s a dzsentrí ne vegye hirtelen észre, hogy semmije sincs.

Most jön a másik zseniális ötlet, de az már az állam szegénységének takarójául: a postai takarékpénztárak. Az állampénztár új forrásokat nyer, s azonfelül mindig tele is lesz a magánosok megtakarított pénzével, s a pénzügyminiszter nem juthat egyelőre abba a kényelmetlen pozícióba, miben Kerkapolyi volt egyszer: hogy üresen álltak a központi pénztár szekrényei, s rendeletet kellett kibocsátani, hogy az ország összes árvapénztáraiból küldjék fel kölcsön a pénzkészleteket, és az állam szekere az árvák pénzén nyikorgott tovább.

Dobránszky Péter emelkedett fel elsőnek a javaslat mellett. Régen nem beszélt már, *de mégsem elég régen*; a képviselők nagy része osztentatíve hagyta el a termet. Csak a »molyok« maradtak benn, akik úgy oda szoktak ragadni, hogy a földrengés sem mozdítaná ki őket.

Dobránszky széttétekintett, és nagyon elbúsult, hogy annyi kevesen hallgatják.

Szakadozott hangon egypár jó tanácsot adott Kemény Gábornak, miközben elszámlálta, hogy mi mindenféle ily intézmény van Angliában, Német- és Franciaországban.

Lükő közbeszólt:

– Hát Muszkaországban?

Dobránszky széttétekintett, és nagyon megörült, hogy annyi kevesen hallották.

Utána Helfy szólalt fel, és ő is elfogadta a javaslatot, amire azt jegyezte meg Beöthy Algernon:

– Most már minden skrupulusim megszűntek!

Komlóssy Ferenc azt mondja, hogy az egész dolog még

korai: először tanuljon meg takarékoskodni maga az állam, és csak azután tanítson másokat, ha majd az államnak meglesz az első megtakarított 50 krajcárja . . .

(Olyan *messzire* véges emberi elmével nem érdemes kalkulálni.)

Most végre megcsillant a briliánsgyűrű a Göndöcs ujján:

Felállt a jó öreg mosólyogva, de az idő már nagyon későre járt . . . a »Kis Pipá«-ban azóta mind megkozmásodott az étel. Hallani vélte háta mögött a kanálcSORÖMPÖLÉST, s párolgó ételek szagát szimatolta a levegőben. Péchy belecsengett . . . Ni, az az úr már fizetni akar!

Éhségében és sietségében rövidre húzta össze a beszédét, és szórakozottan adta elő flótaszerű cukros hangján, hogy legjobb lenne, ha már 40 krajcártól adna az állam kamatot, hogy a szegény nép, ha csak negyven krajcára van is megtakarítva, kivehesse azt aládájából és betehesse .

— *A posztkisztlibe!* — röppent el egy hang.

Amire aztán kitört a kacaj, s hogy még nagyobb legyen a »derültség«, magának Göndöcs Benedeknek is könnybe lábadtak tágra nyitott kékes szemei a nevetéstől.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 17.]

Már kedden is csoda történt. Beöthy Algernon tartotta szűzbeszédét. Két ízben is felszólalt s oly bámulatba ejté az embereket, mintha öregasszony ikreket szül.

Már évtizedek óta képviselő. Hajszájai ott hulldogáltak el a Ház helyiségeiben, de sohasem jutott eszébe beszélnie. Persze, mert nem akadt neki való téma!

Hanem a takarékpénztárak eszméje felvillanyozta s elkezdte prédikálni ő is takarékoskosságot . . . Ebből rossz eszten-dőt jósolnak a gazdák országszerte.

A keddi ülés után Tisza egy napi gondolkozási időt hagyott a pártnak, hogy addig gyónjanak meg egymásnak, és kiellenzékeskedjék magokat, s csütörtökön reggel ott legyenek egy szálílg, ki fegyveresen (szónoklattal), ki pedig csak uniformisban.

Ott is valának. A melengető napfény bearanyozta az arcokat. A törzskarból Csernátony Lajos vígan dörzsölgette kezeit, Vizsolyi nyugodtan méregette a folyosó egyik végétől a másikig a pokrócokat, és hadiszemlét tartott az egybegyűltek felett. Jócai az ellenséget cernírozta, utána kiáltván Szilágyinak:

– Kegyetlen leszel, Dezső?

Mire valami gúnyos hang a könyvtár felől visszafelelt:

– Azért lesz kegyetlen, hogy »kegyelmes« lehessen.

De erre kevés a kilátás, mert az öreg Pulszky ott ül egy sarokban és nem a Tisza esélyeit kontemplálja, hanem az öreg Gladstone sorsán tépelődik.

Nemcsak a törzskar van itt teljes számban és a zöm, hanem a *mezei hadak* is bevonattak. Sűrűn barnállanak a sarokban a falusi arcok. A segélycsapatok is megjöttek: Bornemisza Ádám és a többi kormánybiztosok. Sőt a *betegeiket* is talpra állították a pártok. Beérkezett Beksics amonnan és Thaly eminensen, csak a habarékpárt betegje, Ábrányi maradt oda.

Pedig ezért a vitáért bizony nem érdemes meggyógyulni.

Valóságos kópiája ez csak a másíknak, amit hűsvét előtt megírtunk.

A Ház asztalán ugyanaz a javaslat van, ami a múltkor. Csak a neve lett »felsőház« helyett főrendiház (no és még azonfelül egy pár »csak«), az előadói széken ugyanaz a Láng Lajos ül, a miniszterelnöki széken pedig ugyanaz a Tisza Kálmán – s ami javaslatnak, előadónak, Tisza Kálmánnak nagy szerencséje –, a baloldalon ugyanaz az ellenzék.

A miniszterelnök és Szilágyi előtt egy-egy fehér papírlap van kiterítve.

Egyelőre e két papírlapon folyik a fegyverkezés, mialatt az előcsatározás megindult.

Tisza szorgalmasan jegyez az ellenzéki beszédek alatt, Szilágyi pedig a kormánypárti beszédek alatt.

Mert mind a kettőnek az a modora, hogy »majd ad az ellenfél fegyvert«. S valóban egész arzenálok potyognak ki a beszédekből.

A terem képe nyugodt, sima, sehol egy redő, ami alatt azt értem, hogy a Ház még nincs felvillanyozva, a »nagy közbeszólók« és ingerkedők még nem tudják, miért kell tu-

lajdonképpen haragudni, a rabbiért-e vagy azért, hogy csak ötven mameluk jut be a főrendiházba?

A »Whipper in«-ok (a hajtsárok) még a szavazatok összekombinálásával vannak elfoglalva s azt számítgatják, mekkora erőt lesz szükséges síkra vinni.

Egyszóval a csata még csak indul s azzal az egyhangúsággal, immel-ámmal, amellyel a kikerülhetlen eredmény tudata bénítja meg a küzdőket.

Láng Lajosé az első szó.

A mostani előadói beszéde, mely az érvek ökonomikus, tömött csoportosításával mutatja be a *megújhodott* javaslatot, még tán jobb, mint az első beszéde volt. De látszott előadásán, hogy ő még azt hiszi, rossz beszédet mond.

Hol-hol szénézett az ellenzék fölött nyugtalanul, hogy hol jön már az a »zaj« és »visszatetszés«.

Az ellenzék meg sem mozdult.

Irányi Dániel a Tisza Kálmán sorsa fölött van elkeseredve. Mi lesz most már a szegény Tisza Kálmánból?

Ezentúl ő már a főrendek kegyelméből lesz miniszterelnök. A főrendiház függetlenebb, arisztokratikusabb lesz, mint azelőtt.

Beszéde, mely igazi liberális hangon volt tartva, nagyon tetszett a pártjának.

Nemsokára felállt Mocsáry, gondolva magában:

– Ha Irányi már elhasználta a liberális argumentumokat, most majd én az illiberális hangokhoz nyúlok.

És az ő beszéde is nagyon tetszett a pártjának.

A két ellenzéki vezér közé ékelve tartotta szűzszónoklatát Molnár Viktor, rokonszenves, halavány arcú fiatalember, kit már eddig is kedveltek a pártjabeliek. Ezentúl még jobban megérdemli. Egy kicsit azonban öreges az észjárása.

A gyorsirodában mindenáron el akarták beszédét cserélni a Vadnai Károlyéval, melyben fiatalos hév és tűz nyilvánult. Vadnai most is, mint a múltkor, ahhoz az ügyes fogáshoz folyamodott, elhitette a mamelukokkal, hogy milyen derék emberek ők. »Lássátok, biz isten, megérdemeljük a „liberális” nevet«.

Urbanovszky, Ivánka és Gromon jóváhagyólag bólingat-

tak a fejeikkel, csak Szontagh Pál izgett kényelmetlenül a széken, s Horváth Gyula vakarta szégyenlősen az állát.

A büfében ezalatt Krajsik tartott antikatólikus előadást a »zárdáról és a klostromról«, a másik szögletben Andreánszky Gábor gyűlésezett az antiszemitákkal, messzebb a lépcsőháznál pedig három-négy zsidó képviselő sűgött össze, hogy mit csináljanak a rabbi paragrafusnál, a túlsó oldalon a kálvinisták tanácskoztak, hogy nem jó lenne-e a protestáns püspököket kivenni a javaslatból?

Csak a lutheránusok nem látszanak meg sehol. Hiszen éppen azért lutheránusok.

Ott bent Helfy Ignác szorongatta a miniszterelnököt, hogy mért kegyetlenkedett azzal a boldogtalan rabbival s minek kötötte hozzá a tárcáját a javaslatához.

Most aztán megindult a mamelukok közt is a panaszkodás:

– Bizony jobb is lett volna, ha valamelyik más miniszterhez köti hozzá a javaslatot.

– Igen, de nem a javaslatra lett volna jobb, hanem mireánk.

– Tisza valóban a kabinetkérdésnél is erősebb eszközt használt.

– Hogyhogy?

– Mert ha még csak azzal fenyegetett volna meg, hogy »mindnyájan megyünk«, de egyenesen kimondta, hogy a *többi miniszterek maradnak*.

Már erre aztán belátták az ellenzékiek is, hogy ezt a javaslatot csakugyan illik megszavazni a mamelukoknak.

Az ülés vége felé szólalt fel Tisza Kálmán s polémikus tehetsége régi erejében csillogott.

Láng Lajos gyönyörködve hallgatta ketrecéből, s amint üde arcát a mosoly és a tetszés derűje előtt olykor-olykor, hátal teljesen pillantott át a miniszterelnökre:

– Ejnye, be jóvá tette a beszédemet!

Már ezentúl hosszabbak lesznek a viták. Megjött Thaly. Őszbecsavarodó göndör haja majdnem a vállát verdesi. Egészen hasonlít már II. Rákóczi Ferenchez, akinek a képét ott hordja üvegmedalionban az óraláncán. Nagy reverenciával fogadják mindenfelé a meggyógyult utolsó kurucot.

Pedig nagy labancvilág van odabent. Csupa ellenzéki szónokok perorálnak ugyan, de a kormánypárt összetart s mintha valamennyi vízhatlan köpenyegben ülne ott, nekik bizony hiába csurog az eső.

Az özönvíz derekasan megindult.

A büfében van is már egy hajó kiállítva, amit egy bajai molnárlegény, Tóth János késsel faragott ki. (Nem tudom, óvintézkedés-e ez vagy raritásképp van ott kitéve?)

A *beszédmérce* a külső ajtón a következő műsort mutatja: Andreánszky Gábor, Orbán Balázs, Szilágyi Dezső.

Legelsőnek tehát a »szórakozott báró« beszél, aki azonban mégsem olyan szórakozott soha, hogy a zsidókat elfelejtse minden beszédében megvágni; hanem abban a tekintetben szórakozott, hogy mikor a beszédet már bevégezi, akkor jut eszébe, hogy még valamit kifelejtett s ilyenkor mérgelődik magában: »Éz az átkozott szórakozottságom az oka«.

És igaza van abban, hogy mérgelődik, mert mindig azt felel ki a beszédeiből, ami azokat kitűnőekké tenné.

Annyi bizonyos, hogy Andreánszkyknak van most a legkényelmesebb szerepe, s azt ő ki is aknázza. Tisza, hogy az ipsissima verbat használjam, a bihari szegre akasztotta a rabbit, úgy ahogy azt Andreánszky a múltkor indítványozta.

Utána a »csont báró« Orbán Balázs mennydörgött a leendő főrendiház ellen, különösen a cenzust rosszalva s azzal a sikerült mondással neveltette meg pártját, hogy a főrendiház kapuja elé kell majd odairatni: »fuss vagy fizess«.

A csont báró kollekciója ismét szaporodott tehát egy beszéddel, mert Orbán Balázs talán az egyetlen képviselő, aki összegyűjtve kötetekben adja ki parlamenti beszédeit.

Midőn egyszer Loiseau de Mauleon kiadta beszédeit s egyik olvasója kérdé tőle: »Miért nem közölte ön egyszersmind

a határozatokat is?» – Loiseau de Mauleon azt felelte: »*A bírák becsülete miatt.*

Ha Orbán Balázstól kérdeznék, miért nem közli kötetiben a határozatokat is, ő sokkal egyszerűbben felelhetne:

»*Az én beszédeim nincsenek semmi összeköttetésben a határozatokkal.*«

A szélsőbálnak nem lévén több bárója, átadatott a szó Szilágyi Dezsőnek.

Phoebus szekere még magasan járt odakünn égi útján, mikor Szilágyi belekezdett.

Az elnök kezében a lélekharang kicsengett a lelkeket hívogatva, s a drót zizegett a helyiségekben.

Éppen ekkor vetődtem esetlegesen a folyosóra. Minden ember rohant be s egyszerre síri némaság terült el mindenütt, csak egyetlen alak küzdötte magát kifelé, a berohanók áradatával szemben.

Ez volt Jókai.

Kérdeztem tőle: minek jött ki, mikor az egész világ bent van?

– Éppen azért. Most itt senki sem jár, hát idehívom a múzsákat. Egy háromkötetes regényt akarok itt kikombinálni.

– Most a múzsák is a karzaton vannak.

– Jut azokból ide is.

Otthagytam Jókait, hadd komponálja a maga regényét s bementem az úgynevezett hírlapírói ketrecbe, áttévén a kalapomat az elválasztó deszkán át egy képviselői székre. Mindig ott szoktam tartani. (Szegény öreg kalap, hadd vegyen ő is részt a törvényhozatalban.)

Szilágyi beszélt és természetesen szépen beszélt. Uralkodott az egész Ház fölött.

Mély csönd honolt szerteszét s a figyelem megfeszült. Mintha valami nagy madár röpül, mindenki figyelmét leszegzi a szárnycsattogása.

Egy szem volt az egész Ház és ez az egy szem Szilágyit nézte és egy fül, mely őt hallgatta.

S nemcsak ő beszélt, de minden izma. Néha a homloka ráncolódott össze, egy rángás az ajk körül s ilyenkor egy gúnyos nyíl röppent el. Hangja élesen nyiszált olykor, mint a

borotva, máskor fölvette a játszi pajkosság élénk színeit. Fejét hátraszegezte bizonyos kevélységgel s ez rendesen akkor volt, mikor a konklúzió kigomolyodott . . . egy szép pázsitos tisztásra vezette ki pártját a következtetések, az »azonbanok« és »mindamellettek« rengetegéből, majd ravasz jámborsággal hajtá le fejét, mint bűnbánó, ha egy maró kifejezéssel kar-molt s beásta körmeit a miniszterelnök érzékeny oldalaiba.

Tisza nagy megadással vetette magát hanyatt a székében, mintha egy kupéba ülne bele, olyan utas gyanánt, aki jól tudja, hogy no itt most egy rettenetes hosszú stáció következik s szomorú rezignációval hallgatja a gőzgép zakatolását: — Isten neki, majd csak füttyülnek valahol!

Dehogy füttyültek, dehogy. Koronkint kitört a tetszés-moraj s megmozgatta a Ház bal tájékait, mint a vihar a vetéseket. A beszéd egyre nőtt-nőtt, az argumentumok egyre ágaztak, mint a káposzta levelei, de az összeborulásról szó sincs még.

Minthogy az én eszem nemigen vesz be a tudományból egyszerre annyi sokat, kimentem közben a folyosóra.

Jókai járkált ott egyedül.

— Még mindig Szilágyi beszél? — kérdé. — Pedig már a harmadik kötet végén vagyok. Isten neki, ha így van, megtoldom még egy kötettel, hadd legyen belőle négykötetes regény.

Megnéztük Jókaival a büfébeli hajócskát s azzal bementem újra, hogy ne alkalmatlankodjam neki komponálás közben.

Szilágyi elemében van, a Ház folyton figyel, a mamelukok folyton mogorvábbak, a baloldal mindjobban-jobban élénkül. Mégis nagy műszónok ez a Szilágyi!

Csak egyetlen embert fárasztott ki: Göndöcsöt, ki a Ház mediumán állva szunnyadozik. Hol-hol fölriad s megszagolja a kezében levő ibolyacsokrot s megint elalszik. Álmában apró angyalok pajkoskodnak Göndöcs apóval s mennyei »derült-ség« ül ki arcának mélyedéseibe, kékes szemhéjaira, mialatt szeme bezárul.

A karzaton ott ül Andrassy Gyula és az egri érsek Samassa, kinek szeme gyöngéden pihen a baloldali fejeken.

Elgondolkozik. Valaha ő is ott lent ült.

Milyen világ volt az!

Mikor azt a verset csinálta a beszédjeire Tóth Kálmán:

Vigyázzon páter Samassa,
Hogy a Házat meg ne szalassza.

S milyen világ ez most! Az egész Ház a páterek után szalad ma!

Andrássy gyakran hajlik oda az érsekhez, csevegésbe elegyedik a két főúr. Valami ilyesformát beszélhetnek:

– Ezt mi főztük ezeknek! Engem azért gyönyörködtet a tálalás. Tisza egyébiránt ügyes szakács s képes elkészíteni még a csizmatalpat is ragunak. De Szilágyi leszűri róla a szöszökat.

– Nem veszedelmes – mondja őeminenciája –, mert azt a hibát követte el, hogy ő a Tisza szószaai helyett a magáét önti rá s megint csak nem látszik ki az igazi anyag.

Valóban a szöszök csak úgy csurognak a Szilágyi beszédéből. Nem, ez már sok! Kimegyek megint egy kicsit pihenni.

A jobb folyosón már vannak emberek: egy habaréki ül ott és egy kormánypárti. Ezek már kidőltek.

– Hát te nem hallgatod Szilágyit? – kérdi szemrehányólag a habaréki.

– Nem én – mondja ez finom bókkal. – Nehogy meg találjam szeretni. De nem az, nem. . . arra felelj inkább, hogy te miért nem hallgatod?

– Nem én – mondja az finom mentséggel –, nehogy meg találjam unni.

A túlsó folyosón azonban még mindig egyedül jár Jókai hátratett kezekkel, gondolatokba merülve.

– Még mindig ő beszél? – kérdé, amint fölpillantott.

– Még mindig.

– Már a hatodik kötetben vagyok – mondja, s aranyos jókedvének egy fényes sziporkája kiül búsongó mosolynak az ajkai körül. – Megházasíthatom már az embereimet, mit gondolsz?

– Nekem nincs reményem. Jó lesz még egy kötetig nyújtani.

Még egyszer visszavánszorogtam a karzatra. Most jött csak a java. Az ellenzék illuminálva volt, minden arc ragyo-

gott, minden szem fénylett. Szilágyi satírájának ostorát pattogtatta s valahányszor az ostor csattant, kitört a hahota, mint egy zuhatag s hömpölygött, mint a lavina a balvidék egyik széléről a másikig. Göndöcs fölébredett egészen és az ibolyacsokrárt lobogtatta magasan. A szélsőbalon összeverődtek a tenyerek, a karzaton Grecsák széthajította a karjait, hogy neki két hely jár itt s még a lábait is fölrakta, Urváry boldogan pillantott szét a mamelukokon, akik kővé meredve ültek helyeiken: »Jobb is volna már ezeknek nem változni vissza eleveneknek«.

Hanem hát, mint mindennek a világon, úgy ennek a beszédnek is vége lett. A nagy papírsárkány, mely oly magasan szállt, kezdett lassanként lefelé jönni, a spárga egyre fogyott, míg végre zsupp. (A zsupp helyett »éljen«-t tessék érteni) lent volt a földön Phoebus szekere már ekkor alá kezdett hajlani az ég ívén.

Ellankasztva rohantunk mindnyájan a folyosókra:

– Vége van! – jelentem lihegve Jókainak.

– Késő már! – mondja szomorúan. – *Tizenegy kötet lett a regényből*. Hol vegyek én ilyen hosszú könyvnek kiadót?

AZ ALRENDI HÁZBÓL

Tisza nem veszi komolyan a pártját, a Tisza pártja nem veszi komolyan az ellenzékét, az ellenzék nem veszi komolyan a maga zászlóját.

Az országgyűlést már csak én veszem még komolyan ezekben a karcolatokban.

És mert komolyan veszem, hát megint csak leírom a mai vitát.

Beöthy Ákos kezdte egy alakilag szép és magvas beszéddel. Általában Beöthy az az ember, aki sokkal többet ér, mint amennyit mutat, de aki sokkal többet szeretne mutatni, mint amennyit ér.

Utána Csernátony Lajos (aki ma a folyosón is bőven ragyogtatta fényes megfigyelő tehetségét) tartott egy igen sikerült előadást – Horváth Gyulával *négy kézre*.

Csernátony az egyesült ellenzéket ironizálta találóan. A látszat az volt, hogy Horváth Gyula beszél, s tényleg Horváth Gyula állott fel és beszélt, de alapjában csak a közöket töltötte be, akképp irányozván beszédje folyását, hogy abba Csernátony beleilleszthesse a maga észrevételeit.

Egyszóval Horváth Gyula beszédje csak egy hosszú *közbeszólás* volt a Csernátony megjegyzéseihez.

Ez az új parlamenti genre nagy méltánylásban részesült; Csernátony határozott sikert aratott, s a közbeszólót is élénken meghelyeselte a párt.

Horváth Gyulának nem tetszik a javaslat, a múltkor is rossz volt, de akkor nem szavazta meg, most még rosszabb lett, és nem szavazná azt meg, ha egy másik, jobb javaslat is volna előtte. De nem lévén választék, azt szavazza meg, ami van. Mert hát valamit csak mégis meg kell szavazni.

Most emelkedett föl Horvát Boldizsár, s mély csöndben szokott, gyönyörű lágy hangján mondta el roppant hatású beszédét a javaslat ellen.

Nincs pártja, egyedül áll ott ősz hajával, rokonszenves arcának redőivel, és mégis vezér. Ez a név illeti meg. Talán azért emlegette ma a temetőt, mert az ő fegyvertársai már ott pihennek?

És mégis ha beszél, érezzük, hogy vezér – de hát kinek a vezére?

Ahogy a Csaba tábora előjött, ő is felidézi holt katonáit, s suhogó árnyak tömegétől népesül meg a terem.

Nyelvének csodálatos zenéje, ha búsan, elegikusan rezdül, ha lágyan zeng, hűs levegő tör be, emelkedni kezd a terem, mintha repülnék mindig magasabbra, magasabbra.

Mi megyünk, röpülünk, hanem a többi eleven képviselők idelent maradnak.

Prileszky feje olyan kicsinynek látszik, hogy az ember azt hiszi, valami zsuzsu. Mocsáry olyan onnan, mint egy kis gyík. Thaly Kiss Alberttel gombozik a »pro libertate« pénzekkel, ezek már valamivel nagyobbacsákák. Irányi, Grünwald velünk röpülnek, de akadozó tüdővel, Szilágyi stációt tart, leül egy felhőbeli székre (nem figyeltem meg: piros-e), ő bizony azt mondja, nem megy tovább. Nagyon hideg van odafenn.

Mikor már kijárákálta magát fent a magasban a vezér, akkor leereszti szárnyát, száll, száll lefelé, s minket is visz. Valami kriptában állunk meg.

Éji fáklyák vetnek kísérteties fényt egy fakó ravatalra. Ott fekszik kiterítve a demokrácia.

Horvát Boldizsár letérdel előtte, és körülrakja szóvirágokkal. Azután elkezd a szomorú zsolozsmát.

A halott ott fekszik, az arca alabástromfehér. Vére kifolyt. Sok seb van ütve rajta. Kik ejtették a halálos dőféseket? Gróf Balenticsek.

Az egész Ház elszomorodik, nyomasztó érzés dől rá az emberek kedélyére.

»Igazán szomorú dolog, hogy ott fekszik halva. olyan fiatalon!

Pedig milyen szép volt. Hogy tetszett nekünk *valamikor*. Mindnyájan udvaroltunk neki. . .«

A vezér elhallgat most. S amint leül, a beszéd végső akkordjaival egyszerre szétfoszlik háta mögül a szellemtábor. Nem vezér már, megint ott ül a mamelukok között egyedül, egészen egyedül.

A fényes fáklyák nem lobognak már a ravatalnál. Fallacia volt. Nem halotti fáklyák azok, hanem a Horvát Boldizsár talentumának sugarai, nem koporsói virágok, hanem szónoki floskulusok, azután nem tömjénfüst az idebenn, hanem a folyosóról jött be a cigarették füstje. . . Nem ministránsok azok az urak, akik a temetésnél segédkeztek, hanem miniszterek, és nem a halotti harang szól, hanem Péchy Tamás csenget.

Valóban Péchy csengetett.

– Öt percre felfüggesztem az ülést – mondá.

Ez az öt perc arra való volt, hogy minden mameluk ellenzéki lehessen – öt percig. Hiszen öneik is elkel egy kis regráció. Hadd dicsérjék meg egymás közt Horvát Boldizsárt, hogy mennyire igaza volt, aztán jöjjenek be újra a javaslatot helyeselni.

Öt perc múlva Herman Ottó következett szólásra. Ezalatt azonban megtelt a terem füsttel és gőzzel. Úgy ült ott mindenki külön felhőben, mint egy-egy Jupiter. Sajátságos szürkés-lila színe volt a házbeli levegőnek, s ilyenre festette

ki az arcokat is. A porból és füstből egész lengő vásznak támadtak alulról fölfelé, rézsút, mint a szivárvány.

Andrássy Tivadar gyönyörködve nézte, hogy milyen gyönyörű mellényszövet. Az öregek és a karzaton ülő asszonyok köhögtek. Csanády elkezdett csuklani, s határozati javaslatot nyújtott be, hogy az elnök nyitassa ki az ablakokat.

– Megfúlunk! – kiáltotta az öreg Lázár Ádám.

Ebben a roppant zsvajban kelt föl Herman Ottó.

Sem ő nem látott senkit, sem őt nem látta senki a nagy füsttől.

– Levegőt, levegőt! – hangzott újra.

Levegőt én nem adhatok – gondolta magában Herman Ottó, s bosszankodván, hogy a zaj miatt szóhoz nem juthat, otthagya a termet beszéd nélkül.

A jegyző tehát a következő nevet olvasta:

– Komlóssy Ferenc.

– Nincs itt.

Komlóssy a folyosón volt, mert azt hitte, hogy Herman beszél.

A jegyző olvasta ismét a következő szónokot:

– Csanády Sándor.

– Nincs itt.

Csanády szinte a folyosón volt, mert azt hitte, hogy előtte még Herman és Komlóssy beszél.

Végre Apponyi Albert állt fel, nehogy a vita bezáródjék, s röviden, de szépen beszélt a javaslat ellen. Úgy látszott, mintha egy nagy beszédnek a két szelét mondaná el.

Egy-két jó érvet (mely főleg az ügyes csoportosítás által vált azzá) hozott fel a javaslat ellen, s egy kemény sottise-t mondott Horvát Boldizsárnak, azt, hogy »legnagyobbrészt egyetért vele«.

De Horvát Boldizsár is mondott egy sottise-t a szélső balnak: »Ha Kossuth visszatérne, idegenül érezné itt magát«.

Azután még Keglevich beszélt, de ez egyszer semmit sem mondott, még sottise-t sem.

Végre amit mindnyájan szóttek-fontak egész nap, azt ma is, mint rendesen naponkint, beszegte Tisza Kálmán.

Mert őneki mindegy: piros pántlika, zöld pántlika, amit összebeszélnek a többiek, ő abból akármilyen rossz szövet, az ülés végén kokárdákat varr a mamelukok kalapjaira.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 22.]

– *Tiszának még az erényei is hibák* – mondá ma egy habaréki képviselő.

– *Hogyhogy?* – kérde a kormánypárti.

– *Mert a fúzió után el tudta felejteni, kik voltak az ellenségei, de nem tudta elfelejteni, kik voltak a barátai s ebből is sok baj származott.*

– *Igaz* – felelte a kormánypárti –, *de mi tűnik ki ebből? Nem az, amit te mondasz, hanem az, hogy Tiszának még a hibái is erények.*

Csodálkoztam, mert mind a két embernek tökéletesen igaza volt ebben a kérdésben; annak is, aki azt mondta, hogy Tiszának még az erényei is hibák, annak is, aki azt mondta, hogy a hibái is erények.

Ez a diskurzus ki nem ment az eszemből az egész ülés alatt. Igen, igen, bizonyos dolgok egészen a helytől függnék, *ahonnan* nézi őket az ember.

Ezek a viták is többnyire ilyenek. Valóban majdnem fölösleges eszünket koptatni, hol a tárgyilagos igazság. Valahol van, az bizonyos, de nem lehet megtalálni, mert minden ember ott keresi a – *saját üldhelyén.*

Mindegy, azért csak mégis hallgassuk meg a közbülső Pulszkyt.

Nagy elkeseredéssel vagdalkozik mindenfelé. Hol ide, hol oda mér egy csapást. Katonaember volt, értenie kell hozzá.

Egyszer mint delegátus, a megboldogult Gablenznek osztogatott magándiskurzus közt tanácsokat a magasabb harcászatból.

Az öreg hallgatta, figyelte egy darabig türelmesen, de azután mégiscsak eszébe jutott apródonkint, hogy tulajdonképpen ő volna az a híres táborszernagy s odaszól Pulszky Ágostonnak szeliden.

– Ugyan, kérem, melyik csatát kommandírozta már?
Csatát még nem kommandírozott Pulszky (az a Szilágyi vagy Apponyi dolga), ő csak a poggyászt hordja utánuk, ma abból rakott ki egy csomó nedves puskaport, egy pár kapszlit, sőt néhány töltényt neki is eresztett a »generálisnak«.

A Ház a folyosókon volt, még az öreg Csanády is kibalagott s ott ült a miniszteri szoba környékén, ami emberemlékezet óta nem történt.

A tanácsteremben kevesen hallgatták, maga az öreg Pulszky is mély szenderbe merült Guszti fia beszéde alatt.

Mi volt ez? Malícia-e vagy egyszerűen *atyai gyöngédség*?

A beszéd vége felé fölébredt az öregúr kipirosodott arccal és szétnézett.

– Rossz álmaim voltak – panaszkodék a szomszédnak.

– És mégis jól jártál, hogy aludtál – panaszkodának a szomszédok.

Mihelyt az öreg szétnyitotta szemeit, a túlsó oldalon Pulszky Károly hunyta be a magáét.

És ekkor tűnt ki aztán, hogy sem nem malícia, sem nem atyai gyöngédség, hanem ez is családi politika.

Egyik Pulszky alszik, egyik beszél s egyik ébren van.

– Ugron Gábor! – olvasta a jegyző.

Ennek a névnek már varázsa van! A Ház legdaliásabb férfia s legtüzesebb szónoka viseli.

A folyosó betódult, az összes padok megteltek, a karzatok élénk zsbongása megszűnt, az elnök hadiállásba helyezte magát, mert itt már résen kell lenni. Az »verdélyi sárkány«-t, ha egyszer felszáll, nem tudni hol áll meg.

Ugron Tisza után a legnagyobb rögtönző szónoka a parlamentnek.

Nem műszónok, mint Apponyi vagy Szilágyi Dezső, de magyarabb ezeknél. naturalista, de tele erővel, gazdag színekben s kifogyhatatlan ötletekben. A talentum zománca s az eredetiség üdesége szépíti meg gondolatait, bár az egybefoglaló kapcsok gyengék, éppen úgy, mint Tiszánál.

Ugron ma is már vezére a függetlenségi pártnak, de persze még csak *félhivatalosan*.

Nagy verve-vel beszélt, mint mindig s leginkább a miniszterelnököt támadta, ki a saját vereségét meg akarja a nemzet-

tel osztani. S ez ellen olyan hévvel kelt ki, hogy az ő arcát is elborítá a veresség.

A miniszterelnök nem volt a teremben, hiszen ott volt a széke s annak a vörössége csak még jobban ingerelte Ugront.

A szék előtti padon egy ív papiros hevert jegyzetekkel.

Ugron megfenyegette a széket ujjaival és a papiros lepotytyant onnan s elkezdett a Ház szőnyegén bukdácsolva Ugron felé szaladni.

– Isten keze! – kiáltá a babonás Csanády vacogó fogakkal, miközben egyet csuklott.

(Nem egészen az isten keze volt, hanem alkalmasint a házmesteré, ki e percben nyitotta meg fent az épület tetején a hármass ablakot s a beröppenő szél a miniszterelnök papírját sodorta el.)

A tetszés, zaj és derűtség sokszor tört ki a baloldalon. Kivált Andreánszky Gábor tud úgy nevetni, hogy az egész kormánypárt összeressen.

Ugron Teleki Mihályhoz hasonlítja Tiszát.

Teleki Mihály otthagya az egyik csizmáját Lippán. Tisza is otthagya egyik csizmáját a főrendiházban.

– Nem baj – kiáltá közbe Urbanovszky. – Van még a miniszterelnöknek elég csizmája. (És lelkesülten a saját mellére ütött.)

Percekig hömpölygött az éljenzés. A lippai csizma mosolygórá festett minden arcot. Az bizony ott maradt a főrendiházban, de legalább sarkantyú volt rajta.

Azután Rácz Géza állt fel, aki megdicsérte a főrendeket a zsidó rabbi kihagyása miatt, de kijelenti, hogy ezt a *körülmetélt* javaslatot azért mégsem fogadja el.

Péchy Tamásnak szemet szúrt ez a szó: »Ejnye, hamar a csengettyűm. Állapodjunk meg ennél a szónál«. S elkezdte azt tárgyalni.

– Lehetnek – úgymond – a karzaton olyanok, akik ezen megbotránkoznak.

– Kin? Min? Mit mondott?

Egyszerre sűgás-bűgás, suhogás, élénk kérdezősködés, majd nevetgélés támadt a karzaton. A hölgyek sietve szedték elő legyezőiket spanyolfalnak arcuk elé.

A tapintatos Péchy pedig elégülten dörmögte magában:

– Mert hiába, az erkölcs erkölcs. Az asszonyi arcokat nem szabad itt a Házban szemérmetlen színekkel kipirosítani. Van nekik arra más szerük odahaza.

Nyugtalanul mozgott a Rácz beszéde alatt Liphay Béla, ki most is beszéddel volt viselő, de félt, hogy Teleszky megint el találja halászni mondanivalóját. Pedig neki rendesen olyan a puskapora, amivel már sokszor lőttek azelőtt. Azt a naivitást akarta elhitetni a Házzal, hogy a zsidó rabbit nem fajgyűlölet és vallási szempontból hagyták ki a főrendek a néhai javaslatból.

Ez a beszéd roppant hatást tett, mert mindenkit megnyugtattott az iránt, hogy íme vannak még ártatlan és hiszékeny lelkek a hazában.

Liphay után mi következett?

Az óramutató kettőre fordult.

Hát mi szokott ilyenkor következni? Természetesen a Tisza beszéde.

Ez a jelenet, mely napok óta ismétlődik, eszembe juttatja az örökkévaló fazekak meséjét.

Vásott gyerekek mindennap összetörték a fazekakat, de a fazekas mindennap összeragasztotta. Minélfogva éjszaka idején mindig rendén valának a fazekai.

Tisza napról napra nagyobb bámulatba ejti nemcsak pártját, hanem az egész Házat elméje gyorsaságával, vagdalozási rutinjával.

Nem annyira abban nagy ő ezúttal, amit felel, hanem abban, ahogyan azt ügyesen ki tudja kerülni, amire nem felelhet.

Még utoljára is igaza van Ugron Gábornak, hogy mindig csak az egyik csizmájával lép.

Hanem azon aztán nagy patkó van.

A T. HÁZBÓL
(Egy unalmas ülés)

I. Péchy Tamás mint nemzetgazdász

[máj. 1.]

Kevesen voltak jelen és álmos hangulatban. Tisza tegnapi lelkes megéljeneztetése, Trutia ösztövére elménckedése, Csernátónynak szavazása az ellenzékkel, annyira kimeríté a rendkívüliségeket hajhászó elemeket, hogy ma már nem is tartották érdemesnek feljönni a Házba. Hiszen mi az ördög történhetnék még?

Alig volt bent hetven-nyolcvan ember. Hiába van kitéve a csalogató cédula is a folyosókon, hogy az »áprilisi díjak fölvehető a pénztárnál«.

Hohó, hiszen még én a képviselőház pénztáráról soha nem is beszéltem, pedig már öt esztendeje írom a Ház krónikáját, s minden apróságra rákerült a sor annyi idő alatt.

Természetesen, mint mindenben, a pénztárnál is fölfedezhető bizonyos patriarkális remanenciák.

Mikor a szelíd lelkületű Csatárt kibalottírozták a Házból, emlékeztetésül, hogy csakugyan benne volt, egyszersmind 150 ft eljárási költséget szózott rá a bizottság, s ezen összeg fejében (minthogyapidíjakat a még nem igazolt képviselők is húznak) egy haviapidíjat rendelte visszatartani az elnök.

Bús lőn ennek miatta Csatár, és nagy panaszszóval beállított az elnökhöz:

— A szűz Mária is megáldja kegyelmességedet, ha leveszi arról a 150 ft-ról a hivatalos zárat.

— Nem tehetem. Az eljárási költség megvan, azt tehát ki is kell fizetni.

— Csak ezt a hónapot ne tessék, könyörgöm, lefoglalni . . . mert nagy pénzülségben vagyok, a többi hónapot aztán nem bánom.

— A többi hónapot? Azt én sem bánom.

— Visszajövök én ide, kérem alássan. Még a kulcsot is magammal viszem a padbeli fiókomtól, annyira biztos az, hogy én ide visszajövök, s akkor a legelsőapidíjamat, isten neki, tessék lefogni.

Péchy Tamás elkezdett gondolkozni ezen az ajánlaton. Hüm! Hiszen ez nem is egészen bolond ajánlat, csak annak tetszik.

»Tamás – mondá azután önmagához –, te most egy diplomatikus griffet fogsz kivágni!»

Egy fényes ötlet világítja meg elméjét.

– Jól van, belenyugszom – mondá, s így okoskodék magában:

Ezzel az eljárással csak nyerni lehet.

Mert ha Csatár nem lesz meg többé képviselő, akkor az az öröm testvérek közt is megér százötven forintot, hogy már nincs itt.

Ha pedig meglesz újra képviselő, akkor az aerarium kap százötven forintot. S ennek is lehet örülni ezekben a szűk időkben.

Ilyen furfangosan tudja biztosítani Péchy a Házat az eshetőleges elemi csapások ellen.

S így tud szerezni olcsón a Háznak nagy örömet.

II. Az új ágyak

Hogy »ad rem« is szóljak. . . Napirenden volt a kataszteri nyilvántartásról szóló javaslat.

Kevés embert érdekelt, ásítva, immel-ámmal hallgatták az egyes felszólalókat, pedig ezen »humánus intézmény« megérdemelné, hogy mindenki behatóan foglalkozzék vele.

Hanem persze önök az ellenzéken nem gondolják meg, hogy a kataszter egy nagy »nemzeti kórház«, ahol a beteg dzsentri elhelyeztetik.

A kormány mindössze néhány ágyat akar még berendezni. Keresztül is ment, hála istennek, ez a tisztességes szándéka, hiába agyarkodának ellene a szűkkeblű Horánszky és Ernuszt Kelemen. Haviár Dánielt meg sem rovom, mert azt úgyis eleget ütik igazságtalanul az élclapok.

A folyosókon a ma éjjeli eső volt napirenden. Mosolygó arccal dörzsöltették kezeiket a gazdák.

– Sok víz, sok vizi.

A folyosó üvegén át szépen lehetett látni a gömörödő

felhőket az égbolton, amint pajkosan futkosnak ide-oda a piszkos szürke foszlányok.

Maga a kormányelnök is, aki ma szürke, könnyű ruhát húzott, s ezzel hivatalosan proklamálta a nyarat, gyakran tekintett fel a legfelsőbb helyre, ahonnan erősen ígérkezék a legszükségesebb kormányzási segédeszköz.

Grünwald Béla ragyogó szellemességét csillogtatta a jobboldali folyosón. A baloldalin Szentkirályi Albert járt-kelt, tünődve, hogy melyik párthoz csatlakozzék.

III. Az éneklő kanonok és a víg szűcslegény

Amint így elnéztem régi, kedvelt alakjaimat, a bajszát pedergető Hoitsyt, a magában morfondírozó Herman Ottót, aki hol, hol megvakarja a fejét. . . azazhogy nem az ő fejét, mert, mint említé egy ízben, a nyakán levő főt már rég felajánlotta tudományos célokra, s amint gyönyörködve hallgattam Bornemissza István szép dialektusát, egyszer csak vállon érint Jókai.

– Kit tanulmányozol itt?

– Ezt a Szentkirályi Albertet nézem. Jeles eszű fiatalember. Azon gondolkodom, hogy ugyan melyik pártnál állapodik majd meg? A habaréknál-e vagy a szélsőbalnál?

– Jaj, az nehéz dolog. Nekem is »az az esetem« volt egyszer – mondá Jókai mosolyogva.

– Hogyan, ez az eset?

– Éppen ez. Gyere no, elbeszélem neked. Sétáljunk egyet itt a korridoron.

Szívesen követtem. No, ez most nekem bizonyosan frapáns kulisszatitkokat fog elmondani.

– Hát úgy történt – kezdé –, hogy mikor erre a mostani lakásomra hurcolkodtam . . . hiszen voltál már a lakásomon a »Kakas« fölött . . . a feleségem az emelet keleti szöglet-szobájában helyezte el a dolgozóasztalomat. Ott kezdtem írni a »Lőcsei fehér asszony«-t. Hanem hát nagy baj volt, mert a szomszéd szobájában egy *éneklő kanonok* lakott, aki egész nap szent zsolozsmákat énekelt, amik áthallatszottak hozzám, és folytonosan turbáltak. Mondom a feleségemnek:

»Rendezd be nekem, fiam, a túlsó szögletszobát, mert én itt nem tudok dolgozni, mert itt magam is szentté változom«.

A feleségem csakugyan áttette az asztalomat a másik szárnyba. De mit nyertem vele? Mert ott meg egy víg szücslegény volt a szomszédom, aki egész éjjel ivott és kurjongatott, dalolva szép hazafias nótáját, a Kossuth Lajos azt üzente és a többi. Mondom a feleségemnek: »No, én itt sem tudok dolgozni mert itt én magam is korhellyé változom«.

Hát én csak azt mondom neked hogy egész mostanáig sem tudok választani a két szomszédom közül, s éppen egy cseppet sem csodálkozom Szentkirályin, ha még mindig habozik, hová hurcolkodjék dolgozni.

Ez sem jó, az sem jó. Legjobb a mamelukpárt. Mert itt nagy csendesség van. S azonfelül dolgozni sem kell, mindent elcsinál a »generális«.

A T. HÁZBÓL

[máj. 17.]

Végvonaglásban van az ülészak. Az egész helyzet olyan, mint mikor valaki már el készül menni és csomagol.

No, még itt egy lom, ki kell seperni; amott egy törülközőkendő, no, még ezt is ki kell mosatni, ne maradjon a szennyesládában.

A koffer már készen áll. Hanem még ide jó lesz egy szíjat varrni (ez a vízi jog), s ha már utazunk, ahhoz legelőször is vasút kell (ez a mátrai vasút). De mielőtt a koffert becsukják, még egyszer meg kell próbálni, jól jár-e a kulcsa (azaz meg kell még búcsúzóul szavaztatni a mamelukokat).

Körülbelül minden rendbe jött. A szegedi dolog el van igazítva. Tisza Lajos újra forrásokat fakasztott a szegedieknek — ki tudja, már hányadszor.

A főrendiházat szépen nyélbeütötték. Meg van választva az ötven örökös tag. S valóban kellő tekintettel voltak őméltóságuk minden irányban.

Az ötven közül bejött:

két akadémikus (báró Nyáry Jenő és báró Eötvös Lóránd);

két sportsman (gróf Batthyány Elemér és gr. Sztáray János);

két pap (Rónai Jácint és Mayer István);

két tót (Szmrecsányi Dárius és Kubicza Pál);
két Pulszkyt is beválasztottak volna még bizonyára – de azt már nem volt honnan.

Egyszóval, hogy a Csanády egyik mai szavát idézzem, a Ház »elegedendő« sokat végzett a lefolyt évben, megérdemli a pihenést.

A mátrai vasútról szóló javaslat folytatólagos tárgyalása vette igénybe a legtöbb időt. Unalmas egy dolog volt. A képviselők mind megszöktek volna, ha ott nem tartogatja őket a *pièce de résistance*, a Tisza Kálmán válasza Csanádynak a szegre akasztott elvek dolgában.

Mindenki találgatta, hogy vajon mit felel majd a generális erre a bolondos dologra.

Beöthy Algernon (e reményteljes kezdő szónok) a következő választ fundálta ki a Tisza számára:

»Elösmerem, hogy elveimet leakasztottam a szegről, ennél fogva most a szeget egész készséggel Csanády Sándor, t. képviselő úr rendelkezésére bocsátom.«

Egy másik mameluk megint mást gondolt ki, egy harmadik ismét mást. Egyszóval ez volt az egyetlen kérdés ebben az ülészakban, amelyben Tiszának viszonzásul gondolkozni segítettek a mamelukjai. Mert ez az egy nem volt komoly kérdés.

De ez még csak az ülés végén kerül majd elő. Az messze van! Azt még meg is kell élni.

A nem vasúti szakemberek kivonultak azalatt a folyosóra vagy a büfébe, hol Visi Imre lopja be észrevétlenül a mameluk erkölcsöket a körülötte ülő fiatal generációba Dániel Gábor segédlete mellett, aki a közbeszólásokban nagy.

De a szakemberek sincsenek a teremben: mert ha amazoknak unalmas a vita, emezeknek szenvedésteljes.

Báró Kemény Gábor hosszadalmasan, lomhán, mászva hurcolja a síneket keresztül-kasul Terennén, Eger városon, Pétervásáron, Füzesabonyon keresztül, mutogatva, hogy itt miképp vennék ki magukat, majd átcsavarodott Kál-Kápolnán át Kisújszállásra, Törökszentmiklósrá, Fegyvernekre.

A képviselők fáradtan, ásítva ültek összegyömösözve a képzeletbeli kupékban. Csak a fütty hiányzott, hogy teljes legyen a csalódás.

Maga a generális összehúzódva dőlt hanyatt székén, s úgy nézett ki, mint az óriáskígyó, mikor emészt.

Hopp . . . végre megállott a vonat, következtek az interpellációk.

A nagy interpellációk napja volt ma.

Legtöbbre vitte ezek között eddig Olay Szilárd.

A francia rémuralom egyik alakja a fogpiszkálóból is ki tudta leleményesen magyarázni a hazaárulást, Olay Szilárd még leleményesebb a tárgyak megtalálásában. S ő találja ki azonfölül az »összetett interpellációkat«. Ez is új fogyasztási cikk a Házban. Egy képviselő kérdez, de két miniszternek kell rá felelni.

Madarász József is mester a *kérdéstételekben*. Lázár Ádám hírnevét sem merem rövidíteni. Orbán (de nem a fagyoszent) szinte egyik jelesünk e nemben.

S ezekkel mind ma kellett végezni. A helyeikről sorban felemelkedő miniszterek úgy tűntek fel, mint az iskolás diákok az examinátorok előtt.

Legelső volt Trefort, ki hosszas feleselésbe bocsátkozék Madarással. Idegesen hánytavetette ősz fejét a miniszter, miközben szokott zseniális pongyolaságával felelgetett. Erre a másik ősz fej, a Madarászé izgett-mozgott. A két öregúr dühbe jött, úgyhogy utoljára már nem is beszéltek magyarul, hanem valami külön nyelven.

A dolog úgy dőlt el, hogy a többség tudomásul vette a Trefort válaszát, de Madarász nem, ő még akkor is azt kiáltotta:

– Ezt nem jól *működte* a miniszter.

Felállott Széchenyi, s ő felelt az Olay Szilárd interpellációjának a felére, s mikor kibeszélte magát, fogta a kalapját, egy részvétteljes pillantást vetett Kemény Gáborra és hazament.

Kemény Gábor aztán folytatta búsan és szelíden, de Olay kegyetlenségét semmi sem indítja meg.

Visszareplikázott mennydörögve. De a hazafiúi harag és elkeseredés odább vitte egy kicsit a tárgytól.

Péchy Tamás közbeszólt:

– A tárgynál tessék maradni. (Ez a Péchy mindig marasztalja az embereket.)

Most újra felállt Kemény Gábor.

– Eláll! – kiáltották a szélső balról.

– Rövid leszek, tisztelt Ház, mert csak azt akarom mondani inkább az eltávozott Széchenyi miniszter nevében, hogy amiről a képviselő úr most beszélt, arról az interpellációban nincs egy szó sem, azt hát tessék előbb egy új interpellációban beadni.

Élénk derűtség hangzott fel minden oldalon.

No, ez pompás válasz! De milyen malőr?

... Egyszer mondott jót Kemény Gábor – s azt is Széchenyi helyett mondta.

Most végre megszólalt – Blaháné – akarom mondani, Tisza Kálmán.

Az öreg Csanády nagyot rántott a lajblíján, egyet csuklott, és kitoldta fülét a tenyerével.

Oly mély csendben hallgatták Tiszát, midőn egy ilyen ízetlen dologban volt kénytelen válaszolni, mintha a legfontosabb országos ügyben nyilatkoznék. (Nem ártana a Háznak egy kissé több komolyság.)

A miniszterelnök azt felelte, hogy miután a házszabályok csak azt kívánják, hogy a miniszter nyilatkozzék (s nem azt, hogy megfeleljen), ebben a személyeskedő kérdésben oda nyilatkozik tehát, hogy nem szándékozik felelni.

Tetszett a Háznak az ügyes felelet, s a többség zajosan megéljenezte vezérét, ki maga restellte legjobban, hogy ilyen haszontalanságért éljenzik, integetett is eleget a mamelukoknak, hogy ne okoskodjanak, de már azoknak ott voltak az éljeniek a torok-pitvarukban.

Csanády igen csodálkozott: Mi ez? Hát csak ennyi az egész?

– Nem veszem tudomásul a választ – kiáltá.

– Hiszen nem válaszolt! – mondák.

– Válasz volt – szólt zsíros, éneklő hangján –, válasz volt, mert semmit sem mondott!

Minden száj félrerántódott erre az elmésségre. Jobboldalon, habarékpárton, szélbalon kiderültek tündöklőn az arcok és homlokok, s fölarsant a falrengető hahota. Még a nemzeti ségek is kacagtak.

Egy nevető ország... nem lehet még annak semmi baja.

A T. HÁZBÓL

[máj. 20.]

Még összegyűltek ma, akik itt maradtak, de már nem történt semmi.

A folyosó és a tanácsterem jóformán kongott az ürességtől. Csak a gömöri deputáció csoszogott ott, várva a belügy-minisztert.

A gömöri deputáció feje, Radvánszky Károly elkérte Kovách Lászlótól a Ház atilláját, amelyet a jegyzők használnak, s úgy ment a miniszterelnök elé.

Kisvártatva jött a nógrádi deputáció, annak a vezérszónoka is elkérte az atillát. Annak is odaadták.

Eközben keresi a jogosult jegyző a vándor atillát, de nincs sehol.

Nagy sürgés-forgás támad, tudakolják, kérdezik:

– A Ház atilláját ellopták!

Míg végre felvilágosította a nyugtalankodókat Kovách László.

– Ugyan ne kereskedjete! Az atillában most indigénák vannak!

Bent a tanácsteremben mentelmi ügyekkel bajlódtak.

A törvényszék Verhovay Gyulát és Papp Eleket kéri ki magának a nyári szezonra.

A Ház szépen megfelezte a dolgot.

Isten neki, kiadja Papp Eleket, de nem adja ki Verhovay Gyulát. (Helyesen, uraim! Takarékoskodjunk a képviselőkkel.)

Egyéb tárgy nem lévén, Péchy Tamás még egyszer meglóbázta a csengettyűjét, aztán bepakolta itatóspapírosba, és szépen eltette télire a fiókjába, miközben így szólt:

– T. Ház! A Ház tárgyalásai ez ülészakban be vannak fejezve.

És ezzel a meggondolatlan nyilatkozatával engem is abba a helyzetbe hozott, hogy kénytelen vagyok kijelenteni:

– A karcolatok szintén be vannak fejezve.

AZ UTOLSÓ NAP

I. Ahol fel nem állnak

A napidíjakat mindig csak az utolsó ülésen kellene kiutalványozni, mert megeshetett volna, ha a főrendiház lényegesebb módosításokat tesz a vízjogi törvényjavaslaton, *határozatképes* Házat lehetetlen lett volna összehozni.

De szerencsére nem volt semmi kötekedés. A főrendek által tett lényegtelen módosítások ellen a vízjogi javaslaton senkinek sem volt kifogása.

Az a néhány ember is, aki összejött, égett a »mehetnék«-tól. Mindössze az öreg Lükő Géza karmolt még egyet a kormány főrendi szimpátiáin.

Helfy is panaszkodva említé föl, hogy a kormány nem tesz meg semmit az ellenzéknek, de ha ugyanazt a főrendiek módosítják, akkor elfogadja.

Péchy Tamás ezzel kimondja, hogy a törvényjavaslatot eszerint mindenki elfogadja, s minthogy ez az utolsó ülés ez ülésszakban, kéri a jegyzőkönyvet azonnal hitelesítettetni.

Míg a jegyzők megszerkesztik, arra éppen elég egy negyedóra. S egy negyedóra éppen elég az érzékeny búcsúzásokra a folyosón. Kéz kézhez hajlik, s száz nyájas frigy pecsételődik meg.

Kivált a partnerek lágyulnak el. A kompánia kebeléről eltépve, mindenki árvának, boldogtalannak érzi magát.

Végre kész a protokollum. Csanády végighallgatja rémletes figyelemmel még egyszer, s miután nem talál benne hibát, egyet sóhajt, és megadja magát sorsának.

Azután Tibád Antal állott fel valamivel ünnepélyesebben a szokottnál, s elkezdte erős hangján:

»Kedvelt Híveink!»

Ebből aztán mindenki látta, hogy nem Tibád beszél a saját iniciatívájából, hanem a berekesztő királyi leiratot olvassa.

A képviselők szokás szerint ülve hallgatták végig, s megéljenezték a végén.

Az öreg Tisza még egyszer pislogott, s végigjártatta szemeit hű mamebukájain.

A szárnyas ajtók megnyíltak a tanácsterem minden oldalán, s a terem hirtelen üressé lett.

A következő percben már csak Nagy István maradt ott, hogy beleöltöződjék az üzenetvivő atillába, és Maszák sétált a folyosókon, s apró léptei kísértetiesen hangzottak »tip-top« a hangtalan, síri csöndben.

II. Ahol felállnak

Én egy külföldi kiállítási vendéggel néztem végig az utolsó ülést.

— Nagyon csendes emberek — mondá. — Igen szépen megy.

Kevés vártatva újra kérdé:

— Mit olvasnak most?

— A királyi leiratot. Mindjárt vége van.

— Kár. Igen szívesen nézegettem a keleti arcokat.

— Ha éppen kívánja ön és ha kevesellte az itt időzést, akkor elvezetem önt a másik Házba.

— Hát az hol van?

— Egy kerten kell átmenni, mindjárt ott leszünk.

S valóban, mire átmentünk, már a miniszterek is mind ott ültek. Megismerte egynehánynak az arcát.

— Hiszen ez az az ülés — mondá —, csak más teremben vagyunk.

— Dehogy! Láthatja az elnökről. Egy negyed óra alatt nem soványodhatott volna meg annyira!

Legelsőnek Szlávy József szólalt fel, s három azóta meg-gazdagodott mágnást konstatált még a cenzusos névsorhoz: Dessewffy Aurél, Forgách Károly és Zay Albert grófokat.

Ekkor lépett be Nagy István jegyző kardosan.

— Ezt az urat is láttam odaát.

— Igen, az iratokat hozta át.

— Hm, önöknél igen csinos ruhája van a levélhordóknak.

Milyen iratokat hozott?

— A jegyzőkönyvet és az imént felolvasott királyi leiratot.

— No, azt látom, hogy itt borzasztó gyorsan megy minden.

Ezalatt olvasni kezdték a királyi leiratot.

A főrendiek felálltak, hódolatteljesen.

– Miért álltak ezek fel?

– Mert a király szavai hangzanak a teremben.

– Eszerint ama másik házban ülnek a nagyobb urak.

– Dehogy. Itt ülnek.

– Az lehetetlen. Hiszen azoknak kell a nagyobb uraknak lenni, akik ülve maradnak.

A leirat felolvasása után Sennyey Pál mondott igen csinos toasztot, hálás tisztelettel emlékezve meg a kormány és a képviselőház tapintatáról, mellyel a főrendi reformot megoldotta, végül pedig a király életetésével fejező be beszédét.

Utána Haynald vetett érdekes visszapillantást a megszűnt főrendiházra, s az elnökre hangzott fel viharos »éljen«.

Sennyey lelépett az emelvényről – s ezzel örökre vége az öreg főrendiháznak.

A karzaton senki se nézte kimúlását, csak a nap vetette az üveglemezeken át rá fénylő, meleg tekintetét.

Ez volt az utolsó fény sugar rajta, s azt tartom, az első is.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1–32. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.
Hi	= Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása.) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk	= a jelen kritikai kiadás
M.	= megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban).
PH	= Pesti Hírlap
FNapló	= Főrendiházi Napló
KNapló	= Képviselőházi Napló
VÚ	= Vasárnapi Újság
[Szögletes zárójelben]	= a sajtó alá rendezők kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

A jelen kötetbe foglalt karcolatok kéziratai nem maradtak fenn. A cikkek túlnyomó többsége ezúttal jelenik meg először kötetben, így ezekkel az írásokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs — nem is lehet — »Irodalom« c. rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk jelen kötete MKnak az 1885. január 1-től 1885. június 30-ig keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. Az előző kötetek szerkesztési elvének megfelelően külön csoportba soroltuk a cikkeket és a tárcákat, illetőleg a parlamenti karcolatokat. Mindkét sorozatot szoros időrendben illesztettük kötetünkbe.

Az 1885. év első felének legjelentősebb politikai eseménye a főrendiház reformjának képviselőházi tárgyalása, majd a főrendiház hármas bizottságával folytatott, kompromisszummal végződő intern megbeszélés, az átalakított törvény főrendiházbeli elfogadása és újból a képviselőházban folytatott lezáró tárgyalás. MK erről a politikai eseményről az 1885. febr. 13. és márc. 3. között megjelent tizenhárom *A t. Házból* c. karcolatában írt, az egyeztető tárgyalásokról *A levélkötött leány* és *Andrássy Gyula és az adomája* c. tárcáiban írt, a főrendiház üléseiről csupán egy cikkben, *Ahol az ember a bárónál végződik* címűben számolt be. Az újabb képviselőházi tárgyalásokról az ápr. 17-től ápr. 22-ig megjelent négy *A t. Házból* c. karcolata ad hírt. Júniusban látott napvilágot a *Hogyan készülnek a főrendek?* c. tárcája, amely az élethossziglan kinevezhetőkkel kapcsolatos kombinációkkal foglalkozott.

A »Cikkek, tárcák« csoportban közzétett írások közül is több, kulturális és társadalmi szempontból érdekes megnyilatkozással találkozhatunk. A művészvilágról több írása szól, Pulszky Ferenc írói jubileumáról az *Ételmaradék* c. karcolatban emlékezett meg, *A kétféle ember* c. írásában a »Kárpáti emlékek« c. verskötet megjelenése alkalmával Bartók Lajos személyével foglalkozott, *Blaháné a népszínművekben* c. meleg hangú tárcájában a színésznő szerepformáló tehetségét méltatta. *Az arany ember alakjai* c. tárcájában pedig a Jókai-regényt a színpadon megelevenítő színészek alakítását jellemezte. Három megemlékezés is helyet kapott a Krk jelen kötetében: *A jó öreg Frankenburg* a Petőfi Társaság közgyűlésén hangzott el, az előző év nyarán elhunyt író és szerkesztőt búcsúztatta MK. A hozzá közelebb álló Győry Vilmosról két írásában is megemlékezett (*Győry Vilmos meghalt*, *Az én jó patrónusom*). A *Huszár műterme* c. írásában a fiatalon eltávozott Huszár Adolf nagy tehetségét és meleg emberségét méltatta.

A korábbi évekből ismert témakörök is visszatérnek ebben a periódusban is. A nőmozgalomról szól *A veres Házból* c. karcolata,

míg *A mi kis húgocskáink* a nőnevelés kérdéseivel foglalkozik. Az Akadémia 1885. évi választásait bírálja a *Kemény Gábor bukása* c. satirikus hangú írása. Végül könyvészeti érdekessége van a Hatvani István ternetésére megjelent búcsúztatót leíró *A magyar Faust* c. karcolatának: Naszályi Jánosnak a MK cikkben kivonatolt búcsúztatója az idők folyamán elkallódott, közgyűjteményeinkben már nem található belőle példány, így MK írása számolt be utoljára a több mint négyszáz soros művecskéről.

A Krk e kötetében közzétett parlamenti karcolatok jegyzetapparátusát a korábban kifejtett módszertani elvek alapján állítottuk most is össze (ld. Krk 65. köt. 223–226. l.).

A kötetünkben megjelentetett cikkek többsége a Pesti Hírlapban látott napvilágot. Ebben az időszakban az újság felelős szerkesztője *Kenedi Géza* volt. Nevét nem tüntettük fel minden alkalommal az egyes cikkek leőhelyének megjelölésekor, hanem itt, ezen a helyen jelezzük.

A korábbi kötetekhez hasonlóan, *A t. Házból* c. karcolatok és a hozzájuk kapcsolódó jegyzetek könnyű és zavartalan használata érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon, szögletes zárójelben közöljük a megjelenés napját.

1975. május 2.

R. Hutás Magdolna – Rejtő István

ÉTELMARADÉK

M. *Pesti Hírlap*. 1885. január 1., 7. évf. 1. sz. (2—3. l.) *Karcolat a Pulszky-banketttről* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül megjelent karcolat kétségtelenül MK írása, szerzőségét két motívum bizonyítja: a rekedtségtől szólni nem tudó Gyulai Pál kínládásának ironikus bemutatása (7 : 20—24) és a Salamon Ferenc rovására tett csapós megjegyzés (7 : 27—8—8). E megnyilatkozások szelleme és szemlélete hasonló MK korábbi, Gyulai Pálra és Salamon Ferencre vonatkozó véleményéhez. A Pulszky család férfi tagjainak politikai elhelyezkedésére tett megjegyzés (8 : 8—12) egybevág korábbi hasonló jellegű csipkelődéseivel. Az el nem mondott köszöntő Pulszkynak egy jellegzetes vonását érintette. Ezt alkalmazta írónk egy korábbi szegedi látogatása alkalmával, hogy elejét vegye a kellemetlen kérdezősködésnek (8 : 24—33). Végül a karcolat csattanója: írónk nem szólalt meg, mégis saját beszédmódját hallotta, amikor palócos kiejtéssel báró Nyáry Jenő köszöntötte az ünnepeltet.

Az előző év végén, a PH dec. 30-i számában MK a *Pulszky papa* c. karcolatban a lap szerkesztősége nevében köszöntötte az ötvenéves írói jubileumát és 70. születésnapját ünneplő tudós polihisztort (Krk 69. köt 82—84. l.). Az ehhez az íráshoz fűzött jegyzetekben röviden már szóltunk a jubileumi előkészületekről, és jeleztük, hogy az ünnepség végső akkordjáról, az ünnepi banketttről MK az *Ételmaradékok* c. jelen karcolatában számolt be lapja olvasóinak (i. h. 276. l.).

A hivatalos ünnepség 1884. dec. 30-án az Akadémia dísztermében kezdődött. Az ünnepi alkalomra Pulszky tisztelőin kívül a tudományos közélet képviselői is megjelentek. A miniszterek közül ott volt Tisza Kálmán, Pauler Tivadar, Trefort Ágoston, illetőleg Péchy Tamás, a Ház elnöke. A Tudományos Akadémia tagjain kívül a tudományos testületek is elküldték a maguk képviselőit. Az ünnepelés a régészeti társulat gyűlésével kezdődött, báró Nyáry Jenő méltatta Pulszky tudományos pályáját. Havas Sándor adta át a társulat emléklbumát, majd a tudományos testületek üdvözlései következtek: Hunfalvy Pál az Akadémia, Szász Károly a Kisfaludy Társaság,

Jókai Mór a Petőfi Társaság, Szilágyi Sándor a Történelmi Társulat, Paulay Ede az írók és művészek, Nagy Imre a Heraldikai és Genealógiai Társaság, Fridvalszky János a Nemzeti Múzeum, Henszlmann Imre a Műemlékek Országos Bizottsága nevében köszöntötte Pulszky Ferencet. A beszédek után az üdvözlő táviratokat olvasták fel. Pulszky meghatottan köszönte meg a meleg ünneplést. (Ld. részletesen »Pulszky Ferenc jubileuma«. VÜ, 1885. jan. 4. 1. sz. 14. l.).

A jubileumi banketről a VÜ idézett cikke is megemlékezik, e szakaszát ide iktatjuk: »Az ülés után — folytatódik a beszámoló — a Hungária termében gyűlt össze ismét a társaság egy része, az írók és művészek által rendezett lakomára, mely nyolcadfél óraker kezdődött. Pulszky leányával, Hampel Józsefné úrhölgygel jelent meg, s az írók és művészek társasága részéről Molnár Antal köszöntötte, ki díszes albumot nyújtott át, mely a társaság üdvözlő iratát foglalja magában ékes kiállításban. A szöveg báró Kaas Ivor tollából került ki, a szép kalligráfia és a művészi iniciálék Benek Lajost, a Nemzeti Színház tagját dicsérik és maga az album, mely díszére válik hazai iparművészetünknek, a Morzsányi-cég ízléses műve. Fehér bőrbbe van kötve, első lapjának négy sarkát a tudomány, politika, hírlap-irodalom és törvényhozás jelképei díszítik, közepén pedig a Pulszky-család címere. Az üdvözlő iratot kétszáznál többen írták alá. Molnár üdvözlőbeszédét követte Komócsy József alkalmi ódája. Ezután a vendégek nagy és díszes társasága a teremben felterített három asztal körül foglalt helyet. Ritka és kivételes alkalom az, midőn az irodalom, tudomány s művészet ennyi kiváló művelője gyűl egy társaságba. A jubiláns családjával együtt az asztalfőn foglalt helyet, melynek háttérét Pulszky Ferenc márvány mellszobra díszíté.

A felköszöntések sorát Siposs Antal, a társaság elnöke nyitotta meg, s e jókívánásokra azonnal válaszolt Pulszky. Azután P. Szathmáry Károly, Henszlmann Imre, Takács Lajos egyetemi tanár stb. emeltek még poharat.

A lakomára is több üdvözlő sürgöny érkezett. Az első volt, melyet felolvastak, a trónörökösé, aki Mürzstegből következő táviratot küldött: „A mai naphoz legmelegebben szerencsét kívánok. Éljen még sokáig ép erőben a tudomány javára és díszére. Szívvelyes üdvözléssel — Rudolf.”

A sürgöny felolvasása után, Pulszky indítványára, az egész társaság a trónörököst éltette. Sürgönyöket küldtek még Radó Kálmán főispán, Weilen a bécsi „Concordia” írói egyesület nevében, a bécsi antropológiai egyesület, gr. Teleki Sándor, az Erdélyi Múzeum Egyesület stb.

A lakoma alatt jó cigányzene is működött, s a társaság sokáig maradt együtt. (VÜ, i. h. 14—15. l.).

A fentiekkel kívántuk összegezni a Pulszky Ferenc jubileumának ünnepségsorozatát, s ezek részben meg is világítják MK cikkbeli utalásait.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 7 : 22 *a nagyujja Görgeyt jelenti* — MK e fordulattal általában Gyulai Pálnak Görgey Artúr iránt érzett szimpátiájára utalt, de egyben az 1884 őszén Görgey »rehabilitálására« irányuló lépésekre is. (Ld. Krk 69. köt. 15., 75–76. l. és a hozzáfűzött jegyzetek 242–3. l.)
- 8 1–2 *No, ez bizonyosan nyolcvan év alatt akarja megírni Pest monografiáját* — Salamon Ferenc »Buda–Pest története« c. háromkötetes műve 1878 és 1885 között jelent meg. A hét-éves időszak váltotta ki a kortársak, így MK csipkelődését is.

HAZATÉRÉS A VÁSÁRBÓL

M. *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1885. január 4., 32. évf. 1. sz. (10. l.). Névjelzés: —*th.*

Kötetben itt először.

MK-nak ez a kis írása műfaját tekintve a korai periódus egyik műfajához, a képmagyarázatokhoz vezet vissza. Bisztray Gyula a Krk 54. kötetébe tizenhat ilyen jellegű írást illesztett, és jegyzeteiben a következőkben jellemezte keletkezésüket: MK »... szívesen vállalta ezeket a képmagyarázó apróságokat, amiket nála ötletesebben aligha tudott volna más megírni. Volt már ebben gyakorlata is. A korábbi években, sőt még 1881-ben is találkozunk egypár képmagyarázó apróságával. (Ld. a Hasznos Mulattató és az Ország-Világ hasábjain megjelent efféle képeket és Mikszáth ezekhez írt meséit a Krk 28. és 31. kötetében!) Maga elé teregette a nyomda külföldről beszerzett neki a kísérő szöveget. A rajzoló és az író tehát rangsorbeli szerepet cserélt. Általában az írásművekhez készítik a rajzokat; a jelen esetben az író „illusztrálta” meséivel a készen kapott képeket... Mert Mikszáth többnyire *meséket költött a képekhez*, különösen ha gyermekket vagy családi idilleket ábrázolt a kép.« (Krk 54. köt. 444. l.)

Ez az 1885-ös tárca már nem ilyen körülmények között született. Írónk túljutott azokon a nehézségeken, amelyekkel az 1878-as esztendőben küszködött, de még azokon a körülményeken is, amelyek 1881-ben egy-egy képhez költött írásra készítették. A jelen esetben inkább arról lehetett szó, hogy illusztrátora, Jankó János tollrajzát kívánta a hozzáírt szöveggel még inkább a VU olvasóinak figyelmébe ajánlani. Az okok tehát már egészen mások voltak, de az írói képzelet éppen úgy szárnyalt, mint az 1878-as esztendőben. Jankó János tollrajza mindössze három figurát ábrázol: két szamaragoló juhászt, akik pipájukkal vannak elfoglalva, mögöttük és körülöttük ficánkoltatja szamarát a bojtár, botját suhogtatva. A két juhász

szamara előtt egy komondor látható, a háttérben pedig épületrészlet rajza tűnik elő. Ennyit mutat Jankó János rajza. A kísérő szöveg többről beszél: a mindszentnapi szegedi vásárról hazatérő juhászokról szól, akik »hátat fordítottak az emberrajnak«. Mikszáth belelátja a képbe az oszlóban levő vásárt, annak jellegzetes figuráit, és e széles háttér felvázolása után az adott pillanatot rögzítő képhez párbeszédet kerekít.

Tehát mint előljáróban jeleztük, egy korábbi, nem minden vonatkozásában a művészi alkotóerő sugallta, hanem inkább a mindennapi megélhetés kikényszerítette zsáner köszön itt reánk újból. Eszközeiben bár hasonlít a hét évvel korábbiakra, művészi megoldásait tekintve mégis minden sorában érezhető a fejlődés. A következési körülmények és a kevésbé rangos írói célkitűzések miatt közülük itt a »Cikkek és karcolatok« sorozatban és nem az »Elbeszélések« megfelelő helyén. (Jankó János rajzát az I. sz. Képmellékleten találhatja meg az olvasó.)

ELŐLJÁRÓBESZÉD

M. Fővárosi Lapok. (Szerk.: Vadnai Károly.) 1885. január 6., 22. évf. 5. sz. (24. l.) *A Szalay Imre¹ tárcájához* alcímmel. Teljes névjelzéssel.

Kötetben itt először.

Herman Ottó és Szalay Imre politikai nézeteltérés miatt 1883 tavaszán párbajozott egymással. A fegyveres elégtételkor egyikük sem sérült meg, de a hatóság eljárást indított ellenük. MK az 1883. dec. 13-i *A t. Házból* c. karcolatában arról számolt be, hogy a képviselőházi mentelmi bizottság javaslatára mindkettőjük mentelmi jogát felfüggesztették (Krk 67. köt. 227 : 11–12), és így a bírósági eljárás megindulhatott ellenük. Az 1884. márc. 2-i *A t. Házból* c. karcolatban MK Szalayról úgy szól, mint akit a párbaj miatt elítéltek (Krk 68. köt. 151 : 16). Valóban: a PH 1884. február 28-i számában megjelent »A Herman—Szalay párbaj« c. cikk szerint Szalay Imrét két heti, Herman Ottót egy heti államfogházra ítélték.

Szalay Imre 1884 december végén töltötte le kéthetes államfogház-büntetését Vácott. December derekától MK parlamenti karcolataiban egymás után olvashatunk csipkelődő megjegyzéseket a fogházba készülő képviselőről. Így az 1884. dec. 11-i *A t. Házból* c. karcolatban megemlíti, hogy »Szalay Imre, aki még mindig itt ül a Haviár Dániel háta mögött és nem Vácott«. (Krk 69. köt. 159. l.) A dec. 13-i *A t. Házból* egyik fordulatában a következő megjegyzést tette MK: »Tudniillik Szalay Imre (leendő m. kir. fogoly) is beszélt . . .« (uo. 167. l.). Sőt a dec. 17-i *A t. Házból* c. karcolatban külön sorokat szentel MK a szabadságát kikérő és a váci államfogházba készülődő Szalay Imrének (uo. 174–175. l.).

A jelen karcolatban is visszatér MK az 1884 végén, az államfogházba készülõ Szalay Imrével folytatott beszélgetésekre, és ebbõl kitérnek, hogy egy inkább tréfának, mint komoly ígéretnek szánt vállalkozás eredménye a Szalay Imre »Az államfogházban« c. cikke elé illesztett *Elõljáróbeszéd*.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 12 1 *Az alábbi könyvecske szerzõje: Szalay Imre volt ez!* — Szalay Imre »Az államfogházban« c. cikke egy átlagos hosszúságú tárca terjedelmét sem érte el, a »könyvecske« szóval MK a vállalkozás »nagyságát« akarta érzékeltetni.
- 2—3 *Neki hozza a legrosszabbat a kis Jézus! Mégiscsak látszik, hogy zsidó volt!* — Ezzel a groteszk érveléssel MK Szalay antiszemita gondolkozását szúrta tollhegyre.
- 29—30 (*Kétheti szabadságot kért e célra Péchy Tamás elmõktõl.*) — Ez a sajátos kérés nem MK tréfás ötlete, hanem valóságban így zajlott le. (Ld. a bevezetõben a Krk 69. kötet 175. lapjáról idézett helyet.)
- 13 : 9—11 A három »kimaradt« képviselõ. — Az 1884 nyarán újraválasztott képviselõházba nem jutott be sem Komjáthy Béla, sem Hentaller Lajos, Bicskey Kálmán pedig nem is indult. — MK az 1883-as évben többször élcélõdött Komjáthy Béla párbajokban betöltött »szerrepérõl«. (Ld. az 1883. márc. 16.-i *A t. Házból* c. karcolat bevezetõ részét Krk 65. köt. 213. l.)
- 13—14 Szalaytól vett idézet. — MK e sorokat »Az államfogházban« c. tárca befejezõ részébõl idézte.
- 15 *Csemegi-kódex* — A Csemegi Károly által összeállított Bûntetõtörvénykönyv, amely 1878. V. t. c. és 1879. LX. t. c. alapján lépett törvényerõre.

A JÓ ÖREG FRANKENBURG

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. január 7., 7. évf. 7. sz. (9—10. l.) *Teljes névjelzéssel*.
- II. *Koszorú*. (Szerk.: Ábrányi Emil.) 1885. január 11., 18., 7. évf. 2., 3. sz. (20—22., 33—35. l.) *Teljes névjelzéssel*. (Az elsõ közleményhez a következõ lapalji jegyzetet fûzte a szerkesztõség: »Felolvasta Bodnár Zsigmond a Petõfi Társaság f. év. június [sajtóhiba, helyesen: január] 6-iki közülésén.«)
- III. *Jk 37. köt.* = *Hí 5. köt.* *Az én halottaim. Bp., 1914.* 91—101. l. A következõ lapalji jegyzettel: »Emlékbeszéd, melyet a szerzõ a Petõfi Társaságban tartott Frankenburgrol.«

A szövegről

A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően a néhány nappal később megjelent és feltehetően gondosabban ellenőrzött Koszorú-beli szöveget közvetíti, a PH-beli közlés szövegváltozatait variációként fogja fel. Egy esetben az emendációt a PH-beli szöveg alapján hajtottuk végre, két esetben mindkét közlés szövegét nyelvtani egyeztetés hiánya miatt javítottuk. Itt említjük meg, hogy Rubinyi Mózes a megemlékezés Hi 5. kötetében való megjelentetése alkalmával a PH-beli szöveget vette alapul, de minthogy ez a kiadás már frónk halála után látott napvilágot a Hibán tapasztalható egyéb eltéréseket sem tartottuk számon.

Lap Sor

- 13 : 1 hölgyeim *s* uraim — PH: hölgyeim *és* uraim
14 : 4 kontraktusuk — PH: kontraktusa
14 élők — a PHban ez a szó ritkítva
„ 15 holtakról — a PHban ez a szó ritkítva
15 : 29 újja — a PH szövege alapján javítottuk; a Koszorúban újra található
16 : 24–25 az élcek erőszakolt Saphír utánzások — a PH és a Koszorú közlésében egyaránt: az élcek erőszakolt Saphír utánzás nyelvtanilag hibás alakját javítottuk
29 olvasmányok — a PH és a Koszorú közlésében az egyeztetési hibát javítottuk
„ 34 tehe — PH: léhe
17 : 6–8 A kassai kalendáriumot . . . megérte az a szégyen — PH: A kassai kalendáriumot . . . megérte azt a szégyent
18 : 10 sáfort — a PHban ez a szó ritkítva
18 októrára — a PHban ez a szó ritkítva
28 kenyér — a PHban ez a szó ritkítva
„ 31 irodalom mozgalmaiban. — PH: irodalmi mozgalmaiban.
„ 36 bennük — PH: bennük
19 : 10 néha — a PHban néhai és a szó ritkítva
20 : 14 nyugodni — a PHban a szó ritkítva

Keletkezése

A Petőfi Társaság 1885. jan. 6.-án tartott IX. közgyűlésén hangzott el MK megemlékezése. Ezt megelőzően Ábrányi Emil, a társaság másodtitkára olvasta fel az 1884-es évről szóló jelentését, szolt az irodalmi életéről, a Társaság kiadványairól, a felolvasóülésekről és röviden megemlékezett az előző év nyarán elhunyt Frankenburg Adolfról. Beszámolójának ezt a részét az alábbiakban közöljük:

» . . . A tagsági helyek mind betöltve lévén, a Társaság a lefolyt évben senkit sem választott körébe a szépirodalom törekvő munkásai közül; ellenben nagy és fájdalmas új támadt soraiban egyik tiszteleti tagjának, Frankenburg Adolfnak halálával, kit tavaly júliusban kísértünk örök nyugalomra. Az áldott emlékü veterán, ki pártfogója volt

Petőfinek és hódoló barátja Jókai Mórnak, az Életképek egykori híres szerkesztője és annyi elmés, finom csevegésnek, találó társadalmi korrajznak fáradhatatlan írója, a pezsgő szellemű satirikus, ki a magánéletben a legjobb, legnemesebb szívű emberek egyike volt, Frankenburg Adolf társaságunk iránt melegen érdeklődött s annak működésében mindaddig, míg súlyos betegsége képtelenné tette a munkára, tevékeny részt vón. Frankenburgnál rokonszenvesebb alakja kevés volt irodalmunknak. Hosszú irodalmi pályáján, mely a legváltozatosabb időkre esett s nevezetes mozgalmakkal volt tele, folytonosan csak barátjai voltak, ellenségei nem. Szabadröptű lelkével tudta követni a nagyobb szellemek szárnyalását, s míg ezek iránt őszinte lelkesedést, odaadást tanúsított, senki sem volt elnézőbb, buzdítóbb a fejlődő tehetségekkel szemben. Előkelő irodalmi állásában meleg kedéllyel és nyájas, szeretetreméltó modorral karolt föl mindent, ami pártfogásra méltónak látszott, s e tekintetben gyakran egészen a nagylelkűségig ment. Ő igazán elmondhatta magáról, hogy mindenkivel jót akart. Szerette és becsülte mindenki, a fiatalok éppúgy, mint az öregek. Élete végnapjait, a hosszas betegség nyomorát ez a tudat bizonytalansággal megédesítette. Emlékét Társaságunk kegyelettel őrizi.» (Koszorú, 1885. jan. 11. 2. sz. 19. l.)

A titkári jelentés után hangzott el Bodnár Zsigmond felolvasásában MK *A jó öreg Frankenburg* c. megemlékezése. A hetilap beszámolója megállapítja, hogy MK »pompás humora elragadta a közönséget, mely hosszas tapsban adott tetszésének kifejezést«. (Uo.) A közgyűlés irodalmi programjában Szász Gerő olvasta fel költeményeit, majd Tolnai Lajos mutatta be egyik rajzát, Kiss József pedig egy Dózsa Györgyről szóló költeményét adta elő. Utolsóként Balázs Sándor egy hosszabb novelláját olvasta fel. A nagygyűlést az Angol Királynő szálló különtermében megrendezett ünnepi ebéd zárta. A Társaság lapjában közölt beszámoló nem említi meg Mikszáth nevét a lakomán résztvevők sorában (i. h. 19–20. l.).

A rendelkezésünkre álló adatok nem nyújtanak támpontot annak eldöntéséhez, hogy a Petőfi Társaság felolvasóülésein más irodalmi megnyilvánulásokon kívül közelebbi kapcsolatba került-e Mikszáth Frankenburg Adolffal. E megemlékezés hangja inkább csak a reformkor irodalmi életében betöltött szervező és erjesztő tevékenységét méltatja, és a szuggesztív vonzásának hatását tükrözi. Erre utal az a mód is, ahogy húsz év múlva írónk a *Jókai Mór élete és kora* c. művében Frankenburg alakját és tevékenységét megemlékezteti (Krk 18. köt. 66., 79., 82., 84., 100., 102., 105., 108–109. l.).

Szorosabb kapcsolatok hiányában nem feladatunk a megemlékezés adatainak és az írói pálya tényleges állomásainak összevetése. A tévedésekre ill. pontatlanságokra a Tártyi magyarázatokban utaltunk. Itt csupán tájékoztatóul megemlítjük, hogy az egykorú cikkeken kívül Machatsek Lucia »Frankenburg Adolf« (Sopron, 1938.) c. egyetemi doktori disszertációja és Tamás Anna »Az Életképek (1846–1848)« (Bp., 1970.) c. munkája tekinti át Frankenburg pályáját, illetőleg szól a reformkor irodalmi életében betöltött szerepéről.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 15 : 8 *Németkeresztúron született, német ajkú szülőktől* — 1811. nov. 11-én született Németkeresztúron (Deutschkreutz), apja Antal, anyja Grill Anna volt.
- 9—10 *iskoláit is német városokban, Sopronban és Nagyszombatban járja* — Frankenburg elemi és középiskolái alsó négy osztályát valóban Sopronban végezte, a következő két osztályt Pécsen járta, a hetedik osztályt Győrött, majd egy félévet a keszthelyi Georgikonban töltött, majd a gimnázium utolsó osztályát Szombathelyen végezte el. (Machatsek Lucia: i. m. 5—6. l.) — A MK említette nagyszombati tanulmányokról a szakirodalom nem tud, lehetséges, hogy pontatlan információ alapján Szombathely neve alakult át.
- 15 *»Honművész»* — Az 1833-ban Mátray Gábor szerkesztésében hetenként kétszer megjelenő, első magyar divatlap, a *Regélő* irodalmi melléklapja volt.
- 16 *»Regélő»* — 1833—1841 közt megjelent divatlap, 1842-ben Garay János a vállalkozást *Regélő Pesti Divatlap* címen folytatta.
- 20 *»eroberung»* — hódítás, siker
- 24—27 Frankenburg és Széchenyi István. — Az életrajzi adatok szerint 1833-ban fél évet töltött Széchenyi szolgálatában titkárként, de a család cenki birtokán tevékenykedett és nem Pozsonyban.
- 26 *»probatio calami»* — tollpróba
- 16 : 16 —18 *1836-ig, tehát huszonöt éves koráig folyton a pályaválasztással tépelődik, míg végre kinevezik kincstári fogalmazónak a fővárosba* — Az életrajzi adatok szerint 1835-ben a gazdálkodással próbálkozott meg Somogyban, de ezzel hamar felhagyott, és 1836-ban a *Regélő* szerkesztőjének, Mátray Gábornak ajánlatára az Akadémián kapott 1836 tavaszán írnoki állást. Itt a *Regélő*ben megjelent írásai miatt hamar összekülönbözött Toldy Ferencsel és az Akadémia elnökének, Teleki József grófnak felszólítására lemondott az állásról. Egy darabig állás nélkül volt, 1838-ban került a kincstári hivatalba fogalmazónak. (Machatsek Lucia: i. m. 8—9. l.)
- 22—23 *Sorba jelennek meg munkái, novellák, humoreszkek, regények: a Sírva vigadók, a Zsibvásár, Estikék.* — Az *»Estikék»* két kötetben 1844-ben látott napvilágot, a *»Sírva vigadók»* 1857-ben és 1858-ban a *»Zsibvásár»*. Tehát a MK által említett művek nem korai alkotásai, hanem az *»Estikék»* kivételével az 1850-es években jelentek meg, és mind a három elbeszéléskötet.
- 25 *Saphir utánzások* — Moritz Gottlieb Saphir magyarországi származású német humorista az 1820-as évek közepétől megjelent satirikus-humoros írásaival a német nyelvterületen sokak által követett irányzatot alakított ki.
- 28—30 Frankenburg és Kössuth Pesti Hírlapja. — Franken-

- burg 1840—41-ben írt a Pesti Hírlapba, a fővárosi újdonságokról számolt be, kíméletlenül csipkedte a városi hatóságok és a rendőrség intézkedéseit. Elmésséget, gúnyt, támadást vitt az addig száraz hírvovatba. A megtámadottak megpróbálták megvesztegetéssel elhallgattatni, de sikertelenül. Ekkor hivatalvesztés terhe alatt tiltották el a további közreműködéstől. Kossuth a Pesti Hírlap 1841. febr. 5-i számában az alábbi sorokkal búcsúztatta: »Komoly lapjaink fűszere az ő tolla volt; ő vala fővárosunk fonáságainak, visszaéléseinek, hiányainak rettenthetetlen ostora; sokaktól gyűlölvé lépett le pályájáról, de magával vivé az elnyomottaknak, az általa oly férfiasan védelmezetteknek háláját, s magával az olvasóközönség szeretetét.« (Idézi Machatsek Lucia: i. m. 29. l.)
- 16 : 31 — 32 *De legnagyobb érdeme az »Életképek«, melyet a negyvenes években alapított s szerkesztett.* — A folyóiratot 1843 januárjában indította meg Frankenburg Magyar Életképek címmel, ekkor havilap volt. 1844-től Életképek lett a címe, és az év második felétől hetente egyszer látott napvilágot. A szerkesztést 1847 júniusában Jókai Mór vette át.
- 35 — 36 *Itt tűnik fel Jókai Mór* — Az Életképek Jókaitól a »Nepean szigete« c. elbeszélést közölte először. (Ld. Krk 18. köt. 82—83. l.)
- 37 *Arany János is itt közölte első dolgozatát* — Arany János »Hermína« c. elbeszélése 1846 augusztusában jelent meg az Életképekben.
- 38 — 39 *Vörösmarty Mihály, Toldy Ferenc és Jósika Miklós szintén ide írogattak.* — MK közlése téves, a három író közül egyik sem volt az Életképek munkatársa.
- 17 : 12 *komposzesszor* — közbirtokos, aki valamely ingatlant vagy földet másokkal birtokol
- 17 és 18 *prenumerál* — sajtótermékre előfizet
- 23 *Vahot Imre a »Pesti Divatlap«-jával* — 1844-ben indította meg Vahot Imre, 1848 júniusban a lap címét Budapesti Divatlapra változtatta.
- 23 — 24 *Horváth Lázár a »Honderús-vel csinált versenyt* — Petrichevich Horváth Lázár a főnemesség számára indította a folyóiratot, de népszerűséget még az arisztokrácia körében sem sikerült biztosítani. 1848-ban a lap címét Reformra változtatták.
- 25 — 29 *A reformkori irodalmi lapok viszonya egymáshoz.* — MK a Jókai Mór *élete és kora* c. művében a Tizek társaságának szervezkedéséről beszámolva hasonlóan jellemzi újból az irodalmi életet. (Krk 18. köt. 101—106. l.)
- 18 3 *aminőben 1848-ban Jókai és Petőfi tőle átvették* — MK pontatlanul jelöli meg a szerkesztőváltozás idejét: 1847 júniusában vette át Jókai Mór Frankenburgtól és Petőfi csak a szabadságharc idején kapcsolódott be a szerkesztésbe.

Lap Sor

- 18 : 6 *Bohémia* — művészvilág. MK később a *Jókai Mór élete és kora* c. művében is alkalmazta e kifejezést a reformkor irodalmi életének érzékeltetésére. (Krk 18. köt. 79. l.)
- 20—21 *1848-ban kinevezték Frankenburgot a magyar külügyminisztériumhoz Bécsbe tolmácsnak* — Több téves adatot halmozott itt MK: Frankenburgot 1847-ben nevezték ki a bécsi kancelláriához udvari tolmácsá.
- 22 *hofrát* — német: udvari tanácsos
- 23 *beamter* — tisztviselő
- 33—38 Frankenburg visszaemlékezései. — Az »Őszinte vallomások« 1861-ben jelent meg, a »Bécsi élményeim« viszont 1880-ban.
- 19 : 12 *ahol legelőbb kapott kenyeret: a bécsi legfőbb törvényszékhez.* — Börtönbüntetése után kinevezték Frankenburgot a bécsi legfőbb törvényszékhez fogalmazónak, 1855-től az úrbéri legfőbb törvényszékhez.
- 17 *Mikor lett udvari titkár* — Frankenburg 1860—66 között az udvari kancelláriánál volt titkár.
- 18 *háromszor nősült, s csak közbül nem volt boldog házasságában* — Bécsi tartózkodása idején, 1850-ben halt meg első felesége, második feleségétől, egy német bárónőtől hamarosan elvált, hetvenéves korában feleségül vette Carina Annát, a Nemzeti Színház nyugalomba vonult művésznőjét.
- 32—33 *mikor az első nejétől származott, egyetlen fia meghalt Bécsben* — 1858-ban, tizennyolc éves korában katonatiszt fia ismeretlen okból agyonlőtte magát.
- 20 : 2—4 *átvette a »Magyarország és a Nagyvilág« szerkesztését, majd az »1848« című politikai lapot alapította.* — Frankenburg néhány hónapig szerkesztette a képeslapot és egy éven át a politikai napilapot.
- 11 [*Sopronban*] *művészi kört alapított.* — Frankenburg 1877. március 10-én alapította meg a Soproni Irodalmi és Művészeti Kört. (Ld. Machatsek Lucia: i. m. 55—57. l.)
- 26—27 *a múlt nyár derekán, augusztus 6-án megtörte Gleichenbergben.* — Frankenburg Adolf 1884. július 3-án halt meg a Gráz melletti Eggenbergben. MK mindkét adata téves.
- 38—39 *elfáradt közkatona, aki vezéreket vezetett!* — húsz évvel később ez a motívum visszatér, MK a *Jókai Mór élete és kora* c. művében így jellemezte Frankenburg tevékenységét: »A becsületes Frankenburg, a jó közlegény vezéreket nevel lapjánál.« (Krk 18. köt. 84: 23—24)

A TEGNAPI BÁL

M. Pesti Hírlap. 1885. január 9., 7. évf. 9. sz. (1—2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzéseként: *Leírja: Egy szemtanú.*

Kötetben itt először.

E karcolatot Rubinyi Mózes bibliográfiájában (120. l.) MK írásaként vette számba, tárgymegjelölést nem adott, de a szignót: »Leírja: Egy szemtanú« jelölést feltüntette.

MK ismert szignóin kívül más alkalommal is használt olyan szerzőmegjelölést, amely a téma jellegéből következett. Így a jelen kötetben *A végrehajtók* c. cikkét »Írta: Egy alperes« szignatúrával jegyezte. Rubinyi Mózes is és e kötet sajtó alá rendezőit is a szerzőség meghatározásában a jellegzetes mikszáthi stílusjegyek készítették arra, hogy e karcolatot szerzőnk írásának tekintésük.

Az »Írta: Egy szemtanú« megjelölés semmiképp nem jelentheti azt, hogy MK részt vett az udvari bálon, erre tudniillik csak az udvartartás szabályai alapján hívtak meg előkelőségeket, s ebbe nem tartoztak bele a sajtó képviselői. Így írónk csak a kijutott hírek és információk alapján készíthette el a tárcáját.

MK szerzőségét az alábbi tartalmi jegyekre alapozzuk: a karcolat intonálása jellegzetesen írónk erőteljes hangmegütésére, a lényegyet kiemelő szemléletére vall (21 : 1—2). A sejtelmes harmadik mondat (21 : 3—5) is MK szellemére utal, ugyancsak előljáróban emlékezik a bál egyik kínos jelenetére (erről ld. a Tárgyi magyarázatokat). A távollevő képviselők közül Szalay Imrét említette meg név szerint, majd hozzáfűzte a visszautasítás anekdotikus fordulatát is. Ezekben a hetekben az államfogház-büntetésére készülő Szalay Imre alakja MK korábbi karcolataiban többször visszatért, és az 1884. dec. 17-i ülést berekesztő karcolatában külön megemlékezik a karácsonyi ünnepeket a váci államfogházban töltő Szalayról. (Krk 69. köt. 175. l.) 1885. jan. 6-án pedig a Fővárosi Lapokban *Előljáróbeszédet* írt Szalay tárcájához (ld. e kötet 11—13. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket). De MK politikai bennfentességére vall a karcolat végén közölt, Tisza Kálmán salamoni döntéséről szóló történet is (22 : 34—23 : 8) és különösen az ehhez fűzött politikai kommentár, amely előre utalt a főrendiházi reform-törvényjavaslat lehetőségeire (23 : 12—15).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

21 : 3—5 *ahol annyi sok ember, főúr és hölgy volt jelen, hogy — több is volt eggyel.* — MK itt egy váratlan incidensre utalt, felületes meghívó-kikézbésítés miatt egy gróf nem »udvarképes« nejjével jelent meg. A VÜ — a név elhallgatásával — a következőkben összegezte a történeteket: »Az udvar megjelenése kilencedfél órára volt kitűzve, de ez némi késedelmet okozott egy kellemetlen eset miatt. Ugyanis egy fiatal gróf,

kinek neje nem udvarképes, tévedésből — hasonnevű rokona családja számára kiállított meghívót kapva meg, nejével együtt jelent meg a bálon. A grófné nem található egyetlen egy ismerőst sem a megjelent hölgyek között. Sok kellemetlen »megbeszélés« után a főudvarmesterei hivatal egy tisztviselője felszólította a gróft, hogy nejét, ki legfeljebb csak tévedésből kaphatott a bálra meghívót, vezesse ki tüstént a teremből. A gróf halálsápadtan, reszketve az izgatottságtól, engedelmeskedett...« (VÜ, 1885. jan. 11. 2. sz. 30. 1.).

- 21 10 *profész* — katonai börtönőr
25 *csipkesávoly* — csipkéből készült színes csfk, átló irányú mintázatot adó sáv.

»AZ ARANY EMBER« ALAKJAI

M. I. *Vasárnapi Újság*. (Szerk.: Nagy Miklós.) 1885. január 18., 32. évf. 3. sz. (43. 1.) Névjelzés: *M-th K-n*.

II. *Jk 36. köt.* = *Hi 4. köt. Az én ismerőseim. Bp., 1914.* 178 — 181. 1.

A jelen Krk a VÜ szövegét közvetíti.

Jókai Mór 1872-ben írta »Az arany ember« című regényét, a Hon tárcarovatában jelent meg 121 folytatásban 1872. jan. 1. és szept. 22. között. Még abban az évben könyv alakban is napvilágot látott. A Jókai Kritikai Kiadás (továbbiakban JKK) 1885-ig hét német nyelvű, egy dán, két cseh, három lengyel, egy svéd, egy olasz, két orosz, egy angol és részleteket tartalmazó francia fordítást tart számon. (JKK 24. köt. 316—319. 1.)

A népszerű regényt először Jókai dramatizálta, a mű színpadi megelevenítéséről az első hírek 1884 szeptemberében jelentek meg, a bemutatóra 1884. december 3-án került sor a Nemzeti Színházban. A színpadra került »Az arany ember«-ről a regény kritikai kiadásában a következőket olvashatjuk: »A regényt először maga Jókai írta át drámává 1884-ben. Ezt a művet a JKK a *Drámák* ciklusában a megfelelő időrendi helyen teszi majd közzé. Ennek jegyzetapparátusában adunk számot a regény későbbi dramatizálásairól és ezek színpadi sorsáról, minthogy kisebb-nagyobb mértékben mind a Jókaitól származó színpadi változatot fejlesztik tovább.« (JKK 24. köt. 319. 1.)

A jelen Mikszáth Krk nem tartja feladatának a színpadi mű keletkezésének, előadásának és kritikai visszhangjának számbavételét, így csupán ízelítőül, az előadás jellegének érzékeltetésére idézzük a VÜ egykorú kritikájából. »A Nemzeti Színházban — írta az anonim referáda-író — e hó 3-án Jókaitól adtak új drámát, „Az arany ember”-t. Hasonló című regényéből írta, abból a művéből, mely nemcsak a magyar közönségnek egyik kedvelt olvasmánya, hanem idegen nyelvekre is le van fordítva. A költői képzelet egyik szingazdag, meleg

alkotása, a romantikus irány mesteri műve. A modern dráma egészen a realizmusé. Igyekszik nagyon élethíven festeni az embert és viszonyait. Az életet nem a fantázia szivárványával vonja be, de sőt még a lepleket sem hagyja érintetlenül. Jókai a regény drámai feloldozásában is meghagyta a regény szövevényét, a fantázia leleményeit, a sajtóságos embereket, kik egy idealizált világban élnek. A színpad tehát szokatlan képet ölt. De ez a mesés világ itt is hat, és Jókai költészetének melege sugárzik szét. A közönség magatartása mutatta, hogy a romantika ereje nem vesztett ma sem olyan erős költészet mellett, mint Jókaié. A szépségekben gazdag nyelv, a jelek, melyeket a képzelet oly dúsan alkot meg, a mesés természetű alakok: mindig a poézisből merítik erejüket, s a közönség a valódi élet helyett szívesen fogadja a fantasztikus világot. Minden felvonás után sokszor kitapsolta a nagy költőt . . .» (VÜ, 1884. dec. 7. 49. sz. 787. l.)

Az idézett kritika elemző része (a tartalmi ismertetést és a színészi játék egy-egy szóval való jellemzését mellőztük) érzékelteti az előadás karakterét, a mű atmoszféráját és irodalmi, valamint színházi életben elfoglalt helyét. A romantikus történetnek a színpad is biztosította a megfelelő keretet. Ezt ismeri el és méltányolja a VÜ kritikusa.

A Nemzeti Színház előadása nagy sikert aratott, hamarosan hírül adta a VÜ, hogy bécsi színházi szakemberek is megtekintették az előadást (VÜ, 1884. dec. 14. 50. sz. 802. l.), 1885 januárjában már a szegedi Nemzeti Színház is bemutatta. (VÜ, 1885. jan. 18. 3. sz. 48. l.)

A dramatizált Jókai regény közönségsikerében nagy szerepe lehetett a Nemzeti Színház parádés szereposztásának is. A színház vezetősége és a színészek a forró elismerést azzal akarták meghálálni Jókainak, hogy 1885 úján napján — mint ahogy erről a VÜ beszámolt — »pompás albumot nyújtottak át neki [Jókainak], mely az „Arany ember” személyesítőinek két-három alakban felvett sikerült arcképeit tartalmazza. Az albumot a Nemzeti Színház azon tagjainak küldöttsége adta, akik az „Arany ember”-ben játszanak. Szónokuk Szigeti Imre szép beszéddel üdvözölte az „Arany ember” szerzőjét, ki meghatottan mondott köszönetet a gyöngéd figyelemért.» (1885. jan. 4. 1. sz. 15. l.) A fényképalbum felvételeit Goszleth I. készítette, jellegéről, méreteiről nem állnak rendelkezésünkre adatok. Ízelítőt a VÜ 1885. jan. 18-i 3. száma nyújt. E számban kilenc fotó reprodukcióját találjuk. Ezek a következők: Zsófia (Szathmáryné), Noémi (P. Márkus Emília), Trikálisz Euthym (Egressy), Krisztyán Tódor (Náday) a képe lap 40. lapján. Athália (Szacsavayné), Timea (Fáy Szeréna), Timár Mihály (Nagy Imre), Brazovics (Szigeti Imre) a képe lap 41. lapján, a 43. lapon pedig Fabula (Ujházy) található a hét gyermekkel.

MK-nak ez a karcolata részben a regény Nemzeti Színház-beli előadásának sikerét rögzíti, részben a dráma rövid ismertetése és jellemzése, de leginkább a VÜ hasábjain közreadott kilenc jelmezes színesfotó kedves, meleg hangú bemutatása.

HUSZÁR MŰTERME

- M. I. *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1885. február 1., 32. évf. 5. sz. (69–70. l.) Névjelzés: *M-th K-n.*
II. *Jk 36. köt. = Hi 4. köt. Az én ismerőseim. Bp., 1914. 182–185. l.*

A jelen Krk a VÜ szövegét közvetíti.

A negyvenharmadik életében hirtelen elhunyt Huszár Adolf szobrász távozása megrendítette a művészvilágot, a művészet iránt érdeklődő szélesebb közönséget. 1885. január 21-én halt meg, nekrológját a következő szavakkal kezdte a VÜ megemlékezője: »A magyar szobrászatot újból súlyos veszteség érte. Csak néhány éve, hogy Izsó Miklóst élete delén, még annyi sok biztató reménység közepette elvesztettük. De az ő örökségét azonnal átvehette Huszár Adolf, kit oly gyorsan, annyi fényes eredmény emelt föl. Huszár sincs többé! És nincs közvetlen szellemi örököse. A magyar szobrászat még kezdő korát éli. A veszteség azért oly nagy, mert ott ért bennünket, ahol legszegényebbek vagyunk. Csak egy jeles művésznünk volt a monumentális szobrászatban. A többiek még csak jövőt ígérnek, s kérdés, hogy a Huszár által félbehagyott művek befejezésére is akad-e közűk megfelelő erő.« (VÜ, 1885. jan. 25. 4. sz. 61. l.)

A kortárs nekrológiró nem túlzott, amikor azt írta, hogy Huszár hirtelen halála megszakíthatja a magyar szobrászat fejlődését. Korban és művészi kibontakozásban Huszárhoz hasonló művész ekkor nem dolgozott, a nála másfél évtizeddel fiatalabb pályakezdekre, Stróbl Alajosra, Zala Györgyre és Fadrusz Jánosra várt a hazai szobrászat kibontakoztatása. Amikor Huszár Adolf meghalt, a Deák-szobor öntés alatt volt, az aradi díjnyertes terve, a Szabadságszobor félig készült el, befejezését később Zala Györgyre bízták.

Huszár Adolf vasöntésként kezdte pályáját, művészi adottságai már ifjúságában kibontakoztak. Huszonegy éves korában egy bécsi szobrász tanítványa lett, képzését a bécsi akadémián tökéletesítette. 1873-ban a budapesti Eötvös József szoborpályázaton kivételre az ő művét fogadták el. 1875-ben őt bízták meg az Izsó Miklós halálával befejezetlenül maradt szegedi Dugonics- és a budapesti Petőfi-szobor befejezésével, és őt kérték fel a Mintarajziskola megüresedett szobrászati tanszékének vezetésére. Egymást követték a megbízások, és csakhamar önálló műtermet is rendezett be a Városligetben. Itt készül el I. Ferenc József, Izsó Miklós, Toldy Ferenc, Deák Ferenc, Pulszky Ferenc mellszobra. »Húzd rá cigány« címmel egy zsánercsoportot és néhány aktszobrot is készített, így a »Vénusz és Amor« a budai Gellértfürdő előcsarnokában található. Monumentális szobrai közül a legsikerültebb a marosvásárhelyi Bem-szobor (1880-ban leplezték le), az Izsó Miklós mintái után készített Petőfi-szobra (1882). Végül a Deák-szobor, amelyet a halála után fejeztek be és avattak fel.

MK ebben a karcolatában a váratlanul elhunyt művész alakját idézi az olvasó elé, ezzel állítva emléket megragadó egyéniségének.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 25 : 1 *kedves töredezett magyarsággal* — a besztercebányai születésű festő rossz magyarságú mondatát felidézi MK ebben a megemlékezésben.
- 5—7 az *ő műterme, mely a Lendvay és Bajza utca sarkán, az úgynevezett »Epreskert«-ben áll* — Ma: Bajza u. 41. számú telek, amely nevét a rajta levő, elvadult eperfás ligettől nyerte. Huszár Adolf halála után itt működött a mai Képzőművészeti Főiskola művészsképző mesteriskolája.
- 27 : 22 *kolossz* — kolosszus: eredetileg Apolló napisten óriási szobra Rhodosz szigetén
- 24—25 az *öregúr ott áll majd a Ferenc József téren, hátat fordítva a szabadelvű klubnak.* — Az utalás Deák Ferenc szobrára vonatkozik, amelyet a Lloyd palota, a szabadelvű klub épülete előtt állítottak fel. Az épületnek hátat fordító szoborról MK egyik korábbi cikkében is megemlékezett (Krk 68. köt. 24. l.)
- 38 *Rác Pali szobra a polcra* — a híres cigányprimásra való utalással MK Huszár hegedűs-tehetségét érzékeltette. — A Rác Pálról mintázott Huszár-szoborról nem találtunk utalást a szakirodalomban. Lehet, hogy MK a »Húzd rá cigány« szoborkompozícióra utalt, annak volt főalakja Rác Pali.

BLAHÁNÉ A NÉPSZÍNMŰVEKBEN

- M. I. *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1885. február 22., 32. évf. 8. sz. (123—124. l.) Névjelzés: *M-th K-n.*
- II. *Jk 36. köt. = Hi 4. köt. Az én ismerőseim. Bp., 1914.* 186—189. l.

Ajjelen Krk a VÚ[szövegét közvetíti.

Mikszáth és Blaha Lujza

Blaha Lujza egyénisége, színészi képessége és nagy népszerűsége az előző évek során többször foglalkoztatta MKt. 1880 júliusában a Szegedi Naplóban megjelentetett *Levél a fővárosból* c. karcolatában Blaha Lujza idénnyáró fellépéséről adott hírt. (Krk 59. köt. 15. l.) A következő év legelején a szegedi olvasókat a fővárosban terjongó hímen-hírről tájékoztatta: Blaha Lujza Splényi báróné lesz. (Krk 60. köt. 101. l.)

Blaha Lujza zombori fellépéséről és a fogadtatás szegényes körülményeiről szőtt eszme-futtatást *Blaháné Zomborban* c., 1881.

június végi karcolatában. (Krk 61. köt. 80—81. l.) Egy hónap múlva, 1881 július végén a PH hasábjain heves vita robbant ki a népszínmű helyzetéről és jövőjéről. MK szubjektív elfogultsággal védelmezte a műfajt és jelentős színészeit, elsősorban Blaha Lujzát. (*A népszínmű sorsa*. Krk 61. köt. 106—108. l.; *A népszínmű kérdése*. Uo. 109—111. l. és Bisztray Gyula a kérdéssel kapcsolatos fejtegetései 211—219. l.)

1881. szeptemberében *A legszebb asszony* címmel interjút készített MK Splényi báróndóval, azaz Blaha Lujzával a Szegedi Napló számára, és a lap következő számában egy rövid telefonbeszélgetés alapján a művész né szegedi vendégszereplésének lehetőségét latolgatta. (Krk 60. köt. 195—198., 198—199. l.)

Blaha Lujza nagy népszerűségét jelzi az *Ahol unatkoznak* c. tárcá is, az év utolsó előtti napján Blaha Lujza »védelmében« csipkedt meg MK a Nemzeti Színház intendánsát, Podmaniczky Frigyes bárót (Krk 62. köt. 117—118., 136—137. l.).

Az igazi népszerűség megnyilvánulása a *Blaháné a képviselőházban* c. karcolat, amely a honatyák tekintetének keresztttüzeiben szemlélődő színész né magatartását mutatja be. (Krk 63. köt. 17—19. l.) Az már a parlamentari karcolatíró gúnyoros ötlete volt, hogy Blaha Lujza egy következő képviselőházi látogatását már kormánypárti manőverként aposztrofálja, egy olyan csöfögésnek, amellyel sikerrel el lehetett terelni a képviselők figyelmét a napirenden levő fontos kérdésről. (Uo. 214. l.)

Egy színházi tréfát örökített meg MK a *Blaháné a fürdőkádban* c. karcolatban (Krk 64. köt. 7—9. l.), míg egy későbbi *A t. Házból* c. írásában Blaha Lujza újabb parlamentari látogatását regisztrálta. (Krk 67. köt. 160. l.)

Összegezve: a jelen karcolat egy további állomása annak a sorozatnak, amelyben MK Blaha Lujza színművészi egyéniségének hódolt, és akkor még kora nemzeti elfogultságból fakadó nézetét osztva, írónk is lándzsát tört a népszínmű mellett, amelyet ő maga is eredeti, sajátosan magyar drámai műfajnak tekintett. Nem vette figyelembe vagy nem vette észre a népszínmű idegen forrásvidékeit, sem idealizált, romantikus népszemléletét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 28 10 »Koldusdiák« — C. Millöcker háromfelvonásos operettje; 1883 febr. 23-án mutatták be a Népszínházban.
- 19 *karmazsin* — élénk, kissé kékes árnyalatú sötétpiros színű bőr
- 29 : 10—11 *Tóth Ede megalkotta a magyar népszínművek gyöngyét, a »Falu rosszá«-t.* — A Nemzeti Színház 1875. jan. 15-én mutatta be Tóth Ede népszínművét.
- 19—20 *gyakran látjuk a másik Rózsit, a »Finum Rózsit« is* — Tóth Ede »A falu rossza« c. színművének kacér özvegyasszonya, Blaha Lujza, egyik ismert szerepe volt.
- 21—22 *Hát Török bíróné asszonyomat ugyan ki ne ösmerné a*

- »*Piros bugyelláris*«-ból? — Csepreghy Ferenc 1878. nov. 22-én bemutatott »A piros bugyelláris« c. darabjában Blaha Lujza játszotta a konfliktus középpontjába kerülő Török Mihályné alakját.
- 30 : 1–2 *A közönség tódul megnézni a »Cigány Panná«-t (A »Tót leány« édesestevérét)* — Mindkét mű Almási Tihamér népszínműve. »A tót leány«-t a Népszínház 1882. nov. 2-án mutatta be, a »Cigány Panná«-t szintén a Népszínházban, 1884. ápr. 4-én adták elő először.
- 5 *tapsol »Turi Borcsá«-nak* — Gerő Károly »Turi Borcsa« c. népszínművet 1883. okt. 5-én mutatta be a Népszínház.
- 8–9 *sír a szegény »Árva Zsuzska« sorsán* — Lukácsy Sándor népszínművét 1882. jan. 17-én mutatta be a Népszínház.
- 11 *viganó* — a XIX. század elején divatban volt női hosszú felsőruha.
- 16–17 *hanem még »milimárinak« is olyan szakasztott ismerős* — Almási Tihamér »A milimári« c. népszínművét 1882. ápr. 1-én mutatta be a Népszínház.
- 16 *»milimári«* — tejesasszony, tejeslány
- 27–30 az anekdotabeli szerző instrukciója — MK ezt a színházi körökből származó anekdotát már egy korábbi *A t. Házból* c. karcolatába is beleszótta (Krk 65. köt. 63. l.)
- 32–33 *»Tündérlak Magyarhonban«* — Más címen: »Rokkant huszár vagy Tündérlak Magyarhonban«: Szentpéteri Zsigmond háromfelvonásos népszínműve.

A KÉTFÉLE EMBER

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. március 6., 7. évf. 64. sz. (1–2. l.)* A Pesti Hírlap tárcéja rovatban. Névjelzés nélkül.
- II. *Jk 36. köt. = Hi 4. köt. Az én ismerőseim. Bp., 1914. 167–172. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A névjelzés nélkül megjelent karcolat kétségtelenül MK írása. Rubinyi Mózes a Hi köteteinek sajtó alá rendezésekor joggal sorolta szerzőnk írásai sorába, hiszen nemcsak a stíláris jegyek, hanem, mint az alábbi fejtegetésekből is kitűnik, a meleg személyes hang is bizonyítja szerzőségét.

Mikszáth és Bartók Lajos kapcsolata

Kettőjük baráti kapcsolatáról MK a jelen karcolat bevezetőjében szól közvetlenül, amikor a következő sorokkal intonálja tárcáját: »... nekem Bartók Lajos (kiről ez a cikkeszke szólni fog) jó barátom, amit én úgy értek meg, hogy nekem egy kicsit jogom van őszin-

tébben szólni róla . . . Ahhoz az asztalhoz, ahol vacsorálni szoktunk évek óta . . .» (31 1—3, 31 : 6).

Az irodalomtörténeti források Bartók és Mikszáth viszonyáról nem szóltak, de ennek ellenére MK korábbi írásai a költőhöz fűződő kapcsolatáról vallanak. Bartók költészetét MK már akkor méltányolta, amikor a kritika még alig figyelt rá: a PH 1881. dec. 13-i számában *Kiss József költeményei* c. tárcájában Kiss József irodalmi helyét kijelölve megjegyezte: »Kiss Józsefet a fiatal generációval kell venni, amellyel támadt s amellyel együtt működik. Itt pedig ő áll az első helyen Reviczky Gyula, Bartók Lajos és Ábrányi Kornél mellett. Ez egyszer tagadhatatlan.« (Krk 62. köt. 124 : 17—20). Ugyanebben a cikkben jellemzi is Bartók tehetségét: Kiss József »Bartóktól abban különbözik, hogy az ízlése tisztultabb, nyelve tömörebb, egyénisége konszolidáltabb, míg viszont Bartók eredetibb és izmosabb«. (Uo. 125 : 18—20)

1882 novemberében *Szegedi képek* c. karcolatsorozatában, az újjáépülő városba látogató pesti barátok között feltűnt Bartók Lajos alakja is. (Krk 64. köt. 155—156. 1.) A Petőfi Társaság kiskőrösi látogatásáról írt tréfás karcolatába is beszövi a Bartók Lajost felismerni vélő helybeliek meditációját. (Krk 64. köt. 178. 1.)

1883 januárjában személyes kapcsolatukról vallott egyik, *A t. Házból* című karcolatában (Krk 65. köt. 63 : 7—17). Ugyancsak Bartókról mint a »Bolond Istók« szerkesztőjéről szólt egyik három hónap múlva írt parlamenti karcolatában is (*A t. Házból vagyis Móricz Pál mint költő*. Krk 66. köt. 32—33. 1.). 1883 nyarán pedig együtt vendégeskedtek többedmagukkal Zichy Jenő Fejér megyei szentiványi birtokán. MK e látogatásról írott karcolataiba is beleszötte Bartók Lajos alakját (*Túl a Dunán*, ill. *A nyolc tó pusztája*. Krk 67. köt. 61—62. 1., ill. 69 : 18—23).

Az Akadémia konzervatív szellemét tükröző Budapesti Szemléről írott, 1883 szeptemberi polémikus cikkében a folyóiratról szólva, rosszállóan jegyezte meg: ». . . mindig felöklel valakit, néha öthat embert egyszerre. S mindig csak a javát. A poéták közül Kiss Józsefet tette pocsecská a minap, legközelebb pedig Bartókot semmisítette meg.« (*A »Budapesti Szemle«*. Krk 67. köt. 81 18—21 és a cikkhez fűzött jegyzetünk 281—282. 1.)

Mikszáth és Bartók baráti és irodalmi kapcsolatára utal az egyetlen fennmaradt, 1884 második felében keletkezett Bartókhöz intézett levél. E pár soros dokumentumot kettőjük közvetlen kapcsolatának jellemzésére újból idézzük:

»Kedves Kóbikám!

Nándor már délelőtt odaadta nővérének. Még előtte való nap légy híradással.

Szerető barátod és meghatott
bámulód, a te jó palócód
Kálmán

Rákosin reményilem lódítsz egyet
kedves Istókunkban. Különben okos embernek
nem kell tanács.

Csókolgatom Kenedy Margitot. Pá.» (Krk 25. köt. 9. l. és Méreiné Juhász Margit jegyzetei 185—186 l.)

Később, 1884 őszén MK éppen az idézett levélben említett »Kenedi Margit«, Bartók új történelmi drámája érdekében támadta újból az Akadémiát *A tisztelt Akadémia* c. cikkében (Krk 69. köt. 38—40. l.). A megtámadott testület és a drámbíráló bizottság védelmében Pulszky Ferenc »A Magyar Akadémia« címmel válaszcikket írt a PHba. MK a következő nap válaszolt *Bis repetita placent* címmel, és fenntartotta eredeti álláspontját (uo. 40—42. l. és a két Akadémia ellen írt cikkhez fűzött jegyzeteink a részletekben is eligazítanak uo. 216—221. l.).

Összegezve a MK írásokból kihántható kapcsolat történetét: a két író nemcsak közös szerkesztőség, hanem a hasonló irodalmi elvek, a kölcsönös emberi rokonszenv is összekötötte. Viszonyuk az 1880-as évek derekára barátsággá vált. Barátságuk későbbi alakulásáról jelenleg nem áll adat rendelkezésünkre, remélhető, hogy a további textológiai munka újabb dokumentumokat vagy legalábbis adalékokat fog szolgáltatni.

MK jelen karcolata Bartók Lajos »Kárpáti emlékek« c., a Franklin Társulat kiadásában 1885 tavaszán megjelent verseskötete kapcsán keletkezett, a politikai élelapszerkesztő és a lírikus személye körül támadt »félreértést«, ill. kettősséget akarta eloszlatni. A költő Bartók Lajos és az élelapszerkesztő Don Pedró »antagonizmusa« úgy tűnik, még a következő évtizedben is megvolt, ezzel magyarázható Négyessy Lászlónak a Pallas Lexikon II. kötetében Bartók Lajosról szóló címszavában leírt pályakép: »... A lapokban elsősorban megjelent költeményeivel és az Űstökösbe írt humorisztikus verseivel és dolgozataival figyelmet keltvén, 1869-ben Jókai az Űstökös belső munkatársává fogadta, majd a lap önálló vezetését is rábízta. B[artók] emellett két évig 1874. és 1875. a Tóth Kálmán Bolond Miskáját is szerkesztette. 1875 végén a Bolond Istók szerkesztését vette át és folytatta 1876 közepéig. Így az élelapirodalom mellett fejlődött B. írói tehetsége; mint politikai szatirikus a Tisza-párt érdekében működött, kíméletlenül ostromozva a Deák-pártot. A fúzió után a szélsőbaloldalra ment át s megalapítva 1878 elejével a jelenlegi Bolond Istókot, melyet a mai napig [1893] is szerkeszt, támadásaival egykori pártfelei ellen fordult. . . Verseinek első és második gyűjteménye: Űrtűzek Budapest 1877. és Rúgott csillagok uo. 1879. (Don Pedró álnévvel) még politikai költészet művelőjének mutatják, a Kakas Márton modorára vall. Későbbi verseivel a költészet komolyabb nomeihez fordult. . . Komoly költeményei részint szerelmiék, részint hazafiasak, részint reflexióival vegyülve a természetet festik. Lírai leírásainak legkedveltebb tárgya a felföld zúgó erdővel, vadregényes bérceivel, s ebben mintegy Petőfi ellentétéül mutatja magát, aki az Alföld költője volt. . .« (I. h. 696. l.).

Az egykorú irodalomtörténész-kritikus véleménye a bizonyíték arra, hogy MK a jelen cikkében az anekdota eszközeivel tette ugyanazt, amit Négyessy a lexikon címszavának írásával akart elérni: a költőt megvédeni a politikai szatírákat író Don Pedrót ért gáncsolásoktól, de azt is el akarta kerülni, hogy a lírai költő kedélyváltozásaiával paralizálja a kormánypárti közvélemény a politikába erőteljesen beavatkozó Bartók Lajost.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 31 : jegyzet *velinpapír* — borjúbórból készült finom merített pergamenpapír
 jegyzet *kvart* — negyedréteg alakú (könyv)
 20 — 21 *egy valláson van a felsőházi javaslat 5. §-nak d) pontjával.*
 — A hivatkozott pont a zsidó rabbi főrendházi tagságáról szólt, tehát az utalás azt kívánta jelezni, hogy a szóban forgó személy zsidó volt.
- 32 : 7 *stílé*t — hegyes tőr
 16 — 18 — *Mindent. Az »Örtüzek«-et, a »Költeményei«-t, a »Keñedi Margit«-ot, és éppen most olvasom a »Kárpáti emlékek«-et.*
 — Bartók »Örtüzek« c. kötete 1877-ben, a »Költemények« 1881-ben, a »Kenedi Margit« c. történelmi dráma 1884-ben jelent meg. — MK Bartók műveinek a felsorolásakor megfedkezett arról, hogy az »Örtüzek« a szatíraíró Don Pedró álnévvel látott napvilágot, tehát az úri hölgy, aki csak Bartók Lajost, a lírai költőt kedvelte, nem vehette kézbe a Don Pedró kötetet, mert mint alább kifejtette, »gyűlölte« azt az embert.
- 34 : 4 *»resto«* — részt: kártyaműszó: nem kérek többet, maradok
 8 *»trotto«* — nagyon, túlságosan, itt: sok
 33 *ungorkodás* — kötekedés

A GENERÁLIS

- M. I. *Magyar Salon.* (Szerk.: Fekete József és Hevesi József.)
 1885. április 1., 3. köt. (6—9. l.) *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Pesti Hírlap.* 1885. november 5., 7. évf. 304. sz. (1., 2., 3. l.)
 A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Scarron.*
- III. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatái. Bp., 1892.* Összegyűjtötték és kiadták Légréady Testvérek. 119—124. l.

Német fordításban

Der »General«. Nach dem Ungarischen von Robert Tábori. A Zweisachen einst und jetzt c. kötetben. Leipzig—Budapest, 1886. 193—202 p.

A szövegről

A textológiai elveknek megfelelően a jelen Krk az 1892-es kötetbeli közlést tekinti alapszövegnek, a Magyar Salon (MS) és a PH közléseiben előforduló változatokat az alábbiakban jelöljük:

Lap Sor

- 35 : 20 Hanem azalatt a tíz év alatt meglehetősen megöregedett.
— A PH is ezt a szöveget közli, de az első variációban a MS-ban e sor helyett a következők olvashatók:
Ennek az uralkodásnak a tizedik évfordulóját ünnepelték meg nemrég a törvényhatóságok, kik benne a belügyminisztert veszik, míg ellenben a szabadelvű párt ősszel ünnepli majd meg a miniszterelnököt.
Erről az ünnepélyről nem maradt el a sajtó sem, még az ellenzéki lapok is melegen szóltak az ő tíz éves kormányzásáról. Ami pedig a külföldi lapokat illeti, azok oly elismeréssel adóztak a magyar államférfi egyéni tulajdonainak, mintha valamennyi őtöle húzná a szubvenciót.
Ez alkalomból adja ki arcképét a »Magyar Salon« is.
- „ 21 lehet mondani — MS: lehet azt mondani
- 36 : 7 fölösleges — MS: fölöslegesen
- „ 9 takarja el a deficitet — MS: takarja el fején a deficitet.
- „ 13 felett — MS: fölött
- „ 16 királynő — MS, PH: királyné
- „ 20 királynőben — MS, PH: királynében
- „ 31 mondotta — MS: mondta
- 37 2 mizériának — MS: mizériáknak
- 6 legkényelmesebb — az MS alapján javítottuk, a PHba és az 1892-es kötetkiadásba értelmetlen sajtóhibaként került legkényesebb helyett!
- 8 fordult — MS, PH: fordul
- „ 27 ütnők — MS, PH: ütnénk
- „ 33 »generális« — az MSban e szó kurzívval van szedve.
- 38 : 1 skízt — az MSban a szó kurzívval van szedve.
- 22 ínnyekre — MS: ínnyökre
- 24 hangzanék, ha az elvek — MS: hangzanék *szájukból megfordítva*: ha az elvek
- 27–28 széledezni — MS: szétszéledezni
- „ 37 sokáig — az MSban e szó kurzívval van szedve.
- 39 : 4 *Am ha nem* — MS: *De ha nem*
- 9 mosolyogni. Ő legfeljebb — MS: mosolyogni. *Pedig én mindig azt hallom, hogy a királyok lóporral terjesztik mosolygásukat. Tisza megveti ezt az eszközt. Ő legfeljebb*
- 9 tünteti ki híveit, hogy — MS: tünteti ki *mamelukjait*, hogy
- 12 nagyobbakkal — MS: nagyokkal
- 13 jár-ke! — MS: jár-kél
- 15 hallani — MS: hallom
- 23 Szapáry rokonszenves arca — MS, PH: Szapáry arca

Lap Sor

- 39 : 31 gyermekeknek — MS, PH: gyerekeknek
31 volt meg eddig — MS: volt még eddig
35 tud felőle. — MS: tud őfelőle.
37 egyebet sem csinálnak, mint — MS: egyebet sem csinálnak
egyebet, mint
40 : 4 debatterünk beszédeit — MS: debatter beszédjeit
13 raffinériát — MS: raffinát
15 szándékosan — MSban ez a szó kurzívval van szedve.
19 Felerészben a *mások*, felerészben — MS: Felerészben a *köny-
vekből*, felerészben

A fenti szövegváltozatokból kitűnik, hogy *A generális* c. karcolatot MK Tisza Kálmán tízévi belügyminiszterségének évfordulójára írta a MS felkérésére. Ezt a portrészertő bemutatást némi apró csiszolás után nyolc hónappal később, Tisza miniszterelnökségének jubileuma alkalmával újból megjelentette a PH hasábjain. A változtatások részben stiláris jellegűek, részben olyan módosítások, amelyeket a PH az ünnepi megemlékezésben megkívánhatott munkatársától. Ilyen például a félreérthető fogalmazás (36 : 7), a kormánypárti képviselők aposztrófálásának finomítása (38 : 24), a miniszterelnökhöz kapcsolódó viszony kifejezése (39 : 9). Írónk a Légrády Testvérek kiadásában közrebocsátott Országgyűlési Karcolatai c. kötetbe a PH szövegét illesztette, itt már csak kismértékben változtatott, csupán egy javítása érdemel figyelmet: a kötet megjelenésének időpontjában (1892-ben) a miniszterelnöki széket betöltő gr. Szapáry Gyulára vonatkozó 1885-ös megjegyzést finomította (39 : 23).

A szöveg további sorsával kapcsolatban még meg kell jegyezni, hogy Mikszáth az 1892-es kötetbe való beillesztésén kívül még egy alkalommal néhány apróbb módosítással felhasználta a portré első felét (35 : 1—37 : 4). Az 1886-ban a Singer és Wolfner kiadásában megjelent *A tisztelt Ház* c. karcolatsorozatba is hasonló címmel illesztette be. Az írói elgondolást tiszteletben tartva, *A tisztelt Házban* mint egységes és megkomponált műben, a Krk 71. kötetében *A generális* c. fejezetet újra közre fogjuk adni.

Keletkezéséről

A szövegváltozatokról szólva már megemlítettük, hogy Tisza Kálmán 1885 tavaszán és őszén megünnepelte kettős jubileuma szolgáltatotta az alkalmat Mikszáthnak e karcolat megírására. A portré közvetlenül nem kapcsolódik az ünnepségek valamelyik mozzanatához, inkább a korábbi parlamenti karcolatokban és politikai írásokban szétszórtan található benyomásokat és észrevételeket összegezte. Ezekre a Tártyi magyarázatokban fogunk utalni.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 35 : 9—10 *Szkillák és Khariübiszek* — átvitt értelemben: olyan helyzet, amelyben minden oldalról veszedelmek fenyegetnek
- 36 : 5 *kissé bicegve jár* — MK más helyeken is utalt Tisza bicegő járására: Krk 65. köt. 56 : 29, Krk 69. köt. 96 : 24.
- 9—10 *szemeit többnyire sötét színű szemüveg fedti* — Tisza szemüvegeiről ld. Krk. 65. köt. 154 : 3—9.
- 37 : 13 *vizikátor* — a hólyaghúzó bogár latin nevének (*vesicantia*) magyarosított, eltorzult alakja
- 26—28 A Tisza-hívek nem gondolkodnak, mindent a miniszterelnökre bíznak. — Hasonló gondolatot fogalmazott meg korábban MK az egyik 1883-as parlamenti karcolatban (Krk 67. köt. 205 : 19—24).
- 38 : 1 *skítz* — a tarokkban a legerősebb ütőkártya
- 1—2 *Szontagh Pál a skítz nevezte el finom gúnyossággal »pártunk kimagasló alakjának«.* — MK ezt az ironikusan éles megfogalmazást az 1886-ban megjelent *A tisztelt Ház* című kötetében is felhasználta (59. l.).
- 39 12—13 *Egy-egy fülkébe odahúzza Csernátonyt vagy Bánffy Bélát* — Tisza bizalmas híveivel való kapcsolatát MK korábbi parlamenti karcolataiban is megörökítette (ld. Krk 69. köt. 107., 113. l.).
- 40 : 3—16 Tisza szónoki eszközei — MK korábbi parlamenti karcolataiban több ízben a fentiekhez hasonlóan jellemezte Tisza Kálmán szónoki fogásait: Krk 65. köt. 73., 194. l.; 69. köt. 155. l. stb.

AZ »ÜGYES KERESZTKÉRDÉSEK«

- M. *Pesti Hírlap. 1885. április 12., 7. évf. 100. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A névjelzés nélküli írás kétségtelenül MK alkotása. Szerzőségéről vallanak a stílusjegyek (az atmoszférát és a témát jellemző bevezetés 40 : 1—9, a megyei eset intonálása 41 : 12—20 és a befejező »orok konklúziója 42 : 14—19). De szerzőségét igazolja a »császár embere« kifejezés, és a hozzáfűzött magyarázat (41 : 24—27). A kifejezés gyakran előfordul MKnál. Ebből az alaphelyzetből keletkezett *A császár embere* c. 1881-es elbeszélése (Krk 31. köt. 214—216. l.). A motívum később *A Noszty fiú esete Tóth Marival* c. regényben is folmerül (Krk 20. köt. 122. l.). De mint az alábbiakból kitűnik, a megfogalmazás jellegzetességein kívül a téma maga is MK szerzőségére utal.

A korábbi évek elbeszéléseiben felidézte a megyei igazságszol-

gálatással kapcsolatos emlékeit. Szegedi speciális esetről szól az *Egy rendőr-zseni* című írásában, a Tisza-parti városban hallottak alapján jelentette meg Ráday Gedeon hírhedt csendbiztosának vallási módszereit (Krk 34. köt. 96–100. l.). Az *elfelejtett rab* c. elbeszélése a megyei igazságszolgáltatástól megfélemlített és megalázott ember történetét eleveníti fel (Krk 35. köt. 151–156. l.). A *propter formam* a végrehajtás ellehetetlenülésének a története (Krk 36. köt. 211–215. l.), míg az *őrült szolgabíró* a korrupciós megyei igazgatás sajátos leleplezése (Krk 35. köt. 118–121. l.). Az *írászatlan morzsái* c. rajzfűzér második része pedig a megyei törvényszék ítélethozatalába enged bepillantást, érzékeltetve a szubjektív mozzanatok erőteljes előtérbe kerülését (Krk 36. köt. 20–21. l.).

A botbüntetéssel való visszaélésről is lehettek tapasztalatai MK-nak, de tapasztalaton kívül még több speciális esetet hallhatott. Ezek közül kettőt a korábbi évek elbeszéléseibe is beiktatott, mindkét esetben a történet arra szolgált, hogy figurája magatartását, mentalitását jellemezze. Az *Édes visszaemlékezések* volt szolgabírájának, Kapos Istvánnak két története arról szól, hogy a gyanúsítottat megbotózással akarták vallomásra bírni. Mindkét esetben — mint a későbbiekben kitént — ártatlant próbáltak megpuhítani. A törvényszék kezéből szabadulva mindketten keresetet indítottak a bíróság ellen. Panaszukat elutasították: az egyik esetben azért, mert nem volt a botozásról jegyzőkönyv, tehát nem lehetett a sérelmet bizonyítani, a másik esetben pedig azzal, hogy a hatalommal való visszaélés nem forog fenn, mert a botozást jegyzőkönyvbe vették, tehát hivatalos formát is adtak az eljárásnak (Krk 34. köt. 166–167. l.).

Az *Intra dominium* botozási esete két hónappal a jelen karcolat megírása után látott napvilágot, itt a fellebezési jog sajátos értelmezését karikírozta MK (Krk 36. köt. 85. l.).

Az *ügyes keresztkérdések* c. karcolatban leírt megyei történet is minden valószínűség szerint korábban történhetett, vagy MK megyei tevékenysége idején hallhatott az esetről, vagy — ha nem fiktiiv az írás 41 : 10 sorában szereplő ügyiratszám: 3726/1879 — az előző évtized végén esett történetről van szó. Tehát minden körülmények között meddő lenne a »nyomozás« a tények identifikálására.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 40 14 — 15 *most a szegedi Köteles-ügy tárgyalása alkalmából* — Köteles Mihályt 1876 júliusában felesége meggyilkolásának vádjával elfogták és húsz év börtönre ítélték. Büntetését Illván töltötte. 1884-ben a per újrafelvételét kérték, mivel ártatlanságának több mozzanata merült fel. 1885. ápr. 22-én a Szegedre kiküldött bíróság az újratárgyaláskor az előző ítéletet megerősítette. A közvélemény felzúdulására 1885. jún. 29-én a budapesti kir. ítélőtábla tárgyalta az ügyet és Kötelest felmentette.
- 41 17 *more patrio* — hazai szokás szerint

GYÖRY VILMOS MEGHALT

M. *Pesti Hírlap*. 1885. április 15., 7. évf. 103. sz. (1–2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A név nélkül megjelent nekrológ kétségtelenül MK írása, közvetlenül Györy halálát követő napon jelent meg a PH tárcarovatában. Ennek a ténynek nem mond ellene az, hogy alig két hét múlva *Az én jó patrónusom* címmel MK újból írt Györyről, de ebben az írásában már a kettőjük közvetlen kapcsolatáról szólt, melegen felidézve egy utolsó – a bírálói tisztre fordított – együtt töltött éjszakát. E későbbi karcolatában találunk egy megjegyzést, amely visszautalhat erre a friss fájdalmat tükröző írására is: »Mindenki vesztett benne valamit közülünk is. Megsírattuk szívünk mélyéből.« (45 : 14–15). Ez a nekrológ az életpálya felvázolásában is a megrendülés bánatos hangján szól úgy, ahogy MK a hozzá közelállóktól szokott búcsúzni. A bevezető sorokkal a fájdalom hangján intonálja a veszteséget (42 : 1–6). Képpel érzékelteti Györy Vilmos sokoldalú, gazdag életpályáját (42 : 12–14). A tevékenységi kör felvázolásakor külön megemlíti a pályaművek elbírálására fordított figyelmét és energiáját (44 : 8–14), azt a lelkiismeretességet, amelyet a későbbi *Az én jó patrónusom* c. karcolatának középpontjába helyezett. Végül MK egyéniségéről és érzelmeiről is vall a nekrológ befejezése: az a fokról fokra érzelmekkel telítődő stílus, amellyel a család, az egyház és az irodalom veszteségét érzékeltette (44 : 22–30).

Az eddigiekben azokról a megformálási jellegzetességekről szövegtünk, amelyek a jelen *Györy Vilmos meghalt* c. megemlékezésnek mikszáthi szerzőségére utalnak. De ezeken a formában és fordulatokban megnyilatkozó bizonyítékokon kívül igen nagy súllyal jelentkezik a személyes kapcsolat is, amely írónkat és Györy Vilmost összekötötte. Ezt itt most csak érintjük, a rendelkezésünkre álló adatok alapján majd a következő *Az én jó patrónusom* c. karcolat jegyzeteiben részletezzük és összegezzük.

A megemlékezés műfaja a jelen írásban arra készítette MKt, hogy csak érzékeltesse az egyéni megrendülést, s a búcsúnak szánt sorokkal csupán vázolja az életpálya fontosabb mozzanatait. Györy Vilmosról lexikonjaink és kézikönyveink szűkszavúan szólnak, ezért az alábbiakban, az Akadémia Almanachja névtelenül megjelentetett nekrológja alapján részletesebben szövegtünk Györy Vilmos pályájáról.

Györy Vilmos 1838. jan. 7-én született Győrött, ahol édesapja az evangélikus leányiskolában volt tanító. 1846-ban a család Pestre költözött, itt végezte Györy Vilmos az evangélikus gimnáziumban középfiskolai tanulmányait. A gimnázium két utolsó osztályát a pesti piaristáknál járta. Írói tehetségének kibontakozásában nagy szerepe

volt a piarista gimnáziumban a Horváth Cyrill vezette önképzőkörnek, első irodalmi próbálkozásai még gimnazista korában jelentek meg a Délibáb, a Divatcsarnok és a Hölgyfutár hasábjain. 1855-ben beiratkozott az egyetem jogi karára, de hamarosan felhagyott a jogi tanulmányokkal, házi nevelőséget vállalt Dessewffy Ottó vanyarci házánál. 1856–1860 között a pesti evangélikus teológiának hallgatója volt, közben folytatta irodalmi tevékenységét, versei, elbeszélései jelentek meg a korabeli irodalmi és képes folyóiratokban. »Balassa János« c. történelmi beszélyével pályadíjat nyert, és e munka 1858-ban önálló kötetben is megjelent. 1860 végétől egy évet töltött Németországban, majd rövid időre Franciaországba is eljutott. 1861 szeptemberében Székács József maga mellé vette káplánnak, 1862-ben az orosházi egyház rendes lelképásztorának hívta meg. 1863-ban megházasodott, Székács József leányát vette feleségül. Tizennégy évig volt Orosházán, ezalatt tovább folytatta irodalmi tevékenységét, a Figyelő, a Koszorú, a Fővárosi Lapok és a Családi Kör hasábjain jelentek meg írásai. Igazi irodalmi sikereit műfordításaival aratta: 1867-ben Tegnér »Fritthof-monda« c. eposzának fordításával elnyerte a Kisfaludy Társaság pályadíját. A művet 1868-ban a Kisfaludy Társaság kiadta és a műfordítót tagjával választotta. Győry még abban az évben megtartotta a Társaságban székfoglalóját »Három svéd költő« c. előadásával. A későbbiekben is több svéd irodalmi alkotást fordított magyarra, kötetben 1882-ben jelentek meg »Svéd költőkől« címmel a Kisfaludy Társaság gondozásában. A spanyol irodalom kiemelkedő alkotásait, Calderon, Moreto, Alarcoso színműveit ültette magyarra. E fordításai a Kisfaludy Társaság Spanyol színműtárában jelentek meg 1870 és 1876 között. Az ő nevéhez fűződik Cervantes »Don Quijoté«-jának első magyar nyelvű megszólaltatása (1872–1876). Az Akadémia 1872-ben levelező tagjává választotta, több értekezéssel szerepelt a felolvasóüléseken, és részt vett Shakespeare és Molière műveinek fordításában. Néhány népszínművet is írt, bár ezek kisebb érdeklődést keltettek (»Nótás Kata« 1877, »Öreg béres« 1881, »Jeles kompánia« 1883). Nagyobb sikert aratott az ifjúsági irodalom területén, 1872-től szinte minden karácsonyi könyvpiacra megjelent tőle egy-egy ifjúságnak szóló kötet, eredeti munkáin kívül ő írta át a gyermekközönségnek Defoe »Robinson«-ját és Cervantes »Don Quijoté«-ját. Szépirodalmi működése mellett az egyházi irodalomban is szerteágazó tevékenységet fejtett ki. (Ld. Magyar Tudományos Akadémia Almanach . 1886-ra. Bp., 1885. 353–357. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 43 9 *Mint végzett teológus már föllépett az irodalomban* — MK pontatlanul fogalmazott, az Akadémia Almanach-jának adatai szerint Győry Vilmos már gimnazistaként szerepelt az egykori irodalmi orgánumban.
- 27 a *»Fritthof-monda«-t, mellyel az Akadémiánál díjat nyert.* —

A pályadíjat a Kisfaludy Társaság tűzte ki, ezt nyerte el Győry Vilmos, és a pályadíjas művéért választották a Kisfaludy Társaság tagjává. MK közlése tehát téves.

- 44 : 3—5 a *karácsonyi könyvpiac minden évben hozott Győry bácsitól valami kedves meglepetést a gyermekeknek.* — Néhány gyermekkönyvét megemlítjük: »Mesekönyv az ifjúság számára« 1872, »A legújabb Robinson« 1873, »Don Quijote az ifjúság számára« 1874, »Képes Abc«, »Szép képekben kis világ« 1880, »Ünnepi ajándék«, »Kedves órák«, »Reggeltől estig«, »Bimbócskának rózsaszála« 1884.

AZ ÉN JÓ PATRÓNUSOM

M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. április 26., 7. évf. 114. sz. (1—2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Scarron*.

II. *Jk* 37. köt. = *Hi* 5. köt. *Az én halottaim*. Bp., 1914. 102—108. l.

A Krk jelen kötete a PH-beli szöveget közvetíti.

Az előző, *Győry Vilmos meghalt* c. nekrológ jegyzetanyagában felidéztek az elhunyt műfordító pályaképét, és ugyanakkor jeleztük, hogy a jelen karcolathoz fűzött magyarázatokban szólnak a két író kapcsolatáról.

Mikszáth és Győry Vilmos kapcsolata

Az irodalomtörténet csak utalásokban szólt eddig MK irodalmi és baráti kapcsolatairól, a teljes írói életmű feltárása és a Krk egymást követő köteteinek tárcá-anyaga fokról fokra világítja majd meg a XIX. század irodalmi életének eddig ismeretlen kapcsolatait.

Így Bisztray Gyula a *Mit vegyen maguknak a papa?* c. karcolathoz fűzött jegyzetében először összegezte e kapcsolatot a »Mikszáth szerzősége és Győry Vilmos barátsága« c. összeállításában (Krk 62. köt. 279—280. l.). Ebből kitűnik, hogy még mindig csak mozaikkal rendelkezünk a két férfi viszonyáról, és minden valószínűség szerint az irodalmi élet, a Kisfaludy Társaság ülései hozták közel egymáshoz őket. Bisztray Gyula megemlíti, hogy »Mikszáthot fiatal kora óta meghitt barátság fűzte lutheránus vallása egyik papjához« (i. h. 279. l.). Valószínű, hogy ismeretségük 1876 után alakulhatott ki, attól az évtől, hogy Győry Vilmos Pesten elfoglalta Székács József megüresedett helyét, és írónk is a fővárosban tevékenykedett. De közelebbi kapcsolatuk csak a szegedi évek után következhetett be, amikor MK már írói hírnévre tett szert, és a Kisfaludy Társaság tagja lett. Ezt a feltételezést erősíti az a tény is, hogy az egy 1881. szeptember végi tárcában, a Paulay-banketttről szóló beszámolóban merül föl először Győry Vilmos neve, írónk tréfás-ironikus sorokban említi meg az érdemkeresztellett kitüntetett Paulay Edét köszöntő pap-író

(Krk 62. köt. 109. l.). A másik írás a már említett *Mit vegyen maguknak a papa?* című, amelyben meleg szavakkal ajánlja az ajándékozó figyelmébe Győry új gyermekkönyvét, az »Ünnepi ajándék«-ot (uo. 127. l.), és mutatványt is közöl a verseskötetből.

Győry Vilmos neve újból, az 1882. év tavaszán *A száz arany* c. írásban bukkan fel. Ez a könnyed hangú csevegés az Akadémia Teleki-díjának odaítéléséről szól, és MK egyik figurája tudni vélte, hogy a bíráló bizottságban Győry melyik színműre adta szavazatát (Krk 63. köt. 68. l.). Győry Vilmos a cikk rá vonatkozó sorát sértőnek érezte, úgy vélte, hogy MK a vállalt titoktartás megszegésének látszatába keverte, ezért a PH következő napi számában tiltakozó írást jelentetett meg. E levélre ugyanott *A szerk.* aláírással Győry pár soros megnyugtató választ kapott, amely — Bisztray Gyula szerint — MK tollára vall. A megnyugtatóson kívül arra is törekszik, hogy megértesse Győryvel, hogy »a cikk egész hangja elárulja, hogy tréfáló-zunk«. Tehát mindent a maga érdeme és értelme szerint kell elbírálni (ld. Bisztray Gyula magyarázó és kommentáló sorait Krk 63. köt. 311. l.).

E kis polémia minden bizonnyal nem árnyékolta be a kibontakozó kapcsolatot. Az év májusában *A Tóth Lőrinc-lakoma* c. írásában bukkan fel Győry neve (Krk 63. köt. 135. l.). 1882. november 28-án a második házasság előtt MK arról értesíti Mauks Ilonát, hogy aznap sok a teendője: »felolvasást tartok estére a Tabita egyletben — a lutheránus asszonyoknak. Győry olvassa fel a dolgomat, de nekem is ott kell lenni — mert az asszonyok kívánják.« (Krk 24. köt. 217. l.) Ez az első adat arról, hogy Győry Vilmos vállalta Mikszáth művének felolvasását, de hogy melyik írását olvasta fel, azt a sajtó alá rendező Méreiné Juhász Margitnak nem sikerült kiderítenie (i. h. 313. l.). Három nappal később MK a *Kisfaludy Társaságból* c. karcolatában meleg szavakkal emlékezik meg a Calderon-színmű fordításából részleteket bemutató Győry Vilmosról (Krk 67. köt. 6. l.).

A cikkek és a levelek a fenti adalékokat szolgáltatják Mikszáth és Győry Vilmos kapcsolatának történetéhez. A végső búcsú alkalmával írott két cikk azonban arra mutat, hogy kettőjük között valóban szorosabb baráti szálak szövődtek.

Az én jó patrónusom c. karcolatban MK két utolsó találkozását eleveníti fel: az első az 1884. febr. 10-én a Kisfaludy Társaság ülésén, a Győry Vilmos által bemutatott *A becsületbírák előtt* felolvasásának története, a másik egy bíráló bizottsági együttműködés.

A karcolat első részében MK a felolvasások titkiba avatja be olvasóit: megvallja, hogy gyenge hangereje miatt mindig más íróársát kellett felkérnie a nyilvános szereplésre (45 : 17—46 : 16). Felolvasói közül Győry interpretálását tartotta a legtöbbször: »egész odaadással kölcsönözte ide a hangját minden alkalommal. S hogy tudott ő olvasni! Egész lelkevel.« (45 : 37—38). MK megfogalmazásából az tűnik ki, hogy Győry a jótékonyági hangversenyeken és a Kisfaludy Társaság

ülésein egyaránt vállalta az elbeszélések tolmácsolását. A Krk által feltárt adatokból azonban csak két felolvasásról tudunk: a korábban említett 1882. nov. 28-i Tabita egyletiről (ld. Krk 24. köt. 217., ill. 313. l.) és a Kisfaludy Társaság 1884. febr. 10-i közgyűlésén *A becsületbírák előtt* c. elbeszélés felolvasásáról (a Mikszáth által itt közölt verseslevél szövegét ld. a Krk 25. köt. 6. l. és Méreiné Juhász Margit jegyzeteit 183–184. l., továbbá *A becsületbírák előtt* c. elbeszéléshez fűzött jegyzeteinket Krk 35. köt. 273–274. l.). Minden valószínűség szerint e két alkalmon kívül is bemutatta Győry Vilmos írónk rajzait, elbeszéléseit, de ezeknek a Krk sajtó alá rendezésekor nem lertük nyomát, valószínűleg a sajtó napihírvivatai vagy az egyletekről szóló rövidebb-hosszabb referádák őrzik nyomait.

Győry előadói erényeit esetleg MK megemlíti, hogy »volt nekem már más íróársam is, akinek a hangjára rászorultam, de az nem ért semmit« (46 : 3–4). A »más íróársam« felolvasásairól a Krk több adatot szolgáltat: A Petőfi Társaságban a *Frivol akta* volt Mikszáth »székkfoglalója«. A Társaság 1882. márc. 12-i ülésén *Komócsy József* olvasta fel (Krk 33. köt. 280. l.). A Kisfaludy Társaság 1882. márc. 29-i felolvasóülésén *A brézói ludakat Rákosi Jenő* tolmácsolta. (Krk 33. köt. 289. l.) 1882. szept. 17-én tartották a Petőfi Társaság felolvasóülését, itt *Margittay Dezső* olvasta fel írónktól *A király ruhái* c. elbeszélését (Krk 33. köt. 335. l.). 1883. jan. 6-án újból a Petőfi Társaság ülésén hangzott el *Margittay Dezső* felolvasásában *A rossz matéria* (Krk 34. köt. 264. l.). *A Királylátogató parasztok* c. elbeszélést a Petőfi Társaság pozsonyi felolvasóülésén szintén *Margittay Dezső* tolmácsolta (Krk 34. köt. 311. l.). A Kisfaludy Társaság 1884. szept. 24-i ülésén *Beöthy Zoltán* olvasta fel írónk *Egy jó asszony* c. elbeszélését (Krk 36. köt. 251. l.). Érdemes megemlíteni, hogy mindössze egy alkalmat találtunk a vizsgált időszakban, amikor Mikszáth maga olvasta fel elbeszélését: 1883. márc. 12-én a Veres Pálné jótékonyági estéjén a *História egy házasságról* c. hosszabb novelláját (Krk 34. köt. 282. l.).

A fentiekben összegzettek bár nem cáfolják MK állítását, mégis úgy tűnik, hogy Győry Vilmos hirtelen halála egy kissé erőteljesebbé tette a kontrasztot többi felolvasó íróarsa rovására . . .

A Győry Vilmost idéző másik esemény 1884 folyamán történetelt. Egy a pálinkaivás ellen kiírt elbeszéléspályázat díjnyertesét kellett a három bírálónak, Győry Vilmosnak, Komócsy Józsefnek és Mikszáth Kálmánnak kiválasztania (46 : 33–49 : 16). MK már a halálhírt követően írt nekrológiájában is kiemelte Győrynek a pályaművek bírálatakor megnyilvánuló lelkiismeretes gondosságát (*Győry Vilmos meghalt* 44 : 9–14), de az 1882 tavaszán, *A száz arany* c. karcolat miatt kettőjük között kiobbant polémia kiváltó oka is a bírálói tiszt korrekt ellátása és az esetleges indiszkrécio látszatának elkerülése volt (ld. Krk 63. köt. 311. l.).

A hajnalba nyúló körülmékekintő latolgatás atmoszférájának megolvenítésekor MK az ábrázolás írói eszközeivel mutatta be olvasóinak Győry Vilmos szeretetreméltó alakját. Interpretálásában nem is annyira a pályázat vált érdekessé, hanem a gondos döntést követelő, mélyen érző Győry. Ezért a jelen Krk szempontjából nem tartottuk

szükségesnek az esetleg valamelyik jótékony egyesület által meghirdetett pályázat végeredményét az egykorú sajtó hasábjain hosszasan kutatómunkával feltárni.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 45 : 5 *minket, az igaz, senki sem olvas* — ez a gondolat MK más, e korszakból származó karcolatában is többször, más-más alakban felmerül.
- 9 *Ezen még a főrendiház sem módosíthat.* — MK ironikus utalása az előző napokban a képviselőházban befejeződött, a főrendiház által alapos módosításokkal újraformált főrendiházi reformra vonatkozik. (Ld. a parlamenti karcolatokat jelen kötet 125—170. l.)
- 19—26 MK öncsipkelődő megjegyzése gyenge hangjáról. — A Krk összeállításakor korábban is találunk egy-egy utalást az írók kínzó torokgyulladásokra, de 1885. január vége és február közepe között igen súlyos torokbántalmak gyötörték. (Ld. az 1885. febr. 14-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket jelen kötet 310—312. l.)
- „ 28—30 *Olyan szépen tudta ő felolvasni jótékony hangversenyeken, a Kisfaludy Társaság ülésein az elbeszéléseimet* — Ld. ezzel kapcsolatban a bevezető fejtegetéseket a 352—353. lapon.
- 46 : 3—4 *Hiszen volt nekem már más író társam is, akinek a hangjára rászorultam* — Ld. ezzel kapcsolatban ugyancsak a bevezető fejtegetéseket a 353. lapon.
- 21—31 Györy Vilmos kézíratsürgető tréfás verse. — Mint már jeleztük, megjelent a Krk »Levelezés« ciklusában (25. köt. 6. l. és Méreiné Juhász Margit jegyzetei 183—184. l.).
- 47 : 8—9 (*Az angol vérbíró Jeffreys valóságos bárány volt hozzám képest.*) — A kegyetlenségéről hírhedtté vált bíró, akit II. Károly 1680-ban a legfőbb törvényszék bírójává nevezett ki, 1685-ben a Monmouth herceg felkelésének elnyomása után felállított vértörvényszék által 320 vádlottat ítéltetett összeesküvés ürügye alatt halálra.
- 33 *intitúció* — intézmény, itt: intézkedés, utasítás
- 33—34 *Én megyei ember vagyok, ösmerem a praktikus intitúciókat. Az ember találomra is elkalálhatja a legjobbat . . .* — A »találomra« való vármegyei megoldás történetét örököltette meg MK *A statisztika* c. elbeszélésében (Krk 35. köt. 185—189. l.), a történet forrásvidékére és írónknak a megyei életből merített tapasztalatára a jegyzetekben utaltunk (i. h. 338—339. l.).
- 48 14 *lésza* — sövénykerítés
14 *liceum* — kerítésnek használt cserje

A VERES HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. április 29., 7. évf. 117. sz. (1—2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A szignó nélkül közzétett írás, annak ellenére, hogy két alkalommal »kollegájára, Scarron«-ra hivatkozik a cikkíró, kétségtelenül MK-tól származik. A kedveskedő, enyhén csipkelődő önmegszólítást írónk már más alkalommal is használta, így az 1884. ápr. 18-án megjelentetett *A zárt ülésebből* c. karcolatát a következőképp kezdte: »No, Scarron öcsém, ugye meg vagyunk most szorulva odakünn! Ugye jó volna most idebenn lenni, Scarron öcsém?« (Krk 66. köt. 48. l.). És ezt az írást MK azzal vallotta magáénak, hogy beillesztette az 1892-es *Országgyűlési Karcolatai* c. kötetbe (i. h. 338. l.).

Tehát az önmaga aposztrofálása itt e karcolatban nem más, mint az atmoszférateremtés egyik eszköze, hiszen ez az írás az Országos Nőképző Egyesület évi közgyűléséről, a »női parlament«-ről szóló beszámoló, amelynek hangulatát írónk a képviselőházi ülések atmoszférájának, tárgyalási módjának persziflázsával érzékelteti. De ez a persziflázs nem a meg nem értés, nem a lebecsülés, hanem a mély és őszinte tisztelet és elismerés megnyilvánulása.

Az elismerés magának a mozgalomnak és célkitűzéseinek szólt, de nem kis szerepe lehetett annak a körülménynek is, hogy írónkat régi nógrádi ismeretség fűzte az egyesület elnöknőjéhez, Veres Pálnéhoz és férjéhez, Veres Pálhoz. E kapcsolatról részletesebben szoltunk az 1883-ban megjelent *Veres-Beniczky Hermin* c. MK írás közzétételekor (Krk 67. köt. 139—141. lapon olvasható a cikk, a hozzáfűzött jegyzetünk pedig a 299—300. lapon). A következő, 1884-es évben két írásban is vallott MK erről a régi ismeretségről. *A vanyarci kastély* a család nógrádi kúriájában tett látogatásáról, a család Madách Imréhez fűződő kapcsolatáról és annak egy kedves dokumentumáról szól (Krk 69. köt. 18—20. l. és a hozzáfűzött jegyzetünk). A másik 1884-es cikk az *Asszonymozgalmak*, a Veres Pálné kezdeményezte mozgalom geneziséről ad szót a PH olvasóinak (Krk 69. köt. 20—23. l. és a jegyzetek 197—201. l.).

Az eddigiekben összegzett előzmények és összefüggések egyértelműen azt bizonyítják, hogy a jelen karcolatnak kétségen kívül MK volt a szerzője.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

49 : 8—9 a *Zöldfa utcai veres Házban* — a Zöldfa utcát utóbb a Nőképző egyesület első elnökéről, Veres Pálnéről nevezték el. A hajdani Egyesület székházában és annak iskolájában a mai Veres Pálné gimnázium működik.

50 : 1 az orosz hódítási politikát tartották szem előtt — MK ironikus

Lap Sor

- célsása a legutóbbi, 1877–88-ban zajlott orosz–török háborúra vonatkozik, melyről maga is több cikket írt (ld. Krk 53–54. köt.).
- 51 : 37 *szapárizmus* — A pénzügyi helyzet előnyös voltának bemutatása értelemben használja MK. Ma már nem tudjuk eldönteni, hogy a pénzügyminiszter, Szapáry Gyula gróf nevéből képzett szó pillanatnyi rögtönzése csupán vagy a közhasználatban is elterjedt-e ez a szóalkotás.
- 53 : 21 *pasquill* — paszkvillus: gúnyirat

EZ MÁR MÉGIS SOK TŐLÜNK!

M. *Pesti Hírlap. 1885. május 27., 7. évf. 144. sz. (1–2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *íjf. Mikszáth Kálmán.*

A szerzőség megjelölése nem a PH szedőjének tréfája, nem egy javítatlan sajtóhiba, hanem egy írói ajándék viszonzása. A Krk 63. kötetében Bisztray Gyula *A »magyar szoba«* c. karcolat jegyzetapparátusában részletesen feltárta, hogy a Kürthy György névjelzés mögött MK rejtőzik: író és újságíró kollégájának, Kürthy Emilnek kedveskedett azzal, hogy elsőszülött fia nevét íratta a cikk alá. Ezzel biztosította, hogy a párnapos gyermek már huszonöt éves korában megünnepelhesse negyedszázados írói jubileumát. (Ld. Krk 63. köt. 298–302. l.) Bisztray Gyula érdeme, hogy a már Rubinyi Mózes által közölt történetnek, Rubinyi 1917-es téves adatának és Kürthy György 1969-es pontatlan közlésének végére járt, és közreadta a valódi mikszáthi ajándékot. De Rubinyi Mózes nemcsak a kis Kürthy Györgynek szánt ajándékcikk ügyében közölt ellenőrizetlen adatot (Mikszáth bibliográfia. Bp., 1917. 96. l.), hanem az ajándék három év múlva való viszonzásának történetét is szóbeli közlésre alapozta, amikor a következőket írta le: »... Viszont 1885. április 28-án a nagy író [MK] Kálmán László fiának születése alkalmából Kürthy írt cikket, s az alá a Mikszáth László nevet írta.« (I. h. 96. l.)

Rubinyinak két adatát kell helyesbíteni: Kürthy Emil cikke nem az író Kálmán fiának születése napján 1885. ápr. 28-án jelent meg, hanem minden valószínűség szerint keresztelői ajándékként 1885. május 27-én. Az aláírás pedig nem a gyermek kettős neve volt, hanem íjf. Mikszáth Kálmán.

Úgy véljük, hogy ez a kedves kölcsönös írói ajándékozás megérdemli, hogy itt a jegyzetekben teljes szövegével közöljük Kürthy Emil írását.

Ez már mégis sok tőlünk!
(Csevegés a kiállításról)

Petrezselymet áruoló kisasszonyok mamái szokták mondani:
— Minden lánynak megjön a maga ideje, édes fiam. Minden lánynak megvan a maga divatja; egyiké hamarabb, másiké később.

Ez a vigasztalás ugyan nem egészen igaz — hanem a mi Buda-
pestünkkel megesett, csakugyan divatba jött.

Most ő a legérdekesebb város a kontinensen, a világ lapjai nem
győzik emlegetni. Ő a bálkirályné.

Idenek csoportosan jönnek háztűznézni. A jámbor Ráth Ká-
roly nem tud hova lenni a nagy büszkeségtől. (Hej, Károly, Károly!
Pedig tebed is lesz már többé soha népszerű ember, megcsókolt
a német.) Ha lehetne, külön pavilont építtetne a bajuszának.

Denique sikerült ez a kiállítás.

S ez is csak azért sikerült, mert minden jó ember azt kívánta,
hogy ne sikerüljön.

(Ilyen kötekedő a magyarok istene.)

Azért kívánta pedig minden jó ember, hogy ne sikerüljön, mert
senki sem szereti, ha kiveszik a várost formájából.

A takarékos emberek azt mondták: »Meg fogja drágítani a
lakásokat. El fog kelleni szökni innen.«

A könnyelmű emberek azt mondták: »Tele lesz minden mulató-
hely, minden kocsmá idegenekkel. Még csak helyet sem kap a nyáron
az ember, ahol egy korty bort meghasson.«

A hazafiak így szóltak: »Vétek költeni az ország pénzét olyan
ostobaságra. Okosan tenné Szapáry, ha a fogához verne minden ga-
rast.«

Az okos emberek következőleg vélekedének: »Ami Magyaror-
szágon látnivaló van, az mind meglátható tíz perc alatt a Váci utcán.«
(Sőt még az is meglátható ott, ami nem látni való.)

Végre azok a kevesek, akiknek konvenial a kiállítás, ekképp
sopánkodának:

— Dunába dobott pénz, nem fog sikerülni, mert beamterekre
bízták a vezetést.

Csak egyetlen ember volt, aki elhitte, hogy a kiállítás sike-
rülni fog, s ez volt maga gróf Széchenyi Pál.

De hisz éppen azért volt bajos hinni a sikerében.

S valóban a közönség csak nagy lassan tudott fölmelegedni.

Azok, akik az első nap kimentek, nagyon elégedetlenül tértek
vissza.

Én nem mehettem ki mindjárt, hát elkezdtem kérdezősködni,
mert az újságoknak én sem hiszek; elfogtam legelőször is egy okos
embert: egy előkelő mameluk képviselőt, aki mindent dicsérni szokott.

— Hát milyen a kiállítás?

— Biz az csak olyan, hogy ami szép van benne, az nem magyar,
ami pedig magyar, az nem szép. A főurak nem állítottak ki semmit,
csak Szapárytól láttam ott valamit futólag. Nem is tudom már, miféle
tárgy volt. Az van ráírva, »Tisza vidéki levelek«.

— Bizonyosan a fiataalkori irodalmi kísérletei. Nem tudtam,
hogy ő is vidéki levelező volt valamikor.

— Ej, dehogy. Valami dohánylevelek azok.

— Úgy? Hát még mit látott?

— Mit? Semmit. Egypár porcelán tányért, egy csinos szobát,
a Zichy Jenőét, néhány miskolci szűrt, Göndöcsnek a mézeskőpiüt,

azonfelül egypár Klein, Schwarcz és Kohnnak a rendes bolti portékáit. Hanem a »generális«, az nagyszerű, az főnséges. Éppen abban pillanatban kapta le Benczúr — mikor Apponyi Albert beszél.

— És mégis milyen benyomást tett önre a kiállítás összképe?

— Meglehetőset. Úgy tetszett nekem, mintha a mehádiai fűrdőn volnék.

— Akkor alkalmasint poloskát is kellett látnia.

— Az nincs. Hanem bizonyosan az is megterem idővel. Különben én nem is nézegettem sokat. Hideg van ott künn. Az Albrecht főherceg villája körül olyan erős márciusi szél fújdogál . . .

— Jó helyről jött.

— Hogy a télikabátomat kívántam oda.

Ezt egyoldalú felvilágosításnak tartottam, hát elővettem egy ellenzéki képviselőt is, aki mindent gáncsolni szokott:

— Nos, mit mond a kiállításához?

— Az egy borzasztó hely, kérem. Az kérem, a magyarországi zsidók kiállítása. A kocsmák tele vannak zsidó kellnerekkel. A török kávéházban zsidó pincérnők. A misemondó ruhákat egy zsidó árulja. Jókait valami zsidó piktör a műcsarnokban lengyel zsidónak festette le, még az Albrecht-pavilon kitömött őze is olyan arcot vág, mint egy siránkozó zsidó. Találkoztam az iparcsarnokban Adreánszky Gáborral, zsidóul köszönt, kérem.

— De hát csak látott valami szépet is?

— Igenis, láttam — a Blahánét. Ott van az arcképe háttal a mameluk képviselőknél.

Ilynemű elégedetlenségek forrtak a sajtó kényszeredett dicséreteinek háta mögött. Panaszkodtak a dzsentrire, hogy az nem állított ki semmit, hogy nincs egy magyar hangzású név a kiállítók közt, éppúgy lehetne Lembergben ez a kiállítás — ha a lebergiek egy kerek summáért megvennék, és ott egy szép reggel fölállítanák minde-
nestől — az ördög se ismerné, hogy ez a Pest testéhez volt szabva. Szidták a főurakat. Sopánkodtak, hogy a mezőgazdaság cudarul van képviselve, van itt ugyan egy kis búza, egypár befőttesüvegben, de tán az is valahol Árvában termett, mert úgy néz ki, mint aki valami jobb földbe kívánczik. S mindenki megjegyezte, és ebben volt az a nagy gúny, hogy »de a tátrafüredi panoráma az már aztán nagyon, mert még igazi fülemile is van benne«.

Egyszóval a közvélemény habozva, fumigálva kezdte venni, s már-már úgy dőlt el azon a láthatatlan, s mégis döntő mérlegen a kiállítás kockája, hogy »akinek nincs selyemruhája, ne öltözködjék fel dámának, mert kinevetik«.

S ekkor e válságos időben jött a döntő fordulat.

Jöttek az ökrök. Ezek a derék, becsületes állatok, akik annyira bajt szereztek múltkoriban Marchegnél a kormánynak.

Az ökröknek nagy szíve van, s ebben a nagy szívben hála lakik.

Ha minket kirántott a kormány, hát mi is kirántjuk most a kormányt.

Ki is rántották.

Az ökrök olyan nagy ökrök voltak, hogy mindenki beadta előt-
tük a derekát, mindenki csodálta őket. S most már minden tárgy
szébbnek látszott, hogyha az ökrök olyan nagyszerűek.

A kiállítás sikere el volt döntve, s azóta csak egy vélemény van,
s ez magasztaló.

Csakis a legislegmagyarabb magyaroktól hallani még:

— Szép, szép, de mit ér, ha tengerimalacot mégsem láttam.

ifj. Mikszáth Kálmán

KEMÉNY GÁBOR BUKÁSA

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. május 28., 7. évf. 145. sz. (1—2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Ünnepi kötekedés alcímmel. Névjelzés: Scarron.*
II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 116—119. l.*

A szövegről

A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es
kötetkiadás szövegét közvetíti, amelyet MK a PH-beli első közlés
után néhány apróbb javítással kiegészített. A kötetben témára utaló
címet adott MK az írásnak: *Kemény Gábor megbukik az Akadémián.*
Mivel a címváltoztatás az 1892-es kötet szerkesztési elvéből következik,
a PH-beli eredeti címet változatlanul meghagytuk, mert az jobban
kifejezi a szerző célkitűzését.

Lap	Sor
53	2 báró — PH: Báró
54	11 ez — PH: az
„	29 miért — PH: mért
55	7 sem írt. — PH: sem csinált

Mikszáth újabb cikke az Akadémiáról

MK az előző években sorozatosan foglalkozott az Akadémia
belügyeivel, a tagválasztásokkal, az akadémiai jutalmak odaftélésében
megmutatkozó klikkszemponatokkal, az Akadémia támogatásával meg-
jelentetett művek kiválasztásával. Az 1883. évi közgyűlés tagválasz-
tását tüzte tolla hegyére a *Szelíd nyájaskodások a t. Akadémiával* c.
karcolatában (Krk 67. köt. 50—53. l. és kapcsolódó jegyzeteink 267—
269. l.). Az 1884. júniusi közgyűlés visszhangja az *Akadémiák* c.
írása (Krk 68. köt. 48—50. l. és jegyzeteink 246—247. l.).

A jelen karcolat a Magyar Tudományos Akadémia 1885. május
27—28-án tartott XLV. nagygyűlésének tagválasztásával foglalko-
zott. Pontosabban a II. osztályba tiszteleti tagként ajánlott Kemény

Gábor báró leszavazásának történetét írta meg MK. Az általa felidézett események — az Akadémia Értesítőjének tanúsága szerint — megfelelnek a történeteknek, természetesen jegyzőkönyv hiányában MK ismereteire és értesülésére vagyunk hagyatva a szavazás eredményét követő viharos jelenetet illetően. (55 : 14 — 56 : 7).

Egy mozzanatra azonban fel kell hívni a figyelmet: MK Szilágyi Sándor lakonikus ajánlását a következőképpen reprodukálta: »Ajánlom továbbá báró Kemény Gábort, aki ugyan nem írt eddig semmit, de mindazonáltal az Akadémia díszére válik.« (54 : 39 — 55 : 2) Ketten ajánlották tiszteleti tagul Kemény Gábort: Pulszky Ferenc és Szilágyi Sándor. A másfél nyomtatott sornyi ajánlás nem Szilágyitól, hanem Pulszkytól származott: »Tiszteleti tagul ajánlom Kemény Gábor báró levelező tagot, mint aki által az Akadémia díszé és java öregbedik.« (Akadémia Értesítője, 1885. 88. l.) Tehát a MK által poentírozott indok valóban benyújtott, de nem Szilágyi volt a szerzője. Szilágyi Sándor ajánlása a kor szokásának megfelelően röviden méltatta a jelölt addigi munkásságát és megindokolta a javaslatot. Szövegét az alábbiakban ide iktatjuk egészében:

»Báró Kemény Gábort az Akadémia I. taggá 1863-ban választotta meg. Irodalomban és hazánk közéletében azóta olyan eredménydús működést fejtett ki, milyent az Alapszabályok 14. §-a a tiszteleti tagoktól megkíván.

Irodalmi működése történeti és politikai. Tevékeny része volt az 50-es és 60-as évek politikai küzdelmeiben, midőn Erdély oly fontos és jelentékeny szerepet játszott. A hazafi pártnak már akkor egyik vezérférfia volt, s a ruméniok akkori agitációjával szemben nagy hatást tett „Nagyenyed és vidékének veszedelme 1848 — 49-ben” című szövegben írt eszme- és adatgazdag munkája. Báró Eötvös József által írt nagyhatalmú röpiratok a „Néhány szó” és „Még néhány szó” megírására buzdították, melyek, valamint a „Helyzetünk és jövőnk” és „A baloldali politikája” nagy figyelmet keltettek.

Mint e röpiratok gyorsan követték egymást, de ő ezek mellett is talált időt történet-politikai tanulmányokra. A Pesti Naplóban, Buda-pesti Szemlében s több erdélyi lapban e nemű tanulmányai láttak világot — s ezek közt „Machiavelli és Montesquieu” mint irodalmi munka is appreciáltatott. Általán kevés zajjal, feltűnni vágyás nélkül, de annál több eredménnyel működött a politikai és irodalmi életben, s főképp 1867 — 69-ben a Pesti Naplónak egyik legtevékenyebb munkatársa volt.

De amit közéletünk terén tett mint belügyminiszteri államtitkár, földművelés-, ipar-, s kereskedelem-, utóbb mint közlekedésügyi miniszter, az egy államférfiúnak nagyszabású, jól átgondolt működése — s emellett is mint a Történelmi Társulat egyik elnöke élénk részt vesz annak működésében, annak egyik kirándulását (a sopronyit) vezette; az erdélyi ref. főconsistoriumnak főgondnoka s az erdélyi gazdasági egyesületnek elnöke, s ezek működésében is tevékeny részt vesz.

Magas állásában Akadémiánk iránt mindenkor kiváló jóindulatot és előzékenységet tanúsított, s ahol a tudomány érdeke megkí-

vánta, befolyását a legnyomatékosabban és legelzékenyebben értékesítette.

Az Alapszabályok 14-ik §-a értelmében, megnyerése által az Akadémia dísze s java öregbedését méltán várhatja. (Akadémia Értesítője, 1885. 88—89. 1.)

A karcolat többi mozzanatáról ld. alább. Itt még megjegyzendő, hogy az Akadémia következő évi naggyűlésén, 1886-ban Kemény Gábor bárót tiszteleti taggá választották 33 szavazattal és 8 ellenszavazattal (Akadémia Értesítője, 1886. 143. 1.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 53 7 *jós lett (jós, de nem látnok)* — Kemény Gábor bárót MK és hírlapíró társai egy korábbi ügyetlen megjegyzése miatt »időjós«-nak és »szellemdús«-nak szokták gúnyosan nevezni (ld. Krk 67. köt. 209 : 1—4; 68. köt. 138 : 5—8).
- 11 *Gloria excelsior!* — gloria in excelsis deo: dicsőség a magaságban istennek
- 13 *Pragmatica Sanctio* — a magyar történelemben elsősorban a Habsburgok nőági örökösödési rendjét megállapító házi törvény elnevezése. 1867-ben a kiegyezés és a közös ügyek indoklásában is hivatkoztak rá.
- 54 14 *Az Akadémiáról már többször szóltam.* — Ld. a jegyzetek élén felsorolt korábbi frásokat.
- 24—25 *philadelphiai doktori diploma* — a csekély értékű képzettségre való egykorú utalás
- 31—38 Szilágyi Sándor Öreg Jánossal kapcsolatos tagajánlása. — MK a jelzett sorokban a lényegét tömörítette. Szilágyi Sándor ajánlását a következő sorokkal indokolta: »Bölcséleti munkáiról elismeréssel szólnak a szakemberek. Én öt történeti munkái alapján ajánlom, melyek fordítások ugyan, de szakismerettel, kellő történeti tudással vannak átültetve, s a fordítás hűsége, szépsége és magyarossága által tűnnek ki. « (Akadémia Értesítője, 1885. 104—105. 1.). Ezt követően Szilágyi négy angol ill. francia mű fordítását és négy önálló pedagógiai munkát, több cikk címét sorolja fel.
- 55 : 10 *Még vagy tizenkét tag volt ajánlva* — pontosan tizennégy levelező ill. rendes tagot ajánlottak, Kemény Gáborral együtt még három tiszteleti tagot és egy kültagot. Az ajánlottak a következők voltak: Deák Farkas rendes tagul (megválasztották); Concha Győző lev. tagnak (1886-ban választották meg); Felméri Lajos lev. tagnak (később sem választották meg); Földes Béla lev. tagnak (1893-ban választották meg); Hegedüs Sándor lev. tagnak (megválasztották); Lánoczy Gyula lev. tagnak (később sem választották meg); Lehoczky Tivadar lev. tagnak (később sem választották meg); Lipp Vilmos lev. tagnak (később sem választották meg); Marczali Henrik lev. tagnak (1893-ban választották meg); Márki Sándor lev.

tagnak (1892-ben választották meg); Öreg János lev. tagnak (később sem választották meg); Timon Akos lev. tagnak (később sem választották meg); Wlassics Gyula lev. tagnak (1886-ban választották meg); Titkovics Gábor kültagnak (megválasztották). Az akadémiai választásokról ld. »A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–1973«. Összeállította: Fekete Gézáné. Bp. 1975. — Érdemes összegezni: tizenhárom lev. tagul ajánlott közül hét sohasem került be az Akadémiába. MK a közvélemény értékítéletét tolmácsolta tehát cikkével.

- 55 : 14 *összeolvasták a beadott golyókat* — az akadémiai szavazásoknál a múlt században »szavazógépet« használtak: egy szekrénybe »igen« esetén piros, »nem« alkalmával fekete golyót helyeztek.
- 56 : 6 *a rettenetes mérsárlás . . . nem emlékeznek Herodes óta.* — Judea királya. Kegyetlenségéről legendák keletkeztek: Máté evangélista neki tulajdonította a mítosz szerint megjövendölt Messiás (Jézus) elpusztítása céljából végrehajtott betlehemi gyermekgyilkosságokat.
- 9—14 A szavazásnál kibuktatott jelöltek. — Ld. a jelen cikk 55 : 10 sorához fűzött jegyzetünket.

A »HAT ÓRAI« — ÉS A LEGDRÁGÁBB KIRAKAT

- M.** *Pesti Hírlap. 1885. május 30., 7. évf. 147. sz. (1–2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Kiállítási karcolat* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül megjelent írás szerzője kétségtelenül MK. A bevezető sorok jellegzetesen mikszáthi hangvételűek (56 : 1–11). Reá jellemző módon adja elő a kiállítás divattá válásának módját (57 : 1–25), és konklúziója több más írásának kesernyés tapasztalatát ismétli meg: »Mert Magyarországon még a demokrácia előtt is a legvonzóbb az arisztokrácia.« (56 : 26–27). MK szerzőségét bizonyítja a PH-beli kolléga, Beksics Gusztáv megállapítására való hivatkozás is (56 : 34–37). A parlamentni viszonyok alapos ismeretére vall a vásárlók felsorolása és kommentálása (58 : 23–28). Ugyancsak a parlamenti gondolkozást tükrözi a karcolat csattanója is (59 : 4–12). Megemlíjtük még, hogy a szerzőség behatódott indoklása nélkül, Rubinyi Mózes is felvette azt az írást a Mikszáth-bibliográfiába. A következő tárgymegjelölést fűzte a címleíráshoz: »Az arisztokrácia kijár uzsonnázni a kiállításba s így hozza azt divatba.« (I. h. 120. l.)

Az Országos Kiállításról

A Városligetben megrendezett Országos Kiállítás már az előkészületek idején is foglalkoztatta a korabeli sajtót. A megnyitó közlekedése, a szervező munkálatok végső akkordjai pedig egyre érdekesebb témává avatták az eseményt. Az 1885. máj. 2-i megnyitót megelőzően például a VÜ már cikksorozatot szentelt a kiállításnak. A »Körültéknítés a kiállítás területén« c. írásban felsorakoztatták a bemutatásra kerülő fontosabb ipari és mezőgazdasági ágakat. (1885. ápr. 5. 14. sz. 226—227. l.) A gazdag illusztrációs anyagot tartalmazó »Képek a kiállításról« c. cikk anonim szerzője már adatokat sorolt fel a kiállítás méreteiről: a Városligetből 300 000 m² területet bocsátottak a kiállítás rendelkezésére, és ezen 65 000 m² fedett helyet biztosítottak a tárgyak bemutatására. (1885. ápr. 12. 241—242. l.) Az ünnepélyes megnyitás előtt »A kiállítás területén« címmel térképet közöltek a helyszínről, és magyarázó szöveget fűztek a pavilonokban található tárgyakhoz. (1885. ápr. 26. 17. sz. 273—274. l.) A kiállítás megnyitása után hosszú hónapokon keresztül témát adott a sajtónak egy-egy ipari vagy mezőgazdasági termék, a vendégek és észrevételeik, a közönség véleménye stb. MK június hónapban, a jelen karcolaton kívül elbeszéléseibe is beleszótta a kiállítás egyik-másik vonatkozását így *A rendeztelek, Városunk atyái* és *a Falusi vendégek* címűekbe (ld. Krk 35. köt.), de az év másik felében is több írása szól az Országos Kiállításról. Ezek a Krk 71. kötetében kapnak majd helyet.

MK jelen karcolata az alig egy hónapja nyitva tartó kiállítás társadalmi »eseményeit« veszi sorra, és csipős megjegyzéssel illeti a társadalmat uraló rangkórtságot.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
57	6 <i>comtesse</i> — grófnő, grófkisasszony
	13 <i>charmant</i> — kedves, bájos

A KIRÁLYFI MINT MAGYAR ÍRÓ

M. I. *Pesti Hírlap. 1885. május 31., 7. évf. 148. sz.* (1—2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

II. *Jk 44. köt. = Hi 12. köt. Anekdóták I. Bp., 1917. 217—218. l.* [Hiányos közlés!]

Rubinyi Mózes a Hi jelzett kötetében csak a karcolat bevezető anekdotáját tette közzé (59 : 1—18). A továbbiakat, »Az Osztrák — Magyar Monarchia írásban és képekben« c. mű szerkesztésére vonatkozókat, illetőleg az azokban a napokban közzétett »Vadászatok Magyarországon« c. leírással foglalkozó fejtegetéseket mellőzte.

A Krk jelen kötete a PH-beli szöveget közvetíti.

A trónörökös népszerűsítése

MK Rudolf trónörökösről szóló írásának közvetlen aktualitását az biztosította, hogy a Fekete József és Hevesi József szerkesztésében napvilágot látó Magyar Salon az 1885. évi júniusi számában, a folyóirat első cikkeként jelentette meg Rudolf trónörökös »Vadászatok Magyarországon« című tárcáját, amely egy szlavóniai vadászat három napjának élményeit írta le (226–238. l.). Ez az írás magyarázza a büszke lojalitással fogalmazott címet: *A királyfi mint magyar író.*

A karcolat bevezető része (59 : 1–18) egy, az udvari atmoszférát és szemléletet tükröző anekdota megörökítése, amelynek az volt az alapja, hogy a trónörökös megszerezte a bölcsészeti tudományok doktorátusa címet, és 1878-ban a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjává választotta. Irodalmi tevékenységét a külföldi utazásait megörökítő művek jelképezték (ld. alább a Targyi magyarázatok között), legjelentősebb vállalkozása, amely a magyar tudományos életet és a szélesebb közvéleményt is erősen foglalkoztatta, »Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben« c. sorozat megszervezése volt. A gondolat 1884 tavaszán merült fel, az ország sajtó hamarosan élénken foglalkozott a tervvel, az első jelentősebb szervező lépés után MK *A királyfi könyve* című írásában lojálisan megértő cikkben összegezte a szervező munka addigi eredményeit (Krk 68. köt. 68–70. l. és a hozzáfűzött jegyzeteink 256–259. l.). A Monarchiát bemutató kötetéről szól a jelen karcolat 60 : 11–61 : 22 sorig terjedő része. Ebben MK némi malíciával szól a kötet munkájában részt vevő magyar tudósok és írók hirtelen fellángolásáról, majd a kézirat elkészítését halogató magatartásáról.

Végül a mikszáthi karcolat harmadik része bemutatja az aprópoul szolgáló karcolatot, megőrizve azt a megértő hangot, amely Rudolf trónörökös egyéniségével és közéleti tevékenységével kapcsolatban a magyar közvélemény bizonyos köreiben kifejezésre jutott. A méltányosság legjellegzetesebb megnyilvánulása, hogy MK nem csupán azt a tényt üdvözölte meleg szavakkal, hogy a királyfi kézírata *elsőszőr* magyar nyelven, magyar folyóiratban látott napvilágot, hanem ezen belül olyan írói erővel és készséggel is felruházta, amely a Magyar Salon jelzett helyén olvasható visszaemlékezésben nehezen lelhető fel (ld. 61 : 37–62 : 2 sorban kifejtett mikszáthi véleményt). Meg kell jegyeznünk, hogy írónk az említett felsőfokú elismerés igazolására idéz a trónörökös írásából, és nagy stílusérzékéről tett tanúbizonyságot azzal, hogy az ízeltőként bemutatott szakasz az egész írás legerőteljesebb, legkifejezőbb részlete (Magyar Salon, i. h. 230–231. l.). (Szeretnénk megjegyezni, hogy az már egészen más irányú kutatásokat kívánna, hogy kiderüljön: valóban milyen nyelven írta a trónörökös »Vadászatok Magyarországon« c. cikkét, és ha magyarul, akkor ki és milyen mérvű »stílus« eszközökkel segítette a megjelentetést. A trónörökös karcolatának fordulataiban ugyanis egy a reformkorban élő és nyelvi eszközeit e korban kimerített egyén stílusfordulatainak és szóhasználatának nyomai fedezhetők fel.)

Tárgyi magyarázatok

La p Sor

- 59 19 *Útirajzainak kiadása után* — 1879-ben jelent meg magyarul Rudolf trónörökös »Tizenöt nap a Dunán« c. műve, amelyről a Pallas Lexikon megjegyzi, hogy »egyes állatrajzi részleteit Brehm is felhasználta nagy természetrajzi művében« (14. köt. 739. l.). Ezt követte a »Vadászatok és szemléletek« c. kötete 1880-ban, majd az 1882-ben közzétett »Utazás a Keleten« c. kétkötetes műve, amelyben Egyiptomban, a szent földön, a dalmát tengerparton, Korfuban, Albániában tett utazásait és élményeit írta le.
- 22—60 : 1 *Noha eddig sem volt ritkaság, hogy fejedelmek könyveket írtak (ott van az angol királynő, a svéd király)* — MK Viktóra angol királynőre utalt, aki több visszaemlékezést írt férjéről, továbbá II. Oszkár svéd királyra célezott, akinek írói és műfordítói tevékenysége közismert volt.
- 60 : 3 *ex ungue leonem* — Alkaiosnak tulajdonított mondás: ex ungue leonem pingere, az oroszánt körméről festeni.
- 31—32 *s maga a trónörökös már rég elkészült a bevezetéssel.* — A VÜ 1885. nov. 29-i (48. szám) füzetében mutatványként közölte a dec. 1-én megjelenő első füzetből Rudolf trónörökös bevezetőjét a képeslap 774—775. lapján.
- 61 11—12 *A mi tudósaink mindent olyan nagyon meggondolnak, hogy utoljára is a fejökben szárad az egész.* — MK-nak ez az ironikus megjegyzése egybecseng az Akadémiáról és a hozzá kapcsolódó tudományos munkálatokról kifejtett negatív álláspontjával (vö. *A t. Akadémiáról, Akadémiáddák* Krk 68. köt. 16—20. ill. 48—50. l.).
- 27—28 *hogy a királyfi csak németül írt: hátha egyszer megszólalna magyar nyelven is a magyar írók sorában.* — Ld. ezzel kapcsolatban a bevezető fejtegetéseinket.
- 62 : 6 *Fruska Gora* — hegység Jugoszláviában. A magasabb részekben dús erdők borítják.
- 11 *mert mint írja, »kimentette a veszedelemből a magyar vadászati törvény«.* — MK ezt az idézetet Rudolf trónörökös cikkének a Magyar Salon-beli közléséből merítette a 229. lapról.
- 63 : 3—5 *A karcolat befejező sorai.* — Ld. a jegyzetekben MK lojalitásátáról kifejtetteket.

A TÚLHAJTOTT LOJALITÁS

M. *Pesti Hírlap. 1885. június 3., 7. évf. 151. sz. (9. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül megjelent írás kétségtelenül MK karcolata, szerzőségét a téma ironikus kifejtése és az Akadémia ülése ellen irányuló kihegyezettsége is bizonyítja.

Parlaghy Vilma Kossuth-portréjának a műcsarnoki kiállításról való eltanácsolása a sajtót élénken foglalkoztatta. A PH-beli visszhangjára MK cikke is utalt (63 : 1–6).

Az Akadémián elhangzott »lojális« megnyilvánulásról a következők összegezhetők. Az Akadémia 1885. május 31-én tartotta ünnepi közgyűlését, amelyen a főttkári beszámolón kívül Trefort Ágoston, az új elnök emlékezett meg az előző évben elhunyt elődjéről, Lónyay Menyhért grófról. Az Akadémia 10 óraker kezdődő közgyűlésén a budapesti Országos Kiállítást meglátogató Rudolf trónörökös is részt vett. Az ülés előtt az előcsarnokban az Akadémia vezetői fogadták, köztük Trefort is. A trónörökös meghallgatta Pulszky Ferenc megnyitóját, a főttkári beszámolót és Trefort Ágoston megemlékezését. Az Akadémia üléséről a VÜ 1885. jún. 7-i 23. számában a 375–376. lapokon beszámoló jelent meg. Ebben rövid kivonatát közölték Trefort beszédének. E szövegből érezhető, hogy Trefort »rövidítette« a kinyomtatott beszéd előszóiban való előadását, de hogy pontosan mit hagyott ki, azt nem lehet rekonstruálni (i. h. 376. l.). A megemlékezés elhangzása után — a VÜ szerint — »... az emlékbeszédet megéljenezték. A trónörökös is kezet fogott Treforttal, aztán a körülte ülőknek és Pulszkyknak is kezet nyújtva, zajos éljenzés közt hagyta el az ülést.« (Uo.)

MK a jelen karcolata 88 : 1–89 : 4 sorában részletesen szól a Trefort által előadott szöveg és a nyomtatott szöveg közötti különbségről, arról, hogy az emlékbeszédben Kossuthtal és az abszolutizmussal kapcsolatos részt Trefort nem olvasta fel!

Trefort megemlékezése a Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei XVII. kötetének III. darabjaként látott napvilágot 1885-ben. A kinyomtatott szövegben csupán két bekezdés szól 1848-ról és az abszolutizmusról. Ezek a következők: Az 1847-iki »országgyűlést is a legkülönbözőbb tárgyak foglalkoztatták. Nevezetes új jelenség volt, hogy az alsó táblánál gróf Széchenyi István is mint követ ült, ki akkor az adminisztrációban a közlekedésügyek élén állott, mérsékelt reformer, míg vele szemben Kossuth Lajos állott, kit — Széchenyivel összehasonlítva — radikál reformernek lehetett mondani. Lett volna-e eredménye ezen országgyűlésnek, ha a francia februári forradalom nem jön közbe? Erre nehéz határozott választ adni, s a kérdés talán otiosus is, mert a végzet megadta a választ. A miniszterium megalakulván, s Lónyay képviselőnek választván — ugyanazon úton járt, mint a nagy többség: lement Debrecenbe, s végig tagja maradt a forradalmi ország-

gyűlésnek, míg a magyar ügy teljesen el nem bukott, s a szereplőknek külföldre kellett menekülniök — s helyesen cselekedték valamennyien, kik menekültek — mert a viharral dacolni akarni, egyszerű donquichot-teria lett volna . . .» (I. h. 20., 21. l.).

AKIK NEM ZÚGOLÓDNAK

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. június 6., 7. évf. 154. sz. (9. l.) Rovaton kívül. *Háromszék megye bajai* alcímmel. Névjelzés: *S—n*.
II. *Székely Nemzet*. (Fel. szerk.: Málík József.) 1885. június 9., 3. évf. 88. sz. (1—2. l.) [A bevezető szövegében a szignót feloldot-ták és a teljes nevet is közlik.]

Kötetben itt először.

Mikszáth és a székelység

MK cikkének alapja Császár Bálintnak, a sepsiszentgyörgyi polgármesternek, a kor egyik híres kortesének a megye törvényhatósági közgyűlése elé terjesztett indítványa. Ebben Háromszék vármegyében egy felső tagozatú gimnázium felállítását javasolta. A jún. 2-i dátummal íródott előterjesztés a Székely Nemzet 1885. jún. 4-i, 85. számában az első lapon a következő bevezető sorok kíséretében jelent meg: »Valóban eljött az ideje már annak, hogy Háromszék megye legalább egy felsőbb iskolával bírjon. Legyen az a felsőbb iskola főgimnázium vagy főreáltanoda, teljesen egyre megy. Ha mind a kettőt sikerülne létesíteni, annál jobb lenne. Háromszék megye népességi arányához (125 000 lakója van) két felsőbb iskola sem lenne felesleges.« A lap kíséretőszövege megjegyzi, hogy Császár indítványának »hangja itt-ott igenis erőteljes, hanem ettől eltekintve, kész örömmel közöljük ezt e helyen, ajánlva a figyelemreméltó észrevételekben gazdag indítványt olvasóinknak és a törv. hatósági bizottság komoly figyelmébe.« (I. h.)

A javaslat további sorsához tartozik, hogy a jún. 9-én kezdődött megyei törvényhatóság tavaszi közgyűlésén Császár indítványát megtárgyalták, az általa megfogalmazott határozati javaslat indokait elfogadták, és úgy döntöttek, hogy a megye hivatalos úton teszi meg a szükséges intézkedéseket. (»Felsőbb iskola Háromszék megyében« Székely Nemzet, 1885. jún. 11. 2. l.)

MK-nak a jelen cikke az első olyan számottevő írás, amely behatóbban foglalkozik a székelység helyzetével és belső problémáival. Igen valószínű, hogy szerkesztőségi kollégája, Beksics Gusztáv hívhatta fel figyelmét a javaslatra, hiszen Beksics 1884-től Sepsiszentgyörgy szabadelvű párti képviselője volt, és e minőségében szoros kapcsolatot tartott választókerületével, az ottani helyi lapban és a PH-ban visszatérően foglalkozott a székelység politikai, gazdasági és kulturális helyzetével. Valószínűleg ebből az intenzív kapcsolatból következett, hogy három nappal MK cikkének PH-beli közlése után a Székely Nemzet teljes egészében átvette a karcolatot és a következő

bevezető sorok kíséretében közölte: »A Pesti Hírlap tegnap hozzánk érkezett száma a fentebb címen „Scarron” (Mikszáth Kálmán) tollából igen rokonszenves cikkben ad visszhangot Császár Bálint lapunk olvasói előtt ismeretes indítványára. A kitűnő író meleg érdeklődése a Székelyföld iránt hálára kötelezte Háromszék megye közönségét. A szép cikket itt közöljük a nevezett lap után, amint következik.« (Székely Nemzet, 1885. jún. 9. 1. l.)

A további ismeretség kibontakozásához hozzátartozik, hogy a következő hónapokban, 1885 őszén Beksics Gusztáv kíséretében MK Sepsiszentgyörgyön járt, megismerkedett a város és a megye hangadóival, benyomásokat szerzett a székelyek életmódjáról és gondolkodásáról. Erről az útjáról *A székelyek közt* c. karcolatában számolt be a PH olvasóinak (ld. majd a Krk előkészületben levő 71. kötetében). 1886 februárjában újból látogatást tett a székely vidéken, ezt az utazását követően látott napvilágot *A mi külön Tündérországunk* c. karcolata (ez az írás a Krk 72. kötetében fog majd megjelenni). Úgy véljük, hogy e kialakuló személyes érintkezés nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az 1887-es országgyűlési választásokon MK is fellépett, és kormánypárti programmal a Háromszék megyei Ifyefalván el is nyerte a mandátumot.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
65	3–4	»Hej csak nem fajult el még a székely vér — Minden kis csöppje drága gyöngyöt ér« — Az idézet Petőfi Sándor 1849. ápr. 17-én keletkezett »A székelyek« c. költeményének utolsó két sora. MK a verset pontosan idézte, csupán a »hej« indulatszót illesztette még a Petőfi-szöveg elé.
66	11–18	Beksics Gusztáv tevékenységéről. — A jegyzetekben jelzettekén kívül megemlítjük, hogy 1885 májusában a Székely Nemzet hasábjain Beksics két nagyobb cikkben foglalkozott a székely területek iparfejlesztési szükségseivel és a vasúti hálózatba való bekapcsolásával. (»A székely ipar« máj. 17.; »A Székelyföld érdekében« máj. 28.)
	25–31	A három megye összehasonlító adata. — MK e részt Császár szövegéből merítette, aki lélekszámadatokat vetett össze az iskolák számával.
	35–37	A király által 1869-ben visszaadott épületek. — Ezeket a tényeket Császár a befejező részben sorakoztatta fel.
67	5–21	Császár szövegéből vett idézet. — Az elaborátum bevezetőjéből citált MK. A 66 : 24–30 és a 67 : 4–20 sorokban levő érvek Császárnál e passzust követően találhatók.
	31–38	Az iskola felállításának lehetőségei. — Ezek az érvek Császár indítványának záró részében, pontokba foglalva találhatóak.
68	1–3	A Székely Nemzet pártoló sorai. — Szövegét a bevezető jegyzetben idéztük.

A SZÁZKEZŰ EMBER

M. *Pesti Hírlap*. 1885. június 7., 7. évf. 155. sz. (1—2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Az *új ref. főgondnok* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül megjelentetett cikk kétségtelenül MK tollából származik. A volt miniszterekről szóló eszmefuttatás éppúgy írónk szemléletét tükrözi, mint a Tisza Lajos pályájáról adott jellemzés. Ennek stíluseszközei és fordulatai sok vonatkozásban egybevágnak a másfél évvel korábban keletkezett *Hol lakik a dicsőség?* c. allegorikus karcolat felépítésével (Krk. 67. köt. 147—149. l.).

Tisza Lajos aktivitásáról

A jelen cikk közvetlen kiváltója az a tény volt, hogy Lónyay Menyhért halálával a dunamelléki református egyházkerület megürült főgondnoki posztjára 1885. márc. 14-én Tisza Lajost választották meg, ő pedig e cikk előtti napokban tartotta meg programadó beszédét.

A székfoglaló beszéd csupán alkalmul szolgált MK-nak arra, hogy újból és újból síkraszálljon az aktív közélet mellett. Tisza Lajos személyében és tevékenységében ennek a várt életformának és életfelfogásnak megnyilvánulását és a követendő példaképét látta. A Krk korábbi kötetekben már szóltunk arról, hogy Mikszáthnak az 1882—83 után írt cikkei alaphangjukat tekintve, sokszor eltérnek az 1879—80-ban, szegedi újságíró korában keletkezett cikkeitől, sőt gyakran ellentétesek azok alaphangjával, megállapításaival, még inkább ítéleteivel (ld. *Hol lakik a dicsőség?* Krk 67. köt. 302—303. l. és *A szegedi udvar* Krk 68. köt. 225—226. l. jegyzeteit). Hasonló következtetésre jutott az 1882 februárjában keletkezett *Szeged fejlődése* c. cikk kapcsán Bisztray Gyula is, és gondolatait a jegyzetekben ki is fejtette (ld. Krk 63. köt. 285. l.). Itt is hangsúlyozni kívánjuk, hogy ez nem minden körülmények között a szemlélet megváltozásának — bár találhatunk erre is nyomokat —, hanem sokkal inkább annak az eredménye, hogy kiemelkedve a regionális és parciális problémákból, közelebbre és mélyebbre látta és élte át MK az ország társadalmi és politikai kérdéseit. A parlamenti karcolatokban mindig felhívtuk a figyelmet arra, hogy a politikai közélet, különösen a függetlenségi párt jelszavakat hangoztató, de következetes elveket már sokkal kevésbé követő közéleti tevékenységének esetlegessége és improvizáltsága zavarta, sőt riasztotta írónkat.

A tevékeny, a közért cselekedő politikus képe lebegett MK előtt, amikor a bevezető fejtegetésben a semmit sem tevő, visszavonuló ex-miniszterek magatartását bírálja. Ez a szemlélet már korábban is kialakult. Az 1884 kora nyarán írott *Apák és fiúk* c. karcolatában is kifogásolja a közélettől visszavonuló volt miniszterek gondolkozását (Krk 68. köt. 58—59. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 68 4–5 (*Kivált az ezutáni ezminiszterek, mert ezek már a penziót is elérik.*) — A képviselőház az áprilisi üléseken tárgyalta az állami alkalmazottak nyugdíjáról szóló törvényjavaslatot, és ebben — bár nagy vitát váltott ki — elfogadták, hogy az a miniszter, aki három évig betöltötte azt a posztot, jogosult nyugdíjra.
- 69 : 8–9 *Körülbelül tizenegy év előtt hagyta ott a közlekedésügyi miniszterséget* — Tisza Lajos 1871 júniusától 1873 decemberéig volt közmunka- és kereskedelemügyi miniszter.

A VÉGREHAJTÓK

- M. *Pesti Hírlap. 1885. június 16., 7. évf. 161. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Egy alperes.*

Kötetben itt először.

E karcolatot Rubinyi Mózes bibliográfiájában MK írásaként vette számba a következő meghatározással: »A végrehajtók szervezkednek«. (I. m. 120. l.) MK az ismert szignóin kívül más alkalmakkor is használt olyan szerzőmegjelölést, amely az írásmű tárgyából következett. Így a jelen kötetben szereplő *A tegnapi bál* c. karcolat jelzése: »Leírja: Egy szemtanú«.

A stílusos jegyek a jelen karcolatban is MK szerzősége mellett szólnak. A bevezető öt mondat értelmesebben intonálja az abszurd témát (70 : 1–71 : 3). Az újsághírből kiemelt »szeretve tisztelt« jelzővel való ironizálás (71 : 6) sőt az, hogy a hóhér Kozarek kollegáira alkalmazza a korábban gúnyolt kedvekedő megszólítást, MK-ra jellemző (72 : 17). Gondolkozására utalnak a szervezkedni óhajtó végrehajtókkal szemben felsorakoztatott érvek is (72 : 26–35).

A jellegzetesen nyári téma alkalmat adott írónknak arra, hogy rosszallását fejezze ki a gyakori összejövetelekkel kapcsolatban, amelyet nagyképpően és nagyot mondóan kongresszusnak kiáltanak ki. A végrehajtók Temesvárott tartott megbeszélésének hírét valamelyik újságból meríthette, a PHban nem leltük nyomát az általa kifigurázott szervezkedési felhívásnak.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

- 72 : 13 *akvirál* — szerez, gyűjt

HOGY KELL A SZERKESZTŐKET MEGFOGNI?

- M. I.** *Pesti Hírlap. 1885. június 14., 7. évf. 162. sz. (9. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
II. *Jk 44. köt. = Hi 12. köt. Anekdóták I. Bp., 1917. 220–221. 1.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A névjelzés nélkül megjelentetett Deák-anekdota — amely a parlamenti karcolatok megszokott helyén látott napvilágot — kétségtelenül MK írása. Rubinyi Mózes is annak tekintette, amikor beillesztette a Hi jelzett kötetébe, de Mikszáth szerzőségét bizonyítják a párbeszédén alapuló történet fordulatai, amelyekkel a két történelmi személyiség beszédmódját és a köztük levő kapcsolat jellegét is érzékeltetni tudja.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

73 : 14 *jus placeti* — tetszvényjog (*palcetum regium*), a magyar király joga, amelynél fogva az országban semminemű pápai rendeletet a király engedélye nélkül kihirdetni nem lehetett.

HOGY KÉSZÜLNEK A FŐRENDEK?

- M.** *Pesti Hírlap. 1885. június 21., 7. évf. 169. sz. (9. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül napvilágot látott írás kétségtelenül MKtől származik. Rubinyi Mózes is szerzőnk írásának tekintette és Bibliográfiájában a következővel jelölte tárgyát: »Tisza jegyzeti azok neveit, akiket főrendekké neveztet ki.« (120. 1.) De nemcsak a tárgy jellemzi írónkat, hisz parlamenti karcolataiban beszámolt a heves képviselőházi tárgyalásokról, hanem a stílusfordulatok is szerzőségét bizonyítják. Tisza gondolatát, illetőleg érvét zárójelbe helyezett mondatokkal fejezi ki, a Széll Kálmánról szóló anekdota jellegzetesen parlamenti folyosói termék (72 : 12–17); Móricz Pál személyének ironikus aposztrofálása a parlamenti karcolatokat író MK gondolatvilágát jellemzi (75 : 20–24). Végezetül a Tisza Kálmánnak tulajdonított Jókai Mórt ugrató megjegyzés is írónk szerzőségét bizonyítja. (75 : 29–76 11)

A főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat sorsáról a febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinkben szólunk részletebben, e kötet 312–341. lapján.

A jelen karcolat aktualitását az biztosította, hogy a főrendiház által elfogadott és a képviselőház által újra tárgyalt főrendiházi reform 5. §-a kimondta, hogy »Élethossziglan tagjai lesznek a főrendi-

háznak, kiket Őfelsége a király a célból, hogy ezáltal az érdekeket jutalmazza s a főrendiház tekintélyét még öregbítse, szent koronája összes országainak állampolgárai közül a minisztertanács felterjesztésére ilyeneket kinevez. Az élethossziglan kinevezettek száma a jelen törvény értelmében szervezett főrendiház első alakulásakor a 30-at meg nem haladhatja. Ezentúl a kinevezés csak fokozatosan történik és évenként 5-nél többre semmi esetre sem terjeszthető. Az élethossziglani tagok száma pedig az 50-et túl nem haladhatja.» (»Irományok V. köt. 376. l.)

A király ápr. 25-én szentesítette a törvényt, MK ebben az írásában Tisza általa elképzelt gondolkozásába élte bele magát, abba a töprengésébe, hogy ki legyen az a harminc kiválóság, akire előterjesztést tesz majd a királynak. Itt jegyezzük meg, hogy 1885. június legvégén megjelent a Budapesti Közlönyben a harminc kinevezett főrendiházi tag neve. Ebből az alkalomból írta MK *A tekintetes mágnások* c. karcolatát (PH, 1885. júl. 1.), majd egy hét múlva *Ki az a Mixich Kálmán?* címűt (PH, 1885. júl. 7.). Mindkét írás a Krk következő, 71. kötetében kap helyet.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
74	2	<i>pair</i> — főrend, a főrendiház tagja
„	12	<i>in illo tempore</i> — abban az időben
76	6	<i>egy hirtelen kanyarítással odajegyezte: Gyulai Pált.</i> — A MK által csattanónak vélt fordulat bekövetkezett: az 1885. június legvégén közzétett élethossziglan kinevezett 30 főrendiházi tag között ott volt Gyulai Pál neve is.

A MAGYAR FAUST

M. *Pesti Hírlap. 1885. június 23., 7. évf. 171. sz. (1—2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Senex*.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzőségéről

A PH aznapi számában még egy *Senex* szignóval ellátott írás jelent meg: *A Marcsa öcsém* c. elbeszélés. Ezt az írást az elbeszélések közé soroltuk és a Krk 36. kötetében meg is jelentettük a 106—110. lapokon. A közléshez fűzött jegyzetben kifejtettük, hogy ezt a történetet MK *Ott alszik a Marcsa is* c. elbeszélésében később újra feldolgozta és a jubileumi kiadásba is beillesztette. Részletesen szóltunk a két feldolgozás közös elemeiről és az élmény forrásairól (Krk 36. köt. 304—305. l.). Ezek alapján bizton állítottuk és állítjuk ma is, hogy a *Senex* álnévvel közölt *A Marcsa öcsém* c. elbeszélés MK alkotása.

A PH-nak ugyanabban a számában a tárcarovatban jelent meg *A magyar Faust* c. karcolat, ugyancsak Senex szignóval. A PH kialakult gyakorlatában nem volt ritka, hogy két cikket is közöltek munkatársuktól álnévvel vagy anélkül. Rubinyi Mózes Bibliográfiájában ezt a karcolatot a MK írások közé sorolta, a szignót nem említette, de tartalomjelzőként közölte: »Hatvány Istvánról« (120. l.). Több mint harminc év múlva, az It 1950. évfolyamában »Mikszáth műveihez« c. írásában írónk alkotóművészetéről szólva 44 újabb tétellel egészítette ki az 1917-es bibliográfiát, ezt követően azonban megjegyezte: »Törlelndők a Bibliográfiából a következő közlemények: 1884: Czirok Mátyás és Szomorú [sic!] Miska. (Bibliográfia, 119. lap.) 1885: A magyar Faust. (Bibliográfia, 120. lap.)« (It, 1950. 103. l.). Rubinyi sem a kiegészítéseket, sem a törlést nem indokolta. Ez sajnos bizonytalanságot teremt a közlés megalapozottságát illetően. A következő okok miatt: a névjelzés nélkül közölt *Czirok Mátyás és Szomorú Miska* c. karcolatban elmondott kortes-történet egy év múlva *A tréfák királyai* címmel, némileg átformálva, ugyancsak névjelzés nélkül jelent meg a PH hasábjain. Rubinyi az utóbbit, *A tréfák királyai* címűt beiktatta a Hi 12. kötetébe, az előbbit, a *Czirok Mátyás és Szomorú Miska* címűt pedig a Bibliográfiában regisztrálta, nyilván érezve a két téma azonosságát, a későbbit tartotta közlésre méltónak.

A Krk kötetének összeállítása során a két választási történetet egyaránt beillesztettük az »Elbeszélések« ciklusba, a *Czirok Mátyás és Szomorú Miska* a Krk 35. kötetébe, *A tréfák királyai* pedig a Krk 36. kötetébe került. Mindkét elbeszéléshez fűzött jegyzetünkben gondosan felsoroltuk a két írást összekötő, ill. azonos mozzanatokat, és jeleztük ezek továbbélését a mikszáthi életműben (Krk 35. köt. 310. l., ill. 36. köt. 313–314. l.).

Ezeket a mozzanatokat azért voltunk kénytelenek feleleveníteni, hogy érzékeltessük, nem tekinthetjük megalapozottnak Rubinyi Mózes 1950-ből származó véleményét *A magyar Faust* c. karcolat esetében sem. Véleményünket arra alapozzuk, hogy bebizonyosodott, hogy a Senex álnévvel közölt *A Marcsa öcsém* témáját írónk annyira magáénak vallotta, hogy később újra feldolgozta. Mint említettük, az elbeszélés a PH-nak ugyanabban a számában jelent meg. Ez tovább erősíti véleményünket, mivel azonos szignóval két szerzőtől ugyanazon nap nem tett közzé írást a PH. Ilyen esetben ugyanis az egyik szignót vagy megváltoztatták volna, vagy névjelzés nélkül közölték volna. De egyik sem következett be. Ezért megállapíthatjuk, hogy *A magyar Faust* MK alkotása.

MK szerzőségére és jellegzetes eszközére mutat a több zárójelcső közbevetés (76 : 27, 76 : 29–31, 77 16–17) és különösképpen a Naszályi Jánosra vonatkozó ugyancsak zárójelbe tett megjegyzés (109 : 22–25). Szerzőnkre jellemző a Kishont vármegye kapcsán Pesty Frigyesre vonatkozó tréfás közbevetés is (78 : 30–33). De MK szerzőségére utal a karcolat végén a Hatvani-legenda motívumainak felsorakoztatása (78 : 36–39 : 5). Az itt számbavett motívumok mind megtalálhatók írónk *A magyar ördög* c. 1884-ben megjelent elbeszélésében.

Megemlíttük még, hogy javítatlan sajtóhiba következtében két

helyen Mihály volt olvasható István helyett (77 : 29, 78 : 34) és egy helyen István Mihály helyett (78 : 22). A sajtóhibát javítottuk.

Hatvani István a búcsúztató ének tükrében

Kilenc hónappal korábban, 1884 szeptemberében MK *A magyar ördög* címen elbeszélést írt Hatvani István legendás alakjáról. »Igazi ördög volt-e Hatvani — teszi fel a bevezetésben a kérdést — vagy hogy csak nagyon tudományos ember? Ezen nem bírtak sehogy eligazodnia mai debreceni cívisok apái és nagyapái.« (Krk 35. köt. 191. l. — Az elbeszélés a jelzett kötet 190—204. lapján, a hozzá fűzött jegyzeteink a 340—346. lapon.) Az elbeszélésből idézett kérdésfeltevésre MK számára a választ Naszályi János búcsúztatója adta meg, amelyet mint írta: »Lapunk egy barátja kezemhez juttatta. « (107 : 1). Naszályi János »Szomorú halotti beszéde« ma közgyűjteményeinkben lappang. Szerzőjéről Szinyei a következőket írta:

»Naszályi (Szász) János, ev. ref. lelkész, született 1760-ban Adorjánházán (Veszprém m.); a közeli király-szabadjai algimnáziumban, majd Kecskeméten és Debrecenben tanult, hol 1778. ápr. 30-án lépett a felső osztályba; 1788. március 15-től szept. 16-ig főiskolai senior volt; teológiát is ott végezte; azután az utrechti egyetemre ment; itt avatott lelkésszé. Hazajövén 1791-ben antalfai, 1795-ben tót-vázsonyi pap lett, 1807-ben Palotára (Veszprém m.) vitték lelkésznek, hol 1823-ban meghalt. Superintendencialis és traktualis assessor volt. — Költeményt írt 1791. jan. 25. a Napraforgó virág c. munka szerzőjéhez Veszprémben; egyházi beszédei jelentek meg a Prédikátori Tárház I—IV. kötetében (Vác, 1805.). — Munkái: 1. *Amerika* vagy az új világ feltalásának históriája, Robertsonból és Kampéból az oskolás gyermekek számára kérdések- és feleletekbe foglalva. Pest, 1817. — 2. *Keresztényi szeretet* és értelembeli egyesség avagy azoknak az augustai és helvetziai vallástételt követő két felekezeti evangélikus keresztyéneknek lehető egyesüléseket tárgyazó értekezések. Veszprém, 1818. — Kéziratban: Agenda hoc est Sancti Ritus 1784. 8rét 177 lap (a debreceni ev. ref. főiskola könyvtárában); Wehrenfelsnek értekezései a Gelei—Katona-féle canonok.« (Magyar írók IX. köt. Bp. 1903. 822—823. hasáb.)

Figyelemre méltó, hogy 1903-ban Szinyei már nem tett említést a Hatvani István felett mondott »Szomorú halotti beszédről«, amelyet bibliográfiája Hatvani Istvánról is számot adó IV. kötetében (megjelent 1896.), még az irodalomban Miliesz Béla cikke nyomán nyilvántartott (507. hasáb). Feltételezhető, hogy Szinyei bibliográfiája készítése során nem vette vagy vehette kézbe Naszályi munkáját.

Mint jeleztük, Naszályi János búcsúztatója közönyvtárainkban lappang, szövegét nem ismerjük. MK »hosszú versezet«-nek nevezi, »több mint négyszáz sor«-ról szól (76:11). Ebből a versormennyiségből MK 15 sort szó szerint idéz, a többi prózájába ötvözve adja át az olvasónak. Eredeti versből tehát *alig öt százalékot közöl*.

Naszályi lappangó művéről azonban a XIX. századból még egy másik írás is tudósít. Tizenhárom évvel MK jelen írása előtt Miliesz Béla »Hatvani István emlékjegyzeteiből« c. kétrészes közle-

ményében (VÚ, 1872. május 12. 19. sz. 233–234. l., május 19. 20. sz. 246–247. l.) már hírt adott. Ebben a közleményben Miliesz Béla 48 sort idézett Naszályi munkájából, tehát MK által jelzett terjedelemnek *több mint tíz százalékát*. Ez a 48 sor két összefüggő részlet: az első negyvenkét sorból áll, a második hat sorból.

A két írás gondos összevetése arra mutat, hogy Miliesz is, MK is Naszályi János búcsúztatója teljes szövegének birtokában írta meg közleményét. Két dolgot azonban meg kell jegyezni: a MK által közölt 9 összefüggő sor a Miliesz Béla-féle közlemény negyvenkét soros idézetében a harmincegyedikől a harmincötödik, majd a harminchediktől a negyvenegyedik sorig terjedő részben található. A másik, amit érdemes megjegyezni, az az, hogy míg MK csak részben közli a búcsúztató címét, addig Miliesz Béla teljes címléírást hagyott ránk.

Az eddigieket összegezve: Naszályi János lappangó Hatvani búcsúztatójából Miliesz Béla és MK írásaiból 54 sort ismerünk, körülbelül az *egész mű tizenöt százalékát*.

A tudománytörténetileg nagybecsű »halotti beszédről« a könyv alakban megjelent Hatvani szakirodalom csak Miliesz Béla közleményéből tud. Lósy-Schmidt Ede »Hatvani István élete és művei 1718–1786« (Debrecen, 1931.) című monográfiája 141. lapján Milieszre hivatkozva közli a Naszályi-féle búcsúztató címét, pontosabban a mű címlapját, míg Horváth Róbert »Hatvani István professzor (1718–1786) és a magyar statisztikai tudomány kezdetei« (Bp., 1963.) c. munkájában a 78. lapon Lósy-Schmidtre hagyatkozva említi meg Naszályi verses búcsúztatóját.

Úgy tűnik tehát, hogy a XX. századi kutatás már nem tudott hozzáférni Naszályi János »Szomorú halotti beszéde«-éhez, bár Lósy-Schmidt debreceni kutató lévén, mindent elkövethetett a mű felderítésére. Az 1930-as évek kutatásának eredménytelenségét támasztja alá Csúry Istvánnak a Kossuth Lajos Tudományegyetem igazgatójának e kiadás sajtó alá rendezőihez intézett levele is 1973. októberéből. Levélbeli megkeresésünkre a következőt válaszolta: »... utána néztünk Naszályi halotti beszédének, de eredmény nélkül. Az sem a Református Kollégium könyvtárának állományában, sem a mienkben nincs meg, beleértve a Miliesz Béla-féle hagyatékot.«

A fentiek alapján úgy véljük, hogy a további kutatást segíthetjük, ha a MK szöveg közzlése mellett, itt a jegyzetben újra lenyomatjuk Miliesz Béla közleményének a Naszályi-műre vonatkozó részét.

»... Hatvanira vonatkozó családi irataim közt — írta Miliesz Béla — nevezetes még a felette tartott gyászbeszéd, mely már magában véve is elég adatot szolgáltat a nevezetes férfiú magán- és nyilvános életéhez. A csinos alexandrinus versekben írott búcsúztatónak teljes címe ez:

Szomorú halotti beszéd
amely ama boldog emlékü, sokféle tudományokkal és virtusokkal tündöklő Férfiúnak,
Tiszteletes, Tudós, Tekintetes, Nemes, Nemzetes és Vitézlő Hatvani István uramnak,
debreceni Reformátusok Collegiumának

XXXVII. évek alatt a szélesen kiterjedett
Philosophiának minden részében ritka tudomá-
nyú és fáradhatatlan Professorának Tekin-
tetes nemes Bihar vármegye egyik hites As-
sessorának halhatatlan emlékezetére iratott,

— a mely évben

E hiv s vitéz szolgát az Ur mint várába
Bevivé a dicső lelkek országába

Ao 1786. Sz. András havának 16-ik napján
Naszályi János ugyanazon Collegiumban tan-
uló Poetáknak Publicus Praeceptoruk által.

Pallida mors aequo pulsat pede

Pauperum tabernas

Regumque Turres. Horac.

Szónok szomorú alkalmi bevezetés után előadja Hatvani származását, iskolai pályafutását s a már kitűnő, a külföld által is elismert tudóssá lett férfiúról így szól:

— — Ily magos szárnyakon repülő hírére

Felébred Debrecen s hívó levelére

Ötet méltóztatja s terhes kormányára

Oskoláknak kérvén igazgatására.

[5] Mely terhet könnyebben hogy vállalra végyen,
Onnét [Ti. Helvetiából] Belgiumba még tanulni mégyen.

Hol az oskoláknak Leyda szemefénye

Lészen elméjének vezérlő törvénye.

Kevés idő alatt ott a doctorságot

[10] Nagyra vivén, benne nyert laurus ágot
Mussenbrock s *Bernoulli* addig vezérelték,
Hogy nagy *fizikussá* s *földmérővé* tették.
Ama híres *Gronon* Leydában laktában
Méltóztatott ötet baráti sorában.

[15] Ily sok tisztességgel s tudománnyal tele
Negyvenkilencben lett idejövetele,
Mikor kormányára aztán felültették
A collegiumnak s professorrá tették.
Maga iránt itten mihelyt beköszöntött

[20] Tanítványaiba szeretetet öntött.
Hogy folyt az ifjakra a tudomány ere
E kutfőből és volt mely hasznos sikere,
Harminchét esztendő tegyen bizonytságot,
Sok száz tanítványa szóljon igazságot.

[25] Kiket hűségesen addig legeltetett,
Sokaknak fejekre koszorut tétetett. —
Volt ő e világnak egy bölcs tanítványa,
Mint ezt megmutatta ritka tudománya,
Mert még köztünk tarta élete folyása,

[30] Sokakra közülünk volt bőv áradása.
Volt a Physikában *Kepler*, *Leibnütz*, *Newton*,
Kikkel az egeken járt csaknem egy uton.

- Sőt e naptól számos planéta világot
 Kölesönzött, a melylyel feljebb-feljebb hágott.
 [35] Széles Európa csudálta munkáját,
 Szedte is sok izben dicséret pálmáját.
 Orvosi kezéről sok beteg szólhatna
 S gyógyulása felől tudományt adhatna.
 Szólhatna sok szegény, nemes, gróf és báró,
 [40] Ki már a halálnak völgyében volt járó,
 Kiket mintegy újra a világra hozott,
 S nekik megújulást s életet okozott. — — —

Majd jellemezve szónok Hatvaninak mély vallásosságát, tevékenységét, kitartó erélyét az anyaszentegyházért, családias szép életét, ritka emberszeretetét s nyájasságát, így szól:

- Vele születtetett vidám tekintete,
 [45] Valakivel szólott, minden kedvellette,
 Ez az oka, hogy sok nagy urak, mágnások
 Gyakorta házánál kérték kiszállások.
 És bátor már meghalt, fog élni hírében,
 Mig jár a fényes nap tizenkét jegyében. — — —

Közli

Milesz Béla. †

(VÜ, 1872. május 19. 20. sz. 246—247. l.)

Az eddig kifejtettek alapján nem kívánunk tárgyi magyarázatokat fűzni *A magyar Faust* c. karcolathoz, hiszen az lényegében nem más, mint prózai parafrázisa Naszályi János »Szomorú halotti beszéd«-nek. Arra azonban itt is nyomatékkal felhívjuk az olvasó figyelmét, hogy a közel százéves búcsúztató verssel való találkozás MK számára megadta a Hatvani-mondakör kialakulásához a magyarázatot. Ennek a felismerésének a jelen cikkben több ízben is hangot ad, így 76 : 21—77 : 3, 78 : 5, 78 : 34—79 : 7. A legenda mikszáthi feldolgozása a bevezetőben említett *A magyar ördög* c. elbeszélés (Krk 35. köt. 190—204. l. és a hozzáfűzött jegyzeteink 340—346. l.).

A MI KIS HÚGOCSKÁINK

M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. június 24., 7. évf. 172. sz. (1., 2., 3. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

II. *Jk 34. köt.* = *Hi 2. köt.* *Az igaz humoristák. Bp., 1914.* 131—137. l.

A jelen Krk a PH-beli szöveget közvetíti.

A Zirzen Janka Sugár úti (ma: Népköztársaság útja) iskolájának évszázó ünnepségéről szóló kedves, meleg hangú karcolatot Rubinyi Mózes beillesztette a *Hi 2.* kötetébe, és ezzel Mikszáth-írássá emelte. MK szerzőségét, Rubinyi döntésén kívül a stílárius jegyek és fordulatok egyértelműsége mellett még két mozzanat bizonyítja: a beszámoló

úgy alkotta meg, mintha egy ifjú tudósjelölt írása lenne, akit mentora vitt magával az évváró ünnepélyre. A bevezető részben — önvallomás formájában — bemutatja a beszámoló író egyéniségét és ambícióját (79 : 1—80 : 2). E részben felsorakoztatja azokat az eszközöket és módokat, amelyekkel az Akadémia tagjává lehet válni. Ezek a kritériumok összezsengenek MK-nak korábbi, az Akadémiát bíráló írásainak fordulataival (ld. *Szelíd nyájaskodások a t. Akadémiával* Krk 67. köt. 50—53 l. és a hozzáfűzött jegyzeteink 246—247. l.). Az említett írásokban a konzervatív testületbe bejutó fiatalabb nemzedék »tudóssá« válásáról fest ironikus képet. Ezek a mozzanatok a karcolat jelzett részében visszatérnek.

De visszatérő motívum MK e korszakbeli írásaiban a nőnevelés helyzetével való foglalkozás is. Veres Pálnéről szól a jelen kötetben található *A veres Házból* c. írása, amelynek jegyzetei között felsorakoztattuk a korábbi, Veres Pálné tevékenységével foglalkozó írásait (ld. a kötet 255. lapján). A nőnevelés kérdésén belül a Zirzen Janka leányintézetéről is szólott már a *Száz leány egy bokorban* c. karcolatában (Krk 69. köt. 46—51. l.). Ehhez az 1884-es íráshoz fűzött jegyzeteinkben röviden jellemeztük Zirzen Janka célkitűzéseit és pályáját (ld. uo. 225—227. l.). — Meg kívánjuk jegyezni, hogy Zirzen Janka iskolájának épületében működik a mai Varga Katalin gimnázium.

A korábbi *Száz leány egy bokorban* című írás a tanintézetet mutatta be, a jelen karcolatban a pedagógiai munka eredményéről, a növendékek évvárójáról számol be írónk. Az egyes utalásokról ld. alább.

Tárgyi magyarázatok

Lap. Sor

- 79 : 1—3 *Van nekem egy akadémiai tag ismerősöm, akivel én együtt szoktam vacsorálni. Tudvalevő dolog, hogy az együttes vacsorától az ember maga is tudóssá lesz.* — Az 1884-es *Akadémiádák* c. cikkében MK e »barátkozás« hasznáról írt: »... épüléssel olvastam a napokban... mint nevelik tudós mecenások akadémikussá íródeákjaikat, tényérnyalóikat, panegristáikat.« (Krk 68. köt. 48 : 1—4)
- 8—9 *régi ismerősöm, Kaparczy János, nagykőrösi születés és rendes tag.* — A névadáskor MK ún. beszélő nevet adott fiktív alakjának, nagykőrösi származásával pedig arra kívánt utalni, hogy Arany János, Salamon Ferenc, Szász Károly hajdani köréhez tartozott kitalált alakja.
- 80 : 5—12 Jelentéktelen témák, plagizált művek. — MK a korábbi *Akadémiádák* c. írásában leleplezően írt az összeollózás gyakorlatáról (Krk 68. köt. 48—49. l.).
- „ 21 *konfortáblí* — bércocsi, fiáker
- 82 : 35—36 *Hm! Tehát ha Trefort nem lesz többé miniszter, »Trefort«-nak fogjuk írni.* — E tréfával MK minden valószínűség szerint egy korabeli iskolákban használatos tréfás fordulatot örökített meg.
- 84 : 7 *forsz* — valakinek erős oldala, előnye

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1885. január 13., 7. évf. 13. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A karácsonyi szünet után megtartott 1885. jan. 10-i rövid képviselőházi ülésről MK nem írt beszámolót. Ez alkalommal a Ház elnöke bejelentette, hogy a pótválasztások alkalmával Gromon Dezső, Péchy Andor és György Endre választása ellen nem érkezett panasz, végleg igazolt képviselőknek nyilvánította őket. Majd három interpelláció hangzott el: *Olay Szilárd* a budai rakpart kiképzésével kapcsolatban, *Komlóssy Ferenc* egy felekezeti iskola államosítása ügyében, *Szederkényi Nándor* a vasúti szerelvények fűtetlensége miatt interpellált a szakminiszterhez. (KNapló, 1884—87. II. köt. 313—317. l.)

A képviselőház jan. 12-i ülésén az 1885. évi költségvetés részletes tárgyalásával folytatták az év végén megkezdett vitát. *Horváth Gyula* az ország gazdasági helyzetével, a kormánytól elvárható gazdasági politika és orientáció célszerű irányjaival foglalkozott. *Károlyi Sándor* gr. a mezőgazdasági termelés problémáit sorakoztatta fel, és ennek keretében szólott azokról a szükséges gazdasági intézkedésekről, amelyeket a kormánynak kellene meghoznia, hogy védelmet és biztonságot nyújtson a mezőgazdasági termelésnek. *Ullmann Sándor* az igen alacsony mezőgazdasági árakról és azok következményeiről fejtette ki véleményét. *Enyedő Lukács* a kormány átgondolt és céltudatos közigazdasági politikáját hiányolta, és ennek alátámasztására több példára utalt. *Simonyi Iván* a kapitalizálódás jelenségeivel szembeszögülő külföldi agrárius mozgalmak hazai adaptálására hívta fel a figyelmet. *Lipthay Pál* az ipar és a kereskedelem gondjairól szólt, a költségvetést nem fogadta el. *Széchenyi Pál* gr. szakminiszterként reagált az elhangzott észrevételekre, azokat a mozzanatokat emelte ki, amelyek a kormányzat gazdaságpolitikáját irányítják. (KNapló, 1884—87. II. köt. 317—341. l.)

A szünet után összeülő parlamentről írott első tárcájában MK a képviselői élet hétköznapijaiba visszazökkenő képviselők magatartását eleveníti meg, a költségvetési vitában felszólalók közül Horváth Gyula és Károlyi Sándor nevét említi meg, az előbbinél hosszabban méltatva szóznoki képességének összetevőit, Károlyi Sándor beszédéről szólva a külsőségekről szólt, nem tartotta szükségesnek a szóznoki érvek összegzését vagy jellemzését. A többi felszólalást meg sem említette.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 87 6 *huruttyol* — nyelvjárási hangutánzó szó a nedves tárgyak súrlódásából keletkezett hang érzékeltetésére
 7 *csicsog* — cuppogásra emlékeztető hangot ad
 8 *parazol* — fr. szó: esernyő
 „ 28 *konvulzív* — görcsös
- 88 : 20—21 *Hanem Horváth legyűrte a közvéleményt is a felirati vita alkalmával tartott beszédével. Azóta kedvence lett.* — MK utalása Horváth Gyulának az országgyűlés 1884. okt. 20-i ülésén elmondott beszédére vonatkozik. Az akkor írott karcolatában MK részletesen foglalkozott Horváth Gyula felszólalásával (ld. *A t. Házból* Krk 69. köt. 116—119. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket 273—274. l.).
- 26 *S egy-egy szónoklata után Lánecz Gyulának az utó dai* — MK célzása kettős: az 1884-es választásokon Lánecz nem jutott mandátumhoz, így nem lett a parlament tagja. Az előző ciklusról írt karcolataiban írónk többször ironikus megjegyzést tett arra, hogy Lánecz Gyula állandóan könyvet hord magánál, és azzal azt a benyomást kelti, hogy azokból meríti beszédeihez az érveket. Így pl. *A derek Basó* c. cikkében is hasonlóan aposztrofálja MK Lánecz »olvasottságát« (Krk 69. köt. 63. l.).
- 89 1—2 *dacára, hogy hiányzott belőle a múltkorinak retorikája és lendületesége* — ld. a 88 : 20—21 sorhoz fűzött jegyzetünket.
 4—7 *Tehát valószínű, hogy Horváth Gyula megint le fog akarni mondani. Mert Horváth Gyula minden sikere után be szokta adni lemondását.* — MK ezzel az utalással az előző év végén elterjedt híresztelésre utalt, amely szerint Horváth Gyula le akart mondani mandátumáról. A lemondást előbb a Thaisz Elek távozásával megürült budapesti főkapitányi szék elfoglalásával hozták összefüggésbe, majd más kombinációk keletkeztek. E hírekkel MK is foglalkozott (ld. *A pletyka* Krk 69. köt. 65. l., a nov. 29-i *A hét története* 75—76. l. és a hozzáfűzött jegyzetünk 244. l.). Végül Horváth arra kényszerült, hogy a sajtóban nyilatkozzék (ld. PH, 1884. nov. 24. sz. 5. l.).
- 21—22 *Egy-egy hang búsan suttogá: »helyes«.* (*A sztenográfok feljegyezték: »élenk helyeslés«.*) — Károlyi Sándor gr. beszédének szövegében a KNapló több helyeslő közbeszólást örökített meg (i. h. 323—327. l.).
- 24 *markíroz* — színlel, megjátsszik, jelez (nem teljes átéléssel)
- 32—34 . . . *Kétszáz éve múlt már annak, ahogy az egyik Károlyi Sándor begöngyölte a szép piros zászlót, s lecsapta a fegyvert.* — MK Károlyi Sándornak, a kuruc hadak főparancsnokának 1711. máj. 1-i majtényi fegyverletételére utalt.
- 35—36 *fölveszi a fegyvert az ellenzéken a másik Károlyi Sándor.*
 — Károlyi Sándor gr. az 1881—84-es ciklusban szabadelvű

párti programmal lépett fel, az 1884-es választások alkalmával az Apponyi vezette mérsékelt ellenzékhez csatlakozott, 1885-ben elnöke lett a Nemzetközi Gazdakongresszusnak, majd a Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézetének. Az évek során a konzervatív földbirtokosok, az ún. agráriusok érdekeit hirdető gazdaságpolitikusok egyike lett.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1885. január 14., 7. évf. 14. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 13-i ülésén folytatták a vitát a földművelési tárca 1885. évi költségvetéséről. *Keglevich István* gr. agrárius szempontból bírálta a kormány mezőgazdasági politikáját, a termékek értékesítésével kapcsolatos tevékenységét, a talajművelés terén tapasztalható mulasztásokat. *Ugron Gábor* és *Herman Ottó* személyes megtámadtatás címén utasította vissza *Keglevich István* egyes megjegyzéseit. *Szentkirályi Albert* a vámpolitika előnyös lehetőségeit ecsetelte és jelezte, hogy a kormány nem megfelelő gazdasági politikája következtében Ausztria nem fog a gazdasági termékek piacává válni. Részletesen szólt a dohánytermelés helyzetéről. *Bauszner Guidó* a kelet-európai országok mezőgazdasági kivitelének várható növekedéséről szólt, amely veszélyeztetheti a magyar mezőgazdasági kivitelt. *Széchenyi Pál* gr. választott Szentkirályi Albert egyik megjegyzésére, majd a külön vámterület felállításával kapcsolatos nézetekkel szállt vitába. *Rácz Géza* a mezőgazdasági válságból való kiemelkedés járható útjaként a szesz- és cukorgyártás fokozását és exportját említette meg. Beszédét az antiszemita agitáció kellekeivel tarkította. *Wahrmann Mór* személyes megtámadtatás címén utasította vissza *Rácz Gézának* személyével kapcsolatos állításait. (KNapló, 1884–87. II. köt. 342–370. l.)

A földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium 1885. évi költségvetésének tárgyalását az agrárius körök nézeteik erőteljes propagálására használták fel. A vitának ez a jellege arra készítette MKt, hogy behatóbban foglalkozzék az üléssel. Karcolatában tehát nemcsak a szónoki habitust, hanem a fejtegetés eszmei irányát és indítékát is érzékelteti. Nem hagyja említés nélkül az agrárius kórusba bekapcsolódó antiszemita szónok megnyilatkozását sem.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

90 : 1–2 *Dobránszky Péter* szólásra iratkozott fel szombaton. Hódító név ez. — MK utalása az 1884 kora nyarán a parlamentben kirobbant éles és személyes vitára vonatkozik, amelynek során *Dobránszky Péter*t a függetlenségi pártiak pánszláv

- kapcsolatok fenntartásával vádolták meg. Ld. ezzel kapcsolatban a Krk 68. kötetében az alábbi cikkeket: az 1884. máj. 3-i, máj. 10-i, máj. 13-i és a máj. 23-i *A t. Házból* c. karcolatokat, amelyek az ügy fejleményeivel foglalkoztak.
- 90 21–22 *Annyi terv volt abban a jövőre, és olyan hosszú volt* — Keglevich István gr. részletesen fejtegette talajművelési, öntözési elképzeléseit és az ezek megvalósítására létesítendő hitelszövetkezetek feladatait. Felszólalása valóban igen hosszadalmas volt, a KNaplóban tíz és fél lapnyi terjedelmet foglalt el (i. h. 343–353. l.).
- 24–25 *No, most már megvan az »Ezer év, egy akol, egy pásztor« szerzője!* — Gulyás Pál »Magyar írói álnév lexikon«-ja szerint (699. l.) az »Ezer esztendő vagy egy akol és egy pásztor« c. anonim röpiratnak Gera József volt a szerzője.
- 29–33 *Éber Nándor felugrott, és a miniszterelnök üres székéhez ment, annak az irományai között kezdett türelmetlenül kotorászni. Jézus Mária, mindjárt belekerül a jövendő magyar politika a »Times-ba!* — MK tréfás utalása arra vonatkozott, hogy Éber a szabadságharcot követő időben a Times levelezője lett, hazatérte és képviselővé válása után, továbbra is tudósította a Timest, egészen 1885 februárjában bekövetkezett haláláig.
- 91 5 *Szervusz, te, társadalom!* — mondja Grünwald. — MK játékos utalása Beksis Gusztávnak Censor álnév alatt, az előző 1884. évben megjelent »Társadalmunk és nemzeti hivatásunk« c. röpiratára vonatkozik.
- 6 — *Szervusz, te, állam!* — replikáz vissza Beksis. — MK utalása arra vonatkozott, hogy Grünwald Béla híve volt a közigazgatás államosításának.
- 19 — *Nem-e a néhai Kemény István csizé?* — Az utalás Kemény István madárszeretetére vonatkozik. MK 1883. febr. 10-i *A t. Házból* c. karcolatában megírta a Kemény István és a stiglic történetét (Krk 65. köt. 137–138. l.). Tíz hónappal később rajzzá kerekítette *A képviselőház madara* címmel. (Krk 34. köt. 196–199. l. és a hozzáfűzött jegyzetek 344–346. l.).
- 20 — *Dehogy! Inkább az Andrássy verebe.* — MK gyakran emlegette Andrássy Gyula példázatát a hét verébről: Ha hét veréb ül a fán, és abból kettőt lelövünk, hány marad a fán? (Felelet: Egy sem, mert a többi elrepül.) (Ld. Krk 54. köt. 283. l.; Krk 61. köt. 70. l.)
- 31–33 *Az öreg Prileszky Taddus, aki még visszaemlékezik arra (amit én is leírtam ezelőtt egy fél évvel), hogy egy fehér macska szabadult be a tanácsterembe* — Ld. *Macska a t. Házban* Krk 68. köt. 158–160. l. és a hozzáfűzött jegyzetek 314–315. l.
- „ 38 *szignatúra* — ismertetőjegy
- 92 : 6–7 *Ugron a buzogányát vette elő, s reá lódítá Keglevich pajzsára ádáz haraggal* — MK stiláris eszközökkel érzékeltette a

- Keglevich István beszéde után személyes kérdésben felszólaló függetlenségi párti képviselő válaszában tónusbeli eltérést. Ugron ugyanis igen élesen vágott vissza: »T. Ház! (Halljuk!) Az előttem szólott képviselő úr nem szokott le azon modoráról, melyet a múltkor tanúsított, ti. a leckéztetés modoráról. Aki leckéztetni kezd a parlamentben, az legyen készen arra, hogy a leckét vissza fogja kapni. (Helyeslés a szélsőbalon.) Mindenféle modort szívesen fogadok, t. Ház, mert tudom, hogy a parlamenti tér küzdter. Mérünk enyhébb és mérünk keményebb csapásokat egymásra, és aki kapja, el szokta azokat viselni mint a küzdelem díját; de a prepotens hang az, melyet nem szoktunk meg e házban és annak, aki prepotenciával lép fel, azonnal körmére koppintunk, hogy szokják le róla. (Élénk tetszés a szélsőbalon.) « (I. h. 353. 1.).
- 92 : 8—9 *míg Herman szelíden leereszté villogó kelevéztét és csak az ujjával fenyegeté meg az agrárok kevély vezéré. — A KNapló tanúsága szerint Herman Ottó sokkal visszatartottabb formában utasította vissza Keglevich állítását: »T. képviselőház! (Halljuk!) Személyes kérdésben vagyok bátor szót kérni. Meg fogom találni az alkalmat arra, hogy a t. képviselő úrnak akkor, amikor mostani beszédének egész szövegéről értesülni fogok, tüzetesen felelhessek. Mindaddig is kijelentem a következőket: Amikor én bírálatot mondtam, beszédét nemcsak elolvastam, hanem iparkodtam azt szóról szóra meg is hallgatni, mert a t. képviselő úr közvetlen közelében foglaltam helyet és ha a t. képviselő úr nekem meg fogja magyarázni azt, hogy a botbüntetést miképp lehet összeegyeztetni az igazi liberalizmussal, akkor legyen neki igaza. (Élénk derültég és tetszés bal felől.) « (I. h. 353. 1.)*
- 10 *homéroszi hang — e fordulattal MK saját stílusát aposztrofálta, ti. epikus stílusban és formában adta elő a két függetlenségi párti képviselő viszontválaszát.*
- 15—16 *Szentkirályi Albert, a balra rézsunt ereszkedő új csillag» — MK utalása homályos, valószínűleg a mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott volt Deák-párti politikai politikai helyzetváltoztatására, esetleg a függetlenségi párthoz való közeledésére céloz.*
- 33—35 *Az jellemzi, mondja [Rácz], legjobban Magyarország közgazdasági politikáját, hogy az előadó széken Wahrmann ül, aki az uszorát védelmezte programbeszédjében. — Rácz Géza igen élesen személyeskedő hangú támadást intézett Wahrmann Mór ellen, ebben ez az állítás is szerepelt. (I. h. 369. 1.)*
- 93 : 1—4 *Rácz további személyes támadása és Simonyi közbeszólása. — MK pontosan adta vissza az elhangzottakat, Ráczot Péchy Tamás rendreutasította, akkor mondta a következőket: »Keleti szomszédok szorították ki nemzetünket ősi hazájából nyugatra e második szép hazába, itt egy évezredig pihent*

- vagy győzedelmesen védekezett ellenségei ellen; és most ismét itt kísértének ijesztő számban keleti visszataszító alakok és szorítják a nemzetet. SIMONYI IVÁN: Kérem ez személyes sértés. Hisz Wahrmann Mór szép ember. (*Nagy derűtlenség.*) ELNÖK [Péchy Tamás]: Kénytelen vagyok a t. képviselő úrnak e kifejezését megrovással illetni . . . » (I. h. 359. l.)
- 93 8—10 [Rácz] *alig bírta végezni beszédét imígyen: »Oroszlánokkal küzdünk hajdanában . . . « A többit olvassa el hozzá a t. Ház Petőfiben!* — MK pontosan tolmácsolta Rácz Géza szónoki fogását (ld. KNapló, i. h. 359. l.). Az idézett Petőfi-sor az 1848. szeptember 30-án keletkezett »Élet vagy halál« című költeményből való, annak 47. sora.
- 11—12 (*Most már mégsem merete a Házat Shakespeare-hez utasítani.*) — MK e mondattal Rácz Gézának egy előző évi irodalmi hivatkozására utalt, amikor a szónok Shakespeare-t német íróként aposztrofálta (ld. az 1884. okt. 25-i *A t. Házból* c. karcolatot Krk 69. köt. 129. l.).
- 16—18 *Végre szerencsésen elcsendesedett a vihar, s nem maradt fenn egyéb függő kérdés, minthogy melyik a historikusabb név. A Rácz Gézé-e vagy a Wahrmanné?* — MKnak ez a megjegyzése abból a helyzetből adódott, hogy amikor Wahrmann Mór személyes megtámadtatás címén válaszolt Rácz Géza szónoklatára, az antiszemita képviselők közbekiáltásokkal zavarták. A KNapló szerint ez a következőképp alakult: » . . . Ez alkalommal hivatkozást tett Rácz Géza (*Felkiáltások bal felől: Képviselő!*). Ő sem mondta, hogy Wahrmann Mór képviselő, hanem csak azt hangoztatta, hogy Wahrmann Mór. SIMONYI IVÁN: Ez historikus név! (*Derűtlenség bal felől.*) WAHRMANN MÓR: Sokkal historikusabb, mint a Ráczé, sokkal többet tett a haza érdekében. (*Mozgás jobb felől.*) Én határozottan kinyilatkoztatom, hogy egy árva szót sem mondtam arról, amit a képviselő úr felhozott (*Felkiáltások baloldalon: Benn volt az újságokban!*) Méltóztassék elolvasni a lipótvárosi választók előtt elmondott beszédemet, egy árva szót sem mondtam erről . . . » (KNapló, i. h. 370. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. január 15., 7. évf. 15. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 14-i ülésén tovább tárgyalták az 1885. évi költségvetést. Elsőnek *Visi Imre* szólott hozzá a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium költségvetéséhez. Vitatta az agráriusok által felsorakoztatott érveket, elmarasztalta a függetlenségi párt vita-

módszerét. Elfogadta a költségvetést. *Almássy Sándor* a mezőgazdaság problémáinak forrását abban látja, hogy a kormány engedelményeket tett az osztrák érdekeknek. A költségvetést nem fogadta el. *Busbach Péter* az agrárválság forrását a nemzetközi piac egyre hathatósabb konkurenciájában jelölte meg. Ellensúlyozására azt javasolta, hogy az ipar fejlesztését összhangba kell hozni a mezőgazdaság termelésével. *Herman Ottó* a talajjavító tevékenység hatásos voltát vitatta, túl soknak tartotta a beharangozott tervet és kevésnek a valódi eredményt. *Apponyi Albert* gr. visszautasította a mérsékelt ellenzék szónokainak fejtegetéséhez fűződő kritikai megjegyzéseket, személyes vitába szállva a kormánypárt és az ellenzéki párt szónokaival. *Ugron Gábor* interpellációt intézett a király személye körüli miniszterhez, azt kifogásolva, hogy a király a magyar főudvarmester mellőzésével fogadta a magyar urakat. (KNapló, 1884—87. II. köt. 317—390. 1.)

*

A parlamentben folyó agrárvitáról MK nem tájékoztatta behatóan olvasóit, inkább a szónokok magatartását ecsetelte. Előljáróban röviden felidézte a jan. 12-i ülésen szűzbeszédét tartó Liphay Pálnak zavara leküzdésére fordított erőfeszítését. Ennek leírásával még jobban ki tudta emelni az ugyancsak első alkalommal jelentkező Visi Imre általános tetszést kiváltó megnyilatkozását. Nagy elismeréssel szölt MK Apponyi Albert felszólalásáról, aki rögtönzött beszédében utasította vissza a pártját ért észrevételeket. Mind a három beszédet a szónoki képesség szemszögéből jellemezte frónk, a fejtegetések érdemi részéről nem nyilatkozott.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 93 6—7 [Tisza] (*otthon a stafírungot készíti*) — 1885. ápr. 18-án vette feleségül báró Radvánszky Béla, Zólyom megye főispánja Tisza Kálmán Paula leányát.
- 94 : 8 *nyiszál* — érint, súrol
- 11 (*De már annál mégis különb zongora a Vámosé.*) — az egykorú, politikai töltésű célzás ma már nem oldható fel.
- 29—31 [Visi] az *egységes társadalom* hangoztatásával s némely *allúziókkal* Apponyi működésére, széles anyagot dobott oda a *vita élesztésére*. — A KNapló tanúsága szerint Visi hosszasan szölt az »egységes magyar társadalom«-ról (i. h. 373—374. l.), majd a következő utalással, a név kimondása nélkül szólott Apponyi Albertről: » . . . De a szocialisztikus olajcsepp megtermékenyíté azok képzelőerejét, akik Magyarország társadalmát az erősekre és gyengékre osztottnak képzelik s azt hiszik, hogy a gyengéeknek egyéb oltalomra van szükségük az erősek ellen, mint amit megad a törvény és felebaráti szeretet mindenkinek, legyen erős vagy gyenge, első vagy utolsó . . . « (i. h. 374. l.).
- 95 10 *ibisz* — a gázlók rendjébe tartozó madár. Az Ibis religiosa a régi egyiptomiak szent állata volt.

Lap Sor

- 95 : 11 [Apponyi] *ott kóválygott az ő »saját külön felhőiben«.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Apponyi Albert a polemikus észrevételeken kívül újból erőteljesen kifejtette, hogy egyedül a vámrendszer felülvizsgálata nyújthat segítséget a mezőgazdasági válság kiküszöbölésére.
- 17—18 *Hogy a beszéd mennyire tetszett, hány viharos helyeslést, úgy van-e-t és vigaz-e-t provokált* — A KNapló igazolja MK állítását: a bal és szélsőbal sűrű helyeslő közbekiáltással fejezte ki helyeslését Apponyi fejtegetései kapcsán. (I. h. 381—386. l.)

MIBE KERÜL NEKEM A SZIVÁK MANDÁTUMA ?

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. január 15., 7. évf. 15. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Scarron*.
- II. *Jk 44. köt. = Hi 12. köt. Anekdóták I. Bp., 1917. 203—205. l.*

Ez a karcolat nem a parlamenti ülésről ad számot, de témájánál fogva szorosan kapcsolódik a képviselőház életéhez. A Krk előző 69. kötetében MK több cikkben foglalkozott az 1884. évi nyári választások során ügyeskedéssel és vesztegetésekkel megszerzett mandátumok felülvizsgálatával. E vizsgálatok során Csatár Zsigmond mandátumát is semmisnek nyilvánították, mivel az indoklás szerint »tanúk által van beigazolva, miképp a választók [ti. Csatár Zsigmond ellenfelének választói] egy része — 666 szavazó közül 123 — megakadályoztatott a szavazásban, hogy többet megfélemlítettek és tettleg is bántalmaztak . . .« (PH, 1884. dec. 10. 5. l.). Csatár mandátumának érvénytelenségéről MK *A folyosóról* c. karcolatában tájékoztatta olvasóit (ld. Krk 69. köt. 165. l. és a hozzáfűzött jegyzetünket a 313—314. l.), de már ugyanitt jelezte, hogy »a kormánypárt egy része Szivákokt óhajtja« (uo. 165. l.). A PH 1884. dec. 17-i száma hírt adott arról, hogy Szivák Imrét a kormánypárt jelöltjeként felléptették Csongrádon és az 1885. jan. 14-i pótválasztáson a többséget meg is kapta. A cikkben előforduló egyéb utalásokról ld. alább.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 95 : 2—3 *és a Herman mai szellemes beszédét akartam még kidicséerni* — Ld. még a jelen karcolat 96 : 10—12 sorát. E két fordulat MK karcolatírói leleményének eszköztárába illik: ezzel a fordulattal »indokolta meg«, hogy miért nem írt Herman szónoklatáról.
- 96 10—12 *Tudniülik az ő feladatuk valami jót, okosat mondani, nekem meg az a mesterségem, azt minél bolondabbá láptítani a*

- karcolatokban. *Nem is valami nagyon nehéz az!* — Hasonló módon fogalmazta meg korábban is MK a képviselői beszédek és a karcolatai közötti különbséget az 1883. márc. 2-i *A t. Házból* (Krk 65. köt. 183 : 31—35) és *A folyosóról* (Krk 69. köt. 165 : 1—6) c. karcolataiban.
- 96 : 34—36 *ellenzéki beszédeket gondolatok ki vele, s azokat elmondatom Liphay Pállal. Valami végtelen gyönyörűség lesz az!* — Ld. az aznapi *A t. Házból* c. karcolatban a Liphay Pál szűzbeszédéről szóló Mikszáth-fejtegetéseket (94 : 6—14).
- 97 12—13 (*Úgy rémlik nekem, mintha már a múltkori beszéde is az én fejemmel lett volna kigondolva.*) — MK Horváth Gyula jan. 12-i beszédéről és annak visszhangjáról igen kedvezően nyilatkozott (88 : 32—39), e tréfás fordulattal önmagának tulajdonítja Horváth képviselőházban aratott sikerét.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1885. január 16., 7. évf. 16. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 15-i ülésén még mindig a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium 1885. évi költségvetését vitatták. Napirend előtt *Csanády Sándor* kívánságára névsort olvastak és megállapították, hogy 111 képviselő jelent meg az ülésen. A napirendhez elsőnek *Becker János* szólt hozzá, felsorolta azokat a gazdasági intézkedéseket, amelyek gátolják a hazai mezőgazdaság rentábilis termelését. *Wahrmann Mór* előadói minőségében cáfolta az előtte szóló képviselőnek a malomiparral kapcsolatos állítását. *Zay Adolf* vitatta Horváth Gyulának a királyföldi képviselők tevékenységével kapcsolatos megjegyzését, majd a Romániával folytatott áruforgalom helyzetével foglalkozott. *Széchenyi Pál* gr. szakminiszter visszautasította Zay Adolfnak a Romániával folytatott kereskedelemről szóló véleményét. *Törs Kálmán* a mezőgazdasági válságból kivezető utat a belterjes, a termékeket iparilag feldolgoztató tevékenységben látta. *Fenyvessy Ferenc* támogatta az agrárius képviselők nézeteit, és nem tartva kielégítőnek a kormány célkitűzéseit, nem fogadta el a költségvetést. *Tisza Kálmán* miniszterelnök rövid beszédben utasította vissza Törs Kálmán aznap és Apponyi Albert előző nap elhangzott beszédének a kormány tevékenységét támadó megállapításait. (K.Napló, 1884—87. III. köt. 3—23. l.)

A földművelési tárca költségvetési vitája további érveket és ellenérveket vetett fel az ország mezőgazdasági helyzetével kapcsolatban. MK a jelen karcolatban csak jelzésszerűen említi meg az ülés-teremben elhangzottakat, olvasóit inkább a folyosóra vezeti, és annak hangulatával, anekdotáival érzékelteti, hogy a teremben a vita ella-
podott, valóban új érvek már nem merültek fel.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 97 1–4 A képviselő névsorolvasás. — Mint a regesztában jeleztük, az ülés kezdetekor 111 képviselő volt jelen a teremben, míg 339 hiányzott. Péchy Tamás bár határozatképesnek nyilvánította a Házat, de felszólította a képviselőket: »Én kérem a t. Ház tagjait, méltóztassanak pontosan megjelenni, az ország megkívánhatja a képviselőktől, hogy legalább azon négy órát, melyet itt kell tölteniök, egészen töltsék ki.« (KNapló, i. h. 4. l.) — Andreánszky Gábor megjegyzését minden bizonnyal a folyosón hallhatta MK.
- 99 11 *sorompó lovagot* — MK a lovagi tornából vett fordulattal arra a képviselőre utalt, aki sorompóba lép, azaz viadalra kel Apponyival.
- 14 *a nyútrai johász*: »*Üdvözlégy, kegyelmes urunk!*« — a politikai utalás célját és irányát ma már nem tudjuk megnyugtatóan feloldani.
- 15–16 *észreveszik, s hirtelen terjed a rémhír, hogy a miniszterelnöknek náthája van!* — A KNapló szerint Tisza Kálmán a következőkkel kezdte felszólalását: »T. Ház! Csak azért kívánok pár szót szólani még ezen késő időben is, mert különben is szokásom ellenére, meg lévén hűlve, hosszabb beszédet tartani, legalább aminőt e tárgyban tartani szeretnék, nem volnék most képes . . .« (I. h. 22. l.)
- 19 *moulinet* — a francia nyelvből a vívósport szakkifejezéseként, körvágás értelemben használta itt MK.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. január 17., 7. évf. 17. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 16-i ülésén is tovább folytatták a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárca 1885. évi költségvetésének vitáját. Elsőnek Szalay Imre kapott szót. A bajok orvoslásának egyetlen módját az önálló vámterület felállításában látta, a szőlészet helyzetét taglalta és felszólította a kormányt, hogy lépjen fel az ipari borgyártás

ellen. Beszède végén visszatért Rácz Géza és Wahrmann Mór között a jan. 13-i ülésen kirobant személyeskedő vitára. *Wahrmann Mór* felszólalásában reagált Szalay Imre észrevételeire. *Neppel Ferenc* felszólalásában a gabonatermelés és az állattenyésztés helyzetével foglalkozott, a költségvetést elfogadta. *Petrich Ferenc* az ország gazdasági helyzetét taglalta, részletesen szólt a szőlőtermelés kiaknázatlan lehetőségeiről. *Láng Lajos* felszólalásában Apponyi Albert érvelésével szállt vitába. Az észrevételre *Apponyi Albert* gr. válaszolt, melyet *Láng Lajos* viszontválasza követett. *Zimándy Ignác* Széchenyi »Hitel« c. művéből vett idézetekkel támadta a kormányt liberális politikája miatt, szónoklatát antiszemita fordulatokkal tűzdelt. *Péchy Tamás* három alkalommal is rendreutasította a szónokot. *Fenyvessy Ferenc* ironikus fordulattal utasította vissza Zimándy egyik állítását. (KNapló, 1884—87. III. köt. 24—47. l.)

A földművelési tárca költségvetési vitája címén kirobant közgazdasági polémia az írónk által leírt ülésen is továbbgyűrűzött. A beszámolóban érzékeltette a fontosabb kérdéseket, de nem hagyta figyelmen kívül azokat a sajátos mozzanatokot sem, amelyek a karcolatról számára jól kiaknázhatók. Ezekről ld. alább.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
99	1—2 [Szalay Imre] <i>aki nemhiába volt nevelésben Vácon</i> — MK utalása arra vonatkozik, hogy Szalay Imre párbajvétség miatt a váci államfegyházban töltötte büntetését. Ld. erről MK <i>Előjáróbeszéd</i> c. karcolatát e kötet 11—13. lapján és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 228—229. lapon.
	3—4 <i>még Wahrmann is olyan alakban kifogásolta, hogy az annak jólesett</i> — MK utalásával azt érzékeltette, hogy bár Szalay tevékenységében támadta Wahrmann Mórt, mellőzte az éles személyeskedő megfogalmazásokat. Stílusa érzékeltetésére az alábbiakat idézzük: »Én nem akarom Wahrmann t. képviselőtársamnak mint kereskedőnek érdemeit kisebbíteni, elismerem azokat. De mégis jobb szeretném, ha akkor, midőn Magyarország földművelése ily válságos körülmények közé jutott, az előadói széken egy földművelő ülne, az bizonyosan nagyobb szeretettel és rajongással fogná e tárca ügyeit előadni, mint Wahrmann t. képviselőtársam, aki kereskedő. Azt mondta a t. képviselő úr a múltkori beszédében, hogy az előkelő gondolkodó egyének arra a meggyőződésre jutottak, hogy az ellenzék modora miatt nem lehet szólniok. Hát ez nézet dolga t. Ház, de egyre figyelmeztetem a t. előadó urat s ez az, hogy amidőn magát gróf Köglevich képviselő úrral egy rangba helyezi az előkelőségben, még várjon egy kissé, mert még nincs főrendi tagnak kinevezve . . .« (i. h. 28. l.).

- 99 : 5—6 *hol vegyen még két katona fiút — ehhez a beszédhez is?* — MK ironikus utalása arra vonatkozott, hogy a jan. 13-i személyes támadás miatt — mint a folyosó hírei is jelezték — párbaj készült Wahrmann és Rác között.
- 10 *a nagy Wahrmann beszélt »előkelő gondolkodással«.* — Szalay Imrének adott válaszában Wahrmann Mór a következőket mondotta: »A képviselő úr [ti. Szalay] élcet akart mondani rám. Megengedem, hogy e téren szintén mesterem lehet, ezen élc sokak nézete szerint igen sikerült, de én nem tartom annak, mert szavaim félremagyarázásán alapul. Szerinte ugyanis utolsó felszólalásomban azt mondtam volna, hogy előkelő férfiú nem szeret most itt a Házban felszólalni, midőn ilyen megtámadásoknak van kitéve és erre azt mondta a képviselő úr, hogy nem vagyok előkelő, még nem vagyok a felsőház tagja. CSANÁDY SÁNDOR: De az lesz! (*Derűltség*) WAHRMANN MÓR: Engedelmet kérek, én nem mondtam, hogy előkelő, hanem előkelő és nemes gondolkodású férfiú . . . Bátran kimondom azt, hogy tudok oly embert képzelni, egy szegény koldust, ki a népnek legalsóbb rétegében született és nevelkedett is, és annak dacára előkelően és nemesen tud gondolkozni, és tudok magamnak képzelni felsőházi tagot, ki a legmagasabb rangban született és nevelkedett, de előkelő gondolkodása még sincsen. (*Élénk helyeslés jobb felől.*) . . .« (I. h. 29. l.)
- 100 : 1—2 *elkezdte [Wahrmann] az uzoratórvényt szidni, amit pedig Kőrösi Sándor készített.* — Wahrmann beszédében a következőképp fogalmazott: »Én választóim előtt, mikor a múlt országgyűlés alkotásairól szoltam, azt mondtam, hogy sem az ipartörvény, sem az uzoratórvény nem sikerültek teljesen, hogy ezek az országgyűlésnek és a törvényhozásnak szerencsétlen alkotásai. Indokoltam is, hogy miért. Mert mindkettő kompromisszum eredménye.« (I. h. 30. l.)
- 4 *perszvedél — rábeszél, meggyőz*
- 4—5 *a párbajbírószágot toborzó Rác Gézáékat: ne verekedjenek semmi áron.* — Ld. a 99 : 4—5 sorhoz fűzött jegyzetünket.
- 26—27 (*De már annyira mégsem taksálom [Petrich Ferencet], hogy neki kellett megbuktatni a mi jó elnökünket.*) — MK utalása homályos, nem tudni, ki az elnök, akire célzott. Ti. Péchy Tamás, a Ház elnöke nem lehet, mert őt változatlanul korábbi kerületében választották meg 1884-ben.
- 35—101 : 14 Ugron Gábor tréfája Göndöccsel. — MK e párbeszédet vagy folyosói tájékoztatásból merítette, vagy karcolatírói ötlet szülötte, mert mint maga a 101 : 13—14 sorban jelzi, Petrich beszédében nem volt semmi utalás a méhészet ellen.
- 101 : 19—24 Petrich észrevétele Wahrmann mosolyára. — A MK által leírt incidensből a KNapló a következőt örököltette meg:

PETRICH FERENC: » . . Tudom, t. Ház, hogy ez a téma nem népszerű, de végre is azért vagyunk itt, hogy minden képviselő megmondja, ami szíven fekszik, és amit érez, mégha a t. előadó úr mosolyog is rajta. (*Közbeszólás jobboldalról: Hiszen nem mosolyog!*) Nem tagadom, hogy joga van a mosolygáshoz, de nekem meg jogom van, hogy elmondjam nézetemet. ELNÖK: Kérem a t. képviselő urat, ne tessék olyanokat mondani, hogy „mosolyog az előadó úr”, mikor esze ágában sincs mosolyogni. (*Élénk derűség.*) . . « (I. h. 35. l.) — Lehetséges, hogy az ülésteremben elhangzott az írónk által leírt jelenet és a KNapló már csak regisztrálta a tényeket, de ezek szerint nem szó szerint.

102 : 5—7 *Apponyi úgy tesz az osztályokkal — mondá —, mint az anya, aki minden gyermekének azt mondja külön: »téged szeretlek legjobban«.* — MK pontosan közvetítette Láng Lajos hasonlatát, bár a hasonlatból származó konklúziót mellőzte. A KNapló szerint a szónok a következőt mondotta: »Nézetem szerint a képviselő úr eljárása hasonlít azon légy szívű anyához, ki őszintén és igazán szereti ugyan minden gyermekét, de gyöngédségétől vezetve, félrehívja mindegyiket külön a sarokba, és azt súgja neki, téged szeretlek a legjobban. És aztán csodálkozik, midőn hazajön és látja, hogy gyermekei hajbakapnak egymással féltékenységből és irigységből . . . « (I. h. 40. l.).

8—9 *Kifejtette, hogy nemcsak a gyengéket kell védeni az erősek ellen, hanem az erőseket is a gyengék ellen.* — MK Láng Lajos érvelésének csak a kiindulópontját idézte, az egész gondolatmenetet az osztályellentétek kiéleződésétől való félelem diktálta, ennek figyelmen kívül hagyását vetette a szónok Apponyi Albert gróf szemére. Érdemes idézni Láng fejtegetését: » . . Ha ez azzal a kijelentéssel kapcsolatban említették, hogy a modern társadalomnak feladata mindig a gyengéket védelmezni az erősek ellen: akkor roppant veszélyes lejtőre jutunk. A modern államnak nem a gyengét, hanem a gyengét és az erőt kell védelmezni. Ha nem vonjuk meg azon háttárt, hogy meddig kell a gyengébbet védelmezni ez erősebb ellen: akkor igen könnyen a régi zsarnokság helyett egy új zsarnokságot hozunk be, amely zsarnokság sokkal veszedelmesebb, mint a régi, mert egyáltalán nincsenek semmi törvényes korlátjai. És midőn így talán irgalomból indulva ki, akarjuk átalakítani a társadalmat: egyszerre azon vehetjük magunkat észre, hogy a vagyonukért, életükért remegő birtokosztályt nem vagyunk képesek a feluszított birtoktalanok ellenében megvédeni . . . « (I. h. 40. l.).

13—15 *de nekem, aki megfordított pápuszemmel nézem a dolgokat, nem lehet legalább rövid említés nélkül hagynom a Zimándy beszédét.* — MK e fordulattal — a korábbi illető nyilatkozatokhoz hasonlóan — fogalmazza meg a parlamenti kar-

- colatok nézőpontját. Ld. legutóbb az előző, *Mibe kerül nekem a Szivák mandátuma?* 96 10–12 sorához fűzött jegyzetünket.
- 102 16 *kompingált* — kötött
 19 *mantilla* — könnyű női köpeny
 22–23 — *Itt a talmud! — Itt van a talmud! — hangzott mindenfelé.* — MK e fordulattal azt érzékeltette, hogy a képviselők és a karzat hallgatói tudták, hogy a szónok személyében antiszemita képviselő következik.
- 27–29 *A jeles férfin egy hosszú félórán át bizonyította, hogy ezt a könyvet nem ez a mostani Széchenyi írta, de a hajdani Széchenyi.* — Itt nem a karcolatíró MK fordulatával találkozunk, hanem Zimándy Ignác szónoki fordulatát idézte írónk: » . . . Itt zárjel közt ki kell emelnem, t. Ház, hogy Széchenyi alatt nem értem azt a férfit, aki egyszer itt ült a mérsékelt ellenzék padjain és most földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter (*Derűtség a szélsőbaloldalon. Ellenzés a jobboldalon*), hanem értem azt a Széchenyit, aki mindvégig, mindhalálig hí maradt politikai elveihez . . . » (i. h. 42. l.).

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. január 18., 7. évf. 18. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 17-i ülésén befejeződött a vita a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium 1885. évi költségvetése felett. A nap első szónoka *Steinacker Ödön* volt, a mezőgazdaság és az ipar arányos fejlődésében látta a gazdasági problémák megoldásának kulcsát. *Olay Szilárd* az ország gazdasági nehézségeit ecsetelte, javasolta, hogy foglalkozzon a kormány a zálogházak számának szaporításával. Az Országos Kiállítással kapcsolatban kérdést intézett a szakminiszterhez, hogy fizetett-e 5000 ft. jutalmat a bizottság elnökének, *Matlekovits Sándor* államtitkárnak. *Nendvich Károly* a Budapesti Szemléből merített idézettel támasztotta alá egyik korábbi állítását, amely szerint Trefort Ágoston korábban antiszemita nézeteket vallott. A továbbiakban a bortermelés, a cukorgyártás és a gyapjúfeldolgozás kérdésében nyilatkozott. *Rigó Ferenc* a mezőgazdaságot sújtó adókat kifogásolta, *Ernusz Kelemen* a vámpolitika további alakulásáról fejtette ki véleményét. A hosszas vita lezáródása után *Széchenyi Pál* gr. szakminiszter válaszolt a vita során elhangzott agrárius és ellenzéki észrevételekre. A válasz után *Olay Szilárd* és *Széchenyi Pál* között éles szópárbaj alakult ki arról, hogy kapott-e vagy sem *Matle-*

kovits Sándor államtitkár a minisztertől jutalmat. E vitát követően Szalay Imre indulatos szavakkal védelmezte a borgyártás ellen be- terjesztett javaslatát. A többség nem fogadta el Szalay javaslatát. Az ülés további részében kérvényeket tárgyaltak. (KNapló, 1884—87. III. köt. 48—68. l.)

MK e karcolattal a földművelési tárca költségvetési vitájának atmoszféráját érzékeltette. A bevezető fejtegetésben (102 : 1—103 : 31) a karcolatíró gondjait ecsetelte, némi kiábrándultsággal érzékeltetve, hogy a kicsinyes célokért kicsinyes eszmékkal sikraszálló képviselők hiúságát sértette az a módszere, amellyel előző tárcáiban említés nélkül hagyta felszólalásukat. Ennek ellenére a jelen ülésről szóló beszámolójában továbbra is megtartja módszerét; az érdektelenséget nem méltányolja. Egyik-másik szónok nevének megemlítése után a saját bevezető gondolatsorának igazolására felidézi azt a kínos és kisszerű szóharcot, amely Olay Szilárd és Széchenyi Pál szakminiszter között az ülés folyamán lezajlott.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
102	: 1	<i>Négy esztendeje kísérem figyelemmel a Ház üléseit</i> — MK-nak ez a nyilatkozata is alátámasztja a Krk 62. kötetében Bisztray Gyulának azt a megállapítását, hogy MK nem 1882 elején kezdte meg parlamenti karcolatainak írását, hanem »mindjárt az első hónapokban, mindjárt a választások után összeülő „új Ház” legelső ülésnapján. Napi pontossággal: 1881. szept. 27-én.« (Krk 62. köt. 290. l.)
103	: 13	<i>skíz</i> — tarokban a legerősebb ütőkártya
	15	(<i>Különbén a XXI-es és a pagát is kiváló egyéniségek.</i>) — MK a tarokkból merített képpel érzékeltette a parlamenti hierarchiát: a XXI-es a skíz után a legerősebb lap, míg a pagát áll a sor végén, tehát a legkisebb az ütőértéke. De ennek ellenére a XXI-essel együtt kiváló egyéniségnek nevezi.
„	19	<i>perorál</i> — szónokol, szaval
104	1	<i>Pütek, Foxok és Sheridánok</i> — A három 18. század végi, 19. század eleji angol politikus kiváló szónok hírében állott. Fox és Sheridan a politikai harcokban Pitt ellenfelei voltak. — A szónoki siker érzékeltetésére MK egyik korábbi karcolatában, <i>A költségvetési vita</i> címűben is rájuk hivatkozott (Krk 68. köt. 129 : 15).
	22—23	[Nendtvich] a » <i>Budapesti Szemlé</i> »-nek csinált reklámot. Ld. a regesztában írottakat.
	24—25	<i>Rigó Ferenc igen sikerült humoros rövid beszédet mondott.</i> — MK véleményét valószínűleg a beszéd közvetkező részére alapozhatta: »Hallottam továbbá, t. Ház — mondotta Rigó —, a vita folyamán egy képviselő úrtól olyanformát is

- tanácsolni, hogyha valakinek a gazdálkodása nem megyen jól, hát menjen iparosnak; ez éppen olyan forma, mintha valaki azt tanácsolná egy hírlapírónak, hogyha lapját az előfizetők nem támogatják, vagy már a kormány sem támogatja, menjen kaszálni. (*Élénk derűtség a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ki az? Visi!*) Hangoztatta továbbá a takarékoság elveit is, és ez nagyon szép, de szerény nézetem szerint takarékoskodni csak ott lehet, ahol van miből. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)» (KNapló, 1884—87. III. köt. 57. l.)
- 104 : 29—31 *egy csomó »erdélyi« mágnás ült, mind olyanok, akik nem fizetnek háromezer forint adót (s ebben az értelemben sok magyarországi mágnás is erdélyi).* — A tervezett főrendiházi reform 3. §-a kimondta, hogy csak az lehet a főrendiház tagja, akinek »egyenes állami földadója . . . az 1885. évre az új földadó kataszter alapján eszközölt adókvetés szerint legalább 3.000 Ft-ot tesz osztrák értékben.« (A teljes szöveget ld. e kötet 324—339. lapján.)
- 105 3 (*Éppen aznap választották meg Péchy Andort.*) — A KNapló tanúsága szerint éppen aznap jelentette be a Ház elnöke, hogy Péchy Andornak, a Szilágy megyei Tasnád választókerület képviselőjének mandátumát a vizsgáló bizottság elfogadta.
- 19—106 : 8 Széchenyi Pál gróf és Olay Szilárd közötti vita. — MK egészen pontosan, valószínűleg a gyorsírói jegyzőkönyv alapján idézte fel a szóharcot. Még a közbekiáltásokat is feljegyezték a gyorsírók (ld. KNapló, i. h. 62—63. l.).
- 24 *grandezza* — méltóságteljes magatartás, nagyvonalúság

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. január 23., 7. évf. 23. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

MK a képviselőház jan. 19-i, 20-i, 21-i üléséről nem írt beszámolót. Ez alkalmakkor tovább folyt az 1885. évi költségvetési vita. Befejzték a földművelésügyi minisztérium költségvetési előterjesztésének tételszerű jóváhagyását és a jan. 21-i ülésen a vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének vitáját kezdték meg. (KNapló, 1884—87. III. köt. 68—137. l.)

A képviselőház jan. 22-i ülésén tovább tárgyalták a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1885. évi költségvetését. Elsőnek *Zimándy Ignác* szólt fel, éles szavakkal támadta Trefort iskolapolitikáját, katolikusellenességgel vádolva a minisztert. *Ugron Gábor* a katolikus autonómia teljes helyreállítását követelte, *Jókai Mór* megcáfolta Lesskó Istvánnak azt a vádját, hogy Kassát és környékét a

hazai pánszlávizmustól érintettnek tartotta. Lesskót cáfolva a nemzetiségi folyóiratokban megjelent írásaira hivatkozott. *Lesskó István* fenntartással fogadta Jókai magyarázatát. A szünet után *Bánffy Béla* foglalta el az elnöki széket. *Kiss Albert* a népiskolák számának gyarapítását sürgette. *Rostaházy Kálmán* megfelelőnek tartotta a katolikus egyház helyzetét és Ugron Gábornak az autonómiára vonatkozó követelését időszerűtlennek minősítette. *Komlóssy Ferenc* a vallásérkölcsi nevelés fontosságára hívta fel a képviselőház figyelmét, és egyben támogatta Ugron Gábornak a katolikus autonómiával kapcsolatos fejtegetését és határozati javaslatát. (KNapló, 1884—87. III. köt. 138—159. l.)

MK a karcolat bevezető soraiban betegségére hivatkozva menti ki magát a karcolat »nem-írás« esetleges vádjá alól. A karcolat második részében, az *Útközben a Házba* címűben könnyed fogásokkal megteremti a kapcsolatot az előző karcolatokkal, érzékeltetve, hogy kényszerű távolléte miatt szinte semmit sem vesztett a parlamenti élet eseményeiből az olvasó. Végül a *Bent a teremben* című részben Zimándy Ignác, Ugron Gábor és Jókai Mór beszédeire hívja fel az olvasó figyelmét, külön figyelmet szentelve Zimándy Ignác sajátos vitamódszerének.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
106	1—2	<i>No, én se tréfálok többet a saját fejemmel! Mióta elnyerte Horváth Gyula egy hétre — Az utalás magyarázatát ld. a korábbi Mibe kerül nekem a Szivák mandátuma? c. karcolatban, e kötet 95—97. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket.</i>
	10—11	<i>ha betegsége alatt a »Pesti Napló«-t olvasta (mert az a beteg dzsentrinek való lap) — MK utalása két irányba vágott: az agrárius körökhöz tartozó Pesti Naplót mint beteg embernek való olvasmányt aposztrofálta, másrészt arra utalt, hogy agrárius jellegénél fogva a válságban levő, a »beteg« dzsentrinek helyzetét cikkek sorával boncolgatta, mérlegelte.</i>
107	11—12	<i>áruló volt-e Görgey vagy sem? — 1884 őszén mozgalom indult Görgey Artúr rehabilitálása érdekében. Ezekről az akcióról MK az akkor írt karcolataiban nyilatkozott és a maga álláspontját kifejtette. Így az 1884. nov. 29-én megjelent A hét története c. karcolatában (Krk 69. köt. 75—76. l. és a hozzáfűzött jegyzetünkben 242—243. l.).</i>
	14—22	<i>Az öreg ezredes anekdotája Türr Istvánról. A Türr István igazságszeretetéről szóló történet éle Görgey Artúr ellen irányul: ti. az 1884 őszén Görgey rehabilitálása érdekében folytatott akció során Görgey nem nyilatkozott, hagyta, hogy hívei harcoljanak érte. Az 107 11—12 sorhoz fűzött</i>

- jegyzetünkben említett Mikszáth-cikk a Görgey rehabilitálásért folytatott tevékenységet fenntartással fogadta, ironk jelenlegi állásfoglalása arra mutat, hogy akkori álláspontján nem változtatott.
- 107 : 26 *cercle* — az uralkodók beszélgetése a meghívott társaság egyes tagjaival
- 108 : 12 *cserépbuksza* — pénzügyítő persely cserépből
- 17—18 *Zimándy atya azt a címet viseli az alsópapság előtt, hogy a »Trefort miniszter kalapácsa«.* — MK az 1884. okt. 19-i *A t. Házból* c. karcolatában Zimándyról szólva hasonlóan aposztrofálta (ld. Krk 69. köt. 114. l. és az elnevezés okáról jegyzetünkben 272. l.).
- 19—27 Zimándy személyeskedő támadása Trefort ellen. — MK e sorokban korántsem szatíraíró, hanem szerény krónikása a képviselői padokból elhangzottaknak. Ennek érzékeltetésére érdemes idézni Zimándy Ignác felszólalásának ezt a részét: »De egyet mégis kénytelen vagyok nyilvánosan kimondani (*Halljuk!*) és ez az, hogy énszerintem azon férfiú, aki úgy játszik az ő sarkalatos politikai és vallási elveivel, mint az a fiatal kismacska az elfogott egérrel (*Derűtség a szélsőbaloldalon*), aki úgy csereberél a legsarkalatosabb elvekkel, az ő egyházi és vallási meggyőződésével, mint amaz elkényeztetett kisgyermek az ő játékszerével; aki úgy aggatja — nem akasztja, mert többször teszi — (*Derűtség bal felől*) elveit a szegre, mint az egykori híres intranzigens tigrisek fővezére (*Élénk derűtség*) az ő hírhedt bihari pontjait. (*Zajos derűtség a bal és szélsőbal felől. Tetszés a bal és szélsőbal egyes padjain*). Én t. képviselőház egyenesen kimondom, hogy az ilyen férfiú nemcsak nem való a magyar korona legfőbb tanácsába (*Mozgás jobb felől*), nemcsak a miniszteri székbe, hanem egyáltalában a magyar parlamentbe sem. (*Derűtség bal felől. Felkiáltások jobb felől: Hohó ez már sok!*) ELNÖK: Kérem a képviselő urat (*Halljuk*), tessék az efféle nyilatkozatoktól óvakodni, mert ezek nem valók a parlamentbe. (*Derűtség és élénk helyeslés.*) ZIMÁNDY IGNÁC: Én t. Képviselőház (*Halljuk!*) az olyan férfiúra nemhogy a magyar nemzet egyedüli reményét, büszkeségét, a tanuló ifjúságot nem bízám, hanem — talán ez nem lesz inparlamentáris — az én kis galambházamat sem. (*Derűtség.*) CSANÁDY SÁNDOR: Tehát vannak galambjai? (*Élénk derűtség.*)» (I. h. 140. l.).
- 109 14—15 *Elmondta, hogy Magyarországot még egyszer meg kell hódítani — a munkával.* — Jókai Mór visszautasítva Lesskó István vádjait a következőt mondotta: »T. Ház! Minekünk Magyarországot még egyszer meg kell hódítanunk, nekünk magyaroknak. Azt többé erőhatalommal nem tehetjük. Tehetjük a műveltség útján, tehetjük az érdekek kiegyenlítésével, hogy ezen országban ennek minden ajkú fia érezze magát idehaza, érezze ezt a hazát saját édesanyjának, érezze

- magát a legtökéletesebben szabadnak. (*Helyeslés a jobboldalon.*)» (I. h. 149. l.)
- 109 : 16 *pagát* — a legkisebb értékű kártya a tarokkjátékban
- 17 *Le kell vetni a kacagányt, s fel kell venni a bőrkötényt.* — Jókai beszédének ez a fordulata az előzőekben idézettek után olvasható. Teljes szövege a következő: »T. Ház! Nekünk abban a nagy hadjáratban, melyet az egész világ művelt népei közt és mondhatom ellenére is egzisztenciánkért vívniunk kell, többé a mi ócska fegyvereink bennünket meg nem segítenek, nekünk le kell vetnünk mindenkor a farkasbőr kacagányt és fel kell kötnünk a bőrkötényt. (*Helyeslés és tetzés a baloldalon.*) Ez az, ami a nemzeteket nagygyá teszi, amely azokat jobban megvédelmezi, mint minden páncél. .« (I. h. 149. l.)
- 22 *halina* — durva gyapjúposztó
- 23—24 *nekik is erény az, ha a saját nyelvüket szeretik.* — Jókai a nemzetiségek kulturális és szellemi jogait védelmezte a függetlenségek türelmetlenségével és vádaskodásával szemben, amikor a következőket mondta: »Nem tartom oly pánszláv küzdelemnek, melyet elleneznem és mely ellen föllépnem kellene, azon vele született szeretetét minden nemzetiségnek, mely a saját anyanyelvét kultiválni akarja, mely saját szokásait nem szégyenli, sőt azokat megnemesíteni törekszik . . .« (I. h. 148. l.)
- 27—29 Lesskó István felszólalásáról. — Lesskó István mindössze négymondatos felszólalásában fenntartotta azt az állítást, amely szerint Jókai Kassát a pánszláv eszmék fészkeinek tartotta. MK a függetlenségi pártiak makacs oppozícióját méltatlannak tartotta, ezért ironizált Lesskó nem magyaros kiejtésén.
- 30 *kortina* — színházi előfüggöny, kárpit

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. január 24., 7. évf. 24. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 23-i ülésén folytatták a vallás- és közoktatásügyi tárca 1885. évi költségvetésének vitáját. *Zsilinszky Mihály* a vallásszabadság kérdése kapcsán a nazarénusok és baptisták jogi helyzetének rendezetlenségéről szólt. *Trefort Agoston* szakminiszter válaszolt a korábban elhangzott felszólalásokra és elutasította a katolikus autonómia érdekében kifejtett nézeteket. *Heljy Ignác* támogatta a vallásszabadság ügyében beterjesztett javaslatot, és ugyancsak pártolta a katolikus autonómia érdekében elhangzott érveket is. *Jánossy*

János megvédte Trefortot Zimándy előző napi támadásával szemben. A katolikus autonómia kérdését nem tartotta időszerűnek, véleménye szerint az ellenzék sem tudja, hogy milyen célokat érhetne el vele. Herman Ottó a tárcánál tapasztalható protekció és nepotizmus ellen szólt, a szakiskola-rendszer kialakítását hiányolta, majd részletes lista felsorolásával szólt azokról az illetménykülönbségekről, amelyek egyes egyetemi tanárok jövedelménél tapasztalhatók, *Szilágyi Dezso* azonnal válaszolt Herman Ottónak az egyetemi tanárok fizetéskülönbségével kapcsolatos fejtegetéseire, és magyarázni próbálta azok forrását. *Nendtvich Károly* is az egyetemi tanárok jövedelmkülönbségéről szólt, és a hibát a hallgatók létszáma után megállapított díjazásban látta. *Tisza Kálmán* miniszterelnökként a katolikus autonómia ellen szólt, nem értett egyet Herman Ottóval az egyetemi tanárok azonos összegű illetményének bevezetését illetőleg. (KNapló, 1884—87. III. köt. 160—182. 1.)

A képviselőház egyik korábbi ülése foglalkozott a Ház kapusának nyugdíjazásával. MK minden bizonnyal ismerte a kapust, Altstaedter János uramat és úgy érezte, hogy alakját meg kell örökítenie a karcolatokban. A bevezető részben rekonstruálja a nyugdíjazási kérelem megbeszélését Péchy Tamással, a továbbiakban pedig bevezeti a kapust az ülésterem karzatára, és az ő szemével írja le az aznapi ülést. Ezzel az írói fogással is érzékeltetni kívánja, hogy a tanácskozóterem belső világa egészen más, mint ahogy a jámbor kívülálló elképze-
li.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
110	1—5	A méntelepi lovak nevének magyarosítása. — MK ezzel a felsorolással arra akart ironikusan utalni, hogy a névváltoztatás mennyire elterjedt akkoriban. (Mind a három ló német, ill. francia nevét egyszerűen magyarra fordították.)
	12	<i>pietás</i> — jámborság, kegyelet
	26—27	<i>csak az a fő, hogy nyugalmazta az öreg kapust.</i> — A képviselőház jan. 19-i ülésén tárgyalta Altstaedter János nyugdíjazási kérelmét. Csávosy Béla a következő javaslatot terjesztette elő: »A kérvényező, ti. a képviselőház kapusa, Altstaedter János teljes nyugdíjaztatásához 2 év 9 hó és 18 nap hiányzik, mint a jelentés is mutatja. A bizottság mindazonáltal tekintetbe véve a kapusnak terhes szolgálatát, tekintetbe véve agg korát, mert már 79 éves, méltányosnak találta, hogy teljes fizetéssel nyugdíjaztassék. Ezen szempontból kiindulva, a bizottság nevében kérem a t. Házat, méltóztassék a bizottság javaslatát elfogadni. (Helyeslés.) ELNÖK: Méltóztatik a t. Ház elfogadni? (Elfogatjuk!) Elfo-

- gadtatik s így Altstaedter János képviselőházi kapus nyugdíja évi 552 frtban állapítottatik meg és annak folyóvá tétele iránt az elnökség a kellő intézkedéseket meg fogja tenni . . .» (I. h. 69. l.)
- 111 11 *organtin* — merevített pamutzövet
- 18—19 *annyiszor belenevetnek a beszédjébe. Hát illik ez? Egy miniszternek?* — A KNapló tanúsága szerint Trefort Ágoston beszédét nyolc alkalommal szakította meg »derültség«-gel jelzett tetszésnyilvánítás. (I. h. 164—166. l.)
- 28—29 *Lesz itt nemulass a kormánynak az adóról, a szüzdohányról, meg a bilincsbe vert hazáról.* — MK e három témával a függetlenségi párti szónokok tárgyait és fordulatait sorolta fel. És azzal, hogy a nyugdíjazott kapus várakozásaként tűntette fel, azt is érzékeltette, hogy az argumentumok milyen nyomokat hagytak az egyszerű emberekben.
- 31—33 *azon kezdte, szívesebben adna a miniszternek több pénzt, ha többet kérne, és hogy miért nem kér többet.* — Helfy Ignác részben a kormánypárt vádjait visszautasítva, részben szónoki fogásként mondotta beszéde elején a következőket: »Hiszen éppen a t. miniszter úr van azon rendkívül kedvező helyzetben az ellenzékkel szemben, hogy midőn opponál is az ellenzék, nem azért opponál, mert nem fogadja el azt, amit ő kínál, hanem azért, mert kevesli. (Úgy van! bal felől.) Soha kellemesebb helyzete miniszternek nem volt, mint neki s éppen azért érdemel annál inkább szemrehányást, ha nem felel meg teljesen minden várakozásnak, mert ő az egyedüli, kitől a Ház sohasem tagad meg semmit, hacsak a minisztertanácsban a pénzügyminiszter úr nem állja útját. (Úgy van! bal felől.)« (I. h. 167. l.) — Helfy e bevezető után éles és személyeskedő hangú támadást intézett Trefort ellen.
- 112 : 3—4 *Kétféle egyetemi tanár van, nábob és proletár.* — Herman Ottó használta e kifejezést az egyetemi tanárok jövedelmkülönbségeinek érzékeltetésére: »Elmondom, hogy a számadatok akképp jutottak kezembe, hogy egy proletár egyetemi tanár hozta hozzám. Egyetemi tanár ugyanis kétféle van: proletár és nábob . . . Legközelebbi kérdésem az, hogy vajon, hogy legyen biztosítva a legelső rangú tudományos intézet tanítási eredménye akkor, amikor a tanári testület két táborra van szükségképp osztva, s a kétfelé való elosztást pedig az anyagi érdek képezi? A 10 frtosok vajon miféle szemmel nézhetik a 17 és a 10 ezer frtosokat, akkor, mikor ők maguk is a tudománynak akarnak élni, mégpedig joggal . . .» (I. h. 172., 173. l.)
- 7—8 *Kínos izgatottságban ültek az egyetemi professzorok szerte a padokban.* — Szilágyi Dezső, Pulszky Ágoston és Apáthy István neve a Herman Ottó által ismertetett listában az 5—7 ezer forintos többletjövedelemmel rendelkezők sorában szerepelt. (I. h. 173. l.)

112 : 17 — 19 *Hanem mikor felolvasta, hogy Sághy Gyula 7 ezer forintot kap csupán szigorlati díjak fejében, hangos derűtség támadt.* — A KNapló is megörökítette, hogy Sághy Gyula 7 015 frt vizsgadíja után »(Derűtség)« keletkezett. (I. h. 173. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. január 25., 7. évf. 25. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 24-i ülésén tovább folytatták a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1885. évi költségvetésének vitáját. Elsőnek *Neusiedler Károly* szólalt fel, a szakiskolai oktatás megoldását sürgette, *Ugron Ákos* az egyetemi tanpénzek helyes elosztására szólította fel a minisztert. *Bende Imre* részletes fejtegetéssel fejezte ki meglepedését a katolikus egyház és az állam kapcsolatát illetően, és nem tartotta időszerűnek az autonómia kérdésének napirendre tűzését. *Apponyi Albert* gr. megindokolta, hogy miért fogja szavazatával *Ugron Gábornak* a katolikus autonómiára vonatkozó javaslatát támogatni, majd vitatta *Tisza Kálmánnak* az előző napi ülésen az autonómia ellen felsorakoztatott érveit. *Dégen Gusztáv* a katolikus egyház és az állam kiegyensúlyozott kapcsolatáról, továbbá a népiskolai oktatásról szólt. *Pulszky Ágoston* részletes fejtegetéssel indokolta, hogy miért ellenzi a katolikus autonómia kérdésének előtérbe kerülését, majd az egyetemi tanárok külön jövedelmének kérdését boncolgatta, és vitakozott *Herman Ottó* nézeteivel. Szavai nyomán *Herman Ottó* személyes megtámadtatás címén szólalt fel, *Pulszky Ágoston* viszont fenntartotta állítását. *Tisza Kálmán* miniszterelnök *Apponyi Albert* fejtegetésére tért vissza, és megismételte az előző ülésen kifejtett — *Apponyi* által kifogásolt — álláspontját a katolikus autonómia kérdésében. *Irányi Dániel* a vitán elhangzott nézetek ellenére még egyszer a képviselők figyelmébe ajánlotta a vallásszabadságot biztosító törvényre tett javaslatát. *Ugron Gábor* is összegezte azokat az okokat, amelyek miatt a katolikus autonómia teljes bevezetésére tett javaslatot. A szavazás előtt *Trefort Ágoston* szólalt fel, és ellenezte *Irányi Dániel*, illetve *Ugron Gábor* határozati javaslatát. A szavazás során *Irányi* javaslatát a többség egyszerű szavazással vetette el, *Ugron Gábor*ét pedig név szerinti szavazásnál 57 szótöbbséggel utasították el. (KNapló, 1884—87. III. köt. 183—209. l.)

A felekezeti vitába torkolt költségvetési tárgyalás részleteiről MK nem tájékoztatta olvasóit, inkább a kommentárokat, egy-egy érvt emelt ki, a részleteket mellőzte. Érdekességként »meltatta« a

háznagy, visontai Kovách László újítását, az éppen szónokló képviselők furcsa regisztrálását. A karcolat végén egy kis történetet kerekítve Wahrmann Mór párbajkihívásáról adott hírt.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 113 : 38 — 39 *A papok ne olyanok legyenek, mint a sárkány — mondá Ugron Gábor —, de olyanok, mint a sasok.* — A hasonlatot MK pontosan idézte, a szövegösszefüggés azonban világosabban érzékeltette a szónok célját: ».. Úgy tűnek fel előttem a főpapok, mint a papírsárkány, mely ugyan az ég felé száll, de igen könnyen a föld felé rántható egy aranyzsinórral, mely a miniszter úr ideges kezeiben van (*Derűltség a szélsőbalon*). Én vallásom főpapjait olyannak óhajtom, mint a sas, mely saját erejéből emelkedik magasra és szárnyaiban van az ereje, de van szabadsága is. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon*.) . . .« (I. h. 204. l.)
- 114 1 — 9 A szabadelvű párt és az opportunitás a katolikus autonómia kérdésében. — MK hivatkozik Zichy Antalnak, a szabadelvű párt egyik képviselőjének érvelésére. Zichy igen rövid felszólalásában a következőket mondotta: ».. kénytelen vagyok kijelenteni, hogy midőn Ugron Gábor t. képviselőtársunk indítványa ellen fogok és fogunk szavazni, ez nem jelenti azt, mintha mi legkevésbé is elvi elleni volnánk a katolikus autonómiának (*Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!*) Nem fogok a t. Ház becses figyelmével visszaélni. Csak egy szónak elmondására kértem engedelmet és ez a szó az, hogy nem elvből, hanem opportunitásból fogunk Ugron Gábor képviselő úr határozati javaslata ellen szavazni. (*Helyeslés a jobboldalon. Mozdás a szélsőbaloldalon*.) .« (I. h. 199. l.)
- 36 *Klio* — a történetírás műzsája az ókori görög mitológiában
- 37 *egy Posner Lajos-féle plajbásszal* — Minden valószínűség szerint a Posner Károly Lajos által 1852-ben alapított Nyomdai Műintézet forgalmazta ajándékceruza.
- 115 1 *nemtő* — itt: költői képzelet alkotta természetfölötti lény.
- 5 — 19 Wahrmann Mór és a párbaj-kihívó levél. — Az ügy számai a jan. 13-i ülésre nyúlnak vissza, ahol Rácz Géza és Wahrmann Mór között személyes hangú szóváltásra került sor. Rácz Géza sértő megjegyzéséért a képviselő fia, Wahrmann Richard kért elégtételt. Rácz elfogadhatatlan feltételeket támasztott, és jan. 24-én a képviselőház üléstermében br. Andreánszky Gábor és Vadnay Andor Wahrmann Mór-nak átadták az antiszemita képviselő levelét, amelyben felszólította Wahrmannnt, »hogyha valami ügye van, intézze azt el személyesen, és ne engedje, hogy ez ügyben fia beleavatkozzék . . .« (PH, 1885. jan. 25. 5. l.). Az újság következő

Lap Sor

napi száma arról tudósít, hogy az ügyet a két fél megbízottai tárgyalás útján tisztázták (jan. 26. 5. l.).
115 : 31 *Saturnus* — az idő és termékenység istene az ókori római mitológiában.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1885. január 27., 7. évf. 27. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 26-i ülésén a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1885. évi költségvetésének részletes tárgyalásával folytatták a vitát. *Győrffy Gyula* az erdélyi római katolikus középiskolák tanügyi ellenőrzésének kérdésében terjesztett be határozati javaslatot. *Trefort Agoston* a fennálló helyzetben nem látta indokoltnak a felekezeti autonóm jogok sérelméről beszélni. *Helffy Ignác* és *Orbán Balázs* támogatták Győrffy Gyula javaslatát, a többség viszont elvetette. A Pázmány Péter Tudományegyetem »személyi járandóságok« rovatának költségvetésénél *Herman Ottó* hosszabb beszédben újra felhívta a figyelmet az egyetemi tanárok nagy jövedelemkülönbségére. De a szavazásnál Herman észrevételét elvetették. A középfokú oktatás egyik-másik tételénél hangzottak el felszólalások, de ezek többsége a képviselői választókerületnek megoldásra váró problémáit tartalmazta. A közel négy órányi ülés érdemi vitakérdést nem hozott a felszínre. (KNapló, 1884—87. III. köt. 210—236. l.)

*

A fenti regesztából is kitűnik, hogy a kultusz-tárca részletes költségvetésének tárgyalása részletes észrevételeket váltott ki, olyan felszólalásokat, amelyekkel a képviselők kerületük igényeire és érdekeire hívták fel a miniszter figyelmét. A parciális kérdések miatt MK csak az atmoszférát érzékeltette. Egy-két reflexiót fűzött a folyosói megjegyzésekhez, illetve kiemelt Herman beszédéből egy gondolatot.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

116 9 *balsó* — bal felől való (tájjszó)
11—12 *Hát a fiatal képviselők hol voltak? Abudak bái éj után.* — 1885. jan. 26-án gr. Károlyi Gyula palotájában bált rendeztek, amelyen igen sok idősebb és fiatalabb képviselő vett részt.

- 116 : 15 *Igy hát Trejort Ágost úgyszólván gépen tárgyalta.* — MK itt parlamenti zsargonnal érzékeltette a tárgyalás menetét: az egyes tételeket gépiesen, észrevétel nélkül fogadták el.
- 31 — 117 : 6 Herman Ottó felszólalása és annak visszhangja. — A KNapló szövege arra utal, hogy MK nem annyira a felszólalás egyes kitételeit, mint inkább annak hatását akarta megörökíteni karcolatában. Valószínű, hogy Herman következő fejtegetése váltotta ki az ellenkezést: ». Ugron Gábor, t. képviselőtársam, velem szemben felhossa a nála megszkott ékesszólással, elragadó hévvel, hogy írme a pozitív tudás elkalauzolja a legnagyobb bölcszet is azon határpontig, ameddig egyáltalában emberi értelem ér, de mi van azon túl? Ott van a kérdőjel. E kérdőjel helyébe mit tenni? Azt mondják a valláserkölcsi oktatást. Tessék nekem ennek konkrét formáját megadni . . . T. Ház! Meg vagyok győződve, hogyha a tiszta ész kizárásával okoskodunk ott ama kérdőjel körül, akkor csak vissza fog esni a társadalom, a kultúrában és civilizációban is, és kezdődni fog újból azon viszálykodás, mely az emberiség egyik átka és nyúge volt századokon keresztül. T. Ház! Ha rólam azt mondják, hogy én ateista vagyok, amint mondták, sőt írták, ezzel szemben kijelentem, hogy én a múlt országgyűlésen bírtam azon morális bátorsággal, hogy kimondtam, hogy igenis Darwin tanainak híve vagyok, agnosztikus vagyok . . .« (I. h. 218 — 219. l.)

A T. HÁZBÓL

- M.** *Pesti Hírlap. 1885. január 28., 7. évf. 28. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 27-i ülésén befejezték a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1885. évi költségvetésének részletes tárgyalását. A vitában elsőként *Rakovszky István* a süketnémaák intézetének felállítását sürgette. *Trejort Ágoston* miniszteri válaszában jelezte, hogy foglalkoznak az ügygel, de nem tett konkrét ígéretet. *Herman Ottó* ugyancsak megoldásra váró kérdésként hívta fel a kormány figyelmét az elmebajosoknak otthont és védelmet nyújtó intézetre. *Trejort Ágoston* a költségvetés hiányaira hivatkozva fejtette ki, hogy az ismert szerény kereteken kívül a kormány többet nem tud áldozni. A továbbiakban több költségvetési tételt vita nélkül fogadott el a parlament. *Pulszky Ferenc* hosszabb beszédben hívta fel a figyelmet arra, hogy a Nemzeti Múzeum fenntartására tervezett 100 000 frt. nem fedezi a szükségleteket. *Szalay Imre* az 1849-ben Bécsbe került magyar múkincsek visszaszerzésére szólította fel a kormányt. Az országos képtár költségvetési tételénél is felszóllalt *Pulszky Ferenc* és jelezte, hogy az

előírányzott összeg igen csekély. A történelmi képcsarnokra fordítandó összeg is vitát váltott ki: *Fenyvessy Ferenc* a képcsarnok megnyitását sürgette, *Pulszky Károly* a múzeumok országos helyzetére hívta fel a miniszter figyelmét, és javasolta, hogy a minisztérium terjessze ki felügyeletét a jelentősebb vidéki múzeumokra is. A műemlékek karbantartására fordítandó összegeknél *Göndöcs Benedek* a Rómer Flóris által megkezdett pusztaszeri ásatások folytatására szőlította fel a minisztert. Az egyházi célokra fordítandó tétel tárgyalásakor *Fenyvessy Ferenc* a párbérek rendezetlenségét ecsetelte, és határozati javaslatot nyújtott be, hathatós intézkedést kért. *Trefort Ágoston* a kérdés bonyolult jogi vonatkozásait részletezve kizárta a gyors intézkedés lehetőségét. *Szilágyi Dezső* is a párbérek terén tapasztalható visszás helyzetről szólt, példáit a bíróság elé került esetekből merítette. *Trefort Ágoston* elutasította Szilágyi érvelését. *Orbán Balázs* kifogásolta, hogy a lebontásra ítélt Rókus kórház területén a tárca egyetemi sebészeti tantermet kíván létesíteni. A szavazásnál figyelmen kívül hagyták Orbán Balázs észrevételét. A kultuszárca további tételeit az országgyűlés vita nélkül jóváhagyta. Az ülés végén *Tisza Kálmán* javasolta, hogy a tárgyalás meggyorsítása érdekében a Ház járuljon hozzá az ülések időtartamának egy órával való meghosszabbításához. *Csanády Sándor* javasolta, hogy korábban kezdjék az üléseket, de a többség a miniszterelnök előterjesztését fogadta el. (KNapló, 1884—87. III. köt. 237—260. l.)

*

A kultuszminisztérium költségvetésének tárgyalása túljutott a felekezeti érdekek körén, ennek következtében MK beszámolója is jobban követi az ülés menetét. Megemlíti azokat az érdekesebb hozzászólásokat, amelyek az egyes költségvetési tételek megbeszélésekor elhangzottak, de ugyanakkor több helyzetképpel és anekdotával érzékelteti a folyosó hangulatát is. Jelzi az igazságügyi tárca témái körül feltámadható viharokat és az előkészítés alatt levő főrendiházi reformtervezési javaslat tárgyalásának várható feszült atmoszféráját.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
117	11	<i>Utána Herman Ottó a hülyék javára szónokolt.</i> — A KNapló szerint Herman rövid felszólalásában, az elmegyengék meghatározására a »hülye« szót használta, tehát MK az ő fogalmazásával alakította ki lakonikus és ezért ironikus mondatát. (ld. KNapló, 1884—87. III. köt. 240—241. l.)
118	6	(. <i>Vajon következik-e Pauler után Szilágyi?</i>) — MK utalása arra vonatkozik, hogy Szilágyi Dezsőt tartották az igazságügyi miniszteri szék várományosának. Erre már korábban is célzott írónk, és ezekből az utalásokból kitűnt, hogy Szilágyitól sem állt távol ez a gondolat.

Lap	Sor	
118	: 7–8	<i>A laikusok ellenben már a főrendi reformvitára gyűjtenek anyagot.</i> — A vita a febr. 14-i ülésen kezdődött és márc. 4-ig tartott.
	10	<i>Timóleon</i> — Beksics Gusztáv álneve
„	12	<i>fundus</i> — birtok, pénzalap
„	29	<i>botos</i> — vastag posztóból készült, bőrtalpú téli csizma
119	: 21	<i>két kiskirály</i> — a Ház két alelnöke: Kemény János báró és Szontagh Pál.
	28–33	Szontagh Pál adomája. — MK ezzel a történettel is a közelgő főrendiházi reform-törvényjavaslat hangulati és érzelmi előkészületét érzékeltette.
	38	<i>elnöki telegráf</i> — a szavazást jelző csengőhang körülírása.

A T. HÁZBÓL

- M.** *Pesti Hírlap. 1885. január 28., 7. évf. 28. sz. (9. 1.) Fiók karcolat* alcímmel. Névjelzés: *S–n.*

Kötetben itt először.

Mikszáth jan. 24-i *A t. Házból* c. karcolatában beszámolt Herman Ottónak az egyetemi tanárok fizetésével kapcsolatos fejtegetéséről, és arról is hírt adott, hogy miképp fogadta a Ház az egyes professzorok magas jövedelméről szóló számadatokat. A karcolat 112–17–19 sorában a Sághy Gyula 7.000 forintos jövedelméről szólt. Az összeg elhangzásakor a Házban »derültség« támadt (ld. KNApló, 1884–87. III. köt. 173. l.). MK ebből a tényből kerekítette a jelzett néhány soros kommentárját. Ezek a sorok váltották ki Sághy Gyula helyesbítő levélét, amelyet a PH szerkesztősége kénytelen volt közzélni és a teljes szöveget követte MK megjegyzése. A kommentár nem vont vissza semmit, sőt ügyesen fűzött fordulataival még inkább nevetséges helyzetbe hozta a humort nem tűrő professzor-képviselőt. Ilyen képviselői apprehendálással MK már korábban is találkozott: az 1883. márc. 13-i *A t. Házból* c. karcolatában unalmasnak minősítette Dobránszky Péter felszólalását (Krk 65. köt. 203–204. l.). A sértődött képviselő azonnal levélben tiltakozott. MK a protestáló levelet beillesztette a következő, márc. 14-i *A t. Házból* c. karcolatába. Írónknak e levélhez fűzött kommentárja és anekdotája azonban még a sértődést kiváltó soroknál is csípősebb volt (Krk 65. köt. 206–208. l.).

Tárgyi magyarázat

Lap	Sor	
121	11	<i>skribler</i> — rossz író; MK itt önironikusan használja a szót.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1885. január 29., 7. évf. 29. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 28-i ülésén megkezdődött a vita az igazságügy-minisztérium 1885. évi költségvetése felett. Elsőnek *Busbach Péter* szólalt fel, röviden körvonalazta a fontosabb tételeket, a költségvetés elfogadását javasolta. *Fluger Károly* az egységes jogrendszer kiépítését sürgette. *Veszter Imre* kifogásolta *Pauler Tivadar* miniszteri tevékenységét, a börtönrendszert elavultnak minősítette, a bírói kar nagyfokú kiöregedését és munkaképtelenségét bírálta. *Balogh Géza* az igazságügyi tárca jogalkotó tevékenységét kevesellte. *Olay Lajos* éles szavakkal támadta az igazságügyi szerveket azért, mert nemhogy lelepleznék, hanem még támogatják is a választási korteskedéseket. Ennek kapcsán tett említést a megvesztegetési lehetőségekről. *Pulszky Ágost* a bírói szervezet korszerűtlenségét taglalta, és fejtegetésének alátámasztására több példát említett meg. *Haviár Dániel* is az igazságügy szervezetét támadta. *Ferenczy Miklós* az igazságügy akadózó működésének forrását abban látta, hogy a megyei autonómiából kiemelték az igazságszolgáltatás felsőbb fórumait. *Orbán Balázs* túlméretezettnek és túldíjazottnak tartotta az igazságügyi apparátust. *Boda Vilmos* a bírói kar területén a kinevezések pártérdekhez való kötését kifogásolta, mert ez lehetetlenné teszi a bírói függetlenséget. *Lázár Ádám* nehezményezte, hogy az előtte szóló képviselők súlyos észrevételeire nem reagált a szakminiszter, majd a börtönhelyzetet és az igazságügyi költségvetés néhány tételét kifogásolta. Az ülés végén *Péchy Tamás* a további ülések rendjére tett javaslatot. (KNapló, 1884–87. III. köt. 261–292. 1.)

*

MK a jelen karcolatban nem bocsátkozik a hosszú ülés részletes bemutatásába, csupán néhány képviselő felszólalására hívja fel olvasói figyelmét. A karcolat bevezető része azonban szorosan hozzátartozik az ülésről kialakított képhez: érzékelteti frónk, hogy az ellenzéki, de még a kormánypárti jogász képviselők is elégedetlenek a jogi tárca tevékenységével. Az elégedetlenség — mint ahogy a bevezetőben MK jelzi — különböző szervezkedő csoportok összefogásához vezetett, de csak terveket szöttek, komoly tette, a miniszter megbuktatására képtelenek voltak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

121 4 *Pedig annyira kesernyés, mint a vadkörte.* — *Pauler* jellemzésére MK korábban használta ezt a hasonlatot: »*Pauler* arca még fanyarabb (vadkörte) evett egész nyáron» (Krk 67. köt. 151 : 18–19).

Lap	Sor	
121	11	<i>Tütán Lacik</i> — a Borsszem Jankó egyik kedvelt alakja, a nagyhangú műzsafiai gúnyneve
122	14—16	<i>Még Tisza Kálmán is azt teszi, hogyha már meg akarják ölni a szegény Paulert, hát legalább legyen idejük hozzá, kinyújtja egy órával az üléseket.</i> — A Ház a jan. 27-i ülésen fogadta el Tisza javaslatára, hogy egy órával meghosszabbítják a tárgyalási időt.
	21—28	Képviselők felsorolása. — A jelzett sorokban MK elismert és híres jogászképviselők nevét említette meg, akik az első napon nem szólaltak meg, de egyikük-másikuk még meg sem jelent a parlamentben.
123	3	<i>Ezalatt [ti. Pulszky Ágost beszéde alatt] a Ház órája már három felé jár.</i> — A KNapló tanúsága szerint Pulszky Ágost után még öt képviselő mondott hosszabb-ívidebb beszédet. Tehát az biztos, hogy a szónoklat a déli órákban hangzhatott el. MK vagy a csattanó kedvéért tette az ülés utolsó szónokává Pulszky Ágostot, vagy információja volt pontatlan. De az is lehet, hogy írónk Pulszky beszéde közben hagyta el a Ház karzatát.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1885. január 30., 7. évf. 30. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház jan. 29-i ülésén az igazságügy-minisztérium 1885. évi költségvetését tárgyalták. *Gosztonyi Sándor* egyes jogi esetek és bírósági döntések ismertetésével kívánta érzékelteni, hogy a jogszolgáltatás nem felel meg a követelményeknek. *Pauler Tivadar* igazságügy-miniszter hosszabb beszédben foglalkozott az addig elhangzott felszólalásokkal, cáfolta, ill. helyreigazította azokat a megállapításokat, amelyek bírálták az igazságügyi szervek tevékenységét. *Horánszky Nándor* ironikus hangon reflektált a miniszteri magyarázatra, és részletesen elemezte a jogi szervezet felépítését, a jogszolgáltatás lényegét. *Busbach Péter* előadó választott Horánszky támadására. *Imreh Aurél* az igazságügyi apparátus igen lassú és eredménytelen munkájáról beszélt. *Kőrösi Sándor* történelmi és nemzetközi összehasonlító adatok felsorakoztatásával azt bizonygatta, hogy a magyar bírói szervezet a helyzet és feladata magaslatán áll. *Lús Gyula* konkrét példákat említett meg annak érzékeltetésére, hogy a jogügyi szervezetben sok a visszaélés, sőt még sikkasztás is előfordul. *Pauler Tivadar* azonnal reagált a felszólalásra. *Gál Jenő* a választási visszaélések jogorvoslásáról szólt. *Szalay Imre* a váci államfogházban szerzett személyes tapasztalataira hivatkozva a börtönügy alapos megvizsgálását követelte. *Olay Szilárd* az igazságügy különböző területein tapasztal-

ható problémákat a kormányzati rendszer következményének tekintette. Ezért az elnök többször rendreutasította. *Tisza Kálmán* éles hangon kitasította vissza *Lits Gyula* és *Olay Szilárd* felszólalásának egyes kitételeit. A két képviselő személyes megtámadtatás címén újból szót kért. (KNapló, 1884 – 87. III. köt. 292 – 326. l.)

Itt jegyezzük meg – mint majd erről alább és MK febr. 13-i karcolatához fűzött jegyzetünkben részletesebben szólunk –, hogy frónk a költségvetési vita további hét üléséről betegsége miatt nem írt beszámolót. A továbbiakban igen röviden jelezzük ezeknek a tárgyalási napoknak témáját:

A jan. 30-i ülésen az igazságügyi minisztérium költségvetését elfogadták, és megkezdték a hadügyi tárca 1885. évi költségelirányzatának részletes tárgyalását. (KNapló, 1884 – 87. III. köt. 326 – 354. l.)

A jan. 31-i ülésen folytatták a honvédelmi tárca költségvetésének vitáját, majd az egyes tételek elfogadása után a pénzügyminiszter előterjesztését tárgyalták meg a pénzügyi közigazgatási bíróságok 1885. évi költségvetésének felemeléséről. Az ülés végén kérvényeket tárgyaltak. (KNapló, 1884 – 87. III. köt. 355 – 374. l.)

A febr. 3-i ülésen a véderőbizottság jelentését tárgyalták meg az 1885. évre megajánlandó újonc- és póttartalékjutalék illetékről. (KNapló, 1884 – 87. III. köt. 375 – 381. l.)

A parlament febr. 4-i ülésén az igazságügyi bizottság előterjesztésében a gyámsági és gondnoksági ügyekről szóló 1877 : XX. tc. egyes pontjainak módosításáról szóló törvényjavaslatot tárgyalták, és kisebb vita után jóváhagyták. A Ház a továbbiakban *Simonyi Iván* és *Ónody Géza* képviselők mentelmi jogát függesztette fel, majd *Orbán Balázsnak* az igazságügy-miniszterhez, *Grünwald Bélának* a belügyminiszterhez intézett interpellációját hallgatták meg. (KNapló, 1884 – 87. III. köt. 382 – 398. l.)

Febr. 5-én rövid másfél órás ülésen harmadszori olvasásban is elfogadták a gyámsági és gondnoksági törvényt, és *Tisza Kálmán* válasszolt *Olay Szilárd* korábban elhangzott interpellációjára. (KNapló, 1884 – 87. IV. köt. 3 – 7. l.)

A febr. 6-i ülésen az 1885. évi állami költségvetés tárgyalásával folytatta tevékenységét a parlament. *Hegedüs Sándor* előadói beszédét élénk vita követte, de a többség elfogadta a részletes vita alapjául beterveztett költségvetést, és azonnal meg is kezdték a tételenkénti tárgyalást. (KNapló, 1884 – 87. IV. köt. 8 – 30. l.)

A parlament febr. 7-i ülésén a kir. járásbíróóságok számának növeléséről szóló törvényjavaslatot tárgyalták, majd kérvényekkel foglalkoztak, végül *Csanády Sándor* személyeskedő hangvétellű interpellációt intézett *Tisza Kálmán*hoz. (KNapló, 1884 – 87. IV. köt. 31 – 49. l.)

MK az igazságügyi tárca költségvetési vitájáról úgy ad számot olvasóinak, hogy nem követi nyomon az egyes felszólalók érvelését, még a felszólalók nevének felsorolásától is eltekint, nem tesz mást,

mint a nagy indulatot és a meddő szópárbajt érzékelteti. A karcolat formája »rendhagyó»: MK bevallottan úgy formálta meg beszámolóját, mintha nem akart volna elmenni a parlamentbe, a szerkesztőségben tépelődött volna azon, hogy mi történhet a Házban. Az ülésről szerzett ismereteit sem a helyszínen, hanem az utcán, egy ismerős képviselőtől szerezte. Nem tudjuk megnyugtatóan eldönteni, hogy a jelen írással MK a parlamenti beszámolók egy újabb változatát teremtet-e meg, vagy a már jelentkező betegség készítette arra, hogy írásztala mellett, kapott információk alapján írja meg referáda penzumát. Az ugyanis tény, hogy a PH következő, jan. 31-i számában már nem jelent meg írónk tollából beszámoló: torokgyulladásal kínlódva betegen feküdt lakásán. Betegségéről, a pótkarcolatok későbbi megjelentetéséről a MK felgyógyulása után megjelentetett febr. 13-i karcolat jegyzeteiben részletesebben szólnak (e kötet 310–312. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
123	9–12	<i>valami húzni kezdett az íróasztalomnál, ahol éppen egy gazdag zsidó leányzót adtam össze a legújabb novellámban egy szegény báróval. (Így csinálom én otthon Tiszának a cenzus-képes felsőházi tagokat.)</i> — MK-nak ez a megjegyzése a karcolatíró játékos ötlete. A Krk előző ciklusában ebből az időből, tehát 1885 januárjából nem találtunk és nem iktathattunk a soros kötetekbe egyetlen olyan írást sem, amely a jelzett témával foglalkozott volna. De különben is e téma nem vall írónkra, az utalás kifejezetten a karcolatíró politikai ötlete.
	12	<i>cenzus-képes</i> — aki a vagyon szerint történő osztályozás alapján választójogban részesül.
	16	<i>Küették a holttestet az udvarra.</i> — Az ebben a korban jól ismert műdal második sora adja meg a magyarázatot arra, hogy MK milyen cézzel idézte: Küették a holttestet az udvarra, Nincs, aki véges-végig sirassa.
124	25	<i>Sok olaj, kevés ecet!</i> — MK ezzel a fordulattal minden bizonynyal egy, az Olay Szilárd képviselő nevéhez fűződő »ugratás«-t örökölt meg.
	27–30	<i>Megéljenezték!</i> — <i>Kü?</i> — <i>Paulert.</i> — <i>Lehetetlen!</i> — A KNapló tanúsága szerint Pauler Tivadar beszédét több ízben szakította meg a kormánypárti képviselők helyeslése, és a beszéd befejezésekor a kormánypárt ünnepelte: »(Hosszantartó zajos éljenzés a jobboldalon.)« (I. h. 303. l.)
	38–39	<i>Pauler furfangos ember. Elhíresztelte titokban, hogy Szilárd Dezső lesz az utódja.</i> — Ld. a korábbi, jan. 28-i <i>A t. Házból</i> 118 : 6 sorához fűzött jegyzetünket.
125	2	<i>gríff</i> — fogás, fortély
	6–8	<i>Lúts Gyula a közegészségügyi tanácsot gyanúsította, hogy a sikkasztó ercsi közjegyzőre, Nyíri Aladárra csak ráfogja az</i>

őrültséget. — Lits Gyula felszólalásának központi kérdése volt a szökésben elfogott Nyíri Aladár jogi felelősség alól való felmentésének ügye. Így MK pontosan adja vissza e mondattal a szónoklat témáját. (KNapló, i. h. 317—318 .l.)

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. február 13., 7. évf. 43. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.
II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Összegyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 68—72. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti, amely változtatás nélkül közölte a PHban megjelent karcolatot. Csupán a címben tért el: a tárgyra utaló *A főrendiház megreformáltatik* címet illesztették a jelen és a következő két karcolat elé gyűjtőcím gyanánt. Az 1892-es kiadásnak ezt a változtatását csupán itt jelöljük, a főszövegben változtatás nélkül a PHban közzétett *A t. Házból* címet hagytuk meg.

Mikszáth betegsége és Kenedi Géza parlamenti pótkarcolatai

Az előző, jan. 30-án megjelent *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetekben jeleztük, hogy MK több mint két hétig betegsége miatt nem írhatott parlamenti beszámolót. Az egykorú olvasók azonnal észlelhették, hogy a kedvelt karcolatok nélkül jelennek meg a napi ülésekről összeállított kivonatok. A költségvetési vita befejező tárgyalásairól szóló beszámolók eseménytelenségük miatt még nem éreztették a könnyed hangú kommentárok hiányát, de a nagy érdeklődéssel várt főrendiházi reform már megkövetelte a publicista oldottabb, a lényeges mozzanatokra figyelmet felhívó fejtegetését. A reformtörvényjavaslat vitájának megkezdésekor azonban MK még mindig beteg volt, így maga a felelős szerkesztő, Kenedi Géza Quintus álnévvel »A t. előttem szólók« címmel febr. 11-én és febr. 12-én a napilap tárcarovatában foglalta össze a parlamenti ülés fontosabb mozzanatait. A parlamenti karcolatok elé illesztett cím, »A t. előttem szólók« már utal arra, hogy Kenedi Géza nem az ülésterem hangulatát akarta olvasóinak bemutatni, hanem az egyes jelesebb szónokok fogásait, eszközeit kívánta leírni és a szónoki egyéniségeken keresztül bemutatni a parlament hangulatát. Célkitűzését a következőkben foglalta össze: »... Hanem az ilyen napokon, mint amilyen a mai, vége van az aprólékosságoknak. A folyosó üres, a karcolati élé nem pattog, s fölfontatják a logika öblös ágyúit minden oldalon. Beszélni pedig nem akar senki, csakis szónokolni. A rajzoló kollegák is ezeket napokat

lesik ki, hogy a jellemzetes orrokat, füleket, hajakat és fejeket sebtében papírra vessék. Minékünk, akik csak írunk, megvan az az előnyünk, hogy nem szorulunk ilyen alattomos eszközökre. Festékbe foglalhatjuk a szónokot minden oldaláról, hosszában, széltében s ha éppen a hangjára kíváncsi valaki, kottát is adhatunk róla. Csak éppen azt kell odairni, hogy harangon vagy fagoton kell-e játszani. Hát hadd jöjjenek sorban egymás után — a kihagyandók kihagyásával. (PH, 1885. febr. 11. 1. l.) A karcolatírói célkitűzést Kenedi megvalósította: tárcáiban a nap jelesebb szónokait mutatta be, a kevésbé jelentőseket pedig ömlőves nélkül hagyta. Így ezzel a módszerrel a febr. 11-i karcolatában Láng Lajos, Tisza Lajos és Szilágyi Dezső szónoki portróját festette le, a febr. 12-i írásában pedig Beksics Gusztávról, Irányi Dánielről, Gajári Ödönről és Ónody Gézáról szóló észrevételeit vetette papírra.

A főrendiházi vita harmadik napján, febr. 13-án a PH szokásos helyén, a 9. lapon újból napvilágot látott a mikszáthi *A t. Házból* című karcolat, beszámolva az olvasóknak a képviselőház reform-törvényjavaslatának aznapi vitájáról. Az újság napihírvonatában pedig az alábbi sorok adtak számot arról, hogy miért maradt el közel két hétig az olvasóktól is hiányolt *A t. Házból* c. parlamentni karcolat. »Mikszáth Kálmán — olvashatjuk a napihír rovatban —, a Pesti Hírlap kitűnő tollú belmunkatársa, súlyos torokbajából, mely tíz napi szobafogságra kárhoztató, már felépült, s ma újra megkezdte általában kedvelt országházi karcolatainak írását. Midőn ezt örömmel adjuk olvasóink tudtára, meg vagyunk győződve, hogy nekik is örömet szerzünk annál inkább, mert már eddig is nagyon sokan kérdezősködtek „A t. Házból” kimaradásának oka felől.«

Bizonyos jelek arra mutatnak, hogy MK a jelen febr. 13-i karcolatot és a következő három-négy beszámolóját még úgy írta meg, hogy vagy egyáltalán nem, vagy csak igen rövid időt töltött a parlamentben és újságíró kollegáinak tájékoztatása szerint, illetőleg a gyorsírási jegyzőkönyv alapján elevenítette meg a nap eseményeit. E feltételezésre két mozzanat utal: az egyik az, hogy a szenvedélyes vitákról szóló beszámolók nem érzékeltetik eléggé és közvetlenül a tárgyalóterem feszült atmoszféráját; a másik az a körülmény, hogy MK karcolataival párhuzamosan még három alkalommal látnak napvilágot Kenedi Géza Quintus szignóval jelzett »A t. előttem szólók« c. karcolatai a PH hasábjain. Ezekben az írásokban Kenedi tovább rajzolja a szónokok arcképcsarnokát: a febr. 14-i karcolatát teljes egészében Apponyi Albert gróf szónoki tehetségének és sikerének bemutatására szentelte, a febr. 17-i tárcájában ugyancsak egy portré: Jókai Mór szónoki képességének és eszközeinek bemutatására fordítja az olvasók figyelmét. A febr. 18-i írásában viszont Kenedi három szónok módszerével foglalkozik: Bánffy Béla gróf, Andreánszky Gábor báró és Hegedüs Sándor szónoki fogásait veszi számba. E karcolattal lezárult Kenedi öt tagból álló sorozata. A febr. 14-i és 17-i írásaival párhuzamosan MK is megjelentette a maga *A t. Házból* c. beszámolóját, és ezekben a valóságos tényeknek megfelelően ő is középpontba állítja Apponyi Albert, illetőleg Jókai Mór beszédét. MK és Kenedi

azonos ténamegragadása Mikszáth módszerére és eszközeire, nézőpontjára és megközelítésére nézve egyaránt érdekes következtetések levonására ad lehetőséget, ezért már itt felhívjuk a figyelmet, hogy a febr. 17-i *A t. Házból* c. karcolat jegyzeteiben teljes egészében közöljük Kenedi Géza »A t. elöttem szólók« c. karcolatát — amely mint jeleztük, Jókai Mórról szól — és ezt követően tesszük meg az összevetésből adódó észrevételeinket (ld. e kötet 348—352. l.).

Korábban már említettük, hogy 1885. febr. 10-én a képviselőház megkezdte a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat vitáját. Annak érdekében, hogy a tervezett törvény célkitűzéseit, fontosabb változtatásait összefüggően bemutathassuk és ezzel a vitát követő regesztát tömörebbé teheszük, az alábbiakban összegezzük az erre vonatkozó tudnivalókat.

A főrendiház reformjának törvényjavaslata és képviselőházi, illetőleg főrendiházi vitája

A főrendiház reformja már évek óta foglalkoztatta a kormányzatot, de a törvényjavaslat benyújtására csak 1884 őszén került sor: Tisza Kálmán 1884. okt. 20-án terjesztette a parlament illetékes bizottsága elé a tervezetet (szövegét ld. alább a 315—323. lapokon).

A tervezett lépéssel MK az 1884. okt. 1-i *A mi képviselőházunk* c. karcolatában foglalkozott először. Az újonnan összeülő parlamentre váró teendők között megemlítette a főrendiház reformját, majd a javaslatról a következőket írta: »A rozsdamarta címerek urai még egyszer megrakják talán otthon a tarisznyát, s összeröffennek Budapestre cum gentibus, mint a zsidó házasság idején, hacsak meg nem találja Tisza a biztos arkánumot. Nehéz lesz, de hiszem, hogy megtalálja. S már szinte látom a reformált főrendiházat, s oda képzelem szenátor-ként Jókai Mórt, Szontagh Pált, Kemény Jánost, Csernátonty stb. .« (Krk 69. köt. 98. l.).

Tisza Kálmán 1884. okt. 20-án nyújtotta be a törvényjavaslatot, MK az okt. 25-én napvilágot látott *A hét története* c. krónikájában lakonikusan megjegyezte: »... a sportsmaneket az őszi lóversenyek tartják lázban. No meg az új javaslat a főrendiház reformjáról. (Elég rosszul van kieszelve, csakhogy kevés bajt hárít el, sok eldítéletet sért meg.)« (Krk 69. köt. 44. l.)

Az előkészítő bizottsági tárgyalások után a képviselőház 1885. febr. 10-i ülésén kezdte meg a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat általános vitáját, amely febr. 23-ig tartott. 1885. febr. 24-én a képviselőház a törvényjavaslat részletes vitájára tért át, és márc. 3-án fejezték be a részletes tárgyalást. A márc. 4-i ülésen harmadszori felolvasásban is elfogadta a képviselőház a főrendiház reformjára vonatkozó törvényjavaslatot. Ezután átkerült a főrendiházhoz.

Az 1885. márc. 4-e, a törvényjavaslat képviselőházi elfogadása és az 1885. márc. 23-a, a főrendiház első tárgyalási napja között eltelt húsz nap a Tisza Kálmánra és kormányára kényszerített kompromisszum formába öntésének ideje volt. A főrendiház ugyanis nem boicottotta azonnal vitára a képviselőház által elfogadott törvényjavaslatot, hanem kiküldött egy »hármás állandó bizottságot«, amely kompromisszumra kényszerítette Tisza Kálmánt. Ezekről az éles és elkéseredett vitákról szól MK *A levelkötött leány* c. karcolata (e kötet 178—181. l. és jegyzeteink a 392—397. l., itt közöltük a hármás állandó bizottság jelentésének fontosabb mozzanatait). Az *Andrássy Gyula és az adomája* c. karcolatában pedig MK — még a főrendiházi vita előtt — a szatíra eszközeivel érzékeltette, hogy miként vált gróf Andrássy Gyula a képviselőház által elfogadott reformtörvény ellenzőinek egyik zászlóvivőjévé (e kötet 186—187. l.).

A főrendiházban a vita 1885. márc. 23-án kezdődött meg a már átalakított törvényjavaslat felett, és további három tárgyalási nap után a vitát márc. 27-én fejezték be. (Az első ülésnapról szól MK *Ahol az ember a bárónál végződik* c. karcolata e kötet 187—190. lapján, míg márc. 26-án jelent meg a *Ne nyitogassuk a történelmet* c. történelmi elbeszélése, amelynek keserű végső sora a javaslat főrendiházi sorsára utal Krk 36. köt. 59—62. l. és a jegyzetek 270—273. l.).

A képviselőház 1885. ápr. 16-i ülésén újra napirendre tűzte a főrendiház reformjáról szóló módosított törvény vitáját. A másodszori vita ápr. 23-ig tartott.

A király, I. Ferenc József igen gyorsan szentesítette immár a két ház által elfogadott törvényt: az »1885. évi törvények a főrendiház szervezetének módosításáról« 1885. április 25-én került aláírásra és az »Országos Törvénytár«-ban a következő nap, ápr. 26-án ki is hirdették.

Az 1885. febr. 10. és 1885. ápr. 25. közötti két és fél hónap a főrendiház reformjáról szól törvényjavaslat vitájának időtartama, a parlamentben, a bizottságokban és főrendiházban folytatott hivatalos tárgyalás, a sajtóban és a közélet egyéb fórumán kibontakozott heves elő- és utóharc egyaránt érzékeltette, hogy a liberalizmus ütközött meg a feudális társadalmi hierarchiával. A kompromisszummal végződő összeütközés jelzi, hogy a liberalizmus ereje gyenge volt az évszázados feudális kiváltságokkal szemben, nem aratott győzelmet, csupán részeredményt ért el. Ez meghatározta a magyar kapitalista fejlődés további felemás útját egészen 1918-ig, a Monarchia bukásáig, de azon túl is, a Horthy Miklós kormányozta király nélküli királyság évtizedeiben is.

Úgy tűnik, sem a polgári történetírás, sem a marxista történettudomány nem vizsgálta mélyebb összefüggésében az 1880-as évek politikai harcait, ezen belül a parlamenti csatározásokkor összeütköző erőket. Gratz Gusztáv »Tisza Kálmán« c. portréjában még a Tisza-éra gyengülésének jeleként értékelte az 1885-ös törvényjavaslat sorsát: »A Tisza-kabinet dekadenciájára vallott már az, hogy 1885-ben a főrendiház reformja alkalmából kénytelen volt elejteni demokratikus szellemű reformtervezetét és hogy a főrendiházba a király által kine-

vezendő tagok számát 150-ről 50-re szállította le.« (I. m. Bp., 1902. 36 – 37. l.) Az 1934-ben megjelent »A dualizmus kora« c. monográfiájában Gratz már áthangolta harminckét évvel korábbi értékelését: »A Tisza-kormány javaslata alapján a főrendiházból kimaradtak a címzetes püspökök és a főispánok, a született főrendek közül pedig mindazok, akik nem fizetnek legalább 3000 forint földadót. Viszont tagsági jogot nyertek a főrendiházban a protestáns felekezetek egyházi és világi dignitáriusainak egy része és a budapesti kúria, valamint a kir. tábla elnökei. Végül pedig 50 egyén a király kinevezése alapján foglaltatható élethossziglan helyet a főrendiházban, amelynek így kb. 360 tagja volt. A javaslathoz a főrendiház maga is hozzájárult, úgy hogy nagyobb nehézség nélkül vált törvényté.« (I. m. I. köt. 226 – 227. l.)

A marxista történettudomány is csak számba vette, de nem elemezte a főrendiház reformjának tényét. A magyar történelem c. egyetemi tankönyv 1962-ben megjelent első változata ismertette a törvény főbb vonásait, majd a következőkben összegezte »eredményeit«: »A reform célja kettős volt: a Szabadelvű párt befolyásának biztosítása a főrendiházban és a nagyburzsoázia előtt a politikai és társadalmi érvényesülés útjának megnyitása. A reform – Irányiék követelésével szemben – nem változtatta meg a főrendiház reakciós jellegét, de a kapitalizmus fejlődésétől kényszerítve, a születési előjog mellett a nagytőke jogát is érvényesítette...« (Hanák Péter – Sándor Vilmos: »Magyarország története az abszolutizmus és a dualizmus korában 1848 – 1918«. 3. füzet. Bp., 1962. 132. l.). Hasonló az értékelése az 1967-ben napvilágot látott kétkötetes »Magyarország története«-nek is; »a törvényhozás szerkezetében némi változást a főrendiház reformja hozott 1885-ben. Korántsem került sor azonban a haladó erők által követelt gyökeres átszervezésre.« Majd a szerzők felsorolják a reform főbb jellemzőit. (I. m. 2. köt. 128. l.) A továbbiakban alapul – talán egy kissé pontatlanabban – az 1972-ben megjelent egyetemi tankönyv kommentálása: »Liberális visszaütésként született meg 1885-ben a főrendiház reformja. A kormány törvény útján lehetővé akarta tenni a keresztény-zsidó vegyes házasságok polgári hatóság előtti megkötését, az egyházak kikerülését. A katolikus klérus ellenállása azonban még ezt a félmegoldást is megakadályozta, mert a főrendiházban híveivel két ízben is leszavaztatta. Tisza a másodszor is visszautasított javaslatot egyelőre félretette, de válaszul a liberális főrendek, köztük Andrassy Gyula segítségével, megreformálta a főrendiházat. [Itt következik a változtatások felsorolása.] A reform biztosította a kormány befolyását, s ugyanakkor megnyitotta a főrendiház kapuit a nagytőke képviselői számára is.« (I. m. IV. köt. 240. l.)

A fentiek alapján úgy tűnik, teljesen helytálló Kolossa Tibor néhány éve tett megállapítása: »A fő történelmi problémák a kiegyezéssel és az azt követő fejlődéssel, valamint a dualizmusnak a századforduló után kibontakozó válságával kapcsolatosak, és általában ott nyerne kifejezést. Ezért a kutatás nagymértékben elhanyagolta a 80-as és kisebb mértékben a 90-es éveket, alig rendelkezünk e húsz

évre vonatkozó szakszerűen feltárt tényanyaggal. Ennélfogva nehezen állapíthatók meg ez időszak sajátos vonásai, történelmi folyamatai még ma is sok tekintetben homályban maradnak.» (Kolossa Tibor »Az 1880—1900 közötti időszak fő történelmi problémáiról az összefoglaló munkák kritikai áttekintése alapján« Tört. Szemle, 1969. 1—2. sz. 96. l.)

A textológiai tevékenység nem pótolhatja a történettudomány kutatásait, de az elkeseredett képviselőházi vita, majd az azt követő kompromisszumos javaslat főrendiházi és képviselőházi tárgyalásának jobb megértése érdekében szükségesnek tartjuk az alaplódokumentumok közlését, ill. a lelőhelyükre való utalást.

A törvényjavaslatot 1884. okt. 20-án Tisza Kálmán terjesztette elő. A teljes szöveg »Az 1884. évi szeptember 25-ére hirdetett országgyűlés frományai« c. parlamenti kiadvány 1884. évi I. kötetének 134—139. lapján található. Szövege különben azonos az alább, a 324—339. lapokon kéthasábosan kiszedetett törvényjavaslat — a képviselőház által elfogadott változat — szövegével.

Teljes szövegében közöljük viszont a törvényjavaslat szövegét követő, ugyancsak 1884. okt. 20-i keltű Tisza Kálmán aláírásával megjelent »Indokolás-t, mivel ez megvilágítja a parlamenti vitában felsorolt érvek és ellenérvek forrásvidékét. A szöveg a következő:

Indokolás

»a főrendiháznak, mint felsőháznak szervezéséről« szóló törvényjavaslathoz

Az 1848-ik évi pozsonyi országgyűlés, mely Magyarország rendi alkotmányát népképviselési alapon átalakította, egyetlen egy intézményt hagyott meg régi alakjában: a főrendiházat.

Nem szorul magyarázatra az, hogy ezen ősi intézmény ezen alakjában a megváltozott viszonyok között állandóan meg nem maradhat, s hogy annak is módosulnia kell.

Érezték ezt az 1867-ik év óta az országgyűlés, a közvélemény és az egymást felváltott kormányok, mert azóta hol egy, hol más részből ismételtelen felvetett ezen intézmény átalakításának kérdése.

Mindennek dacára azonban a kérdés megoldása elmaradt, és éveken keresztül egy oldalról sem sürgettetett az következetesen.

Indokát találja ez abban, hogy hazánkban — a valódi alkotmányos élet nagy szerencséjére — ma is nagy tisztelettel viseltetik minden ember a történelmi fejlemények és a szerzett jogok iránt; találja továbbá abban, hogy a főrendiház azon tagjai, kik annak ülésiben rendszeren részt vettek, felfogva a helyzetet és megértve az idők intelmét, soha éles ellentétbe nem helyezkedtek a népképviselést alapján álló képviselőházzal és az annak többsége által támogatott kormányokkal.

A kormány azonban azon nézetből indulva ki, hogy kötelességet mulasztana, ha ezen kérdés megoldását továbbra is elhalasztaná, már az 1883-ik évben elkészíté a főrendiháznak mint felsőháznak szervezéséről szóló törvényjavaslatot, s miután annak tárgyalása akkor a

közbejött események miatt többé célszerűen eszközölhető nem volt, most van szerencsém azt, minden nem átmeneti intézkedést tartalmazó részeiben egészen úgy, mint akkor megállapítva volt, betervezni.

Egy felsőházat demokratikus alkotmány keretében szervezni mindenütt sok nehézséggel jár. Mert a demokratikus elvek logikai keresztülvitelével feladatának megfelelni képes felsőházat szervezni még sehol sem sikerült, nálunk pedig meggyőződéseim szerint ezt megkísérelni sem szabad, mert ez annyit tenne, mint a magyar államnak mint ilyenek egy biztosítékát elvetni és ellentétbe jönni a történelmi fejlemények és a szerzett jogok iránti tisztelettel, ami pedig a századok viharai között annyiszor segített megmenteni hazánkat.

Ily szempontok figyelembevételével átalakítani úgy a mai viszonyok közt jelen alakjában többé állandóan fenn nem tartható intézményt csakis oly időkből lehet, midőn ha érzi is mindenki az átalakítás szükségét, senkit az intézmény vagy annak eddig volt tagjai irányában ellenséges indulat vagy szenvedély nem vezet, mert csak ilyen időben lehet reményleni azt, hogy az intézménynek egész alapja nem fog romba döntetni; csak az, ami tarthatatlan, fog mellőztetni s belé mérsékeltlen oly új alkatrészek fognak illesztetni, melyek folytán a felsőház a megváltozott viszonyokba, ha elméletileg nem is, de gyakorlatilag beleillik, anélkül, hogy elvesztesse akár függetlenségét, akár magyar állami azon főjellegét, melyre oly nagy súlyt kell fektetnünk.

Az általános irányt, mely ezen törvényjavaslaton átvonul, a fentebbiekben jelzett nézpontok már jórészt indokolják, de tekintettel az ezen kérdésben nagyon illetékes helyekről megindult irodalmi mozgalomra is, szükségesnek tartom, hogy némelyeket még elmondjak.

Azt, úgy hiszem, nem vonja kétségbe senki, hogy nemcsak a demokrácia szempontjából, de azon szempontból is, hogy a felsőháznak kellő tekintélye legyen, nem tartható fenn az, hogy valaki mint született törvényhozó gyakoroljon jogokat az esetben is, ha se vagyont, se semmi egyebet születésén kívül nem képvisel.

De talán az se szorul magyarázatra, hogy eltekintve a születéstől, egyedül vagyoni kvalifikációt állapítani meg, mely vagy már magában, vagy akár kinevezés, akár e célra nagyobb vagyoni census mellett alakított választótestület által eszközölt választás hozzájárultával adjon jogot a felsőház tagjává lenni, nálunk kivált egészen elhibázott lépés lenne, mert egy oly felsőház létesítéséhez vezetne, mely sem a történelmi fejlemények iránt való tiszteletnek, sem a magyar állam igényeinek teljes biztosítással meg nem felelne.

Az egyedül helyes módnak látszik előttem az, hogy a felsőház szervezésénél a főszűl azon családokra fektetessék, melyeknek ezen jogához a nemzeti közérzet hozzá szokott, de a joggyakorlat szorítassék ezen családok oly tagjaira, kik ezen kívül oly vagyoni kvalifikációval bírnak, amely egyfelől függetlenségüket — vagyoni szempontból legalább — biztosítja, és másfelől őket egy erős kapocs, az anyagi érdekelttség útján a nemzet többi osztályaival érdekközösségbe vonja.

Ugyanezen szempontok egyike vagy másika, vagy azok együtt indítottak arra is, hogy az ország zászlósa is más, a javaslatban felsorolt méltóságai és főhivatalnokai a felsőház hivatalbeli tagjai legyenek, hogy azok legyenek az ott felsorolt egyházi méltóságok is, kiterjesztve a vallásegyenlőség elvénél fogva a jogosultságot kellő arányban azon felekezetek főtisztviselőire is, melyek eddig jogosultsággal nem bírtak.

Ki kellett hagyni ezen szempontokból a világiak közül a főispánokat, az egyháziak közül pedig a címzetes püspököket.

A mai főispáni kar teljes joggal visszautasította és utasíthatta azon olykor felmerült vádat, mintha szavazatainál más, mint saját meggyőződése vezette volna, de bizonyos az, hogy mentől inkább tökéletesbedik közigazgatásunk, annál inkább állandó hivatalos teendők kötik le a főispánt, úgyhogy alig lehet sokáig halasztani azt, hogy a főispánság, mint valóságos kormányhivatal, annak minden köteleivel és igényeivel szerveztessék.

Lesznek ekkor is bizonytalán főispánok, kik akár anyagi helyzetüknél, akár jellemüknél fogva meg fogják óvni tudni függetlenségüket, s lesznek olyanok, kik képesek lesznek mindkét kötelelességnek, a törvényhozóinak úgy, mint a közigazgatásinak megfelelni, és éppen ezért nem is lenne helyes összeférhetlenséget mondani ki a főispánság és a felsőházi tagság között, nem annyival inkább, mert az az örökösödés útján jogosult tagokat azon helyzetbe hozná, hogy vagy törvényhozói jogaikról kellene — hivataloskodásuk tartamára — lemondaniok, vagy le kellene mondaniok arról, hogy a közügyet e fontos közigazgatási minőségben szolgálhassák, mi sem a felsőháznak, sem a közigazgatásnak nem válnék előnyére, valamint nem az, mi azon intézkedésnek hasonlóan következése lenne, hogy a gyakorlati életben a közigazgatás terén jeleseknek bizonyult ily honpolgárok élethosszigan való tagokul kinevezhetők nem lennének, de az tagadhatatlan mégis, hogy az sem lenne helyes, hogy egy ily természetű hivatal adjon jogot arra, hogy valaki a felsőház tagja legyen.

Az egyházi főhivatalok, illetőleg méltóságok közül hasonlólag ki kellett hagyni a címzetes püspököket, nem állítva ez azonban rájuk nézve sem összeférhetlenséget.

Vannak sokan hazánkban is, kik azon elvet vallják magukénak, hogy az egyházi férfiak a törvényhozásba egyáltalában nem valóik, de ezen nézetet én nem vallom.

Állam és egyház nincsenek nálunk úgy elkülönítve, mint némely más államokban, nálunk ezek kölcsönös egymásra hatása, kellő korlátok között, nemcsak nem káros, de mindeniknek csak előnyére válik, és talán nem csalódom, ha azt mondom, hogy az egyik fő oka annak, hogy állam és egyház mint idegenek vagy éppen mint ellenségek soha sem állottak és ma sem állanak szemben egymással.

Kétségtelen az is jó hatással kell hogy legyen a különböző felekezetek közötti viszonyra is, mert azok, kik a közös haza szolgálatában érintkeznek, megtanulják egymást becsülni, méltányolni s nem állhatnak egymással oly élesen szemben a tisztán egyházi téren sem, mint tennék, ha csak ezen találkoznának egymással.

Ehhez járul az, hogy főleg a római katolikus hitfelekezetnek, de némi részben egyik-másik más hitfelekezetnek is a javaslatban felemlített méltóságai egyúttal nagy földbirtokot is képviselnek s már e miatt se lennének a felsőházból helyesen kizárhatók, márpedig ha ezek benn maradnak, a vallásegyenlőség nagy elve megkívánja, hogy bevételssenek részben legalább a javaslatban említett más hitfelekezetek főtisztviselői is, kikre nézve különben is minden ezekre nézve felhozottak, ezen egyen kívül érvényes, de igenis ki kell maradniok a címzetes püspököknek részint azért, hogy túlságos nagy se legyen az egyházi tagok száma, részint és főleg azért, mert ők sem vagyont nem képviselnek, sem oly működési körrel, mely az államélet mozzanatait is érintené, nem bírnak.

A némely eddig jogosultsággal nem bírt egyházi főtisztviselőkön kívül a korona által élethosszigan minden osztályra vagy vagyponra vonatkozó tekintet nélkül kinevezendő tagok képezendik azon elemét a felsőháznak, mely hivatva lesz azt demokratikus intézményeink közé inkább beillővé tenni, és az élet, a társadalom mozzanataival szorosabb kapcsolatba hozni.

Hogy a felsőházba fel kell venni a kinevezett tagokat s hogy azoknak élethosszigan kell kineveztetniök, azt mindenki majdnem kivétel nélkül elismerte, ki irodalmi téren a felsőház rendezésének kérdésével komolyan foglalkozott, és éppen azért nem tartom szükségesnek, hogy itt bővebb indokolásba bocsátkozzam, s mielőtt áttérnék a törvényjavaslat egyes részleteinek indokolására, még csak egyet tartok szükségesnek megérinteni, azt ugyanis, hogy dacára a némelyek által vitatott nézetnek: miért nem állapítja meg a javaslat akár a felsőházi tagoknak általában, akár csak az élethosszigan kinevezett tagoknak számát egy állandó tételben?

Ezt illetőleg azt hiszem, hogy oly szervezés mellett, aminőt a jelen törvényjavaslat ajánlatba hoz, a számnak általában meghatározása majdnem lehetetlen volna.

A dolog természetében fekszik ugyanis, hogyha bizonyos családoknak megállapított vagyoni képesséssel bíró tagjai jogosultak a felsőház tagjai lenni, azok számában aszerint, amint az elhalás vagy a nagykorúvá tétel bekövetkezik, vagy a vagyoni helyzetben előnyös vagy hátrányos változás áll be, folytonos ingadozásnak kell előállani.

Nem hagyható emellett figyelmen kívül az sem, hogyha ily rendszer mellett egy meghatározott szám állapíttatnék meg, esetleg hosszú időre képeletívé tétetnék a koronának azon joga, hogy akár örökös felsőházi tagokat, akár élethosszigan való tagokat nevezhessen ki.

Arra pedig, hogy a koronának ezen joga megmaradjon és érvényesülhessen — nem is szólva most a felségi jogok természetéről —, maga a gyakorlati élet szempontjából okvetlenül szükség van.

Hogy a parlamenti élet mellett a törvényhozás és a kormányzat minden nagyobb rázkódtatás nélkül folyhasson, szükséges, hogy legyen mód a törvényhozás különböző tényezői között időnként előállható összeütközéseket alkotmányos eszközökkel elhárítani.

Ha a képviselőház többsége jó ily ellentétbe a törvényhozás másik két faktorával, ott van a korona joga, azt bármikor feloszlatni.

Oly jog, amelynek használatát lelkiismeretes kormány csak rendkívüli esetekben fogja a koronának tanácsolni, de melynek már fennállása olykor a konfliktus enyhítésére vezet, rendkívüli körülmények között való gyakorlata pedig az egyedüli mód az ellentétek elhárítására, esetleg arra, mi a parlamenti kormányforma alapfeltétele, hogy a nemzet általános hangulata biztos kifejezést nyerjen, mely ha állandóan az marad, indokul szolgál arra, hogy az összeütközés más módon enyésztessek el.

Szemben a feloszlatást ajánlott kormánnyal ott van a korona joga annak elbocsátására, s egy új, a nemzet óhajainak megfelelő kormány kinevezésére, de azon esetre, ha a nehézség a felsőházból is jön, vagy ha éppen a felsőház az, mely ellentétes állást foglal el a képviselőházzal és az annak kebelében többséggel bír, a korona bizalmával is dicsekedhet kormányval, akkor, ha nem lehet a koronának új tagokat bevinni a felsőházba, nincs alkotmányos mód az összeütközés elhárítására.

Hallottam mondani, hogy fel nem tehető, hogy egy felsőház állandóan ellenszegülhessen annak, mit a képviselőház s az az által támogatott és a korona bizalmát bíró kormány ismételen akar, s hogy nagyon gyengének kellene lenni azon kormánynak, mely nézeteit ez esetben a felsőházzal elfogadtatni nem tudná, valamint hallottam azt is, hogy fel kell tenni annyi politikai belátást a magyar felsőházzal, hogy szemben a nemzetnek a képviselőházban ismételen nyilvánuló s a korona által is osztott nézetével, kívánságával sohasem fogja a dolgot a végletekig vinni.

Nem akarva nagyon is hosszas lenni, csakis arra hivatkozom, ami Angliában az első, a nagy reform-bill alkalmával történt.

Senki sem fogja mondani, hogy Lord Grey akkori kormánya nem volt erős kormány és a politikai belátást sem fogja senki megtagadni az angol lordok házától és mi történt mégis?

A nemzeti közvélemény hosszú évek során követelte a reformot, a mozgalom már több helyen tettelegességig ment, s a forradalom szélére vitte az országot és a Lordok házának többsége el volt határozva mégis az ellentállásra, csakis akkor engedett, mikor Lord Grey előállhatott azzal, hogy a király beleegyezését adta, hogy annyi peer kreáltassék, amennyi elég arra, hogy a Reform-bill többséget nyerjen.

Igaz, a Reform-bill keresztülment akkor anélkül, hogy az új peerek tömeges kinevezésére szükség lett volna, de az éppen egyik előnye ezen sok irányban kellemetlen, ha vele visszaélnék, veszélyes alkotmányos eszköznek, hogy a legtöbb esetben maga annak létezése elég arra, hogy az állam érdekében szükséges cél eléressék, s így megvan a haszna anélkül, hogy egyúttal rossz hatása is érezhetővé válnék.

Ugyanezen ok miatt nem lehet az sem, hogy az élethossziglan kinevezhető tagok száma határozottassék meg egy állandó tételben, mert esetleg ez is oda vezetne, hogy a korona éppen azon percben

nem gyakorolhatná jogát, midőn annak gyakorlatára az ország belbékéjének megóvása érdekében a legnagyobb szükség lenne. Elismerem azonban azt, hogy a lehetőség az élethosszigan való felsőházi tagokat minden korlát nélkül szaporítani, könnyen visszaélésekre vezethet.

A pillanatnyi nehézségen való segítségnek igen kényelmes eszköze ez, s kellő megfontolás nélkül eljáró kormányok csakugyan nem egyszer alkalmazták ezt kellő szükség és indokoltság nélkül, lejáratva így az alkotmányos monarchiában főleg annyira szükséges felsőház tekintélyét s egy hatástalan cifra testület színébe állítva oda a nemzet szemei elébe.

Örökös peereket kinevezni, mint ez Angliában lehet, oly intézkedés, mely sokkal nagyobb megfontolást igényel, mert a kinevezés több öltöre kihat, míg élethosszigan kinevezett, esetleg igen öreg urak megtehetik a tőlük várt szolgálatot a kívánt szavazat beadásával, és azután igen rövid időn a természet rendje szerint eltűnnek a nyilvános élet teréről.

Arról kell tehát gondoskodni, hogy az élethosszigan kinevezhető tagok számának vég nélküli szaporítása korlátozva legyen anélkül, hogy azért a korona megfosztatnék attól, hogy új felsőházi tagok kinevezése által gyakorolhassa az adandó esetben oly fontos alkotmányos jogot.

Ezt célozza a törvényjavaslat azon rendelkezése, hogy az élethosszigan kinevezett tagok száma új kinevezés által az összes tagok számának egy harmadát meg nem haladhatja, de azután úgy az örökös tagok, mint az élethosszigan kinevezhető tagok létesítésére ezen egy korláton kívül szabad kezét hagy.

Annak kimondása, hogy új kinevezés által nem lehet az élethosszigan való tagok számát az összes tagok egy harmadánál többre szaporítani, szükséges azért, mert meg nem lévén s nem lehetővé állapítva a felsőház összes tagjainak száma oly esetben, midőn az élethosszigan kinevezettek száma éppen megütné vagy nagyon megközelelténé az összes tagok számának egy harmadát, a más címen jogosult tagok számában beállott változás ideiglenesen előidézheti ezen arány megzavarását, mi azért törvénnyel ellenkezőnek nem tekinthető, a ovábbi rendelkezés pedig garanciát nyújt az élethosszigan való tagok aránylagos túlszaporodása ellen anélkül, hogy lehetetlenné tenné az összes tagok számának a fentebb érintett körülmények között szükségessé válható szaporítását, melyet csak azon feltételhez köt, hogy az arány meg ne zavartassék, mi nehezebbé, nagyobb megfontolást igénylővé teszi ezen eszköz alkalmazását, örökös felsőházi tagok kreálását is tevén legtöbb esetben — sőt esetleg két annyi számban szükségessé, mi nemcsak a dolog természeténél, de azon anyagi kelleknél fogva is, melyeket maga a javaslat ezekre nézve megállapít, egyfelől sokkal nehezebb és másfelől sokkal kevésbé aggályos a felsőház tekintélyének, függetlenségének szempontjából.

Ezek után áttérhetek már a törvényjavaslat azon egyes, fontosabb intézkedéseinek indoklására, melyek a fentebbiekben még kellően indokolva nincsenek.

A 2. § b) pontját illetőleg mindenekelőtt megjegyzem, hogy az adótétel azon szempontból állapított meg, hogy az örökösödés jogán tagok száma körülbelül 250-et tegyen, s az elhalálozás és nagykorúvá tétel, valamint a vagyoni helyzet változásához képest ezen számhoz álljon közel.

Megjegyzem továbbá, hogy az adótételnél a földadót venni főalapul, azt hiszem, helyes, mert a földbirtok, az mely legtöbb stabilitást ad, kijelölni pedig, hogy melyik évi kivetés szerinti földadó mennyisége képezi az állandó határt, szükséges volt azért, mert az adó csak mint a vagyon s ez esetben a földbirtok értékének jelzője szerepel, s éppen ezért biztosítani kell azt, hogy akár nagyobb legyen a földadó, akár az adórendszer valamely változása, vagy jobb viszonyok folytán kisebb, az ne bírjon hatással a jogosultság megállapítására.

Annál szükségesebb ez, mert az adónak emelkedése nem azt jelentené, hogy a viszonyok különben ugyanazok maradván, a tulajdonos gazdagabb lett és lejjebb szállása nem azt, hogy szegényebb lett, de sőt ellenkezőleg, az előbbi eset rontja s az utóbbi jobbra teszi a földbirtokos anyagi helyzetét, az ugyancsak ezen pont végső bekezdésében foglalt intézkedés szükséges azért, mert az erdélyi bárói és grófi családokat illetőleg az 1867. év óta azon gyakorlat fejlődött ki, hogy azoknak azon tagjai, kik az 1848. év előtti értelemben vett Magyarországon is bírtak fekvő vagyont, meghívták a főrendiházba, míg azok, kik csakis a volt erdélyi nagyfejedelemségben voltak birtokosok, meghívót nem kaptak.

Úgy hiszem, nem kell bővebben fejtegetnem, hogy ezen megkülönböztetést megszüntetni szükséges volt.

A 2. § többi része, valamint a 3. § is azt hiszem, részint nem igényel indokolást, részint indokolva van a javaslat általános indoklásában.

Ugyanez áll általjában a 4. §-ról is, melyre nézve még csak azt kívánom megjegyezni, hogy a protestáns hitfelekezet főhivatalnokaira nézve tett azon intézkedés azért, hogy nem mind, hanem csak az ott kitett számban a hivatalbani idősebbség szerint lesznek a felsőház tagjai, abban leli indokát, hogy egy bizonyos arányt mégis kellett szem előtt tartani a különböző hitfelekezetek részesülésében, mely, ha mind bevétettek volna, nagyon is meg lett volna zavarva, ha pedig csak egy részök vétettek be, akkor leghelyesebbnek látszik, hogy a hivatalban idősebbség legyen irányadó.

Az erdélyi egyházkerület főgondnokát illetőleg bevett intézkedés pedig szükséges azért, mert több főgondnok lévén, azon intézkedés nélkül megeshetnék, hogy mind a három hivatalban legidősebb főgondnok azon egy kerületből állana elő, mi a többiekre nézve igazságos nem lenne.

Az 5. §-ban az első szervezésnél azért van az élethossziglan ki nevezhető tagok száma az összes tagok 1/4-ére szorítva, hogy akkor, mikor az első alakulás történik, ne lehessen teljesen kimeríteni a joggyakorlatát és így nehézséget gördíteni a későbbi fejlemények elé.

A 8. §-t illetőleg azt kívánom megjegyezni, hogy azon horvát-

szlavonországbeli tagok, kik a jogosultságot az általuk viselt méltóság után élvezik, vagy azok, kik örökös tagok, de nemcsak azon országokban, hanem a Szent István koronája alatt másutt is bírnak földbirtokot, kell, hogy a törvényhozás összes ügyeiben jogosultak legyenek, mert ezen méltóságok nem különleges horvát-szlavon méltóságok, hanem éppen úgy, mint a többiek, Szent István birodalmában a magyar korona által adatnak, az pedig, ki Horvát-Szlavonországekban is bír földbirtokot, de bír azon kívül is, Szent István birodalmában nem lehet, hogy kevesebb jogot gyakoroljon, mint az, ki csakis az utóbbi részekben birtokos.

Ellenben igen természetes az, hogy a Horvát-Szlavonországek gyűlése által választott felsőházi tagok is csak azon hatáskörben bírhatsanak joggal, amelyben a képviselőházba választottak bírnak, valamint azokat, kik amaz országokon kívül nem birtokosok, csakis az oly ügyekben illetheti meg a befolyás, amelyek a magyar korona összes országainak közös ügyei.

Miután különben oly ügyekre nézve is nyernének befolyást, melyek az 1868-ik évi XXX-ik tc. szerint Horvát-Szlavonországek autonóm ügyei lévén, őket egyáltalában nem érdeklik.

A 11. § megengedi, hogy a felsőháznak örökösödés útján tagjai s a 4-ik § B) betűje c) pontja alatt említett hitfelekezeti világi előljárók képviselővé lehessenek anélkül, hogy felsőházi jogukat állandóan elveszítenék, míg a többi tagokat illetőleg a képviselővé választás a felsőházi jog végleges elvesztését vonja maga után.

Ezen § rendelkezésének indoka az, hogy nézetem szerint nem lehet az a törvényhozásnak ártalmára, ha azok egy része, kik örökösödés útján bírnak joggal a felsőház tagjai lenni, időközileg a képviselőház tagjaivá válik, sőt azt hiszem, hogy csakis előny háromolhat abból, ha az ilyenek a képviselőházban közelebbi viszonyba jönnek a nemzet más osztályaival, saját tapasztalat alapján megismerkednek azoknak nézeteivel, gondolkodásmódjával, a hitfelekezeti világi előljárókra nézve fenntartani pedig ezt a lehetőséget szükséges már csak azért is, mert különben igen korlátozva lenne azoknak választási joga, nem fogadhatván el ezen tiszttel senki, ki arról, hogy képviselő lehessen, lemondani nem akar.

Azon rendelkezése a §-nak, hogyha valaki az említettek közül képviselővé lett, ha szinte leteszi is mandátumát, a felsőházban csak a következő ülésszakban gyakorolhassa jogait, úgy hiszem, teljes biztosítékot nyújt azon lehető visszaéléssel szemben, mely abból eredhetne, ha valaki leszavazván a képviselőházban valamely törvényjavaslat felett, azonnal érvényesíthetné jogát a törvényhozás másik házában.

A törvényjavaslat II. fejezetéből csakis a 12-ik § az, mely nem ugyan a benne foglalt intézkedések természeténél, de annál fogva, hogy az eddigi gyakorlattól eltér, indokolást igényel; a többi §-ok rendelkezései, azt hiszem, részint oly természetűek, részint annyira megfelelőnek az eddigi gyakorlatnak, hogy indokolásuk felesleges lenne.

A 12. § elvben kimondja, hogy a törvényhozás körébe tartozó

teendők a felsőházban is kezdeményezhetők, de egyúttal megállapítja a kivételeket.

Az hiszem, senki sem vonhatja kétségbe, hogy a törvényhozás teendőit nagyban könnyíti az, ha a törvényjavaslatok egy része előbb a felsőházban tárgyalható.

A jelen gyakorlat mellett például az ülészak első teendője rendszerint a költségvetés megállapítása lévén, miután minden a képviselőházban kell, hogy előbb tárgyalassék azon hetek alatt, míg a költségvetés tárgyalatik; a főrendiház szünetelni kénytelen s igen gyakran megesik, hogy annak bevégezése után a képviselőház előtt sincsen kész anyag, melyet a ház maga tárgyalhatna, míg ha, mint a törvényjavaslat ajánlja, bizonyos kérdések a felsőházban is tárgyalhatók első sorban, jó beosztás mellett lehet gondoskodni arról, hogy mindkét háza a törvényhozásnak folytonosan működhessék és sokkal rövidebb idő alatt el lehessen érni azon törvényhozási eredményt, mely most majdnem az egész évet igénybe veszi.

Megjegyezve még, hogy mindaz, ami akár a parlamentarizmus általános elveinél, akár saját különleges viszonyainknál fogva helyesen csakis a képviselőházban kezdeményezhető, annak számára fenntartva van, bátran adok kifejezést azon meggyőződésemmek, hogy a 12. § intézkedései a gyakorlati élet igényeinek felelnek meg anélkül, hogy bármely elvet vagy helyes alkotmányos szempontot sérténének meg.

A III. fejezetben foglalt átmeneti intézkedéseket a gyakorlati keresztülvihetőség szempontja indokolja s azokra nézve csakis két dolgot jegyzek meg.

Az első, hogy meggyőződésem szerint szükséges úgy az örökösödés útján joggal bíró családok névjegyzékének, mint ezen családok most joggal bíró tagjai névjegyzékének megállapítására a főrendiháznak befolyást adni, s a névsort illetőleg a lehető tévedések kiküszöbölése céljából a kiigazítás lehetőségét biztosítani, mi iránt a törvényjavaslat 22. és 23-ik §-a intézkedik; a másik, hogy a 24. § intézkedése megfelel azon a magyar törvényhozás által a lehetőségig mindig követett elvnek, hogy senki valamely jogtól, melyet gyakorolt, meg ne fosztassék és azt hiszem, hogy azon § rendelkezése az irányban a leghelyesebb, mert figyelembe veendőnek mondja azokat az élethosszigan való kinevezéseknél, kik eddig a tagság jogait tényleg gyakorolván, ha az most tőlük megvonatik, valóban vesztenének, míg azok, kik bírtak volna joggal, de azt úgy sem gyakorolták valójában, semmit sem vesztenek és így azt, hogy figyelembe vétnessenek, nem is igényelhetik.

Elmondtam ezekben azt, mit elmondani okvetlenül szükségesnek tartottam, és azon meggyőződésben ajánlom az ezen indoklás kapcsában betervezett törvényjavaslatot, hogy annak alapján egy a magyar állam érdekeinek megfelelő életképes felsőház lesz szervezhető.

Budapestben, 1884. évi október hó 20-án

Beadja
Tisza Kálmán s. k.,
miniszterelnök.

Az »Indoklás« az idézett forrás 140—146. lapján jelent meg. Tisza Kálmán miniszterelnökként megtett előterjesztését egy kiküldött képviselőházi bizottság tárgyalta meg. A bizottság elnöke gróf Tisza Lajos, jegyzője Láng Lajos 1884. dec. 8-án beadott írásos véleményét és a törvényjavaslat szövegén tett apró módosítását az »Irományok« IV. kötetében, a 39—49. lapokon megjelentették.

A képviselőház 1885. febr. 10-től tárgyalta a javaslatot, és 1885. márc. 4-i ülésén harmadszori felolvasásban is elfogadta. A törvény szövege az »Irományok« V. kötetében, a 38—44. lapokon nyomtatásban is megjelent.

Ezt követte a bevezetőben jelzett kompromisszumos tárgyalás a főrendiház hármias állandó bizottságával. Ennek jelentését *A levélközött leány* c. karcolat jegyzetében (ld. e kötet 394—396. l.) idéztük.

A főrendiházi szövegezés szintén megjelent az »Irományok« V. kötetében a 309—315. lapon, és az ezt megelőző lapokon ugyancsak az »Irományok« V. kötetében megjelentették a főrendiház 1885. márc. 23-án, 24-én, 26-án és 27-én tartott ülésének jegyzőkönyvét.

A főrendiház által megmásított törvényszövegről a képviselőházi bizottság elnöke, gróf Tisza Lajos és jegyzője Láng Lajos »jelentés«-t tettek közre 1885. ápr. 10-én az »Irományok«-ban a 363—365. lapokon és folytatólag, mellékletként közölték a főrendiház által jóváhagyott szöveget (uo. 366—372. l.). II. mellékletként kéthasábos szeddéssel — hogy a képviselők egyértelműen érzékelhessék a főrendiház által megkövetelt módosítást — közzétették az 1885. márc. 4-én a képviselőház által jóváhagyott és az 1885. márc. 27-én a főrendiház által elfogadott és a képviselőházra kényszerített szöveget. Ez az »Irományok« V. kötetének 373—384. lapján jelent meg, azonos szeddéssel és tördelési technikával alább közöljük teljes szövegét:

**Törvényjavaslat
a felsőház szervezéséről**

A képviselőház által eredetileg megállapított szöveg.

I. Fejezet

A felsőház szervezete

1. §

A főrendiház felsőházzá alakítja át.

**Törvényjavaslat
a főrendiház szervezetének módosításáról**

A »főrendiháznak mint felsőháznak szervezéséről« szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalására kiküldött bizottság által újabban ajánlott szöveg.

I. Fejezet

A főrendiház szervezete

(Kimarad.)

2. §

A *felsőház* tagjai azok, kik:
a) örökös jogon,
b) az általuk viselt méltóság vagy hivatal,
c) Ófelsége a király által élet-hosszigan lett kineveztetésük,
d) a Horvát-Szlavonországek gyűlése által az 1881 : XV. tc. értelmében eszközölt választás következtében bírnak a *felsőházban* ülési és szavazati joggal.

3. §

Örökös jogon tagjai a *felsőház*-nak:

a) a felséges uralkodóház tel-jeskorú főhercegei,

b) a *főrendiházban* a tagságra eddig jogosított családok mindazon 24 évi betöltött és nagykorú fér-fítaggjai, kik egyedül vagy velük egy háztartásban élő feleségük és kiskorú gyermekeik vagyonát is oda számítva, a magyar állam terü-letén oly földbirtoknak telekköny-vileg bekeblezett tulajdonosai vagy életfogytiglan hasznélvezői, vagy oly családi hűbizomány birtokosai, melynek egyenes állami földadója, a rajta levő gazdasági épületek házosztályadóval együtt, az 1885. évre az új földadó-kataszter alap-ján eszközölt adókvetés szerint legalább 3 000 frt-ot tesz osztrák értékben.

Ezen intézkedés áll a volt erdélyi nagyfejedelemségben élő ma-gyar főrendi (grófi és bárói) csa-ládok tagjaira is, tekintet nélkül arra, hogy birtokaik a magyar szent korona birodalmának melyik részében fekszenek.

Azon főrendi családokra nézve, melyeknek tagjai amellet, hogy a magyar főrendiházban jogosul-tak voltak, akár születésnél fog-

1. §

A *főrendiház* tagjai azok, kik:
a) örökös jogon,
b) az általuk viselt méltóság vagy hivatal,
c) Ófelsége a király által élet-hosszigan lett kineveztetésük,
d) a Horvát-Szlavonországek gyűlése által az 1881 : XV. tc. értelmében eszközölt választás következtében bírnak a *főrendi-házban* ülési és szavazati joggal.

2. §

Örökös jogon tagjai a *főrendi-ház*nak:

a) a felséges uralkodóház tel-jeskorú főhercegei,

b) a magyar főrendiházban a tagságra eddig jogosított, nem kü-lönben az erdélyi nagyfejedelem-ségben annak Magyarországgal történt egyesítése előtt a magyar ki-ralyok által grófi vagy bárói címet nyert családok mindazon 24 évü-ket betöltött és nagykorú férfi tagjai, kik egyedül vagy velük egy háztar-tásban élő feleségük és kiskorú gyer-mekeik vagyonát is oda számítva a magyar állam területén oly föld-birtoknak telekkönyvi tulajdonosai és hasznélvezői, vagy életfogytig-lan hasznélvezői, vagy oly családi hűbizomány birtokosai, melynek az 1885. évre az új földadó-katasz-ter alapján megállapított egye-nes állami földadója a rajta levő lakházak és gazdasági épületek házosztályadóval együtt legalább 3 000 frtot tesz osztrák értékben.

Azon főrendi családokra nézve, melyeknek tagjai amellet, hogy a magyar főrendiházban jogosul-tak voltak, akár születésnél fog-

va, akár más módon, egyszerűsmind a monarchia más állama vagy bármely más állam törvényhozásában is bírhatnak üléssel és szavazattal, megállapítottak, hogyha ezen § b) pontjában említett vagyoni képesítéssel a magyar korona országában fekvő földbirtokok után bírnak, a magyar *felsőházban* jogokat csak azon esetben gyakorolhatják, ha az iránt, hogy ezen jogot személyükre nézve egyszer s mindenkorra kizárólag a magyar *felsőházban* akarják gyakorolni, 24. évük betöltte után 6 hónap alatt, amennyiben pedig a 24. évet már meghaladták, az 1885. évi július 1-éig, a magyar királyi miniszterelnökhöz intézendő nyilatkozatot tesznek.

Ezen nyilatkozatot a miniszterelnök, ha az országgyűlés együtt van, a nyilatkozat vételétől számított, ha együtt nincs, az országgyűlés összejövételétől számított 8 nap alatt a *felsőház* elnökével közli.

c) Azon leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok és egyenes leszármazás útján törvényes fiutódaik, kiknek a megfelelő (hercegi, grófi, bárói) címen kívül, *Ófelsége* a király, a minisztertanács felterjesztésére, az örökös *felsőházi* tagság jogát is külön adományozta.

A nem leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok a *felsőházi* tagság jogával, a minisztertanács felterjesztésére, csak a törvényhozás útján ruházhatók fel.

A minisztertanács mindkét esetben csak oly 24. évüket betöltött és nagykorú érdemes magyar állampolgárt hozhat javaslatba, ki az ezen §-ban megállapított vagyoni képesítéssel bír.

va, akár más módon, egyszerűsmind a monarchia más állama vagy bármely más állam törvényhozásában is bírhatnak üléssel és szavazattal, megállapítottak, hogyha az ezen § b) pontjában említett vagyoni képesítéssel a magyar korona országában fekvő földbirtokok után bírnak, a magyar *főrendiházban* jogukat csak azon esetben gyakorolhatják, ha az iránt, hogy ezen jogot személyükre nézve egyszer s mindenkorra kizárólag a magyar *főrendiházban* akarják gyakorolni, 24. évük betöltte után 6 hónap alatt, amennyiben pedig a 24. évet már meghaladták, az 1885. évi július 1-éig, a magyar királyi miniszterelnökhöz intézendő nyilatkozatot tesznek.

Ezen nyilatkozatot a miniszterelnök, ha az országgyűlés együtt van, a nyilatkozat vételétől számított, ha együtt nincs, az országgyűlés összejövételétől számított 8 nap alatt a *főrendiház* elnökével közli.

c) Azon leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok és egyenes leszármazás útján törvényes fiutódaik, kiknek a megfelelő (hercegi, grófi, bárói) címen kívül, *Ófelsége* a király, a minisztertanács felterjesztésére, az örökös *főrendiházi* tagság jogát is külön adományozta.

A nem leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok a *főrendiházi* tagság jogával, a minisztertanács *előterjesztésére*, csak a törvényhozás útján ruházhatók fel.

A minisztertanács mindkét esetben csak oly 24. évüket betöltött és nagykorú érdemes magyar állampolgárt hozhat javaslatba, ki az ezen §-ban megállapított vagyoni képesítéssel bír.

4. §

Ha a 3. § b) és c) pontja által érintett családok tagjainak valamelyike nem bír a megállapított vagyoni képesítéssel, vagy ha azt későbbben elveszti, azon időtől fogva rá nézve a jog szünetel, de feléled ismét, ha ezen képesítést később megszerzi.

Ez esetben a jog a jogosultság igazolását követő legközelebbi ülészaktól fogva gyakorolható.

5. §

Az általuk viselt méltóság vagy hivatal alapján és annak tartama alatt tagjai a felsőháznak:

A)

- a) az ország zászlószínei,
- b) a két koronaőr,
- c) a fiumei kormányzó,
- d) a királyi Kúria elnöke, másodelnöke és a budapesti királyi ítélőtábla elnöke.

B)

Ugyancsak hivataluknál fogva, egyházi tisztök tartama alatt, tagjai a felsőháznak:

a) a római katolikus, latin és görög szertartású egyház egyháznagyjai: a primás, a többi érsekek és a megyés püspökök, a pannonhalmi főapát, a jászói prépost és az aurániai perjel;

3. §

Ha a 2. § b) és c) pontja által érintett családok tagjainak valamelyike nem bír a megállapított vagyoni képesítéssel, vagy ha azt későbbben elveszti, azon időtől nézve a jog szünetel, de feléled ismét, ha ezen képesítést később megszerzi.

Ez esetben a jog a jogosultság igazolását követő legközelebbi ülészaktól fogva gyakorolható.

4. §

Az általuk viselt méltóság vagy hivatal alapján és annak tartama alatt tagjai a főrendiháznak:

A)

- a) az ország zászlószínei, s a pozsonyi gróf,
- b) a két koronaőr,
- c) a fiumei kormányzó,
- d) a királyi Kúria elnöke, másodelnöke és a budapesti királyi ítélőtábla elnöke.

B)

Ugyancsak méltóságuk-, illetőleg hivataluknál fogva, egyházi tisztök tartama alatt, tagjai a főrendiháznak:

a) a magyar szent korona országainak latin és görög szertartású római katolikus egyháznagyjai, jelesen:

Magyarország hercegprimása és a többi érsekek, továbbá a megyés püspökök és szintén a magyar király kinevezésétől függő nándorfejérvári és tinnin-i (knin-i) felszentelt püspökök, végre a pannonhalmi főapát, a jászói prépost és az aurániai perjel;

b) a görögkeleti egyház egyháznagyjai: a szerb patriárka, a román metropolita és a megyés püspökök;

c) az evangélikus, református és az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak hivatalban legidősebb három-három püspöke; továbbá az evangélikus-református egyháznak hivatalban legidősebb három főgondnoka, akiknek meghatározásánál az erdélyi egyházkerületet illetőleg annak csak is hivatalban legidősebb főgondnoka veendő figyelembe; az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak egyetemes főfelügyelője és hivatalban legidősb két kerületi felügyelője; végre az unitárius egyháznak hivatalban idősb egyik elnöke, azaz vagy püspöke vagy főgondnoka;

d) *egy izraelita hitközségi egyházi vagy világi előjáró, kit Őfelsége a király a minisztertanács felterjesztésére nevez ki.*

b) a görögkeleti egyház egyháznagyjai: a szerb patriárka, a román metropolita és a megyés püspökök;

c) az evangélikus-református és az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak hivatalban legidősebb három-három püspöke, továbbá az evangélikus-református egyháznak hivatalban legidősebb három főgondnoka, akiknek meghatározásánál az erdélyi egyházkerületet, illetőleg annak csak is hivatalban legidősebb főgondnoka veendő figyelembe; az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak egyetemes főfelügyelője és hivatalban legidősb két kerületi felügyelője; végre az unitárius egyháznak hivatalban idősb egyik elnöke, azaz vagy püspöke vagy főgondnoka.

(Kimarad.)

6. §

Őfelsége a király által lett kinevezetésük alapján élethossziglan tagjai a felsőháznak, kiket a közélet bármely ágában érdemeket szerzett állampolgárok közül, tekintettel a szent István koronája összes országaira és azok egyes vidékeire is, Őfelsége a király, a minisztertanács felterjesztésére ilyeneknek kinevez.

Az ilyen tagok száma a felsőház első alakulásakor a ház összes tagjainak egy negyedét meg nem haladhatja, egy harmadánál többre pedig újabb kinevezés útján azon túl sem emelhető.

5. §

Élethossziglan tagjai lesznek a főrendiháznak, kiket Őfelsége a király a célből, hogy ez által az érdemeket jutalmazza s a főrendiház tekintélyét még öregbítse, szent István koronája összes országainak állampolgárai közül a minisztertanács felterjesztésére ilyeneknek kinevez.

Az élethossziglan kinevezettek száma a jelen törvény értelmében szervezett főrendiház első alakulásakor a 30-at meg nem haladhatja. Ezentúl a kinevezés csak fokozatosan történik és évenként 5-nél többre semmi esetben sem terjeszthető. Az élethossziglani tagok összes száma pedig az 50-et túl nem haladhatja.

7. §

Az, hogy valaki akár a véderő kötelékében, akár valamely polgári vagy egyházi hivatalban vagy méltóságban tettelesen szolgál vagy ilyenre kinevezetik, nem képez akadályt abban, hogy a *felsőházban* különben bírt jogait gyakorolhassa, vagy hogy a *felsőháznak* akár örökös, akár élethosszigan kinevezett tagja lehessen.

8. §

Ha bármikor újabb méltóságok vagy hivatalok létesíttetnének, vagy bármelyik az 5. §-ban említett hitfelekezet keblében újabb püspökségek, illetőleg egyházkerületek szerveztetnének, az így keletkezett méltóságok vagy hivatalok csak az esetben adhatnak a felsőházi tagságra jogot, ha azt a törvényhozás világosan elrendeli.

9. §

A 2. § d) pontjában említett tagok csak azon ügyekben bírnak *üléssel és szavazattal*, melyek a magyar korona országait és tartományait közösen illetik.

10. §

A *felsőház* tagja — 1868: XXX. tc. 59-ik §-a érintetlenül hagyatván — csak az lehet, aki a törvény azon rendelkezésének, mely szerint a törvényhozás nyelve egyedül a magyar, megfelelni képes.

6. §

Az, hogy valaki akár a véderő kötelékében, akár valamely polgári vagy egyházi hivatalban vagy méltóságban tettelesen szolgál, vagy ilyenre kinevezetik, nem képez akadályt abban, hogy a *fürendiházban* különben bírt jogait gyakorolhassa, vagy hogy a *fürendiháznak* akár örökös, akár élethosszigan kinevezett tagja lehessen.

7. §

Ha bármikor újabb méltóságok vagy hivatalok létesíttetnének, vagy bármelyik a 4. §-ban említett hitfelekezet keblében újabb püspökségek, illetőleg egyházkerületek szerveztetnének, az így keletkezett méltóságok vagy hivatalok csak az esetben adhatnak a *fürendiházi* tagságra jogot, ha azt a törvényhozás világosan elrendeli.

8. §

Az 1. § d) pontjában említett tagok csak azon ügyekben bírnak *tanácskozás és szavazati joggal*, melyek a magyar korona országait és tartományait közösen illetik.

9. §

A *fürendiház* tagja — az 1868. évi XXX. tc. 59-ik §-a érintetlenül hagyatván — csak az lehet, aki az 1868. évi XLIV. tc. 1. §-a azon rendelkezésének, mely szerint a törvényhozás nyelve egyedül a magyar, megfelelni képes.

11. §

Aki a *felsőháznak* tagja, ezen tagságot következő esetekben veszíti el:

a) az, aki az általa viselt méltóság vagy hivatal alapján tagja, azon esetben, ha akár önkéntes lemondás, akár törvényszerű fegyelmi vagy bírói eljárás alapján megszűnik az illető méltóságot vagy hivatalt viselni;

b) az életfogytiglan kinevezett tag, ha lemondása, a minisztertanács fölterjesztésére, Ófelsége a király által elfogadtatik;

c) a Horvát-Szlavonországok gyűlése által választott tagok akkor, midőn megbízatásuk lejár;

d) a jogalapra való tekintet nélkül, bármelyik tag, ha a rendes bíróságok által fegyházra vagy nyereségvágyból eredő büntett vagy vétség miatt elítéltetett, vagy ha az állampolgárságot elveszti.

12. §

Nem szűnik meg a jog, de szünetel annak gyakorlata:

a) valamennyi tagra nézve, azon idő alatt, amelynek tartamára a *11. § d)* pontja alá nem eső büntett vagy vétség miatt, a rendes bíróságok által, a politikai jogok felfüggesztésére ítéltetett;

b) azokra nézve, kik csőd alatt állanak, a csőd tartama alatt;

c) azokra nézve, kik az *1877 : XX. tc. 28. §-ának a)* és *b)* pontja értelmében gondnokság alá helyeztettek, a gondnokság tartama alatt;

d) az örökös tagokra nézve azon ülésszak lejártával, melyben ezen törvény *20. §-a* értelmében kimondatott, hogy vagyoni képesítésüket elvesztették.

10. §

Aki a *főrendiháznak* tagja, ezen tagságot következő esetekben veszíti el:

a) az, aki az általa viselt méltóság vagy hivatal alapján tagja, azon esetben, ha akár önkéntes lemondás, akár törvényszerű fegyelmi vagy bírói eljárás alapján megszűnik az illető méltóságot vagy hivatalt viselni;

b) az életfogytiglan kinevezett tag, ha lemondása, a minisztertanács fölterjesztésére, Ófelsége a király által elfogadtatik;

c) a Horvát-Szlavonországok gyűlése által választott tagok akkor, midőn megbízatásuk lejár;

d) a jogalapra való tekintet nélkül, bármelyik tag, ha a rendes bíróság által fegyházra, *illetőleg súlyos börtönre* vagy nyereségvágyból eredő büntett vagy vétség miatt elítéltetett, vagy ha az állampolgárságot elveszti.

11. §

Nem szűnik meg a jog, de szünetel annak gyakorlata:

a) valamennyi tagra nézve, azon idő alatt, amelynek tartamára a *10. § d)* pontja alá nem eső büntett vagy vétség miatt a rendes bíróságok által, a politikai jogok felfüggesztésére ítéltetett;

b) azokra nézve, kik csőd alatt állanak, a csőd tartama alatt;

c) azokra nézve, akik a *tékozlás vagy távollét alapján elrendelt gondnokságok eseteit kivéve, gondnokság alá helyeztettek, a gondnokság tartama alatt;*

d) az örökös tagokra nézve azon ülésszak lejártával, melyben ezen törvény *19. §-a* értelmében kimondatott, hogy vagyoni képesítésüket elvesztették.

Ha valaki azok közül, kik az 5. § A) osztálya és B) osztálya a), b) és d) pontja vagy a 6. § alapján tagjai a *felsőháznak*, képviselővé választatik és a választást elfogadja, megszűnik a *felsőház* tagja lenni; de, amidőn képviselői megbízatása megszűnik, az 5. § B) osztálya a) és b) pontjában említettek bármelyike *felsőházi* tagsági jogát azonnal visszanyeri és azt a legközelebbi ülészaktól fogva gyakorolhatja; a többi ezen szakaszban említett volt *felsőházi* tag pedig azt az 5-ik vagy 6-ik szakasz értelmében újra megnyerheti.

Az 5. § B) osztálya c) pontjában említett hitfelekezeti, egyházi vagy világi főtisztviselők helyét, ha képviselővé választatnak és a választást elfogadják, a *felsőházban* még nem levő legidősebb hivataltársuk tölti be, és e helyet, míg él és hivatalát viseli, meg is tartja, habár az, akinek helyére jött, megszűnt is képviselő lenni.

Ha a *felsőház* örökös tagjai közül választatik valaki képviselővé és a választást elfogadja, az tagsági jogát addig, míg képviselői megbízatása tart, nem gyakorolhatja, és ha valamely ülészak tartama alatt leteszi is képviselői megbízatását, *felsőházi* tagsági joga csak a következő ülészakban éled fel.

Minden *felsőházi* tag, ki képviselővé választatott, tartozik azt igazoltatása után annak megemlékezésével, hogy a választást elfogadta-e vagy nem, a *felsőház* elnökének bejelenteni, ki azt a ház tudomására hozza.

Ha valaki azok közül, kik a 4. § A) osztálya és B) osztálya a) és b) pontja vagy az 5. § alapján tagjai a *fürendiháznak*, képviselővé választatik és a választást elfogadja, megszűnik a *fürendiház* tagja lenni; de amidőn képviselői megbízatása megszűnik, a 4. § B) osztálya a) és b) pontjában említettek bármelyike *fürendiházi* tagsági jogát azonnal visszanyeri és azt a legközelebbi ülészaktól fogva gyakorolhatja; a többi ezen szakaszban említett volt *fürendiházi* tag pedig azt a 4-ik vagy 5-ik szakasz értelmében újra megnyerheti.

A 4. § B) osztály c) pontjában említett hitfelekezeti, egyházi vagy világi főtisztviselők helyét, ha képviselővé választatnak és a választást elfogadják, a *fürendiházban* még nem levő legidősebb hivataltársuk tölti be, és e helyet, míg él és hivatalát viseli, meg is tartja, habár az, akinek helyére jött megszűnt is képviselő lenni.

Ha a *fürendiház* örökös tagjai közül választatik valaki képviselővé és a választást elfogadja, az tagsági jogát addig, míg képviselői megbízatása tart, nem gyakorolhatja, és ha valamely ülészak tartama alatt leteszi is képviselői megbízatását, *fürendiházi* tagsági joga csak a következő ülészakban éled fel.

Minden *fürendiházi* tag, ki képviselővé választatott, tartozik azt igazoltatás után annak megemlékezésével, hogy a választást elfogadta-e vagy nem, a *fürendiház* elnökének bejelenteni, ki azt a ház tudomására hozza.

II. Fejezet.

A felsőház jogköre és beszer-
vezete.

14. §

A felsőház jogköre ugyanaz, mely eddig a főrendiházé volt, azon különbséggel, hogy az alábbi kivételekkel bármely ügy, mely az országgyűlés hatáskörébe tartozik, a felsőházban is kezdeményezhető, és a kormány javaslatait közvetlenül a felsőházban is nyújthatja be.

Csak a képviselőházban kezdeményezhetők azonban és ennél fogva csak ott terjeszthetők elő mindazon indítványok és javaslatok, melyek:

a) a magyar felelős kormányra, az országgyűlés bármelyik házának jogkörére, a képviselőház összealkotására, törvénye szervezetére, a képviselőház tagjainak viszonyára, Magyarország és a Társországok közötti viszonyra, a magyar állam területének változására;

b) oly ügyekre, melyek az 1867 XII. tc. szerint közösek, vagy a monarchia mindkét államában egyenlő elvek alapján szabályozandók, vagy törvény szerint a monarchia két állama törvényhozásainak közös egyetértésével elintézendők;

c) az ujonccállításra, vagy bármely tekintetben a véderőre;

d) valamely nemzetközi szerződés előterjesztésére, illetőleg becikkelyezésére;

e) a vallásfelekezetek jogaira, azoknak az államokhoz való vagy egymás közti viszonyára és általában a vallásügyre;

f) a bíróságokra nézve mindazon viszonyokra, melyek a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869 : IV. tc.-ben meg vannak állapítva, a sajtószabadságra és annak bizto-

II. Fejezet.

A főrendiház jogköre és beszer-
vezete:

13. §

A főrendiház jogköre az, ami volt, a kezdeményezésre is marad az eddigi gyakorlat addig, míg az iránt, hogy mely ügyek legyenek a törvényhozás mindkét házában s melyek kizárólag a képviselőházban kezdeményezhetők, külön törvény nem intézkedik.

sítékaira, az egyesületi és gyülekezési jogra, a törvényhatóságok szervezésére és hatáskörére;

g) az országgyűlés részéről a minisztériumnak vagy egyes miniszternek adandó felhatalmazására, valamely intézkedés jóváhagyására, vagy ilyenért utólag adandó fölmentésre, az állam egész területén vagy annak egy részében valamely alkotmányjognak felfüggesztésére vagy habár ideiglenes korlátozására vagy kivételes intézkedések behozatalára;

h) minden állami bevételre és kiadásra, az állami költségvetésnek megállapítására, zárszámadások megvizsgálására és azokkal kapcsolatos fölmentések megadására, az egész adóügyre, általában az állampolgárok anyagi megterhelésére, állami hitelügyre, államkölcsönökre, állami vagyon szerzésére, elidegenítésére és megterhelésére, jegybankra, pénzrendszerre és az általános pénzlábra vonatkoznak.

Végre csak a képviselőházban kezdeményezhetők még azon ügyek is, melyekre nézve azt külön törvény elrendeli.

15. §

A törvényhozás két házának egymással való érintkezése és az országos bizottságok összealkotása iránt a 26. §-ban meghatározott módon fog intézkedés tétetni.

16. §

A felsőház elnökét és két alelnökét, a ház tagjai közül, minden országgyűlés tartamára a miniszterelnök felterjesztésére, Öfelsősége a király nevezi ki. Hasonló

14. §

A törvényhozás két házának egymással való érintkezése és az országos bizottságok összealkotása iránt az 27. §-ban meghatározott módon fog intézkedés tétetni.

15. §

A főrendiház elnökét és két alelnökét a ház tagjai közül minden országgyűlés tartamára a miniszterelnök felterjesztésére, Öfelsősége a király nevezi ki. Hasonló

ló módon történik az időközben megüresedett egyik vagy másik hely betöltése is.

Ha az elnökség minden tagja gátolva lenne valamelyik ülésben elnökölni, azon egy ülésben ezen tisztelet a ház jelenlevő legidősebb tagja mint korelnök teljesíti. Ha azonban a gátló körülmény akár mindháromra, akár csak egyikre nézve is előreláthatólag hosszabb ideig tartana, a helyettesítés ugyanazon módon történik, mint a kinevezés.

Háznagyot és jegyzőket saját tagjaiból titkos szavazással maga a felsőház választ.

Az elnök és a háznagy a ház által megállapítandó tiszteletdíjban részesül. *Rajtuk kívül fizetés vagy javadalmazás a ház által saját tagjai közül senkinek sem adatik.* Ez által azonban a Horvát-Szlavonországek gyűlése által választott tagokra és a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság tagjaira nézve eddig fennállott gyakorlat nem érintetik.

17. §

A ház egyéb hivatalnokait az elnök, a szolgaszemélyzetet a háznagy nevezi ki, de azok számát és fizetését a ház állapítja meg.

18. §

A felsőház tagjai, midőn első ízben lesznek jogosultak a felsőházi tag jogait gyakorolni, királyi levél által hívatnak meg, a Horvát-Szlavonországek gyűlése által választott tagok kivételével, kikre nézve a választási okmány képezi az igazolványt.

módon történik az időközben megüresedett egyik vagy másik hely betöltése is.

Ha az elnökség minden tagja gátolva lenne valamelyik ülésben elnökölni, azon egy ülésben ezen tisztelet a ház jelenlevő legidősebb tagja mint korelnök teljesíti. Ha azonban a gátló körülmény akár mindháromra, akár csak egyikre nézve is, előreláthatólag hosszabb ideig tartana, a helyettesítés ugyanazon módon történik, mint a kinevezés.

Háznagyot és jegyzőket saját tagjaiból titkos szavazással maga a főrendiház választ.

Az elnök és a háznagy a ház által megállapítandó tiszteletdíjban részesül. *Rajtuk kívül a ház tagjai, mint ilyenek, fizetésben vagy javadalmazásban nem részesülhetnek.* Ez által azonban a Horvát-Szlavonországek gyűlése által választott tagokra és a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság tagjaira nézve eddig fennállott gyakorlat nem érintetik.

16. §

A ház egyéb hivatalnokait az elnök, a szolgaszemélyzetet a háznagy nevezi ki, de azok számát és fizetését a ház állapítja meg.

17. §

A főrendiház tagjai, midőn első ízben lesznek jogosultak a főrendiházi tag jogait gyakorolni, királyi levél által hívatnak meg, a Horvát-Szlavonországek gyűlése által választott tagok kivételével, kikre nézve a választási okmány képezi az igazolványt.

19. §

Aki egyszer királyi levél által meghívott s a *felsőház* által igazoltatott, újabb meghívó nélkül jelenik meg mindaddig, míg oly körülmény nem merül fel, melynek alapján jogát ezen törvény 11., 12. és 13. §-ai értelmében állandóan vagy ideiglenesen elveszti.

20. §

Tagjainak igazolása iránt a *felsőház* maga intézkedik és az igazolási eljárás módzatait házszabályaiban állapítja meg. Ha egyesek jogosultságára nézve kétség támad, efelett egy saját kebeléből választandó bíróság útján végérvényesen határoz.

Ugyancsak ily módon hozatik a végérvényes határozat akkor is, ha azon eset merül fel, hogy valamelyik tagja a törvényszerű képesítést elvesztette vagy újból megszerezte.

A bíróság összealkotását és az eljárás módzatait illetőleg, mindezen esetekre vonatkozólag, a ház házszabályaiban maga intézkedik.

21. §

Házszabályaiban állapítja meg a *felsőház* mindazt, mi a tanácskozási rendére és általában belügyeire vonatkozik.

A házszabályoknak a szorosabb értelemben vett tanácskozási rendes illető része csak az évi ülések végével s csak a törvényjavaslatok tárgyalásának bevégzése után fog módosíthatatni.

Az 1848: IV. tc. 10., 11., 12. és 13. §-ainak rendelkezései továbbra is fenntartatnak.

18. §

Aki egyszer királyi levél által meghívott s a *főrendiház* által igazoltatott, újabb meghívó nélkül jelenik meg mindaddig, míg oly körülmény nem merül fel, melynek alapján jogát ezen törvény 10., 11. és 12. §-ai értelmében állandóan vagy ideiglenesen elveszti.

19. §

Tagjainak igazolása iránt a *főrendiház* maga intézkedik és az igazolási eljárás módzatait házszabályaiban állapítja meg. Ha egyesek jogosultságára nézve kétség támad, efelett egy saját kebeléből választandó bíróság útján végérvényesen határoz.

Ugyancsak ily módon hozatik a végérvényes határozat akkor is, ha azon eset merül fel, hogy valamelyik tagja a törvényszerű képesítést elvesztette vagy újból megszerezte.

A bíróság összealkotását és az eljárás módzatait illetőleg, mindezen esetekre vonatkozólag, a ház házszabályaiban maga intézkedik.

20. §

Házszabályaiban állapítja meg a *főrendiház* mindazt, mi a tanácskozási rendére és általában belügyeire vonatkozik.

A szorosabb értelemben vett tanácskozási rendre vonatkozó újabb megállapodások csak a legközelebbi ülésszak kezdetével lépnek hatályba.

Az 1848: IV. tc. 10., 11., 12. és 13. §-ainak rendelkezései továbbra is fenntartatnak.

A *felsőház* minden országgyűlés kezdetén, midőn az igazolási eljárás befejeztetett, összes jogosult tagjainak névsorát összeállíttatja és kinyomatja s egyúttal intézkedik az iránt, hogy az országgyűlés tartama alatt jogosultságot nyert új tagok nevei is, igazoltatásuk után, ezen névsorban fölvétessenek, azoknak nevei pedig, kik a jogosultságot bármely okból állandóan vagy ideiglenesen elvesztették, az ok megjelölése mellett, a névsorból töröltessenek.

III. Fejezet

Átmeneti intézkedések

23. §

Ezen törvény kihirdetése után a *felsőház* azonnal választ egy 21 tagú bizottságot, mely a kormány által beterveztett adatoknak figyelembevételével

a) megállapítja azon családok névjegyzékét, amelyeknek tagjai a 3-ik § b) pontjának értelmében a *felsőház* örökös tagjai;

b) külön jegyzéket készít ezen § a) pontja értelmében összeírt családok mindazon nagykorú tagjairól, kik 24-ik évüket már betöltötték, vagy az 1885-ik évi július 1-ig be fogják tölteni és az ezen törvény 3-ik §-ában megállapított vagyoni képesítéssel bírnak.

24. §

Az előző § a) pontja értelmében megállapított névsor a *főrendiház* által jóváhagyatván,

A *főrendiház* minden országgyűlés kezdetén, midőn az igazolási eljárás befejeztetett, összes jogosult tagjainak névsorát összeállíttatja és kinyomatja, s egyúttal intézkedik az iránt, hogy az országgyűlés tartama alatt jogosultságot nyert új tagok nevei is, igazoltatásuk után, ezen névsorba fölvétessenek, azoknak nevei pedig, kik a jogosultságot bármely okból állandóan vagy ideiglenesen elvesztették, az ok megjelölése mellett, a névsorból töröltessenek.

III. Fejezet

Átmeneti intézkedések

22. §

Ezen törvény kihirdetése után a *főrendiház* azonnal választ egy 21 tagú bizottságot, mely a kormány által beterveztett adatoknak figyelembevételével

a) megállapítja azon családok névjegyzékét, melyeknek tagjai a 2-ik § b) pontjának értelmében a *főrendiház* örökös tagjai;

b) külön jegyzéket készít az ezen § a) pontja értelmében összeírt családok mindazon nagykorú tagjairól, kik 24-ik évüket már betöltötték, vagy az 1885-ik évi július 1-ig be fogják tölteni és az ezen törvény 2-ik §-ában megállapított vagyoni képesítéssel bírnak.

23. §

Az előző § a) pontja értelmében megállapított névsor a *főrendiház* által jóváhagyatván,

nyilvánosságra hozzátik s egy-szersmind oly utasítással adatik ki a minisztériumnak, hogy figyelembe véve az időközben netalán történt felszólalásokat, terjeszsen be a közelebbi ülészak megnyitása után azonnal törvényjavaslatot a névsor törvénybe iktatása végett.

Oly családokra nézve, melyeknek csak egyes ágai bírnak örökös joggal, ezen törvényben az ágak is pontosan megjelölendők.

Ezen törvény fogja meghatározni, hogy mi módon lesz a névsor a 3. § c) pontja értelmében örökös *felsőházi* tagság jogát nyert családok neveivel kiegészítendő.

25. §

A 23. § b) pontja értelmében elkészített jegyzék a főrendiház által jóváhagyatván, kinyomatik és közhírré tétetik azon felszólítással, hogy azok, kik a jogosultak közül netalán kimaradtak volna, a felszólítástól számított három hó alatt, ha az országgyűlés együtt van, a főrendiház elnökéhez, ha nincs együtt, a belügyminiszterhez adják be a jogosultságukat igazoló okmányait.

Azok, kik az országgyűlés tartama alatt jogosultságukat igazolták, a névsorba felvételvé, az ekként kiegészített névjegyzék azon utasítással adatik ki a belügyminiszternek, hogy az új ülészak kezdetére úgy az ezen névjegyzékben foglalt tagoknak, mint azon tagoknak, kik a jogosultságukat igazoló okmányait az országgyűlés szünetelése miatt nála adták be — mint a *felsőház* ez idő szerint örökös tagjainak a *felsőházba* való meghíva-

nyilvánosságra hozzátik s egy-szersmind oly utasítással adatik ki a minisztériumnak, hogy figyelembe véve az időközben netalán történt felszólalásokat, terjeszsen be a közelebbi ülészak megnyitása után azonnal törvényjavaslatot a névsor törvénybe iktatása végett.

Oly családokra nézve, melyeknek csak egyes ágai bírnak örökös joggal, ezen törvényben az ágak is pontosan megjelölendők.

Ezen törvény fogja meghatározni, hogy mi módon lesz a névsor a 2. § c) pontja értelmében örökös *főrendiházi* tagság jogát nyert családok neveivel kiegészítendő.

24. §

A 22. § b) pontja értelmében elkészített jegyzék a főrendiház által jóváhagyatván, kinyomatik és közhírré tétetik azon felszólítással, hogy azok, kik a jogosultak közül netalán kimaradtak volna, a felszólítástól számított három hó alatt, ha az országgyűlés együtt van, a főrendiház elnökéhez, ha nincs együtt, a belügyminiszterhez adják be a jogosultságukat igazoló okmányait.

Azok, kik az országgyűlés tartama alatt jogosultságukat igazolták, a névsorba felvételvé, az ekként kiegészített névjegyzék azon utasítással adatik ki a belügyminiszternek, hogy az új ülészak kezdetére úgy az ezen névjegyzékben foglalt tagoknak, mint azon tagoknak, kik a jogosultságukat igazoló okmányait az országgyűlés szünetelése miatt nála adták be — mint a *főrendiház* ez idő szerint örökös tagjainak a *főrendiházba* való

tása iránt intézkedjék s a hozzá érkezett igazoló okmányokat az országgyűlés összejövetele után a ház elnökségéhez áttegye.

A második ülészak kezdetén ily módon megalakulván az ezen törvény értelmében szervezett új felsőház, az 1884-ben kiadott királyi meghívók érvényüket veszti.

meghívatása iránt intézkedjék s a hozzá érkezett igazoló okmányokat az országgyűlés összejövetele után a ház elnökségéhez áttegye. (L. lejjebb az új 26. §-t.)

25. §

Az ezen törvény 1. §-ában említett tagokon kívül élethossziglan tagjai lesznek a főrendiháznak azok, kiket a mostani főrendiház igazolt tagjai, azon igazolt tagok közül, kik az eddig gyakorolt személyes tagsági jogot jelen törvény életlépte után nem fogják többé gyakorolhatni, ilyenekül megválasztanak.

E tagok száma az ötvenet meg nem haladhatja.

A választás egy a főrendiház által eleve kitűzendő napon és az általa megállapítandó mód szerint egyszer s mindenkorra fog eszközöltetni.

Az ily módon választott tagok, midőn első ízben lesznek jogosítva az ezen törvény értelmében szervezett főrendiházban jogaikat gyakorolni, a 17. § értelmében királyi levél által hívatnak meg.

Ha ezen tagok közül valaki képviselővé választatik, irányába a 12. § harmadik és negyedik bekezdése nyer alkalmazást.

IV. Fejezet.

Zárhatározatok.

26. §

A jelen törvény kihirdetését követő ülészak kezdetén az ezen törvény értelmében szervezett főrendiház megalakulván, az 1884-ben kiadott királyi meghívók érvényüket veszti.

26. §

Az ezen törvény kihirdetése után következő ülészakban az országgyűlés két háza országos küldöttséget választ, melybe a képviselőház 10, a felsőház 5 tagot küld, s amelynek feladata lesz, a kormány részvétele mellett, javaslatot készíteni a jelen törvény 15. §-ában említett ügyek rendezésére nézve. Ezen rendezésig az eddig fennállott gyakorlat marad érvényben.

27. §

Azon ülészakkal, amelynek tartama alatt ezen törvény kihirdettetett, a főrendiház befejezi működését és helyébe az ezen törvény értelmében szervezett felsőház lép. Ugyanakkor minden ezen törvénnyel ellenkező törvény és gyakorlat hatályon kívül helyeztetik.

28. §

Ezen törvény végrehajtásával a minisztérium bíztatik meg.

27. §

Az ezen törvény kihirdetése után következő ülészakban az országgyűlés két háza országos küldöttséget választ, melybe a képviselőház 10, a főrendiház 5 tagot küld, s amelynek feladata lesz, a kormány részvétele mellett, javaslatot készíteni a jelen törvény 14. §-ában említett ügyek rendezésére nézve. Ezen rendezésig az eddig fennállott gyakorlat marad érvényben.

28. §

Az országos méltóságoknak törvény vagy szokás által megállapított közjogi helyzete, úgymint ebből fejlődött állásuk a főrendiházban is, amennyiben ennek tagjai maradnak, ezen törvény által nem érintetik.

29. §

Azon ülészakkal, amelynek tartama alatt ezen törvény kihirdettetett, a főrendiház mostani alakjában befejezi működését és helyébe az ezen törvény értelmében szervezett főrendiház lép. *Mindazon törvény és gyakorlat, mely jelen törvénnyel nem ellenkezik, továbbra is érvényben marad.*

30. §

Ezen törvény végrehajtásával a minisztérium bíztatik meg.

A képviselőházban 1885. ápr. 23-án befejeződött vitán elfogadták a főrendiház kikötéseit jelentő módosításokat. A két ház által 1885. ápr. 25-én szentesített — tehát az előbbivel azonos szöveg — pedig az »Irományok« VI. kötetében a 49—55. lapon Ferenc József és Tisza Kálmán aláírásával látott napvilágot.

A főrendiházból az eredeti javaslatnak megfelelően nem lett »felsőház«, nem lett, mert a főrendiházban tömörült feudális erők összefogása lehetetlenné tette. A főrendiház megmaradt főrendiháznak, csak némi engedelményeket tett az idők hatására a kapitalizmus javára.

A képviselőház febr. 10-i ülésén megkezdte a főrendiháznak mint felsőháznak szervezéséről szóló törvényjavaslat általános vitáját. Elsőnek *Láng Lajos* előadó fejtette ki a főrendiház reformjának szükségességét. A vitában elsőnek *Tisza Lajos* gr. szólalt fel, és a főispánok helyébe kerülők körüli előzetes vitára reflektálva, érveket sorakoztatott fel a vármegyei delegáltak ellen, támogatta a korona által életfogytiglani kinevezések eszméjét. *Szilágyi Dezső* a reform szükségességét hangoztatta, majd érveket sorakoztatott fel az élethosszigan kinevezendő főrendiházi tagok ellen. Az egyetlen megoldást abban látta, hogy a megyei és városi törvényhatóságok önkormányzati alapon küldjenek meghatározott időre delegátusokat a felsőházba. Az utóbbi fejtegetését határozati javaslat formájában is a képviselőház elé terjesztette. *Tisza Kálmán* személyes megtámadtása címén választott *Szilágyi Dezső* fejtegetésére. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 50—73. l.)

A febr. 11-i képviselőházi ülésen tovább folytatódott a főrendiháznak mint felsőháznak szervezéséről szóló törvényjavaslat vitája. *Beksis Gusztáv* részletes polémiába bocsátkozott *Szilágyi Dezső*nek a megyei és városi törvényhatóságok delegációs jogával kapcsolatos fejtegetéseivel. A kinevezést célszerűbbnek és elvszerűbbnek tartotta, és ebben látta a működőképesség biztosítékát. *Irányi Dániel* a két-kamarás rendszert tartotta az alkotmányos élet zálogának, és ennek érdekében ellenzett mindenféle kinevezési jogot, és pártolta a megyei és városi önkormányzati szervek által a felsőházba küldendők eszméjét. *Gajári Ödön* részletesen szólott a törvényjavaslat fontosabb reformcélkitűzéseiről és az előterjesztést elfogadta tárgyalási alapul. *Oynod Géza* személyeskedő hangú beszédben támadta a törvényjavaslatot támogató képviselőket, és a maga és elvbarátai nevében elvetette a reform minden mozzanatát. *Dárdai Sándor* vitatta az előtte szóló képviselő állításait, és a reformot teljes mértékben támogatta. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 74—99. l.)

A képviselőház febr. 12-i ülésén — amelyről MK jelen karcólata beszámol — *Herman Ottó* felszólalásával folytatódott a főrendiháznak mint felsőháznak szervezéséről szóló törvényjavaslat vitája. *Herman* a demokratikus fejlődés nevében a rendi intézmények eltörlése mellett szállt síkra. Határozati javaslatot terjesztett be a főrendiház eltörlésére, a népképviselői jog következetes érvényesítésére.

Zsilinszky Mihály vitatta Szilágyi Dezső korábban elhangzott beszédét, és érveket sorakoztatott fel a életfogytiglani kinevezés célszerűsége mellett. *Tisza Kálmán* hosszabb beszédben fejtette ki álláspontját a törvényjavaslat megalkotásával kapcsolatban. Elutasította Herman Ottó határozati javaslatát, majd tételesen felsorakoztatta ellenvéleményét Szilágyi Dezső javaslatával szemben. *Szilágyi Dezső* félreértett szavai védelmében röviden újból összegezte korábbi beszédeiben kifejtett nézetait. *Helpy Ignác* a történelmi tradícióra és tapasztalatokra hivatkozva, ellenezte a kinevezéses rendszer bármilyen mérvű bevezetését. Érvei alátámasztására felidézte az 1848/49-es törvényhozás és a szabadságharc vezetőinek álláspontját. Támogatta Irányi Dániel határozati javaslatát. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 99—120. l.)

*

A főrendiházi reform vitájának leírásakor MK az ülésterem és különösen a karzat hangulatának bemutatását tartotta fontosnak. Az atmoszféra érzékeltetésével azt a nagyfokú érdeklődést akarta jelezni, amellyel az érintett rétegek a vita kibontakozását kísérték. Ezért időzött hosszabban a karzat hallgatóságának bemutatásánál, és ezért szólott csak Herman Ottónak a nemesi kiváltságot elutasító álláspontjáról és Tisza Kálmánnak az ellenzéki álláspontokkal szembe állított érveiről.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
125	11	<i>iniciatíva</i> — itt: a kezdeményezés joga
126	: 3	<i>nyakcsap</i> — nyakcsigolya
	13	<i>high life</i> — a felső tízezer
	24	<i>prédikációs halott</i> — MK itt a régi népi fordulatot szó szerint alkalmazza a felsőházra: sok beszéd hangzott már el, de mindegyik valamilyen formában elparentálta érvényben levő szervezetét, valamilyen formában a megváltoztatását óhajtotta minden szónok. Tehát a szónoklatok búcsúztatták a főrendiház érvényben lévő szervezetét.
127	4	<i>wikler</i> — wickler: női köpeny (osztrák)
	5	<i>Apafi Mihály uram korabeli főkötő</i> — MK itt nemcsak a nagymama divatjamúlt ruháját jelzi. Korábbi írásaiba is beleszőtte anekdotikus formában Apafi Mihályt és udvarát (ld. Krk 58. köt. 288. l., 59. köt. 262. l., 60. köt. 240. l., stb.).
	28	<i>»hugenotta lovag»</i> — francia kálvinista a XVI—XVIII. században
	31	<i>sbírr</i> — katonailag szervezett törvényszolga Olaszországban; rendőrkapó
128	: 1—11	a megyei bizottságok kormánypártiságáról. — MK pontosan idézte fel Tisza Kálmánnak az ellenzékkel szembe-szőgezett nézetét. A KNapló szerint a következőket mondta: »... a válaszfelirati vita alatt, midőn a tisztviselőknek a választásokra gyakorolt befolyásáról volt szó és én azt

mondtam, hiszen uraim, ezek választott tisztviselők, mi volt rá a felelet? Igen ám, de minden megyei bizottság kormánypárti, a tisztviselők is kormánypártiak, tehát a kormánypárt mellett történt a befolyás. Én ily mértékben akkor sem fogadtam el, most sem fogadom el; de hogy a megyei bizottságok többsége kormánypárti, azt úgy hiszem, nem is szükséges demonstrálni, ma ezt mindenki tudja. Ha már most ezek választanának, hihetőleg nem ellenzékit választanának és így határozottan áll, hogy a kormány hatalma sokkal nagyobb növekedést kaphatna ezekből, mint bármely más általa kinevezett férfiaktól. (*Helyeslés a jobboldalon. Nyugtalanság a szélsőbalon.*) . . . (I. h. 108. l.)

- 128 : 11 megkapitulál — a vitában visszavonulni
 „ 30 *Apaga, Satanas!* — távozz tőlem, Sátán!
 129 : 8 *penecilus* — penicilus: zsebkés.

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. február 14., 7. évf. 44. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.
 II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Össze-
 gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 72—77. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1882-es kötetkiadás szövegét közvetíti, amely két — alább említendő — eltéréssel híven követte a PHbeli első közlés szövegét. — Az 1892-es kötetkiadásban a karcolatnak nem adtak címet, hanem csak az országgyűlés napjának dátumát jegyezték fel: 1885. febr. 13. Az előző karcolat elé illesztett, a tárgyra utaló cím: *A főrendiház megreformál-
 tatik* erre az írásra is vonatkozott.

- 130 : 20 *nyt*-nal — PH: *nyt*-lonnal
 131 : 25 mindig — PH: mindig

A képviselőház febr. 13-i ülésén folytatták a főrendiháznak mint felsőháznak szervezéséről szóló törvényjavaslat vitáját. *Vadnai Károly* részletesen szolt a törvényjavaslat időszerűségéről, azokról a feszültségekről, amelyet a főrendiház magatartása és szemlélete a törvényalkotásban okozott. Megállapította, hogy a változtatás nem gyökeres, de a reform útján át lehet a főrendiházat alakítani. Bírált az ellenzéknek azokat az elképzeléseit, amelyek szerint csak a megyei küldöttekből lehet választás útján kiegészíteni és felfrissíteni a felsőházat. *Vadnay Andor* kifogásolta, hogy a főrendiházat nem oszupán a földbirtokos arisztokráciából alakítják ki, és hosszan vitatta azokat az alapelveket, amelyek a jogegyenlőség alapján a vallásfelekeze-

tek képviseltetését akarta biztosítani. Kifogásolta, hogy a protestáns egyházak szuperintendensei felekezeti alapon kapjanak főrendiházi tagságot, majd éles szavakkal támadta Jókai Mórt, aki helyeselte és támogatta azt a célkitűzést, hogy a zsidóságot egy rabbi képviselje a felsőházban. Pártja programjára hivatkozva követelte, hogy fokozottan szorítsák ki a zsidóságot a közélet és gazdasági élet területéről. Ónody Géza határozati javaslatát támogatta. *Földváry Miklós* a törvényjavaslat legfőbb erényét abban látta, hogy úgy kívánja a reformot végrehajtani, hogy tiszteletben tartja a hagyományokat. Elítélően szólt az antiszemita képviselőknek a jogegyenlőséggel össze nem egyeztethető szemléletéről, vitatta az ellenzéki képviselőknek a megyei törvényhatóságok tagjaiból választás útján a felsőházba delegálandó tagok érdekében kifejtett eszme-futtatását. *Apponyi Albert* gróf hosszabb szónoklatot tartott. Bevezetőben megállapította, hogy abban minden pártárryalat egyetért, hogy a főrendiház reformra szorul, abban is megvan az összhang, hogy a reformoknak nem szabad radikálisnak lenniük, meg kell őrizniük mindazt, ami jó és hasznos. Részletes közjogi fejtegetéssel bizonygatta, hogy a kormány által javasolt életfogytiglan kinevezett főrendiházi tagokkal csorbítják a felsőház függetlenségét, egy esetleges kormányváltás után eleve oppozíciót biztosítanak az új politikai irányvonalat képviselő kormánynak. E közjogi problémákra egyedüli biztosítéknak a megyei törvényhatóságok által megválasztott, a középosztályból kikerülő főrendiházi tagok személyét és azok szellemét látta. Éppen ezért a kormány javaslatával szemben Szilágyi Dezső határozati javaslatát támogatta. *Tisza Kálmán* elhangzott szavainak félremagyarázása címnél kért szót. Visszautasította Apponyi Albert érvelését, és kifejtette, hogy Apponyi nézete a parlamenti kisebbségnek azt a szándékát képviseli, hogy a parlamenti többséggel szemben a főrendiházi ellenzéki többségre támaszkodjanak. *Tisza Kálmán* szavait az ellenzék több ízben zajos közbekiáltásokkal zavarta. (KNapló, 1884 – 87. IV. köt. 121 – 146. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó a törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról részletesebb összegzést talál a 312 – 340. lapon.

MK a jelen karcolatban részletesen beszámolt a képviselői tárgyalóteremben elhangzott beszédekről, leírta azok előadási módját és fogadtatását, rögzítette azokat a kisebb incidenseket, amelyek a feszült hangulatot jellemezték. Korábbi szokásához híven megemlékezett *Földváry Miklós* jelentéktelen kérdésekről szóló szűzbeszédéről, részletesen ecsetelve a szónok belső feszültségét és lámpalázatát. A hangulat teljesebb jellemzéséhez hozzátartozott a karzat közönységről felvázolt kép is.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 129 13 *flosculus* — szóvirág, élénkítő nyelvi fordulat
- 130 1—7 Csanády közbeszólása és Vadnai Károly replikája. — A KNApló nem őrizte meg, csak jelezte Csanády közbeszólását, amiért Péchy Tamás rendre is utasította a függetlenségi párti képviselőt. MK felismerése valóban helytálló, mert Vadnai fölényes módon ríposztzott a közbeszólásra. Ennek szövegét az alábbiakban idézzük: »Csanády t. képviselő úr közbe méltóztatott kiáltani, amit nekem a legkevésbé sincs okom rossz néven venni. Sőt, ha rosszul esnék is, természetesnek találom, mert a magam nézetét van szerencsém kifejezni, és nem a t. képviselő úrét. (*Derűtség jobb felől.*) De egyet legyen szabad megjegyznem (*Halljuk! Halljuk!*), és ez az, hogy igazán szabad gondolkozású emberek erényei között megvan a türelem is, hogy az ellenkező nézeteket meghallgassák. (*Élénk helyeslés jobb felől.*) Én legalább, midőn Csanády, t. képviselő úr a maga roppant nagy skálájú és tárgyi természetű nézeteit hangoztatja — pedig gyakran hangoztatja — mindig némán hallgatom; pedig méltóztatnék elhinni, hogy nem értek ám azokkal egyet, (*élénk derűtség*), sőt néha támad is egy-egy ötletem, amely közbeszólási anyagul kínálkozik. Példának okáért, mikor mint valami erkölcsi bombát dobálgatja itt a Házban a »hitehagyott« szót, mindig szeretném megkérdezni, vajon tudja-e, sejtí-e, hogy ezzel csak egy jezsuita fegyvert forgat. (*Mozgás a szélsőbalon. Halljuk! jobb felől.*) Mindjárt kimagyarázom magamat. Mert hát a jezsuita atyák és más szerzetesek voltak azok, kik szörnyű pokoli színekkel festették a hitehagyottságot, mert haragudtak, hogy annyi katolikus család ment át protestáns vallásra. Mert abban a t. képviselő úr is kénytelen egyetérteni velem, hogy nem lehetnének ám ma protestánsok, sőt általában keresztyének sem (*Élénk helyeslés jobb felől. Felkiáltások bal felől: Nem tartozik ide! Halljuk! Halljuk!*), ha ismeretlen elődeink, úgy egy kicsit hitehagyottak nem lettek volna. E példa bizonyítja azt is, hogy nem minden hitehagyottság veszedelmes ám az egyesre és a közre, feltéve, hogy olyan hitet hagyott el, amelyben már nem tud hinni, egy olyan hitért, amelyre meggyőződés vezet. (*Tetszés jobb felől. Mozgás a szélsőbaloldalon.*) .« (I. h. 125 l.)
- 8—18 Vadnai Károly beszédének befejezése. — A jelzett fordulattal a szatíraíró MK szólalt meg: ti. Vadnai nem Tisza Kálmánt éltette, hanem elismeréssel szólt a szabadelvű párt célkitűzéséről, méltatva a vezetés bölcsességét. Körülírta Tisza Kálmán személyét, végső fokon tehát őt dicsérte. (Ld. KNApló, i. h. 126. l.)

- Lap Sor
- 130 : 20 [Vadnai Károly és Vadnay Andor] *egy család, de ezt »y«-nal írják* — Vadnai Károly, a Fővárosi Lapok szerkesztője, nem használta az »y«-t, hanem »i«-vel írta nevét.
- 22 *Ő »ama bizonyos egy rabbi« ellen száll síkra.* — A törvénytervezet 5. § d) pontja kimondja, hogy kinevezett tagként egy izraelita rabbinak is helyet kell kapni a főrendiházban.
- 28 *a jámbor De Gubernatis gróf* — az olasz irodalomtörténész ebben az időben Magyarországon tartózkodott, adatot és impressziót gyűjtött készülő munkájához, amely 1886-ban »La Hongrie politique et sociale« címen francia nyelven meg is jelent. 1880-tól az MTA külső tagja volt.
- 131 14 *escamoteur* — bűvész, szemfényvesztő
- 32 *changé passé* — bűvész műszó; ld. a *szanztíroz* elvarázsol, elővarázsol bűvészkifejezést
- 132 3 *psiüt* — francia szó, a. m. elegáns, MK itt elegancia értelemben használja.
- „ 36 *ciflíz* — sorsot húz (tájézó) ÚMTez
- 133 : 5—34 Tisza Kálmán felszólalása és az ellenzék magatartása. — A KNapló csak részben rögzítette az írók által jellemzett hangulatot, de a hivatalos jegyzőkönyvi szöveg is érzékelteti, hogy az Apponyit ünneplők mindenképp meg akarják akadályozni a miniszterelnököt a válasz elmondásában (ld. KNapló, i. h. 144—146. l.).

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. február 15., 7. évf. 45. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A képviselőház febr. 14-i ülésén folytatták a főrendiháznak mint felsőháznak szervezéséről szóló törvényjavaslat általános vitáját. Napirend előtt *Beksics Gusztáv* kért szót, és reagált Apponyi Albert előző napi beszédének személyét érintő részére. A vitában elsőnek *Török Zoltán* szólalt fel. Vázlatosan végigkísérte a főrendiház történelmi átalakulásait és szerepkör-változásait, és ennek fényében bírálta Apponyi Albertnek a törvényjavaslattal szembe állított aggályait. *Orbán Balázs* véleménye szerint a tárgyalt főrendiházi reform nem a demokratikus eszmeáramlat hatására készült, hanem az Európában uralkodó reakciós szemléletet tükrözi: az arisztokrácia kiváltságát a plutokrácia hatalomra emelésével akarják ellensúlyozni. A népképviselői elv következetes alkalmazását a törvényhatóságok által választott felsőházi tagokban látta. *Zichy Antal* több példát említett meg annak érzékeltetésére, hogy az ellenzék javaslatai közjogilag

elfogadhatatlanok, és csak fokozták a felsőház akcióképtelenségét. Az eredeti javaslatot támogatta. *Halvax József* a katolikus egyházi méltóságok nagyobb bevonását tartotta szükségesnek a felsőházi tagok közé, helytelenítette a kormány javaslatát, és a törvényhatósági joggal felruházott városok képviselőjét javasolta. Az ülés további részében kérvényeket tárgyaltak, majd *Ugron Gábor* interpellációt intézett az igazságügy-miniszterhez. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 147—168. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összegzést talál a jelen törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 312—340. lapokon.

MK az ülésteremben elhangzottakról tartalmában és hangulatában pontos képet rajzolt olvasóinak. Az egymást követő szónokok az előző üléseken már kialakult alapkérdéseket variálták: a kormánypártiak a megreformálandó főrendiházba kinevezés útján bekerülő új tagok mellett szóltak, az ellenzék különböző árnyalatain levők ezt ellenezve, a megyei vagy törvényhatósági testületekből megválasztandó főrendiházi tagokban látták a megújulás lehetőségét. A kérdések ilyenén polarizálódását még felekezeti elfogultságok és társadalmi előítéletek is motiválták. MK megérezte ezeket a belső mozgató erőket: erre célzott az antiszemitizmus jellemzésére szőtt hasonlatával (136: 10—13), továbbá a *Herman Ottónak* tulajdonított csattanóval is (136: 23—28).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor]]

134 : 13—15 *Beksics éppen most végezte be szavai értelmének félremagyarázása miatti felszólalását, természetesen »zaj«* mellett. — Beksics Apponyi Albert előző napi beszédének két megállapításával foglalkozott, azzal, hogy Apponyi őt azzal vádolta, hogy demokrácia helyett klikkuralmat akar, és a demokráciából ki akarja zárni a történelmi elemeket, a régi birtokos réteget. Apponyi állításának cáfolására Beksics saját röpiratából olvasott fel részeket, amelyet a képviselők közbekiáltással fogadtak. (KNapló, i. h. 148. l.)

„ 31 *kurialis* — hivatalos
135 : 4—5 *Utána Orbán Balázs próbált szerencsét, és Horváth Gyulát csalogatta a függetlenségi pártra* — Orbán Balázs Horváth Gyulával kapcsolatos fejtegetése szónoki fogás volt, azt akarta vele érzékeltetni, hogy olyan szemléletű embernek, mint Horváth Gyula, nem a kormánypárt, hanem az ellenzék között van a helye. (KNapló, i. h. 154. l.)

6 *suvisz* — 1. durvább fekete kenőcs; 2. értéktelen dolog, csekélység, semmiség (az állandósult szókapcsolatokban)

8—10 *Különbön a beszéd meg fog jelenni az »Orbán össeggyűjtött*

- beszédei közt, és akkor Horváth is elolvashatja . . .* — MK már az előző év őszén is tréfás megjegyzéseket tett a parlamenti beszédeit kötetbe gyűjtve kiadó Orbán Balázusra (ld. Krk 69. köt. 151. és 157. l.).
- 135 : 26—27 [Zichy Antal] *Apponyi beszédével foglalkozott. A legbehízelgőbb eszközeit szedte elő.* — MK megállapítását csupán egy idézettel illusztráljuk: *„Méltóztassék elhinni — mondotta Zichy —, gróf Apponyi Albert tegnapi szónoklatát, különösen annak formai szépségeit talán sokkal jobban és mélyebben élveztem, mint mindazok, kik oly hangosan, tüntetőleg tapsoltak mellette . . .”* (KNapló, i. h. 162. l.)
- 136 15 *szignatúra* — ismertetőjegy
27—28 *Keresem a függetlenségi pártot, de nem találok.* — MK ezzel a Herman Ottónak tulajdonított fordulattal saját véleményének adott hangot: a függetlenségi párti szónokok éppúgy, mint a többi ellenzékiek, minden erejükkel azért érveltek, hogy a megyei középreteget juttassák be a főrendiházba, tehát a reformot a saját társadalmi rétegeik érdekében kívánták végrehajtani. Egyedül Herman Ottó szólt fel a népképviselési elv és a demokrácia nevében a főrendiház eltörlése mellett.

A T. HÁZBÓL

- M.** *Pesti Hírlap. 1885. február 17., 7. évf. 47. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először

A képviselőház febr. 16-i ülésén tovább folytatták a főrendiház reformjára vonatkozó törvényjavaslat általános vitáját. Az első felszólaló *Jókai Mór* volt. Beszédében részletesen foglalkozott az ellenzéki csoportok álláspontjával. Irányi Dánielnek a függetlenségi párt részéről előterjesztett javaslatáról kimutatta, hogy a főrendiházi választások kérdését minden alaposabb megfontolás nélkül részösztették előnyben, nem gondolva arra, hogy az esetleges végrehajtás megoldhatatlan. A Szilágyi Dezső által előadott mérsékolt ellenzéki tervet a megyei törvényhatóságok választottaiból kívánja a főrendiházat felfrissíteni. Ez a választási mód viszont csak a nagybirtokos elemeknek kedvezne. Felszólalása végén Apponyi Albert véleményét boncolgatta, dszentri-ellenesnek, a főrendiházi reform meghiúsítására törekvőnek tekintette az általa képviselt álláspontot. *Ugron Gábor* részletesen foglalkozott Jókai érveivel, elutasította azt az észrevételt, hogy az ellenzék meg akarja hiúsítani a főrendiház reformját, a kormány javaslatát elítélte, mert a nemzeti törekvések ellenébe kívánja a reformot megvalósítani. Részletesen méltatta a megyei törvényhatóságokat, amelyek következetesen képviselik a nemzeti

érdekeket. *Busbach Péter* visszautasította a szabadelvű pártot ért vádakat, majd több ponton vitatta *Apponyi Albert* nézeteit. Beszéde végén hangsúlyozta, hogy csak a kinevezés útján lehet a főrendiházat úgy átalakítani, hogy az megfeleljen a társadalmi körülményeknek és ne egy korábbi helyzetet és állapotot képviseljen. *Pulszky Ágoston* közjogi fejtegetéssel taglalta a főrendiházba történő kinevezéses tagsággal járó következményeket, a felsorolt hátránnyal szemben részletesen ecsetelte, hogy a választásos főrendiházi tagság felfrissítése milyen előnyökkel jár. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 169—192. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból c.* karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletes összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 313—340. lapokon.

*

MK a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat hatodik napján felszólaló négy szónok közül *Jókai* és *Ugron Gábor* beszédéről tájékoztatta részletesen olvasóit. *Busbach Péter* közvetlenül reagáló, polemikus felszólalásával és *Pulszky Ágoston* elvi síkon mozgó beszédével nem foglalkozott. A karcolat nagyobb részét *Jókai Mór* felszólalásának bemutatása foglalja el. A bevezetőben a várakozás hangulatát érzékeltette, majd a beszéd felépítéséről, a szónok eszközeiről szólt, végül az ellenzék ingerkedő megjegyzéseit közvetítve érzékeltette a kiváltott hatást. *Ugron Gábor* beszédének is abban látta értékét, hogy azonnal reflektált az előtte szónokló *Jókai* értelemre és érzelemre ható érveire.

A febr. 13-i *A t. Házból c.* karcolat jegyzeteiben — a »Mikszáth betegsége és *Kenedi Géza* parlamenti pótkarcolatai« c. fejtegetésben — jeleztük, hogy öt alkalommal a PH felelős szerkesztője, *Kenedi Géza* »A t. előttem szólók« címmel mutatta be a Ház jelesebb szónokait. MK jelen karcolatával egy napon az újság 1—2. lapján, a tárcarovatban *Jókai Mór* szónoki egyéniségét ecsetelte karcolatában. Következzék itt *Kenedi Géza* karcolatának teljes szövege:

A t. előttem szólók
(Parlamenti szónokainkról.)
— A Pesti Hírlap eredeti tárcája —
Jókai Mór

Az emberek nálunk még mindig nagy tévedésben vannak a költők és írók felől.

Többnyire olybá veszik őket, mint akiknek csak éppen az a kötelességük, hogy kortársaikat egy-egy pillanatra mulattassák, vagy egy jó gondolatot kölcsönözzenek a fejébe — ingyen.

— *Amuser les gens qui passent, leur plaisir aujourd'hui et recommencer le lendemain* — mondja *Janin* a *Gil Blas* előszavában. Mulattassák az ügyelgő embereket, tetszelegjenek neki ma és kezdjék elülről holnap.

Valljuk meg, hogy van ebben a fölfogásban valami az egykori udvari bolondok intézményének bántó emlékéből, s valljuk meg, hogy egyetlen művelt állam parlamentjében sem tűrte volna meg az elnök, hogy a nemzet legnagyobb költőjének beszédjébe belekiáltásák ezt a mondást:

— Udvari poéta!

Amely közbekiáltás különben inkább hízelgő az udvarra nézve, mint amilyen sértő a poétára. Már csak azért is, mert fölle mindenki igen jól tudja, hogy nem tartozik az udvarhoz, mert sajna, még olyan udvar nincsen, amelyhez tartozhatnék.

Ezzel a fölfogással azután egész egy töről hajt ki az a másik, hogy az irodalom emberei már születésüknél fogva rossz politikusok, és amit ők beszélnek, ha szép is, nem egyéb az, mint merő politikai éretlenség. Lévéen az különben is nagyon természetes dolog, hogy aki egy egész életen át nemzete szívdobogását lesi, érzi és tanulmányozza, hogy az eo ipso rosszabb politikus, mint aki nem les, nem érez és nem tanulmányoz egész életén át semmit, hanem született politikai tehetségénél fogva, belebarátkozza, beleleteti és beleitatja magát a képviselői székbe és mindenekfölött az ezzel járó befolyásba.

Ne beszéljünk tehát ebben a világban arról, hogy Hugo Viktort a maga nemzete mint a politika emberét is nagyon megbecsüli, s hogy például a szabadság elvesztésének nehéz napjaiban mindig a költők és írók mentették meg nemzetök politikai lelkiismeretét.

Szerencsére a tények még mindig hatalmasabbak, mint az emberek tévedései, s az igazi politikai erőket nem lehet szilenciumra kényszeríteni sem kevésre becsüléssel, sem a vármegyei választásokkal.

Mikor *Jókai* beszél, a képviselőház kapuja előtt dzsentrík, lateinerek, fiatalok, öregek, hölgyek s anyósok közösen törík egymást a jegyekért és a karzatokat kiváló közönség hódítja meg, minden klikk és osztálykülönbség nélkül.

Az az ember, aki ma beszél, látta a márciusi napokat; sőt csinálta is.

Odabenn, amint az elnök a koszorús író nevét kikiáltja, fölharsan a pártkülönbség nélküli »halljuka«, Csanády bácsi pedig orv módon lelopózkodik a legelső padba, hogy onnan cressze ki ravasz közbeszólásai fullánkjait. Mióta az a »no te« sikerült neki, nem bírnak vele.

Jókai sohasem kezdi száraz dialektikával. Mint minden írói lélek, mielőtt belefog valamibe, maga-magát megatimmeli, szolid zemeivel végigtékint a nagy víz fölött, melynek a neve t. ház, s melynek minden egyes hulláma emberi fejből áll.

És elkezd beszélni, kezdetben szaggatott beszéddel, enyhe, szinte melankolikus hangon, mintha csak magával akarna egy kicsit diskurálni s nem is követelné, hogy azt, amit ő mond, mások is meghallják, vagy éppen elhiggyék neki.

Sugár alakja, mely aggkora dacára is hajlékony, meg-megmozdul a mérsékelt indulatok belső hullámozásától s mozgékony vállait csöndes szemrehányás gyanánt rántja meg néha, mikor haragos akarna lenni, ha tudna.

Kifakadásai, lesújtó mondásai nincsenek. Ha dárdát hajít ellenfelére, letöri előbb a hegyét. Akkor is csak lassan és vigyázva dobja rá, nehogy nemesebb részeket érjen vele. Senki nincsen a t. házban, aki annyi nemes béktürelékenységgel lépne ellenfelei elé, s ha már neki is van valami szúrósabb mondanivalója, úgy el tudja azt borítani humora rózsáival, hogy a gúnyt csak akkor érzik ki a virágözön alól, mikor az már ujjajukat mélyen megvérezte.

— Apponyi gróf úr is megöleli a demokratákat, de ebédre bizony meg nem hívja . . .

Ezt a mondást harsogó kacaj követte s Apponyi gárdistái csak akkor kezdtek »rendet« kiabálni, mikor már jól kikacagták magukat fölötte.

Jókai logikája fölötte egyszerű. A hosszú kombinációkat nem szereti, s csak éppen annyi előzményt ad, amennyi szükséges. A következőket pedig nem dedukálja, hanem a művészet eszközeivel fejti meg a problémát. Az igazságot szimbolizálja, majdnem mindig. Akik pedig tudják, hogy ez az egyszerű szimbolizálás milyen átkozottul furcsa és nehéz dolog (főképpen azoknak, akik nem tudják), azok mindjárt azt is meg fogják érteni, hogy az igazságnak egy-egy ilyen gyöngyszeme milyen megfizethetetlen drágaság.

A magyar nyelv és a magyar észjárás általában nagy barátja a jelképes beszédnek. De megköveteli, hogy az a beszéd igazán magyar is legyen.

Idegen minták után, idegen észjárás szerint nálunk nagy emberek és nagy gondolatok nem teremnek; ne is teremjenek soha. A mi kedélyvilágunk és geniuszunk elég hatalmas arra, hogy abból merit-sük a gondolat, frás és élőbeszéd szépségeit.

És Jókai Mór mint szónok is ebből a forrásból merít. Az idegen frázist elkerüli, útféle lomokat föl nem szed és kopott példákat nem utánoz. Ami különben elég könnyű neki, mikor maga is példa. Ellenben közelébe fészkelődik a magyaros kedély legbelsőbb titkainak s onnan szedi elő a varázsszerű hatást. Nem lehet az ilyennek ellenállani.

Persze, a mi legeslegkedvesebb dolgaink között az evés és ivás is ott van. És megtalálja azt Jókai Mór is, akár a t. polgártárs, akár a tek. vármegye válasszon:

— Csak az a különbség, hogy képviselő választásnál az idei karcos is megjárja, de bizony a tek. bizottság pezsgőzik. (Élénk s hosszantartó derűtség.)

Jókai Mór komolyan hallgatja végig a derűtséget s diszkrét módon benyúl kabátja balzsebébe, kivész onnan egy tiszta fehér kendőt s lassan, becsülettudó módon megtörli vele őszülő bajuszát.

És mily különös, hogy ezen pompás pillanatban Szilágyi Dezső és Pulszky Ágost arcán megjelenik a politikai bosszúság, s a homeri jelenet közben dühösen jegyzik, amit majd a pezsgő dolgában felelni fognak.

Mint ez a gesztusa, úgy a többi is enyhe, tiszta és diszkrét; itt-ott egyenesen méltóságos. Jobb kezét sohasem mervíti ki egészen s nem jár vele magosabban, mint a feje. Ha valami forr benne, összekulcsolja ujjait s ezek közt morzsolja el a bosszankodás javát. Avagy

a mellén fúzi köröszttbe karjait, hogy a fölösleges indulatot azzal lekötözze.

Némelykor szakállát simítja (a parókáját soha) vagy mint ez az íróknál szokás, szemé fölé a homlokcsontját dörzsöli meg egy kicsit. Úgy mondják, ez is csillapítja a háborgó temperamentumot.

Általában nyugodt, méltóságteljes, sőt szeretetreméltó magatartása van, s ha valaki hiábavaló közbeszólásokkal zavarja, csak annyit kiált neki hirtelen.

— Tessék?!

Amire azután a Ház hangulata azonnal a turbulens honatya ellen fordul.

Jókai ez idő szerint mondhatni legkiválóbb, de mindenestre legnépszerűbb szónoka a szabadelvű pártnak.

S ez a párt, mely a szellem szabadságára és szépségére oly botrányosan keveset ad, ez a párt nem érdemli meg Jókait.

A mamelukokban kevés a lelkesedés. A szónokot nem emelik pártján biztató helyeslések. Ha nagy sikert kényszerít ki, nem magasztalja föl lelkes tüntetés, amint felmagasztalta a másik oldalon Apponyit.

A szabadelvű párt a sablonok pártja. Ott, ahol mindenkinek jelentékenysége kölcsönösen asszekurálva van, s ahol a gyöngé beszélőket halmozzák el legtöbb szerencsekívánatokkal, ott mindenki szeret középszerű lenni, s tartózkodik személyes sikereivel kihívni maga ellen az általános bosszankodást.

Ezért fogadták Jókai sikerét is álmos helyesléssel, és azért nincsenek a pártnak hatalmas szónokai.

Ne legyen erre példa Busbach Péter. Elég nagy baj az már maga is neki, hogy Jókai után kellett beszélnie.

És elég nagy szerencséje Pulszky Gusztinak, hogy ő meg Busbach Péter után beszélt.

Kenedi Gézának a tentiekben teljes szövegében közölt karcolata lehetőséget nyújt arra, hogy néhány villanás erejéig rámutassunk a mikszáthi *A t. Házból* c. karcolatok sajátosságára, arra az erőre, amely hosszú éveken keresztül lekötötte az olvasók figyelmét.

Kenedi és MK ugyanarról és ugyanazon a helyen elhangzott képviselőházi beszédről írt. Kenedi a közvéleménynek a költő-politikusról kialakított vélekedésével kezdte karcolatát, majd Jókai szónoki eszközeit taglalta, a beszéd közben tett mozdulatait írta le. Közbe-közbe utalt arra is, hogy a beszéd milyen hatást váltott ki a képviselő hallgatóságból. Az öthasábos karcolat mindezek ellenére statikus leírás maradt, nem a főrendi reform kérdésében felszólaló Jókait mutatta be olvasóinak, hanem általában a szónok alakját festette, nem érzékeltette azt a matériát, amelyet előadott.

A t. Házból című MK karcolatok máig ható varázsa a dinami-

kus helyzet-bemutatás, annak a közegnek érzékeltetése, amelyben az adott szónoklat elhangzott. Már a karcolat bevezetésében jelezte írónk az általános helyzetet és ecsetelte azt a várakozást, amely Jókai beszédét megelőzte (137 : 7–13). Ezt követően két mozzanat kiemelésével érzékeltette, hogy a téma jelentős; a halk hangon elkezdett beszédet Kölcsey Ferenc beszédmodorához hasonlította (137 : 30–32). Ez utóbbival nemcsak az volt a célja, hogy korrigálja Jókait, hanem az is, hogy hangsúlyozza a téma fontosságát, azt a tényt, hogy Jókai is a reformkor nagy szónokára hivatkozott. A második mozzanat, amelyet MK előrebocsátott, az a szónoki anyag jellemzése: »Nem virágbokréta volt most a költő kezében, hogy a szírmait elszórja, hanem egy csomó tövis.« (137 : 33–36). E két mozzanat kiemelése után írta meg MK, hogy Jókai Apponyi Albert álláspontjával szállt vitába (137 : 37–39), jellemezte Jókai habitusát (138 : 5–11), érzékeltette Tisza Kálmán és a kormánypárti képviselők magatartását (138 : 12–30). Gondos atmoszférateremtéssel vezette be az ellenzék viselkedését, leírta a közbekiáltásokat és Jókai riposztjait. Ugron Gábor rögtönzött válaszára utalva (139 : 12–23) érzékeltette teljes mélységében a Jókai beszéd hatását.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 136 7 *secundogenitura* — másodszülettségi utódlás, itt: második rendű
- 137 12 *Hogyne, az »Arany ember« előadására!* — MK a kedvelt regénycím említésével nem csupán Jókai személyére kívánt utalni, hanem egyúttal megörökítette az egyik személyeskedő megjegyzést is. Ti. a beszédnek abban a részében, ahol Jókai a kinevezéses rendszer előnyeit ecsetelte, felsorolta, hogy ily módon kik juthatnak be a szellemi kiválóságok közül a felsőházba, Ólay Szilárd közbekiáltotta: »Az Arany embert!«, azaz így magának Jókainak is helye lehet a felsőházban, tehát az író önmaga érdekében is beszélt (KNapló, i. h. 173. l.).
- 17 *staffage* — díszül szolgáló mellékes dolgok, járulékok
- 19 *ott olvasgatja a vörös + jelentéseit Ivánka Imre* — Ivánka Imre a Vöröskereszt Egylet magyarországi meghonosításában kifejtett tevékenységéért 1882-ben megkapta a Szt. István rend kiskeresztjét.
- 31–32 *mint hajdan Kölcsey Ferenc, akinek életét, ha már benne volt, hosszabbra nyújtá Jókai egy-két évvel.* — Jókai a következőket mondta: »Mikor 1840-ben Kölcsey Ferenc lemondott a követségről Szatmár megye utasításának elveivel ellenkező megváltoztatása miatt...« (KNapló, i. h. 173. l.) — MK Jókai kettős tévedését tapintattal korrigálta: Kölcsey 1838. aug. 24-én hunyt el, de a követségről való lemondása 1835 elején történt.

Lap Sor

- 138 : 10—11 *ennél a mozdulatnál dicsőbb benne Tallérosy Zebulon.* — MK utalása a Jókai szerkesztette Üstökös c. élelaphoz a jót akaró, de gyenge hazafit megtestesítő alakjára vonatkozik.
- 31 *Míg Jókai így pezsgőtette a Házat . . .* — A főszövegben kurzív szedéssel kiemelt »pezsgőtetés«-szóval MK Jókai beszédének egyik csattanós fordulatára utalt: a szónok arról szólva, hogy az ellenzék által javasolt főrendiházi választások további költségeket jelentenek, a következőket mondotta: »Aki meg akarja magát főrendnek választatni, el kell annak menni faluzni és bizony egyszer meg kell traktálni választóit, csak az a különbség, hogy a képviselőválasztásnál az idei karocs is megjárja, bizony a tekintetes bizottság pezsgőt iszik. (*Élénk tetszés és derűtség jobb felől.*) . . .« (I. h. 174. l.)
- 35 Szentiványi Árpád közbekiáltása. — A KNapló a közbeszóló nevének feltüntetése nélkül az alábbi jegyezte fel: »Egy hang bal felől: Udvari poéta!« (I. h. 174. l.)
- 38 Csanády közbeszólása. — MK pontosan adta vissza a közbeszólás és a visszavágás szövegét (ld. KNapló, i. h. 176. l.)
- 139 : 7—11 a fáklýászene és a közbeszólások. — A KNapló Jókai beszéde végén nem tüntetett fel semmiféle közbeszólást, a beszéd befejező részében Jókai az ellenzék különböző megjegyzésére reagálva feltette a kérdést: »Fáklýás zenét csak adnak nekik?« Ti. a főrendiházi reformot esetleg leszavazó főuraknak (I. h. 176. l.). Lehetséges, hogy Jókainak ehhez a fordulatához kapcsolódtak a KNapló által fel nem tüntetett közbeszólások.
- 18 *extemporizálás* — kapásból való rögtönzés

A KIRÁLY NEVE

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. február 19., 7. évf. 49. sz. (2—3. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
- II. *Jk 44. köt. = Hi 12. köt. Anekdóták. I. Bp., 1917. 205—208. l.*

A szövegről

A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően a PH szövegét közvetíti. Rubinyi Mózes a Hi szövegében több önkényes javítást hajtott végre, és mint túlzottan aktuális megjegyzést, a karcolat záró sorait (141 : 26—31) nem tette közzé.

*

MK ezzel a történettel egy igazi parlamenti anekdotát örökített meg. Jellege és atmoszférája a képviselőházi karcolatok sorába jelölik ki helyét, azért közöljük itt *A t. Házból* c. írások sorában.

A történet két hőse közül a gratuláló távirat »szenvedő hősét« nem nevezi néven MK. Valószínűleg hiú és rátarti ember lehetett, aki folyvást érdemei elismerését várta. Ennek a lelki beállítottságnak lett az áldozata. A történet másik hőstét, a sürgönyt küldő képviselőt már megnevezi MK: a dél magyarországi, nagyikikindai születésű Izakovics Milánt. Pályáját a megyénél kezdte, a kikindai koronai kerület jegyzője volt, majd Torontál megye szolgabírájává választották. Az 1884-es választások alkalmával Torontál megye uzdini kerületében választották meg szabadelvű párti programmal. (Az adatokat Halász Sándor: »Országgyűlési Almanach 1886.« c. kiadvány közli a 83. lapon. A képviselő nevét is e forrás nyomán irtuk.)

Izakovics Milán tehát új tagja volt a parlamentnek. Erre vonatkozik MK-nak a bevezetőben (139 : 1—3) és a befejező sorokban (141 : 29—31) tett utalása. Valószínűleg nagyon udvarias és kapcsolatok teremtésére törekvő ember lehetett, s ez a szándéka okozta a meggratulált nagy csalódását.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
140	: 23	<i>sollemnitas</i> — ünnep, ünnepélyesség
	30	<i>a szerb király őfelsége meggratulált.</i> — 1885-ben Obrenovics Milán volt Szerbia királya, 1882-ben I. Milánként vette fel a királyi címet.

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. február 19., 7. évf. 49. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Össze gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 77—80. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti, amely három — alább felsorolt — eltéréstől eltekintve hűen követte a PH-beli első közlés szövegét. — Az 1892-es kötetkiadásban a karcolat elé nem illesztettek címet, hanem csak a parlamenti ülés napjának dátumát jegyezték fel: »1885. febr. 18.« Az 1885. febr. 13-án napvilágot látott karcolat elé illesztett, a tárgyra utaló *A főrendiház megreformáltatik* cím erre is vonatkozik.

- 144 16 — Ugyan ne — PH: Ugyan ne
- 145 12 Hoitsy Pál is beszélt — PH: Hoitsy Pál, *a jeles fiatal politikus* is beszélt
- 19 sor után a PHban még a következő zárómondat olvasható: Nincsenek csak ketten, de megérdemelnék, hogy legyenek legalább kétszázhuszonketten.

A képviselőház febr. 17-i üléséről MK nem írt beszámolót. Az alábbiakban röviden összegezzük az elhangzottakat: ezen az ülésen tovább folytatták a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat általános vitáját. *Bánffy Béla* gr. rövid beszédben fejtette ki egyetértését az előterjesztett törvényjavaslattal. *Andreánszky Gábor* br. antiszemita jelzések hangoztatása mellett sorra vette a törvényjavaslat fontosabb pontjait, és *Onody Géza* határozati javaslatához csatlakozva, a tervezet elvetését javasolta. *Hegedüs Sándor* felszólalásában összegezte az ellenzék nézeteit, és kimutatta azok ellentmondásos érvelését és szubjektív okfejtését. *Beöthy Akos* Szilágyi Dezse határozati javaslatát támogatta. *Zichy Jenő* gr. a főrendi tagság adócenzusának csökkentését kívánta, és határozati javaslatot terjesztett be arról, hogy a felsőház új tagjait a megyei és törvényhatósági joggal felruházott városok bizottságai válasszák meg a virilisták közül. *Szederkényi Nándor* az 1848-as törvények szellemével és a magyar történelem hagyományával szembeállítva ellentétnek ítélte a törvényjavaslatot, javasolta, hogy a képviselőház azt még részletes tárgyalási alapul se fogadja el. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 193—216. l.)

A febr. 18-i ülésen — e tárgyalásról szól a jelen karcolat — tovább gyűrűzött a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat általános vitája. *Dégen Gusztáv* szerint a törvényjavaslat a kor szellemét fejezte ki, ezért azt részletes vita alapjául elfogadta. *Hoüsey Pál* felszólalásában kifejtette azokat az okokat, amelyek miatt csatlakozott *Herman Ottó* határozati javaslatához, és maga is a felsőház megszüntetését óhajtja. *Keglevich István* gr. támogatta a törvényjavaslatot, és saját korábbi főrendiházi tapasztalataira hivatkozva azt fejtette, hogy feltétlenül szükség van arra, hogy kinevezés útján a szakértelem és szaktekintély is helyet kapjon a felsőházban, mert ez előnyös lesz az érdemi tárgyalásokban. *Apponyi Albert* gr. személyes megtámadtatás címén válaszolt *Keglevich Istvánnak*. *Mocsáry Lajos* szükségesnek tartotta a főrendiház reformját, de óvott attól, hogy radikális módon változtassák meg egy ősi intézmény jellegét. Vitatta a 3000 forintos census bevezetésének jogosultságát és a kinevezés útján való kiegészítést a felsőház tagságának. A törvénytervezetet nem tekintette tárgyalási alapnak. *Tisza Kálmán* visszautasította *Mocsáry Lajosnak* a főispánokra vonatkozó egyik megjegyzését. Ez kettőjük között többszöri szóváltásra adott alkalmat. Az ülés végén *Kemény Gábor* válaszolt *Szederkényi Nándornak* a vasúttal kapcsolatos korábbi interpellációjára. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 217—242. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról, a 313—340. lapokon.

A négy részből álló karcolatban MK a vitáról és az abban részt vevő politikai erőkről kialakult véleményét összegzi. Az első *A helyzet* c. rész az általános politikai atmoszférát és azon belül a kormányzó szabadelvű párt taktikai helyzetét jellemzi. A különböző

ellenzéki okfejtésekből levonta írónk a törvényjavaslat további soráról a következtetést: Tisza egyensúlyozó taktikája nem váltotta be a reményeket, mert nyilvánvaló volt, hogy a feudális és konzervatív erők még a minimális liberális törekvéseket is meg fogják gátolni (143 : 10—22). Írónk annak a meggyőződésének ad hangot, hogy csak a következetes liberális politika vezethet eredményre. E szőlesembb meditációnak része a *IV. A függetlenségi párt* c. rész, amely tömör, de igen találóan jellemzi a függetlenségi párti képviselők felemás magatartását (144 : 26—145 : 5), azt a tényt, hogy nagyobb a párt tagjaiban a ragaszkodás a megyei autonómiához, mint a liberális változtatások igazi megvalósítására való törekvés. A sorozatosan elhangzott függetlenségi okfejtések készítették MKt erre a következőre, de a konklúzió kimondására Mocsáry konzervatív és tradícióihoz ragaszkodó beszéde vezethette (145 : 6—9). A karcolat befejező soraiban MK nyíltan kimondja véleményét: a párt a középneemesi tömegek társadalmi és politikai nézeteinek szócsové, és az is akar maradni; csak két következetes ember van a pártban: Herman Ottó és Hoitsy Pál, akik igazán ragaszkodva az 1848-as eszmékhez, kimondták, hogy feleslegesnek és anakronisztikusnak tartják a főrendiházat, majd határozati javaslatban szót emeltek megszüntetéséért. Ezt a gondolatot fejezi ki a (145 : 17—19) és az azt követő, a kötetkiadásban elhagyott mondat: »Nincsenek csak ketten [ti. Herman és Hoitsy], de megérdemelnék, hogy legyenek legalább kétszázhuszonketten«. Azaz az lenne jó, ha a hozzájuk hasonló gondolkozásúaké lenne a parlament többsége.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
142 :	6	<i>floreskál</i> — fluoreszkál, itt: villószik, csillog
	21—22	<i>még tán Cselkó Ignác is.</i> — Cselkó 1881-től volt tagja a parlamentnek, mint szabadelvű párti képviselőt azonnal megválasztották bizottsági tagnak. Talán erre a gyors sikerre vonatkozik MK ironikus megjegyzése.
143 :	2	<i>kistikkelt</i> — kihírmzett
	11—12	<i>Arnyiban tudniülük, hogy Tisza megfelel majd arra a tréfás interpellációjára, mikor akasztja le a szögéről régi elveit.</i> — A képviselőház 1885. febr. 7-i ülésén Csanády Sándor interpellációt intézett Tiszához, és ebben választ kért arra, hogy mikor szünteti meg a miniszterelnök politikai hitelhagyását. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 48—49. l.)
„	15	<i>»parciális haladás»</i> — kismérvű, részleges előrehaladás
144 :	1—2	<i>Keglevich István azt állította, hogy Apponyi Albert nem valódi demokrata.</i> — A KNapló szerint a szónok ezt a következőképp fogalmazta meg: »Azt mondotta gróf Apponyi (Halljuk! a bal oldalon), hogy a demokrácia szempontjából, ámbár nem mondta, hogy ő demokrata, de az ő nézete szerint a demokrácia szempontjából elsősorban a főrendiház

képtelen a maga rendi elemeivel megfelelni azon várakozásnak, mely hozzá kötve van: szükséges tehát új elemet behozni. Ez új elem nem lehet más, mint a nemzeti fejlődés, mely a dzsentri. .« (I. h. 228. l.)

144 : 4—5 *Felbosszankodék erre Apponyi Albert, s kijelentette, hogy Keglevich egyike a legexkluzívabb arisztokratáknak. — Apponyi Albert félremagyarázott szavai helyreigazítása* címén szólalt fel, visszautasította Keglevich gr. állításait, majd a következő személyes ízü fordulattal fejezte be hozzászólását: »... az én általam felállított irányelveknek egymás közötti összeférhetlenségére nézve a figyelmeztetést különösen, ha az valamivel indokoltabban történik, a világon mindenkitől hajlandó volnék elfogadni, csak talán azon t. képviselőtársamtól nem, akinek felszólalásaiban az intranzigens liberalizmusnak hangsúlyozása, a botbüntetés eltörlése feletti keserv, az esküdtszék intézménye elleni ellen-szenv nyilvánításával oly békekességben megfér (*élénk helyeslés bal felől*), s akinek minden felszólalásában és különösen ma is, midőn még azt is sérelmül említi fel, hogy oly törvényjavaslatra nézve, melyben a méltóságos főrendekről van szó, nem azoknál, hanem itt a népképviselői kamarában történt a kezdeményezés (*élénk tetszés bal felől*), akinek egész felfogásában a legexkluzívabb arisztokratikus kaszt-felfogás mint egyéniségének tulajdonképpeni alapvonása mindenkor kéri (*Zajos helyeslés bal felől*)...« (I. h. 232. l.)

„ 30 *mixtum compositum — kotyvalék*
145 : 6—7 *Ma Mocsáry beszélt nagyon ügyesen és tetszés mellett. De beszédjében volt minden... — MK tömör megállapítását Mocsáry felszólalásának befejező része találóan illusztrálja: »... Én már a magam részéről odáig vagyok, hogy sem a konzervativizmus, sem a liberalizmus, sem a szocializmus, sem semmiféle izmusra nem esküszöm (Helyeslés szélsőbaloldalon), hanem esküszöm a szabadság szent nevére, és eltekintve mindenféle tanok- és iskoláktól, csak arra esküszöm, hogy az adott körülmények között hol és mily módon látom leginkább biztosítva a szabadságot. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezért ellenzem a szőnyegen levő törvényjavaslatot, ezért nem akarom deposszedáltatni a főrendeket, ezért nem akarom a főrendek állását aláásni az által, hogy a főrendház súlypontja a kinevezettekben legyen; mert az által vélem leginkább biztosíthatni, amennyiben ezen alkotástól függ, hazám politikai szabadságát s hazám polgárainak egyéni és polgári szabadságát. Azt mondják: arisztokratikus felfogás, arisztokrata beszéd mindaz, amit hallottak...« (I. h. 240. l.)

9 *pecsovicsizmus — az abszolutizmus korában pecsovics névvel illették az olyan embert, aki az Ausztriával való kiegyezés mellett foglalt állást, a kiegyezés után az elnevezést a*

túlbugzó kormánypártira alkalmazták. — A szó elterjedtségére jellemző, hogy 1867 decembere és 1868 októbere között Ormódy Bertalan Pecsovics címen humorisztikus hetilapot jelentetett meg.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1885. február 20., 7. évf. 50. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház febr. 19-i ülésén tovább gyűrűzött a főrendiház reformjára benyújtott törvényjavaslat általános vitája. Elsőnek *Schmidt Gyula* szólalt fel, észrevételeket tett Szilágyi Dezső előterjesztésére. Tárgyalási alapul elfogadta a javaslatot. *Kovács Albert* a XVIII. században működött, kinevezett tagokból álló erdélyi országgyűlés tehetetlenségét és aulikus magatartását taglalta, és e történelmi példára hivatkozván a mérsékelt ellenzék javaslatát támogatta. *Szontagh Pál* a főrendiházi reform szükségességét hangoztatta, és kifejtette, hogy a körülmények nem értek még egy radikálisabb változtatásra. Az ellenzéki javaslatokkal szemben az életfogytiglani kinevezést támogatta. *Margittay Gyula* éles hangon támogatta a kormányt, mert fejtegetései szerint az a törvényjavaslattal akarja a főrendiház erejét megtörni, és olyanra változtatni a felsőházat, amely mindent megszavaz, amit a kormány akar. *Ónody Géza* ellenjavaslatát támogatta. *Kricsfalussy Miklós* az ellenzék érvelésével szemben elfogadta a törvényjavaslatot tárgyalási alapul. *Andrássy Manó* gr. megvédte Szontagh Pállal szemben a főrendiházat, és kijelentette, hogy 1848-ban a felsőház Debrecenbe követte a képviselőházat és a kormányt. *Pulszky Ferenc* hosszabb beszédben fejtette ki álláspontját, amely szerint szükségtelen a főrendiház reformja, ellenezte a kormány javaslatát, és elvetette az ellenzék különböző árnyalatai által támogatott választás útján betöltendő felsőházi tagságot. *Csanády Sándor* éles és személyes hangú támadást intézett Tisza Kálmán ellen, az évszázados jogok elleni támadásnak minősítette a kormány reformjavaslatát. A függetlenségi párti ellenindítványt támogatta. *Csanády Sándor* beszéde során több ízben figyelmeztette Péchy Tamás. A képviselőház a továbbiakban interpellációkat tárgyalt. *Irányi Dániel* a miniszterelnöktől magyarázatot kért egy megyei hatósághoz intézett német nyelvű átirat ügyében. *Andrássy Manó* gr. a magyar áruk védővámjával kapcsolatban tett fel kérdést a földművelésügyi miniszternek. *Széchenyi Pál* gr. azonnali válaszában közölte, hogy a kormány foglalkozik e kérdéssel. *Helpf Ignác* nem fogadta el a szakminiszter válaszát, és sürgős intézkedéseket kívánt a magyar mezőgazdasági termékek védelmére. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 242—265. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 313–340. lapokon.

*

A főrendiház reformjáról már minden pártárnnyalat kifejtette a maga véleményét, a szónokok új érvet vagy ellenérvet már nem tudtak felsorakoztatni. Csak egy-egy fordulat, egy-egy megközelítés hathatott még az újdonság erejével. Ezért vált érdekessé írónk számára a szűzbeszédet tartó Schmidt Gyula lámpaláza (145 : 1–146 : 21), Mocsáry Lajosnak a kálvinista egyházi méltóságokról előző nap elmondott nézetét vitató Kovács Albert felszólalása (146 : 30–33), a főrendek szemléletét és tevékenységét bíráló Szontagh Pál fejtegetése (147 : 1–35), a főrendeket védelmébe vevő Andrássy Manó gr. rövid beszéde vagy az egész reform célját és értelmét vitató Pulszky Ferenc eszmefuttatása (148 : 28–149 : 11).

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 146 : 13 *guggaszkodó* — lehajló; vö. *guggaszt*: lehajt, lehorgaszt
- 147 : 7 *Az utolsó tekintetes úr (ahogy én neveztém el egyszer)* — Szontagh Pál titkos tanácsossá való kinevezése alkalmával MK részletesen foglalkozott személyével és egyéniségével. (Ld. Krk 68. köt. 208–209. l.)
- 21–22 *Hanem a szavaiban ott voltak a mérgezett nyilak az arisztokrácia ellen.* — Szontagh Pál beszéde elején emlékeztette a képviselőházata főrendek korábbi tevékenységére: »... Mert ha valaki a főrendiházat mai alkotásában akarja fenntartani, lehetetlen, hogy föl ne támadjanak lelkében a múltak emlékei; hogy föl ne idéztesse benne az ott történtek a magyar nyelvnek jogaiba való visszahelyezése ellenében, a vallásügyi sérelmek letevése tárgyában, a haladás kérdéseinek megakasztása körül, a szólásszabadság sérelmének huszonhárom üzenet után semmivé tétele mellett, amire nézve csak a korona jóakarata által vált némi orvoslás lehetővé...« (I. h. 247. l.)
- 29 [Szontagh] *legott kivesszi az erdélyi arisztokráciát* — Szontagh az arisztokrácia indifferens és konzervatív magatartásának jellemzése után hozzáfűzte: »... hogyha én néztem Erdélyt, ennek főurairól nem mondható az, amit szerény előadásom elején a mai főrendiház tagjai részéről általánosságban mondtam. Az erdélyi főurakat sem Mária Terézia kormányának bársony kezei el nem tántorították a nemzetiség és hazafiság ösvényéről .. és én úgy reményelem, hogyha a kinevezés elve elfogadtatik, közülük nem egyet fogunk ott láthatni az új felsőházban...« (I. h. 248. l.)
- 34–36 *azt mondja Szilágyi Sándor is, hogy ti támadtatok belő-*

- lünk, nem mi belöletek.* — A középnemesség védelmében Szontagh a következőket mondotta: »aki a történelemmel foglalkozik, azonnal be fogja látni . . . nem a felsőház nemzete magából a középnemességet, vagy ha tetszik, a középosztályt, hanem megfordítva, és erre egy jeles történész már reflektált is, legyen szabad meg is neveznem: Szilágyi Sándor.« (I. h. 248. l.)
- 147 : 36 *A híres Mastai gróf egyik mondása is ellenetek állik.* — A történelmi anekdotát Szontagh nem a főrendek, hanem a mérsékelt ellenzék nézetei ellen fordította: »Ha a másik, talán tetszetősebb határozati javaslatot tekintem, mely a középpadokban ülők részéről nyújtatott be, mely részben választás, részben kinevezés útján kívánja regenerálni a felsőházat, akkor — mondtam már egyszer egy más helyen, de nem habozok ismételni — eszembe jut IX. Pius őszentiségének mondása, midőn testvére gróf Mastai megtámadta bátyját, miért akar ő az Olaszországot egyesítő törekvéseiben híveket szerezni eszméjének az által, hogy a Rómába özönlő búcsúsoknak szentképeket és Madonna-képeket oszt ki? Azt mondta gróf Mastai: Nincs szükségünk szentképekre és Madonna-képekre, hanem Machiavellikre. A boldogult pápa őszentsége ezt felelte rá: Hagyj békén, öcsém, az egyikből is kell egy kicsi, a másiktól is. (*Élénk derűltég a jobboldalon.*) . . .« (I. h. 249. l.)
- 148 : 2 *kínapor* — kinin
38 *Sapristi!* — szitokszó; jelentése kb.: teringettét!

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. február 21., 7. évf. 51. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 80—83. l.*

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti, amely — mint az alábbi felsorolásból kitűnik — a nevek és a predikátumok írásában tapasztalható következetlenségeket javította. A kötetben a karcolat fölé illesztett *A demokraták címereikkel* a jelen és a következő ülésekről szóló beszámolókat összefoglaló címe. Ezt a változtatást, mivel ez a kötet-kompozíció következménye, nem vettük figyelembe, hanem megtartottuk a PH-beli eredeti *A t. Házból* címet.

Lap	Sor	
149	: 23, 25, 31	Jókai — PH: Jókay
„	23	be a szokott — PH: be szokott
„	32	feléje nyújtott — PH: felényújtott
150	: 8	néhány — PH: néhány
„	27	Szontagh — PH: Szontágh
„	34	nagyapponyi — PH: Nagyapponyi
151	: 10	csikszentkirályi és krasznahorkai — PH: Csikszentkirályi és Krasznahorkai

*

A képviselőház febr. 20-i ülésén folytatták a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat általános vitáját. Napirend előtt, *Csóvósy Béla*, a gazdasági bizottság eladója ismertette Kónyi Manóval, a gyorsíró iroda főnökének nyugdíjaztatási kérelmét, és azt javasolta a Háznak, hogy érdemei elismerésül teljes illetményével helyezték nyugdíjba. *Szilágyi Dezső* meleg szavakkal méltatta Kónyi érdemeit, és támogatta a javaslatot. A többség is megszavazta. A főrendiház reformjának vitájához elsőnek *Szentkirályi Albert* szólott hozzá. Bevezetőben a demokráciáról és az arisztokráciáról fejtette ki nézeteit, majd azt javasolta, hogy »A főrendiház tagjait a nemesség saját kebeléből válassza«. Javaslata indokolásaként a középnemesség nemzetfenntartó szerepéről és erejéről fejtette ki álláspontját. *Szontagh Pál* előző nap elhangzott beszédének félremagyarázott passzusait fogalmazta meg újra. *Veres József* a beterjesztett törvényjavaslatról szólva, erőteljes szavakkal támadta Tisza Kálmán politikai magatartását. E kijelentése miatt az elnök rendreutasította. A szónok a továbbiakban kifejtette, hogy a reform a főrendekkel szemben alkalmazott kormányzati retorzióknak a következménye, és a zsidóság érdekeit védelmezi. Még tárgyalási alapul sem fogadta el a javaslatot. *Komlóssy Ferenc* más megközelítésben az antiszemita párt álláspontjáról bírálta a reformot, és ugyancsak elutasította a tervet. *Martonffy Károly* a törvényjavaslatot következetlennek és felemásnak minősítette. Ellenezte az életfogytiglani kinevezés elvét, helyette a választás útján történő felsőházi tagságot támogatta. Kifogásolta a census megállapítását is. A reform célkitűzései közül tulajdonképpen a címzetes püspökök és főispánok főrendiházi tagságának megszüntetésével értett egyet. Ennek értelmében Szilágyi Dezső határozati javaslatát támogatta. *Tisza Kálmán* hosszabb felszólalásban taglalta az ellenzéki képviselők észrevételeit. Röviden összegezte az előkészület és a tervezet kialakulásának körülményeit, mivel az ellenzék szónokai visszatérően azzal vádolták a kormányt, hogy bosszút kíván állni a főrendházon egyes törvényjavaslatok elutasítása miatt. Majd a továbbiakban összefoglalta a reform fontosabb pontjait, és egybevetette azokat az ellenzék megjegyzéseivel. Megvédte a kormányt és a pártot a különböző észrevetéseivel szemben, kifejtve, hogy az ellenzék a radikalizmus hívének vallja magát, következetlenség vádjával illeti a liberális kormányt, és elveti a fejlődést segítő törvényjavasla-

tát. Befejezésül az ellenzék jelentősebb képviselőinek egy-egy ellen-
érvét vitatta. A miniszterelnöki beszédet követően *Verecs József* és
Ugron Gábor személyes megtámadtatás címén utasította vissza a kor-
mányelnök észrevételeit. (KNapló 1884–87. IV. köt. 266–291. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olva-
só részletesebb összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészíté-
séről és képviselőházi vitájáról a 313–340. lapokon.

Az ellenzéki képviselők a vita korábbi fordulójában is szembe-
szálltak a kinevezés útján felsőházba kerülő tagok gondolatával, a
testületek és a megyék kebeléből választandó tagok mellett érveltek.
Ezzel kimondatlanul vagy csak félig kimondva a középnemesség hely-
zetének erősítésére törekedtek. Ezt a célkitűzést Szentkirályi Albert
aznapi felszólalása minden kertelés nélkül határozottan megfogalmazta
amikor a törvénytervezet szövegébe azt javasolta beiktatni, hogy
»a főrendiház tagjait a nemesség saját kebeléből választja«. MKt ez
a leplezetlen nemesi szemlélet meghökkentette, mint írta »Hatalmas
penészszag csapta meg a nagyságos képviselő orrokat«. (150 : 7–8)
De nemcsak az idézett és az azt követő gondolatok érzékeltetik írónk
magatartását (150 : 8–17), hanem az a körülmény is, hogy karcolatá-
ban a néven nevezett minden felszólaló vagy megemlített képviselő
neve elé odaillesztette nemesi előnevét is. Úgy tűnik, hogy ezzel az
ironikus fogással nemcsak a hangulatteremtő ellenzéki álláspontot
karikírozta, hanem azt a tényt is érzékeltette, hogy a képviselőház
feudális jellegű, hiszen döntő többségét a középnemesség és a főnemes-
ség alkotja. Ennek az ironikus szemléletnek megnyilvánulása az is,
hogy a nemesi előnevek gondos felsorakoztatásán kívül a képviselők
nemesi címereire is utalt: a Szentkirályi Albertéra (150 : 19–22),
a Prileszky Tádééra (151 : 21–22) és a Pulszkyak címerére (151 :
38–39). Mind a három esetben szatirikus formában hozta összefüggés-
be a címeralakok leírását tulajdonosaik magatartásával. A karcolat
csattanója is az írói élc szerves része. A következőképpen indokolja
több felszólaló bemutatásának hiányát: »De már ezeket említeni
sem merem. Mert nem tudom a *predikátumaikat*«. (152 : 7–8).

Mint jeleztük, MK a nemesi előnevek felsorakoztatásával a
középnemesi kiváltságok előtérbe kerülését érzékeltette. A nemesi
előneveket pontosan használta három eset kivételével: Kónyi Manó
nem rendelkezett nemesi előnévvel (149 : 17–18). Ez tréfa volt,
Ivánka Zsigmond nemesi előnevét az eredeti »draskóci és jordánföldi«
alakról »jordánfalvi és karzati« alakra változtatta, feltehetően a kép-
viselőház karzatán való gyakori megjelenése miatt (151 : 11–12).
Viszont a Szentkirályi Albert neve elé illesztett »bugaci« előnév az
írói gúny eszköze, a predikátumként említett helységnév a le-
kicsinylő, csúfolódó falunévek közé tartozik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 149 : 21—23 *A mostani képviselő urak immár nem készünek új orációkat, hanem elmondják az apjukét.* — MK utalása feltehetően arra vonatkozik, hogy az 1884-es választás alkalmával több képviselő fiának adta át a kerületét (ld. *Apák és fiaik* c. karcolatot Krk 68. köt. 58—59. l.).
- 150 : 6 *locus communis* — közhely, elcsépeelt kifejezés
- 27 *Ezen nemesi inszurrekció után* — a nemesi felkelésre való hivatkozás is az írói gúny eszköze, közismert tény, hogy a napóleoni háborúk idején, 1809-ben összehívott utolsó nemesi felkelés világosan bizonyította ennek az intézménynak elavultságát, hasznavehetetlenségét. MK az 1883-ban írt *A száldobosi Papp familia* c. elbeszélésébe beleszötte a Nógrád megyei inszurrekció egyik epizódját. (Krk 34. köt. 149—163. l. s a hozzáfűzött jegyzeteink 325—330. l.)
- 35 *Ordítás kapu, kiáltás város* — Ezsaiás próféta könyvéből (14 : 31) való s. állóige
- 151 : 29—28 Tisza észrevétele Pulszky Ferenc előző napi beszédére. — MK a jelzett sorokkal azt a benyomást keltette, mintha Tisza személy szerint csak Pulszky Ferencet említette volna meg. Pulszky egyik érvével valóban vitába szállt (KNapló, i. h. 289. l.). de rajta kívül még több képviselő nézetét is vitatta, így Apponyi Albertét, Mocsáry Lajosét, Irányi Dánielét, Herman Ottót. És minden alkalommal meg is nevezte az említett képviselőket.

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1855. február 24., 7. évf. 54. sz. (9—10. l.)* Névjelzés nélkül.
- III *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 83—88. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti. A PH szövegéhez képest a változtatásokat az alábbi felsorolás rögzíti. A kötetben a karcolat fölé illesztették a parlamenti ülés napjának dátumát: »1885. febr. 23.«. Az előző *A demokraták címereikkel* karcolat címe erre az írásra is vonatkozik. Minthogy ez a kötet-kompozíció következménye volt, a jelen kiadás sajtó alá rendezésekor nem vettük figyelembe, hanem megőriztük a PH-beli eredeti *A t. Házból* címet.

Lap	Sor	
152	8	szélesítette — PH: szélesítette
„	14	kivéve — PH: kivóvd [valószínűleg javítatlan sajtóhiba]
153	13	»cher Pistát« — PH: »cher Pistét« [valószínűleg javítatlan sajtóhiba]
„	13	tépázza a polgári — PH: tépázza az a polgári
„	19	Batthyány — PH: Bathányi
154	3	ellenben — PH: ellenem [valószínűleg javítatlan sajtóhiba]
„	5	Szontagh — PH: Szontágh
„	25	tanulékonyak — PH: tanulékonyok
155	9	olvasta — a PHban e szó nincs kurzív szedéssel.
	17	bevárni <i>még a sor</i> rájuk — PH: bevárni <i>a sor még</i> rájuk
	27	törte a fejét — PH: törte fejét
	30	miért — PH: mért
	34	hordták — PH: hordtak

*

A képviselőház febr. 22-i ülésén tovább folyt az általános vita a főrendiház reformjáról. MK erről az ülésről nem írt beszámolót, de a fontosabb mozzanatokat az alábbiakban összegezzük. Elsőnek *Ábrányi Kornél* szólalt fel, a választásos rendszer mellett szállt síkra, *Szilágyi Dezső* határozati javaslatát támogatta. Az általános vitához több hozzászóló nem iratkozott fel, az ügyrend értelmében a szavazás előtt szót kapott a törvényjavaslat előadója és az ellenjavaslatok betervezői. *Láng Lajos* előadóként röviden összegezte a törvényjavaslat célkitűzését, majd az ellenjavaslat tételeit és állításait cáfolva, elfogadásra javasolta a kormány előterjesztését. *Irányi Dániel* a függetlenségi párt által előterjesztett változtatás fontosságát ecsetelte, bírálta a kormány álláspontját. Az ülés további részében függesztették a vitát, kérvényeket tárgyaltak, majd *Ugron Gábor* intézett interpellációt a miniszterelnökhöz egy, a főrendiház ülésén a függetlenségi pártot minősítő kijelentése miatt. *Tisza Kálmán* elutasította *Ugron* kommentárját, és vitatta az interpelláció jogosságát. Ezt *Ugron Gábor* hosszas viszontválasza követte, amelyre *Tisza Kálmán* újból reagált. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 291—314. l.)

A képviselőház febr. 23-i ülésén a szavazás előtt az ellenjavaslatok betervezői szóltak a felsőház reformjához. *Ónody Géza*, az antiszemita párti különvélemény betervezője, hosszasan érvelt a megyei választások révén a főrendiházba juttatandók érdekében, ebben látta annak biztosítékát, hogy ősi magyar elemek jutnak az átszervezendő főrendiházba, így vélte kiküszöbölhetőnek a zsidóság térhódítását. *Szilágyi Dezső* a főnemesség történelmi szerepét és érdemeit méltatta, és csak ennek szem előtt tartásával vélte megoldhatónak a főrendiház átfarmálását. *Szilágyi Dezső* polemikus élű beszédét többen személyes támadásnak fogták fel, és válaszoltak a szónok fejtegetéseire. *Kegelevich István* gr., *Tisza Kálmán* és *Apponyi Albert* gr. szólt hozzá félremagyarázott szavait értelmezve. *Beksis Gusztáv* viszont Apponyi újabb okfejtésére reagált, majd rövid ügyrendi vita után

szavazásra került sor. A 452 megválasztott képviselő közül 61 távol volt, a kormány által előterjesztett törvényjavaslatot elfogadta 233 képviselő, 157 pedig »nem«-mel szavazott, tehát 76 szavazatnyi többséggel elfogadta a képviselőház a törvényjavaslatot részletes tárgyalási alapon. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 315—336. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 313—340. lapokon.

*

MK a jelen karcolatban a hosszúra nyúló vita erőpróbájáról, a törvényjavaslat feletti első szavazás körülményeiről és légköréről tájékoztatta olvasóit. Részletesen leírta a Ház hangulatát, a szavazásra megjelenő képviselők magatartását, a karzat arisztokrata közönségét, majd a beszédek közül Szilágyi Dezsőt említette meg, ugyanis a szónok érvelésével még a szavazás előtt kisebb-nagyobb felszólalásokat, helyesbítéseket váltott ki. A karcolat végén a név szerinti szavazást kísérő kommentárokkal a várakozás feszültségét érzékeltette. A karcolat végső soraiban közölt tömör véleményrel pedig előrevetítette a további nagy és a törvényjavaslat végső sorsát eldöntő vitákat és szavazásokat.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
152	: 6—8 <i>a híres debreceni professzor . . . hadd szélesítette volna ki a bűvészetével.</i> — MK más korábbi karcolatában is hivatkozott Hatvani István »szoba nagyobbító« művészetére. (Ld. Krk 65. köt. 67 : 31—33)
12	<i>sans gêne</i> — fesztelenül, nem zavartatva magát
20	<i>species</i> — fajta
27—28	<i>a liberalizmus szekerei, melyeken a voksokat szállítják véginség idején.</i> — A név szerinti szavazás kellőképp jellemezte korábbi karcolataiban is MK a parlament előtt várakozó konfliktusokat, amelyeken a képviselőházba szállították az éppen távollevő kormánypárti honatyákat.
153	: 3—4 <i>mintha Berkes felett lenne itt ma requiem.</i> — Berkes Lajos, az országos híru cigányprimás néhány nappal korábban hunyt el. Írónk ironikus megjegyzése a mágnások érdeklődésére utalt.
8	<i>»Was hat er gesagt?«</i> — Mit mondott? (német)
10	<i>»Rouge ou noir?«</i> — vörös vagy fekete (francia). A rulett házárdjátéknál használatos kifejezés: e két színnel a játékasztal részekre van osztva, a megállapodás szerint az egyik szín a nyertes, a másik vesztes. Ha a pörgés után a kőong a nyerőnek minősített színen áll meg, akkor azok nyertek, akik arra a színre tettek, a többiek veszítettek. — A MK által

- használt összefüggésben a vörös a vesztő szín, azaz a parlamenti fogalom szerint az, aki »nem«-mel kíván szavazni.
- 153 : 13 »*cher Pistát*« — a kedves Pistát, a főúri körök így becézték Keglevich István grófot.
- 15 »*canaille*« — csöcselék, söpredék (francia).
- 37—39 *A polemikus részek kiválóan sikerültek, kivált Jókai csipkedte meg pompás és nemes humorral a »lista« miatt — Jókai Mór a febr. 16-án elmondott beszédében a király által kinevezendő főrendiházi tagokról a következőket mondotta: »Én vettem magamnak azt a fáradságot, hogy emlékezet után csak úgy futtában összeállítottam 125 olyan jelességet a magyar közéletből, kik ellen t. barátomnak, Szilágyi Dezsőnek egy szó kifogása sem fog lenni. (Felkiáltások balról: Halljuk a neveket!) Azokat a t. képviselő urak nem fogják hallani, mert annyi jó ízlést tegyenek fel rólam és oly kevés arroganciát, hogy felolvasni azt a létszámot nem fogom . . .« (KNapló, i. h. 173. l.). Jókainak erre a fejtegetésére tért vissza Szilágyi a következő beugratóan szellemes módon: »És ha t. képviselőtársam [Jókai] azt mondja, és itt van próbája álláspontja helyességének, hogy neki megvan mind a 168 tagnak jegyzéke; én igazat adok neki, nem lehet azt kívánni tőle, hogy itt felolvassa, hanem hogy jóhiszeműségét megítéljük — amiben nem kételkedem, de hogy helyes-e választása, az más kérdés — mégis kérhetjük, hogy egészen magánkörben mutassa meg. JÓKAI: Szívesen! SZILÁGYI DEZSŐ: De aztán vesse is el jól, mert ha ez a törvényjavaslat törvényvé válnék, és majd a miniszterelnök úr jegyzékét megismerjük (derültség bal felől), akkor alighanem oka lesz Jókai t. képviselő úrnak azt mondani: nem tudom, elfelejtettem az én jegyzékemet; mert ő abban a jegyzékben bizva szavazta meg a törvényjavaslatot. (Derültség bal felől.) Hogyha az eredmény nagyon különböző lesz, arra az esetre jó lesz e jegyzéket az örökké fel nem található emlékek közé eltenni. (Élénk derültség bal felől.) . . .« (I. h. 325. l.)*
- 153 : 39—154 : 1 *de már Keglevichet maró gúnnyal törte össze annak a »színes golyóval«. — Szilágyi Dezső Keglevich István gróf nézetait boncolva, a következőket mondotta:} »És ha mégis az én t. képviselőtársam [Keglevich] egyszer azt mondja: szakértelem kell a felsőházban is, az eddig ott nem volt, és csak a polgári elemben találja azt meg, mert a nemes ember valószínűleg születésénél fogva nem arra való (derültség a baloldalon), de viszont t. képviselőtársam odáig megy, hogy a választást csak úgy fogadja el, ha a kimagasló mégnások közül választanak még a városok is (derültség a bal- és szélsőbaloldalon), ha másrésztől azt mondja, hogy én hibát követtem el, túlzott bizalmatlanságból mondtam, hogy a két kamara fenntartására nem alkalmasak a főrendek, ő pedig úgy ítél felettük, amint előbb felsoroltam, akkor valóban ez*

- a különbség színes golyókkal való játszás, de azon különbséggel, hogy ezek után össze is koccannak. (*Élénk derűltség a bal- és szélsőbaloldalon*) . . .” (I. h. 324. l.)
- 154 : 17 — 19 *Tisza Szilágyi azt a vádját, hogy a kormány izgat, visszadobta az ellenzékre: hiszen az Apponyi beszédjében volt az izgatás.* — MK pontosan közvetítí Tisza érvelését, a következőket mondotta: »Hát ha valaki izgatott a főrendek irányában vagy izgatni kívánta őket, az én és mi nem voltunk, hanem igenis volt ama fényes szónoklat. És ha kétségbe vonják, hogy az a fényes szónoklat izgatott, itt van kezemenél az akkori »Pesti Napló« esti kiadása, mely kellően méltatván azon — különben igen nagyszerű — beszédet, maga azt mondja: »és a retorikán kívül nagy tényező volt a beszédben a kitűnően kiszámított alkalmazott agitatori erő.« (*Élénk derűltség jobb felől. Mozgás bal felől.*) Hát ha nekem nem hiszik, hogy izgató volt, itt van. (*Zaj.*) . . .» (I. h. 331. l.)
- 25 — 28 *szinte nem akarta Apponyit kihallgatni.* — *Elláll! kiált a kormánypart.* — *Halljuk!* — *tombolt az ellenzék.* — A KNapló tanúsága szerint MK pontosan közvetítette a képviselőház hangulatát (ld. i. h. 331. l.)
- 33 — 34 *Apponyi, ki meg Szontagh Pálra hártá az izgatást.* — A KNapló szerint Apponyi a következőket mondotta: »Izgató szándékról pedig t. képviselőház, beszélni azon oldalról, amely oldalon Szontagh Pál igen t. képviselőtársam részéről (*mozgás a jobboldalon*) valóságos fenyegetés hangzott fel a főrendek ellen (*Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon*), ismétlem, megint a meglepő jelenségek közé tartozik. (*Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélsőbaloldalon.*)« (I. h. 332. l.)
- 155 : 1 — 2 *Beksics Gusztáv felszólalása.* — MK pontosan közvetítette a hangulatot, az ellenzék állandó zavaró közbekiáltása mellett mondotta el Beksics rövid felszólalását. A »Timoleon« közbekiáltást is rögzítette a KNapló. (I. h. 333. l.)
- 9 — 17 *A név szerinti szavazás.* — MK pontosan tájékoztatott az egyes szavazatokról, a KNapló szerint 76 szavazattöbbséggel jutott tovább a javaslat, MK 77-et omlt. (KNapló, i. h. 336. l.)
- 156 : 6 — 7 — *Hát az öreg Pulszky?* — *Az is nemes.* — MK itt azon kívül, hogy Pulszky Ferenc »nem« szavazatot pontosan rögzítette, ezzel a furcsa képzéssel minden valószínűség szerint egy egykorú mondást is megörökített: ti. a törvényjavaslat ellen szavazó, a középnemesség, a vármegye érdekében mondott »nem«-et, így lett »nem«-es, MK szóképzése szerint *nemes*.

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. február 26. 7. évf. 56. sz. (1—2. l.) A Pesti Hírlap tárcéja rovatban. *A vörös posztó vagy az egy zsidó rabbinus* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai*. Bp., 1892. Összegejtötték és kiadták Légrády Testvérek. 88—91. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kiadás szövegét közvetíti. A sajtó alá rendezéskor a PH szövegén két helyen javítottak. A kiadásban a febr. 21-én megjelent karcolat elé illesztett főcím: *A demokraták címereikkel a jelen karcolatra is vonatkozik*; az írás fölül a parlamenti ülés dátumát: »1885. febr. 25.« dátumot és a PH-beli közlés alcímét illesztették. A mostani kritikai kiadásban a korábbiakhoz hasonlóan megőriztük a PH-beli eredeti *A t. Házból* címet.

156 : 9 néhányan — PH: néhányan
12 mindegyik — PH: mindenik

*

A főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat általánosságban való elfogadása után a képviselőház febr. 24-i ülésén megkezdődött a törvényjavaslat részletes vitája. MK erről az ülésről nem írt beszámolót. A vita jellemzésére és a parlament hangulatának érzékeltetésére az alábbiakban röviden összegezzük a fontosabb felszólalásokat. A reform-törvény részletes tárgyalása előtt *Lukács László*, a pénzügyi bizottság elnöke betervezte egy törvényjavaslatot, amely a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium számára Budapesten egy új épület emelésének módjával foglalkozott. *Orbán Balázs* egyetértett azzal, hogy a minisztérium számára székházat építsenek, de annak a javaslatban vázolt pénzügyi lebonyolítását, az ötven évre szóló kölcsönrel való operálást elfogadhatatlannak tartotta, így a törvényjavaslatot is ellenezte. *Horánszky Nándor* is pénzügyi megfontolásból utasította el a tervezetet. *Herman Ottó* sem értett egyet az előadottakkal, és több észrevételt tett az állami építkezések tervezéséről. *Széchenyi Pál* gr. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter válaszolt a képviselők észrevételeire, majd a részletes vitán rövidebb hozzászólások után elfogadták a minisztérium számára emelendő épületről szóló törvényjavaslatot. Ezt követően *Dárdai Sándor* előadó bevezetője után a képviselőház az 1885. évben Budapesten megrendezendő kiállításról szóló törvényjavaslatot tárgyalta meg. Általánosságban és részleteiben is megvitatta, elfogadták az előterjesztést. E két törvény vitája után kezdődött a főrendiházról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. Elsőnek *Herman Ottó* szólt fel, tételesen kifejtette azokat az indokokat, amelyek alapján a kétkamarás rendszert a népképviselői parlamenttel összeférhetet-

lennek tartja. Újból megismételte álláspontját, hogy a törvényjavaslatot ellenzi és elveti. Beszéde végén Keglevich István korábban hangoztatott nézeteivel szállt vitába. A többség *Tisza Kálmán* rövid felszólalása után a törvény 1. §-át elfogadta. A 2. §-hoz, amely meghatározza, hogy kik a tagjai a felsőháznak, *Szalay Imre* szólott hozzá és a c) pont — mely a király által élethossziglani kinevezetteket említi meg — módosítását javasolta. Szerinte a megyei és városi törvényhatóság bizottmányai által megválasztottaknak kell a parlamentbe kerülniök. A többség elvetette *Szalay* javaslatát. A 3. § azt taglalta, hogy örökös jogon kik a felsőház tagjai. E paragrafushoz *Bánffy György* báró szólott hozzá elsőnek és a 3000 forintos adócenzust az erdélyi főnemesek számára igen hátrányosnak tartotta, javasolta, hogy utalják vissza e paragrafust felülvizsgálat céljából a szövegező bizottsághoz. *Tisza Kálmán* az előkészítő tárgyalásokra hivatkozva az indítvány figyelmen kívül hagyását javasolta. *Göndöcs Benedek* kifejtette, hogy általában szükségtelennek tartja a főrendiház reformját, de ha már a kormány mindenképp változtatni akar, akkor az adócenzus helyett azt javasolta, hogy minden arisztokrata családnak csak egy-egy férfitagja legyen tagja a főrendiháznak. (KNapló, 1884—87. IV köt. 336—358. l.)

A képviselőház febr. 25-i ülésén — amelyről MK a jelen beszámolóját írta — tovább folytatták a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat részletes vitáját, pontosabban az előző nap megkezdett 3. §-hoz fűztek észrevételt a képviselők. *Kiss Albert* egyetértett *Bánffy György* báró előző nap elhangzott fejtegetéseivel, maga is beláthatatlan következményűnek tartotta a cenzus bevezetését. *Irányi Dániel* ellenzte, hogy az uralkodóház főhercegei automatikusan teljes jogú tagjai legyenek a felsőháznak. *Csanády Sándor* *Tisza Kálmán* politikai árulását taglalva, csatlakozott *Irányi* ellenjavaslatához. *Mocsáry Lajos* vitatta a paragrafust, és rámutatott, hogy túlzott előnyt biztosít az indigénáknak, ezért *Irányi* javaslatát támogatta. *Komlóssy Ferenc* rövid kiegészítést tett: azt javasolta, hogy a kimaradt főispánok helyett minden megye válasszon meg egy olyan arisztokratát főrendiházi tagnak, akinek a magas cenzus miatt megszűnt a felsőházi tagsága. *Szilágyi Dezső* hosszabb felszólalásban fejtette ki véleményét az indigénák számának túlzó megemeléséről, csatlakozott *Irányi Dániel* javaslatához. *Tisza Kálmán* felszólalásában részletes indoklással visszautasította a kiegészítőt, ill. ellenjavaslatokat, kérte a képviselőházat, hogy a beterjesztett formában fogadja el a 3. §-t. *Szilágyi Dezső* félreértett szavai magyarázatoként újból kifejtette álláspontját, és azokat az okokat, amelyek miatt *Irányi Dániel* javaslatát támogatja. A szavazás során a többség eredeti alakjában fogadta el a 3. §-t. Vita nélkül hagyta jóvá a képviselőház a 4. §-t, amely a cenzus miatt a felsőházból kirekedteknek biztosította a jogot, hogy amennyiben újból rendelkeznek a cenzusban megszabott adóösszeggel, az új ciklusban ismét kérhetik a főrendiházi tagságukat. Az 5. § arról intézkedett, hogy a viselt méltóság vagy hivatal alapján annak időtartama alatt kik lehetnek tagjai a felsőháznak. Ezek szerint tagok az ország zászlósi, a két koronaőr, a fiumei kor-

mányzó, a kúria elnöke, másodelnöke és a budapesti királyi ítélőtábla elnöke. Egyházi méltóságok közül a katolikus és protestáns egyházak vezető méltóságai, főgondnokok és a király kinevezése alapján az izraelita hitközség egyházi vagy világi elöljárója. A törvényjavaslatnak ez a pontja váltotta ki a leghevesebb vitát. Elsőnek *Roszival István* szólalt fel. Síkra szállt a címzetes katolikus püspökök főrendiházi tagsága mellett. Méltatta a címzetes püspökök történelmi és társadalmi érdemeit. *Lükő Géza* a protestantizmus elveivel ellenkezőnek tartotta, hogy ne választás útján kerüljenek püspökei a felsőházba. Módosítványa ezt az elvet fogalmazta meg. *Zichy Jenő* gr. javasolta hogy hivatala alapján Budapest főpolgármestere, további egyházi feladata miatt a csornai prépost és a ciszterciák apátja legyen tagja a felsőháznak. *Andreánszky Gábor* br. beszédében kifejtette, hogy miként az akatolikus keresztény felekezetek hitvallásukat nyíltan bevallották, úgy a zsidó felekezettől ez megkövetelhető. Minthogy ezt nem tették meg, tiltakozott minden olyan lépés ellen, amely ennek hiányában törvényesen bevett felekezetnek tekinti a zsidó vallást. Ezért a tervezetnek ezt a szakaszát nem fogadja el. *Pulszky Ferenc* tiltakozott az ellen, hogy Andreánszky a protestáns egyházakat akatolikusoknak minősítette, ezt a meghatározást a középkor maradványának tekintette, ugyanakkor elítélte Andreánszky antiszemita magatartását. *Kovács Albert* a törvénytervezetnek a protestáns egyházak képviselétéről szóló meghatározásában még mindig a korábbi évszázadok megkülönböztetését látta, azt javasolta, hogy a helyes arányt alakítsák ki. *Tisza Kálmán* újabb felszólalásában reagált a különböző protestáns észrevételre, javasolta, hogy a képviselőház fogadja el az eredeti alakban ezt a paragrafust is. Elítélte Andreánszky okfejtését. *Göndöcs Benedek* kifejtette, hogy addig, amíg a zsidó vallás nem bevett vallás, addig nem lehet képviselője a felsőházban, ha az lesz, akkor két hely is megilleti: egy az ortodox-részt, egy a neológ-részt. A továbbiakban a címzetes katolikus püspökök felsőházi tagságának meghagyását kérte. (KNapló, 1884—87. IV. köt. 359—380. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 313—340. lapokon.

*

A felsőház reformjáról szóló vita szenvedélyessé hevült: a felekezeti ellentétek éppúgy hangot kaptak, mint az antiszemita agitáció. Az érzelmek kavargását érzékeltette MK a jelen karcolatban, amikor inkább az ülésterem és a folyosó hangulatát, mint az egyes felszólalásokat vagy szóközi fordulatokat közvetítette olvasóinak.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
156	9	<i>kacs</i> — <i>paragrafus</i>
	10–11	<i>az erdélyiek piknikjének közelsége ébresztette fel ezeket az erdélyi szimpátiákat.</i> — Az egykorú sajtóból nem tudtuk feloldani MK utalásának konkrét kiváltóját.
	12–14	<i>míntha mindegyik paragrafus egy-egy bibliai teve volna, melynek a tú fokán kell keresztülmenni.</i> — Az utalás a gazdag ifjúról szóló krisztusi példázat egyik mondatára vonatkozik (Máté evang. 19. rész 24. vers).
158	3	<i>azazhogy annak is csak a legutolsó sora.</i> — A törvényjavaslat 5. § B) pontjának utolsó 4. bekezdése intézkedett az izraelita felekezet felsőházi képviselétéről. Erre vonatkozik MK utalása.
	5–6	<i>a zsidó rabbinak tágasabb odakünn, mert az ügysem szólhat a maga vallásáról odabent.</i> — MK ezzel a fordulattal Andreánszky alapérvére utalt, ti. a következőt mondotta a szónok: »Ha tekintjük mily módon vétettek be a törvénybe az akatolikus keresztény felekezetek, csak miután hitvallásukat nyíltan bevallották, és nyíltan szervezkedtek, azt is be kell látnunk, hogy a zsidó felekezet bevétele törvényesen csak úgy volna eszközölhető, ha az is bevallaná nyíltan hitvallását. (Helyeslés a bal- és szélsőbaloldal különböző padjain.) . . . (KNapló, i. h. 373. 1.)
	6	<i>akatolikus</i> — ld. a 158 : 5–6 sorhoz fűzött jegyzetünkben Andreánszky érveléséből idézeteket, továbbá a 158 : 36–37 sorban Pulszky Ferencről idézett reflexiókat. Ezek szerint a szónok a nem katolikus felekezeteket értette ezen a kifejezésen.
	25–34	Pulszky Ferenc nehézkes előadásmódja. — MK utalása minden valószínűség szerint az elhangzott beszédre vonatkozik, a KNaplóban megjelent szöveget a szónok bizonyára alaposan átfésülte (i. h. 374–375. 1.).
	35–37	<i>De amit aztán mondott, az igazán liberális dolog volt: nem csoda, hogy kinnal mert csak megszülemleni ebben a Házban.</i> — Pulszky Ferenc rövid beszédében — amelyet az ellenzék közbeszólásaival többször megzavart — nemcsak a protestánsokat ért sérelmet tette szóvá, de egyúttal az antiszemita demagógiát is elutasította: »Protestánsok vagyunk — mondotta —, evangélikusok, reformátusok, de nem akatolikusok. (Helyeslés és mozgás a baloldalon.) Az akatolikus szó egyike azon szavaknak, melyek a középkorból jöttek át hozzánk és csudálkozom, hogy most, midőn oly indítványt hallunk, mely a sötét századokra emlékeztet vissza (Igaz! Igaz! jobb felől), e szó ismét hallatszik. Azon nem kétkedem, hogyha ez úton indulunk, oda jutunk, hogy nemcsak egy, de más felekezetet is bántani jutunk. (Úgy van! jobb felől.) Én azt hiszem, hogy mi itt nem vagyunk protestánsok, kato-

- likusok, zsidók vagy unitáriusok, hanem magyar honpolgárok. (*Élénk tetszés.*) . . .» (I. h. 374—375. l.)
- 159 3—4 *az egy rabbinusból a kezei alatt — két rabbinus lett.* — Gőndőcs Benedek felszólalásában egyetértett Andreánszky br. észrevételével, és ő is csak akkor tartotta lehetségesnek a zsidó rabbi főrendiházi kinevezését, »ha egyszer a kormány kimondta, hogy a zsidó vallás a magyar állami vallások közé felvétetett . . .» (I. h. 379. l.) A beszéd további részében — a megfogalmazás arra mutat, hogy minden végig gondoltság nélkül — azt fejtegette, hogy »ha a kormány azt akarja, hogy a zsidó rabbik bejöhessenek, akkor azt a kérdést vagyok bátor intézni Pulszky Ferenc, t. képviselő úrhoz, vajon hogy hozza be a zsidó rabbinust, mikor 600 000 zsidó van Magyarországon? (*Egy hang a szélsőbaloldalon: 700 000!*) Ezek közül legalábbis 500 000 ortodox, alig van 80 vagy 100 000 neológ. Akkor hát egy rabbi kevés, hanem kettőt kell bevenni. (*Derűtlenség.*) Akkor be kell hozni az ortodoxokat, akik tántoríthatatlanul ragaszkodnak Mózes vallásához, és be kell hozni a neológokat, akik egy kissé elhagyták azt, és reformáltak; mert ha egy rabbit hoz javaslatba a kormány őfelségének, akkor a zsidókat nem elégíti ki semmi szín alatt, hanem kettőt kell, egy ortodoxot és egy neológot kinevezni.» (I. h. 380. l.)

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. február 27., 7. évf. 57. sz. (9. l.) Még mindig az a bizonyos § vagy az ostromlott Jeruzsálem* alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892. Össze- gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 91—94. l.*

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti. A sajtó alá rendezéskor mindössze egy helyen javítottak a PH-beli szövegen. A kötetkiadásban a febr. 21-én megjelent karcolat fölé illesztett főcím: *A demokraták címereikkel* erre a karcolatra is vonatkozik; a kötetkiadásban az írás fölé a parlamenti ülés dátumát: »1885. feb. 26.« dátumot és a PH-beli közlés alcímét illesztették. A mostani kritikai kiadásban — a korábbiakhoz hasonlóan — megőriztük a PH-beli eredeti *A. t. Házból* címet.

161 : 28 miért — PH: mért

A parlament febr. 26-i ülésén tovább zajlott a vita a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat 5. §-a körül. Elsőnek *Vadnay Andor* szólalt fel, visszautasította Tisza Kálmán előző nap elhangzott felszólalását, különösen az ellen tiltakozott, hogy az antiszemita szemléletét a miniszterelnök középkorinak minősítette. *Mocsáry Lajos* kifogásolta, hogy egyházi méltóságok nagyarányú bevonásával kívánják egyesek a felsőház reformját megoldani. Ez csak tovább gátolná az állam és egyház szétválasztásának lehetőségét. *Kiss Albert* kifejtette, hogy nem ért egyet Andreánszky Gábor br. okfejtésével, amelyvel a zsidó rabbi főrendiházi tagságát ellenzi, de a maga részéről azért nem tudja a javaslatnak ezt a pontját támogatni, mert az izraelita felekezet nem rendelkezik főrabbiával és e méltóság megkreatálása nem a képviselőház feladata. A továbbiakban részletesen kifejtette azokat az indokokat, amelyek miatt ellenzi a református egyházi méltóságok főrendiházi tagságát. *Komlóssy Ferenc* a címzetes püspökök egyházi és társadalmi szerepét méltatta, és ragaszkodott ahhoz, hogy továbbra is a felsőház tagjai maradjanak. *Chorin Ferenc* méltatta a törvényjavaslatot, amely a vallásszabadság és jogegyenlőség szemléletét képviseli. Felszólalásában foglalkozott a zsidó egyházi személlyel kapcsolatos észrevételekkel, majd kifejtette, hogy nem az ország izraelita állampolgárain múlott, hogy a képviselőház korábban nem volt hajlandó tárgyalni az egyházi szervezet betérjesztett alapszabályát. Felszólalását az antiszemita képviselők közbeszólásaikkal kísérték. *Gull József* kevesellte a protestáns egyházak számára biztosított felsőházi helyet. *Demkó Pál* minden vonatkozásban támogatta a tárgyalás alatt levő paragrafust, javasolta, hogy a szellemi élet kiválóságainak is biztosítsanak tagságot a felsőházba. *Nendtvich Károly* hangoztatta, hogy egész életében a felvilágosodottság és a tudomány szabadságának híve volt, ezért visszautasította Tisza Kálmán az antiszemitaikat ért vádját. Majd idézeteket olvasott fel, amelyek a zsidóság tevékenységével foglalkoznak. *Keglevich István* gr. helyeselte, hogy a törvényjavaslat nem biztosít főrendiházi tagságot a címzetes püspököknek, azzal is egyetértett, hogy a zsidó rabbi tagja legyen a felsőháznak. De hozzáfűzte, ha a főrendiháznak a fenti két kérdésben más az álláspontja, akkor elfogadja véleményüket. Néhány észrevételt tett Herman Ottó korábbi beszédére. *Herman Ottó* röviden válaszolt a szónok megjegyzéseire. *Veres József* hosszas beszédben indokolta az antiszemita álláspontot. *Ivinka Imre* ellenezte, hogy az erdélyi evangélikus egyház sajátos jogokat élvezzen. *Tisza Kálmán* ugyancsak a protestáns egyházak felsőházi képviselétől foglalkozott, majd újból elutasította az antiszemita képviselők érveléseit. A paragrafus változtatás nélküli elfogadását javasolta. (KNapló 1884 — 87. IV. köt. 380—403. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 313—340. lapokon.

*

Mint a fenti regesztából is kitűnt, az 5. § körüli vitában az újabb felszólalók érdemben nem gyarapították az érveket. Így MK beszámolója is inkább a hangulatot és a szenvedélyek felizzását közvetíti. Arra törekszik, hogy kiemelje a humoros helyzeteket, illetőleg érveket.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 159 : 23—160 : 1 *végre két olyan szónok beszélt a függetlenségi párton, akik egyet akartak* — a két szónok Mocsáry Lajos és Kias Albert volt. MK utalása azonban arra is vonatkozik, hogy a függetlenségi párt szónokai általában más-más nézőpontból elleneztek a felsőház reformját, többségük a születési jogokat védte, a főrendiház fenntartásáért szállt síkra, csupán Herman Ottó ellenezte az arisztokratikus előjogok megőrzését.
- 160 : 11—15 az antiszemita és a Rothschild bankház. — MK ezzel a folyosói anekdotával érzékeltette a képviselői padokból elhangzó antiszemita érvek szubjektivitását.
- 11 *Rotschild bankár* — Rothschild német eredetű fináncetűkés család. A Rothschild-bankházat Rothschild Meyer Armsel (1743—1812) alapította. Fiai Londonban, Párizsban, Bécsben és Nápolyban is bankházakat létesítettek. Magyarországon is jelentős érdekeltségeik voltak; a Habsburgokat is gyakran finanszírozták. Ez utóbbira utalt MK.
- 18—20 Demkó Pál javaslata. — A KNApló szerint a következőképp hangzott a képviselő javaslata: »Szakképzettség és tudományos műveltség alapján főrendiházi tagsággal bírnak a tudósok, orvosok, ügyvédek, okleveles mérnökök, a magyar tudományos akadémiai tagok és a magyar tudományegyetem tanárai, ha különben született főrendiházi tagok.« (I. h. 392. l.)
- 23 *lateiner* — tanult, művelt, diplomás ember
- 27—28 *Schiller mondatait elkobozván, Goethe tulajdonába csempészte.* — Nendtvich Károly a kormány magatartásának érzékeltetésére a következőket mondotta: »... azon t. urak, kik folyvást ugyanazon szavakat hangoztatják, anélkül, hogy meghallgatnák azt, mi a másik oldalról jön, nagyon hasonlítanak azon asszonyokhoz, kikről Goethe azt mondja: »Und wenn sie Stunden lang Vernunft gepredigt, fangen sie wieder von vorne an.« (Közbeszólás jobb felől: Schiller mondta!) Nem Schiller mondta, hanem Goethe. A közbeszóló úr talán Goethét nem is olvasta. Én olvastam, s azt is megmondhatom, hogy hol mondta...« (KNApló, i. h. 394.) A következő szónok Keglevich István gr. a következőkben tért vissza az idézet szerzőségére: »Legyen szabad itt mellesleg egy előttem történt idézést pár szóval rektifi-

- kálni. Ugyanis az előttem is igen t. Göthe [sic] úrnak neve említettett, mint az asszonyi következetességre nézve idézett ama vers szerzője-é. Hát legyen szabad megjegyeznem, hogy azon úri embert Schillernek hívták. (*Derültség. Nendtvich Károly kezét ráva tagadólag int. Derültség.*) KEGLEVICH ISTVÁN gr.: És hogy ő ezen szavakkal adott kifejezést nézetének, ha jól emlékszem Wallenstein c. színműve 3. felvonásában, ahol Wallenstein azt mondja: „Seid ihr nicht wie die Weiber, die beständig nur zurückkommen auf ihr erstes Wort, wenn man Stundenlang vernünftig gesprochen”,...» (I. h. 395. l.)
- 160 : 31 *jüksz* — csiny, tréfa. Mint motívum MK-nál korábban is előfordul.
- : 39—161 l [Beszéde végén Keglevich] *azt az ajánlatot tette Hermannak: — Ajándékozzuk oda a koponyákat Virchownak.* — Keglevich gr. rövid beszédében Herman Ottónak az arisztokráciára vonatkozó elítélő álláspontját vitatta, és csattanóként a következőkkel fejezte be felszólalását: »... Azt hiszem, egyikünk koponyája sem elég érdekes arra, hogy a képviselőház azzal bővebben foglalkozzék. (*Derültség és tetszés a jobboldalon*). Inkább küldjük el mindketten Virchownak halálunk után, abba szívesen beleegyezem. De most nem tartom helyesnek, hogy ilyen kérdéssel bővebben foglalkozzunk. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Különösen a vita jelen stádiumában. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)...» (KNapló, i. h. 395. l.)
- 161 : 2—3 — *Nem lehet — mondá nagy sajnálkozva Herman. — Én már előbb odatestáltam a magamét.* — Herman Ottó azonnal reagált Keglevich szokatlan argumentációjára. MK a rövid utalással a lényegét érzékeltette, de a visszavágás szellemességét érdemes teljes egészében idézni: »T. Ház! (*Halljuk.*) Személyes kérdésben csupán csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy én a t. előttem szolt képviselő úr tanácsát mint elkésettet fogadom el, mert én már nemcsak fejemet, de egész testemet tudományos célokra testáltam. (*Élénk derültség.*) És én készséggel, természetesen mint halott ember fogok gyönyörködni abban az ítéletben, melyet a tudomány felettem mond. De az én cselekedeteimre nézve természetesen nem testalkatomra — mely akkor fog bírálata alá vétetni —, hanem csupán csak a tettekre nézve tartom magamat kötelezettnak követni a világ ítéletét és tettemet ahhoz szabni. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)...» (I. h. 395—396. l.)
- 22 *mendikáns* — református kolduló diák
- 26 *textus* — a beszéd alapjául szolgáló (evangéliumi) szöveg
- 26—27 *S a textus sem az egék urának hízeleg, hanem a nép szenvedélyének.* — MK ezzel a fordulattal utalt Veres József antiszemita érveket felsorakoztató szónoklatára.

Lap Sor

162 : 4 — 10 Veres József szónoklatának fogadtatása. — Források hiányában nem tudjuk megállapítani, hogy az MK által leírt eset valójában megtörtént, avagy ez is az írói álláspont kifejtésének egyik eszköze.

MÉG MINDIG AZ 5. §

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. február 28., 7. évf. 58. sz. (1—2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai*. Bp., 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 94—97. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti. A változásokat az alábbiakban közöljük. — A kötetkiadásban a PHban megjelent címet vették át és illesztették a karcolat élére, és alatta közölték a parlamenti ülés dátumát: »1885. február 27.«.

163 16 felszínre — PH: fölszínre
28 és 164 : 24 néhány — PH: néhány
32 mindig — PH: mindig

A képviselőház febr. 27-i ülésén befejeződött a vita a törvényjavaslat 5. §-a fölött: az ülés végén szavazásra került sor. A tovább folyó vitában elsőnek *Veres József* élesen reagált *Ivánka Imréné* az előző nap elhangzott beszédére. *Gull József* is félremagyarázott szavainak helyesbítésére kért szót. *Ernusz Kélemen* a benyújtott határozati javaslatokkal foglalkozott, és jelezte, hogy meggyőződése szerint fog szavazni. *Mandel Pál* észrevételeket fűzött a zsidó vallás hittételeire vonatkozó korábban elhangzott felszólalásokra, majd *Veres József* előző nap elhangzott beszédének egyes kitételeivel szállt vitába. *Szalay Imre* *Mandel Pál* felszólalására reflektált, majd hangsúlyozta, hogy ellenzi a zsidó rabbinak főrendiházba való bejuttatását. *Chorin Ferenc* személyét ért vádnak tekintette *Szalay Imre* egyik megjegyzését és visszautasította. *Szalay Imre* állítását fenntartotta. *Róth Pál* megalapozatlannak ítélte a protestáns főrendiházi képvisellel kapcsolatban elhangzott aggályokat, majd vitatva az antiszemita képviselők fejtegetéseit, egy zsidó rabbi főrendiházi tagságát szükségesnek minősítette. *Lázár Adám* határozati javaslatot terjesztett be, amely szerint maga és pártja, a függetlenségi párt nevében javasolta, hogy kinevezés helyett a következő szöveg kerüljön a törvénybe: »d) az izraelita hitfelekezetnek szabadon s titkos szavazás útján válasz-

tott egy képviselője kerüljön be a főrendiházba. *Csanády Sándor* bejelentette, hogy a paragrafus ellen szavaz, mert tiltakozik a kinevezéses szisztéma ellen. *Madarász József* ellenezte, hogy bárki bármilyen méltóság vagy hivatal alapján tagja legyen a főrendiháznak. *Láng Lajos* röviden megismételte azokat az indokokat, amelyek alapján a törvényjavaslat e paragrafusát megszüvezték, kérte a Házat, hogy fogadja el változtatás nélkül. A továbbiakban kisebb ügyrendi vita után megkezdődött a szavazás az ellenjavaslatok felett, majd az izraelita hitfelekezet képviselétéről — az antiszemita párt követelésére — név szerinti szavazással 214 igen és 43 nem szavazattal a képviselőház eredeti formájában fogadta el az egész 5. §-t. (KNapló, 1884—87. V. köt. 5—20. l.)

A febr. 13-i *A t. Házról* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 313—340. lapokon.

*

A több nap vitájának keresztüzében álló 5. § fölötti szavazásra az ülés végén került sor. A felszólaló képviselők — mint a fenti regesz-tában is olvasható — félreértett megjegyzésük vagy fejtegetésük magyarázata érdekében kértek szót. Az ülésnek két érdekesebb mo-zzanata volt: Lázár Ádám utolsó pillanatban beterjesztett javaslata, amellyel a függetlenségi párt meg akarta védeni tagjai liberális presztízsét azon a módon, ahogy azt MK karcolatában megírta, valamint Róth Pál kormánypárti képviselő felszólalása. Róth Pált az ellenzék gúnyos megjegyzései és közbekiáltásai belezavarták okfejtésébe. Ez utóbbi felszólalás szolgáltatta írónk számára az üdítő humor forrását (163 : 8—164 13).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 162 : 2 *gömörödik* — gomolyog, összegömbölyödik (ÜMTsz.)
 3 *Az egy anyának a testvérei* — az írónk által kurzív szedéssel jelzett fordulat minden valószínűség szerint szónoki nyelvbottlás volt, amelyet Róth Pál követett el. A KNAplóban a lapszus már javítva van, a mondat az alábbi szövegössze-függésben hangzott el: »... felkelt lelkemben a dicsőítő dal az egék urához, ki felhossa napját mind a jókra, mind a gonoszokra, ki elküldötte saját szülöttjét, hogy tanítsa meg az emberiséget arra, hogy mindnyájan egy atyának gyermekei vagyunk (*folytonos zaj és derűlttség*), szeresd felebarátaidat, mint magadat; és ez érzemény most is betölti lelkem, s ezen érzeménynek a törvényjavaslat iránya megfelel, azt úgy, amint szövegezve van, elfogadom ...» (KNapló, i. h. 12. l.)
- 10 *aperçu* — észrevétel, megjegyzés

- 163 : 9—12 *Őnök még bizonyosan emlékeznek Róth Pálra . . . ő már annyi derűtséget okozott az országnak a kontójával.* — MK utalása az 1884. szeptemberi parlamenti alakuló ülésre vonatkozik, ahol Róth Pál a mandátuma helyett a választási költségek számláját nyújtotta be a mandátumvizsgáló bizottságnak. (Ld. a Krk 69. kötetében a *Morgen Roth, heute Todt* c. karcolatot 99—100. lapon és a hozzáfűzött jegyzeteinket.)
- 17 *Róth Pál köpcös, gömbölyű, mint egy patikai tégely.* — Az utalás a képviselő patikus voltára céloz, Dés városában volt Róth Pálnak gyógyszerháza, a városban fejtette ki közéleti tevékenységét, az országgyűlésen is városát képviselte a szabadelvű pártban.
- 20—21 — *Kontó, kontó!* — *kiáltozták beszédjébe az ellenzékrl.* — A KNApló három alkalommal jegyezte fel, hogy az ellenzék padsorokból »Számla«, »Kontó« közbekiáltás hangzott fel (i. h. 10., 11. 1.). Minden valószínűség szerint az ellenzék több ízben is utalhatott a mandátum helyett benyújtott számlákra.
- 24 — *Szívesen szolgálok kontóval a történelemből.* — Róth Pál visszavágását MK pontosan írta le (ld. KNApló, i. h. 10. 1.).
- 30 *Kontó Pál* — ld. a 163 : 20—21 sorhoz fűzött jegyzetünket. MK e fordulattal a képviselőház gúnyos hangulatát érzékeltette.
- 164 : 7—11 Róth Pál érvelése. — MK pontosan adta vissza a szónok okfejtését és a képviselők reagálását. A KNApló a következőképp őrizte meg ezt a fordulatot: ». . . Mit látunk ebből? Azt, hogy az antiszemitikus irányzatok mindig a gyenge fejedelmek korszakában (*nagy derűtség a baloldalon*) és mindig bizonyos külső befolyás alatt (*hosszantartó nagy derűtség a bal- és szélsőbaloldalon*), minden antiszemitikus irányzatok mindig a gyenge kormányok alatt (*hosszan tartó zajos éljenzés és derűtség a bal- és szélsőbaloldalon*) kerültek túlsúlyra, és tartottak ezen irányzatok mindaddig, míg a nemzet önérzete a kor kívánalmának megfelelőleg a 48-iki törvényeket meghozta, a polgári teljes jogegyenlőséget kimondta. . . » (I. h. 10—11. 1.)
- 13 *mindnyájan egy anyának vagyunk a testvéreik.* — Ld. az 162 : 3 sorhoz fűzött jegyzetünket.
- 8 *Lidérc naptár* — drasztikus történeteket, borsos vicceket közlő kalendárium.
- 18—20 *de Péchy Tamás nem engedte beszélni, midőn rátévedt a sasokra . . . Az egyfejű sasnak semmi köze ide, ahol a kétfejű sasnak dolgozunk.* — Róth Pál beszédét a természetből vett, biblikus atmoszférájú fordulattal akarta befejezni. A következőket mondotta: ». . . Gyakran Erdély bérci között füvészkedvén, egyszer, midőn a rét virányain, mely felett a pacsírtá zengetes dala hangzott, eltelt kebellem haladva át (*Zajos derűtség; Felkiáltások: Eláll!*) egy sziklavölgyületbe értem, hol a

magas sziklacsúcsról egy sas nézett le egy a szemben levő sziklában szendergő bagolyra (*folytonos zaj*), majd a magasba felrepült anélkül, hogy az odujából félenken kinéző madártársát bántotta volna. (*Hosszantartó zaj és élénk derűltég.*) PÉCHY TAMÁS (*cseppet*): Ismételve kérem a t. képviselő urat, legyen annyi figyelemmel a Ház iránt, hogy midőn egy szakasz felett a harmadik napon folyik a tárgyalás, akkor a sasokról ne beszéljen . . . (I. h. 12. l.) — Péchy Tamásnak ez a rendreutasítása adta írónknak a lehetőséget, hogy elcelldjön a kormánypart rovására.

164 : 35 — 37 Tisza Kálmán indítvány. — MK pontosan adta vissza a javaslat lényegét, a taktikai megfontoláson alapuló indítvány szövege a következő volt: „ . . . a kérdést kétfelé választani mindig lehet és ez nem egyéb, mint kétfelé választása a szövegezésnek. (*Helyeslés*) Az egyik kérdés dönt afelett, hogy egyáltalában az izraelita hitfelekezetnek egy tagja legyen-e a felsőházban, ez az első kérdés. A másik kérdés azután, ha ez eldöntetett, az, hogy mi úton jöjjön oda, kinevezés vagy választás útján . . . (I. h. 18. l.)

„ 38 *Quid tunc?* — akkor mit [tegyünk]?

165 : 1 — 3 *Nem volt mit tenni mást, vagy igennel szavazni, vagy pedig tartózkodón elszívni odakünn a szavazás alatt egy-két liberális cigarettát.* — Péchy Tamástól bejelentett szavazási eredmény 195 távollévő képviselőt vett számba, ez a magas szám arra utal, hogy MK a függetlenségi párt lépését helyesen látta.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. március 1., 7. évf. 59. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A képviselőház febr. 28-i ülésén a felsőház szervezéséről szóló törvényjavaslat részletes vitáját a 6. § tárgyalásával folytatta. A paragrafus arról intézkedik, hogy a minisztertanács felterjesztésére a király élethossziglani időtartamra a felsőház tagjául kinevezhet a »közélet bármely ágában érdemeket szerzett állampolgárokat«. A felsőház első alakulásakor ez a szám a Ház összes tagjainak negyodöt nem haladhatja meg, de a későbbiekben sem emelkedhet egyharmadnál magasabbra a kinevezettek aránya. A paragrafushoz elsőnek *Huszár Károly* br. szólott hozzá, és az erdélyi arisztokrácia szempontjából méltányosnak tartotta a szakaszt. *Pejacsevich Tivadár* gr. annak érdekében emelte fel szavát, hogy a kinevezések alkalmával a kormány és a korona legyen tekintettel a horvátországi arisztokráciára is, mert korábban 8 főispán képviselte a főrendiházban a horvát érdekeket.

Steinacker Ödön aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a felsőházból ki akarják egyesek rekeszteni az országban élő nemzetiségek képviselőit. *Keglevich István* gr. módosítást terjesztett elő, amelyben pontosabb körvonalazását kívánta a közéleti érdemeknek. Vitatta *Steinacker Ödön* véleményét, és előadta a maga nézeteit az arisztokrácia igazi felfogásáról. *Tisza Kálmán* kifejtette, hogy a nemzetiségeknek azokat a tagjait fogják kinevezni a felsőházba, akik »a magyar államnak a hívei«. *Keglevich István* módosítását túlzott aprólékos fogalmazásúnak tekintette, de nem emelt kifogást elfogadása ellen. *Helfy Ignác* a felsőházi tagságot csak választás útján tartotta a kor szellemének megfelelőnek, beszédében tételelesen kimutatta, hogy a felsőházi reformtörvény az osztrák törvény szó szerinti fordítása. *Zichy Jenő* gr. a Pester Lloydban megjelent támadás kapcsán kifejtette, hogy miért tartózkodott előző nap az 5. § megszavazásától, *Tisza Kálmán* reflektált *Helfy Ignác* észrevételeire, majd *Láng Lajos* előadó is megjegyzéseket fűzött *Helfy* fejtegetéséhez és *Pejacevich* gr. javaslatát elfogadva, kérte a paragrafus jóváhagyását. A szavazásnál a többség *Pejacevich* gr. módosítását hagyta jóvá, *Keglevich* gr. indítványát azonban elvetette, a 6. §-t megszavazta. A következő 7. § arról intézkedett, hogy katonai rang, állami hivatal nem összeférhetetlen a felsőházi tagsággal. *Gulner Gyula* vitatta a »feltétlen és korlátlan összeférhetőség« elvét és javasolta, hogy újrafogalmazásra utasítsák vissza a paragrafust a bizottsághoz. *Göndöcs Benedek* egyetértett az előtte szóló javaslatával, majd utólagos észrevételeket tett a főrendiházba bekerülő főrabbi helyzetére. *Tisza Kálmán* szükségtelennek tartotta az összeférhetlenség kimondását a felsőházban, kérte *Gulner Gyula* javaslatának figyelmen kívül hagyását. A szavazásnál a többség a paragrafust eredeti formájában fogadta el. A 8. § csak akkor biztosít helyet új méltóságoknak a főrendiházban, ha azt a törvényhozás egyértelműen elrendeli. E szakaszt észrevétel nélkül elfogadták. A 9. § a horvát parlament által a főrendiházba delegált tagok jogait fogalmazta meg. *Teleszky István* túl körülményesnek tartotta a szöveget, tömörebb és egyértelműbb megfogalmazást javasolt. *Tisza Kálmán* a maga részéről elfogadta a módosítást. *Lipthay Béla* br. és *Szilágyi Dezso* személyes indítékú és hangú felszólalása és *Tisza Kálmán*nal folytatott vitája után a többség elfogadta a *Teleszky*-féle javaslatot. (KNapló, 1884 — 87. V. köt. 20 — 43. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összeggést talál a reformtörvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 313 — 340. lapokon.

*

Az előző napi szavazással lezárult izzó és szenvedélyes hangú vita utóregzésére utal *MK* karcolata bevezető részében (165 : 1 — 166 : 13). A sajtóban és a parlament folyosóin elhangzott észrevételek alapján az izraelita felekezeti képviselő sorsát előrevetíti, jelzi azt a ténnyt, hogy ezt a szakaszt *Tisza* a főrendiházban folyó egyeztetésnél azonnal fel fogja adni. Az előrejelzés pontos volt, ld. erről *MK* későbbi, *A levélkötött leány* c. karcolatát e kötet 178 — 181. lapján. Az aznapi

ülés nem váltott ki hevesebb vitát, fontosabb mozzanataira, érdeke-
sebb fordulataira MK felhívta a PH olvasóinak figyelmét.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 165 : 4—5 *a bibliai Izsák lesz ő, akit Tisza (mint hajdan Ábrahám a saját fiát) feláldoz* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Tisza az általa beterjesztett főrendiházi reformtörvénybe belevette az 5. § d. pontjaként a zsidó főrabbi főrendiházi tagságát, amelyet azonban a kompromisszumos tárgyalások során feladott, azaz MK képénél maradva, feláldozott.
- 20—21 *Tudniillik holnapután lesz a legeslegutolsó határozathozatal a szentendrei választás ügyében* — MK információja nem volt pontos: a képviselőház márc. 10-i ülésén terjesztették elő a mandátumvizsgáló bizottság határozatát Krausz Lajos mandátumának elismeréséről. (Ld. MK márc. 11-i *A t. Házból* c. karcolatának 175 1—29 részét.)
- 27—28 — *Nem olvastátok a szegény John Lee akasztását Londonban?* — Londonban a halálra ítélt és felakasztott John Lee lába alatt négyszeri próbálkozás után sem nyílt meg az ítélet végrehajtását biztosító csapóajtó. (»Meghíusult akasztás« PH, 1885. febr. 25. 11. 1. »Napi hírek«)
- 166 : 1—2 *Beksics (akít az udvari demokrata címmel ruházt fel ma Steinacker)* — A KNapló szerint Steinacker Ödön a következőket mondotta: »... ha a felsőházba való kivézés ilyen indoklással ajánltatik, hogy a nemzet egyik képviselőtestületéből úgyszólván egészen ki kell zárni minden nem magyar ajkút, minden idegent... Ugyanez irányt követte, ha úgy szabad őt neveznem, a kormánypártnak tisztelt udvari demokratája. ELNÖK: Nem szabad egy képviselőt sem így nevezni, mert semmiféle pártnak udvari demokratája nem létezik. (Élénk helyeslés jobb felől.) STEINACKER ÖDÖN: Hát kimondom: igen t. Beksics képviselő úr kifejezte beszédében azon nézetét, hogy az új felsőházat történelmi alapon kell rendezni...« (I. h. 24. l.)
- 23—25 [Steinacker] *megfenyegeté a kormányt, hogy kár annyit emlegetni a nemzetiségeket, nem jó az ördögöt a falra festeni.* — MK a szöveget Steinacker Ödön beszédéből moritette, aki a következőképpen jellemezte a kormánypárti képviselők magatartását: »Hát t. Ház, igen csudálatos az, hogyha szó van a nemzetiségi képviselőletről, ha szó van a logjogosultabb nemzeti mozgalomról, rögtön ott van az államellenességnek és a magyarellenességnek a vádja. Alig lehet már ezeket a fogalmakat egymástól elválasztani. Mihelyt ily kérdésről van szó, mindjárt, mint Rakovszky t. képviselő úr tette, emlegetik az egész nemzetiségi korteshadat, emlegetik, hogy mennyien vannak, kik ezt a magyar államot szét akarják robbantani. T. Ház! Ha ilyen elvek hangoztattnak folyto-

- nosan ebben a Házban, ez a magyar állameszmére nézve nem erősítést jelent. Én úgy hiszem, hogy mint a régi magyar példabeszéd is mondja, nem jó az ördögöt a falra festeni. Pedig itt ezt teszik folytonosan . . . » (I. h. 24. l.)
- 166 : 26—29 Tisza replikája Steinacker Ödönnek. — MK a csattanót pontosan idézte, a teljes szöveg a következőképp hangzott: » . . . Hát t. Ház, én merem állítani, én nem festem azt az ördögöt a falra; sőt igen sok esetben, midőn valaki magát festi mint ilyen ördögöt (*derültség és tetszés*), nevetve húzom le róla a köpenyt és nevetve mutatom meg, hogy nem ördög ez, csak álarcos. (*Élénk derültség és tetszés.*) Hanem azt, hogy itt-ott valóságos ilyen ördögök is vannak, tagadni nem lehet, hála isten, még nem sokan vannak. Ezeket azonban nem a falra festeni szándékozom, hanem a falhoz nyomni (*helyeslés*), úgy, hogy onnan többé el ne mehessenek. (*Általános élénk helyeslés és tetszés.*) . . . » (I. h. 30.)
- 30 lat — mérték- és értékegység
- 167 10—11 *Keglevich szinte így tett, bevallotta szerényen, hogy ő nem a főnemesi rangjára, hanem csak az észére kevély.* — MK pontosan adta vissza Keglevich István gróf rosszul sikerült riposztját. A gróf a következőket mondotta: » . . . már gyakran hallottam más téren is, habár simább kifejezésekben (*derültség*), hogy gőgös vagyok, prepotens hangon szólok: ez igaz lehet és hozzáteszem, hogy ez minden esetre hiba. De arról biztosíthatom a t. képviselő urakat, hogyha ezen modorral vagy hanggal találkoznak, az nem alapul nemesi rangomon vagy vagyonomon, hanem azon, mert szellemi tulajdonságaimnál fogva többre becülöm magamat . . . » (I. h. 29.)
- 15—16 *Beszélt még Róth Pál a Göndöcs szájával roppant derültség között* — MK az előző, febr. 28-i karcolatában Róth Pál felszólalását Göndöcs Benedek korábbi sikereihez hasonlította (163 : 14—16), a jelen ülésen Göndöcs szólalt fel, az általa aratott sikert méri Róth Pál előző nap kiváltott hatás-keltéséhez.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. március 3., 7. évf. 61. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A képviselőház márc. 2-i ülésén tovább folytatódott a főrendiház átszervezéséről szóló törvényjavaslat részletes vitája. Az előző ülésen elfogadott 9. § és a 10. § közé *Irányi Dániel* egy új szakasz beiktatását tartotta szükségesnek. Felszólalásában kifejtette, hogy a bizottsági tárgyaláskor feleslegesnek tartották annak törvénybe iktatá-

sát, hogy csak az lehet tagja a felsőháznak, aki ismeri a magyar nyelvet. Mégis úgy érzi, hogy ennek a ténynek kimondását nem lehet mellőzni. *Tisza Kálmán* a magyar nyelv ismeretét ugyan magától értetődőnek tartotta, de nem ellenezte a pótlólagos paragrafus beiktatását. *Isaak Dezső* szintén pótlójavaslatot terjesztett be, amely kimondta, hogy aki nem fizette meg előző évi adóját, nem lehet tagja a felsőháznak. *Tisza Kálmán* nem értett egyet a pótlással. A szavazás során a többség elfogadta az *Irányi Dániel* megfogalmazta paragrafust, *Isaak Dezső* javaslatát azonban elvetette. A következő, a 11. § azokat az eseteket sorolta fel, amelyek a felsőházi tagság elvesztését vonják maguk után. *Zay Adolf* kifogásolta, hogy a törvény nem gondolt azokra az egyházi méltóságokra, akiknek megválasztása vagy megbízatása egy bizonyos időhöz van kötve. Javasolta ennek a ténynek törvénybe iktatását. *Tisza Kálmán* elvi okokból ellenezte az indítványt. A többség az eredeti formában fogadta el a paragrafust. A 12. § azokról az esetekről intézkedett, amikor a főrendiházi tagság joga nem szűnik meg, csak szünetel. *Lázár Adám* véleménye szerint a gondnokság alá helyezés tényét is a főrendiházi tagság szüneteltetésének esetei közé kell iktatni. *Teleszky István* jogi megfontolások alapján ellenezte a módosítást, *Láng Lajos* előadó is az eredeti szöveg elfogadását javasolta. A szavazáskor a többség elvetette a módosítást. A 13. § arról intézkedett, hogyha a főrendiház tagját országgyűlési képviselővé választják, akkor ki vagy kik léphetnek helyébe a saját kategóriáján belül. *Gergelyi Tivadar* pontosabb megfogalmazást javasolt, a többség elfogadta. A törvény II. fejezete »A felsőház jogkörével és belső szervezete«-vel foglalkozott. A 14. § azokat a jogalkotási területeket sorakoztatta fel, amelyekben egyedül a képviselőház kezdet vitát vagy terjeszthet elő törvényjavaslatot. A többi esetben a felsőháznak is joga van kezdeményezni. *Grünwald Béla* hosszabb beszédben kifogásolta, hogy a kormány a kibővített jogkörrel meg akarja változtatni az addigi közjogi helyzetet, és csak körülhatárolt esetben adja meg a kezdeményezés jogát a felsőháznak. Ellenjavaslatában a fennálló helyzetet kívánta megőrizni. *Szederkényi Nándor* is ellenezte a jogkör-kiszélesítést. *Tisza Kálmán* a hosszas bizottsági tárgyalásokra hivatkozott, amikor felsorakoztatta azokat az okokat, amiért a törvényjavaslat szövege a jelen alakban került a képviselőház elé. *Mocsáry Lajos* stílusos pontatlanságokra mutatott rá, és ebben a kormány bizonytalan állásfoglalását látta. Ellenzett minden jogkörátruházást. *Beöthy Akos* is támogatta *Grünwald Béla* ellenjavaslatát. *Láng Lajos* reagált az észrevételekre, majd a szavazás alkalmával a többség minden módosítást elvetett, és az eredeti paragrafus szövegét fogadta el. A 15. § a két ház egymással való érintkezését egy későbbi paragrafusra és későbbi időben való újraszabályozásra bízta. *Orbán Balázs* szükségességnek tartotta, hogy korlátozzák a felsőháztörvény visszavétési jogát, ezért a paragrafus újrafogalmazását javasolta. *Tisza Kálmán* feleslegesnek minősítette *Orbán Balázs* aggályát. A többség az eredeti formában fogadta el a paragrafust. *Babes Vince* interpellációt nyújtott be az igazságügy-miniszterhez, amelyben kérte, hogy az *Orbán Balázs* által egy korábbi ülésen megemlített nemzetiségi szer-

vezkedési ügyben folytasson vizsgálatot. (KNapló, 1884—87. V. köt. 44—62. l.)

A febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetben az olvasó részletesebb összegzést talál a reform-törvényjavaslat előkészítéséről és képviselőházi vitájáról a 313—340. lapokon.

*

MK a jelen karcolatban csak jelzi az ülésteremben tárgyalt paragrafusok fogadtatását, részletesebben szól az apróbb eseményekről, a hangulati elemekről: a Tisza Kálmánt köszöntő főispánokról, Verhovay Gyula mentelmi jogának felfüggesztéséről, a korábban elfogadott 5. § hangulati utórezgéséről.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
167	7	<i>Tiszát meggratulálni gyülekeznek</i> — Tisza Kálmán 1885. március 3-án ünnepelte belügyminisztersége tizéves fordulóját. Ld. ezzel kapcsolatban MK <i>A generális</i> c. cikkét e kötet 35—40. lapján és hozzáfűzött jegyzeteinket a 244—247. lapokon.
	11—12	<i>nincs többé (tarokk nyelven szólva) »vulpes« a paragrafusok között.</i> — róka, azaz fordított kártyalap »zsídó«-nak is szokták mondani, így MK kártyanyelvből vett kifejezése a törvénytervezettel kapcsolatos helyzetre is utalt.
168	3	<i>Verhovayt elítélték másfél évre.</i> — A képviselőház elnöke aznap jelentette be, hogy a Függetlenség 1884. nov. 12-i számában, Verhovay Gyula aláírásával megjelent »A nemzet pártja« c. cikkéért Verhovay ellen sajtóvétség miatt eljárás indult, és ezért kérték mentelmi jogának felfüggesztését. (KNapló, i. h. 44. l.)
	7	<i>Rendkívül meleg sürgönyt kaptunk a királytól.</i> — MK tréfás utalása arra vonatkozik, hogy a király 1885. febr. 24-i kelttel jóváhagyta az 1880. évről szóló költségvetést. (Ld. KNapló, i. h. 44. l.)
		<i>25 idő került megosztolni az Éber örökségen</i> — A képviselőház 1885. febr. 28-i ülésén jelentette be Péchy Tamás, hogy Éber Nándor az előző nap este hirtelen elhunyt. (KNapló, i. h. 20. l.)
26—27		<i>Mr. Brinsley Richards kapta a »Times«-t, s lapja nevében azon melegiben gratulált is Tiszának.</i> — Éber Nándor a »Times« tudósítója volt, fokozódó idegbaja következtében 1885. febr. 27-én öngyilkos lett. Utódja, Brinsley Richard lett, aki a temetésén a lap nevében búcsúztatta. MK utalása arra vonatkozik, hogy Tisza belügyminiszteri jubileumán a Times nevében Brinsley köszöntötte (ld. VÜ, 1885. márc. 8. 166. l.).
	29	<i>pretendens</i> — igényt tartó
35—37		<i>Ki venné magára, hogy irigylí Csatártól Ceglédet? S ki irigyelne Ceglédétől Csatárt?</i> — MK utalása arra vonatkozik,

Lap Sor

- hogy Csatár mandátumát hosszas vizsgálat után 1884. dec. 9-én megsemmisítették (ld. Krk 69. köt. 165. l. és a hozzáfűzött jegyzetünk 314. l.).
- 169 : 3—4 *minél fogva valószínűleg igazolni fogják Krausz Lajost.* — Ld. az előző *A t. Házból* c. karcolat 165 : 20—21 sorához fűzött jegyzetünket a 381. lapon.
- 170 : 2—3 *a nép még azt is elhítte a Bars megyei korteseknek a jelöltjükről, hogy: »Atyafiak, ez az a Hunyady László, akít a németek Szentgyörgy terén lefejeztek.* — MK az 1886-ban megjelent *A tisztelt Ház* c. kötetében is megörökítette a Hunyady László gróffal kapcsolatos választási adomát (16. l.).

TISZA A GYANÚ ALATT

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. március 5., 7. évf. 63. sz. (9. l.) Válasz-féle Grünwald Bélának* alcímmel. Névjelzés: *Scarron.*
- II. *Jk 33. köt. = Hi 1. köt. A saját ábrázatomról. Bp., 1914. 63—66. l.*

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A PH előző napi (1885. márc. 4. 62.) számában a 9—10. lapon (a tizedik lapra csupán csak másfél sor »csúszott át«), a tárcarovatban az alábbi cikk látott napvilágot:

Miképp íródnak a karcolatok?

Grünwald Béla orsz. képviselő úr küldte be az alábbi élénk cikket lapunknak közlés végett:

Egy élemedett úriember a »Pesti Hírlap«-ot olvassa, s egyszerre nagyot kacag. »Már megint azon a Mikszáthon nevensz?« — kérdé a felesége. — »Azon. Mégis csak fene gyerek ez a Mikszáth.« — Így szólt, s a nagy respektus meglátszott arcán. Mert szeretett és tudott nevetni, s aki *így* tudta megnevetetni, azt tisztelte is.

— Aztán hogy néz ki az a Mikszáth?

— Nem láttam soha.

— Azt sem tudod, házas-e? — kérdi az asszony, mert ezeknél, ha férfiról van szó, a fődolog azt megtudni, hogy minő a külseje s házas-e?

— Nem tudom — felelt a férj —, de nem hiszem, hogy házas legyen.

— Miért?

— Mert nem lehetne ilyen jókedvű.

— Hát te nem vagy jókedvű azért, mert házas vagy? Hisz mindig nevensz a Mikszáth bolondságain — mondá kissé neheztelve az asszony.

— Az más. Én a Mikszáthtól vagyok jókedvű, de Mikszáth önmagától.

— Hát mért nem nézed már meg egyszer valahol?

— Igazad van, meg kell őt látnom. Elmegyek a képviselőházba; ott biztosan megláthatom, mert a képviselőház üléseiről írja ezeket a gyönyörű bolondságokat, melyeken én itt naponként kacagok. Tehát neki okvetlen ott kell lenni.

A következő napon már a karzaton ült. Szerzeit rámeresztette a hírlapírók karzatára. Találgatta, melyik lehet az a Mikszáth. Azután szomszédjaitól, ismerőseitől, a karzatszolgától kérdezte, ismerik-e Mikszáth Kálmánt, s melyik az? Kérdezősködésének eredménye azonban mindig ugyanaz volt: Mikszáth nincs itt, de meglehet, hogy később eljön. Várt tehát türelmesen. Hallgatta a beszédeket, melyekben semmi különös, semmi mulattató, semmi neveltető nem volt. Száraz beszélgetések voltak azok, elmondva rekedt hangon, unalmasan, álomba szenderítő módon. Végre az ülés véget ért. Ő is hazament anélkül, hogy látta volna Mikszáthot.

Elmondta az asszonynak, mennyi szenvedést állott ki a képviselőházban, melynek ma kivételesen unalmas ülése volt. De Mikszáthot, kiért e nagy áldozatot hozta, nem látta, mert nem volt ott. A legrosszabb azonban csak ezután következik. Holnap a »Pesti Hírlap«-ban nem lesz semmi a t. Házból, mert Mikszáth Kálmán nem volt a t. Házban, s azért nem is írhatja le az ülést. Különbösen ez ma olyan ülés volt, hogy már ebből Mikszáth Kálmán sem csinálhatott volna semmit. Nagyon fájjalja, hogy erről a megszokott élvezetről holnap le kell mondania.

Másnap egykedvűen, a szokott várakozás nélkül vette kezébe a »Pesti Hírlap«-ot. Csak úgy gépszerűen lapozott benne. De íme, egyszerre megakad a szeme egy ismert rovat címén. Ott látja a szokott helyen: »A t. Házból«. De lelkében kételyek támadnak. Hátha nem Mikszáth írt? Elkezd olvasni. Semmi kétség, hogy ezt ő írta, mert csak ő tud így írni. Csak ő írhatta ezeket a találó megjegyzéseket, csak ő fedezhette fel e jellemző vonásokat, csak az ő szelleméből ömlik ily bőséggel a humor, csak ő színezhet ily ragyogón és melegen. S az élemedett úriember megint kacag a leírt ülésen, ő, aki a látott ülésen unatkozott. Összehasonlította a valót a leírással, s úgy látszott neki, hogy a leírás emlékeztet a valóságra, habár azért egészen más valami. Azt érezte, amit a zseniális arcképfestő műve láttán érzünk. Megtaláljuk a külső vonásokban a hasonlatosságot, de módosulva a belső tulajdonságok átszellemítő hatása által.

Most meg volt győződve, hogy Mikszáth jelen volt a képviselőház ülésén, s csak ő nem látta. Megint elment a képviselőházba; de akkor is ugyanazzal az eredménnyel. Mikszáth nem volt az írók karzatán. Másnap megint Mikszáth írta le a »Pesti Hírlap«-ban. Nagy kitartással járt a képviselőházba egy álló hétig. Végre azt mondja neki a szomszédja: »Mikszáth Kálmán nem jár a képviselőházba tíz nap óta, mert a torka fáj, s aligha jöhet egy hét előtt.«

Az élemedett úriember szótlánul állott fel, fogja kalapját s mely gondolatokban merülve hagyta el a képviselőházat. Tehát Mik-

száth csakugyan nem volt az üléseken, s mégis oly szépen tudta leírni lefolyásukat? Ez lehetetlen.

Pedig mégsem volt lehetetlen. Mikszáth Kálmán ugyan nem járt a képviselőházba betegsége miatt, s mégis leírta az üléseket. Az élemedett úriember azonban ezt azért tartotta lehetetlennek, mert nem tudta, hogy a géniusznak mily kevés kell a valóságból, hogy nagyokat alkosson. A géniusznak elég egy szó, hogy okosság vagy butaság egész rendszerét lássa meg benne; elég egy orr, egy kézmozdulat, néhány lépés, hogy jellemeket alkosson belőle. A géniusz lát igazán, mert szellemével lát a dolgok mélyébe, s témérdek vonást fedez föl ott, hol az, aki pusztán testi szemeivel lát, nem talál semmit. A géniuszt nem köti meg a külső igazság, mert ő a belső igazságot keresi, nem úgy látja a dolgokat, amint vannak, hanem úgy, amint lenniök kellene.

*

Grünwald Béla története mindenekelőtt a MK által megteremtett *A t. Házból* c. karcolatok nagy népszerűségét és olvasottságát jelzi. Érzékelteti azt is, hogy nem az ülésteremben történtek voltak magukra az olvasók figyelmét, hanem az a sajátos szemlélet, amellyel Scarron a Ház eseményeit követte, amellyel a képviselők magatartását, az eseményekre való reagálását, egymás közötti érintkezését bemutatta.

A parlamenti karcolatok olvasókra gyakorolt hatásáról MK már korábban is számot adott, vagy úgy, hogy egy-egy közbevetéssel mozzanattal reflektált az észrevételekre, vagy úgy, hogy képviselői írásbeli tiltakozásokra a következő napi karcolatban tételesen válaszolt. De ez a válasz minden esetben több fullánkot tartalmazott, mint a szövegét passzus. (Ld. Dobránszky Péter beszédének kommentárját a Krk 65. köt. 203. lapján és az azt követő tiltakozásra adott viszontválaszt a 206–208. lapokon.) Ilyen típusú visszhangot a jelen kötetben is találhatunk a 120–121. lapon.

A képviselők reagálásán kívül MK a közönség hangjára is figyelt. Az 1883. máj. 11-i *A t. Házból* c. karcolatában nem az ülésteremben elhangzottakhoz fűz kommentárt, hanem egy, a hölgykarzaton szemlélődő nevében apokrif ellenkarcolatot komponál. Ebben az áltámadó írásműben felsorakoztatta mindazokat a vádakokat és ellenvéleményeket, amelyeket parlamenti karcolatainak megjelenése után hallhatott. Ld. Krk 66. köt. 106–108. l. — Az írói fogást részletesebben elemezte Rejtő István »MK gondolatvilága a parlamenti karcolatokban« c. cikkében (Itk 1970.) a 609–610. lapokon.

Grünwald Béla története a két évvel korábbi közönségvisszhang ellentéte: főhőse, »az élemedett úriember« *A t. Házból* c. karcolatokat olvasva sokkal érdekesebbnek, sokkal színesebbnek vélte a parlament életét, mint amilyen valójában volt. Számára a meglepetés az volt, hogy amikor Scarron megismerése miatt végigülte a napi vitát és azt végtelenül unalmasnak tartotta, másnap a megszokott helyen olvasva a scarroni referádát, megdöbben azon, hogy milyen

vidámságra derítette ugyanaz az ülés, amelyet előző nap hallgatóként mérhetetlenül unalmasnak tartott.

A történetnek ez a része a mikszáthi karcolatok nagyfokú elismerése. A második azonban egy nagy kérdéssé vált: hogyan írja MK a karcolatokat, ha — mint ez utóbb kiderült — tíz napja torokfájás miatt meg sem jelent a képviselőházban. Grünwald történetének erre a részére reagált MK. (Meg kell említenünk, hogy 1885. február első felében MK valóban torokgyulladás miatt betegen feküdt otthon, de ezalatt a két hét alatt nem jelent meg tőle a PHban parlamenti karcolat, hanem Kenedi Géza Quintus álnév alatt tett közzé »A t. előttem szólók« címmel parlamenti karcolatokat. Ld. az 1885. febr. 13-i *A t. Házból* c. karcolathoz fűzött jegyzetünket a jelen kötet 310—312. lapján.) MK válasza első részében elismeri, hogy több forrásból meríti anyagát, és ennek csak egyik része az, amit az ülésteremben hallottakból vagy látottakból közvetlenül feldolgoz.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 170 : 13 *reconnaissance-vizit* — egy korábbi meghívást követő újabb viszonzási látogatás
- 171 : 17—19 *mindig azzal csapta be a patikaajtót, hogy megbiztatta személyzetét: »Rögtön jövök«.* (Néha két hónap múlva került aztán elő valami csehországi fürdőből.) — Ezt az üzletlajdonosi fortélyt MK már megírta a *Miből teremnek a virágok?* c. karcolatában (Krk 67. köt. 38. l.), itt Tóth Ede ifjúkori emlékeként adva elő a fordulatot.
- 27 *adóégekutor* — adóvégrehajtó
- 33 *megkonfundáldók* — összezavarodik, megtéved

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1885. március 7., 7. évf. 65. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház márc. 3-i, 4-i és 5-i üléséről MK nem írt beszámolót. Az első két ülés igen rövid volt. A márc. 3-i, mindössze 70 perces ülésen befejezték a főrendiházi reformról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását. Az egyik paragrafus vitatása közben *Ósánády Sándor* éles hangú támadást intézett Tisza Kálmán ellen. A márc. 4-i ülés még rövidebb volt: félóráig tartott. Ezen harmadszori felolvasásban is elfogadták a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslatot, majd *Madarász József* intézett interpellációt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az aradi tanfelügyelő kinevezésével kapcsolatban.

A márc. 5-i ülés is a rövidebb lélegzetűek közé tartozott, csupán 85 percig tartott, napirendjére a tenger alatti kábelek védelméről szóló nemzetközi egyezmény ratifikálását tűzték. *Irányi Dániel* stílusos észrevételeket tett a törvény egyes kifejezéseivel kapcsolatban. *Lukács Gyula* rövid felszólalása után a többség a törvényjavaslatot elfogadta. A tárgyalás további részében a selyemtenyészés biztosítására vonatkozó javaslatot tárgyalták. *Göndöcs Benedek* aggodalmának adott hangot a túlzott állami beavatkozás miatt. *Herman Ottó* a selyemtenyészés minőségének érdekében szükségesnek látta a szabályozást, csak a bürokratikus intézkedések túlzásaitól óvta a törvényhozást. A törvényjavaslatot kisebb módosítással elfogadták. (KNapló, 1884—87. V. köt. 63—75. l.)

A képviselőház márc. 6-i ülésén a dévény—dunaradványi Duna-ág szabályozásáról szóló törvényjavaslatot tárgyalták. *Darányi Ignác* előadó ismertette a szabályozás szükségességét. A vitában elsőnek *Neményi Ambrus* szólalt fel. Kifejtette, hogy a Duna medre annyira elhanyagolt állapotban van, hogy a hajózás fenntartására a legsürgősebb beavatkozásra van szükség. Fejtegetései során az osztrák érdekeltségű Dunagőzhajózási Társaság működésével foglalkozott. *Törs Kálmán* nem vitatta a Duna szabályozásának szükségességét, de a tervezett költségvetést igen magasnak, több munkálat felvételét pedig feleslegesnek tartotta. Határozottan kívánta, hogy a Dunagőzhajózási Társaság járuljon hozzá a reális költségekhez, sőt azt is javasolta, hogy a tervezettel ellentétben a kormány a szabályozott szakaszon szedjen vámilletéket. *Sághy Gyula* árvízvédelmi és gazdasági érveket sorakoztatott fel annak alátámasztására, hogy a szabályozási munkálatok a Duna felső szakaszán biztonságos közlekedést teremtenek. *Kemény Gábor* br. közmunka és közlekedési miniszter felszólalásában cáfolta *Törs Kálmán* ellenérveit, és kérte a Házat, hogy *Törs* határozati javaslatát ne támogassa. *Ordódy Pál* rövid hozzászólásában további érvekkel cáfolta *Törs Kálmán* érvelését. *Szilágyi Dezső* a szabályozott szakaszon szedhető vámtarifa érdekében szólalt fel. A vita lezáródása után *Darányi Ignác* előadó válaszolt *Szilágyi Dezső* észrevételeire, cáfolta azoknak jogosságát. *Törs Kálmán* röviden megismételte az általa és kilenc társa aláírásával benyújtott ellenjavaslat jogosságát. A szavazás során a többség az eredeti javaslatot fogadta el, az ellenzékét elvetették. Ezzel a Duna folyam dévény—dunaradványi szakaszának szabályozásáról szóló törvényjavaslat általános vitája lezárult. A részletes tárgyalást a következő ülésre tűzték ki. (KNapló, 1884—87. V. köt. 76—96. l.)

A jelen karcolatban MK még az elfogadott főrendiházi reformtörvényjavaslat parlamenti és társadalmi utóhangjáról írt, érzékeltette, hogy az arisztokrácia minden erőt megmozgat a javaslat ellen (173 : 8—16). Az élésteremben elhangzottakon kívül két folyosói témát is megörökített: *Wahrmann Mór* olaszországi utazásáról szőtt történetet (172 1—7) és *Krausz Lajos* mandátuma érvényesítésé-

nek friss hírét, valamint annak fogadtatását (174 16—32). Ez utóbbit belekomponálta a Duna szabályozásáról szóló parlamenti vita leírásába.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 172 : 9—11 *Herr von Kossuth . . . warum kommen Sie denn nicht nach Hause?* — Kossuth úr, tulajdonképp miért nem jön haza?
- 173 : 4 *Aber machen Sie keine G'schichten! Kommen Sie nur!* — De ne csináljon ebből ügyet! Jöjjön csak!
- 18—19 *a minisztérium drótos tótja, Baross Gábor* — Baross Gábor 1883 márciusától lett a közmunka- és közlekedésügyi minisztérium államtitkára. Képviselő korában MK — sajátos arcbereendezése és származása miatt — »tót szerencsenek« nevezte (Krk 66. köt. 6., 27. l.).
- 174 : 21—22 *mialatt Károlyi Sándor gróf beszélt a Dunáról* — A KNapló nem drizte meg Károlyi Sándor beszédét, bár a felszólaló képviselők több ízben szóltak benyújtott határozati javaslatáról, és a szavazásnál az elnök is feltette szavazásra határozatát (i. h. 96. l.) — Lehetséges, hogy Károlyi Sándor gróf nem járult hozzá a felszólalása közléséhez, de az is lehetséges, hogy csak írásban terjesztette be ellenjavaslatát. Így a KNapló szövege nem nyújt biztos fogódzót annak eldöntésére, hogy MK pontatlan információ alapján írta-e karcolatát.
- : 25—32 Krausz Lajos mandátumának igazolása. — MK a bizottsági tárgyalásról korábbi karcolataiban tájékoztatta olvasóit.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. március 11., 7. évf. 69. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

A képviselőház márc. 7-i üléséről MK nem írt beszámolót. Ezen az ülésen tárgyalták meg részleteiben a dévény—dunaradványi Duna-szakasz szabályozásáról szóló törvényjavaslatot. Az egyes paragrafusok tárgyalásánál pénzügyi, árvízszabályozási és folyamhasználati kérdésekben észrevételek hangzottak el, a többség azonban változtatás nélkül fogadta el a törvényjavaslatot. A vitában felszólt *Gulácsy Dezső, Mocsáry Lajos, Herman Ottó, Szilágyi Dezső, Károlyi Sándor gr., Madarász József, Sághy Gyula.* A képviselők észre-

vételeire több ízben választott *Kemény Gábor* br. szakminiszter és *Darányi Ignác* előadó. (KNapló, 1884—87. V köt. 97—114. l.)

A parlament márc. 10-i ülésén elsőnek *Kőrösi Sándor* a II. sz. mandátumvizsgáló bizottság részéről bejelentette, hogy a bizottság szavazattöbbséggel érvényesnek minősítette Krausz Lajos szentendrei mandátumát. *Csanády Sándor* kérte a döntés és a benyújtott különvélemény felolvasását, *Olay Szilárd* pedig a szavazási jegyzőkönyv ismertetését kívánta. *Péchy Tamás* elrendelte mindkét dokumentum felolvasását. Ezt követte az első napirend, a bányaadók módosításáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása, amelyet *Lukács László* előadói beszéde vezetett be. *Münnich Aurél* felszólalásában a módosítás időszerűségéről szólt, kiemelte azt a tényt, hogy a közgazdasági helyzetnek megfelelő körülményeket kell teremteni a bányafeltárás területén is. A részletes tárgyaláskor *Stoll Károly* pontosabb meghatározást javasolt. Ezt a többség elfogadta. *Hoitsy Pál* azt indítványozta, hogy azok a helybeli lakosok, akik egy bányakapitánysági területen csak egy zárt kutatást jelentenek be, mentesüljenek a felügyeleti illeték megfizetése alól. *Széchenyi Pál* gr. szakminiszter visszaélési lehetőségét látott a javaslatban, a többség is elvetette *Hoitsy* indítványát. Ezzel a bányatörvény módosításának vitája lezárult. Következett az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló törvényjavaslat. *Hegedüs Sándor* előadó az állami tisztviselők egységes nyugdíjazásának szükségességét hangoztatta, amely a benyújtott törvényjavaslat legfontosabb célkitűzése. Az ellenzéki közbeszólásra az előadó ismertette azokat az okokat, amelyek alapján a három évnél hosszabb ideig miniszteri vagy államtitkári posztot betöltők is nyugdíjban részesülnek. *Darányi Ignác* méltatta a törvénytervezetet, és bírálta az ellenzék előzetes argumentációját. *Helfy Ignác* a törvényjavaslatot támogatta, de kifejtette, hogy pártja nevében ellenzi a miniszteri nyugdíjakat, mert a miniszteri szék nem hivatal, hanem méltóság, a nyugdíjjogosultsághoz szükséges három évnél hosszabb ideig tartó minisztereket, hogy meggyőződésük ellenére támogassák a kormány minden intézkedését, tudniillik így elérhetik a hároméves határt. *Tisza Kálmán* *Helfy Ignác* felszólalását »objektív«-nek minősítette, közölte, hogy a kormány a törvényjavaslat előkészítő tárgyalásakor vállalta a »nem egészen szép modorú« támadásokat is, mert meg volt győződve arról, hogy a minisztereket is megilleti a nyugdíj. Bejelentette, hogy a javaslatnak ezt a szakaszát a kormány a vita során nem fogja védeni, a Ház ítéletére bízta a javaslat helyességét. *Ország* *Sándor* családi és saját tapasztalatára hivatkozva igen időszerűnek tartotta a nyugdíjrendeletet, és megjegyezte, amennyiben az állami költségvetés megengedi, tisztviselőinek a fizetését is célszerű lenne hamarosan rendezni. (KNapló, 1884—87. V. köt. 114—131. l.)

Az ülésteremben elhangzottokról MK viszonylag röviden szól, inkább a képviselőház hangulatát és véleményét érzékelteti. Krausz Lajos mandátumának elfogadása alkalmat szolgáltat neki, hogy új-

ból szóljon a választási visszaélésekről (175 : 19—176 : 2), beszámol a főrendiház reformjával kapcsolatos találgatásokról (176 : 7—23) is. Ezt követően egy Pulszky-adomát szöveg a karcolatba, majd találó megjegyzéseket ír a nyugdíjtörvény tárgyalásáról (176 : 24—37), és ehhez fűzi Csiky Sándornak, a volt szélsőbaloldali képviselőnek a parlament folyosóján való megjelenését (177 : 27—178 : 8). Csiky Sándor alakjának és szavainak felidézésével az ellenzék magatartását is érzékeltette MK.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
175	10	<i>És nagy mulatságot szerzett olvasóinak a »Nemzet«</i> ... — A Nemzet az 1885. márc. 11-i számában az országgyűlésről szóló híreiben foglalkozott a mandátumvizsgáló bizottság tevékenységével és ott jelent meg a MK kiemelte fordulat.
	32	<i>Davy-féle lámpa</i> — Davy-lámpa: dróthálással körülvett biztonsági bányászlámpa
176	3	<i>primipilus</i> — lófő, főember
	4	<i>matador</i> — itt: kiválóság
	7—8	<i>Hogy lesz? Mint lesz? Tisza mit enged? A főrendi ellenzék mit nem enged?</i> — A következő napi karcolatában, <i>A levélközött leány</i> címűben MK az egyeztető bizottsági tárgyalásról írt szatírárt, a főrendiházi reform felsőházi tárgyalásáról pedig a márc. 24-én megjelent <i>Ahol az ember a bárónál végződik</i> c. karcolatában számolt be (e kötet 187—190. lapján).
177	: 21—24	Darányi Ignác érvelése — A KNapló szerint Darányi az írónk által összegzett érvet az ellenzék ingerkedő megjegyzésére vetette oda; a gúnyos közbeszólás előtt a következőket mondotta: »... Bizonyos humanizmus kell ezentúl is, hogy áthassa a kormány és a törvényhozás intézkedéseit. És hogy e humanizmus teljesen áthatja-e törvényt, azt uraim onnan láthatják önök, hogy 500 000 forintot tesz azon évi teher, mely ennek folytán, később bár, de előállani fog, s ezen 500 000-ból negyedfélszázézer egészen a gyámolatlan özvegyeknek és elhagyott árváknak van szánva. (<i>Helyeslés jobb felől.</i>) OLAY SZILÁRD: Hát a miniszterek? DARÁNYI IGNÁC: A miniszterekről kíván a t. képviselő úr beszélni? Hát erről is szölok. Én nem látom át, hogyha mindenkinek van joga penzióhoz, a miniszternek miért ne legyen? Én nem látom át, hogyha a katonának duplán számítjuk a harcban eltöltött éveket, akkor a minisztereknek, kik önökkel évről évre hadjáratot folytatnak (<i>tetszés jobb felől; derűltésg bal felől</i>), miért ne lehessen ezen éveket, mint igazi Kriegsjahrokat, nekik háromszorosan számítani...» (I. h. 127.)
	34	<i>dóka</i> — rövid dolmányszerű kabát
	36—37	<i>Nini, nini, hiszen ez Csiky Sándor bátyánk a »Borsszem Jankó«-ból.</i> — Csiky Sándor mint honvédezredes végigküz-

dötte a szabadságharcot. Fogságba esett, és halálra ítélték. Az ítéletet kegyelem útján változtatták hatéves várfogságra. 1860-ban Eger polgármestere, 1861-ben képviselője lett. Az 1865-i országgyűlésnek is tagja volt, egyike volt annak a hét képviselőnek, akik a végsőkig ellenezték a kiegyezést. Későbbi tevékenységét a Pallas Lexikonban Marczali Henrik a következőképp jellemzi: Egerben »szülővárosában egy ideig nagy népszerűségnek örvendett, de igazi befolyása még pártjában sem volt. Mintaképe volt az engesztelhetetlen, véresszájú, korlátolt látókörű, de becsületes és igazi lelki búsmagyarnak. Az akkortájban keletkezett Borsszem Jankónak Patay Istvánnal együtt ő szolgáltatta egyik legkedveltebb politikai karikatúráját.« (4. köt. 715. l.)

- 178 : 6—7 *Talán a Patay Pistát várja onnan kilépni?* — Ld. a 177 : 36—37 sorhoz fűzött jegyzetünket. Patay István a szabadságharcban részt vett, 1849-ben Pest térparancsnoka lett. Az alkotmányos korszak bekövetkezése után képviselővé választották, s egyike volt annak a hét tagból álló kisebbségnek, amely a szélsőbalt megalapította.

21 *skófiúm* — hímezésre használt fémszál

- 26—27 [Tisza] *kimondta, hogy a nyugdíjjavaslat ezt a részét »főrendi matéria«-nak tekinti. Azaz kész lemondani róla.* — MK akkor, amikor Tisza felszólalására utalt, egyben arra is célzott, hogy a főrendiházi reform dolgában a kormány engedni fog. A miniszteri nyugdíjakkal kapcsolatban Tisza a következőképp fogalmazta meg álláspontját: »... Ez az indok volt az, t. Ház, mely a kormányt arra bírta, hogy kitéve magát esetleg még nem egészen szép modorú megtámadásoknak is, a miniszteri nyugdíjat a javaslatba bevette. De ezen alkalommal felhasználok a vita első napját annak nyilvánítására, hogy míg ebben kötelességünket teljesítettük, úgy, mint azt a bizottságban, mely a javaslatot tárgyalta, megmondtam, és bizalmas körökben is megmondtam, a javaslat ezen szakaszát a kormány sem védeni nem fogja, sem egyáltalában az irányban semmi akcióba belemenni nem fog; határozzon a Ház bölcsessége egész függetlenül a kormánynak minden, mégcsak argumentáció útján gyakorolható befolyása nélkül is. (Helyeslés.) ... « (I. h. 129. l.)

A LEVETKÖZÖTT LEÁNY

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. március 12., 7. évf. 70. sz. (1—2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Egy kép a főrendi értekezletről* alcímmel. Névjelzésként: *A »Ház« irójától.*
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 97—100. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti, a néhány szövegmódosítást az alábbiakban soroljuk fel. A kötetben átvették a PH-beli címet, az alcímet viszont mellőzték. A cím alatt közölték a felsőházi ülés dátumát: »1885. márc. 11.«.

179 5 megszükkült — PH: megszökölt

180 : 16 Szögyény Marich — PH: Szögyényi Marich

181 7 mindíg — PH: mindég

A szatíra és a valóság

MK jelen karcolata nem parlamenti beszámoló, nem is híradás a főrendiház üléséről, hanem igen éles szatíra. Szatírája annak a tárgyalásnak, amely a képviselőház által elfogadott felsőházi reformtörvény főrendiházi vitáját megelőzte, s melynek során a főrendiház által kiküldött hármas állandó bizottság Tisza Kálmánt és kabinetjét kompromisszumra kényszerítette.

A képviselőházi karcolatok közé illőnek tartjuk elsősorban azért, mert egy a képviselőház által elfogadott törvény további útjáról ad hírt. Már a parlamenti tárgyalások során jelezte és érzelgette MK, hogy azok az erők, amelyek az éles parlamenti vitákat kiváltották, támaszukat a főrendiházban találták meg. Már a képviselő általános vitát lezáró szavazásnál érzelgette MK azt is, hogy a főrendiház nem fog belenyugodni hatalmának csorbításába. A szavazásról hírt adó febr. 24-i *A t. Házból* c. karcolatát a következőkkel rekesztette be: a szavazás »végén a nemeseknél mégis hetvenhéttel voltak többen az igenesek. — Sokkal több — mondák bánatos örömmel —, mint amennyi majd a főrendiházban hiányzik.« (E kötet 156. l.) A részletes tárgyalás alkalmával is figyelte MK a Ház hangulatát. Amikor hosszas és elkeseredett vita után a képviselőház elfogadta, hogy a zsidó rabbi — királyi kinevezés útján — tagja lesz a felsőháznak, írónk a márc. 1-i *A t. Házból* c. karcolatát a következő mondattal kezdte: »A zsidó rabbiból immár mágnás lett — a képviselőház voksai által. (De még hátra van a főrendiház.) Akárhogy fogják is nevezni a derék rabbit, mégiscsak a bibliai Izsák lesz ő, akit Tisza (mint hajdan Ábrahám a saját fiát) feláldoz. Egy áldozati teknőben viszik át a Múzeumba a méltóságos urak elé: „No, itt van! Akudjunk. Mit engedtek, ha elengedem?”« (E kötet 165. l.) A felsőházi reformtörvényjavaslat után napvilágot látott karcolatát MK a következő szavakkal kezdte: »A felsőházi javaslat lezajlott, s olyan csend támadt utána, mint a tengeren a vihar előtt...« Majd egy közbeiktatott anekdota után a »készülő vihar« eredjét is megjelölte: »A felsőházi javaslat meg van ugyan szavazva, de azért nincs a napirendjéről levéve, csak áttették a Házból a szalonokba. Ott forr, mint valami izzó folyadék. De azért nem egy rózsás ujjacska is belemártódik. Folyik szép ígéretekben édes csere. Egy dacos „nem”-ért egy szemérmes „igen”!« (*A t. Házból* (márc. 7.), e kötet 173. l.)

A sajtócsatározásokat tárgyalások követték: 1885. március 11-én megkezdődött a főrendiház hármias állandó bizottsága és a kormány közötti tanácskozás. *A levélközött leány* című írásban MK — mint már jeleztük — nem a tárgyalás egyes pontjait vagy annak nyilvánosságra juttatott irányát *tárgyalja* vagy *kommentálja*, hanem az egésznek a *célját és tendenciáját feltáró szatírárt* írt: a magyaros és polgári öltözetét fokról fokra arisztokratára cserélő leány átöltöztetése nem más, mint a polgári szándékú reformjavaslatok megnyirbálása, illetőleg hatálytalanítása.

A tárgyalások célját és szellemét világosan és egyértelműen tükrözi a főrendiház által kiküldött hármias állandó bizottságnak az a jelentése, amelyet a kompromisszumos megállapodás után a főrendiház elé terjesztett. A mikszáthi szatíra keserű hangulatának érzékeléséhez az alábbiakban teljes egészében idézzük e jelentés általános és elvi megállapításait »Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai V.« kötetéből (316—318. l.):

»... A főrendiház a magyar állameszmének kiváló biztosítója volt a múltban, s kell, hogy legyen és maradjon a jövőben is.

Minthogy pedig a tapasztalat igazolja, hogy a reformok sikere nem a gyökeres átalakításokban, hanem a történeti fejleményeket s a szerzett jogokat lehetőleg figyelemre méltató változások körültekintő fogantatásában keresendő: nem új alapok felkeresésében, hanem a létezőknek kellő kiválasztásában és körülírásában kell nyilvánulnia a főrendiház szervezésére vonatkozó törekvéseknek. A főrendiház történelmileg kifejlett szervezetén lehetetlen fel nem ismerni a stabilitás jellegét. Erre jellege képesítette a főrendiházat, hogy a legválságosabb körülmények közepette is feladatai magaslatán állva, kellő súlyával oldhatta meg azokat. Akkor tehát, midőn a népképvi-seletre fektetett parlamentáris rendszer természete tartandó szem előtt, a reform alapjai kijelölésénél és körülhatárolásánál annál körültekintőbben kell uralkodnia a stabilitás eszméjének.

A főispáni állás stabilis jellegét hatáskörének a közigazgatás újabb követelményeihez az 1848. évi törvények szellemében történt idomítása megszüntette. Ennélfogva, tekintve már a közigazgatás szempontjából is figyelmen kívül nem hagyható követelményeket, s azt, hogy elsősorban a megyei közigazgatás érdekének szempontjából megválasztandó főispánokra általában még a törvényhozásbani részvétellel kapcsolatos terheket is ráronni alig volna célszerű és méltányos, arról, hogy a törvényhozás körüli feladatait a történelem tanúsága szerint a legsúlyosabb viszonyok közt is oly sikeresen megoldott főispáni kar, mint ilyen ezentúl is a főrendiház alkotó elemét képezze, a változott viszonyok folyamányaként sajnálattal kell lemondanunk.

A kiváló méltóság s a kegyelettel őrzött nemzeti hagyományok továbbra is díszes helyet igényelnek az ország zászlósi s a koronaőrök számára, de ezek mellett a történelmi múlt és a nemzeti közérület a születési éspedig Erdély uniója folytán egyszersmind az ottani arisztokráciára is utal. Azonban figyelemmel arra, hogy a főrendiház tanácskozásaiban való személyes részvétel anyagi áldozatokkal kapcsol-

latos, már azért is, hogy a stabilitásban rejlő erő kiszámíthatlan esélyek folytán ne csökkentessék, szükséges, hogy az e részbeli kötelezettség csak azokra szoríttassék, kiknek anyagi helyzetük annak pontos teljesítését lehetővé teszi, s ezáltal és a nemzettel őket anyagilag is elválaszthatatlan érdekközösségbe hozó nagyobb földbirtokaik következtében a nemzetet azon hitben, hogy a magyar állam eszméjének méltó letéteményesei s a körültekintő, fokozatos haladásnak biztosítékai, megerősítik.

A katolikus főpapság törvényhozói fényes állását egész nemzeti múltunk bizonyítja, az 1608. évi kor. ut. I. tc. pedig kifejezetten is biztosítja. Ez és méltóságuk és hivatásuk folytán az egyházin kívül a társadalmi élet számos mozzanatára kiható befolyásuk még az esetben is méltó helyet jelölne ki számukra, ha a történelmi fejlődés teljes figyelmen kívül hagyásával vitetnék keresztül a főrendiház reformja. Habár nem vonható kétségbe a címzetes püspököknek fontos állásuk a múltban, mégis figyelmet érdemel, hogy egyházi s társadalmi befolyásuk ma már nem hozható párhuzamba a többi főpapokéval, s azért nem célozzuk mi sem azt, hogy a főrendiház szervezetébe vonassanak.

Ezzel kapcsolatosan nem kerülheti ki a figyelmet, hogy az 1848. évi XX. tc. a törvényesen bevett keresztény hitfelekezeteknek viszonzóságot biztosít. Figyelemmel arra, hogy a görög-keleti román és szerb egyházak képviselőtét az 1868. évi törvényhozás megállapításai értelmében jelen törvényjavaslat is fenntartja, a törvényesen bevett evangélikus-református, az ágostai evangélikus s az unitárius vallások képviseltetésének jogosultságát készséggel elismerjük. Ami az izr. hitfelekezetnek képviseltetését illeti, szótöbbséggel hozott határozatunk folyamán már itt kívánjuk jelezni, hogy e részben nem helyezkedhetünk a miniszterelnök úr óngyméltósága által fenntartott álláspontra.

Az izraelitáknak nem lévén oly országosan elismert előjáróik, mint a többi felekezeteknek, kik jogosulva volnának a felekezetet a főrendiházban képviselni, képviseltetésük tekintetéből a javasolt módon gondoskodni nem lehet.

A mind fontosabb állásuknál fogva a főrendiház kebelébe szintén teljes indokoltsággal besorozott fiúmei kormányzó s főbb bírósági tisztviselőknél kívül az eddig méltatott elemek azok, melyekkel a történelmi fejlemények s a törvényhozás újabb alkotásai folytán a főrendiház szervezése alkalmából számolni lehetett és kellett.

Ezek mellett elismerjük annak szükségességét, hogy mód nyújtsassék a főrendiházba leendő bejutásra azoknak is, kik a fentebbi alapokon a főrendiháznak tagjai nem lehetnének. Kívánatosnak tartjuk azonban, hogy ezek sem essenek a stabilitás szempontjából kifogás alá, és továbbá főleg azt, hogy a bejutás alapját a kiváló érdem, célzatát pedig a főrendiház tekintélyének öregbítése képezze. Ennél fogva midőn a főrendiház szervezetének keretébe illő kinevezési rendszer elvét ezen határok közt elfogadásra ajánljuk, még csak azt jegyezzük meg, hogy a főrendiház függetlenségének megőrzése tekintetéből tartjuk szükségesnek, hogy a kinevezettek száma határozottan

állapíttassék meg, éspedig úgy, hogy az nagy ne legyen, továbbá, hogy a kinevezések sem egyszerre, hanem bizonyos fokozatban esz- közöltethessenek.

Ezekután röviden jelezve azt, hogy a főrendiházi tagsági jog gyakorlatának a politikai többi jogok gyakorlatához képesti szabá- lyozását nemcsak igazoltnak, hanem a Ház méltósága érdekében ki- kerülhetetlennek tartjuk, a kezdeményezési jognak a törvényhozás másik házával szembeni tisztázását illetőleg pedig a részleteknél fo- gunk nyilatkozni: az előrebocsátottaknál fogva és azok alapján ajánl- juk a szóban forgó törvényjavaslatnak általánosságban leendő elfo- gadását azon tiszteletteljes kéréssel, hogy a törvényhatóságok részé- ről a választás elvének jelen törvényjavaslat keretébe teendő érvénye- sítése tekintetéből benyújtott s alkalmas használatra nekünk kiadott kérvényeket ezen ajánlatunkkal meghaladottaknak tekinteni méltóz- tassanak.

Mielőtt a részletekre áttérnénk, még csak arra akarunk rámu- tatni, miszerint az átmeneti intézkedések sorába gondoskodtunk oly határozmányok felvételeiről, melyek lehetővé teszik, hogy azok, kik az eddig gyakorolt tagsági jogot ezen törvény folytán nem gyakorol- hatnák, azáltal, hogy a főrendiház első alakításában részt vehetnek, szünetelő jogaikat átmenőleg közvetítve érvényesíthessék, s így a fő- rendiháznak is mód nyújthatnék, hogy tagjai sorában megtarthassa azokat, kiknek további közreműködésére súlyt fektet. Végül érintve, hogy a zárhatározatokra vonatkozó javaslataink a részben, hogy az országos méltóságoknak a törvény vagy szokás által megállapított közjogi helyzete, úgymint ebből fejlődött állásuk a főrendiházban is, érintetlen marad, megnyugvást vannak hivatva nyújtani, áttérünk a részletekre . . . »

Eddig az általános szöveg. A továbbiakban a Jelentés para- grafusról paragrafusra végigköveti azokat a módosításokat, amelyeket a kormánnyal folytatott egyezkedés során sikerült kicsikarni. Ezek- ben szó van a »feleldház« terminus elvetéséről és a »főrendiház« termi- nus megtartásáról, az izraelita felekezetet képviselőnek elutasításá- ról, az élethossziglan kinevezhető főrendek számának kezdetben 30, majd felső szintként 50 főben való megjelöléséről, mindazokról a kérdésekről, amelyekben a képviselőházban csak ólos vitákkal tudott a kormány eredményt elérni. (Ld. részletesen i. h. 318—322. l.)

A fentiekben kívántuk *A levelek között leány* o. karcolat témájá- hoz a társadalmi és történelmi körülményeket felsorakoztatni.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

178 3 *itt ma bizonyosan Berkes fog muzsikálni.* — Az arisztokraták teremtette atmoszférát MK már a febr. 24-i *A t. Házból* c. karcolatában is hasonlóan érzékeltette: »Annyi mágnás ül a jobb karzaton, mintha Berkes felett lenne itt ma requiem.« (E kötet 163. l.)

- Lap Sor
- 179 15 *blindel* — vakon, azaz látatlanba tenni meg a kártyajáték tétjét abban a reményben, hogy a számítás beválik.
- 33 *egy kis zsidó miatyánk* — a Talmudból készített héber írású kivonat, szövegrészlet
- 180 3 *Fi donc!* — az undorodás, nemtetszés, felháborodás kifejezése
- 9 *turnúr* — a XIX. század nyolcvanas éveiben, hogy a nők teltebbnek tűnjenek, párnácska alakú tömést helyeztek el a szoknya alatt, a csipő körül. Ezt nevezték tournure-nek.
- 181 14 —15 *miután így átöltöztették a leányzót, mint a dadaí hullát, egészen idegen ruhákba* — MK ironikus utalása az 1883-ban tárgyalta tiszzaeszlári per egyik mozzanatára utal, amely szerint a vád azt bizonygatta, hogy a Tiszából kifogott hulla nem Solymosi Eszter teteme, hanem egy idegen holtestet öltöztettek az eltűnt leány ruháiba. (Ld. erről részletesen MK tudósításait a nyíregyházi tárgyalásról. *A helyzet képe*. Krk 66. köt. 185—189. l., és további helyeket is.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. március 14., 7. évf. 72. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház márc. 11-i és 12-i üléséről MK nem írt beszámolót. Az első alkalommal sokkal fontosabb eseményről tájékoztatta a PH olvasóit: *A levétközött leány* címmel a főrendiház és a kormány egyeztető tárgyalásáról írta meg éles és találó satíráját.

A parlamentben márc. 11-én az állami tisztviselők nyugdíjtörvényének általános tárgyalása volt a napirenden. *Orbán Balázs* erőteljes szavakkal támadta a kormány közigazgatási tevékenységét és a tisztviselők kiválasztásának rendszerét. Ennek fényében bírálta a napirenden levő nyugdíjtörvényt is, amely véleménye szerint csak tovább rontja az amúgy is a kormánycéllkitűzésekért működő államapparátust. *Ország Sándor* személyes megtámadtatás címén utasította vissza *Orbán Balázs* érveit. *Andreánszky Gábor* br. helytelenítette a minisztereknek biztosított magas nyugdíjat, és arra hívta fel a figyelmet, hogy szükség volna egy olyan szolgálati ügyrendre, amely megvédené az alacsonyabb beosztású állami tisztviselőket feletteseik túlzott szeszélyétől. *Herman Ottó* elvi és gyakorlati fenntartásait hangoztatta a minisztereknek biztosított jogosultságával kapcsolatban. *Tisza Lajos* gr. egyetértett a nyugdíjtörvény célkitűzésével. Részmegoldásait bírálta, különösen az alacsony beosztásúak, altisztek, erdőőrök magasabb nyugdíjkulcsa mellett szállt síkra. *Sághy Gyula* egyetértett a vitára bocsátott törvényjavaslattal, de határozati javaslatot terjesztett be, amelyben felkérte a kormányt, hogy a folyó országgyűlési ciklus má-

sodik felében nyújtson be az állami tisztviselők jogviszonyait szabályozó törvényjavaslatot. *Szapáry Gyula* gr. pénzügyminiszter röviden válaszolt az ellenzék érveire, és kérte a törvényjavaslat általános elfogadását. *Enyedi Lukács* egyetértett a törvényjavaslattal, de felhívta a figyelmet, hogy a néptanítóknak és özvegyüknek az előterjesztés nem biztosít kellő anyagi biztonságot. *Csanády Sándor* éles szavakkal támadta a tárcájuktól megvált minisztereknek biztosított nyugdíj lehetőségét is. Az általános vita lezáródása után az előadó *Hegedűs Sándor* röviden válaszolt a felmerült érvekre és ellenérvekre, illetőleg javaslatokra, majd megkezdődött a törvény tervezetének részletes tárgyalása. Ezen az ülésen az első négy paragrafust fogadta el a többség. (KNapló, 1884—87. V. köt. 131—152. l.)

A márc. 12-i ülésen tovább folytatódott az állami tisztviselők nyugdíjáról szóló törvényjavaslat részletes vitája. Több részletkérdésben hangzott el észrevétel és javaslat, felszólalt *Teleszky István*, *Sághy Gyula*, *Darányi Ignác*, *Országh Sándor*, *Horánszky Nándor*, *Fenyvessy Ferenc*, *Irányi Dániel*, *Szülőgyi Dezső*, *Barla József*, *Helyi Ignác*, *Kőrösi Sándor*, *Kovács Albert* és *Komlóssy Ferenc*. (KNapló, 1884—87. V. köt. 153—179. l.)

A képviselőház márc. 13-i ülésén — amelyről a jelen karcolat beszámol — tovább folytatódott az állami tisztviselők nyugdíjáról szóló törvényjavaslat vitája. A 25. §-hoz, mely a miniszterek nyugdíjáról intézkedik, *Gajári Ödön* szólt hozzá elsőnek. Elfogadta a benyújtott szöveget, mert véleménye szerint a miniszteri székben eltöltött minimális három évben meghatározott idő garancia arra, hogy a nyugdíj lehetősége ne befolyásolja a minisztereket döntéseik és álláspontjuk kialakításában. *Beöthy Ákos* indokolatlannak tartotta a volt minisztereknek nyújtandó nyugdíjat, a miniszteri posztot nem tekintette állami alkalmazásnak, hanem méltóságnak. *Ernuszti Kelemen* is ellenezte a minisztereknek folyósítandó nyugdíjat, a javaslatot támogatók érveit elutasította, és a »demokráciára« hivatkozásukat e szóval való visszaélésnek minősítette. *Margittay Gyula* a miniszterek helyett a néptanítóknak javasolt magasabb nyugdíjat. *Fenyvessy Ferenc* helyeselte, hogy a kormány e paragrafus megszavazásából nem csinált pártkérdést, a miniszteri posztot méltóságnak minősítette, amely után nem lehet nyugdíjat élvezni. *Helyi Ignác* megismételte az általános vitában kifejtett álláspontját, ellenezte a paragrafus elfogadását. *Herman Ottó* a parlamentáris étellel összeférhetetlennek tartotta a volt miniszterek nyugdíjazását. *Hegedűs Sándor* előadó az ellenvélemények elhangzása után összegezte az előkészítő bizottság álláspontját, és ezek után visszautasította az ellenzéki képviselők kormányt támadó megnyilatkozásait. Az ellenzéki képviselők név szerint való szavazást követeltek. A szavazás során a 452 képviselő közül 112-en szavaztak igennel, 96-an »neme«-mel és 243 képviselő volt »távol«, azaz igen sokan tartózkodtak a szavazástól. A paragrafust 16 többséggel elfogadták. A továbbiakban kisebb vitával még további öt paragrafust tárgyalt meg a képviselőház. (KNapló, 1884—87. V. köt. 179—198. l.)

Az állami tisztviselők nyugdíjrendeletének legnagyobb ellenérzést kiváltó paragrafusát, a három év után tárcájuktól megvált minisztereknek járó nyugdíjról rendelkező paragrafust vitatta a képviselőház. Az ellenzék éles támadásai, a kormánypárttól elhangzó gyér egyetértő megnyilatkozások felemás és komikus helyzetet teremtettek. Jellemző volt, hogy az ellenzék ugyan látványosan támadta a szakszt, követelte a név szerinti szavazást, de amikor erre sor került, nem tudta, vagy ahogy MK sejteti, nem akarta felvonultatni minden erejét a paragrafus megbuktatására. Ezt a parlamenti életre jellemző szituációt érzékelteti a karcolat, és az író ítéletét a beszámoló utolsó két sora összegezi (183 : 23–25).

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 182 : 3 *Ugocsa tehát nem koronáz, Nógrád ellenben nem penzionál.* — Szontagh Pál Nógrád megyei szabadelvű párti képviselő volt; a miniszteri nyugdíjak ellen hangoztatott érveit MK tréfásan megtetőzte az Ugocsa megye álláspontjáról szóló történelmi anekdotával, amely szerint a mohácsi vész után a megye nem volt hajlandó idegen királyt elfogadni. A szálalóige: »Ugocsa non coronat«, Ugocsa nem koronáz.
- 23 *petrifikált* — megrögzedett, itt: megrögzött
- 26–31 Szontagh Pál és Csanády Sándor közbekiáltása. — A KNapló Szontagh Pál közbekiáltását megőrizte (i. h. 182.), de Csanády írónk feljegyezte megjegyzésének nincs nyoma.
- 183 : 24–25 *Ez máskor azt jelenti a jobboldalon, hogy »Moriamur« — most azt jelentette: »Menjünk!«* — MK a »Moriamur« szóval az 1741-i pozsonyi országgyűlés híres szállóigéjére utalt: »Vitam et sanguinem! Moriamur pro rege nostro Maria Theresia!« (Életünket és vérünket! Haljunk meg királyunkért, Mária Teréziáért!) ezzel is érzékeltetni akarva a mameelukok »önfeláldozását«. Mint a regesztában jeleztük, igen magas volt a »stávollevő« kormánypárti képviselők száma, ami azt jelentette, hogy szavazás előtt sokan elhagyták a termet.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. március 15., 7. évf. 73. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház márc. 14-i ülésén tovább folytatták és befejezték a nyugdíj-törvényjavaslat tárgyalását. A további paragrafusokhoz apró észrevételeket, módosítási indítványokat nyújtottak be a képviselők: *Teleszky István, Ságghy Gyula, Ámon Ede, Lázár Ádám,*

Földváry Miklós, Csanády Sándor részésszerevételei hangzottak el. A többség a kisebb viták ellenére részleteiben is elfogadta a nyugdíj-törvényt. Az ülés további részében a soron levő kérvényeket tárgyalták és a bizottság javaslata szerint juttatták el az illetékesekhez. Az ülés végén *Trutia Péter* interpellációt intézett a belügyminiszterhez, amelyben konkrét eseteket tett szövé a csendőrségnek a nemzetiségekkel szemben tanúsított erőszakosságairól. (KNapló, 1884—87. V. köt. 199—215. 1.)

*

MK az eseménytelen ülésnek két humoros mozzanatát emelte ki: azt, hogy *Herman Ottó* kérte a katalógus felolvasását és hogy a Papszász-testvérek körüli találgatások szertefoszlottak. A két fivér ugyanis — mint a névsor olvasásakor kitűnt — véletlenül egyszerre volt jelen a képviselőházban, így a maliciózus találgatások alapjukat veszítették.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
184	1	<i>Herman Ottó belevágott a Csanády Sándor mesterségébe</i> — A képviselőház korábbi ülésein Csanády Sándor — amikor szemmel láthatólag nem érte el a jelenlevők száma a tárgyaláshoz minimálisan szükséges száz főt — rendszeresen kérte a katalógusolvasást. A KNapló szerint ezen a napon röviddel az ülés megkezdése után <i>Herman Ottó</i> kérte a jelenlevő képviselők megszámolását. A létszám megállapításakor 78 képviselő tartózkodott az ülésteremben, a katalógus felolvasásakor 114 képviselő volt jelen (i. h. 200.).
185	: 22—23	<i>A generális nem volt ott, s ilyenkor kinek beszéljen az ember?</i> — A KNapló szerint az ülésen csak <i>Szapáry Gyula gr.</i> és <i>Trefort Ágoston</i> vett részt, a többi miniszter, <i>Tisza Kálmán</i> nal az élükön a felsőházban a főrendiházi reformról folytatott tárgyalásokon vehetett részt.

ANDRÁSSY GYULA ÉS AZ ADOMÁJA

- M. *Pesti Hírlap. 1885. március 20., 7. évf. 78. sz. (4. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

A névjelzés nélkül napvilágot látott karcolat kétségtelenül MK írása. Szerves kapcsolatban van a nyolc nappal korábban közzétett *A levetkőzött leány* cíművel, amelyet MK »A „t. Ház” írójától« szignóval jelzett és később beillesztette az 1892-es parlamenti karco-

latokat tartalmazó gyűjteményébe. A korábbi éles hangú karcolatában gróf Andrássy Gyulának a főrendiház által kiküldött hármas állandó bizottságban tanúsított, a tárgyalást meghatározó magatartását mutatta be, jelen karcolatában írónk ennek előzményeit eleve-níti fel, azt, hogy gróf Andrássy Gyula miként vált a képviselőház által elfogadott reformtörvény ellenzőinek egyik szervezőjévé.

A két karcolat szemléleti és tárgyi összefüggésein kívül stíláriis mozzanatok is MK szerzőségét bizonyítják: a kis írás hangulatot festő és egyben a témát is indító mondatai szerzőnk intonáló módszerével azonosak: »Meggzúntek a bálók és piknikék, a jég is elfogyott a városligeti tavon. Andrássy Gyula tehát elkezdte magát unni. Az emberek már azt hitték, hogy neki teljesen elegendő a múlt nimbusza. De nem volt úgy.« (186 : 1—4). A történetben fordulatot jelentő argumentáló mondat (»Ohó, kegyelmes uram, ön sem a régi, a ló sem a régi.« (186:10) is írónk eszköztárából való. Az előadott Andrássy-anekdota lapidáriis tömörségű ítélete és az ezt követő visszaütő — az anekdotát a helyzetre alkalmazó Andrássyra visszaütő — csattanó pedig minden kétséget kizáróan MK szerzőségét bizonyítja.

*

Mint előljáróban jeleztük, ez a karcolat kapcsolatban áll a korábbi *A levelközött leány* c. írással, így az ahhoz fűzött jegyzetekben az olvasó a jelen karcolat háttéréhez tartozókat is megtalálhatja (e kötet 394—397. l.).

Tárgyi magyarázat

Lap Sor
187 6 szeredás — tarisznya (népnyelvi)

AHOL AZ EMBER A BÁRÓNÁL VÉGZŐDIK

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. március 24., 7. évf. 82. sz. (2—3. l.)
II. *Jk* 33. köt. = *Hi* 1. köt. *A saját ábrázatomról*. Bp., 1914. 67—71. l.

A főrendiház márc. 23-i ülésén Sennyey Pál br. elnökletével megkezdődött a főrendiházi hármas állandó bizottság előterjesztésében a felsőház szervezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. *Dessewffy Aurél* gr. kifogásolta a census bevezetését, mert az egyszer s mindenkorra kizárja azokat a főnemeseket, akik nem érik el a 3000 frt-os adószintet. *Andrássy Gyula* gr. az adócenzust szükséges megoldásnak tekintette, mert biztosíthatja a főrendiház zavartalan működését. A továbbiakban részletesen sorra vette a módosított reform fontosabb pontjait, és elfogadását javasolta. *Tisza Kálmán* miniszterelnök kifejtette a kormány álláspontját, és elutasította azokat a nézeteket, ame-

lyek új főrendiházi tagság esetében nem a kinevezést, hanem a megyei választást, delegálást részesítették előnyben. A szünet után *Prónay Dezső* br. a főnemesség történelmi szerepéről folytatott hosszabb eszmefuttatást, majd arról szólt, hogy a történelmi jogok megsértését jelenti a census bevezetése. Egyetértett *Dessewffy Aurél* gr. észrevételeivel, és határozati javaslatot terjesztett be, tudniillik szükségesnek tartotta a főrendiháznak a törvényhatóságok által választott tagok által való kiegészítését. *Zichy Nándor* gr. rövid hozzászólásában megfelelőnek tartotta a tárgyalás alatt levő tervezetet, ezért elfogadását javasolta. *Kálnoky Dénes* gr. kifejtette, hogy bár nem ért egyet a census bevezetésével, nem helyesli a főispánok kimaradását sem, mégis a törvényjavaslatot általános tárgyalási alapnak tekinti. *Schmüdegg János* gr. támogatta a javaslatot, de megjegyezte, hogy a reform több vonatkozásban nem világosan egyértelmű, olyan helyzetet teremt, amelyben lesznek nemes családok, amelyek a census miatt kimaradnak, míg más családokat több tagjuk is képvisel, ugyanígy lesznek főnemes főispánok, akik a census révén bekerülhetnek a főrendiházba, míg lesznek olyanok, akik — középemeselek lévén — kívül rekednek. Ennek ellenére nem támogatja azokat a nézeteket, amelyek a törvényhatósági választások útján kívánják az egyes főrendi helyeket betölteni. *Vécsey Sándor* br. a kinevezési rendszerben a főrendiház függetlenségének csorbulását látta, ezért kisebb veszélynek tartotta azt, ha a törvényhatóságok által választott tagok kerülnek be a főrendiházba. Ezért ezt a határozati javaslatot támogatta. (FNapló, 1884—87. I. köt. 132—167. l.)

Mint a karcolat bevezetőjéből (187 : 1—20) és egy közbevetésből (189 : 12—14) kitűnik, MK nem az ülést, hanem annak légkörét akarta olvasóinak bemutatni. A fenti regesztából is látható, hogy ez az ülés csak előkészítője volt annak a főrendiházi döntésnek, amely — amint az előzőekben olvasható volt — lényegében változtatta meg a képviselőház által elfogadott reform-törvényjavaslatot. Így ez a karcolat záró csattanójával együtt (190 : 21—29) írónk elégedetlenségét és keserűségét tükrözi. Szemlélete és hangneme szoros kapcsolatban van a korábbi *A levélkötött leány és az Andrássy Gyula és az adomája* c. karcollal. Itt hívjuk fel a figyelmet MK *Ne nyitogassuk a történelmet* c. rajzára (Krk 36. köt. 59—62. l. és hozzáfűzött jegyzeteinkre 270—273. l.). Ez az 1885. márc. 26-án megjelentetett írás Thaly Kálmán egyik legfrissebb, a kuruckorról szóló munkájából merítette témáját, de tendenciája és a záró sorai írónknak a főrendiházzal kapcsolatos elítélő véleményét visszahangozza. (I. h. 62 : 11—17). MK tehát nemcsak politikai karcolataiban, hanem az ezekben a napokban megjelent kis elbeszélésében is véleményt nyilvánít.

Az ítéletalkotáshoz írónk összevetéseket tesz a főrendiház 1884. januári ülésének légkörével, ezekről az utalásokról ld. alább a Tárgyi magyarázatokat. De itt szeretnénk megjegyezni, hogy az összehasonlítás az elítélés egyik módja: tudniillik annak idején a

vegyes házasságot megbuktató főurak minden erejüket és szervező képességüket latba vetették, hogy a képviselőházat leszavazzák, a jelen vitát megelőzően pedig a kormány kezdeményezte a kompromisszumos tárgyalásokat, hogy ne szenvedjen el egy újabb látványos elutasítást. A főrendiház vezérkarának sem kellett komolyabb erőfeszítést kifejezteni, például nem kellett tagokat felvonultatni a képviselőházi javaslat lényeges megmáskéntéséhez. Ezt a ténnyt hangsúlyozza MK az előző évi főrendiházi ülés atmoszférájára való utalásaival.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 187 : 2—4 (*Majd megírja az ő gyűlésüket tisztelt kollegám, Grachus, mert azoknak már keményebb ember kell.*) — Borostyáni Nándor »Caj Gracchus« álnévvel szignált »A méltóságos Házból« c. beszámolója a PH 1885. márc. 25-i (83. sz. 1—2. l.) és a márc. 27-i számában látott napvilágot. Márc. 28-án Borostyáni Nándor teljes névjelzéssel tette közzé »A méltóságos Házból« c. beszámolóját.
- 188 1—4 *Tavaly a szabók ellen voltam elkeseredve, mikor végignéztem a zsúfoltságig tömött főrendiházon, hol kivált a széleken vedlett ruhában, gyűrött ingben álltak ember ember hátán a született törvényhozók* — Ld. az 1884. jan. 14-i *A főrendiházból* c. karcolat következő fejtegetését: »A szép patricius arcok mellett igazi mágnás típusok, majd szokészerű alakok. Kiélt rouék, elzüllött speciések, kataszteri hivatalnokok, díjnokok, fináncok és zsandárok. Egy pár hadnagyán nagyon is meglátszik, hogy a tisztai atillájuk nagyon új keletű. Nehány deranzsírozott külsejű ember is szembeötlik, szegyenkezve lapulnak a hideg márványoszlopokhoz ..« (Krk 68. köt. 95. l.)
- 8—19 Az egyházi méltóságok leírása. — Az 1884. jan. 12-i *A főrendiházból* c. karcolatában is felidézte MK a főpapok ülésrendjét (ld. Krk 68. köt. 89—90. l.)
- 18 *barett* — három- vagy négyszögletű papi sapka
- 23—24 *Imitt-amott szemembe tűnnek ismerősek, akik az enyéim voltak valamikor.* — Írónk utalása — mint a név szerinti felsorolásból kitűnik — azokra a mágnás képviselőkre vonatkozik, akik az 1884-es választáskor nem jutottak mandátumhoz a képviselőházban, és a főrendiházban foglalták el rangjuk és méltóságuk szerinti helyüket.
- 30 *indigéna* — bennszülött; külön törvénnyel honosított idegen
- 32—35 *Milyen izgatottság volt a múltkor! Hogy morajlott végig a termen a helyeslő zúgás vagy a gúnyos visszatetszés! Mint a tallyho kiáltás a rengetegben, mikor a vadat kergetik.* — Ld. az 1884. jan. 12-i *A főrendiházból* c. karcolatot (Krk 68. köt. 98 : 4—11).
- 34 *tallyho* — vadászatkor használatos indulatszó
- 189 4 *Tavaly a jelsókabátokat vették bázisul a kombinációkhoz* —

- Az 1884. januári főrendiházi elutasítás után MK feljegyezte azt a képviselőházi anekdotát, amely szerint a kormány számba véve a főrendiház ruhatárába elhelyezett télikabátokat, két szavazattöbbségre számított (ld. *A t. Házból* Krk 68. köt. 102: 17–24).
- 189 : 30–31 *Lám, Tisza is rosszul járt, hogy Sennyeyt választotta.* — Sennyey Pál báró Szögyény-Marich László lemondása után 1884 őszén a főrendiház elnöke lett a kormány előterjesztése alapján. Ld. ezzel kapcsolatban MK *A hét története* c. cikkét (Krk 69. köt. 77. 1.)
- 190 6 *gugger* — gukker: látcső, a távcső szó tájnyelvi változata

A T. HÁZBÓL

- M. *Pesti Hírlap. 1885. április 14., 7. évf. 102. sz. (9. 1.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A húsvéti szünetet megelőző öt ülésről MK nem írt beszámolót. Ezek az ülések rövidek voltak, és formális vitákat eredményeztek: a képviselőházi ülések rendjét úgy állították össze, hogy a főrendiház nagy érdeklődéssel várt ülései miatt csak a folytonosság kedvéért tartanak rövidebb tárgyalási napokat, hiszen a képviselők többsége a főrendiház karzatán figyelte az ott zajló vitát. (KNapló, 1884–87. V. köt. 216–256. 1.)

A húsvéti ünnepek után ápr. 12-én egy mindössze harmincöt perces ülést tartottak, amelyen megszavazták az elkövetkező hetek ügyrendjét (KNapló, 1884–87. V. köt. 257–259. 1.). Az ápr. 13-i ülést a Szered–Galgóc–Lipótvár között építendő összekötő vasútra vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásával kezdték. *Rakovszky István* előadói beszédében felsorakoztatta azokat a gazdasági és katonai okokat, amelyek a vonal kiépítését szükségessé tették. *Helpy Ignác* egyetértett az osztrák–magyar vasúttársaság szárnyvonalépítési tervével, de helytelenítette, hogy a kormány kamatbiztosítási ígérettel támogatja a vállalkozást. *Horánszky Nándor* indokolatlannak látta a tervezett vasútépítést, és ellenezte az engedély megadását. *Horváth Gyula* a törvényjavaslat kapcsán felhívta a kormány figyelmét, hogy az osztrák–magyar államvasút-társaság még nem építette ki a Félegyháza–Csongrád között tervezett vonalat. *Pantocsek Rezső* támogatta Horánszky Nándor ellenvetéseit, és elutasította a törvényjavaslatot. *Kemény Gábor* br. szakminiszter részletesen ismertette az osztrák–magyar államvasútak korábbi tevékenységét, ésebben garanciát látott arra, hogy az ellenzék által említett aggályok nem következnek be. *Helpy Ignác* a miniszteri nyilatkozat után közölte, hogy pártja állásfoglalását az elhangzottak negatívan befolyásolták, nem szavazzák meg a vasútépítést. *Rakovszky István* előadó felszólalása után szavazásra került sor, a többség elfogadta a Szered–Galgóc–

Lipótvár között tervezett szárnyvonal építését. A következő napirend a magyar királyi posta-takarékpénztárról szóló törvényjavaslat megvitatása volt. *Hegedüs Sándor* előadta a takarékpénztári szervezet országos elterjesztésének leghatásosabb módját a postához csatolandó intézményben látta, mert a postának mint állami szervnek az ország minden jelentős helyén van hivatala. A takarékpénztárnak a postával való összekötésére a külföldi bevált példák is ösztönöztek. *Dobránszky Péter* támogatta a törvényjavaslatot, de felhívta a kormány figyelmét arra, hogy ez növelheti a postamestereknél eddig is tapasztalt sikkasztási eseteket, javasolta a tisztviselők körültekintőbb megválasztását. *Helpfy Ignác* támogatta a törvényjavaslatot, de helytelenítette, hogy csak névre szóló betétkönyvet lehet nyitni. Majd azt esetelte, hogy ez milyen adminisztratív bonyodalmak forrása lehet. *Komlóssy Ferenc* a törvényjavaslatban nem látta annak biztosítékát, hogy szélesebb körökben a megtakarított pénzt a takarékkba helyezték. Ugyanakkor tartott attól, hogy az új intézmény közvetve az uzsorakamat növekedését vonja maga után. *Göndöcs Benedek* támogatta a törvényjavaslatot, de javasolta, hogy a kamatképes összeget szállítsák le 40 krajcárra, mert ez növelni fogja a takarékoságot a nép körében. *Kemény Gábor* br. szakminiszter röviden válaszolt a felmerült aggályokra, majd a képviselőház általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot. (KNapló, 1884—87. V. köt. 259—283. 1.)

MK részletesen beszámolt az ülés második részének, a posta-takarékpénztár intézményéről szóló vitának a hangulatáról és a felszólalók fontosabb érveiről. A karcolat bevezetőjében azonban érzékeltette, hogy a főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat változatlanul foglalkoztatja a képviselőket és a közvéleményt. Bár kompromisszummal Tiszának sikerült elkerülnie a nyílt leszavazást, a kormány tekintélyét eljárásával mégis csorbította. Erre vonatkozik MK csipkelődő megjegyzése is (191 : 9—29).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

191 : 18—20 »*De hiszen Szontagh Pál mégis nagyon derék ember, Hanem azért ők maguk nem akarnak derék emberek lenni!* — MK utalása valószínűleg arra vonatkozhat, hogy az állami nyugdíjakról szóló törvényjavaslat tárgyalásakor Szontagh Pál nyíltan ellenezte a szabadelvű klubban a minisztereknek nyújtandó nyugdíjat (a márc. 14-i *A t. Házból*, e kötet 181—182). Tehát e kérdésben Szontagh szembeállt pártjával. A jelen helyzetre való utalással MK azt érzékelteti, hogy a »morgó« szabadelvű párti képviselők még erre a lépésre sem szánták magukat.

21—29 Tisza Kálmán magatartása. — A miniszterelnök lát-

Lap Sor

- szólólagos közömbösségét hasonlóan jellemezte MK a főrendiház 1884. januári nyílt leszavazása után is (Krk 68. köt. 102. l.).
- 191 : 37—39 *Rakovszky a maga javaslatát egy óra alatt rákötötte a Ház nyakára, pedig csak ócsárlói akadtak a szónokok közül.* — Mint a regesztából kitűnik, a felszólaló képviselők aggályukat, ill. ellenzésüket fejezték ki a szárnyvonal építésével kapcsolatban.
- 192 : 23 [Dobránszky] *Régen nem beszélt már, de mégsem elég régen.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy az 1884-es ülészak végén orosz kapcsolatai miatt megtámadták Dobránszky Pétert, személye több ülésen a vita középpontjában állt (ld. Krk 68. köt. 190—212. l. és a karcolathoz fűzött jegyzeteinket 337—353. l.).
- 24 *osztentatíve* — kérkedően, feltűnően, tüntetően
- 24—25 *Csak a »molyok« maradtak benn* — valószínűleg a szorgalmas képviselőket értette MK ezen. A 68. kötetben is használta ezt a kifejezést.
- 33 Dobránszky Péter beszédéhez fűződő közbekialtás. — A KKNapló a MK jelezte gúnyos megjegyzést nem őrizte meg (i. h. 227. l.).
- 39—193 : 3 Komlóssy Ferenc észrevétele. — Nem írónk poentírozásának szülte ez az argumentáció, hanem Komlóssy beszédének átvétele. Az antiszemita szónok a következőket mondotta: »... Ilyen körülmények között igen nehéz nekünk takarékossgot prédikálni, főképpen midőn maga a kormány sem szándékozik a takarékossg érvényesítéséhez hozzáfogni, s ennélfogva azt ajánlom, hogy legalább addig várjunk a törvényjavaslattal, míg a kormány jó példával nem áll elő, és olyan évet tud elővarázsolni, melynek végén csak 50 kr-t mint fölösleget fog betehetni. (*Derültség a bal- és szélsőbaloldali némely padjain.*) . . . (I. h. 280. l.)
- 193 : 17 *A posztkisztlibe!* — röppent el egy hang. A KKNapló több közbeszólást megörökített, de ezt a MK által feljegyzettet nem. (I. h. 281—283. l.)

A T. HÁZBÓL

M. I. *Pesti Hírlap. 1885. április 17., 7. évf. 105.* (9. l.) Névjelzés nélkül.

II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Össze-gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 100 103. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötet szövegét közvetíti, amely teljes egészében megegyezik a PH-beli első közléssel. A kötet szerkesztési elveknek megfelelően a karcolat

elé a témára utaló *Az átmódosított javaslat tárgyalatik* címet illesztették, és ezt követően jelezték a parlamenti ülés napját: »1885. április 16.« A kritikai kiadásban az eddigi gyakorlatnak megfelelően megtartottuk az első PH-beli közlés címét.

A képviselőház ápr. 14-én tartott üléséről MK nem írt beszámolót. Ez alkalommal harmadik olvasásban elfogadták a Szered—Galgóc—Liptóvár között építendő szárnyvonalról szóló törvényjavaslatot, majd megkezdték és az ülés során be is fejezték a posta-takarék-pénztárról szóló törvénytervezet részletes tárgyalását. A vita során több észrevétel és javaslat hangzott el, ezek egy részét a többség elfogadta. (KNapló, 1884—87. V. köt. 284—307. l.)

Az ápr. 16-i ülésen kezdték meg a főrendek által módosított felsőházi reform-törvényjavaslat új tárgyalását. *Láng Lajos* előadva röviden összefoglalta a módosítás fontosabb pontjait, és megállapította, hogy elkerülhetetlen volt a kompromisszumos megegyezés. *Irányi Dániel* áttekintve a magyar arisztokrácia történelmi szerepét, megjegyezte, hogy a főrendiház által elfogadott forma továbbra is megőrzi a felsőház arisztokratikus szellemét, és nem biztosítja a két ház között a szorosabb együttműködést. Támadta Tisza Kálmánt azért, mert hajlandó volt a kompromisszumra, és ezzel a kormánypárt parlamenti többségének véleményét is mellőzte. *Molnár Viktor* mérlegelte a módosítást, megállapította, hogy a vallásszabadság elve csorbát szenvedett a rabbi kihagyásával, de reményét fejezte ki, hogy az élethossziglani kinevezéssel ez korrigálható. A konzervatívizmus jelét látta a census elfogadásában, de ezt nem tartotta kizáró oknak, hogy jelen alakjában el ne fogadja a törvényjavaslatot. *Mocsáry Lajos* pozitívnak tekintette a főrendiház módosítását, különösen a kinevezhető tagok számának leszállítását tartotta méltánylandónak. De ezzel együtt az egész javaslatot negatívan értékelt, és a maga részéről mint paktumot elfogadhatatlannak tartotta. *Vadnai Károly* a módosítás irányában az ellenzék korábban hangoztatott vádjainak cáfolatát látta: a kormány sem korábban, sem a módosítások tárgyalásakor nem törekedett arra, hogy csökkentse a főrendek jogát. A módosítást elfogadta, de sajnálatát fejezte ki azért, hogy a főrendiház nem fogadta el a felekezetek egyenjogúságát célzó javaslatot. *Helpfy Ignác* nagy jelentőséget tulajdonított annak a ténynek, hogy a felsőház elnevezést elvetették, és a főrendiház elnevezést tartották meg. Ebben a feudalizmus szelleméhez való ragaszkodást látta. Ez magyarázza a további módosításokat is. Elítélte a kormányt a kompromisszumért. *Tisza Kálmán* hosszabb beszédben utasította vissza az ellenzék támadásait, a kormányt ért észrevételeket éppúgy, mint a személyével kapcsolatos megjegyzéseket. (KNapló, 1884—87. V. köt. 308—332. l.)

*

A módosított főrendiházi reform-törvény képviselőházi vitájának első napján MK egyaránt jellemzi az ülésterem hangulatát és a felszólalások irányát. A hangulat bemutatásakor a körülmények

leírásával érzékeltette a maga álláspontját (194 : 20—27 196 : 6—8), amellyel megalapozta az ülésteremben elhangzottak ironikus interpretálását.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 193 1—9 Beöthy Algernon két felszólalása. — MK soraiból úgy tűnik, mintha Beöthy Algernon az ápr. 14-i ülésen két felszólalást tartott volna. A KNapló valóban feljegyzett két Beöthy Algernon megnyilvánulást: az egyik alkalommal a napló szövege szerint *nyolc* sornyi »szöveget« mondott a képviselő, és ebben a tárgyalt paragrafusból egy »is« kötőszó elhagyását javasolta (i. h. 305. l.). E »javaslatát« az előadó ellenezte (uo. 305—6. l.). A másik megnyilvánulása ugyancsak ehhez a paragrafushoz kapcsolódott. Ennek szövegét idézzük: »Hozzájárulok a „csupán” szó kihagyásához. (*Derűtlenség*)« (I. h. 306. l.) — Tehát Beöthy Algernon felszólalása jellegzetes aldzsiáda volt, amit írónk megfelelő módon honorált: úgy állította be, mintha valami alapvető kérdéshez szólt volna hozzá, és e három mondatát elkeresztelte szűzbeszédnek. — Beöthy különben 1875 óta volt tagja a parlamentnek.
- 194 : 5 *cerníroz* — erődítményt ostromzár alá vesz, itt: megtámad, hadműveletet kezd
- 9 *Azért lesz* [Szilágyi] *kegyetlen, hogy »kegyelmese lehessen.* — MK több ízben említette karcolataiban, hogy Szilágyi Dezső szeretett volna miniszteri poszthoz jutni, egyik korábbi írásában arra is utalt írónk, hogy Szilágyi az igazságügyi tárcára vágyott (e kötet 124. l.).
- 10—12 *az öreg Pulszky ott ül egy sarokban és nem a Tisza esélyeit kontemplálja, hanem az öreg Gladstone sorsán tépelődik.* — Gladstone, William Ewart az angol Liberális Párt vezére volt, a cikk megjelenésének idején második miniszterelnöksége (1880—1885. jún. 8.), a felsőház támadásainak ösztüztében állott, a szeszisitalra kiszabott adótörvényét a képviselőház leszavazta, és ezzel lemondásra kényszerült. MK utalásának tehát kettős értelme van: Gladstone sorsáról ír, de Tisza Kálmánra céloz a Pulszky Ferencnek tulajdonított gondolattal.
- 20—21 *Valóságos kópiája ez csak a másíknak, amit hűsvét előtt megírtunk.* — MK célása a főrendiházi törvényjavaslat első parlamenti vitájára vonatkozik, amely febr. 10. és márc. 4. között zajlott.
- 195 : 3 *»Whipper in«-ok* — angol parlamenti műszó annak a párttagnak (whipper in) működésére, akinek az a feladata, hogy a fontosabb szavazásoknál a párttagok megjelenéséről gondoskodják.

- 195 17—23 Irányi beszédének jellemzése. — MK karcolatában a szónok egyik ironikus megjegyzését emelte ki, azt, amikor felsorolta, hogy Tisza milyen három hibát követett el a főrendiházzal kötött kompromisszummal. Irányi a következőket mondotta: »Ezáltal a t. miniszterelnök úr nézetem szerint hármias hibát követett el. Hibázott maga, s illetőleg az egész kormány, sőt a kormányban leendő utódjai ellen. Vétett a többség, és vétett végre a parlamentarizmus ellen. Vétett maga ellen, mert ezáltal elárulta a főrendekkel szemben gyengeségét, mert emiatt jövőre is kénytelen lesz a főrendekkel számolni és nem a képviselőház, hanem a főrendek akaratát venni tekintetbe . . . « (I. h. 314. l.)
- 26 *ülberális* — nem liberális, liberalizmus ellenes. A XIX. században ez a fordulat a mai antiliberális fogalom helyett fejezte ki ezt a tartalmat.
- 26 *én az ülberális hangokhoz nyúlok.* — MK arra célzott, hogy Mocsáry beszédében sorra kimutatta, hogy a kompromisszumos reform ellentétes a liberalizmus eszméivel. Ezt Mocsáry egy helyen a következőképp fogalmazta meg: »Kidobni onnan [a felsőházból] 500 tagot, s odadobni helyette kegyelemmorzsaként 50 tag egyszer s mindenkorra megválasztását, ez annyi, mint afféle vigasz-verseny, melyet a nagy versenyfutásoknál a lemaradtak részére szoktak rendezni (*Derültség a szélsőbalon.*) Ez sem nemes, sem szabad- elvű (*Úgy van! a szélsőbalon.*) . . . « (i. h. 321.)
- 35—37 *Vadnai most is, mint a múltkor, ahhoz az ügyes fogáshoz folyamodott, elhítette a mamelukokkal, hogy milyen derék emberek ők.* — Vadnai Károly felszólalása elején azt fejtegette, hogy a módosítások kormányzintű elfogadása cáfolja az ellenzék korábban hangoztatott vádjait: » . . . teljesen alap- talannak bizonyítja be — mondotta — az ellenzék körében élesen és sűrűn hangoztatott ama vádat, mintha a kormány elnökének egyéb célja nem lett volna a főrendiház átalakít- ásával, mint hatalmi apparátusának tetemes gyarapítása. Íme, midőn beleegyezett — noha nem tartá javításnak — abba, hogy a főispáni kar kimaradása mellett a kinevezendő tagok számát a túlságig lezállították; nem győzött-e meg mindenkit arról, hogy éppen nem párthatalmi érdek vezeti, hanem az a hő óhajítás, hogy a reformmunkálat — bár enged- mények árán — törvényerőre emelkedjék . . . « (I. h. 322.)
- 196 : 13 *mért kegyetlenkedett azzal a boldogtalan rabbival* — Az izraelita felekezet főrendiházi képviselőjének elhagyásáról Helfy a következőket mondotta: »Gondolkozhatik egyikünk, mási- künk a zsidókról amint akar, az egyik anti-, a másik filo- szemita irányban. Egyet azonban mindenki el fog ismerni, azt, hogy azt a kegyetlenséget mégsem érdemelte az a fele- kezet, melyet a kormány vele elkövet. Mert hogy az antisze- mita t. képviselőtársaim nem akarnak tudni róla, nem akar-

- ják bevinni sehová, az ellenszenv, meggyőződés dolga, de az már valóságos kegyetlenség: bevinni valakit szántszándékkal valahová, hogy alkalmunk legyen őt kidobni . . . » (I. h. 327.)
- 196 14 *minek kötötte hozzá a tárcáját a javaslatához.* — Tisza Kálmán eljárásáról Helfy a következőket mondotta: » . . . Mit tett tehát [Tisza]? Felvetette a kabinetkérdést oly alakban, hogy itt azt mondhatta, hogy nem vetette fel. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*) Bejelentette tudniillik a pártnak, hogy kabinetkérdést nem fog csinálni a kérdésből, de a maga személyére vonatkozólag tudni fogja — az esetre, ha a törvényjavaslat el nem fogadtatnék — e tényből levonni a természetes konzekvenciákat . . . » (I. h. 328.)
- 25—26 [Tisza] *kimondta, hogy a többi miniszterek maradnak.* — Tisza az ellenzék támadásaira válaszolva kifejtette, hogy miként értette esetleges távozását: » . . . igen, jól tudom én is, hogyha egy miniszterelnök leköszön, formailag elmegy az egész kabinet, míg ily esetben ha a miniszterelnök csak a maga helyzetét tartja lehetetlennek, 24 óra alatt az összes kabinet ezen egynek kivételével ismét ott ülhet a helyén . . . » (I. h. 330.)

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. április 18., 7. évf., 106. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 103—108. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötet szövegét közli, amelyik teljesen megegyezik a PH-beli első közléssel. A kötetkiadásban — a szerkesztési elveknek megfelelően — e karcolat nem kapott önálló címet, hanem az előző ápr. 17-én napvilágot látott és megjelentetett karcolat *Az átmódosított javaslat tárgyalatit* címét e karcolatra is vonatkoztatták, csupán a parlamenti ülés napját (»1885. április 17.«) jegyezték, és ezzel a dátummal jelezték, hogy itt már a következő ülésről ad beszámolót. A jelen kritikai kiadásban az eddigi gyakorlatnak megfelelően megtartottuk a PH-beli közlés címét.

Az ápr. 16-i ülésen tovább folyt a módosított főrendiházi reform feletti vita. *Andréanszky Gábor* br. az eredeti javaslatot is rossznak tartotta, a módosításokkal sem értett egyet, csupán az izraelita képviselőt kihagyását tartotta üdvözlendőnek. *Orbán Balázs* éles szavakkal támadta a kormányt azért, hogy az amúgy is ellentmondásos törvényjavaslatot a kompromisszummal még tovább defor-

málta. *Szilágyi Dezső* hosszabb beszédben taglalta a törvényjavaslat eddigi útját, kifejtette, hogy a kompromisszum azt még az életképes elemeitől is megfosztotta. Határozati javaslatot terjesztett be, amely szerint a tervezet az alkotmányos igényeknek nem felel meg, tehát a képviselőház még általánosságban se tárgyalja a módosított javaslatot. A beszéd után *Szilágyi Dezső* és *Vadnai Károly* között éles szóváltásra került sor. *Tisza Kálmán* részletesen foglalkozott *Szilágyi Dezső* érveivel, és megvédte önmaga eljárását. Az ülés végén *Olay Szilárd* az országos kiállítási bizottság ügyében, *Hoüsy Pál* az országos kiállítás előkészületeivel kapcsolatban intézett interpellációt a szakminiszterhez. (KNapló, 1884—87. V. köt. 332—254. l.)

A jelen karcolat középpontjába MK *Szilágyi Dezső* hosszú felszólalását állította. Beszámolójában nem idézi fel a szónok érvelését, csak előadói módszerét és a hallgatóságra gyakorolt hatását ecseteli. A beszéd időtartamának, pontosabban hosszadalmasságának érzékeltetésére szövi a karcolatba a folyosó csöndjében — mert mindenki benn ült az ülésteremben és *Szilágyit* hallgatta — egy háromkötetes regény meséjét komponáló *Jókai Mórt*. MK szatirikus csattanója szerint, amire *Szilágyi Dezső* befejezte beszédét, már tizenegy kötetre duzzadt a *Jókai* kigondolta regény. A másik két ellenzéki szónok, *Andreánszky Gábor* és *Orbán Balázs* egy-egy jellegzetes fordulatát, erőteljes hasonlatát írónk azonban már tolla hegyére tűzte.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 197 : 14 *A beszédmérce a külső ajtón a következő műsor mutatja: — MK egyik korábbi karcolatában az 1885. jan. 26-i A t. Házból c. írásban beszámolt visontai Kovách László háznagy »újításáról»: az ülésterem bejáratánál mindig feltüntetik az éppen felszólaló képviselőt és az utána következők névsorát. (E kötet 113. lap.)*
- 26 *ipsissima verba* — legsajátabb igéi, szavai
- 26 *Tisza . . . a bihari szegre akasztotta a rabbút* — *Andreánszky Gábor* szó szerint a következőket mondotta: »De a t. miniszterelnök úr utólvégre is politikai működésének devisét, jel-szavát: Sapientia est mutare consilium (*Közbeszólások jobb felel: In melius!*) tartva szem előtt, ezen d) pontot, a rabbínust oda akasztotta a bihari szegre (*Tetszés a szélsőbalon.*) . . .« (I. h. 335. l.).
- 30—31 *azzal a sikerült mondással nevette meg pártját, hogy a főrendiház kapuja elé kell majd odatratni: »fuss vagy fizess».* — *Orbán Balázs* az adócenzus elleni érveit sorakoztatva fel a következőket mondotta: » . . . Ez nem reform, hanem a pénz mindenhatóságának győzelme. Születés, éssz, tehetség, hivatottság, tudomány, államférfiúi képzettség: mindez

- semmi, egyedül a pénz minden, úgyhogy az ezen alapon létre
jövendő felsőházat „a nagy adót fizetők cenzusos házának”
kell vala elneveznünk s mottóul e törvényjavaslat elibe
odatenni: „Fuss vagy fizess”. (*Élénk derűltség és tetszés a szél-
sóbalon.*) . . .» (I. h. 337.)
- 197 34—35 Orbán Balázs talán az egyetlen képviselő, aki összegyűjtve
kötetekben adja ki parlamenti beszédeit. — MK egyik korábbi
karcolatában, az 1884. dec. 5-i *A t. Ház* címűben már iro-
nikusan szólt arról, hogy Orbán Balázs több kötetnyi parla-
menti beszédgyűjteményt jelentetett már meg (Krk 69.
köt. 149. l.).
- 198 : 9 *Phoebus szekere* — Apolló egyik mellékneve »fénylő, fényes«.
Ez pedig a görög mitológiában napisten voltára utalt.
- 200 : 3—4 Samassa és Tóth Kálmán verssora. — MK egy három
évvél korábban írt parlamenti karcolatában is feleleveníti
e verszetet Samassa József egykori baloldali múltjának
felidezésére (Krk. 65. köt. 8. l. és hozzáfűzött jegyzeteinket
230. l.) — Itt is megemlíjtük, hogy Tóth Béla szerint a rigmus
Tisza Kálmántól származik (Magyar anekdotakincs. V. köt.
64. l.)
- 8—16 Andrassy Gyula és Samassa József »beszélgetése« — MK
ezzel a feltételezett beszélgetéssel újból arra hívja olvasói
figyelmét, hogy Andrassy Gyulának nagy szerepe volt a fő-
rendházi reform kompromisszumos átalakításában.
- 34 *Megházasíthatom már az embereimet* — MK ezzel a finom,
ironikus fordulattal arra utalt, hogy Jókai Mór regényeinek
befejező részében a szerelmesek végül is eljutnak az áhított
házassághoz.
- 39 *illuminálva volt* — itt: ragyog, felvillanyozott

AZ ALRENDI HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1885. április 21., 7. évf. 109. sz. (1—2. l.)* A Pesti
Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai. Bp., 1892.* Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 108—111. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es
kötetközlés szövegét közvetíti, amely teljes egészében megegyezik a
PH-beli első közlés szövegével. A kötet szerkesztési elveknek megfe-
lelően e karcolat elé a témára utaló *Horváth* [sic] *Boldizsár beszél*
címet illesztették, és alatta jelezték a parlamenti ülés napját: »1885.
ápril 20.« A kritikai kiadásban az eddigi gyakorlatnak megfelelően

megtartottuk az első közlés címét: *Az alrendi Házból*, mivel ez pontosan tükrözi a parlamenti karcolatsorozatot író MK eredeti elképzelését.

A képviselőház ápr. 20-i ülésén is tovább folyt a vita a módosított főrendiházi törvényjavaslatról. *Beöthy Akos* a kompromisszumot a képviselőház vereségének tekintette, kifejtette, hogy a törvényjavaslat akkor érte volna el a célját, ha a főrendiházat a megyei választások útján mód lett volna felfrissíteni, életképesé tenni. Nem fogadta el a javaslatot. *Horváth Gyula* a főrendiház történelemben vállalt szerepét taglalta, és fejtegetésében előadta, hogy a főrendiház által jóváhagyott alakban is egy előre tett lépést jelent a reform a múlt és a közelmúlt főrendiházi tevékenységéhez viszonyítva. Támogatta a javaslatot. *Horvát Boldizsár* hosszabb beszédben foglalkozott a főrendiház reformjának szükségességével, kifejtette, hogy csak a választási elvvel lehetett volna némi változást biztosítani a másik Ház működésében. A visszaérkezett reformot életképtelennek tartotta, és javasolta, hogy a képviselőház vegye le a napirendről. Ezt követően az elnök szünetet rendelt el, majd *Herman Ottó* emelkedett szólásra, de néhány mondat után a nagy zaj, illetőleg közbekiáltások miatt abbahagyta beszédét, és kiment az ülésteremből. Az elnök sorra szólította a feliratkozott szónokokat, de közülük senki sem tartózkodott a teremben. A feljegyzett képviselő helyett *gr. Apponyi Albert* kért szót. A főrendek által visszaküldött formát a képviselőházzal szembevezetett ellenjavaslatnak tekintette, amely a kormány reformtörekvését minden vonatkozásban megcsönkította. A tárgy napirendről való levételét javasolta. *Gr. Keplevich István* kifejtette, hogy Horvát Boldizsár aggályaival szinte teljes egészében egyetért, mégis meg fogja szavazni a törvényjavaslatot: a módosításokat ugyanis nem tartotta olyan nagymérvűeknek, hogy megghiúsították volna az eredeti célkitűzést. *Csanády Sándor* Tisza Kálmán újabb árulásának minősítette a kompromisszumot, és meggyőződését fejezte ki, hogy a kormánypárt mindenre kész képviselői ezt a törvényjavaslatot — amely önmaguk megcsúfolása — el fogják fogadni, a maga részéről elvetette a tárgyalat szöveget. *Pulszky Ágost* kérte a Házat, hogy a következő ülésen fejthesse ki véleményét. *Tisza Kálmán* felszólalásában válaszolt a javaslattal szemben elhangzott ellenvéleményekre, és ezek során kitért a személyét ért támadásokra is. Beszédét az ellenzéki képviselők heves közbekiáltásai szakították meg. (KNapló, 1884 — 87. V. köt. 355 — 377. l.)

*

MK jelen karcolatában a főrendiház által módosított reformtörvényjavaslat harmadik tárgyalási napjáról ad részletes beszámolót. Jellemzi a Ház hangulatát, érzékelteti a javaslatot megszavazó képviselők ellentmondásos érvelését. Kissé bővebben ecsetelte Horvát Boldizsár beszédét, mert annak elvi szempontjai magával ragadták (202 : 16 — 203 : 28). Az az együtterzés és megértés, amellyel a szónok szavainak és érvelésének erejét olvasói elé idézi, egyértelműen saját véleményét is tükrözi. De elégedetlenségének már a karcolat bevezetőjében is hangot adott (201 : 1 — 7). A karcolat további részében a

tárgyalás komolytalanságának jelenként részletesen felidézi azt a humoros helyzetet, amelyet az üléstermen kívül tartózkodó képviselők hoztak létre. A karcolat végén frappánsan Tisza Kálmán válaszára utal, s ezzel az egész tárgyalási módot is jellemzi (205 : 1–3).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 201 : 12 — 14 *Utána Csernátony Lajos . . . tartott egy igen sikerült előadást — Horváth Gyulával négy kézre. — MK ironikus megfogalmazása arra utalt, hogy — mint ezt a KNapló szövege is bizonyítja — Horváth Gyula felszólalását többször megzavarta a baloldal közbekiáltásokkal, két alkalommal Csernátony Lajosnak tulajdonított észrevétellel. (I. h. 359 — 362. l.)*
- 202 11 — 15 *Horváth Gyula érvelésének tömör jellemzése. — Írónk csak annyiban élt az irónia eszközével, hogy egymás mellé illesztette Horváth Gyula bevezető szavait és azt a fordulatot, amellyel megindokolta, hogy miért támogatja a javaslatot. Az írói eszközök érzékeltetésére az alábbiakban idézzük e két helyet: »T. Ház! A tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot sem azon szerkezetben, amelyben azt a képviselőház a múlt alkalommal elfogadta, sem azon módosított szerkezetben, melyben az a főrendiház által hozzánk átküldetett, azon elveknek, melyet a magam részéről vallok, megfelelőnek nem tartom, és éppen ezért méltóztassék megengedni a t. képviselőház, hogy adandó szavazatomat indokoljam . . .« (I. h. 259. l.) Majd a beszéd második felét, az aggályok felsorakoztatása után a következő fordulattal kezdte: » . . . Ezek után nem lehet egyéb hátra, minthogy igazoljam, hogy e törvényjavaslatot, amely sem előbbi, sem jelen alakjában nem elégt ki, miért szavazom mégis meg . . .« (I. h. 361. l.)*
- 20 — 22 *Talán azért emlegette ma a temetőt, mert az ő fegyvertársai már ott pihennek? — Horvát Boldizsár a következő fordulattal utalt a jelen időre: » . . . Ma az ország egy nagy temetőhöz hasonlít, melynek nyomasztó néma csendjét néha-néha csak a gyász hangjai szakítják félbe, a gyász hangjai egy eltűnt jobb kor eszméi fölött, amelyek egymás után szállnak alá a sírba!« (I. h. 368. l.)*
- 25 *Ahogy a Csaba tábora előjött — MK itt a Csaba mondának arra a mozzanatára utalt, hogy Csaba királyfi a Hadak útján (Tejút) vissza fog térni seregével, ha a népet veszedelem fenyegeti.*
- 25 — 26 *felidézi holt katonáit, s suhogó árnyak tömegétől népesül meg a terem. — Az arisztokrácia történelmi jogaira hivatkozókkal Horvát Boldizsár az 1848-as szabadságharc eszméit szegte szembe, amely a jogegyenlőséget hirdette meg: » . . . Felvirradt azután egy jobb korszak — talán emlékeznek önök még reá —, amikor a nemes és nem nemes közti különb-*

- ség is elenyészett, amikor a nemesség a népet testvérévé fogadta, amikor a kasztok sorompói lehullottak, s az egyenjogúság a különböző osztályokból egy egységes nemzetet alkotott. Úgy hiszem, hogy ez utóbbi korszak is nemzetünk történetéhez tartozik. No már most, uraim, a történeti fejlődést úgy magyarázni, hogy csak azon jog tekinthető történelmi jognak, amely hazai történetünk leggyászosabb korszakában keletkezett (*Úgy van! a szélsőbalon*), hogy ellenben minden jog, mely azelőtt létezett, az elenyészett, az pedig, amelyet 1848 teremtett, csak írott malaszt, amelyről legjobb megfelelkezni: egy ily hermeneutika ellen, amely a magyar történetünk nagy könyvéből éppen annak a legfényesebb, legragyogóbb lapját akarja kitépni vagy ignorálni, a történeti jogok, a történeti fejlődés ily értelmezése ellen tiltakozik jogéreztem szintűgy, mint hazaszeretetem.» (I. h. 364. l.)
- 202 : 34 a »*pro libertate*« *pénzekkel* — MK gúnyos utalása a kuruc harcokkal foglalkozó Thaly Kálmán szűk látókörére utalt, akinek a Rákóczi Ferenc által veretett pénzek csak játékrak, gombozásra szolgálnak.
- 36 — 37 *Szilágyi stációt tart, leül egy felhőbeli székre (nem figyeltem meg: piros-e)* — MK csípős megjegyzése arra vonatkozott, hogy Szilágyi Dezső a miniszteri piros bársonyszékre pályá-zott.
- 203 13 — 16 Horvát Boldizsár szavai a demokráciáról. — MK e sorokban a szónok beszédének érzelmi fogantatású érveit sűrítette, Horvát az ellenjavaslatot a demokrácia vereségé-nek tekintette, e gondolatát a következőkkel fejezte ki: »Lassú félénk léptekkel és megtépett zászlókkal közelednek ott a liberalizmus és demokrácia hívei. Így szólnak a győztes arisztokráciához: nem voltunk és nem vagyunk ellenségeid, nem akartunk a térről leszorítani. Becsületes szándékunk csak az volt, hogy kibékítsük a történelmi jogokat a jövő követelményeivel, a múltat az újkor szellemével. Nem érdemeltük meg tehát, hogy mint legyőzöttekkel bánj velünk. Közösen küzdöttünk közös ellenség ellen. A küzdelemből az orosz-lánrész nekünk jutott; nem méltányos tehát, hogy a győzelem eredményéből az orosz-lánrész a tied legyen. Egyen-lő rész az, amit követelünk, semmi több; nem szubordináció, hanem koordináció . . .« (I. h. 366. l.)
- „ 22 *fallacia* — formai tekintetben helytelen következtetés
- „ 24 *floskulus* — szóvirág
- 204 : 15 [Herman] *otthagytta a termet beszéd nélkül.* — A KNapló tanú-sága szerint Herman két mondat után a nagy zaj és füst miatt abbahagyta a beszédét és távozott az ülésteremből. (I. h. 369. l.)
- 16 — 25 A távollévő képviselők. — A KNapló szerint Herman Ottó után Komlóssy Ferencet, Pulszky Ágostont, Ugron

- Gábort és Csanády Sándort szólította szólásra a Ház jegyzője, de egyikük sem tartózkodott a teremben. (I. h. 369.)
- 204 : 30 és 37 *sottise* — ostobaság, ízetlenség
- 33—35 *De Horvát Boldizsár is mondott egy sottise-t a szélső balnak*: »*Ha Kossuth visszatérne, idegenül érezné itt magát.*» — Horvát nem nevezte néven Kossuth Lajost, de körülírással érzékeltette, hogy reá céloz, a következőket mondotta: »...Valóban, uraim, ha ama vitákra visszagondolok, lehetetlen, hogy lélekben föl ne keressem történelmünk ama nagy élő alakját, akinek az 1848-iki törvények megalkotásában legnagyobb része volt. (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon*). Lehetetlen, hogy meg ne hajoljak bölcsessége előtt, amely azon elhatározásban nyilatkozik, hogy távortartja magát a hazája földjétől (*Éljenzés a szélsőbalon*), mert ha ide visszatérne, s látná a megváltozott szellemet, amely ma itt uralkodik (*Úgy van! a szélsőbalon*), elszorult kebellet így kiáltana fel: saját hazámban idegen vagyok! (*Mozgás a szélsőbalon: Halljuk! Halljuk!*) MADARÁSZ JÓZSEF: 67 tette azzá! . . .« (I. h. 365.) — Horvát Boldizsár szövegének teljes felidézése arra mutat, hogy MK jól érzékeltette a szónok oldalvágását: a szélsőbal kezdetben helyeselt, majd amikor a csattanó elhangzott, csak a »Halljuk!« felkiáltás hangzott el, és ezt követte Madarász elhatároló közbeszólása.

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1885. április 22., 7. évf. 110. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán Országgyűlési Karcolatai*. Bp., 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 112—115. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közli, amely teljesen megegyezik a PH-beli első közlés szövegével. A kötetkiadásban a karcolat nem kapott önálló címet, csupán a parlamenti ülés napját, »1885. ápr. 21.«-ét illesztették az írás fölé. A jelen kritikai kiadásban az eddigi gyakorlatnak megfelelően megtartottuk a PH-beli közlés címét.

A képviselőház ápr. 21-i ülésén tovább folytatódott a főrendi-ház reformjáról szóló törvényjavaslat vitája. *Pulszky Ágoston* hosszabb felszólalásban indokolta meg, hogy miért nem szavazza meg a törvényjavaslatot. *Ugron Gábor* élesen támadta Tisza Kálmán eljárását, a kormány magatartását és a szabadelvű párti többség megal-

kuvását. *Rácz Géza* az antiszemita frakció álláspontját ismételte meg, kifejtette aggályait a kinevezendő főrendiházi tagokkal kapcsolatban. *Lipthay Béla* br. csatlakozott Szilágyi Dezső korábban benyújtott módosító javaslatához. Az ülés végén Tisza Kálmán válaszolt az ellenzék aznapki támadásaira. (KNapló, 1884–87. V köt. 378–399. l.)

*

A módosított reform vitájának negyedik napján MK karcolatában az egyes szónoklatok minőségével foglalkozott. De még Ugron Gábor beszédének taglalásakor sem bocsátkozott részletekbe, csupán egy fordulatot emelt ki, az is csupán szónoki poén volt, inkább Ugron hatáskeltő eszközeinek érzékeltetésére fordította a figyelmét (206 : 29–207 : 23). Pulszky Ágoston beszéde kapcsán a Pulszky-dinasztia rovására élcelődött, és egy anekdotával jellemezte a szónoki habitust (205 : 16–206 : 1), *Rácz Géza* felszólalásából a vidámságot keltő megjegyzést (207 : 27–38), *Lipthay Béla* beszédéből az álnaiv érvelést emelte ki (208 : 6–13). Végezetül Tisza Kálmán választát érintette, külön méltatva azt a szónoki képességét, amellyel el tudta kerülni az ellenzéki szónokok által neki szegezett kényes kérdéseket.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
207	18	<i>Ugron Teleki Mihályhoz hasonlítva Tiszát.</i> — Ugron Gábor Tisza eljárását minősítve a következőket mondotta: »Nincs példa a történelemben, amely teljesen hasonlítana ehhez. De van egy, amely részben hasonlít. Szeretik barátai és és ellenségei Teleki Mihályhoz hasonlítani a miniszterelnök urat; mivel barátai és ellenségei egyiránt hasonlítják hozzá, azt hiszem, hogy van ebben valami igaz. Gondolom, azért hasonlítják hozzá, mert Teleki Mihály is híres volt praktikaíróról. (<i>Derűtség a szélsőbaloldalon.</i>) Teleki Mihály egyszer állott a nemzet előtt úgy, mint a miniszterelnök úr, mikor Lippánál vereséget szenvedett. Akkor egy csizmában jött vissza, az egyik csizmát otthagya Lippánál. A miniszterelnök úr azt állítja, hogy a javaslatnak egyik részét keresztülvitte. Teleki Mihályt biztatták az erdélyi rendek, hogy menjen vissza Lippához a másik csizmáért, s mi is haszatlan biztatjuk a miniszterelnök urat, hogy menjen vissza a főrendiházba javaslatának otthagyt másik feléért. (<i>Eljenzés a szélsőbalon.</i>) De Teleki Mihály minden hibáját és bűnét kiegyenlítette, mert elvéért harcolva, küzdve a csatatéren esett el. A miniszterelnök úr elvéért sohasem fog sem elvérezni, sem elbukni, mert ő, ha ellenségét látja győzni, megalkuszik vele és a másik csizmáját is otthagya. . .« (I. h. 391. l.)
21	–23	Urbanovszky közbekiáltása. — A KNapló nem őrizte meg a MK által jelzett közbeszólást (i. h. 391. l.).

- 207 : 27 — 208 : 3 Rácz megfogalmazása és Péchy Tamás rendreutási-tása. — A KNapló szerint MK a helyzetnek megfelelően írta le ezt a mozzanatot (i. h. 394. l.).
- 208 7—10 [Lipthay] azt a naivitást akarta elhíttetni a Házzal, hogy a zsidó rabbu nem fajgyűlölet és vallási szempontból hagyják ki a főrendek a néhai javaslatból. — Lipthay Béla közvetlenül Rácz Géza antiszemita jelszavakat harsogó beszéde után szólalt fel, az alábbi fordulattal az előtte szólónak is válaszolt, bár az érvelés érdemét tekintve MK megállapítása jogos. »Legyen szabad az indoklásra hivatkoznom — mondotta Lipthay Béla — azért, mert ezen indoklás velünk közöltetett, és azt hiszem, hogy a képviselőház nagy többsége, midőn elfogadja erre vonatkozólag a főrendház javaslatának intencióját, akkor mintegy osztja az indoklást is. (Úgy van! bal felől.) Mit mond az indoklás? Azt mondja: „Nem lehet a zsidó egyház képviselőjét a főrendház tagjai közé felvenni: nem lévén országosan elismert előjárója, mint a többi felekezeteknek”. Én akarom hinni, hogy ez őszinte. És ha őszinte, akkor gondolom, úgy az előttem szólottnak, mint a vele egy nézetten levőknek öröme igen le fog hangoltatni. Sem fajgyűlölet, sem vallási szempont nem indította a főrendeket ezen általam említett határozatra, hanem csupán az, hogy egyházi szervezetük nincsen . . . » (I. h. 394. l.)

A T. HÁZBÓL

- M.** *Pesti Hírlap. 1885. május 1., 7. évf. 119. sz (9. l.) Egy unalmas ülés* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház ápr. 22-i, 23-i, 24-i, 25-i, 27-i, 28-i, 29-i sorra kerülő üléséről MK nem írt karcolatot.

Az ápr. 22-i ülésen a reform-törvényjavaslat általános vitájának záróakkordjára került sor. *Lány János* előadta az ellenzék többszörös közbeszólása közepette foglalta össze a vitát, és próbálta cáfolni az ellenérveket. *Szilágyi Dezső* az ellenjavaslat heterjosztóinek nevében összegezte álláspontját. *Tisza Kálmán* az ellenzék tiltakozása ellenére hozzászólt, és kifejtette a kormány álláspontját, valamint megindokolta saját magatartását. A név szerinti szavazás alkalmával 219 képviselő elfogadta, 132 elvetette a törvényjavaslatot, majd ezt követően megkezdték a főrendiházi reform-törvényjavaslatnak a részletes, paragrafusonkénti tárgyalását, de az ellenzéki képviselők ügyrendi észrevételeikkel megakadályozták az érdemi vitát. Az ülés végén két interpelláció hangzott el. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 3—23. l.)

Az ápr. 23-i ülésen részleteiben is megtárgyalták a főrendiház reformjáról intézkedő törvényjavaslatot, az egyes pontokkal kapcsolatban azonban csak formális észrevételek hangzottak el. A többség elfogadta a törvényjavaslatot. Az ülés végén *Tisza Kálmán* válaszolt *Helffy Ignác* és *Irányi Dániel* korábban elhangzott interpellációira. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 24—25. l.)

A főrendiház reformjáról szóló törvényjavaslat elfogadása után a képviselőház a következő öt ülésen vasútvonal építéséről, a Rába és mellékfolyóinak szabályozásáról, a honvéderzosi tisztikar szervezéséről és a Ludovika Akadémia kiépítéséről tárgyalt. Ezeket az üléseket igen csekély érdeklődés kísérte, a beterjesztett törvényjavaslatok nem váltottak ki érdemi vitát. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 46—156. l.)

A képviselőház ápr. 30-i ülésén — amelyről MK a jelen karcolatot írta — a földadó-kataszter nyilvántartásáról szóló törvényjavaslatot tárgyalták. *Hegedüs Sándor* előadó kifejtette, hogy az új kataszteri nyilvántartás elkészült, igen nagy anyagi erőket kellett igénybe venni. Ezeknek további kezelése és rendbentartása speciális eljárást igényel, ezért e feladat ellátására országosan 106 kataszteri biztos kinevezése és munkába állítása vált szükségessé. *Horánszky Nándor* nem fogadta el a törvényjavaslatot, mert ebben az állami adminisztráció további növelését látta. Megítélése szerint a meglévő pénzügyi közegek alkalmasak és képesek e feladat ellátására is. *Gr. Szapáry Gyula* pénzügyminiszter közigazgatási érdekeket emelt ki, és indokokat sorakoztatott fel annak bizonyítására, hogy csak önálló szerv tud a jelzett feladattal megbirkózni. *Helffy Ignác* is ellenezte az új apparátus felállítását, és tényeket sorakoztatott fel az állami igazgatás túlburjánzásának érzékeltetésére. *Stoll Károly* arra figyelmeztette a kormányt, hogy az általa javasolt tisztviselői létszám nem fog tudni megbirkózni a reá hárított nagy feladattal. *Haviár Dániel* a kataszteri munkák hibáiról szólt, és ezért indokolatlannak tartotta egy hivatalhálózat felállítását, *Hegedüs József* fontos államérdeknek minősítette a kataszteri nyilvántartások pontos kezelését, ezért az új hivatal felállítását nélkülözhetetlennek tartotta. *Ernusz Kelemen* vitatta a törvény érdekében elhangzott szakminiszteri megjegyzéseket, és a takarékoságra hivatkozva ellenezte az új szervezet felállítását. *Hegedüs Sándor* több tény felsorakoztatásával cáfolta az ellenzéki képviselők észrevételeit, és ajánlotta a törvényjavaslat általános elfogadását. A többség a javaslatot támogatta, majd az ezt követő részletes vitában *Helffy Ignác* volt az egyetlen, aki ellenvéleményének továbbra is hangot adott, a többség a törvényjavaslatot vita nélkül elfogadta. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 157—172. l.)

*

Az ülésről a karcolat alcímében mond véleményt MK: »Egy unalmas ülés«. Az üléssteremben elhangzottakról csak az írás második részében *Az új ágyak* alcímmel ellátott rövidke részben foglalkozik, ott sem szól a vitáról, hanem lakonikusan — már az alcím megjelölésével is — arra figyelmezteti olvasóit, hogy a kormány ezzel az új

hivatallal a kataszterben, amely »egy nagy „nemzeti kórház”, ahol a beteg dzsentri elhelyeztetik«, néhány új ágyat akar létesíteni. Ironikusan meg nem értéssel vádolja az ellenzéki képviselőket. A karcolat első részében egy, a Péchy Tamás furfangját érzékeltető történetet vetett papírra, míg a harmadik részben egy Jókai-anekdotát örökített meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
209	1—2	<i>Tisza tegnapi lelkes megéljenztetése</i> — A KNapló ápr. 29-i ülésének jegyzőkönyve szerint az ülés elején Orbán Balázs egy kérdésére Tisza Kálmán azt válaszolta, hogy a kormány elhatározta, hogy a szebeni esküdtszékét megszünteti. Ezt követően az olvasható a KNaplóban: »(Általános élénk helyeslés és éljenzés).« (I. h. 133. l.)
	2	<i>Trutia ösztövért elménkedése</i> — Trutia Péter egy korábban beadott interpellációjában a román nemzetiségi érdekek sérelméről szólt. Erre adott választ az ápr. 29-i ülésen Tisza Kálmán, elutasítva a képviselő aggályait. Trutia Péter nem fogadta el a belügyminiszter érveit, szavaiba belevágott Visi Imre, mire Trutia ríposztként azt felelte, hogy a Visi által említett »Tribuna és a Nemzet [ennek volt szerkesztője Visi] egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz. Azt hiszem, jó lesz, ha mi emancipáljuk magunkat a Tribuna, önök a Nemzet befolyása alól, és akkor biztosan elérjük a célt.« (I. h. 153. l.)
	3	<i>Csernátornyak szavazása az ellenzékkel</i> — A KNapló nem tartalmaz név szerinti szavazási listát, így nem tudjuk megállapítani, hogy melyik alkalommal szavazott Csernátorny az ellenzékkel.
	14	<i>remanencia</i> — maradvány
	15	<i>Mikor a szelíd lelkeletű Csatárt kibalottírozták a Házból</i> ld. e kötetben a <i>Mibe kerül nekem a Szivák mandátuma</i> c. karcolatot a 96. lapon és a hozzáfűzött jegyzetünket a 286—287. lapokon.
	15	<i>kibalottíroz</i> — kigolyóz
210	13	<i>aerarium</i> — kincstár
	19	<i>»ad rem«</i> — itt: érdemben, a dologhoz
211	12—14	<i>nem az ő [ti. Hermanét] fejét, mert, mint említé egy ízben, a nyakán levő főt már rég felajánlotta tudományos célokra</i> — ld. a korábbi, febr. 27-i <i>A t. Házból</i> c. karcolatot e kötet 161. lapján és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 375. lapon.
	30	<i>»Kakas«</i> — Jókai Mór 1883-ban költözött a Koreposi út 21. sz. ház első emeletére. A földszinten volt a Kék Kakaskocsmá.
	35	<i>turbál</i> — háborgat, zaklat

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1885. május 17., 7. évf. 135. sz. (1—2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 5-i, 6-i, 7-i, 8-i, 9-i, 11-i, 12-i, 13-i, 15-i üléseiről MK nem készített beszámolót. Ezekon a tárgyalási napokon kisebb jelentőségű kérdések voltak napirenden: így a határőrvidéki házközösségről, a honvédorvosi tisztikar újjászervezéséről, a mátrai helyiérdekű vasútról, a vízjogról szóló törvényjavaslatokat tárgyalták. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 172—361. l.)

A máj. 16-i ülésen — amelyről MK karcolata tudósít — a főrendiház üzenete arról tájékoztatta a Házat, hogy a földadó-kataszter nyilvántartásáról, a határőrvidéken felállított házközösség intézményének megszüntetéséről, a Ludovika Akadémia épületének kiépítéséről és a honvédorvosi tisztikar újjászervezéséről szóló törvényjavaslatot a felterjesztett formában elfogadta. Ezt követően folytatták a mátrai helyiérdekű vasút kiépítésére vonatkozó törvényjavaslat vitáját. *Mocsáry Lajos* kifejtette, hogy nem ért egyet a túlzó vasútépítéssel, különösen olyan vonalak építésével, amelyek nem számíthatnak nagyobb forgalomra. Ilyennek tartotta a tervezett mátrai helyiérdekű vasutat is, és álláspontja igazolására gazdasági tényeket is felsorakoztatott. Nem fogadta el a javaslatot. *Apponyi Albert* gr. az államvasutak és a tervezett helyiérdekű vasút kapcsolatára kért a minisztertől választ. *Kemény Gábor* br. szakminiszter részletesen szólott azokról az indokokról, amelyek szükségessé és gazdaságossá teszik a tervezett mátrai helyiérdekű vasutat. *Szederkényi Nándor* a részletes miniszteri indokolás ellenére fenntartotta észrevételeit, és változatlanul javasolta Eger bekapcsolását a tervezett vonalszakaszba. A szavazásnál a többség elvetette *Szederkényi* módosítását. A mátrai helyiérdekű vasút részletes tárgyalása során néhány észrevétel hangozott el, de a többség az eredeti formában fogadta el a törvényjavaslatot. Az ülés további részében interpellációkra adott válaszok hangoztak el. *Trefort Ágoston* válaszolt *Madarász József*nek egyes tanfelügyelői kinevezésekkel kapcsolatos észrevételére. *Madarász József* nem fogadta el a miniszteri magyarázatot, ezért kettőjük közt éles szópárbajra került sor. *Széchenyi Pál* gr. Olay Szilárdnak az országos kiállítási bizottsággal kapcsolatos interpellációjára, míg *Kemény Gábor* br. Olay interpellációjának vasúti vonatkozására válaszolt. *Olay Szilárd* további észrevételeket hangoztatott. *Kemény Gábor* br. ennek kapcsán új interpelláció benyújtását javasolta a képviselőnek. *Tisza Kálmán* Lázár Ádámnak válaszolt a választási törvény végrehajtásával kapcsolatos interpellációjára. *Lázár Ádám* elfogadta a választ. *Csanády Sándor* személyes hangú interpellációjára *Tisza Kálmán* azt felelte,

hogy nem lévén közügy a képviselő kérdése, nem szándékozik rá válaszolni. *Csanády Sándor* nem fogadta el a miniszterelnök nyilatkozatát. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 361—383. l.)

*

Mint a regeszta elkjén jeleztük, írónk a képviselőház kilenc egymást követő üléséről nem írt karcolatot. Ennek okát szellemesen és röviden karcolata bevezető mondataiban érintette (212 : 1—213 : 6). A máj. 16-i tárgyalási nap sem különbözött eseménytelenségében az előzőektől, érdekességét csak az biztosította, hogy elterjedt a hír: Tisza Kálmán válaszolni fog Csanády Sándor korábban elhangzott interpellációjára, amelyben a bihari pontok revíziójára, a »hitehagyottság« felszámolására szólította fel. A miniszterelnök adandó válasza foglalkoztatta a képviselőket, egyik-másik szellemes ötletét MK meg is örökítette (213 : 12 : 23). Magáról a mátrai helyiérdekű vasútvonal tervének tárgyalásáról csak néhány általános megjegyzést tett (213 : 32—39), szellemét és atmoszféra felidéző erejét a csomégekra, az interpellációkra adott miniszteri válaszokra és azok fogadtatására összpontosította (214 · 5—215 : 39). Ezekre alább a Tárgyi magyarázatokban visszatérünk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 212 : 7 *vízi jog* — a képviselőház máj. 7-i ülésén kezdte tárgyalni a vízjogi törvényjavaslatot, amelynek célja a folyóvizek felhasználási módjának szabályozása volt.
- 11—13 *A szegedi dolog el van igazítva. Tisza Lajos újra forrásokat fakasztott a szegedieknek — ki tudja, már hányadszor.* — MK utalása a Ház máj. 9-i ülésének kérvényeket tárgyaló részére vonatkozik, amely alkalommal néhány szegedi polgár azzal a kéréssel fordult a parlamenthez, hogy az államkölesőneik törlesztéséhez előnyösebb feltételeket biztosítsanak. Herman Ottó hosszabb felszólalásban követelte a szegedi polgárok helyzetének és nyomasztó adósságaiknak kormány szintű vizsgálatát. Tisza Lajos gr. elutasította Herman érveit, de a maga részéről arra kérte a pénzügyi hatóságokat, hogy a lehető legnagyobb megértéssel kezeljék a szegediek törlesztési gondjait. (KNapló, VI. köt. 260—271. l.)
- 14—15 *A főrendiházat szépen nyélbeütötték. Meg van választva az ötven örökös tag.* — A főrendiház reformjának kompromisszummal végződő jóváhagyása után az élethossziglan kinevezett főrendiházi tagok számát 50-ben állapították meg, de először csak 30 tagot lehetett kinevezni, majd évenként újabb 5 főrendiházi tagot.
- 17—213 : 1 *A megválasztott főrendek.* — MK a névsor közlésével vagy a szállongó híreknek adott helyet, vagy egy tréfa eredménye a nevek felsorolása. A PH 1885. jún. 27-i számában közölte az élethossziglan kinevezett főrendek nevét,

- de a MK által itt említettek közül egyik sem került a hivatalos listára. Az 1885. júl. 1-én megjelenő *A tekintetes mágnások* c. karcolatában MK foglalkozott a kinevezettekkel, a karcolathoz fűzött jegyzetben közöljük a hivatalos listát (ld. a Krk készülő 71. kötetében).
- 213 : 2—3 két *Pulszkyt is beválasztottak volna még bizonyára — de azt már nem volt honnan.* — Az élethosszigan kinevezett főrendiházi tagok sorához MK tréfából fűzte hozzá a Pulszkyak nevét, e játsszi ötlettel újabb fordulattal gazdagította a családra vonatkozó ironikus csipkelődések eszköztárát.
- 4—6 *Egyszóval, hogy a Csanády egyik mai szavát idézzem, a Ház »elegedendő« sokat végzett a lefolyt évben, megérdemli a pihenést.* — Ez az idézési forma is MK játékos ötletének szülötte: ti. Csanády Sándor az aznapi ülésen valóban használta az »elegedendő« szót, de egészen más szövegösszefüggésben. Ti. Tisza Kálmán válaszában visszautasításakor a következőket mondotta: »... Ismétlem Tisza Kálmán (hosszas élénk eljenzés) miniszterelnök úrhozi politikai hitehagyottsága következtében szegre akasztott elveinek a szegrőli mikori leakasztása iránti interpellációmát. Igenis megítélem, mert úgy vagyok meggyőződve, miszerint 10 év tökéletesen elegedendő arra (derültség), hogy valaki tisztába jöjjön politikai hitelveivel...« (I. h. 383. l.)
- „ 10 *pièce de résistance — a dolog java, fénypontja, csattanója*
- 214 : 7—8 *A francia rémuralom egyik alakja a fogpiszkálóból is ki tudta leleményesen magyarázni a hazaárulást.* — MK itt Robespierre-re utalt, aki Dantont, szerelmesétől kapott Bourbon-liliomos ezüst fogpiszkálójára hivatkozva helyezte vád alá.
- 10 *összetett interpellációk* — a MK alkotta kifejezés arra utal, hogy Olay Szilárd interpellációját gr. Széchenyi Pálhoz és br. Kemény Gáborhoz intézte, mert mindkét szakterületet érintette a kérdése.
- 13 *Madarász József is mester a kérdéstételekben.* — A MK által kiemelt szó Madarász József alkotása, a miniszteri válasza adott észrevételét így kezdte: »T. Ház! Én is kijelentem, mint azt már kérdéstételeimkor megjegyeztem...« (I. h. 375. l.). Mint a szövegkörnyezetből kitűnik, Madarász e szót az interpelláció szinonimájaként vagy szándékos magyaritásként használta.
- 18 *examinátor — vizsgáztató*
- 22—23 *A két öregúr dühbe jött — A KNapló igazolja MK állítását, szinte szóharc alakult ki a miniszter és a képviselő között (i. h. 375—378. l.).*
- 28 *Madarász József közbeszólása.* — A MK által jelzett megjegyzést a KNapló nem őrizte meg (i. h. 378. l.).
- 38 *Péchy Tamás rendreutasító mondata.* — MK pontosan örökítette meg a helyzetet (ld. i. h. 380. l.).

Lap Sor

- 215 : 3—7 Br. Kemény Gábor visszavágása Olay Szilárd észrevételeire. — MK pontosan követte a miniszteri röpösztöt (vö. i. h. 381. l.)
- 20—28 Tisza Kálmán válasza Csanády Sándor interpellációjára. — MK pontosan adta vissza a miniszterelnök rövid nyilatkozatát. Erdemesnek tartjuk idézni a KNapló alapján: »Csanády Sándor képviselő úr (*Halljuk!*) régebben intézett hozzám egy interpellációt. Megvallom, nem reflektáltam rá, mert miután maga sem sürgette, azt hittem, hogy megelégedett velem, hogy amit akart, elmondhatta, és nem kívánja tovább folytatni. De miután megsürgette az utóbbi napokban, a házszabályokból rám háramló kötelességemet szigorúan teljesíteni kívánom. (*Halljuk!*) A házszabályok 135. §-a azt mondja: „Az előterjesztett interpellációra a miniszter 30 nap alatt nyilatkozik.” Én tehát nyilatkozom, és kérem tudomásul venni azon nyilatkozatomat, hogy ezen tisztán személyeskedő és közügyre nem tartozó interpellációra válaszolni nem szándékozom. (*Hosszantartó éljenzés a jobboldalon.*) . . . » (i. h. 383.)
- 29—34 Csanády Sándor reagálása Tisza válaszára. — MK nem adott helyt Csanády újból megismételt személyeskedő szavainak, csupán csak a szóáradat közepét, a humoros részt emelte ki szinte szó szerint (i. h. 383. l.). — Csanádyt ugyanakkor a maga módján megtréfálta írónk: az ebben a fi szövegében elhangzott »legedendő« szót egy teljesen más, Csanády célkitűzésével ellentétes mondatba illesztette. Ld. a jelen karcolat 213 : 4—6 sorához fűzött jegyzetet, ahol az olvasó zelfűtöt is kap Csanády indulatos szavaiból.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1885. május 20., 7. évf. 138. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 17-i, mindössze egy és negyedórás üléséről MK nem írt karcolatot. Ezen az ülésen *Kemény Gábor* br. válaszolt Olay Szilárdnak a vasútüggyel kapcsolatos interpellációjára, majd *Komlóssy Ferenc* nyújtott be interpellációt a beltűgyminiszterhez az oroszországi zsidók Magyarországra való beszívárgásával kapcsolatban. *Madarász József* pedig sürgős interpellációt intézett a pénzügyminiszterhez a dunántűli jégkárokkal kapcsolatban. *Szapáry Gyula* gr. pénzügyminiszter azonnal válaszolt és bejelentette, hogy sürgősen megvizsgálhatja az ügyet. *Tisza Kálmán* válaszolt Komlóssy Ferencnek, és visszautasította érvelését és célzatos beállításait. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 384—390. l.)

A máj. 19-i tárgyalás — melyről e rövid karcolat szól — mindössze háromnegyedóráig tartott. *Krajtsik Ferenc* a mentelmi bizottság előadója a bizottság nevében azt javasolta, hogy egy négy évvel korábbi sajtóper miatt ne függesszék fel Verhovay Gyula mentelmi jogát. Ezzel szemben Papp Elek mentelmi jogának felfüggesztését indítványozta, mivel ellene a karcagi törvényszék hamis vád és rágalmazás miatt eljárást indított. A Ház a két javaslatot elfogadta. A továbbiakban kérvények sora felett döntöttek. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 391—394. l.)

A rendkívüli rövid befejező üles témájára MK érthető módon csak utalt, s az eseményt a többszörösen kölcsönkért, a jegyzők által használt atilla körüli bonyodalmak biztosították.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 216 17 *indigéna* — külön törvénnyel honosított idegen, itt MK tréfás formában a vármegyei deputációkra alkalmazza ezt a terminust.
- 29—33 *T. Ház! A Ház tárgyalásai ez ülészakban be vannak fejezve. És ezzel a meggondolatlan nyilatkozatával engem is abba a helyzetbe hozott, hogy kénytelen vagyok kijelenteni: — A karcolatok szintén be vannak fejezve.* — A KNapló szerint Péchy Tamás a következőket mondotta: »T. Ház! A Ház tárgyalásai be vannak fejezve, úgy vagyok értesülve, hogy holnap délután 2 órakor a főrendiháztól üzenet fog érkezni . . . « (I. h. 394. l.) A Ház elnöke tehát arra utalt, hogy több javaslat és megtárgyalni való ebben az ülészakban már nem lesz, de még vannak tennivalók. A félreérthető fordulatot MK karcolatában kiaknáztá.

AZ UTOLSÓ NAP

M. *Pesti Hírlap. 1885. május 22., 7. évf. 140. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 20-i üléséről, amelyen a főrendiházi üzenet és *Olay Szilárd*nak a Dunagőzhajózási Társaság tevékenységével kapcsolatos interpellációja hangzott el, MK nem írt beszámolót. (KNapló, 1884—87. VI. köt. 394—397. l.)

A máj. 21-i ülésen a képviselőház a vízjogi törvényen alkalmazott főrendiházi módosításokat tárgyalta. Csupán egy paragrafus váltott ki észrevételt: az, amelyiknél a főrendiház nem fogadta el a kérvényhez járó illetéket, és az eljárást bélyeg- és illetékmentessé változtatta. *Lükő Géza* nehezményezte, hogy a kormány a képviselőház ha-

sonló javaslatát mereven elutasította, a főrendiház ilyen jellegű módosítását szó nélkül elfogadja. *Szapáry Gyula* gr. arra hivatkozott, hogy a képviselőházban már nem volt idő e változtatás végigviteléhez. *Helffy Ignác* elfogadhatatlannak tartotta a kormány magyarázatát, és az eljárásban a kormány engedékenységet látta. *Horánszky Nándor* is erőteljes szavakkal bírálta a kormánynak a főrendiházzal szemben tanúsított magatartását. A többség a módosítást elfogadta. *Péchy Tamás* javasolta, hogy tartsanak szünetet, és azalatt elkészítik az aznapi ülés jegyzőkönyvét, hogy a képviselők hitelesíthessék. A szünet után elfogadták a jegyzőkönyvét, majd *Tibád Antal* jegyző felolvasta az ülésszakot berekesztő királyi kéziratot. Péchy Tamás méltatta az ülésszak tevékenységét és az ülést bezárta. (KNapló, 1884–87. VI. köt. 397–399. l.)

MK e karcolatában a tavaszi ülésszakát lezáró képviselőház és a felsőház karzatára vezeti el olvasóit. A két ülésről szóló beszámoló alcíme — *Ahol fel nem állnak* (ez a képviselőház) és *Ahol felállnak* (ez a főrendiház) — a két kamara szemléletének és magatartásának különbségére utal. De ez csak a látszat, a felszín. Sokkal lényegesebbnek tartotta írónk, hogy a két záróülés hangulatát érzékeltesse. A képviselőházban a főrendi módosítás ellen tiltakozó képviselők elsősorban a kormánynak a felsőházzal kapcsolatos engedékenységet bírálták (bár a kérdés, amit szóvá tettek, nem tartozott a lényeges ügyek sorába). A főrendiház üléséből azt emelte ki MK, hogy a főrendek elégedettek voltak azzal a kompromisszummal, amelyet sikerült a kormánynak erőszakolniuk a főrendiház reform-törvényének szentesítésekor. S ezzel a képpel maga is megvonta az eltelt ülésszak mérlegét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

217 : 23 *protokollum* — jegyzőkönyv

218 : 26 *cenzusos* — vagon szerinti választójogban részesülő

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. *Pulszky Ferenc* (Vasárnapi Újság, 1885. január 4., 32. évf. 1. sz. 1. l.)
- II. *Hazatérés a vásárból*. Jankó János rajza! (Vasárnapi Újság, 1885. január 4., 32. évf. 1. sz. 8. l.)
- III—IV. *Jókai Arany emberének alakjai* (Vasárnapi Újság, 1885. január 18., 32. évf. 3. sz. 40—41. l.)
- V. *Huszár műterme* (Vasárnapi Újság, 1885. február 1., 32. évf. 5. sz. 69. l.)
- VI. *Blaháné a népszínművekben* (Vasárnapi Újság, 1885. február 22., 32. évf. 8. sz. 124., 125. l.)
- VII. *A Városligetben megrendezett Országos Kiállítás térképe* (Vasárnapi Újság, 1885. április 26., 32. évf. 17. sz. 273. l.)
- VIII. *Rudolf trónörökös Kozmata fényképe alapján* (Vasárnapi Újság, 1885. május 3., 32. évf. 18. sz. 281. l.)

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek a nevét, akik a MK karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák Mikszáth írásait. A jelzett adatok csak a MK karcolatok megjelenésekor meglevő tisztséget, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatban, a dőlt számok a jegyzetben való előfordulásra utalnak.

Ábrányi Kornél — (1849—1913) író, hírlapíró, 1884-től a Borsod megyei dédesi kerület képviselője. — 194, 242, 364

Almássy Sándor — 1861-től a Heves megyei fügedi kerület képviselője, a függetlenségi párt egyik szervezője. — 285

Alstaedter János — a képviselőház 1885 elején nyugdíjazott kapusa. — 110, 111, 298

Amon Ede — (1851—?) jogász, 1876-tól Körnóc törvényhatósági főjegyzője, 1884-től Körnöcbánya szabadelvű párti képviselője. — 400

Andrássy Gézáné, grófnő — férje (1856—1938) nagybirtokos volt. — 21, 153

Andrássy Gyula, gróf — (1823—1900) államférfi, miniszterelnök, 1871—79 között a Monarchia külügyminisztere. Lemondása után visszavonult

az aktív politikai tevékenységtől. — 23, 36, 91, 151, 179, 180, 181, 186, 188, 199, 200, 223, 282, 313, 314, 401, 402, 403, 413

Andrássy Manó, gróf — (1821—1891) 1881-től a rozsnyói kerület szabadelvű párti képviselője. — 57, 148, 155, 353, 359

Andrássy Tivadar, gróf — (1857—1905) 1881-től haláláig a Zemplén megyei tóketerebesi kerület szabadelvű párti képviselője. — 131, 155, 204

Andréánszky Gábor, báró — (1845—1908) politikus, Nógrád megyei földbirtokos. 1875-ben a főrendiház tagja, az 1880-as években csatlakozott az antiszemita mozgalomhoz és ellenezte a vegyes házasságot. 1884-ben antiszemita programmal képviselővé vá-

- lasztották Tolna megye pincehelyi kerületében. — 46, 97, 115, 157, 158, 164, 196, 197, 207, 288, 301, 311, 355, 370, 371, 372, 373, 398, 411, 412
- Apafi Mihály** — (1632—1690) 1661-től Erdély fejedelme. — 127, 341
- Apáthy István** — (1829—1889) jogász, egy. tanár, az MTA tagja. — 112, 122, 299
- Apponyi Albert**, gróf — (1846—1933) az 1880-as évek elején az ellenzék egyik vezére. 1872-től képviselő. 1881-től a jászberényi kerület képviselője. — 90, 94, 95, 98, 99, 101, 102, 113, 119, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 142, 143, 144, 146, 148, 150, 154, 155, 158, 191, 204, 206, 281, 285, 286, 287, 288, 289, 291, 300, 311, 343, 345, 346, 347, 348, 350, 352, 355, 356, 357, 363, 364, 367, 414, 422
- Arany János** — (1817—1882). — 16, 233, 278
- Atzél István**, báró borosjenői. — a XVIII. sz. végén és a XIX. sz. elején élt. Nádori ítélőmester, majd királyi személynök volt. Családja Pozsony megyéből származott. — 114
- Babes, Vincentiu** (Vince) — (1821—1907) román politikus. A magyar országgyűlésen 1867 után Mocionival együtt megalapították a román nemzeti pártot. — 383
- Bálinti József** — (1851—1922) cs. és kir. kamarás. 1884-ben Maros-Torda vármegyében képviselővé választották, de a ciklus leteltével többet nem lépett fel. Később fordított és költeményeket is írt. — 159, 166
- Balogh Géza** — (1839—?) ügyvéd, 1871-től a Zemplén megyei nagymihályi kerület közjogi alapon álló ellenzéki képviselője. — 306
- Bánffy Béla**, gróf — (1831—1888) az 1876-os ciklus óta tagja a képviselőháznak, az 1884-es választáskor a Kolozs megyei bánffyhungyadi kerület szabadelvű párti képviselője, 1884-től a Ház alelnöke. — 39, 109, 138, 247, 295, 311, 355
- Bánffy Dániel**, báró — (1812—?) dobokai főispán, majd szabadelvű párti képviselő. — 127, 134, 149
- Bánffy György**, báró — (1853—1889) a parlamentnek 1881-től mérsékelt ellenzéki párti tagja, 1884-ben a Szilágy megyei szilágysomlyói kerületben választották meg. Két operettet is írt. — 156, 369
- Barla József** — (1841—1889) evangélikus lelkész, 1884-től a Somogy megyei nagyatádi kerület függetlenségi párti képviselője. — 399
- Baross Gábor** — (1848—1892) 1875-től szabadelvű párti képviselő, bizottsági előadó, 1883 márciusától közlekedési államtitkár. 1884-ben Győr városa választotta meg szabadelvű párti programmal. — 173, 390
- Bartók Lajos** — (1851—1902) költő, író, hírlapíró. 1869-ben az Ústökös munkatársa. 1878-ban megindította és haláláig szerkesztette a Bolond Istók c. élelapot. — 31, 32, 33, 34, 35, 63, 223, 241, 242, 243, 244
- Batthyány Elemér**, gróf — (1846—1932) híres lótenyésztő. Az 1870-es évek végén világhírű utat tett. Főrendiházi tag. — 212

- Batthyány Gézáné**, grófnő — férje (1838—1900) földbirtokos volt. — 153
- Batthyány László**, gróf — (1840—?) korábban Deák-párti politikus, majd 1884-től Gyöngyös város szabadelvű párti képviselője. — 159, 166
- Bauszner Guidó** — (1839—1917) 1872 óta tagja volt az országgyűlésnek mint Nagy-Küküllő megyei szabadelvű párti képviselő. Az 1880-as évek végén Fogaras megye főispánja lett. — 92, 281
- Becker János** — (1835?) mérnök, 1881-től Csanád megye nagylaki kerületének függetlenségi párti képviselője. — 97, 287
- Bede Kovács Kálmán** — (1818—1889) 1875-től a Tisza-kabinet horvát-szlavón-dalmát minisztere. — 39
- Bekszics Gusztáv** — (1847—1906) publicista, közíró, MK szerkesztőségi kollégája a Pesti Hírlapnál. Az 1884-es választások alkalmával a sepsiszentgyörgyi kerületben szabadelvű párti programmal képviselővé választották. — 57, 66, 91, 103, 118, 134, 145, 154, 166, 177, 194, 262, 267, 268, 282, 305, 311, 340, 345, 346, 364, 367, 381
- Bende Imre** — (1824—1911) r. k. pap. Később püspök. 1869-ben Újvidéken kapott plébániát, c. apát lett. 1878-ban és 1884-ben Újvidék szabadelvű párti képviselője. — 113, 114, 300
- Beöthy Ákos** — (1839—1904) publicista, 1884-től a Veszprém megyei somlyóvásárhelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 144, 182, 201, 355, 383, 399, 414
- Beöthy Algernon** — (1839—1900) 1875-től szabadelvű párti képviselő. Az 1884-es választásokkor az ugari kerületben választották meg. — 105, 109, 130, 138, 160, 192, 193, 213, 409
- Beöthy Zsolt** — (1848—1922) irodalomtörténész, egy. tanár, az MTA tagja. — 252
- Berkes Lajos** — (1827—1885) országos híru cigányprímás. — 153, 178, 365, 397
- (Bernul) Bernouilli, Daniel** — (1700—1782) svájci matematikus és fizikus. — 78
- Bethlen András**, gróf — (1847—1898) 1873-tól 1882-ig képviselő, szabadelvű párti programmal. 1883-tól Brassó és Szeben vármegye főispánja. Főrendiházi tag. — 189
- Bicskey Kálmán** — képviselőjelölt az 1884-es választásokon. — 13, 229
- Bihari Péter** — (1840—1888) ref. főiskolai tanár, pedagógiai és filozófiai író. — 52
- Bismarck, Otto von**, herceg — (1815—1898) német államférfi és diplomata. — 83
- Blaha Lujza** — (1850—1926) a kor kiemelkedő színésznője. — 28, 29, 30, 215, 223, 239, 240
- Boda Vilmos** — (1838—?) megyei tisztségviselő, 1884-től Tolna megye szekszárdi kerületének függetlenségi képviselője. — 306
- Bodnár Zsigmond** — (1839—1907) irodalomtörténész, a Petőfi Társaság tagja. — 229, 230
- Boér Antal** — (1802—1892) Kosuth követője volt. Az 1870-es években Tisza Kálmán csoportjához csatlakozott, 1872-ben lett képviselő, 1875-től a fogarasi kerület szabadelvű

- párti képviselője, a Ház kor-
elnöke volt. — 114
- Bombelles Károly**, gróf — (1832—
1890) osztrák—magyar alteng-
ernagy. 1877-ben Rudolf trón-
örökös udvarmesterének ne-
vezték ki. Ebből az állásából
nyerte el az altengernagyi
rangot és a valóságos belső tit-
kos tanácsosi méltóságot. — 61
- Bornemissa Ádám** — (1837—?)
1863-ban mint a magyar légió
ezredese részt vett a lengyel
szabadságharcban. Elfogták,
de a cártól kegyelmet kapott.
Gazdálkodni kezdett. 1881-ben
lett képviselő, 1884-ben újból
megválasztották a Sáros me-
gyei bártfai kerület szabadelvű
párti képviselőjének. 1885-ben
cs. és kir. kamarás lett. — 194
- Bornemissza Anna** — (1630 kö-
rül—1688) Afafi Mihály er-
délyi fejedelem felesége. — 50
- Bornemissza István** — (1847—?)
a megyei közéletben tevé-
kenykedett, 1884-től Gö-
mör-Kishont megye rima-
szécsi kerületének független-
ségi párti képviselője. — 211
- Borostyáni Nándor** — (1848—
1902) újságíró, író, a Pesti
Hírlap főmunkatársa. — 404
- Brinsley Richard**, a Times
tudóstója. — 168, 384
- Brunszvik Teréz**, grófnő —
(1775—1861) a magyar nő-
nevelés úttörője. — 50
- Bubics Zsigmond** — (1821—1907)
r. k. püspök. 1884-ben a Sop-
ron megyei eszterházi kerület-
ben választották meg szabad-
elvű párti programmal. — 128
- Busbach Péter** — (1827—1905)
ügyvéd, 1881—1887 között
Budapest terézvárosi kerü-
letének volt képviselője. Cik-
keket írt a Pesti Hírlapba. —
94, 285, 306, 307, 348, 351
- Chorin Ferenc** — (1842—1925)
ügyvéd, nagytőkés. 1871-től
megszakításokkal képviselő.
1871—1884 között Arad váro-
sát, 1884-től pedig a Szatmár
megyei aranyos-medgyesi ke-
rületet képviselte szabadelvű
párti programmal. — 134
159, 174, 373, 376
- Chotek grófok** — Chotek Rezső,
gróf (1822—1903) magyar fő-
rendiházi tag, Chotek Bohusz-
láv (1829—1896) és Chotek
Rezső (1832—1894) az osztrák
főrendiház tagja. Cseh nemesi
család. — 61
- Concha Győző** — (1846—1933)
jogász, egy. tanár, 1886-tól
az Akadémia lev. tagja. — 56,
261
- Csanády Sándor** — (1814—1892)
földbirtokos, Kiskúnfélegy-
háza függetlenségi párti kép-
viselője. 1861-től volt tagja az
országgyűlésnek. — 108, 113,
127, 129, 130, 133, 138, 143,
175, 182, 184, 204, 206, 207,
213, 215, 217, 287, 290, 296,
304, 308, 344, 349, 353, 356,
358, 369, 377, 388, 391, 399,
400, 401, 414, 416, 422, 423,
424, 425
- Császár Bálint** — Sepsiszent-
györgy polgármestere. —
66, 67, 68, 267, 268
- Csatár Zsigmond** — (1836—1893)
községi jegyző, ügyvéd. 1875-
től Csongrád függetlenségi
párti képviselője. 1884-ben
nem jutott mandátumhoz.
1887-ben antiszemita prog-
rammal választották meg Gyulán.
— 96, 97, 168, 209, 210,
286, 384, 385, 421
- Csatáry Mária** — Hatvani István,
debreceni professzor felesége. —
78
- Csávósy Béla** — (1848—1915)
földbirtokos. 1875-től megsza-

- kítás nélkül Torontál megye padányi kerületének szabadelvű párti országgyűlési képviselője. — 149, 298, 361
- Cselkó Ignác* — (1853—?) jogász, 1881-től a Trencsén megyei zsolnai kerület szabadelvű párti képviselője. — 142, 175, 356
- Csemegi Károly* — (1826—1899) büntetőjogász, 1879—1893 között kúriai tanácselnök. Nevét a büntetőtörvénykönyv tervezetével és korszerű eljárásjogi elveivel tette ismertté. — 75, 122, 229
- Csepreghy Ferenc* — (1842—1880) színműíró. 1877-ben került színre legjobb műve, a »Sárga csikó«, 1878-ban pedig »A piros bugyelláris«. — 29, 241
- Csernátorny Lajos, Cseh* — (1823—1901) publicista. 1875-től haláláig szabadelvű párti képviselő, Tisza Kálmán egyik bizalmasa. 1878-tól Fiume képviselője. — 39, 44, 146, 176, 194, 201, 202, 209, 247, 312, 415, 421
- Csiky Sándor* — (1843—1905) népszerűsítő közgazdasági jogász. 1881—84 között országgyűlési képviselő, 1884-től műegyetemi tanár. — 113, 177, 178, 392
- Csokonai Vitéz Mihály* — (1773—1805). — 76
- Dániel Gábor* — (1824—1903) földbirtokos. Az Udvarhely megyei oklándi kerület szabadelvű párti képviselője (1881—1887), a mentelmi bizottság előadója. — 213
- Darányi Ignác* — (1849—1927) ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója. — 138, 177, 178, 389, 391, 392, 399
- Dárdai Sándor* — (1842—1933) jogtudományi közíró, 1881—1891 között Nagyenyed szabadelvű párti képviselője. — 122, 340, 368
- Darwin, Charles* — (1809—1882). — 303
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 26, 27, 28, 36, 73, 74, 98, 112, 127, 238, 239, 271
- Dégen Gusztáv* — (1834—1903) kassai és pozsonyi jogakadémiai tanár. 1884-ben a Sopron megyei Nagymarton kerületben választották meg szabadelvű párti képviselőnek. 113, 300, 355
- De Gubernatis, Angelo* (1840—1913) olasz etnológus és irodalomtörténész. 1885-ben Magyarországon járt. 130, 133, 345
- Demkó Pál* — (1835—1904) ügyvéd, törvényszéki bíró. 1884 óta Nagybeaskereket képviselte szabadelvű programmal, és a parlamentben leginkább igazságügyi kérdésekben szólt fel. 160, 373, 374
- Dessewffy Aurél, gróf* — (1840—1928) politikus és közgazdász. 1874-től országgyűlési képviselő. 1883 után az ellenzékhez, Apponyi Albert pártjához csatlakozott. — 218, 402, 403
- Dobránszky Péter* — (1845—1918) közgazdász, statisztikus, 1881—87 között a Csik megyei gyergyószentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 90, 95, 192, 281, 305, 387, 406, 407
- Domokos István* — Hatvani István mecénása volt diákkorában. — 77
- Dumas, Alexandre, père* (1803—1870). — 71

- Éber Nándor** — (1825—1885) hírlapíró, politikus. Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselő. — 90, 168, 282, 384
- Edelsheim-Gyulay Lipót**, báró — (1823—1893) cs. és kir. lovassági tábornok. — 188
- Edelsheim-Gyulayné** — Edelsheim-Gyulay Lipót, báró felesége. — 57
- Éles Henrik** — 1881—84-ig a jákóhalmi kerület szabadelvű párti képviselője. — 135
- Emich Gusztáv** — (1843—1911) könyvkiadó, zoológus, kertész. 1884-től Hunyad megye szászvárosi kerületének szabadelvű párti országgyűlési képviselője. — 173
- Enyedi Lukács** — (1845—1906) közigazdász, publicista, a Szegedi Napló főszerkesztője. Előbb az egyesült ellenzék híve, majd függetlenségi programmal 1884-ben a Csongrád megyei tápéi kerület választotta meg képviselőjének. — 90, 95, 279 399
- Ötvös Loránd**, báró — (1848—1919). — 212
- Ernusz Kelemen** — (1832—1917) hadmérnök. Deák-párti képviselőként lépett fel, majd a szabadelvű párt híve lett, a boszniai okkupáció idején a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott, 1881—87 között a Vas megyei felsőőri kerületet képviselte. — 182, 210, 292, 376, 399, 420
- Esterházy Andor**, gróf — (1846—1892) cs. és kir. kamarás, a nemzeti lovarda és az atlétikai klub elnöke. 1884-től a Fejér megyei rácalmási kerület mérsékelt ellenzéki országgyűlési képviselője. — 157
- Farkas Balázs** — (1839—?) orvos, 1881-től a Szabolcs megyei kisvárdai kerület függetlenségi párti képviselője. — 183
- Fáy Szeréna** — (1865—1934) színésznő, 1880-ban szerződött a Nemzeti Színház. — 24, 237
- Fehér Gyula** — híres pesti szabómester — 126
- Fenyvessy Ferenc** — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től Veszprém megye ugodi kerületének képviselője először mérsékelt ellenzéki, majd a szabadelvű párt tagjaként. — 95, 140, 287, 289, 304, 399
- Ferenc József**, I. — (1830—1916) osztrák császár és magyar király. — 27, 238, 239, 313, 340
- Ferenczy Miklós** — (1838—?) ügyvéd, 1881-től Torda függetlenségi párti képviselője. — 90 122, 306
- Fluger Károly** — (1833—?) városi hivatalnok, 1884-től a beszteceri kerület szabadelvű párti képviselője. — 122, 306
- Forgách Antal**, gróf — (1819—1885) a szabadságharc idején királyi biztos, a Bach-korszakban helytartósági elnök, kancellár. 1867 után több országgyűlésnek volt szabadelvű párti képviselője. — 19
- Forgách Károly**, gróf — (1824—?) földbirtokos, főrendiházi tag. — 218
- Fox, Charles** — (1749—1806) angol államférfi. — 104, 182, 293
- Földes Béla** — (1848—1945) közigazdász és statisztikus. 1882-ben a budapesti egyetemen a statisztika rendkívüli tanára. Az MTA-nak 1893-ban lett lev. tagja. — 56, 261

- Földváry Miklós* — (1858—?)
Pest megyei aljegyző. 1881-től a ráckevei kerület szabadelvű párti képviselője. — 130, 131, 138, 343, 401
- Frankenburg Adolf* — (1811—1884) író és szerkesztő. »Életképek« c. folyóiratába az 1840-es években a legkiválóbb magyar írókat tömörítette. Ő teremtette meg a Bolond Miska irodalmi alakját. — 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 223, 229, 230, 231, 232, 233, 234
- Futtaki Gyula* — (1850—1895) hírlapíró, a kormány felhivatalos könyvmatosának szerkesztője és tulajdonosa. — 167, 168
- Gablenz, Ludwig Carl* — (1814—1874) osztrák tábornok. — 205
- Gajári Ödön* — (1852—1919) újságíró, a Nemzet, a Pester Lloyd és a Vasárnapi Újság munkatársa, 1884-től a Pest megyei dunapataji kerület szabadelvű párti képviselője. — 311, 399, 340
- Garibaldi, Giuseppe* — (1807—1882). —
- Gál Jenő* — (1847—?) ügyvéd, a Torda-Aranyos megyei felvinci kerület szabadelvű párti képviselője. — 307
- Gebhardt Lajos* — (1836—?) orvos, sebész, a Rókus kórház igazgatója. — 75
- Gergelyi Tivadar* — (1837—?) jogász, 1878-tól a Szepes megyei lublói kerület szabadelvű párti képviselője. — 169, 383
- Ghyczy Kálmán* — (1808—1888) 1865-től Tisza Kálmánnal együtt az ún. balközép vezére, 1874-ben pénzügyminiszter, 1879-ig a képviselőház elnöke volt. — 75
- Gladstone, William Ewart* — (1809—1898) angol államférfi. — 194, 409
- Goethe, Johann Wolfgang* — (1749—1832). — 160, 374, 375
- Gosztonyi Sándor* — (1826—?) Hódmezővásárhely függetlenségi párti képviselője. — 307
- Öönczy Pálné* — férje (1817—1892) pedagógus volt. — 52, 53
- Göndöcs Benedek* — (1824—1894) apátplébános Gyulán, 1881—87 között városa pártonkívüli képviselője. — 58, 95, 100, 101, 108, 117, 134, 158, 159, 163, 164, 167, 190, 191, 193, 199, 201, 290, 304, 369, 370, 372, 380, 382, 389, 406
- Görgey Artúr* — (1818—1916). — 7, 107, 227, 295, 296
- Grachus* — Borostyáni Nándor karcotatírói álnéve. — 187, 189
- Grecsák Károly* — (1854—1924) ügyvéd, 1878-tól Versec mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 132, 201
- Gromon Dezső* — (1838—1912) a megyei közéletben való aktív részvétel után, 1881-től a Bács-Bodrog megyei tovarisovai kerület szabadelvű párti képviselője. 1884-ben honvédelmi államtitkár lett. — 109, 132, 195, 279
- Grünwald Béla* (1830 1891) publicista, történelvész, az MTA lev. tagja. 1871-től Zólyom vármegye főispánja. 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal képviselő a szilivényi kerületben. A közigazgatás államostításának és a nemzetiségek erőszakos magyarításának volt a híve. — 91, 103, 160, 170, 171, 172, 202, 211, 282, 308, 383, 385, 387, 388

- de Gubernatis*, gróf — ld. De Gubernatis, Angelo
- Gulácsy Dezső* — (1839—?) jogász, a Heves megyei tiszaháti kerület szabadelvű párti képviselője. — 390
- Gull József* — (1820—1899) ügyvéd, polgármester, 1881-től a Szeben megyei keresztényszi- geti kerületet képviselte mint a Szász Néppárt tagja. — 159, 373, 376
- Gulner Gyula* — (1843—1909) megyei tisztségviselő, 1884-től a Pest megyei monori kerület ellenzéki képviselője. — 380
- Gyertyánffy Béla*, végrehajtó. — 72
- Györfly Gyula* — (1858—?) jogász, 1884-től a Csík megyei csikkarcfalvai kerület függetlenségi párti képviselője. — 302
- György Endre* — (1848—1927) közgazdász, 1881—84 között az Ügöcsa megyei halmi kerület szabadelvű párti képviselője volt. 1884-ben nem választották meg. — 98, 279
- Györy Vilmos* — (1838—1885) ev. lelkész, író és műfordító. — 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 223, 249, 250, 251, 252, 253, 254
- Gyulai Pál* — (1826—1909). — 7, 76, 98, 225, 227, 272
- Gyürky István* — Nógrád megye alispánja. — 77
- Halvax József* — (1842—?) r. k. segédlelkész, 1884-től a Tolna megyei paksi választókerület függetlenségi párti képviselője. — 346
- Hampelné* — Pulszky Ferenc lánya, Pulszky Polyxena (1857—1921), aki művészet- történéssz volt és a korabeli nőmozgalom tevékeny tagja. 1883-ban ment feleségül Hampel József régészhez. — 8, 226
- Harkányi Frigyes* — (1826—1919) nagybirtokos. 1870-től képviselő, 1884-ben Krassó-Szörény megye facseti kerületében választották meg szabadelvű programmal, a pénzügyi bizottság tagja. — 129, 131
- Hatvani Gergely* — Hatvani István debreceni professzor édesapja. — 77
- Hatvani István* — (1708—1786) a debreceni kollégium professzora. — 76, 77, 78, 79, 152, 224, 273, 274, 275, 276, 277, 365
- Havas Sándor* — (1831—1904) gépgyáros. — 8, 225
- Haviár Dániel* — (1849—?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1884-ben Szarvas függetlenségi párti képviselője. — 122, 210, 228, 306, 420
- Haynald Lajos* — (1816—1891) bíbornok, kalocsai érsek, főrendiházi tag, az MTA tiszteleti tagja volt. Élénk tevékenységet fejtett ki a főrendiházban. — 156, 188, 190, 219
- Hegedüs József* — (1816—?) jogakadémiát és gazdasági akadémiát végzett, majd Nagykároly polgármestere volt. 1884-ben a Szatmár megyei nagykárolyi kerület szabadelvű párti képviselője lett. — 137, 420
- Hegedüs Sándor* — (1847—1906) politikus, publicista, 1875-től Abrudbánya szabadelvű képviselője, a Ház pénzügyi előadója. 1884-ben a kolozsvári kerületben is megválasztották. Ettől kezdve Kolozsvárt képviselte. — 51, 55, 56, 129,

- 131, 138, 177, 182, 183, 191, 261, 308, 311, 355, 391, 399, 406, 420
- Helfy Ignác** — (1830—1897) Kossuth személyes híve, a Függetlenségi Párt egyik vezető egyénisége. 1881—84-ben a szentgotthárdi kerület képviselője volt, az 1884-es választásoknál e kerületben kisebbségben maradt, csak később került be az Udvarhely megyei Székelyudvarhelyen a pótválasztás során. — 105, 111, 118, 119, 192, 196, 217, 297, 299, 302, 341, 358, 380, 391, 399, 405, 406, 408, 410, 411, 420, 427
- Hentaller Lajos** — (1852—1912) publicista, Fülöpszállás függetlenségi párti képviselője volt. Az 1884-es választáson kibukott. — 13, 229
- Herman Ottó** — (1835—1914) természettudós és politikus, 1879-től Szeged egyik kerületének függetlenségi párti képviselője. 1885-ben ő rendezte az Országos Kiállítás híressé vált halászati anyagát. — 12, 92, 95, 97, 111, 112, 116, 117, 118, 120, 125, 136, 160, 161, 182, 184, 203, 204, 211, 228, 281, 283, 285, 286, 298, 299, 300, 302, 303, 304, 305, 340, 341, 346, 347, 355, 356, 363, 368, 373, 374, 375, 389, 390, 398, 399, 401, 414, 416, 421, 423
- Herrman** bűvész — 23, 159
- Heródes, Héródész** — a római fennhatóság alatt álló zsidók több uralkodójának neve. — 56
- Hodosy Imre** — (1840—1909) ügyvéd, politikus, 1869-től előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselő, kezdetül a Sáros megyei kisébeni kerületet képviselte, 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal lépett fel. — 122
- Hoitsy Pál** — (1850—1927) politikai publicista, csillagász. 1881-től a Békés megyei gyomai kerület függetlenségi párti képviselője, 1880-tól az »Egyetértés« főmunkatársa. — 145, 211, 355, 356, 391, 412
- Hoffman** kisasszony — Zirzen Janka Sugár úti leányiskolájának tanára. — 81
- Horánszky Nándor** — (1838—1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben balközépi programmal országgyűlési képviselővé választották. 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párthoz. Majd 1881-től három cikluson át Esztergom mérsékelt ellenzéki képviselője. — 210, 307, 368, 399, 405, 420, 427
- Horvát Boldizsár** — (1822—1898) jogtudós, 1867—1871 között igazságügyminiszter, az MTA tiszteleti tagja. Az 1881—84-es ciklusban a szombathelyi kerület pártonkívüli képviselője volt, 1884-ben Temesváron választották meg. — 98, 156, 202, 203, 204, 413, 414, 415, 416, 417
- Horváth Gyula** — (1845—1897) publicista, 1875-től volt tagja a parlamentnek, 1884-ben a Kis-Küküllő megyei bala-vásári kerületben választották meg. — 88, 89, 95, 96, 97, 106, 135, 138, 165, 196, 201, 202, 279, 280, 287, 295, 346, 347, 405, 414, 415
- Hunfalvy János** — (1820—1888) földrajztudós, egy. tanár, az MTA tagja. — 74
- Hunyady László**, gróf — (1826—1898) az 1881—84-es ciklusban a Bars megyei lévai kerület szabadelvű párti képviselője, majd a főrendiház tagja. 1884-

- ben mint antiszemita jelölt nem jutott kerülethez. — 170, 385
- Hunyadi Mátyás* — I. Mátyás király — (1443—1490). — 54
- Huszár Adolf* — (1843—1885) szobrász. Mellszobrokat is készített akadémikus stílusban. — 25, 26, 28, 223, 238, 239
- Huszár Károly*, báró — (1829—1895) katonatiszt, majd gazdálkodó. 1884-ben az Aranyos-Torda megyei ludasi kerületben választották meg szabadelvű párti képviselőnek. — 159, 166, 379
- Imreh Aurél* — (1852—1886) ügyvéd, 1884-ben a Csík megyei csíkszentmártoni kerület függetlenségi párti képviselőként megválasztotta. — 307
- Irányi Dániel* — (1822—1892) a Függetlenségi Párt egyik megalapítója, majd elnöke (1884). Békés országgyűlési képviselője. Küzdött a polgári házasságért és az analfabéták oktatásáért. — 136, 195, 202, 300, 311, 340, 341, 347, 358, 363, 364, 369, 382, 383, 389, 399, 408, 410, 420
- Irma* kisasszony — a Ház büfésnöje. — 87
- Isaák (Izsák) Dezső* — (1836—?) jogász, megyei tisztségviselő, 1881-től a fehérgyarmati kerület függetlenségi párti képviselője. — 98, 168, 383
- Ivány Béla* — (1838—?) birtokos, 1875-től szabadelvű párti, később egyesült ellenzéki képviselő volt. 1884-ben a Heves megyei pétervársári kerület választotta újra. — 87
- Ivánka Imre* — (1818—1896) katonatiszt, 1865-től parlamenti képviselő, 1884-ben Szabadka városban választották meg szabadelvű párti képviselőként. — 127, 129, 131, 132, 137, 195, 352, 373, 376
- Ivánka Zsigmond* — (1817—1902) a szabadságharc leverése után emigrált, Konstantinápolyban, majd Párizsban élt. 1865—1875 között Deák-párti. Az 1884-es választások alkalmával Ipolyság jelöltje volt, de a választáson nem kapott szavazattöbbséget. — 151, 362
- Izakovics Műlán* — (1844—?) megyei tisztségviselő, 1884-ben a Torontál megyei uzdini kerületben választották meg szabadelvű párti képviselőként. — 139, 140, 141, 354
- Jankó János* — (1833—1896) festő és rajzoló. — 10, 227, 228
- Jánossy János* — (1842—1888) r. k. plébános, 1875-től haláláig a Nyitra megyei vágvecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 297
- Jeffreys, Georges* — (1643—1689) ügyész és bíró, szigorú ítéletei hírhedtekké váltak. — 47, 254
- Jókai Mór* — (1825—1904) az 1884-es választásokkor Kassán és a Háromszék megyei illyefalvi kerületben is megválasztották. 1884 őszén az illyefalvi mandátumáról lemondott. — 7, 16, 18, 23, 24, 27, 60, 61, 74, 75, 76, 98, 109, 118, 134, 137, 138, 139, 149, 153, 172, 194, 198, 199, 200, 201, 211, 223, 225, 231, 233, 234, 236, 237, 271, 294, 295, 296, 297, 311, 312, 343, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 366, 412, 413, 421
- Jósika Miklós*, báró — (1794—1865). — 16, 233
- József Károly Lajos*, magy. kir. herceg, osztrák főherceg —

- (1833—1905) a magyar kir. honvédség parancsnoka. — 22
- Kálmok Dénés, gróf** — a főrendiház tagja. — 403
- Kandó Kálmán** — (1811—1888) 1865-től a füzidőig elnöki miniszteri tanácsos, Deák Ferenc egyik bizalmas embere volt. — 36
- Karátsonyi Guidó** — (1817—1885) cs. és kir. kamarás, szabadelvű párti képviselő. Hatalmas vagyonából alapítványokat létesített. Köztük az ún. »erénydíj«-at jó erkölcsű lányok kiházasítása céljából. — 137, 188
- Kaparczy János** — MK által kitüntetett akadémikus neve. — 79, 80
- Karap Ferenc** — (1820—1906) Jógász. Előbb vidéken, majd a fővárosban a kir. táblánál működött. Az igazságügyi tárca-t több ízben felajánlották neki, de nem fogadta el. 1886-ban nyugalomba vonult, s ekkor a főrendiház tagjává nevezték ki. Később a budapesti egyetemen tiszteletbeli doktori címet kapott. — 122
- Kármán András** — Hatvani István losonci tanára. 77
- Károlyi Istvánné, grófnő** — férje Pest megye főispánja volt. — 21
- Károlyi Sándor, gróf** — (1831—1906) az 1881-es képviselőválasztáson Szilágy megye tasnádi kerületében választották meg, 1884-ben mérsékelt ellenzéki programmal a Sopron megyei eszterházai kerületben választották meg. — 89, 90, 174, 279, 280, 390
- Kegelevich István, gróf** — (1840—1905) 1867-től Bars megyében fejtett ki gazdasági tevékenységet. 1884-ben Bars megye aranyosmaróti kerületében választották meg szabadelvű programmal. 1886-tól az Opera és a Nemzeti Színház intendantása lett. — 90, 91, 92, 144, 145, 152, 154, 160, 166, 167, 204, 281, 282, 283, 289, 355, 356, 357, 364, 366, 369, 373, 374, 375, 380, 382, 414
- Kemény Gábor, báró** — (1830—1888) az MTA tiszteleti tagja, 1878—1882 között földművelésügyi, 1882—1886 között pedig közmunka- és közlekedésügyi miniszter. A fővárosi ferencvárosi és kőbányai kerületének képviselője. — 39, 53, 54, 55, 56, 121, 129, 173, 179, 192, 213, 214, 215, 224, 259, 260, 261, 355, 389, 391, 405, 406, 422, 424, 425
- Kemény István, báró** — (1811—1881) 1843—49-ben Alsófehér vármegye főispánja, 1860—70-es években pedig a képviselőház tagja volt. — 91, 282
- Kemény János, báró** — (1825—1896) 1878-tól szabadelvű párti képviselő, s ettől az időtől a Ház alelnöke. Az 1884-es választásokkor korábbi választó kerületében, a kolozsi kerületben kisebbségben maradt, a pótválasztások során a megüresedett dícsőszentmártoni kerületben jutott be újra a parlamentbe. — 98, 104, 119, 147, 305, 312
- Kemény Zsigmond, báró** — (1814—1875). — 73
- Kenedi Géza** — (1853—1935) ügyvéd, publicista, író, 1881-től MK szerkesztője a Pesti Hírlapnál. — 224, 310, 311, 312, 348, 351, 388
- Kepler, Johannes** — (1571—1630). — 77
- Kerkapoly Károly** — (1824—1891) Deák-párti politikus,

- pénzügyminiszter, közgazdász, az MTA lev. tagja. 1878-ban lemondott képviselői mandátumáról, visszavonult. — 192
- Kiss Albert** — (1832—?) ref. lelkész, 1878-tól Bihar megye székelyhidi kerületének függetlenségi párti képviselője. — 98, 107, 159, 202, 295, 369, 373
- Kiss József** — (1843—1921) költő, lapszerkesztő. — 231, 242
- Kiss Lajos** — (1814—1885) ügyvéd, 1869-től haláláig Debrecen ellenzéki képviselője. — 95, 374
- Kochmeister Frigyes** — (1816—?) a pesti kereskedelmi és iparkamara elnöke. — 75
- Komjáthy Béla** — (1847—1916) ügyvéd, 1875-től függetlenségi párti képviselő, 1881—84 között Kunszentmártont képviselte. — 13, 229
- Komlósy Ferenc** — (1853—1915) prépost, történész. 1884-ben Pest-Pilis-Solt megye verbói kerületében választották meg antiszemita programmal. — 159, 192, 204, 279, 295, 361, 369, 373, 399, 406, 407, 416, 425
- Komócsy József** — (1836—1894) költő, tanár, újságíró. 1875-ben a Petőfi Társaság egyik alapítója és alelnöke. — 46, 47, 48, 49, 226, 253
- Kondor kisasszony** — Zirzen Janka Sugár úti leányiskolájának tanára. — 81
- Kontó Pál** ld. Róth Pál
- Kónyi Manó** — (1842—1917) gyorsíró, publicista. 1865—1885 között az ő vezetése alatt működött az országgyűlési gyorsíró iroda. — 149, 361, 362
- Kossuth Lajos** — (1802—1894). — 16, 63, 64, 105, 111, 145, 172, 173, 204, 212, 232, 233, 266, 390, 417
- Kovách László**, visontai — (1827—1889) mezőgazdasági szakíró, 1867-től tagja az országgyűlésnek, szabadelvű párti képviselő, ez időtől haláláig az országgyűlés háznagya. — 216, 301, 412
- Kovács Albert** — (1838—1904) ref. teológiai tanár, egyházi író. 1881-től mérsékelt ellenzéki képviselő, a Maros-Torda megyei marosvásárhelyi kerületben választották meg. — 146, 159, 358, 359, 370, 399
- Kozarek**, a hóhér. — 72
- Kölcsey Ferenc** — (1790—1838). — 137, 352
- Kőrösi Sándor** — (1824—1895) a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára, 1881-től Debrecen szabadelvű párti képviselője, a jogi bizottság tagja. — 45, 99, 100, 127, 133, 137, 139, 152, 175, 290, 307, 391, 399
- Köteles Mihály** — feleség-gyilkosság miatt megalapozatlanul elítélt egyén, 1885 nyarán ügyét újratárgyalva szabadlábra helyezték. — 40, 248
- Krajtsik Ferenc** — (1838—?) jogász, fővárosi alügyész. 1875—81 között privigyei kerület szabadelvű párti képviselője, az 1881-es választásokkor kisebbségben maradt, 1884-ben kerülete újra megválasztotta. — 196, 426
- Krausz Lajos** — (1844—1905) gyáros, birtokos. Az 1884-es választáson szabadelvű párti programmal győzött Szentendrén az antiszemitékkel szemben, és két cikluson át országgyűlési képviselő volt. — 165, 166, 169, 174, 175, 381, 385, 389, 390, 391

- Kricsfalusy Vilmos* — (1845—?) ügyvéd, megyei főjegyző, 1884-ben a a Mármarosai megyei huszti kerület szabadelvű párti képviselője. — 358
- Kubicza Pál* — (1816—1893) 1867—1890 között Trencsén vármegye főispánja, a főrendiház tagja. — 213
- Kürthy Emil* — (1848—1920) újságíró, ifjúsági író. — 256
- Lánczy Gyula* — (1850—1911) Az 1881—84-es ciklusban a Szatmár megyei nagybányai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője volt. Az 1884-es választásokon megbukott, visszavonult a politikai élettől és tudományos téren működött. — 56, 88, 261, 280
- Láng Lajos* — (1849—1918) statisztikus, politikus. 1881-től a pápai kerület szabadelvű párti képviselője. 1883-tól a budapesti egyetemen a statisztika r. tanára. — 101, 102, 157, 169, 194, 195, 196, 289, 291, 311, 324, 340, 364, 376, 380, 383, 408, 419
- Lázár Ádám* — (1821—1891) ügyvéd, 1869-től haláláig a marosvásárhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 162, 164, 204, 214, 306, 376, 377, 383, 400, 422
- Lehoczky Tivadar* — (1830—1915) régész, történész. Szakfolyóiratokban számos tudományos dolgozata jelent meg. — 56, 261
- Leibnitz, Gottfried Wilhelm* — (1646—1716) német filozófus, természettudós, matematikus. — 77
- Lesskó István* — (1838—?) r. k. pap. 1878-tól a Sáros megyei héthársi kerület ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 109, 294, 295, 296, 297
- Lipthay Béla*, báró — (1827—1899) katonatiszt, 1865-től több alkalommal képviselő, először Doák-párti, majd a fúzió után ellenzéki. Az 1884-es választásokon Torontál megye lovrini kerületében választották meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 127, 150, 167, 208, 380, 418, 419
- Lipthay Pál* (1845 ?) közgazdász és szakíró. 1884-ben Kecskemét függetlenségi párti képviselője lett. — 94, 96, 131, 279, 285, 287
- Literáty Ödön* — (1847—1887) ügyvéd, 1884-ben Bereg megye munkácsi kerületében választották meg szabadelvű párti programmal. — 174
- Lüs Gyula* — (1846—?) ügyvéd 1881-től Fejér megye váli kerületének függetlenségi párti képviselője. — 125, 307, 308, 309, 310
- Lónyay Menyhért* — (1822—1884) miniszter, közgazdasági író, az MTA tagja, 1871-től haláláig elnöke. — 63, 266
- Lorántffy Zsuzsanna* — (1600 körül—1660) 1616-tól I. Rákóczi György felesége. — 50
- Lukács Béla* (1847—1901) 1872-től előbb Doák-párti, majd szabadelvű párti képviselő, 1884-től a kereskedelmi minisztérium államtitkára, 1886-ban a MÁV igazgatója. — 55, 56
- Lukács László* — (1850—1932) jogász, 1878-tól Alsó-Fehér megye magyarigeni választókerületének szabadelvű párti képviselője. — 175, 368, 391
- Lukáts Gyula* — (1851—1906) újságíró, politikus. A fiumei

- tengerészeti akadémia elvégzése után a tengerészetnél szolgált. 1874-ben beirakozott a budapesti egyetem jogi karára, részt vett a törökbarát ifjúsági megmozdulásokban, haditudósító is volt. 1879-től Nagyváradon élt, 1884-ben Bihar megye szalontai kerületében függetlenségi párti programmal képviselővé választották. — 389
- Lükő Géza* — (1822—1893) ügyvéd, a szabadságharc idején egyik szabadcsapat tisztje, 1873—1887 között a Tolna megyei görögöi kerület függetlenségi párti képviselője. — 192, 217, 370, 426
- Madách Imre* — (1823—1864). — 255
- Madarász József* — (1814—1915) ügyvéd, országgyűlési képviselő, 1868-tól a Negyvenolcas Párt egyik vezető egyénisége, 1861-től haláláig a Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte. — 113, 117, 178, 214, 377, 388, 390, 417, 422, 424, 425
- Majer (Mayer) István* — (1813—1893) címzetes püspök. 1885-től a főrendiház örökös tagja. Irodalmi munkásságának köszönhetőe az »István bácsi« nevet. — 212
- Mandel Pál* — (1839—?) ügyvéd, 1875-től a Szabolcs megyei nyírbátori kerület szabadelvű párti képviselője. — 376
- Marczali Henrik* — (1856—1940) történész, egy. tanár, 1893-tól az MTA lev. tagja. — 55, 56, 261, 393
- Margittay Dezső* — (1840—1898) író, a Petőfi Társaság tagja. — 252
- Margittay Gyula* — (1831—?) katonatiszt, megyei tisztségviselő, Hajdúböszörmény antiszemita párti képviselője. — 358, 399
- Márki Sándor* — (1853—1925) történész, egy. tanár, 1892-től az MTA lev. tagja. — 55, 56, 261
- Márkus Emília* — (1860—1949) színésznő, a Nemzeti Színház drámai színésznője. Pulszky Károly felesége. — 24, 237
- Mártonffy Károly* — (1821—?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1884-ben Zomborban mérsékelt ellenzéki programmal választották képviselővé. — 361
- Maszák Hugó* — (1831—1916) újságíró, műkritikus, 1870—1888 között országgyűlési gyorsíró. — 218
- Matlekovits Sándor* — (1842—1925) jogász, közgazdász, 1881-től Budapest VII. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 58, 105
- Matuska Péter* — (1841—1901) ügyvéd, 1878-tól a Liptó megyei liptószentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője, több ízben az igazságügyi bizottság tagja. — 122
- Mester Judit* — Hatvani István debreceni professzor édesanyja. — 77
- Milán, szerb király* — (1854—1901). — 141, 354
- Mocsáry Lajos* — (1826—1916) politikus, 1861—1892 között országgyűlési képviselő, 1874-ben alapító elnöke a Függetlenségi Pártnak. 1881-től Halas város képviselője. A nemzetiségi kérdésben tanúsított magatartása miatt 1887-ben kizárták a Függetlenségi Pártból. — 145, 146, 150, 159, 195, 202, 355, 356, 357, 359, 363,

- 369, 373, 374, 383, 390, 408, 410, 422
- Molnár Antal* — (1847—1902) levéltáros, az örménység kutatója. 1871—1878 között, majd 1884-től Szamosújvár szabadelvű párti országgyűlési képviselője. — 9, 226
- Molnár Viktor* — (1853—?) ügyvéd, 1884-ben Zemplén megye sátorlajújhelyi kerülete szabadelvű párti képviselővé választotta. — 127, 195, 408
- Monaszerly* — pesti divatrukereskedő. — 126
- Móricz Pál* — (1826—1903) 1869-től 1891-ig több ízben volt képviselő. 1870-től a debreceni egyházmegye segédgondnoka, Tisza Kálmán személyes híve, a Szabadelvű Párt klubjának igazgatója 1891-ig. — 58, 75, 242, 271
- Munkácsy Mihály* — (1844—1900). — 70
- Münnich Aurél* — (1856—1906) ügyvéd, 1884-ben Németh Albert ellen a Szepes megyei iglói kerületben szabadelvű programmal országgyűlési képviselőnek megválasztották. — 175, 391
- Müssenbrok, Pieter Van* — holland fizikus. — 78
- Náday Ferenc* — (1840—1909) színész és rendező, a Nemzeti Színház tagja 1863-tól. — 25, 237
- Nagy Imre* — (1849—1893) színész, 1870-től a Nemzeti Színház tagja. — 23, 24, 226, 237
- Nagy István*, felsőbüki — (1848—?) birtokos, 1878-tól a Sopron megyei lövői kerületnek előbb pártonkívüli, majd mérsékelt ellenzéki képviselője, 1884—85-ben a Ház jegyzője volt. — 218
- Napóleon I. Napóleon Bonaparte* — (1769—1821). — 186, 189
- Naszályi János* — (1760—1823) ev. lelkész, prédikátor. — 76, 78, 79, 224, 273, 274, 275, 277
- Neményi Ambrus* — (1852—1904) újságról, a Pester Lloyd szerkesztőségének belső tagja, 1884-ben a Szilágy megyei szilágyesi kerületben szabadelvű párti programmal képviselő lett. — 174, 389
- Neudtvich Károly* — (1811—1802) orvos, kómikus, műgyógyemi tanár, az MTA tagja. 1884—87 között országgyűlési képviselő, antiszemita programmal választották meg a Moson megyei zarányi kerületben. — 104, 159, 160, 292, 293, 298, 373, 374, 375
- Neppel Ferenc* — (1835—?) megyei tisztségviselő, 1878-tól a Pest megyei nagyabonyi kerület szabadelvű párti képviselője. — 289
- Neiszidler Károly* — (1832—?) kereskedő, 1884-től Pozsony szabadelvű párti képviselője. — 113, 300
- Newton, Isaac* — (1642—1727). — 77
- Nyáry Jenő*, báró — (1836—1914) régész, az MTA tagja, 1861-től a főrendiház tagja, 1874-től jegyzője volt. — 9, 119, 212, 225
- Nyíri Aladár*, ercsi-i közjegyző. — 125, 309, 310
- Odescalchy Artúr*, herceg — (1837—1925) történész, politikus. A bukovinai székelyok hazatelepítési akcióját ő vezette. Az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei Tapolca függetlenségi párti képviselője volt. 1886-ban pártonkívüli programmal újból or-

- szágyűlési képviselő lett. — 188
- Olay Lajos* — (1844—?) ügyvéd, 1881-től a Baranya megyei siklósi kerület függetlenségi párti képviselője volt. — 105, 108, 125, 292, 306
- Olay Szilárd* — (1845—?) ügyvéd, 1884-ben a Bács-Bodrog megyei bácsalmási kerület függetlenségi párti képviselője lett. — 105, 106, 108, 214, 279, 292, 293, 294, 307, 308, 309, 352, 391, 392, 412, 422, 424, 425, 426
- Ónody Géza* — (1848—?) bíró, szolgabíró, 1881-ben a Hajdú megyei hajdúnánás függetlenségi párti, 1884-től a kerület antiszemita párti képviselője volt, a tiszzaeszlári esetet ő vitte a parlament elé. — 308, 311, 340, 343, 355, 358, 364
- Orbán Balázs*, báró — (1830—1890) etnográfiai író, 1871-től megszakításokkal országgyűlési képviselő, 1884-ben a Bihar megyei berettyó-újfalvai kerület választotta meg függetlenségi programmal. — 130, 133, 135, 197, 198, 214, 302, 304, 306, 308, 345, 346, 347, 368, 383, 398, 411, 412, 413, 421
- Orczy Béla*, báró — (1822—1917) országbíró, 1879—1890 között a király személye melletti miniszter. — 90, 179
- Ordódy Pál* — (1853—1885) földmérnök, 1884-ben a Komárom megyei udvardi kerület választotta meg szabadelvű párti programmal. — 389
- Ország Sándor* — (1836—1902) ügyvéd, városi tisztviselő, 1881-től Budapest II., ill. III. kerületének szabadelvű párti képviselője. — 391, 398, 399
- Óreg János* — (1838—1911) tanár, filozófiai író. 1874—80 között a nagykovácsi, 1884-től a debreceni gimnáziumban tanított. — 54, 55, 56, 261, 262
- Pantocsek Rezső* — (1830—?) vegyész, 1881-től a Pozsony megyei nagyszombati kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 163, 405
- Papp Elek* — (1837—?) mérnök, 1884-től a Hajdú megyei nádudvari kerület függetlenségi párti képviselője. — 216, 426
- Papszász György* — (1845—?) jogász, gazdálkodó, 1881-től a Heves megyei poroszlói kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 184, 185
- Papszász Károly* — (1842—?) jogász, gazdálkodó, 1884-ben az Abaúj-Torna megyei szini kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 184, 185
- Parlaghy Vilma* — (1864—1924?) festő, arcképfestő. — 63, 64, 266
- Patay István* — (1808—1878) 1848-ban mint közhonvéd lépett a magyar hadseregbe, 1849-ben mint tiszt Pest térsparancsnoka lett. A kiegyezés után Debrecen egyik országgyűlési képviselője. — 178, 393
- Paulay Ede* — (1836—1894) színházi rendező, igazgató. — 226, 251
- Pauler Tivadar* — (1816—1886) jogtudós, az MTA tagja, 1878-tól haláláig igazságügyminiszter, a főváros budavári kerületének szabadelvű párti képviselője. 1883-tól az Akadémia másodelnöke. — 71, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 225, 304, 306, 307, 309

- Péchy Andor* — (1854—?) ügyvéd, az 1884-es választásokat követő pótválasztáson a Szilágy megyei tasnádi kerületben szabadelvű programmal képviselő lett. — 105, 279, 294
- Péchy Manó*, gróf — (1817—1889) erdélyi királyi biztos, 1872-től Kolozsvárnak előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselője. 1881-től Kasát képviselte, majd a főrendiház tagja. — 188
- Péchy Tamás* — (1829—1897) az Abauj megyei szikszói kerület szabadelvű párti képviselője, 1880—1892 között a Ház elnöke. — 12, 50, 89, 93, 101, 109, 110, 128, 131, 164, 174, 193, 203, 207, 209, 210, 214, 216, 217, 225, 229, 283, 284, 288, 289, 290, 298, 306, 344, 358, 378, 379, 391, 419, 421, 424, 426, 427
- Pejachevich Tivadar*, gróf — (1855—1928) Az 1880-as években horvát képviselő. 1886-tól Verőce megye és Eszék főispánja. — 160, 379, 380
- Périer-Casimir* — (1847—?) francia politikus. 1876-tól mint a Republikánus Párt tagja a képviselőházban tevékenykedett. — 191
- Pesty Frigyes* — (1823—1889) történész, az MTA tagja. — 77, 273
- Petőfi Sándor* — (1823—1849). — 18, 38, 93, 231, 233, 238, 268, 284
- Petrich Ferenc* — (1826—?) birtokos, az 1884—87-es ciklusban a Tolna megyei kölesdi kerületben függetlenségi párti programmal képviselővé választották. — 100, 101, 289, 290, 291
- Petrisevich Horváth Lázár* — (1807—1851) író, újságró, lap-szerkesztő, az MTA lev. tagja — 17, 233
- Pitt, William* — (1759—1806) angol politikus, két ízben miniszterelnök. — 104, 293
- Plachy Tamás* — (1821—?) ügyvéd, 1869-től balközépi, majd szabadelvű párti képviselője a Nógrád megyei sziráki kerületnek. — 95, 127
- Podmaniczky Frigyes*, báró — (1824—1907) író, 1875—85 között az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa. 1861 óta tagja a parlamentnek, az 1884-es választásokkor a Bács-Bodrog megyei ókanizsai körületben választották meg szabadelvű programmal. — 23, 152, 162, 240
- Posner Károly Lajos*, lovag (1822—1887) a grafikai és papírfeldolgozó ipar úttörője. — 114, 300
- Prileszky Tádé* — (1826—1895) 1869-től haláláig — az 1887—1892-es ülésszakot kivéve — Nagyszombat szabadelvű párti képviselője. — 91, 98, 100, 104, 117, 124, 127, 144, 151, 153, 202, 282, 362
- Prónay Dezsd*, báró — (1848—1940) politikus, az evangélikus egyház egyetemes főfelfüggyelője. 1882—84-ig a gyöngyöspatai választókerület képviselője, az 1884-es választásokkor nem kapott többséget. — 180, 188, 190, 403
- Pulzsky Agoston* — (1846—1901) jogfilozófus, egy. tanár, az MTA lev. tagja. Pulzsky Ferenc fia. 1872-től Nógrád megye szécsényi kerületének képviselője, Deák-párti, majd egyesült ellenzéki programot vállalt. Az 1884-es választásokor pártonkívüliként lépett fel. — 8, 112, 113, 116, 122, 123, 151,

- 205, 206, 299, 300, 306, 307, 348, 350, 351, 414, 416, 417, 418
- Pulszky Ferenc** — (1814—1897) politikus, régész, művészettörténész, az MTA tagja, a reformkori politikai élet kiemelkedő alakja. 1866-ban tért haza emigrációjából, több ciklusban Deák-párti képviselő volt. Az 1884-es választásokon a Bács-Bodrog megyei újverbászi kerületben pártonkívüliként lépett fel. 1869—1894 között a Nemzeti Múzeum igazgatója. — 7, 8, 27, 64, 98, 115, 116, 117, 118, 123, 148, 149, 151, 155, 156, 158, 176, 177, 194, 206, 223, 225, 226, 238, 243, 260, 266, 303, 358, 359, 363, 367, 370, 371, 372, 392, 409, 424
- Pulszky Károly** — (1853—1899) művészettörténész, író, az MTA lev. tagja. 1881-ig Budapesten az Iparművészeti Múzeum őrie, majd az Országos Képtár igazgatója. Az 1884-es választásokkor a Szepes megyei szepesszombati kerület szabadelvű párti képviselője. — 8, 113, 117, 127, 206, 304
- Rác Géza** — (1858—?) jogász, 1884-ben a Kiskún megyei fülöpszállási kerületben választották meg antiszemita programmal. — 92, 93, 100, 130, 207, 208, 281, 283, 284, 289, 290, 300, 418, 419
- Rác Pál**, cigányprímás — 27, 239
- Radvánszky Károly** — (1833—1893) földbirtokos, Zólyom megye főszolgabírája, később a szliácsi kerület országgyűlési képviselője. — 107, 216
- Rákóczi Ferenc**, II. — (1676—1736). — 197, 416
- Rákosi Jenő** — (1842—1929) író, újságíró, lapszerkesztő. — 252
- Rakovszky István** — (1847—1910) jogász, 1881-től a Turóc megyei szucsáni kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság elnöke, a Ház jegyzője. — 117, 191, 303, 381, 405, 407
- Reviczky Gyula** — (1855—1889) költő, író. — 242
- Rigó Ferenc** — (1849—?) jogász, gazdálkodó, 1884-ben a Bihar megyei bihari kerületben választották meg függetlenségi programmal képviselőnek. — 104, 118, 292, 293
- Rónay Jácint** — (1814—1889) r. k. címzetes püspök, író, természettudós. 1867-től a Győr megyei Pér kerület országgyűlési képviselője, 1883-tól Pozsonyban élt. — 212
- Rostaházy Kálmán** — (1836—?) plébános, 1881-től a Komárom megyei tatai kerület szabadelvű párti képviselője. — 295
- Roszival István** — (1844—?) kerületi esperes, 1881-től a Pozsony megyei stomfai kerület nemzetiségi párti képviselője. — 370
- Róth Pál** — (1827—1893) Dés város képviselő-testületének tagja, majd a város polgármestere. Okleveles gyógyszerész. 1884-ben Szolnok-Doboka megye dési kerületének szabadelvű párti képviselője lett. — 163, 164, 167, 376, 377, 378, 382
- Rudolf** trónörökös — (1858—1889). — 60, 63, 64, 226, 264, 265, 266
- Sághy Gyula** — (1844—1916) jogász, egy. tanár, 1884-ben a Pozsony megyei dunaszerdahelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője lett. — 112, 120, 121, 174, 300, 305, 389, 390, 398, 399, 400

- Salamon Ferenc* — (1825—1892) történész, egy. tanár. — 7, 225, 227, 278
- Samassa József* — (1828—1912) egri érsek 1873-tól. 1869—72 között Deák-párti országgyűlési képviselő volt. — 188, 199, 200, 413
- Saphir, Moritz Gottlieb* — (1795—1858) humorista, lapszerkesztő. — 16, 232
- Schüller, Friederich Johann Christoph* — (1759—1805). — 160, 374, 375
- Schmidegg János, gróf* — a főrendiház tagja. — 403
- Schmidt Gyula* — (1837—?) ügyvéd, az 1884-es pótválasztáson a Sáros megyei eperjesi kerületben választották meg szabadelvű párti képviselőnek. — 145, 146, 358, 359
- Sennyey Pál, báró* — (1824—1888) országbíró, konzervatív politikus, az MTA ig. tagja. 1865—67-ben kir. tárnokmester, s egyben a helytartótanács elnöke. 1872—81 között országgyűlési képviselő. A főrendiház elnökévé 1885-ben nevezték ki. — 107, 142, 179, 189, 219, 405
- Sennyey Pálné, bárónő* — férje (1824—1888) a főrendiház elnöke volt — 22, 23
- Shakespeare, William* — (1564—1616). — 93, 234
- Sheridan, Richard Brinsley* — (1759—1816) angol vígjátékíró, politikus és államférfi. — 104, 293
- Simonyi Iván* — (1836—1904) hírlapíró, 1878—1884 között függetlenségi párti képviselő. 1884-ben Moson megye magyaróvári kerületében antiszemita programmal választották meg. — 93, 279, 283, 284, 308
- Simonyi Lajos, báró* — (1824—1894) 1875—1878 között földművelés, ipar- és kereskedelmiügyi miniszter volt, 1885-től a főrendiház tagja. — 188
- Simor János* — (1813—1891) 1867-től hercegprímás, ő koronázta meg Ferenc Józsefet. — 188
- Somssich Pál gróf,* — (1811—1888) politikus, részt vett a Deák-párt és a balközép fúziójának előkészítésében, de utána eltávolodott a Szabadelvű Párttól, az 1881—84-es ciklusban Somogy megye esurgyi kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője volt. — 75
- Spányi Béla* — (1852—1914) festő. Szolnokon, Bécsben és Münchenben tanult, 1878-ban visszatért Szolnokra. — 31
- Stefánia trónörökös* — a belga király leánya (1864—?) Rudolf trónörökös felesége volt. — 58
- Steinacker Ödön* — (1839—1929) mérnök, 1875-től országgyűlési képviselő, 1884-ben a Szeben megyei nagydisznódi kerületben választották meg száz néppárti programmal. — 104, 166, 292, 380, 381, 382
- Stoll Károly, lovag* — (1811—?) bányatanácsos, 1865-től országgyűlési képviselő. 1884-ben újból a Szatmár megyei nagybányai kerületben választották meg szabadelvű párti képviselőnek. — 391, 420
- Szacsavay Imréné, Boér Emma* — (1850—1938) drámai színésznő. 1884—1911 között a Nemzeti Színház tagja. Szacsavay Imre színész felesége volt, de elvált tőle. — 24, 237
- Szalay Imre* — (1846—1902) politikus, 1875—1896 között országgyűlési képviselő volt, függetlenségi párti, majd 1884-

- ben antiszemita programmal választották meg a Somogy megyei lengyeltóti kerületben. — 11, 12, 13, 21, 91, 99, 163, 228, 229, 235, 288, 289, 290, 293, 303, 307, 369, 376
- Szapáry Gézané*, grófnő — 22
- Szapáry Gyula*, gróf — (1832—1905) politikus, 1878—1887 között a Tisza kormány pénzügyminisztere. — 39, 75, 135, 179, 190, 246, 256, 399, 401, 420, 425, 427
- Szász Károly* — (1829—1905) költő, az MTA tagja, 1867-től tanácsos a Vallás- és Közoktatási Minisztériumban. — 160, 225, 278
- Szathmáry Dánielné Farkas Lujza* — (1818—1893) a Nemzeti Színház színésznője. — 24, 237
- Széchenyi István*, gróf — (1791—1860). — 15, 102, 105, 232, 266, 289, 292
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838—1901) 1875-től a Somogy megyei marcali kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 1882-ben belépett a szabadelvű pártba, hamarosan földművelés-, ipar- és kereskedelmügyi miniszter lett. — 39, 92, 102, 105, 108, 179, 214, 215, 279, 281, 287, 292, 293, 358, 368, 391, 422, 424
- Szederkényi Nándor* — (1838—1916) jogász, újságíró, 1873-tól országgyűlési képviselő, 1878-tól Eger függetlenségi párti képviselője. — 279, 355, 383, 422
- Székács Etelka* — Székács József leánya, Gyóry Vilmos felesége. — 43
- Székács József* — (1809—1876) költő, műfordító, evangélikus püspök. 1838-tól a Kisfaludy Társaság tagja. — 42, 43, 250, 251
- Szell Kálmán* — (1845—1915) politikus, 1868-tól a parlament tagja, 1884-ben a Vas megyei kőszegi kerület pártonkívüli képviselője lett — 74, 271
- Szentiványi Árpád* — (1840—?) megyei tisztségviselő, 1872-től a Gömör megyei kövi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, majd a Nemzeti Párt egyik alelnöke. — 138, 353
- Szentkirályi Albert* — (1838—?) orvos, műfordító, 1884-ben a Pest megyei váci kerület mérsékelt ellenzéki képviselőjévé választották. — 92, 150, 211, 212, 281, 283, 361, 362
- Szerb György* — (1850—?) ügyvéd, 1876-tól a Krassó-Szörény megyei nagyzerlenci kerület szabadelvű párti képviselője. — 127
- Szigeti Imre* — (1831—1902) színész, 1868—1901-ig a Nemzeti Színház tagja. — 24, 237
- Szigligeti Ede* — (1814—1878). — 29
- Szilágyi Dezsd* — (1840—1901) 1871-től Deák-párti parlamenti képviselő, a fúzió után a Szabadelvű Párt tagja, 1877-ben kilépett és 1878-ban az egyesült ellenzék egyik vezére lett. 1881-ben és 1884-ben a főváros józsefvárosi kerülete választotta meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 7, 103, 107, 112, 118, 122, 124, 127, 129, 132, 135, 136, 142, 150, 153, 154, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 206, 298, 299, 304, 309, 311, 340, 341, 343, 347, 350, 355, 358, 361, 364, 365, 366, 367, 369, 380, 389, 390, 399, 409, 412, 416, 418, 419
- Szilágyi Mihály* — (?—1461) hadvezér és kormányzó. — 54
- Szilágyi Sándor* — (1827—1899)

- történész, az MTA tagja. 1878-tól a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója. — 8, 54, 55, 147, 225, 260, 359, 360
- Sziráky*, a szegedi bicskakészítő — 69
- Szivák Imre* — (1849—1912) ügyvéd, 1875—78 között Kúnfélegyháza képviselője, majd vasút-építési társaság jogtanácsosa. Az 1884-es pótválasztások alkalmával Csongrád város választotta meg szabadelvű képviselővé 1885 elején. — 96, 97, 286, 292, 295, 421
- Szlávy József* — (1818—1900) 1867-ben Deák-párti képviselő, 1869-ben pénzügyminiszter, 1872—74 között miniszterelnök, 1880—82 között közös pénzügyminiszter, 1882-től korona- és főrendiházi tag, 1885-től főrendiházi alelnök. — 179, 218
- Szmrecsányi Dárius* — (1816—?) Árva megye főispánja. — 213
- Szontágh Pál* — (1820—1904) megyei tisztségviselő, politikus. 1865-től a Nógrád megyei balassagyarmati kerület szabadelvű párti képviselője, 1881-től a Ház alelnöke. 1884-ben titkos tanácsos lett, 1887-ben a király élethossziglani tagjává nevezte ki a főrendiháznak. — 38, 103, 119, 135, 146, 147, 148, 150, 154, 177, 181, 182, 185, 191, 196, 247, 305, 312, 358, 359, 360, 361, 367, 400, 406
- Szögyény-Marich László* — (1806—1893) 1867 után Fejér megye főispánja, a főrendiház tagja, 1883—85 között a főrendiház elnöke, 1884-ben tárnokmester, 1888-ban országbíró. — 180, 405
- Sztáray János, gróf* — (1840—?) sportkedvelő, versenyistálló-tulajdonos. Élénk tevékenységet fejtett ki a budapesti lóversenyeken. — 212
- Sztupa György* — (1812—1884) gyógyszerész, 1875—78 között a fehértemplomi kerület országgyűlési képviselője. — 171
- Tarkovich József* — (1841—1924) eredetileg tisztviselő volt, 1875-ben miniszteri tanácsos, a miniszterelnöki hivatal főnökévé nevezték ki. 1886-ban címzetes, később valóságos államtitkár lett. — 171
- Teleki Mihály* — (1634—1690) erdélyi kancellár. — 127, 207, 418
- Teleki Sándor, gróf* — (1821—1892) honvédezered, író. 1849—1867 között emigrációban élt. A kiegyezés után hazatérve visszakapott birtokán élt, emlékirói tevékenységet folytatva. — 9, 226
- Teleki Sándorné, grófné* — Kende Júlia (1864—1937) író, Szikra álnéven írt. — 50, 51, 52
- Teleszky István*, — (1836—1899) ügyvéd, jogi író 1874-től tagja a parlamentnek 1881-től az Ugocsa megyei nagyszőlősi kerület szabadelvű párti képviselője. — 122, 167, 169, 208, 380, 383, 399, 400
- Thaly Kálmán* — (1839—1900) politikus, történész, költő, az MTA tagja, 1878-tól függetlenségi párti képviselő, a párt másodelnöke. — 55, 98, 194, 197, 202, 403, 416
- Tibád Antal* — (1843—1902) 1881-től az Udvarhely megyei udvarhelyi kerület szabadelvű párti képviselője és az országgyűlés jegyzője. — 217, 427
- Timoleon* — Boksics Gusztáv álneve
- Timon Ákos* — (1850—1925) jogász, egy. tanár — 56, 262

- Tischler Vince* — ügyvéd, 1881-től az Abaúj megyei szépsi kerület szabadelvű párti képviselője, a véderő bizottság elnöke. — 127, 143, 172
- Tisza Kálmán* — (1830—1902). — 22, 23, 35, 37, 38, 39, 59, 74, 75, 76, 93, 94, 99, 106, 108, 118, 119, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 129, 130, 132, 133, 134, 137, 142, 143, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 176, 178, 179, 180, 181, 186, 188, 189, 190, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 213, 215, 217, 225, 235, 246, 247, 271, 272, 285, 287, 288, 298, 300, 304, 307, 308, 309, 312, 313, 315, 323, 324, 340, 341, 343, 344, 345, 352, 355, 356, 358, 361, 363, 364, 367, 369, 370, 373, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 398, 391, 392, 393, 394, 401, 402, 405, 406, 408, 409, 410, 411, 412, 414, 415, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425
- Tisza Lajos*, gróf — (1832—1898) az 1879-es szegedi árvíz után Szeged újjáépítési kir. biztosa. 1883-ban grófi rangot kapott. 1884-től állandóan Szeged város első kerületének országgyűlési képviselője. 1885-től a dunamelléki evangélikus-református egyházkerület főgondnoka. — 69, 70, 118, 132, 138, 162, 182, 212, 269, 270, 311, 324, 340, 398, 423
- Tokody Mátyás* — MK alkotta, kuruckori hadnagy — 80
- Toldy Ferenc* — (1805—1875) irodalomtörténész, egy. tanár az MTA tagja. — 16, 232, 238
- Tolnai Lajos* — (1837—1902) regényíró, szerkesztő. — 231
- Tolnay Lajos* — (1837—1918) mérnök, 1872-től 1886-ig a MÁV első elnök igazgatója. — 75
- Tóth Ede* — (1844—1876) népszínműíró. — 29, 240, 388
- Tóth János*, bajai molnárlegény — 197
- Tóth Kálmán* — (1831—1881) költő, író, az MTA lev. tagja. — 200, 413
- Török József*, gróf — (1847—?) katonatiszt, megyei tisztségviselő, 1881-től Ung megye ungvári kerületének szabadelvű párti képviselője. — 118
- Török Zoltán* — (1852—?) ügyvéd, megyei tisztségviselő, 1884-ben a Nógrád megyei losonci kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 134, 135, 345
- Törs Kálmán* — (1843—1892) író, újságíró. 1878-tól Szentcsanak város függetlenségi párti képviselője, MK személyes ismerőse. — 98, 174, 287, 389
- Trefort Ágoston* — (1817—1888) közgazdász, centralista politikus, az MTA tagja. 1861-től országgyűlési képviselő, 1884-ben Pozsony város szabadelvű párti képviselője, 1872-től haláláig kultuszminiszter, 1885-től az MTA elnöke. — 7, 27, 52, 53, 55, 63, 64, 68, 81, 82, 108, 111, 113, 116, 117, 118, 135, 214, 225, 266, 278, 292, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 303, 304, 401, 422
- Trutia Péter* — (1850—?) ügyvéd, 1884-től a Hunyad megyei körösbányai kerület nemzeti-ségi párti képviselője. — 209, 401, 421
- Türr István* — (1825—1908) magyar szabadsághős, olasz altábornagy, 1867 után hazatért, s mint csatornaépítő mérnök tevékenykedett. — 107, 295

- Ugron Gábor* — (1847—1911) jogász, publicista, 1872-től országgyűlési képviselő, előbb balközépi képviselő, a fúzió után a Függetlenségi Párthoz csatlakozott, 1884-ben Marosvásárhelyen választották meg, 1885-ben a Függetlenségi Párt alelnöke lett. — 92, 100, 108, 109, 113, 114, 115, 116, 137, 139, 206, 207, 208, 281, 283, 285, 290, 294, 295, 300, 301, 303, 346, 347, 348, 352, 362, 364, 416, 417, 418
- Ujházy Ede* — (1844—1915) színész, a realista színjátszás egyik úttörője. 1870-ben a Nemzeti Színház tagja lett. — 24, 237
- Ullmann Sándor* — (1850—?) ügyvéd, 1884-ben a Fogaras megyei alsóárpási kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 97, 279
- Urányi Imre* — (1833—?) jogász, megyei tisztségviselő, 1878-tól a Máramaros megyei szigeti kerület szabadelvű párti képviselője. — 169
- Urbanovszky Ernő* — (1826—1904) megyei tisztségviselő, 1865-től országgyűlési képviselő. Az 1884-es választáskor hatodszor választották meg szabadelvű programmal a Trencsén megyei bicsei kerületben. — 195, 207, 418
- Vachott Imre* ld. Vahot Imre
- Vadnai (Vadnay) Károly* — (1832—1902) író, szerkesztő. 1856—64 között a Hölgyfutárt, 1884-től a Fővárosi Lapokat szerkesztette, 1884-ben Miskolc választotta meg szabadelvű párti programmal képviselőjévé. — 12, 97, 98, 118, 129, 130, 195, 342, 344, 345, 410, 412
- Vadnay Andor* — (1859—1901) jogász, 1882—84 között Kecskemét antiszemita programú képviselője, 1884-ben a Zala megyei tapolcai kerületben választották meg, ugyancsak antiszemita programmal. — 115, 130, 159, 301, 342, 345, 373, 408
- Vahot Imre* — (1820—1879) szerkesztő, író. Emlékiratait és Petőfi életrajzát fia adta ki halála után 1884-ben. MK a Szegedi Naplóban nekrológot írt halála alkalmával. — 17, 233
- Vámos Béla* — (1847—?) jogtanár, az 1884—87-es ciklusban Kecskemét szabadelvű párti képviselője. — 45, 94
- Vécsey József*, báró — (1829—1902) tengerésztiszt, az 1860-as években Deák-párti országgyűlési képviselő, majd Szabolcs megye főispánja. — 180
- Vécsey Sándor*, báró, főrendiházi tag. — 403
- Veres József* — (1851—1913) 1879-től Orosházán evangélikus lelkész, 1884-ben az orosházi kerület antiszemita párti országgyűlési képviselője. — 161, 162, 361, 362, 373, 375, 376
- Veres Pálné Beniczky Hermin* — (1815—1895) az első nőképző egyesület alapítója. — 49, 51, 52, 255, 278
- Verhovay Gyula* — (1848—1906) hírlapíró, 1878—87 között Cegléd függetlenségi, majd antiszemita párti képviselője. — 155, 168, 169, 216, 384, 426
- Veszter Imre* — (1839—?) ügyvéd, 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal a Zala megyei alsólendvai kerület országgyűlési képviselője. — 122, 306
- Virchow, Rudolf* — (1821—1902)

- német patológus, egyetemi tanár. — 161, 375
- Visi Imre* — (1852—1889) újságíró, a Hon munkatársa, majd az újság szerkesztője. 1884-ben Abrudbánya szabadelvű párti képviselőjévé választották. — 94, 95, 213, 284, 285
- Vízolyi Gusztáv* — (1822—?) jogász, alispán, 1872-től képviselő, 1884-ben Beszterce-Naszód megyei Naszód kerületben szabadelvű párti képviselőnek választották. — 98, 194
- Vörösmarty Mihály* — (1800—1855). — 16, 233
- Wahrmann Mór* — (1832—1892) kereskedő, 1869-től haláláig a főváros lipótvárosi kerületének előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselője. — 46, 58, 91, 92, 93, 97, 99, 100, 101, 114, 115, 155, 172, 173, 281, 283, 284, 287, 289, 290, 301, 389
- Wlassics Gyula*, báró — (1852—1937) jogász, egy. tanár. 1886-ban lett az MTA lev. tagja. — 55, 56, 262
- Wodianer Albert*, báró — (1818—1892) jogász, 1865-től országgyűlési képviselő, 1884-ben a Krassó-Szörény megyei oravicai kerület szabadelvű párti képviselője. — 114
- Zalay István* — (1837—?) vármegyei tisztségviselő, 1869 óta tagja a parlamentnek. Az 1884-es pótválasztásokon korábbi kerületében, a Zemplén megyei mádi kerületben, választották meg szabadelvű párti programmal, — 135.
- Zay Adolf* — (1850—1907) ügyvéd, 1875-től tagja a palamentnek, 1884-ben Brassóban választották meg szász néppárti programmal. — 97, 218, 287, 383
- Zichy Antal*, gróf — (1823—1898) író, az MTA tagja. 1865—1882 között képviselő. 1884-ben Sopron választotta meg szabadelvű párti programmal. — 113, 114, 135, 301, 345, 347
- Zichy Jenő*, gróf — (1837—1906) ügyvéd, politikus. 1865-től haláláig képviselő előbb Deák-párti, azután pártonkívüli, majd szabadelvű párti programmal. 1884-ben a főváros belvárosi kerületében választották meg. — 58, 87, 154, 242, 355, 370, 380
- Zimándy Ignác* — (1831—?) r. k. pap, 1884-ben országgyűlési képviselőnek választották a Nyitra megyei szenici kerületben antiszemita programmal. — 102, 108, 289, 291, 292, 294, 295, 296, 298
- Zirzen Janka* — (1824—1904) pedagógus, a magyar nőnevelés, tanítónőképzés egyik úttörő egyénisége. — 81, 82, 83, 84, 277, 278
- Zsilinszky Mihály* — (1838—1925) tanár, az MTA lev. tagja, 1875-től tagja a parlamentnek, 1884-ben Békéscsabán választották meg szabadelvű párti programmal, a képviselőház egyik jegyzője. — 111, 126, 297, 341

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal)

CIKKEK, TÁRCÁK

Ételmaradék	7	225
Hazatérés a vásárból	9	227
Előljáróbeszéd	11	228
A jó öreg Frankenburg	13	229
A tegnapi bál	21	235
»Az arany ember« alakjai	23	236
Huszár műterme	25	238
Blaháné a népszínművekben	28	239
A kétféle ember	31	241
A generális	35	244
Az »ügyes keresztkérdések«	40	247
Györy Vilmos meghalt	42	249
Az én jó patrónusom	44	251
A veres Házból	49	255
Ez már mégis sok tőlünk!	—	258
Kemény Gábor bukása	53	259
A »hat órait« — és a legdrágább kirakat	56	262
A királyfi mint magyar író	59	263
A túlhajtott lojalitás	63	266
Akik nem zúgolódnak	65	267
A százkezü ember	68	269
A végrehajtok	70	270
Hogy kell a szerkesztőket megfogni?	73	271
Hogy készülnek a főrendek?	74	271
A magyar Faust	76	272
A mi kis hűgocskáink	79	277

PARLAMENTI KARCOLATOK

A t. Házból (jan. 13.)	87	279
A t. Házból (jan. 14.)	90	281
A t. Házból (jan. 15.)	93	284
Mibe kerül nekem a Szivák mandátuma?	95	286
A t. Házból (jan. 16.)	97	287
A t. Házból (jan. 17.)	99	288
A t. Házból (jan. 18.)	102	292

A t. Házból (jan. 23.)	106	294
A t. Házból (jan. 24.)	110	297
A t. Házból (jan. 25.)	112	300
A t. Házból (jan. 27.)	116	302
A t. Házból (jan. 28.)	117	303
A t. Házból (jan. 28.)	120	305
A t. Házból (jan. 29.)	121	306
A t. Házból (jan. 30.)	123	307
A t. Házból (febr. 13.)	125	310
A t. Házból (febr. 14.)	129	342
A t. Házból (febr. 15.)	134	345
A t. Házból (febr. 17.)	136	347
A király neve	139	353
A t. Házból (febr. 19.)	142	354
A t. Házból (febr. 20.)	145	358
A t. Házból (febr. 21.)	149	360
A t. Házból (febr. 24.)	152	363
A t. Házból (febr. 26.)	156	368
A t. Házból (febr. 27.)	159	372
Még mindig az 5. §	162	376
A t. Házból (márc. 1.)	165	379
A t. Házból (márc. 3.)	167	382
Tisza a gyanú alatt	170	385
A t. Házból (márc. 7.)	172	388
A t. Házból (márc. 11.)	175	390
A levetkőzött leány	178	393
A t. Házból (márc. 14.)	181	398
A t. Házból (márc. 15.)	184	400
Andrássy Gyula és az adomája	186	401
Ahol az ember a bárónál végződik	187	402
A t. Házból (ápr. 14.)	190	405
A t. Házból (ápr. 17.)	193	407
A t. Házból (ápr. 18.)	197	411
Az alrendi Házból	201	413
A t. Házból (ápr. 22.)	205	417
A t. Házból (máj. 1.)	209	419
A t. Házból (máj. 17.)	212	422
A t. Házból (máj. 20.)	216	425
Az utolsó nap	217	426

JEGYZETEK

Rövidítések	222
Bevezetés a jegyzetekhez	223
A főrendiház reformjának törvényjavaslata és képviselő- házi, illetve főrendiházi vitája	312
A képmelléletekről	428
Életrajzi jegyzetek és névmutató	429

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
A szerkesztésért felelős: Mérey Zsoltné — Műszaki szerkesztő: Helle Mária
AK 1212 K 7779 — Terjedelem: 28,5 (A/5) ív + 8 oldal melléklet
77.8629 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

